

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΜΥΡΤΩ ΒΑΣΣΗ

Το πρώτον βιβλίο εκάστου Έθνους. Από τον «Τετράγλωσσο Θησαυρό (1797)»
του Γεωργίου Κωνσταντίνου του εξ Ιωαννίνων στο «Μέγα Λεξικόν της
Ελληνικής Γλώσσης (Greek English Lexicon)» του H.G. Liddell και του R. Scott.
Η πολιτική παιδεία του Νεοελληνικού Διαφωτισμού και η ευρωπαϊκή συνέχεια
του 19^{ου} αιώνα»

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΤΟΜΟΣ Β'
ΕΠΙΜΕΤΡΟ
ΠΗΓΕΣ-ΤΕΚΜΗΡΙΑ-ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2017

Έκρινα σκόπιμο να παραθέσω απολύτως ενδεικτικά ορισμένες από τις έντυπες μαρτυρίες που χρησιμοποίησα στις οποίες εμφανίζεται η άρρηκτη σχέση που συνδέει την ελληνική γλώσσα σε όλη της την ιστορική διαδρομή με το σύνολο των πραγματικοτήτων, τόσο των κοινωνικών όσο και των θεωρητικών –ιδεολογικών. Η ελληνική γλώσσα, ως σημαντικότερο κοινωνικό φαινόμενο, επιτρέπει, καθώς τη μελετούμε, να διαπιστώσουμε τις αλλαγές που συμβαίνουν όχι μόνο στην ελληνική κοινωνία, αλλά και στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο, αλλαγές που συνδέονται με τη γνώση, την παιδεία, την πολιτική και γενικότερα τον πολιτισμό.

Η παράθεση που ακολουθεί, ως επιλογή, έχει την έννοια της άμεσης χρήσης ορισμένων έντυπων πηγών, πολύ χαρακτηριστικών, οι οποίες αποκαλύπτουν, χωρίς καμμία διαμεσολάβηση, πραγματικότητες που εντοπίζονται στο επίπεδο, ας επιτραπεί η λέξη, της γλώσσας.

1. Γεώργιος Κωνσταντίνου, *Λεξικόν Τετράγλωσσον*, Βενετία 1757.
2. Αδαμάντιος Κοραΐς (εκδ.) *Πρόδρομος Ελληνικής Βιβλιοθήκης*, Παρίσι 1805.
3. Αδαμάντιος Κοραΐς (εκδ.) *Τα εις την έκδοσιν (1812) των Βίων του Πλουτάρχου Προλεγόμενα*.
4. Κωνσταντίνος Κούμας, *Λεξικόν δια τους μελετώντας τα των παλαιών Ελλήνων συγγράμματα*, τόμοι 2, Βιέννη 1826.
5. Άθνημος Γαζής, *Λεξικόν της Ελληνικής Γλώσσης*, τρίτομον, Βιέννη 1835.

6. Lubwing Doeberlein, *Ερλάνγκεν* 1850.
7. H. Ebeling, *Lexicon Homericum*, τόμοι 2, Λιψία 1885.

Σχετικά πλήρης Βιβλιογραφία για τον Ελληνικό Διαφωτισμό παρέχεται στον Τόμο «Νεοελληνική Παιδεία και Κοινωνία, Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου αφιερωμένου στη μνήμη του Κ.Θ. Δημαρά» Αθήνα 1995 [= Όμιλος Μελέτης του Ελληνικού Διαφωτισμού=].

Λ Ε Ξ Ι Κ Ο Ν

Τ Ε Τ Ρ Α Γ Λ Ω Σ Σ Ο Ν ,

Περιέχον δηλαδή τὰς τέσσαρας ταύτας διαλέκτους, Εἰληνικῶν, πεζῶν
ἢτοι ἀπλῶν Ῥωμαϊκῶν, Λατινικῶν, καὶ Ἰταλικῶν. νυνὶ μὲν πρῶτον
σωταχθεὶν, φιλοπονηθεὶν, καὶ εἰς φῶς ἀχθεὶν σπεύδειν, καὶ πῶς

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ.

ΕΓΓΛΩΒΩΣΤΕ ΠΡΟΣΦΩΝΗΘΕΝ

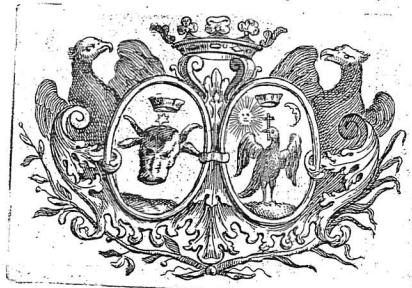
ΤΩ ΓΑΛΗΝΟΤΑΤΩ, ΥΨΗΛΟΤΑΤΩ,
ΚΑΙ ΘΕΟΣΕΒΕΣΤΑΤΩ ΠΡΙΓΚΙΠΙ,
ΚΥΡΙΩ, ΚΥΡΙΩ,

ΙΩΑΝΝΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΩ,
ΒΕΟΒΟΝΔΑ, ΤΩ ΜΑΤΡΟΧΟΡΔΑΤΩ,
ΑΥΘΕΝΤΗ, ΚΑΙ ΗΓΕΜΟΝΙ

ΠΑΣΗΣ ΟΥΓΓΡΟΒΛΑΧΙΑΣ.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

Περιέχων πλασιώτατον ἀμέλει Τετράγλωσσον Λεξικὸν τῆς Εἰληνικῆς διαλέκτου,
ὅπερ ἀρχόμενον ἀφ' ἐκάστης λέξεως αὐτῆς καὶ προχωρῶν εἰς τὰς ἄλλας τρεῖς, ἀμα-
πτύσσει ἐκαστῶν λέξεων Εἰληνικῶν εἰς τὴν ἀπλῶν, ἢτοι πεζῶν Ῥωμαϊ-
κῶν, Λατινικῶν, καὶ Ἰταλικῶν, μετὰ καὶ τῆς τεχνολογίας καὶ σωταξέως αὐτῆς,
καθ' ἃ καὶ ὑπέρτερόν ἐστι τῶν μέχρι τῆς νυνὶ εἰς φῶς ἀχθεμένων Λεξικῶν.

Ε Ν Ε Τ Ι Η Σ Ι , α ψ υ ζ .

ΠΑΡΑ ΑΝΤΩΝΙΩ, ΤΩ ΒΟΡΤΟΛΙ.

CON LICENZA DE SUPERIORI, E PRIVILEGIO.

DICTIONARIUM

QUATUOR LINGUARUM,

Græcæ scilicet literalis, Græcæ vulgaris, Latinæ, atque Italicæ;
nunc primum concinnatum & in lucem editum,
studio & opera

GEORGII CONSTANTINI JOANNINENSIS;
ATQUE REVERENTER DICATUM

SERENISSIMO, AC PISSIMO PRINCIPI,
DOMINOQUE TOTIUS VVALLACHIÆ,
DOMINO, DOMINO

JOANNI CONSTANTINO
VVEOVONDÆ MAUROCHORDATO.
TOMUS PRIMUS.

Continens locupletissimum Dictionarium Linguae Græcæ Litera-
lis; ita quidem digestum, ut omnes ejus dictiones in Græcæ
vulgari, Latinæ, atque Italica Lingua exponantur, cum techno-
logia octo partium orationis, & constructione verborum:
Opus inter omnia hucusque in lucem edita Dictionaria præ-
stantissimum.

VENETIIS, MDCCLVII.

TYPIS ANTONII BORTOLI.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIIS.

ΙΩΑΝΝΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΩ ΒΕΟΒΟΝΔΑ,
ΤΩ ΜΑΤΡΟΧΟΡΔΑΤΩ,

Εσμοῖς ἀρχαίοις πειθαρχῶντες πάλαι οἱ ἀφ' Ἑρῶποι, ἀπαρχαῖς θε-
ραπέειν τὸ θεῖον, καὶ ταύτας αὐτῷ μόνῳ ὡς ἐφόρῳ τέτων, καὶ κηδε-
μόνι ἀνατιθέμεναι προσάγομτες, ὁσεβεῖν ἠγάγμετο. τοῖσδε δὲ τιμὴ καὶ
τῆς πεπειθαρχικῆς θεσμῷ τῷ πρέποντος καὶ λόγῳ τῷ δικαίῳ αξιοχρέῳ,
τεθάρρηνκα προσαναγαγεῖν Σοὶ καὶ προσφωμεῖν, Κράτις καὶ Εὐσεβεστάτε
Ἡγεμῶν, τὸ μεφαιέμεν μετὰ τὸ Τεράγλωστον Λεξικόν, τὴν ἀπαρχὴν ἀμέλει
τῆς τῷ ἐμῷ φιλοπονημάτων σπουδῆς. Ἀμικτέα γὰρ πέφυκε τὰ φιλογολικά τῷ
τῷ φιλολόγῳ Πρύταμι. τοῖσδε δὲ Σὺ παρὰ πάντων γηρωζομένης, τὴν ἄλλο
ἔδει μετὰ τοῖσδε καθιερεῖν φιλοπόνημα; εἴμῃ Σοὶ τῷ ἐς ἄκρον ἐλληλακότι παιδείας
σοφίᾳ τῇ τῷ θεῷ καὶ ἀφ' Ἑρῶπιων πραγμάτων. Ἐπεὶ δὲ φύσει τὰ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς
Ἡγεμονίας κληροσάμενος, ὡς ἀπὸ μεγαλοπρεπεστάτων καὶ ἡγεμονικῶν φύς γε-
νητόρων, ὅς αὐτῆς, ὅ φασι, πρώτης τῆς ζῆν γραμμῆς, ἐμνήθης τὴν ἡγεμονικὴν
ἐπισημίῳ, τὴν ἐπισησίαν τῷ λαῷ, καὶ διοικήσεις τῷ πόλει. Εὐφύια δὲ χρη-
σάμενος ἀγαθῇ καὶ σπουδῇ ἀρίστη τὰ μικτήρια φέρων ἀμφοῖν ἀνδείχθης, φύσει
μὲν τῆς σπουδῆς, σπουδῇ δὲ τῆς φύσεως περιγεμεῖσθαι πρὸς ἑκατέραν ἀμειβόμενος,
ἀρίστα τε παιδευθεὶς πρὸς πᾶσαν παιδείαν, ἐν ὀλίγῳ ἐγκρατὴς ὥφθης ποικίλῳ
γλωσσῷ τε καὶ ἐπισημῷ. αἰτίμεις πᾶσαι ἐμὸς γεμεῖσθαι τῷ λίαν ἐνὶ χαλεπῷ. φύ-
σις γὰρ καὶ σοφία συναμειβόμεναι, τὸ θεοτόκτον Σὺ ἀγαλμα τῷ ἀρετῷ ἐδμησργη-
σαι. Ἐν ᾧ καὶ ἡγεμονόεσσα ἐν δὲ βελία σωέσεις, καὶ ἡ τῷ ἀρετῷ βασιλεὺς ὁσεβεῖν,
τὰ πρωτεῖα ἄγειν πισύονται. ἡ μὲν ὁρίσκεισθα ὅσον ἐνὶ τῷ πρακτέῳ, ἡ δὲ ῥαδίως
ταύρεθέρν ἐπιτελεῖσθα (τὸ γὰρ θεῖον λόγιον πάντα διωατὰ βέλτεται τῷ ὁσεβεῖντι).
καὶ τὸ μέγιστον ἐν Σοὶ ἡ τῆς ψυχῆς καθαρότης, ἡ πάντα καλῶς διακρίνεται. ὅπερ
δὲ κρείττον παμτὸς πράγματος, τὸ μὴδὲν ἔξω πράττειν τῷ δικαίῳ, ἀλλὰ πάντα συναρ-
μόττειν τῷ καμόνι τῆς δικαιοσύνης, ἡ τις ἐφορὸς Σοὶ παρέστιν ἐν πάσῃ βελίᾳ καὶ πρά-
ξει. Ταύτη τοίμῳ καὶ τῷ τῆς ἡγεμονίας ἀξίωμα ἀθλόῃ Σοὶ μάλλον ὠφέλετο τῆς ἀ-
ρετῆς, καὶ γέρας τῆς ὁσεβεῖας, ἡ τύχης ἀγαθῆς ὁσεργέτημα. κατ' οὗ καὶ πρὶν ἢ τῷ ἡ-
γεμονικῷ θρόνῳ ἐπιβῆναι, ἐπαξίως ἐφάμης τέτα. μίαν γὰρ ἡγεμέμενος καὶ δοξᾶν καὶ ἀσ-
φάλειαν καὶ ὑπορίαν, τὸ ὁσεβεῖν, τὸ περιθαλπεῖν τὴν ὁσεβεῖαν, καὶ ἀκμαῖζεν αὐ-
τὴν ποιῶν ἐν ταῖς τῷ ὑπνικῶν καρδίαις. ὑπόδειγμα μὲν τῆς ὁσεβεῖας καὶ τῆς ἡγεμονίας
πᾶσι τοῖς ἀρχεῖν ἐθέλῃσι γέγονας. καμῶν δὲ τῆς δικαιοσύνης, καὶ τύπος τῆς ἐν τοῖς χρη-
στοῖς ὁταξίας. καὶ ἴνα σωελῶν εἴπω, πᾶσαν ἀρχικὴν ἀρετὴν ἐν σεαυτῷ συλλαβῶν
ἔχεις, καὶ ἀριζον μάθῃμα διδάσκειν οἶδας τὴν ἡγεμονικὴν ἐπισημίῳ. Μαρτυρεῖ
μετὰ τὸν λόγον αἱ ὑπὸ τῷ Σὺν ἀρίστῳ διοίκησιν ἐπαρχίαι, ὡς ποσῶν ἐκόσμησας,
ὥστε μικρὰ δὲ καὶ ἡμῶν θρώπῃσας τὰς πρότερον ἀκόσμοις καὶ σκοταῖς χρωμέναις ἡθε-
σιν. Ὡς περ γὰρ κοιμὸν καλὸν ὁ Ἡγεμῶν, ὡς ὁ Ἡλῖος, ἔπα πρὸς τὸ κοιμὸν συμ-
φέρειν τοῖς ἀρχομέμοις πάντα διατάσσεται πᾶν, καὶ εἰς παρασκώλῳ δίδαιμονίας

εὐφραίνω, τὸν πολυόμματον καὶ φιλόσοφον Σα μὲν τῷ συνεισέτι λόγῳ ἡγεμόνα ἀ-
 ποκαθίστων, διδύμους τὰς τῆς ὑπὸ Σε πράξεις, καὶ κινδυνεύειν πᾶσι ἢ ἀδικεῖσθαι
 ἐκ ἑαυτῶν. ἔγω γὰρ σύμμεθ' αὐτῶν καὶ δόχνημόνως οἶδε φιλοσοφία τῷ μὲν ἡγεμονίᾳ οὐ δια-
 τερεῖται εἰς ὁπρᾶξιαν τῆς ἀρχομένης (καὶ τὸ σοφὸν ἐκάμει ἀποφύγεμα, τότε διηγο-
 ῖται ἀδοκίμησεν πόλεις, ὅταν ἢ οἱ βασιλεῖς φιλοσοφῆσαι, ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσαι-
 σι.) τὸν δὲ ἡγεμόνα πεφιλημένον, ἐράσμιον, καὶ ἀνάγραφτον τυγαφῆν ἐν ταῖς
 τῆς ἀρχομένης ψυχαῖς, οἷα γήλαις ἐκ δόκησιν, ἀπεργάζεσθαι. Θεοειδὴς τῶντι
 γε πέφυκας καὶ τῷ ἀξίᾳ, καὶ τῷ φύσει, καὶ τῷ ἀρετῇ, καὶ σεαυτὸν μὲν ὁμοιοῖς τῷ
 θεῷ, τὸ δ' ὑπὸ σοφῶν Σοὶ συναρμόττει, ἀμείλιχος χρόνος τῇ τε πραότητι καὶ ἐπιει-
 κείᾳ, ὥσπερ καὶ τῇ ἀνθρωπότητι καὶ τὰς ἀπαιτήσεις δίκαιας, ἐπίσης τῷ μὲν θρα-
 πείᾳ τοῖς κάμνῃσι, τῇ δ' ἐπαμύρῃσι τοῖς ἀμαρτανύσιν ἐπάγεις. Τὰ δ' ἄλλα λαμ-
 πρὰ τῆς Σῶν ἡγεμονικῶν πλεονεκτημάτων καὶ πολλῶν ἐπαύρων ἄξια, ἅλλοις γεγομεν
 ὑπόθεσις ἐγκωμίων, τοῖς καὶ διδάσκει λόγων καὶ ἀττικίζεσθαι γλῶσση καὶ μέγιστα πρᾶξ-
 σιν· αὐτὸς δὲ ταῦτα μόνον ἐπιφηνίξω, ὅτι ὅσον τῆς ἄλλων ὑπερέχειν ἐπίσταται, το-
 σούτῳ καὶ τὰς ὑποκαίᾳ ἀφ' ὅσων παρέχει, καὶ τὰς δωρεὰς δαψιλῶς τοῖς δεομένοις
 προτείνει, καὶ μόνος σωτήριος, προσάτης καὶ δεξιὸς παροχῶν πέφυκας, ἐν τοιαύτῃ κα-
 μένῃ καταπτώσει τῶν Ἑλληνικῶν γένους. Ταῦτα δὲ τίμος ἴδια, καὶ ἔχει χαρακτηριστικὰ προ-
 τερήματα ἡγεμονόουτος ἀνδρός; ταῦτα ἔχει μεγαλοφύων σωσέως γυνώσκατα; καὶ ἀπο-
 τελέσματα γενναίου; πάνυ μενέμεν. Περὶ πολλὰ δὲ ποιήμενος τὰς λόγους, ἐκ
 ἀπαξιοῦς πλεονεξίας δεξιὰ παροχῶν καὶ πρὸς ἀνέκτιστον καὶ ἀποκατάστασιν τῆς τῆς Ἑλ-
 ληνικῶν παιδείας συντήρησιν, παρὰ πάντων κινητόμενος φιλογενής, φιλέλλων καὶ κα-
 μένῃ τῇ Ἑλλάδι δωρεόμενος· ἐμένει γὰρ τοῖς ἴσοις ἀμείβεσθαι προσδοκῶν. φύσει γὰρ
 τὸ ἐργαστικὸν κεκλήρωται καὶ φιλαμύρῃσι· καθάπερ οὐκ Ἡλιακὸς πλανήτης, οἷς περ
 αὐτῷ φανή, αὐταίρετος μεταδίδωσι φῶς καὶ θερμότητος, ἔγω τοι καὶ τὰς τῆς ἡγεμονικῆς
 Σε παρσίας ἀξιοφύρας, ἀμύχανον μὴ μετασχεῖν καὶ τῆς παρ' αὐτῆς ἐπὶ πάντας κε-
 ρμαμένης χρηστότητος. Ἐκλιπαρῶ δ' ἐν ἰκετικῶς τὸ φιλαμύρῃσι τῆς Σῆς Γαλιωότη-
 τος, ὅπως ἀσμέλως δεξίται πᾶσι καὶ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ ὁ μὲν ἀξίωσιν ὑποδοχῆς, μὴ
 δ' ἐπιβλέψῃ εἰς τὸ ὀλίγον ἄξιον καὶ ὀλίγον προσφερόμενον, καὶ μὴ ἀλόγιστον ἡγεμονόου-
 τι ἀνδρὶ, ἀλλ' εἰς τὸ πρόθυμον τῶν προσφερόμεν· ἴδιον γὰρ τῆς ὀλίγων μικρὰ προσά-
 γειν, εἰς τεκμήριον μέντοι γὰρ καταφάμεν τῆς ἀγνώμονος προαιρέσεως. Ἐπειδὴ δ' ἐν
 τῷ πεφιλότητι χαρὲν τῆς φιλολόγων Ἑλλήνων παιδῶν τῆς ὑπὸ τῆς Σῆς ἡ-
 μερότητος πολλὰς προστάτομεν, ὅ, τε φιλοπονήσας γέννημα πέφυκε καὶ θρέμ-
 μα τῆς Ἑλλάδος, ἐπικαλεῖται μὲν ὑπὲρ ἑαυτῶν τῷ συνεισέτι Σα ἐπίσκεψιν καὶ προσά-
 σίαν, συνίησιν δὲ τὸν φιλοπονήσαντα ὑπὸ τῷ κραταίᾳ Σε σκέπῃ. Οὐ δὲ Βραβού-
 τῆς τῆς ἀγαθῶν καὶ Πρύταμις τῆς φώτῃ, ἐπιβραβεύσει Σοὶ τῷ ἄνω βασιλείᾳ, καὶ
 διατηρεῖν τὸ ὕψος τῆς θεοφρονήτης Σε ὑψηλότητος, εἰρηλικόν, γαλιωαῖον καὶ ἀνύ-
 ματον ἐπὶ τῶν θεοφρονήτων ἡγεμονικῶν θρόνων, εἰς δόξαν μὲν καὶ καταφύγιον τῶν Ἑλ-
 ληνικῶν γένους, ἀσφάλειαν δὲ καὶ δόξαν τῆς ἀρχομένης.

Τῆς Σῆς Θεοφρονήτης Γαλιωότητος

Εὐτελής καὶ ἐλάχιος Δῆλος
 Γεώργιος Κωνσταντῖνος ὁ ἐξ Ἰωννίνων.

ΤΟΙΣ

ΤΟΙΣ ΕΝΤΕΤΞΟΜΕΝΟΙΣ
ΦΙΛΟΛΟΓΟΙΣ ΚΑΙ ΕΡΑΣΤΑΙΣ
Τῆς Εἰλωίδος Διαλέκτε, χαίρειν.

Πῶς Σοι, φιλόμασε Ἀναγνώ-
σα, τὸ δεῖ πολεῶν χρό-
νων φιλοπονησὼν Τετρα-
γλωσσον Λεξικόν· ἢ Επι-
γραφὴ ἀρκούντως σοι δηλο-
ποίει τὸν τελικὸν σκοπὸν
τῆς φιλοπονήματος· ὅθεν
ἐγὼ ἀληθείας μάλλον ἐ-
ραστῆς ἀνατίθηναι τῷ κρείσσιν εἰς τὰς φιλαλήθεις
ἐμπείρας τῆς πραγμάτων, οἱ ὅποιοι ἐναργῶς
γνώσκονται, ὅσον τὸ χρησίμων τὰς εἰς τὰς τὰ
Εἰλωικὰ μαθητιῶντας σπουδαίας, καὶ εἰς ἐπί-
δοσιν παιδείας ἐφειμένους φθάσαι δι' ἡμετέρας
τρόπῳ περὶ τῷ πολυπονον καὶ πικρορρίζον
γραμματικῷ σπουδῷ.

Οἱ πλείονες τῆς προσιμαζόντων πρὸς τὰς ἐν-
τεταχμένους διίσχυρίζονται τὰ μάλιστα καὶ ὅσον
αὐτοῖς δυνατὸν, δεῖ τὰ ἐκλύσασιν εἰς εὐνοίαν
τάς, ἢ τὰ κινήσωσι τῷ περὶ ἔργειαν τῶν αὐ-
τῶν ὑπὲρ τῆς τῆς βιβλίας ἀναγνώσεως, ἐπιτελέ-
ξεως ἢ χρήσεως. ἐμὸν δὲ σκοπιμώτατον τέλος
ἐν τῷ παρόντι προσιμῶ, τὸ τὰ ἐκτίσω πρῶ-
τον μὲν τὰ κινήσαντά με αἰτία εἰς συγγραφῇ τῆς
τοιαύτης φιλοπονήματος. Δεύτερον δὲ ὅπως τὸ
χρησίμων τὰς εἰς τὰς σπουδαζόντας τὰ Εἰλωι-
κὰ. Τρίτον δεῖ ἐμπεριεχέσθαι τοιαύτῳ μέ-
θοδον τῆς ἐκθέσεως τοῦ Λεξικοῦ. καὶ Τέταρτον
ὅτι ἐχρειάζοτο σχεδὸν ἐξαναγνῆς οὐα τοιαύτων Τε-
τραγλωσσον Λεξικόν εἰς τὰ νῦν σωζόμενα σχο-
λεῖα εἰς τὸ ἡμέτερον γένος, ἐν τοιαύτῃ ὄντων
καταστάσει τῶν Εἰλωικῶν πραγμάτων.

Α'. Πόσον μὲν ἀτελὴ καὶ δύχρηστα τοῖς σπουδαζόν-
σι νέοις τὰ μέγιστα νῦν φανύται λεξικά, πόσον
δὲ δυσδύρητα καὶ πολυεξοδα εἰσι, εἰκαί τινος ὀρε-
σθῶσι, πᾶσι τοῖς σπουδαίοις γνωστὸν ἔστιν. ὅθεν
σοχαζόμενος ἐγὼ πολεῶν κατ' ἐμὰς τὰς πολ-
λὰς κόπας τῆς σπουδαζόντων νέων εἰς τὰ Εἰλωικὰ
μαθήματα, τῷ πολυκαίρειαν ὅπως ἐξοδαζέσθαι
εἰς τῷ ἐγκύκλιον σπουδῇ τῆς Γραμματικῆς (ὡς
τῇ πείρᾳ καὶ γὰρ μαθήματα) καὶ ἐξοδαζέσθαι ἀκρι-
βῶς, ἐγγὺν τὰ αἰτία, ὅπως προξενέσθαι τὰς τοιαύτας
κόπας καὶ πολυκαίρειαν εἰς ἐπίδοξιν τῆς ποσειμῆ-
ως. εἶναι δὲ ταῦτα, ἢ περὶ ἑλπίδας δηλαδὴ τῆς
Λεξικῶν, ὅπως σωυτέρευσιν εἰς τῷ ἐγκύκλιον
σπουδῇ, καὶ ἢ ἀτελειότητα ἐκείνων καὶ ἀσάφεια,
ὅπως μέγιστα νῦν δύρεσκονται· ὅθεν καὶ τὸ τῆς
Βαρίνης Λεξικόν· τὸ ὅποιον τινὰς μὲν λέξεις τὰς
ἐξηγεῖ δι' ἄλλης Εἰλωικῆς, ἢ γὰρ τὸ ἀσαφές
δεῖ τὰ ἀσαφές. καὶ ἄλλας ἐδόλως τὰς ἐξηγεῖ.
ὅθεν ἀχρηστον μᾶλλον εἰς τὰς νέας καὶ αἰτίον πο-
λυκαίρειας· διότι καὶ ἡμετέρας εἰς τῷ τεχνολο-
γίαν τῆς ἐν αὐτῷ λέξεων, καὶ εἰς τῷ σωυτάξιν
τῆς ῥημάτων· ὥστε οἱ σπουδαζόντες νέοι ἀπὸ τὴν
χρήσιν τῆς μεγάλης (διὰ τὸν ὄγκον λεγομένης)
Λεξικῆς Βαρίνης, ὀλίγῳ καρποφορίαν ἐλάμβαν-
ον, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, πολλῷ χασομερίαν.
Εἴπειθ' καὶ εἰς τὰ δυσκολώτερα μέρη τῆς γραμ-
ματικῆς σπουδῆς, ὅπως εἶναι ἢ ἐξηγήσεις τῆς ἀ-
σαφῶν λέξεων εἰς ἄλλας γνωσὰς καὶ καταληπτὰς
εἰς τὰς μαθητάς, ἢ τεχνολογία τῆς ὀκτώ μερῶν
τῆς λόγος, καὶ ἢ σωυτάξιν τῆς ῥημάτων, οἱ μαθη-
ταὶ μὴ ἔχοντες τινὰ βοήθειαν ἀπὸ τὰ τοιαῦτα
ἀτε-

ἀτελὴ λέξις, ἐς ἑκάστη καλῶς, καὶ ἐπὶ ὁμοίαν τὸ παρὰ τὴν διδασκαλίαν, μὴ διωκόμενοι καθ' ἑαυτοὺς ἔτι ἀνάγνωσιν ποιῆσαι βιβλίων ἄλλων, πλὴν τῶν ἰδίᾳ μαθήματος παρὰ τὴν διδασκαλίαν ἐξηγηθέντος, ἔτι μὲν τὴν τεχνολογίαν τῶν αὐτῶν μαθημάτων, καὶ συνάγειν τὰ δέμας ποιῆσαι, χωρὶς νὰ ἐρωτήσωσι τὸν διδάσκαλον, ὅποιον γένος τὸ τοῦ ὀνόματος, καὶ ὅποιον κλίσεως, καὶ ὅποιον συζυγίας τὸ τοῦ ῥήματος, ἢ μὴ ποῖαν πτώσιν συντάσσεται. Ἰδὲ τὰ αἷτια τῆς πολυκειρίας, καὶ τῶν πολλῶν κόπων καὶ διδασκόντων καὶ διδασκομένων τὰς Ἑλληνικάς εἰς τὸ ἡμέτερον γένος. ὅθεν ἄλλοι μὲν ἀποκαίνομεν εἰς τὰς κόπας, ἄλλοι δὲ δειλιάζοντες εἰς τὴν πολυκειρίαν, παραιτοῦνται καὶ τὰς σχολαίας, παραβλέπουν καὶ τὴν σπουδὴν τῶν μαθημάτων, καὶ χάρισται τὴν προθυμίαν μετὰ ἄλλων τῶν λύπῃ, μετὰ ὅλον ὅπερ ζηλωταὶ καὶ τῆς σπουδῆς, ἐπιθυμηταὶ καὶ τῶν μαθημάτων. Βλέπωντες δὲ ἐγὼ εἰς τοιαύτην κατάστασιν τῶν ἐρασῶν τῆς Ἑλληνικῆς σπουδῆς, ἐκινήθην εἰς τοιαύτην φιλοπονήσαντα χάριν τῶν φιλομαθῶν τοῦ γένους. Ἐξ ὧν γὰρ ἔπαυον, ἔμαθον πῶς ἄλλοις χορηγῆσαι τὴν διατριβήν. διὸ καὶ εἰς τὴν ἐκδοσιν τῆς λυσιστελέρας πῶς τῶν, ὡς οἶμαι, καὶ μετὰ ὅσον δὲ χεῖρας προειδόμενον παρὰ τὰ μέγιστα τῶν νῦν φανερὰ λέξις, μετὰ σκοπὸν τοιοῦτον, ὅπως νὰ ἐκκολυώμεν τὰς κόπας τῶν μαθητῶν, καὶ νὰ σωθῇ μὲν τὴν πολυκειρίαν. διότι ἔχοντες οἱ μαθηταὶ τὸ παρὸν Δεξικὸν μετ' ἑαυτῶν εἰς τὴν κατ' ἰδίαν αὐτῶν σπουδὴν, ἔχουσι τὸν διδάσκαλον πάντοτε μαζί τους πρόχειρον εἰς ὅποιονδήποτε γραμματικῶν ἀπορίαν ἐξηγήσεως δηλαδὴ, τεχνολογίας ἢ συντάξεως. καὶ ἔτι ὡς ὑπάρχουσιν εἰς τὸν διδάσκαλον προητοιμασμένοι, καὶ προσμένουν παρ' αὐτῶν ἄλλο τι ὑψηλότερον, ὅπως εἶναι ἡ ἐξηγήσις καὶ ἀνάπτυξις τῶν νοημάτων. Τοιοῦτον ἔσθ' οὗτος φυλάττειν εἰς τὰς σχολαίας τῆς Εὐρώπης, πάντα τὰ αὐτῶν λέξεις ὅποιασδήποτε γλώσσης, ὅπως διδάσκουσιν, εἰσὶν ἐξηγημένα εἰς τὴν παῖον καὶ κοινὴν, ἢ ἀπλῶς αὐτῶν διάλεκτον καταληπτὴν εἰς ὅλους. διὸ καὶ ἐκὼς μὲν ἀνέστη τοσαύτας ἀνέκδοτους, πάντα ἄλλοξίας τῆς αὐτῆς μετὰ τὸ μέσον τῶν ποικίλων Δεξικῶν. ὡς βλέπομεν τὸν Ὀησαυρὸν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τῶν Ἑρρίκων Σπέρμης, τὸ τῶν Στάπαλα καὶ Σερβελλίς λέξι-

καὶ, ὅπερ ἐκείνῳ Ἑλληνικῶν λέξιν τὴν ἐξηγησὶ μόνον λατινικά. καὶ τὰς ἐρμηνείας ὁμοίως καὶ ἀναπτύξεις ποιεῖται λατινίσαι, πρὸς χρήσιν καὶ κατὰ τὴν αὐτῆς ἰδίαν. καὶ τοιαῦτα δὲ εἰς τὰς ἡμέτερας σχολαίας εἶναι πάντῃ ἀχρηστὰ. Ταῦτα λοιπὸν εἶναι τὰ κινήσαντά με αἷτια, ὅπως καὶ ὁ ζῆλος τῆς ἐπιστάσεως τῶν ἡμετέρων εἰς τὴν μάθησιν. ὅθεν ἐφίλοτιμίαν ἔργον, ἀλλ' ἐργετικῆς καὶ ἀγνωμόνης προαιρέσεως, σοχαζομένης μᾶλλον τὸ κοινωφελὲς ἢ τὸ ἰδίον.

Β'. Ἐν τῷ ὅθεν λοιπὸν ἂς συμπεραφῇ ἕκαστος τὸ χρήσιμον καὶ ἐπαφελὲς, τὸ πρόχειρον καὶ σαφὲς τῶν Δεξικῶν τῶν. Ἐπειδὴ ἀπὸ ὁποιοῦδήποτε διὰ λέκτον ἀρχιστῆναις ἔχει ἐπιτήδειον καὶ πρόχειρον τὸν ἔσθ' οὗτον νὰ προχωρῇ καὶ εἰς τὰς ἄλλας τρεῖς. καὶ ὅποιον ἢ ἔδωκε μίαν, εὐκόλως μαθητῶν καὶ τὰς ἄλλας τρεῖς. χρήσιμον τὸ μάλα εἰς τὴν τεχνολογίαν τῶν ὅλων μερῶν τῶν λόγων, καὶ πρόχειρον ἔχει τὴν δεματογραφίαν εἰς τὰς νέας. διότι δέδοται ἐν τῷ ἑκαστῷ ῥήματι πῶς συντάσσεται κατὰ τὴν διάφορον αὐτῆς σημασίαν. Σαφὲς δὲ, μετὰ τὴν νὰ ἐξηγῇ τὰ διάφορα σημασιώματα τῶν ὁμοίων λέξεων ὅπως κειμένως μετὰ τὰ διάφορα παραδείγματα τῶν ἀξιολόγων συγγραμμάτων. Πρὸς τοῖς, δέδοται καὶ πλεονάζοντες κατὰ τὰς Ἑλληνικάς λέξεις καὶ ἀπ' αὐτῶν τὸ τῶν Βαρίων Δεξικόν. ὅσας δηλαδὴ λέξεις βλέπετε σημειωμένας εἰς τὴν ἀρχὴν μετὰ τὴν ἀσβερίσκον τῶν. ταύτας ἐλλείπει ὁ Βαρίων, ὡς δυνάται ἕκαστος νὰ τὰ σύγκριναι. ἔχει καὶ ἄλλο προτέρημα πολλὰ χρήσιμον εἰς ἐκείνας ὅπως ἐπιθυμοῦσι τὴν σπουδὴν τῆς λατινικῆς καὶ ἰταλικῆς διαλέκτου. καὶ ἐπειδὴ αὐταὶ αἱ διαλέκτοι μὴ ἔχουσιν ὅλους εἰς τὰς λέξεις διὰ νὰ γνωρίζονται πῶς ἀναγινώσκονται ἢ προφέρονται, τὸ ὅποιον εἶναι τὸ δυσκολώτερον αὐτῶν μέρος εἰς τὰς σπουδάζοντας, ἐγὼ ἠθέλησα νὰ ἐκκολυώ καὶ τὸ τοῦ μετὰ τὸν φιλομαθῶν. καὶ εἰς μὲν τὴν λατινικῶν ἐφ' ἐκείνης λέξεως εἰς τὴν παραλήγουσαν συλλαβῶν ἐπρόθετα τὸ μακρόν, ἢ βραχὺ σημειῶν τῆς προσφθίας, κατὰ τὰς προφέρονται καὶ ἀναγινώσκονται, λόγῳ χάριν, prædico, τὸ προλέγω, μακρὰν τὴν παραλήγουσαν ἔχον, δέχεται τὸν τόνον εἰς αὐτήν. τὸ δὲ prædico, τὸ κηρύττω, βραχεῖαν ἔχον τὴν παραλήγουσαν, δέχεται τὸν τόνον εἰς τὴν προπαραλήγουσαν, κατὰ τὸν

τὸν λέγοντα Κανόνα, ὅτι μακρὰς ἔσσης τῆς παραλήψεως ἐκάστης πολυσυλλαβῆς λέξεως, ὁ τόνος ἐννοεῖται εἰς τὴν παραλήψαν. βραχείας δὲ ἔσσης τῆς παραλήψεως, ὁ τόνος αἰεὶ ἐννοεῖται εἰς τὴν προπαραλήψαν, κατὰ τὰ ρηθέντα παραδείγματα. ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ λατινικὴ διάλεκτος εἰς ἐκάστῳ πολυσυλλαβῶν λέξιν, δύο τόπους διορίζει τὸ τὸν, τὴν παραλήψαν δηλαδὴ μακρὰν ἔσαν, ἢ τὴν προπαραλήψαν ἀσφύτως ἔχσαν, ὅταν βραχεῖά εἰσιν ἡ παραλήψαν. Εἰς δὲ τὰς δυσυλλαβῆς λέξεις ὁ τόνος πάντοτε ἐννοεῖται εἰς τὴν παραλήψαν. Ἐπειδὴ καὶ λατινικὴ λέξις εἰς ποτὶ δέχεται τὸν εἰς τὴν λήψαν.

Ὀμοίως καὶ εἰς ἐκάστῳ λέξιν Ἰταλικῷ ἐπρόσθετα τὸν προσήκοντα αὐτῆς τόνον, καὶ ὅν προφέρεται καὶ ἀναγινώσκεται. ὡσαύτως καὶ τὸ ἀρδρον εἰς ἑκάστω ὀνόμα Ἰταλικῶν ἔχει τὸν ἀρδρον τὸ γένος τὸ ὀνόματος, εἴτε ἀρσενικόν, ὡς πᾶ, *il frigidone*, ὁ φυλακαμύνος. *il ronte*, τὸ γεφύριον. εἴτε θηλυκόν ὡς πᾶ, *la frigidone*, ἡ φυλακή. *la fonte*, ἡ βρύσις. εἰς δὲ τὰ ἴδια αὐτῶν λέξεις, εἴτε ὅταν δηλαδὴ καὶ τέταρτον τόμον, πρὸς τῶν τεχνολογίαν τῶν ὀκτώ μερῶν τὸ λόγος, καὶ τὴν συντάξιν αὐτῶν, ἔχειν ὁμοιότητάς τῶν φιλολόγων τὸν ἡμέτερον γένος.

Γ'. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συμπεραίνει ἕκαστος τὸν λόγον, καὶ ὅν ἐμεταχειρόμεθα τοῖς ὅπλοις εἰς τὴν ἐκθεσιν τῆς Λεξικῆς τῆς. τὸ πρῶτον καὶ καὶ αὐτὸ σκοπιμώτατόν μας τέλος εἶναι, νὰ δολιμώ, ὡς εἶπον, εἰς τὰς νέας τὸν δρόμον τῆς

σπουδῆς εἰς τὴν γραμματικὴν Ἑγκυκλοπαιδείαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας. καὶ εἰς ἐκείνας ὅπαι ποθεῖται τὰς ἄλλας δύο ἑλληνικὰς λατινικῶν δηλαδὴ καὶ ἰταλικῶν ἔχει τὴν ἐπίταξιν τῶν ἐν αὐταῖς ἐπιστημῶν, ἢ καὶ διὰ τὴν ἐκ τῆς ἐκείνων γνώσεως καὶ συνεισφοράς μελέτης τῶν ἐν αὐταῖς βιβλίων ποιεῖσθαι πολυμάθειαν. Τὸ δεύτερον δὲ, ἵνα καταγινώσκωσι ὅσοι ἀδύναστοι φλυαροῦσιν ἀκρατῶς καὶ τῇ ἡμέτερᾳ γένει καὶ τῇ κοινῇ ἦτοι ἀπλῆς ἡμῶν ἑλληνικῆς, ὀνομάζοντες τὴν μὴ κοινὴν ἡμῶν διάλεκτον Γραικοβαρβαρον, ὁμοίως καὶ τὸ ἡμέτερον γένος ὑπολαμβάνουσι παντὶ βαρβαρον αμαθείς, καὶ ἔρημον παντοίας σπουδῆς, σχολείων, καὶ ἐπιστημῶν (α) μὴ εἰδότες οἱ ἀσυνέτοι τὰ ποσαῦτα σχολεῖα πανταχῶς εἰς τὰς ἐπιστήμας πόλεις τῆς Ἑλλάδος, καὶ νήσους. καὶ ὅπως αὐτὴ ἡμέτερα διάλεκτος πολιτεύεται, καὶ ἡ Εὐσέβεια τῆς Ἀνατολικῆς Ἑκκλησίας κηρύττεται, καὶ σχολεῖα σώζονται καὶ ἄλλα ἐγείρονται, καὶ διδάσκαλοι καὶ σπουδαῖοι κοσμοῦσι τὰς ὁμηγυρεῖς τῶν ἀρχιερέων καὶ κληρικῶν, καὶ ἐπ' ἀμβωνος συνεισφέρουσιν λόγους σωθεμόνας μετὰ τὴν πλέον ἀνδραγαθίαν καὶ γλαφυράν φράσιν κατὰ τὴν ἀπλὴν ἡμῶν διάλεκτον εἰς ἐπίσκοπον πάντων, καὶ τὰς ἐπιστάτας παρρησία διδάσκοντες, παντὶ τῶν προσερχομένων ἀφ' ὧν καὶ ἀδαροδοκίως μεταδίδουσιν. Ἀπὸ τῆς ἐκθεσιν λοιπὸν τῶν ἀπλῶν λέξεων τῆς παρόντος Λεξικῆς, καὶ τὴν ἐξηγήσιν τῶν Ἑλληνικῶν εἰς ἄλλας λέξεις παρὶν ἑλληνικὰς, ἀλλ' εἰς τὸ ἡμέτερον γένος τόνον κοινὰς, ὡς νὰ τὰς ὀμι-

(α) Ἰδὲ Γραμματικὴν Γεωγραφικὴν, μεταφραστικὴν ἀπὸ τοῦ Ἑγκυκλίου εἰς τὸ Ἰταλικόν, σελίδα, 170. ὅπου εἰμὶ περὶ σχολείων, ἀν' ἀδύνατον τὴν σήμερον εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ λέγει ὅτι „Non vi sono oggidì scuole, o università di forte alcuna... ἔστι δὲ ἀδύνατον εἶναι τὴν σήμερον σχολεῖα, ἢ κοινὰ σπουδαίοντα τῶν ἐπιστημῶν καὶ μετὰ λόγους. Καὶ σελίδι 172. λέγει „περὶ τῶν ἡμετέρων πατριάρχων καὶ ἀρχιερέων ὅτι „Ma se si esami- l' interno di tutti questi Ecclesiastici, e lo stato deplorabile delle anime ad essi affidate, si trova, che il capo e le membra immerse sono e sepolti in una vergognosa ignoranza... ἢ ὅτι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἐκείνῃ ὅλον τὴν τῶν Ἑκκλησιαστικῶν, καὶ τὴν ἀξιοδότησιν κατέχουσιν τὴν ψυχὴν εἰς αὐτὰς ἐμπιστευμένων, ἀδύνατον καὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ μέλη (τὸν πατριάρχην δηλ. καὶ τὰς λοιπὰς

τῶν γένων) καταβυθισμένους καὶ ἐμπιστευμένους εἰς μίαν ἐμπιστευμένην ἀμάθειαν. Καὶ σελίδι, 171. ὅπου εἰμὶ περὶ τῆς ἡμετέρας διαλέκτου, καὶ τὴν ὀνομάζει παντὶ βαρβαρον καὶ ἀλλότριον τῆς Ἑλληνικῆς καὶ εἰς τὰς λέξεις καὶ εἰς τὴν προφορὰν. καὶ μόλις νὰ δεισινεῖται κοινὰς Ἑκκλησιαστικῆς, ὅτι φαίνεται νὰ καταλαμβάνῃ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἰδὲ πᾶς λόγος ἐκεῖ. Si avverta, che il Greco moderno è differente assai dell' antico, non solamente per le parole barbare, che v' hanno tramescolate; ma per la pronuncia eziandio... Di più la Lingua Greca nella sua vera origine non solo è sconosciuta affatto alla plebe, ma tra le persone Ecclesiastiche ancora pochissime ve ne sono, che si possano lusingare di saperla. Ταῦτα καὶ ἄλλα παρόμοια, ἢ καὶ ἀπαισιώτερα συκοφαντεῖσι τὸ ἡμέτερον γένος.

ἐμιλῶσιν αἱ γυναικες, τὰ παιδία καὶ ὁ πλεόν
κοινός λαός. Δέλουσι συμπεραῖν οἱ ἀναιδῶς
συκοφαντῆτες (ἐὰν μὴ ἰχυρογνώμονες καὶ ἐ-
θελοκακῆντες, δὲν ὁμολογῶσι τὴν ἀλήθειαν)
τὴν ἀγλωττίαν καὶ γλαφυρότητα τῆς ἡμετέ-
ρας ὁρλέκτας, Ἑλλωίδος κοινῆς, παραχ-
θείσης παρὰ τῆς ἀρχαίας ἑλλωϊκῆς ὁρλέκτας,
θαυμαζομένης ὑπὸ ποσέων αἰώνων, καὶ μηδὲς
ποσέων ἐπιστημῶν, καὶ ἀφελείπτως διδασκομένης
ταυτῇ εἰς τὰ ἡμέτερα χολεῖα. Ἀλλ' ἐκεῖνοι ἢ ὡς
μὴ εἰδότες τὰ ἡμέτερα, κατηγοροῦσι. καὶ εἰς τὸ
ἐλέγχονται παρὰ τὰ λέγοντος γυναικεῖ, ὅτι
τὴν γυνῶσιν ἀφῆρται, τὴν κατηγορεῖ, προχει-
ρῶτα. ἢ ἐμπαθῶς ἀθυροστομασι καθ' ἡμῶν,
ἀλλ' οἱ φιλαλήθεις Δέλουσι ἐλέγχει αὐτοὺς. καὶ
ἐμφραχθῶσι τὰ ἀθύρματα αὐτῶν σώματα. Δι' αὐ-
τὸ τὸ ἐπρόδισα εἰς τὸ παρὸν Δεξικόν καὶ ὅσας
ἐδωκέναι λέξεις ἐπιστημονικὰς, ὅσαι δὲν δέει-
σκονται εἰς τὰ Γραικολατῖνα λεξικά, δεικνύου-
νται ὅμως εἰς τὰ φιλοσοφικά συγγράμματα τῶν
τε ἀρχαιοτέρων Ἑλλήνων, καὶ τῶν μεταγενεστέ-
ρων ἡμετέρων φιλοσόφων. Αὐτὰτε λοιπὸν καὶ τὰ πα-
ραπλήσια, εἰσὶν ἐφαργὴ τεκμήρια πᾶσι περὶ
τὰ φιλολογικά καὶ ἐπιστήμια σπαθῆς τῶν ἡμετέ-

ρων, καὶ εἰς ἄλλας ὁρλέκτας. Καὶ ἔτι, ἐμὴν ἔκ-
ῃσαν χολεῖα, καὶ σωθῇ, τίς ἢ χρεῖα τῶν ποι-
τῶν Δεξικῶν, καὶ μάλιστα περὶ ἀγλωττίαν; λοι-
πὸν εἶναι χολεῖα κοινὰ, ὅπερ διδάσκονται καὶ
σπαθάζουσι πάντες τὰς ὁρλέκτας. (β)

Δ'. Τέτα χάριν ἐχρειάζομαι εἰς τὰ ἡμέτερα
χολεῖα εὐ' ποιῶν Δεξικόν, ὅπερ τὸς φιλομαθεῖς
τῶν ὁρλέκτων τῶν. Ἐπειδὴ καὶ οἱ ἡμέτεροι ὡς
ἐπὶ τὸ πλείστον ἐπιδημιῶσι πρὸς τὰ ἐσπέσια ἐ-
φέσει τῆς ἰατρικῆς, ἢ ἄλλων νεωτέρων ἐπιστη-
μῶν, μὴ τὸ μέσον τῆς ῥαδίας ἐπιτρίβονται τῇ
ποσέμῳ, ἔχοντες τὸ ἔπιμον χεῖρα γὰρ εἰς
τὰς αὐτὰς ὁρλέκτας. Ἀλλοὶ πάλιν ἔχοντες συ-
νανατροφῆς, ἢ ἀμοιβαίως ἀποκρίσεις καὶ τῶν
ἰταλῶν καὶ λατίνων καὶ τὰ διάφορα αὐτῶν ἐπαγ-
γέλματα, ἢ εἰς πολιτικὰς ἐπιστάσεις, ἢ ἑκ-
κλησιαστικὰς ὁρλέκτας, ἢ ἐμπορικὰ συναλλάγ-
ματα, καὶ ὁξανάγκης ἔχοντες χρεῖαν νὰ δηλο-
ποιῶσι τὰ ἀμοιβαῖα αὐτῶν νοήματα μὴ λέξεις
δυσκαταλήπτους καὶ εἰς τὰ δύο μέρη, δεικνύουσιν
εἰς τὸ τὸ Δεξικόν ὅσας λέξεις χρειάζονται ὅπερ
νὰ ἀναπληρώσασιν εἰς τὴν χρεῖαν τῆς. Ἐπρεπε
λοιπὸν νὰ γνῶν εὐ' ποιῶν Δεξικόν εἰς τὸ ἡμέ-
τερον γένος, ἀλλὰ παρὰ τίνος; βέβαια παρὰ

ὁμο-

(β) Ο' παρὸν κατάλογος τῶν σχολείων, ὅπερ τὴν σή-
μερον ἀσφῶνται εἰς τὸ ἡμέτερον γένος, δέλη βεβαιώσει τὰ
ῥηθέντα, καὶ δέλη ἐλέγχει ὡς ἀδοκίμας τὰς τὰ ἐναντία
λέγοντας.

Εν Κωνσταντινουπόλει εἶναι δύο κοινὰ χολεῖα.
Εἰς Γαλῆνα σχολεῖα βία.
Εἰς Θεσσαλονικίαν σχολεῖα δύο.
Εἰς Ἀθῶνας σχολεῖα δύο.
Εἰς τὸ Βουκερέσιον τῆς Βλαχίας σχολεῖα δύο.
Εἰς Γιάστιν Μολδοβίας σχολεῖον εὐ'.
Εἰς Ἀνδριανούπολιν σχολεῖον εὐ'.
Εἰς Φιλισιανούπολιν σχολεῖον εὐ'.
Εἰς τὸ Ἀγίον Ὄρος σχολεῖον εὐ'.
Εἰς Βερέσιον σχολεῖον εὐ'.
Εἰς Κασοεῖαν σχολεῖον εὐ'.
Εἰς Σιάτιαν σχολεῖον εὐ'.
Εἰς Μεσχοπόλιν σχολεῖον εὐ', καὶ μία τυπογραφία.
Εἰς Τερναβὸν τῆς Θεσσαλίας σχολεῖον εὐ'.
Εἰς Τεσσαλίας Θεσσαλίας σχολεῖον εὐ'.
Εἰς Τροπολιζάν τῆς Μακεδονίας σχολεῖον εὐ'.
Εἰς Πελαιανὸν πατρὶν σχολεῖον εὐ'.
Εἰς Σάλας σχολεῖον εὐ'.
Εἰς Ἀρκαδίαν σχολεῖον εὐ'.
Εἰς Σμύρνην σχολεῖον εὐ'.
Εἰς Χίον σχολεῖον εὐ'.
Εἰς Πάτρων σχολεῖον εὐ'.
Εἰς Μιτυλήν σχολεῖον εὐ'.

Εἰς Σάμον σχολεῖον εὐ'.
Εἰς Σίφον σχολεῖον εὐ'.
Εἰς Ρόδον σχολεῖον εὐ'.
Εἰς Κρήνην σχολεῖον εὐ'.
Εἰς Λαοκασίαν Κύπρου σχολεῖον εὐ'.
Εἰς τὸ Παριανόν τῆς Ἰερουσαλὴμ σχολεῖον εὐ'.
Εἰς τὸ Παριανόν τῆς Ἀλεξανδρείας σχολεῖον εὐ'.
Εἰς τὰς ἀνω ῥηθέντας κοινὰ σχολεῖα διδάσκονται τὰ συγ-
γράμματα τῶν συγγραφέων τῆς Ἑλλάδος, ῥητῶν, ποιητῶν,
ἱστορικῶν, καὶ τὰ τῶν Ἀγίων πατέρων, ὅσα συνδύναται εἰς
τὴν Γραικολατίναν, Ποιητικὴν καὶ Ῥητορικὴν τῆς ἐγκυκλο-
παιδείας. Εἰς δὲ τὰ φιλοσοφικά σπαθάζουσι καὶ διδάσκουσι
κοινὰς τὰ τὸ Κορυθαίως εἰς τὴν Ἀριστοτέλιν, καὶ Ἀλεξαν-
δρῆ τῇ ὁρ Ἀπορρητῶν, μελετῶντες κατὰ μέρος οἱ μαθηταὶ
τῶν Ἀφροδισιῶν, τῶν Συμπληκτικῶν, καὶ τῶν
Θεμισίων. Εἰς τὰ μαθηματικά διδάσκουσι τὴν μαθημα-
τικὴν Ὀδὸν, φιλοπόνοντα τὴν Αἰδισιματικὴν Ἀρχιπρεσβυ-
τέρου Ἰωαννίνου κυρὸν Μπαλάν, μελετῶντες κατ' ἰδίαν τὰ
συγγράμματα τῶν ἀρχαιοτέρων μαθηματικῶν Ἑλλήνων,
ὡς φαίνονται καὶ αὐτῶν συγγράμματα εὐ' τῶν προσιμῶν τῆς
ῥηδείας Ὀδῆς Μαθηματικῆς, τυποθεῖσιν εὐ' Βενετία κα-
τὰ τὸ α + μ δ'. Εἰς δὲ τὴν Θεολογίαν, καὶ τὴν τῆς Κορ-
νείας τῆς Δαμασκηνῶν Θεολογίαν, διδάσκουσι τὴν
καὶ τὴν Θεολογικὰ συγγράμματα τῶν ἀνατολικῶν Ἀ-
γίων πατέρων. Ἰδὲ λοιπὸν τὰ σπαθάζουσι καὶ αἱ σπου-
δαί, ὅπερ τὴν σήμερον γυμνάζονται εἰς τὴν Ἑλλάδα
παλαιοῖς.

ὁμογενῆς τινος, φιλογενῆς καὶ ὁμοιοπαθῆς ἀπα-
δαίς ἔχει τὸ φειλόμενον αὐτῆς χρέος τῇ πατρίδι
καὶ τῷ γένει. Ἐπειδὴ καὶ οἱ ἡγεμόνες καὶ ἀξιο-
ματικοὶ ἀναπληρῶσι τὸ φειλόμενον αὐτοῖς με-
τὰ τὴν σύστασιν περιφανῶν ἐκλινομενέων, καὶ με-
ταῖς πρὸς τὰς σπουδαίας δ'ποιήσας. Ὀμοίως καὶ
οἱ πλεῖστοι τὰ γενεᾶς μετὰ ἄλλας τινὰς κοινὰς βοη-
θείας. Δείκνυνται δὲ καὶ ἐκ τῆς ἐπαγγέλματος
τῆς σπουδαίων πολλοῦται πλεῖστοι, τὰς τέρει κα-
ταλόγους, καὶ ἐκ τῆς δ'γενῶν καὶ ἐμπόρων. οἱ δ'
ποιοὶ ἠδυνάτω νὰ συγγράψωσιν ἀξιόλογα συγ-
γράμματα, ἔχοντες τὸν τε βόρον καὶ τὸν καιρὸν
ἐπιτήδειον. ὅμως ἐ προαιρένται φιλοπονεῖν,
τὴν ἀφορμὴν δ' ἐκ οἶδα, ἀλλ' ὅπως ἡ περιε-
σσει βιωτικαῖς συνεχομένων, ἢ βυφαῖς ἀλίσκο-
μένοι, ἀμελεῖσι τῆς τῆς ἐπαινετῆς φιλοπονίας.
οἱ δὲ πέντες τῆς σπουδαίων, ὅπως προθυμότε-
ροι πρὸς τοιαῦτα φιλοπονήματα σπουδαῖα. Ἀλλ'
αὐτοὶ ἐνδεῖς τῆς πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίαν, δυ-
σκατόρθευται ἡγεῖται ταῦτα. Ἐγὼ δὲ εἰς τῆς ἐν-
δεῶν, ἐποιστάμεν τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν,
καὶ εὖρον καταφυγὴν περὶ τὰς τὴν φιλοπονεῖν,
(ἢ γὰρ περὶ τὴν κατεργάζεται, τὸ δὲ λε-
γόμενον.) ἀλλ' εὖρον μεγάλας δυσκολίας εἰς τὸ
νὰ τὸ ἐκδῶσω εἰς τύπον, ἔχει τὰ ἐλλείποντά μοι
χρήματα τὰ ἀναγκαῖα πρὸς τὸ. Ἐγὼ ἐκ αὐ-
τῶν ἐφειδόμεν χρημάτων, εἰ εἶχον, ἰδοὺς με ἀνα-
λώμασι τυπῶσαι, ἀλλὰ τῶν ὑστέρημα, ἐκ
οἶδα πῶς φθόνῳ τῆς τύχης. Ἐπέτυχον δὲ ἀ-
γαθῇ τύχῃ συνεργόν μοι πρόθυμον τοῖς αὐτῶν
αναλώμασι τὸν φιλέλληνα κύριον Ἀντώνιον Βόρ-
πολιν. καὶ εἰμὲν ἔλειπον ἢ τῷ ἀνδρὶ τὰς συν-
δρομὴν χάριν τῆς φιλολόγων τῶν ἡμετέρων γενέας,
τὸ ἔργον ἔμμεν ἀτελείωτον, καὶ τὰ ἡμέτερα πά-
λιν χηρόντα, καὶ ἐγὼ ματαιοπονήσας ἀκαί-
ρως. Ὁμολογῶ λοιπὸν μεγάλας καὶ ἀειμνήστους
χάριτας τῇ δι' ἐργετικῇ προαιρέσει τῶν τοιούτων φι-
λέλληνος ἀνδρός. Δέξατε ἐν ἀσμενίᾳ τὸτο,
καὶ εἰδε ἀξιώσοιτε αὐτὸ δύναμιν ἀποδοχῆς καὶ
φιλοφροσύνης γενναίας. Πλεῖται ὅσα φίλα
καταθύμια τοῖς ἐρασαῖς τῆς Ἑλληνικῶν μα-
θημάτων, καὶ τῆς ἄλλων ἐν αὐτῷ ἐκλέκτων.

ἐκ ἐπαγγέλλομαι δ' ὅμως, ἔτε μὲν δι' ἐκτελε-
μαί δέναι εἰς τὸ κανόνα τοῖς ὑπὲρ ἐμῆς διδα-
σκαλοῖς, ὡς οἶδα πολλὰς ὁμογενεῖς ἀσυγκρίτως
ὑπὲρ ἐμῆς ὑπάρχοντες διωκόμενοι λόγων καὶ ἀγ-
χινοῖα νόος κακοσμημένων. Δίδομαι δὲ αὐτῶν, ἵνα
ταῖς μοῖς ἐκλείπονται προσδίσωσι, καὶ τὰ ἐπαισ-
μένα ἐπαυροῦσάσιν, καὶ ἐμῆς συγγνώμης ἀξιώ-
σωσιν, εἴπερ τι παρέδραμε περὶ τὴν διόρθω-
σιν τῆς ὀρθογραφίας. τὸ δὲ ἀναμάρτητον ἐκ τῆς
διδον ἀνθρωπίνης φύσεως μεμπτὸν μὲν τὸ ἐκεί-
σιον, ἢ ὑπ' ἀμελείας ἡμαρτηκόν, τὸ δὲ ἐξ ἀ-
προσέξιας συμπεσον καὶ ὑπ' ἀμελείας ἄλλων,
ἐκ ὑπ' ἀλλοτρίων κατηγορίας δέκνυνται τὸν ὑπ' ἀ-
γάπης εἰς συγγραφὴν τὰς κινήσεις. Ἐρρω-
μένοι δὲ βιβλίσσοιτε, ἀλλ' ἐπιτίζοντες τὰ γενναῖα ὑ-
μῶν φρονήματα εἰς τὴν φιλολογικὴν παιδείαν
τῆς ἐκλέκτων, ὥστε ἐπὶ τὰ μείζονα παρα-
δαρρῶμαι.

Οἱ ὁμογενεῖς, φιλογενεῖς καὶ ἐκκλησίαις τῆς δό-
ξης καὶ ἀδουκμήσεως τῶν ἡμετέρων Ἑλληνικῶν γενέας,
Γεώργιος Κωνσταντῖνος
ὁ ἐξ Ἰωννικῶν.

Ἀνάπτυξις τῆς παραλαμβανομένης χαρακτι-
ρων εἰς τὰ παρὸν Λεξικὸν χάριν σωτομίας.
P. ἡγαν ῥωμαϊκά, ἢ τοιαῦτα, κοινά. Græ-
ce-vulgariter. Grecovulgare.

Λ. ἡγαν λατινικά, λατινισί. Latine. in
Latino.

Ιτ. ἡγαν ἱταλικά. Italice. Volgare.

Τὸ γ. παρὸν σημεῖον ὅπως δέχεται δείχνει
τὴν διάφορον σημασίαν ἐκείνης τῆς λέξεως.

Τὸ *. παρὸν δείχνει τὰς λέξεις, τὰς ὁποίας
τὸ παρὸν Λεξικὸν περιέχει ὑπὲρ τὸ τὸ Βαλῆν,
μετὰ ὅλον ὅπως εἰς πολλὰς δυνάμεις τὰτο, αἱ
ὁποῖαι δύνανται εἰς τὸ παρὸν, καὶ ἐκλείπει
τὸ Βαλῆν. ἢ σύγκριτες βεβαιώνει τὸν λόγον με.

NOI REFFORMATORI

Dello Studio di Padova.

A Vendo veduto per la Fede di Revisione, ed Approvazione del P. Fr. Paolo Tommaso Manuelli Inquisitor Generale del Santo Ufficio di Venezia, nel Libro intitolato: *Il Tesoro della Lingua Greca inserviente alla volgar Greca Lingua, Latina ancora, e Italiana, M.S.* non v'esser cos' alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Attestato del Secretario Nostro; niente contro Principi, e buoni costumi, concedemo Licenza a *Girolamo Bortoli* Stampator di Venezia, che possi esser stampato, osservando gl'ordini in materia di Stampe, e presentando le solite Copie alle pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 31. Agosto 1753.

{ *Barbon Morosini Cav. Proc. Riff.*
{ *Alvise Mocenigo 4. Cav. Proc. Riff.*

Registrato in Libro a Carte 24. al Num. 161.

Gio: Girolamo Zuccato Segr.

Adi 4. Settembre 1753.

Registrato nel Magist. Eccell. degl' Esecut. contro la Bestemia.

Alvise Legrenzi Segr.

T A'

T A Σ H M A I N O M E N A

T O T A.

Τὸ Ἄλφα στοιχεῖον πρῶτον πάντων, ἢ παρὰ τὸ πρῶ-
τον τῶν Εβραίων ἄλφ, ἢ παρὰ τὸ ἄλφα, τὸ ἀεί-
σκα, πρῶτον γὰρ πάντων εὐρίσκειται.

A: Litera prima omnium aut ab ἄλφω, quod
significat, invenio. aut a prima Lit. Hebræ-
orum Aleph.

A, λαμβανέται ἐνίοτε σημεῖον ἀειδμητικόν, σημαίνει τὸ
αὐτὸ, ἢ πρῶτον, ὡς περὶ β, τὸ β δὲ δύο, ἢ δεύτερον, ἢ τὸ
γ, τρίτον, ἢ τρίτον, ἢ τὰ Α. A, interdum est nota
numeralis, denotans unum vel primum, sicut β,
duo, vel secundum. & γ, tria, vel tertium. &c.

A' ἐν συνθεσὶ πολλοσημαντὸν εἶναι, ἢ σημαίνει σέριστον,
(in compositione multiplicem habet significa-
tionem, aut signif. privationem) οἷον βέβαιος.
Stābīlis, Stābīle. ἀβέβαιος, instābīlis, instābīle.
Ενίοτε ἐπὶ πούτης τῆς σημασίας ἀντίκειται τὸ εὐ-
μειφ (aliquando verò in hac significatione op-
ponitur particulæ εὐ (οἷον εὐμορφος, (formōsus,
pulcher, formōsō, bēllo.) ἀμορφος (informis, de-
fōrme) Ὅτ' ἐ δὲ ἡ λέξις ἀρχεται ἀπὸ φωνήεντος, ἢ συν-
ἀπτεται τὸ α σερ: ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον μεταξὺ τῶν δύο
φωνήεντων παρεντίθεται τὸ ν, ἀφραφίας χάριν (quod
si dictio, cui præfixa est α, incipiat à vocali,
inter utramque vocalem plerumque interjicitur
ν euphoniae gratia) οἷον ἀξιος, (dignus, dēgno,) ἀ-
νάξιος (indignus, indēgno) ἴσος (æqualis, e-
guāle) ἀίσος (inæqualis: ineguāle, disuguāle)
ἀσάυτος καὶ τοῖς ῥήμασι συναπτόμενον, σέριστον σημαί-
νει. (sic etiam verbis præfixa, privationem si-
gnificat) οἷον ἀδόξω, gloria careo, ingloriosus
sum. πρῖνο di glōria, ingloriosō) ἀχρεΐστω (in-
grātus sum, sōno ingrāto) ἀπορά (dūbito, ēgēo,
indigēo. dubitāre, avēr bīgēno.

A' εἰς τὸ ἐπὶ πλείονος, σημαίνει πολλὸ. (interdum
intensivum, hoc est vim addit significationi plu-
ris) οἷον ἀχανὲς πέλαγος, δηλ. τὸ μέγα πέλαγος, ἢ
πολλὰ κεχῆνος (vastus & immēsus pēlāgus. vāsto
ed immēso mārē.) Α' βίος, δηλ. πολὺ βίος, ἢ πολυετής
(dives, vel longævus. ricco, vēcchio. attempāto.

A' δασυσημαντὸν εἰς τὸ ἀδρόσιον, συνάξιν σημαίνει. (in-
terdum est Collectivum, denotans Coāctionem)
οἷον ἄπας (ὁ λαός, δηλ. σύμπας ὁ λαός) οἷον
populus, hoc est Cāctus populus, tūto il pō-
pōlo congregāto (ἀόλητος, δηλ. συννηγμένος) confertus,
congregātus. congregāto. Ποτὲ δὲ τὸ ὁμᾶ σημαίνει.
(interdum denotat simul) οἷον ἀδελφοί, δηλ.
οἱ ἀδελφοὶ, ἀδελφὸς γὰρ ἡ μήτρα (frātres uterīni.
fratelli dal medēmo ūtero) ἀκούλατος, δηλ. ὁμοκέλε-
τος (comes, pedisēquus in itinere. Compā-
gno nel viāggio.) Α' νίχαι, ἢ γὰρ ἄμα ἵχαι, ἢ τοι ἵχαι.

Tomo 1.

(simul tenēre. infīme tenēre) Α' καίτις, ἢ γὰρ ἢ
παράκαίτις, ποιητικόν, ἢ σύζυγος. (marita, Con-
jūx, dōnna maritāta, mōglie) Ποτὲ δὲ ὁμοιοστικῶς
ἰσότητι (interdum similitudinē, & æqualita-
tem) οἷον, ἀδελφὰ τέτων, ἢ γὰρ ὁμοία, ἴσα (simi-
lia eorum & congrua. simili:) ἀγάλακτοι, ἢ γὰρ
ἰσογάλακτοι. ἴσοι τῇ ηλικίᾳ (æquāles, hoc est æ-
tate pares. eguāli in etā) ἀπέλατος, ἢ γὰρ ἰσο-
πλάτος, ἰσοβαρὺς ἢ ἰσοζυγός, (æquipondērās,
hoc est pāris pōndēris. ēssere di eguāle pēso)
Ποτὲ δὲ μόνωσιν σημαίνει, λέγει Εὐσάθ. οἷον Α' μαζό-
νας, ἢ γὰρ μονομάζας, ἢ τοι μονοβίβας (Amāzōnes,
ceu unam solam habentes mammam. Amāzoni-
che hānno ūna sōla mamēlla. β. Ποτὲ δὲ τὸ ὀλίγον
ἢ μικρόν, (interdum denotat parum) οἷον ἀμάθης
ποιητικῶς, ἢ γὰρ ὀλιγομαθής (parum doctus. pōcco
dōcto) β. Ποτὲ δὲ σημαίνει τὸ αὐτὸ, ὅτι τὸ δὲ
(interdum indicat idem, quod δὲ,) οἷον ἀβα-
τος, ἢ γὰρ δύσβατος ὁδὸς (invius, hoc est locus dif-
ficilis incesu. difficile a caminārsi) β. Ποτὲ
δὲ σημαίνει κακόν (malum) οἷον ἀφύς, ποιητικῶς,
αὐτὶ κακοφύς, (pravi ingenii, & ineptæ natu-
ræ. di malvāgia natūra.) Α' βελός, ἢ γὰρ κακό-
βελός (malo consilio utens, & pravæ volunta-
tis. di malvāgio consilio, e volontā) β. Ενίο-
τε ἐν αὐτῇ λέξει διπλὴν δέχεται τὴν ἐξηγήσιν. (in
una eademque voce nonnunquam duplicem ac-
cipit interpretationem.) οἷον ἀκαίριος ἀλόχος, ἢ τοι
γαμετὴ ὁμόλοχος, ἢ ἀπερος λέχης (vel marita,
uxor. dōnna maritāta, mōglie) vel expers lecti
privā di lecto.) εὐδα τὸ α, λαμβανέται, ἢ σερ-
πτικόν, καὶ ἀντὶ τῷ ὁμᾶ (ubi α, accipitur vel
privativè, vel pro ὁμᾶ) β. Ποτὲ δὲ πλεονάζει
Α' ττικῶς, μὴδὲ σημαίνει. (interdum autem est
pleonasticum, hoc est expletivum) οἷον ἀστα-
χὺς, ἀντὶ τῷ σάχχης, ἢ γὰρ ἀσάχυν, (spica) ἀβληχρός,
αὐτὶ βληχρός, ἢ γὰρ ἀδυνός, debilis, débōle. β. Ενίοτε
διπλασιάζεται τὸ α, ἢ ἡ ἀμφω σερπτικὰ εἶναι, οἷον Α' ἀάτος,
ἢ γὰρ ὁ μὴ ἐπιβλαβὴς, βλαβερός. ἢ τὸ μὴ πρῶτον α, ἐπιτα-
τικόν, τὸ δ' ἕτερον σερπτικόν, οἷον ἀχρεΐς, ἢ γὰρ ἀχράσττος.
interdum geminatur α, & est aut utrumque pri-
vativum, ut in Α' ἀάτος, innoxius, vel vāde no-
xius. non innoxētie, ciōc nuocēvole assdi. aut est
primum α, ἐπιτατικόν, & secundum σερπτικόν, ut ἀάχε-
τος, intolerabilis, insoportābile. ὡς δοκεῖ τῷ Εὐσταθίῳ.
Α' αὐτὶ τῷ ε, Δωκεῖν λαμβανέται. οἷον αὐτὲ, αὐτὶ
αὐτὲ. (accipitur pro ε, Doricè, ut αὐτὲ, pro αὐτὲ.)
Α' αὐτὶ τῷ η, ἀρδρα, Δωρικ. β. α, ὅπως, αὐτὶ ἢ. Ε.
πῖρρ. (accipitur pro η articulo, Dor. β. α, quod,
pro η adverb.)

A

A' αὐτὲ

ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ω Ν

ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΔΙΑΔΙΟΝΟΥ ΤΗΝ ΠΟΙΚΙΛΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ,
ΗΡΑΚΛΕΙΔΟΥ ΤΟΥ ΠΟΝΤΙΚΟΥ, } ΤΑ ΣΩΖΟΜΕΝΑ.
ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, }

Οἱ προστεθέντες καὶ βραχὺται σημειώσεις, καὶ Στοιχασμοὶ αὐτοσχέδιοι περὶ
τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης.

Φιλοτίμω δαπάνῃ τῶν ΑΔΕΛΦΩΝ ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ, παιδείας
ἕνεκα τῶν τὴν Ἑλλάδα φωνῇ διδασκομένων Ἑλλήνων.

Ἄνθρωπος, παιδείας μὲν ὀρθῆς τυχὼν, καὶ φύσεως εὐτυχὴς,
θειότατον, ἡμερώτατόν τε ζῶν γίγνεσθαι φιλεῖ· μὴ ἱκανῶς
δὲ, ἢ μὴ καλῶς τραφὲν, ἀγριώτατον τῶν ὅσα φύει γῆ.
Πλάτων, Περὶ νόμ. σ', σελ. 765.

ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΦΙΡΜΙΝΟΥ ΔΙΔΟΤΟΥ.

Α Ν Ε.

1805

ΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ (1805)

ΤΗΣ ΠΟΙΚΙΛΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΤΟΥ ΑΙΔΙΑΝΟΥ,

ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΩΖΟΜΕΝΩΝ

ΗΡΑΚΛΕΙΔΟΥ ΤΟΥ ΠΟΝΤΙΚΟΥ

ΚΑΙ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ,

ΠΡΟΔΕΓΟΜΕΝΑ.

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ

Νέας εκδόσεως Ἑλληνικῶν Ποιητῶν καὶ Συγγραφέων, ἥτις γίνεται διὰ
δαπάνης τῶν ἈΔΕΛΦΩΝ ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ, διὰ τοὺς σπουδάζοντας τὴν
Ἑλληνικὴν γλῶσσαν Ἕλληνας.

Οἱ Ἕλληνοὶ ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς, ὅσοι μάλιστα, διὰ τὸν καιρὸν εἰς τὸν ὁποῖον ἔγραψαν, ὀνομάζονται ἀπὸ τοὺς ἀλλογενεῖς Ἑλληνιστὰς Κλασσικοί, ἐτυπώθησαν, ἀφοῦ εὐρέθη ἡ τυπογραφία, τοσάκις, ὥστε εἶναι δυσκολώτατον νὰ ἀπαριθμήσῃ τίς τὰς διαφόρους ἐκδόσεις αὐτῶν. Καὶ ὁμῶς ἀπὸ τὰς πολυαριθμοὺς ταύτας ἐκδόσεις πολλὰ ὀλίγα εἶναι εἰς ὄγκον καὶ τιμὴν ἀνάλογον μὲ τὴν χρηματικὴν δύναμιν τῶν περισσοτέρων ἀπὸ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ σπουδάσωσι τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Γέμουσιν ὅλαι σχεδὸν ἀπὸ διαφόρους

ἀναγνώσεις, ἀπὸ σημειώσεις γραμματικὰς καὶ κριτικὰς, αἱ ὁποῖαι, εἰς ὀλίγους χρήσιμοι, αὐξάνουσι μὲ βλάβην τῶν περισσοτέρων τὸ μέγεθος, τὸ πλῆθος καὶ τὴν τιμὴν τῶν τόμων. Πρόσθετες οὖν καὶ πολλὰ ὀλίγαι ἀπὸ τὰς προειρημέναις σημειώσεις ἀποδίδουσι κατ' εὐθείαν τὸν σκοπὸν, ὅστις εἶναι νὰ καταλαμβάνῃ ὁ σπουδάζων τῆς γλώσσης ὅ,τι ἀναγινώσκει. Ὅταν ὁ σπουδάζων ἔχῃ κρίσιν ὀρθήν, καὶ χειραγωγῇται ἀπὸ διδάσκαλον κριτικόν, περισσότερον μαθαίνει, παραβαλλὼν ἓνα μὲ τὸν ἄλλον τοὺς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, παρὰ κατα-
 τείνων τὸν καιρὸν εἰς τὰς πολυπληθεῖς τῶν ἐξηγητῶν σημειώσεις. Ἦθελε λοιπὸν ὠφελῆσαι μεγάλως τοὺς ἐραστὰς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, καὶ αὐξήσῃν τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν, ὅστις συν-
 αθροίσῃ εἰς ὀλίγους τόμους μέγα μέρος τῶν ἀξιολογωτέρων ποιητῶν καὶ συγγραφέων, καὶ τοὺς τυπώσῃ μ' ὀλίγη τὴν ἀκρίβειαν, ὅσῃν εἶναι δυνατόν νὰ κατορθώσῃ, βοηθούμενος ἀπὸ τὴν παραβολὴν τῶν προτέρων ἐκδόσεων, καὶ, ὅσας ἢ χρειάζονται τὸ καλέσει, τῶν ἀντιγράφων, καὶ ἀπὸ τὰς πλέον ἐναργεῖς ἰδικὰς τοῦ ἡ ἀλλων εἰκασίας καὶ διορθώσεις.

Ταῦτα ἔγραψον πρὸ μηνῶν ὀλίγων, ἀποκρινόμενος εἰς τῶν φίλων μου ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ τὴν ἐρώτησιν, «: Ποῖος ἦτον ὁ τρόπος νὰ ἐπιταχύνῃ τις τὴν ἀρχομένην τῆς Ἑλλάδος ἀνα-
 γέννησιν ». Οἱ φιλογενεῖς οὗτοι καὶ φιλέλληνες ἄνδρες, τοὺς ὁποίους ἡ καλὴ τύχη τῆς κοινῆς ἡμῶν πατρίδος ἐγέννησεν εἰς τὸν αὐτὸν παρόντα καιρὸν, ὅταν οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσισαν νὰ ἀναλαβῶσι τὰ προγονικά των φῶτα, συνειθισμένοι νὰ σκορ-
 πίζωσι τὸν πλοῦτον αὐτῶν εἰς ὠφέλειαν τῶν ἡμογενῶν, ἠθέ-
 λησαν νὰ μάθωσι καὶ παρ' ἐμοῦ πῶς ἠδύναντο νὰ κάμνωσι τὸν σκορπισμὸν τοῦτον μὲ περισσοτέραν καρποφορίαν ἐλπίζα. Ἀλλὰ ταῦτα γράφοντος ἡ ἀνικανότης μου εἰς τοιαύτην ἐπι-
 χείρησιν δὲν μ' ἐσυγχώρησε νὰ φαντασθῶ, ὅτι ἐμελέτων νὰ

μὲ κάμωσι καὶ ὄργανον τοιαύτης ὠφελίμου ἐπιχειρήσεως.

Δι' ἄλλο λοιπὸν δὲν συγκατένευσα νὰ ἀναδεχθῶ τοσοῦτον βάρος, παρὰ τοῦτον τὸν συλλογισμὸν, ὅτι, ἐὰν δυνήθῃ νὰ τὸ βεβάσω, πληρόνως τὸ ἀπαραίτητον πρὸς τὴν πατρίδα μου χρεὸς· ἐὰν ἀποκάμω, πληρόνως καὶ μέρος τοῦ χρεὸς μου μὲ τὴν πρόθυμον ὑπακοὴν εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος· ἐπειδὴ τὴν φωνὴν τῶν ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ, καὶ τῶν ὅσοι τοὺς μιμοῦνται, τὴν εὐχάζομαι φωνὴν τῆς πατρίδος.

Ἡ ὑπὲρ δύναμιν αὐτῇ μου ἐπιχειρήσις ἀποδίδει προηγου-
 μένως τὴν ὠφέλειαν τῶν σπουδάζοντων εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν Ἑλλήνων. Ἡ εὐκολωτέρα κτῆσις καὶ χρήσις τῶν Ἑλληνικῶν βιβλίων δέλου ἀναμφισβότως ἀναξυπυρήσει εἰς τὰς νέας αὐτῶν ψυχὰς τὰ πλεονακμένα, ἀλλ' ὅχι ἀφανισμένα, γενναῖα φρονήματα τῶν ἰδίων προγόνων. Διὰ νὰ λάβῃ δὲ τὴν ποθομένην ἔκδοσιν ἡ πλουσιοπάροχος πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς εὐεργεσία τῶν φιλελλήνων ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ, ἐπρόσδραμον εἰς ἄλλους φίλους, οἱ ὅποιοι διὰ τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα χρησὴν αὐτῶν διαθέσιν, μὲ ὑπεσχέθησαν, ὅχι μόνον νὰ μοῦ ἐλαφρύνωσι τὸ βάρος τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἑλληνικῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ ἀναλάβωσιν ὅλον, ἐὰν ἡ δύναμίς μου ὀλιγώθῃ, ἢ καὶ παντάπασιν ἀποσβεσθῇ ἀπὸ τὸν εἰς ὅλους ἀπαραίτητον θάνατον.

Ἰδοὺ ποῖος εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἐκδόσεως ταύτης. Ἡ ὅλη συλλογὴ θέλει περιέχειν τὸ περισσότερον μέρος ἀπὸ τοὺς δοκί-
 μους ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς. Τοιοῦτους ὀνομάζω, ὅσοι ἔγρα-
 ψαν εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς γλώσσης, ἀρχίζων ἀπὸ τὸν Ὀμηρον, καὶ τελευτῶν εἰς τοὺς γράψαντας κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Πτολεμαίων, καὶ ὀλίγον κατωτέρω. Εἰς ὅσους σώζονται σχόλια παλαιὰ, δέλω συνεκδῶσειν καὶ τὰ σχόλια. Εἰς τὸν Ὀμηρον ὅμως δέλου προσεθῆναι τὰ μικρὰ σχόλια, τὰ λεγόμενα τοῦ Δι-

δύμου, καὶ ὅχι τὰ διεξοδικώτατα τοῦ Εὐσταθίου, τῶν ὁποίων ἡ ἐκδοσις εἶναι χρόνου μακροῦ ἔργον. Ἀπὸ τὰς διαφόρους ἀναγνώσεις ἐκείνας μόνως Σέλω φυλάττειν, ὅσαι ἔχουσι καὶ ὀλίγην πιθανότητα. Ὅταν τὸ κείμενον ᾔται τόσον ἐσφαλμένον ὥστε νὰ μὴν ἐμπορῇ νὰ διορθωθῇ μήτ' ἀπὸ τὰς προλαβούσας ἐκδόσεις, μήτ' ἀπὸ ἀντίγραφα, Σέλω σπουδάζειν, ὅσον εἶναι δυνατόν, νὰ τὸ διορθώσῃ ἐξ εἰκασίας, σημειόνων ὅμως καὶ τὴν παλαιὰν γραφὴν εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς σελίδας. Παρὰ ταύτας τὰς σημειώσεις ἄλλας ὁ καιρὸς νὰ κάμῃ δὲν συγχωρεῖ· ἐὰν ὅμως ἀναγκασθῇ νὰ γράψῃ ὀλίγας τινάς, Σέλου ἐισθαι εἰς Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, κατὰ τὰς γραφομένας τώρα εἰς τὸν Αἰλιανόν, Νικόλαον τὸν Δαμασκηνόν, καὶ Ἡρακλείδην τὸν Ποντικόν, τοὺς ὁποίους, μὲ τὴν παροῦσαν Προκήρυξιν, ὡς Προδρόμους τῆς μελλούσης τῶν Ἑλληνικῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων ἐκδόσεως, ἔκρινα νὰ συνεκδώσω, μὴ δυνάμενος ν' ἀρχίσω πάραυτα τὴν ἔκδοσιν τῶν Κλασικῶν, διὰ περιστάσεις τινάς ἀναγκαίας. Ἀπὸ τούτους ὅμως τοὺς τρεῖς συντομωτάτους συγγραφεῖς, ὁ μὲν Ἡρακλείδης εἶναι ἀληθῶς Κλασσικὸς, ὁ δὲ Νικόλαος ἄξιος νὰ συγκαταριθμηθῇ μὲ τοὺς Κλασσικοὺς, καὶ διὰ τὸν χρόνον, ὅχι πολὺ ἀπέχοντα τῶν Πτολεμαϊκῶν χρόνων, καὶ διὰ τὸν τρόπον εἰς τὸν ὁποῖον ἔγραψε. Μόνος ὁ Αἰλιανὸς εἶναι ἔξω τοῦ χοροῦ τῶν Κλασικῶν, ἀν καὶ πρῶτον εἰς τὴν τάξιν τὸν ἐξέδωκα, διὰ τὸ μακρότερον τῆς ἱστορίας του παρὰ τοὺς ἄλλους.

Ἐπειδὴ ἡ ἐκδοσις τῶν Ἑλληνικῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων γίνεται προηγουμένως διὰ τοὺς Ἕλληνας, δὲν πρέπει νὰ φανῇ παράδοξον, ἀν δὲν συνεκδίδῃ καὶ τὰς Λατινικὰς μεταφράσεις. Ἡ ἑλλειψις ὅμως αὕτη, ἀντὶ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἀξίαν τῆς ἐκδόσεως, Σέλει τὴν κάμειν ὠφελιμωτέραν καὶ εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς

Εὐρωπαίους, ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ προκόψωσιν ἀληθινὴν προκοπὴν εἰς τὴν εἰδήσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης· ἀναγκαζόμενοι νὰ ζητῶσι τὴν ἑνοίαν χωρὶς τὴν βοήθειαν τῆς μεταφράσεως, Σέλου ἀυξήσιν τὴν προσοχὴν, ἀναγκαίαν νὰ γυωρίζωσιν ἀφ' ἐαυτῶν τὰ ἀναγινωσκόμενα.

Διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, ὅτι ἡ ἐκδοσις γίνεται διὰ τοὺς Ἕλληνας, οἱ ὀρφανοὶ καὶ πένητες σπουδασαὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης Ἕλληνες Σέλου λαμβάνειν χάρισμα ἀπὸ τὴν γενναιότητα τῶν ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ τοὺς Ἑλληνικοὺς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς· ἀλλ' ὅμως ἐκείνοι μόνοι, ὅσους οἱ διδάσκαλοι, κάμνοντες γενικὴν ἐξέτασιν καὶ δοκιμασίαν τῶν μαθητῶν καθ' ἑκάστω ἐξάμηνον, κρίνωσιν ἀπροσωπολήπτως ἀξίους θωρεῖας, διὰ τὴν περισσotέραν αὐτῶν προκοπὴν, καὶ ὅχι οἱ ἀμελεῖς νέοι. Τὸ αὐτὸ ἐννοεῖται καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς διδασκάλους· ὅσοι δείξουσι περισσotέραν πρόνοιαν καὶ φροντίδα τῆς προκοπῆς τῶν ἰδίων μαθητῶν, εἰς ἐκείνους Σέλου πέμπειν καὶ περισσotτερα σώματα ποιητῶν καὶ συγγραφέων· οἱ φιλογενέστατοι ΖΩΣΙΜΑΔΑΙ. Ρίπτουσι μετὰ χαρὰς τοὺς μαργαρίτας οἱ φιλέλληνες ἄνθρωποι· ἀλλὰ τοὺς ρίπτουσιν εἰς ἐκείνους, ὅσοι ἐξεύρουν νὰ σολίζωνται αὐτοὶ, ἢ νὰ σολίζωσιν ἄλλους, μὲ μαργαρίτας.

Ὅσοι δὲ γυνεῖς εἶναι εἰς κατάστασιν ν' ἀγοράσωσι τοὺς ἐκδομένους Ἑλληνικοὺς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς, εἰς ἀνατροφὴν καὶ παιδείαν τῶν ἰδίων τέκνων, εἶμαι βέβαιος ὅτι Σέλου δείξειν μὲ τὴν πρόθυμον δαπάνην νὰ τοὺς ἀποκτήσωσιν, ὅτι ἀγαπῶσι καὶ αὐτοὶ τὴν εἰς τὰ καλὰ προκοπὴν καὶ δόξαν τῆς Ἑλλάδος. Σαφεστέραν ἀπόδειξιν ἄλλην εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα νὰ δώσωσιν, ἢ μεγαλητέραν εὐεργεσίαν νὰ τὴν εὐεργετήσωσι δὲν δύνανται, παρὰ ἀφίνοντες εἰς αὐτὴν φωτισμένα καὶ χρηστοῦθη, καὶ ὅχι κακῶς ἀναθραμμένα τέκνα, ἀληθινὰ

τῆς πατρίδος οὐκ οἶδ' ἀνυπόφορα. Ἐπειτα οὔτε δίκαιον, οὔτε τίμιον εἶναι εἰς αὐτοὺς, νὰ δέχωνται δωρεάν τὰ γινόμενα μὲ κόπον μέγαν καὶ πολλὴν θαπάνην διὰ τοὺς πτωχοὺς.

Ὅσοι παλιν, μὴν εὐχαριστοῦμενοι εἰς μόνον τὴν παιδείαν τῶν ἰδίων τέκνων, ἀγαποῦν, κατὰ μίμησιν τῶν ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ, νὰ μεταδώσωσι τοῦτο τὸ καλὸν ἕκαστος εἰς τοὺς πτωχοὺς τῆς πατρίδος του, καὶ διὰ τοῦτο ἔχουν χρεῖαν ἀπὸ πολλῶν σωμάτων ἀριθμὸν, ἀνάλογον μὲ τὸ μέγεθος τῆς πόλεως τὴν ὁποίαν κατοικοῦν, εἰς τοὺς τοιοῦτους ἔχουσι τὴν ἄδειαν μόνοι οἱ ἐνταῦθα σημειωμένοι βιβλιοπῶλαι τῶν τεσσάρων πόλεων, ἡγοῦν τῆς Αὐστριακῆς Βιέννης, τῆς Τεργέστης, τῆς Βενετίας, καὶ τοῦ Λισαβόνου (εἰς τὰς ὁποίας καὶ συγχάζουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ Γραικοί), νὰ πωλῶσι τοὺς Ἑλληνικοὺς ποιητὰς καὶ συγγραφεῖς εἰκοσι τὰ ἑκατὸν ὀλιγώτερον, ἀφ' ὅ,τι πωλῶνται εἰς τοὺς ἀλλογενεῖς Εὐρωπαίους. Ταύτην ὁμῶς τὴν συγκατάθεσιν ὅστις ἐπιθυμῇ ν' ἀπολαύσῃ, πρέπει ν' ἀγοράσῃ δέκα σώματα τοῦλάχιστον.

Φίλοι συμπατριῶται καὶ ἀδελφοί, ὅσοι τιμᾶσθε μὲ τὸ λαμπρὸν ὄνομα τῶν Ἑλλήνων, ὅλους σὰς παρακαλῶ θερμῶς, ἐκείνους μάλιστα ἀπὸ σᾶς, ὅσοι δὲν εὐτυχήσατε ἀκόμη νὰ ὠφελήσατε τὴν κοινὴν πατρίδα, νὰ μ' ἐνισχύσατε εἰς τὸ μέγα τοῦτο βάρος, τὸ ὁποῖον ἀναδέχομαι διὰ τὴν τιμὴν τῆς πατρίδος. Θέλετε δὲ μ' ἐνισχύσειν, ὅχι μὲ χρήματα, τὰ ὁποῖα δὲν ζητῶ ἀπὸ κανένα, ἢ μὲ ἐγκώμια, τὰ ὁποῖα νὰ ζητῇ, ἢ νὰ προσμένῃ, δὲν εἶναι δίκαιον ὅστις πληροῦναι τὸ χρέος του, ἀλλὰ μὲ τὴν προθυμίαν νὰ ὠφελῇται ἀπὸ τοὺς κόπους μου. Ἐπλήρωσαν, ὅχι σήμερον πρώτην φοράν, οἱ ΖΩΣΙΜΑΔΑΙ, ὡς γνήσια τέκνα τῆς Ἑλλάδος, τὸ πρὸς τὴν Ἑλλάδα χρέος αὐτῶν. Δὲν ἀμφισβῆλλω ὅτι θελετε δεῖξαι μὲ τὴν προθυμίαν νὰ τὴν ὠφελήσατε, ὅτι καὶ

σεῖς υἱοὶ τῆς Ἑλλάδος εἰσθε· τώρα μάλιστα, ὅταν ἡ κοινὴ μήτηρ ἡμῶν ἔχῃ χρεῖαν ἀπ' ὅλων αὐτῆς τῶν τέκνων τὴν συνδρομὴν, διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν παλαιὰν αὐτῆς ἀρετὴν καὶ δόξαν, νὰ συγκαταριθμηθῇ μὲ τὰ φωτισμένα ἔθνη, καὶ νὰ ἀναγκάσῃ τοὺς ἑχθροὺς τῆς νὰ φωνάζωσι καὶ μὴ θείλοντες,

Ἀλλ' ὁλοῦξατε φαινομένῃσιν ταῖς ἀρχαῖαισιν ἀθήναις.

Ἀκούσατε δὲ καὶ σεῖς οἱ νέοι, ὅσων ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ εὐεργέτησε τοὺς γενεῖς μὲ πλοῦτον, τὴν ἀπὸ βάθους ψυχῆς μου φιλικὴν ταύτην συμβουλὴν. Ἐνόσω τὸ γένος ἦτο βεβαρβαρωμένον, φυσικὰ ἄλλη ὑπεροχὴ δὲν εἶχε τόπον εἰς αὐτὸ παρὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πλοῦτου· δὲν ἐφάνεσθε τότε ἀνώτεροι τῶν πτωχῶν, παρέξ ὅ,τι οἱ πτωχοὶ ἦσαν γυμνοί, καθὼς σεῖς, ἀπὸ παιδείαν. Ἀλλὰ σήμερον τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἤρχισε νὰ καταλαμβάνῃ, ὅτι ὅστις ἔχει ὀφθαλμοὺς εἶναι ἀνώτερος τοῦ τυφλοῦ, ὁ πεπαιδευμένος τοῦ ἀπαιδεύτου, ὁ χρηστὸς τοῦ κακοῦθους, εἰς ὀλίγα λόγια, ὅτι ἡ ἀληθινὴ ὑπεροχὴ εἶναι μόνη τῆς παιδείας καὶ τῆς ἀρετῆς ἡ ὑπεροχὴ. Ὅταν, μὲ τὴν μεγαλοδωρεάν ταύτην τῶν ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ, παιδευθῶσι τινὲς ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς σὰς ἀδελφοὺς, ἄλλο πλέον μέσον δὲν σὰς μένει νὰ ἐξισωθῇτε μ' αὐτοὺς (ὅν δὲν ἀγαπᾶτε κάλλιον νὰ μένετε ὑποδέξεσθαι αὐτῶν) παρὰ νὰ παιδευθῇτε, καθὼς αὐτοί. Προσέχετε λοιπὸν μὴν, ὅταν σὰς φθάσῃ τὸ γῆρας, ἀναγκασθῇτε μὲ στεναγμοὺς ἀπαρηγορήτους νὰ καταρᾶσθε τὴν τύχην, ὅτι δὲν σὰς ἔκαμε πτωχοὺς.

Ἀκούσατε καὶ σεῖς, φίλτατοί μου νέοι, ὅσων τοὺς γονεῖς ἐμπόδιζεν ἕως τώρα ἡ πενία νὰ θώσωσιν εἰς καθεὶνα τὴν ἀνάλογον τῆς καταστάσεώς του Ἑλληνικὴν ἀνατροφήν. Ἡ παιδεία ὅχι μόνον φωτίζει, ἀλλὰ καὶ ἐλευθεροῦναι ἀπὸ τὴν πτωχείαν καὶ τῆς πτωχείας τὴν ἐντροπήν. Τίποτ' ἄλλο δὲν ἐξευτελίζει τόσο τὸν ἄνθρωπον, τίποτ' ἄλλο δὲν τὸν

καταφέρει εἰς τὴν κατάστασιν τῶν ἀλόγων ζώων, ὅσον ἡ ἀδυναμία νὰ ζῇ μὲ τοὺς ἰδρωτάς τοῦ προσώπου του, ἀλλὰ νὰ προσμένη τὴν τροφὴν ἀπὸ τῶν ὁμοίων του τοὺς κόπους. Μόνος ὁ κακὰ ἀναθραμμένος καὶ ἀπαίδευτος πένης κινδυνεύει νὰ καταντήσῃ εἰς τοιαύτην ἀνδραπόδου κατάστασιν· ὅστις ἔχει παιδεῖαν δὲν φοβεῖται νὰ ψωμοζητήσῃ, οὐδ' ἂν πέσῃ εἰς βαρβάρων χειρὸς αἰχμάλωτος. Τὰ σχολεῖα ἐπολυπλασιάσθησαν καὶ πολυπλασιάζονται καθ' ἡμέραν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Μία μόνη πρόφασις σὰς ἔμενεν ἔτι, τῶν βιβλίων ἡ ἑλλειψις· ἰδοὺ ἀπὸ τοῦ νῦν θέτετε λαμβάνειν καὶ ταῦτα δωρεάν ἀπὸ τὴν πατρικὴν διὰ σὰς φροντίδα τῶν ΖΩΣΙΜΑΔΩΝ. Προσέχετε λοιπὴν καὶ σεῖς, μὴ μὲ σεναγμοὺς ἀπαρηγορήτους ἀναγκασθῆτε εἰς τὸ γῆρας νὰ καταρᾶσθε τὴν τύχην, ὅτι μὲ τόσα φωτισμοὺ καὶ παιδείας μέσα δὲν σὰς ἔδωκεν ὁμοῦ καὶ γνῶσιν νὰ τὰ μεταχειρισθῆτε.

Α. ΚΟΡΑΪΣ Ἰατρός.

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΟΙ

Περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης· μετὰ τοὺς ὁποίους, καὶ περὶ τῶν ἐκδιδομένων τριῶν συγγραμμάτων, ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΑἰΔΙΑΝΟΥ, ΗΡΑΚΛΕΪΔΟΥ ΤΟΥ ΠΟΝΤΙΚΟΥ, ΚΑΙ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΤΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ.

Πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Σὺν ἐδίδαξεν ἱκανῶς ἡ Προκήρυξις, ὅτι οἱ φιλογενέστατοι Ζωσιμαδαὶ ἐπεχείρησαν τὴν ἔκδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν ποιητῶν καὶ συγγραμμάτων, κοινῶς μὲν δι' ὠφέλειαν ὅλων τῆς Ἑλλάδος τῶν νέων, ἐξαιρέτως δὲ τῶν εἰς ὅσους ἡ τύχη δὲν ἔδωκεν ἀνάλογα μέσα μὲ τὸν ἔρωτα τῆς παιδείας, ὅστις καίει τὰς εὐγενεῖς αὐτῶν ψυχάς. Ἀφ' ὅσα ἕως τῶρα ἡργοπόριζον τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀναγέννησιν ἦτο καὶ ἡ ἑλλειψις τῶν βιβλίων· ἐπειδὴ ἐκράτει τοὺς σπουδάζοντας τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν πτωχοὺς μαθητάς εἰς πολλὴν τῶν Ἑλληνικῶν βιβλίων ἄγνοιαν, ἡ τοὺς κατεδίκασε νὰ δαπανῶσι τῆς μαθήσεως τὸν πολῦτιμον καιρὸν εἰς ὀλίγων τινῶν ἀντιγραφῆν, τὰ ὅποια ἐτυπώθησαν πολλάκις, καὶ εἶναι κοινότατα μετὰ τῶν ἀλλογενῶν Εὐρωπαίων. Τοιούτοτρόπως ἡ διδασκαλία, γνωμὴν ἀπὸ διδασκαλούς, σερημένους καὶ αὐτοὺς βιβλίων, ἐγένετο μακρὰ, πολῦπνος, ἀσθής, τοιαύτη, εἰς βραχυλογίαν, ὥς' ἦτο θαῦμα, ἂν μετὰ πολλοὺς χρόνους, καὶ ἀπὸ χορὸν μαθητῶν πολυάριθμον, ἔκβαινον ὀλίγοι τινὲς πλουτισμένοι μὲ μετρίαν εἰδῆσιν τῆς γλώσσης. Σχολεῖτον χωρὶς βιβλία εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ τεχνίτου ἐργαστήριον, γυμνὰν ἀπὸ τὰ ἀναγκαῖα τῆς τέχνης ἐργαλεῖα.

Ἀλλὰ νὰ γένη θρασυήριος ἡ Ψεραπεία τῆς ἐλλείψεως ταύτης, κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Ζωσιμαχῶν, νὰ ἐξαπλωθῇ καὶ νὰ καταστῇ κοινὴ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἡ αὐτὴ ἐκείνη σοφία, ἥτις συνελήφθη πρῶτον εἰς τὰ σπλάγχνα τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὴν ὁποίαν τὰλλα ἔθνη δὲν ἐντρέπονται νὰ ὁμολογῶσιν ὅτι ἔλαβαν ἀπὸ τοῦς Ἕλληνας, νὰ ἀνακαινισθῇ καὶ νὰ ἀναζήσῃ πάλιν τὸ Ἑλληνικὸν γένος· εἰς ὅλα ταῦτα εἶναι χρεῖα πολλῶν ἄλλων μέσων, τὰ ὅποια παρὰ τοὺς φιλογενεῖς διδασκάλους νὰ μεταχειρισθῇ ἄλλος δὲν δύναται. Ζητῶ λοιπὸν τὴν ἄδειαν νὰ σχεδιάσω καὶ τὰ κακὰ τὰ γεννώμενα ἀπὸ τὴν ἀμελείαν τῶν μέσων τούτων, καὶ ὅσα καλὰ προσμένονται ἀπὸ τὴν λελογισμένην αὐτῶν μεταχείρισιν. Ἡ αὐτοσχέδιος ἔκθεσις αὕτη δὲν εἶναι συμβουλή· πολλοὶ ἀπὸ τοῦς διδασκάλους δὲν ἔχουσι χρεῖαν συμβουλῆς· ἀλλὰ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἀπαντῶσιν ὅσας δυσκολίας πρέπει νὰ προσμένῃ ὅστις ἐπιχειρεῖ νὰ καινοτομήσῃ πράγματα καὶ ἔθνη, εἰς τὰ ὅποια ἡ παλαιώσις ἐπροσκόλλησε, τρόπον τινά, σέβας Ψησκευτικόν. Εἰς τοιαύτην περίεργον, ὃ ἀπλοῦς καὶ ἄκακος ἄνθρωπος πολεμεῖ τὴν καινοτομίαν, δι' ὅχι ἄλλο παρὰ διὰ τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἔξιν, ἡ ὁποία τὸν κάμνει νὰ φορῇ πάντοτε τὰ αὐτὰ ἐνδύματα, νὰ τρώγῃ τὰ αὐτὰ βρώματα, νὰ κοιμᾶται καὶ νὰ ἐξυπνίζεται τὴν αὐτὴν ὥραν τῆς ἡμέρας, ἂν καὶ τῆς ὑγείας του ἐναντία ἦθελ' εἶσθαι ἡ τοιαύτη ἔξις, καὶ νὰ ὑπάγῃ καθημέραν διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ εἰς τοὺς αὐτοὺς τόπους, μὴ φροντίζων ἂν ἦναι ἄλλη συντομιώτερα ὁδὸς, καὶ τόποι ἄλλοι πλέον ἐπιτήδαιοι εἰς τὸν σκοπὸν του· τοῦ δὲ πονηροῦ καὶ γότος αἱ κραυγαὶ, παρὰ τὴν ἔξιν ταύτην, γένωνται καὶ ἀπὸ τὸν φόβον, μήπως ἡ κίνησις τοῦ πεπαλαιωμένου πράγματος συγκινήσῃ καὶ ταραξῇ τὴν τιμὴν, τὴν ὁποίαν ἐλάμβανεν ἀπὸ τὸν ἀνέητον ἔχλον δι' αὐτό. Ἡ ἔκθεσις λοιπὸν αὕτη εἶναι φωνὴ συνεπισχύουσα τὰς φωνὰς τῶν φιλογενῶν διδασκάλων, διὰ τοὺς ἀπλοῦς ἀνθρώπους, οἱ

ὅποιοι κατὰ δυσυχίαν ἔμαθον ὅχι νὰ ζυγίζωσιν, ἀλλὰ νὰ μετρώσιν τὰς φωνὰς. Πρὸς δὲ τοὺς ὅσοι σοχαζονται, ἡ ὑποκρίνεται νὰ σοχαζῶνται, τὰς τοιαύτας καινότητας ὡς καινοτομίας Ψησκευτικὰς, ἐὰν ἀληθῶς εὐρίσκονται καὶ τινες τοιοῦτοι, ἀρκοῦμαι νὰ εἶπω τὰ ὀλίγα ταῦτα φιλόσοφα λόγια τοῦ Ἰσοκράτους· « Τὰς ἐπιδόσεις ὁρῶμεν γιγνομένας καὶ τῶν τεχνῶν, καὶ » τῶν ἄλλων ἀπάντων, οὐ διὰ τοὺς ἐμμένοντας τοῖς καθεστῶσιν, ἀλλὰ διὰ τοὺς ἐπανορθοῦντας, καὶ τολμώντας αἰετὶ » κινεῖν τῶν μὴ καλῶς ἐχόντων (1) ».

Καὶ πρῶτον μὲν πρέπει νὰ λαλήσω περὶ τῆς Γραμματικῆς, ἡ μᾶλλον εἰπεῖν, τῶν ἀναριθμῶν Γραμματικῶν, αἱ ὁποῖαι πολιορκοῦσι τὰ Ἑλληνικὰ φροντιστήρια, μὲ τὴν βλάβην τῶν σπουδαζόντων τὴν γλῶσσαν, ὥς (πράγμα παράδοξον, ἀλλὰ κατὰ δυσυχίαν ἀληθές) περισσότερο ἢ βελ' ὠφελήσῃ τὸ γένος σήμερον ὅστις καίει παρὰ ὅστις γράφει Γραμματικάς.

Ὅποιον δὲ ποτ' ἔθνος τῆς γλώσσης ἡ Γραμματικὴ ἄλλο δὲν εἶναι εἰμὴ συλλογὴ τῶν κανόνων, κατὰ τοὺς ὁποίους γράφει ἡ λαοὶ, εἰς περίοδον χρόνου τινά διωρισμένην, τὸ πλέον πεπαιδευμένον μέρος τοῦ ἔθνους. Ὅταν ἡ γλῶσσα, περὶ τῆς ὁποίας γίνεται ἡ Γραμματικὴ, ζῇ, οἱ πεπαιδευμένοι τοῦ ἔθνους δὲν ἔχουν σχεδὸν οὐδεμίαν χρεῖαν τοιαύτης συλλογῆς, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἐνομοθέτησαν τοὺς κανόνας τῆς γλώσσης· καὶ οἱ ἀπαίδευτοι ἔχουν πολλὰ ὀλίγην χρεῖαν, ἐπειδὴ ἀκούουσι καὶ ἀναγινώσκουσι τοὺς ζῶντας τούτους νομοθέτας. Ἀλλ' ὅταν ἐξ ἀμελείας τῶν πεπαιδευμένων, ἡ καὶ διὰ τὴν φυσικὴν κλίσιν τοῦ ἀνθρώπου νὰ μεταβαίνει ἀπὸ τὴν τελειότητα εἰς τὴν παρακμὴν, οἱ κανόνες τῆς γλώσσης ἀρχίζωσι νὰ παραδιδάσκονται καὶ νὰ καταφρονῶνται, ὅταν ἡ γλῶσσα ἀσθενῇ, καὶ τρέχῃ, νὰ

(1) Ἰσοκράτ. Εὐαγόρ. ἐγκώμ. Τομ. Β, σελ. 274, ἐκδ. Αὐγέρου.

εἶπω οὕτως, εἰς τὸ γῆρας τῆς, τότε μέρος τοῦ ἔθνους, προθυμούμενοι νὰ ἐμποδίσωσι τὸν θάνατον τῆς γλώσσης, εἰς τὴν ὁποίαν ἔγραψαν οἱ δοξάσαντες τὸ ἔθνος, συλλέγουσιν ἀπ' αὐτῶν τὰ συγγράμματα ὅλας τὰς χρήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἐκείνοι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμφωνοῦν, τὰς ἀνάγουσιν εἰς τόσα κεφάλαια, ὅσα εἶναι τὰ μέρη τοῦ λόγου, ἐκθέτουσι τοὺς κανόνες τῆς πρὸς ἄλληλα τούτων ὀρθῆς συντάξεως, καὶ κάμνουσιν οὕτω τὴν λεγομένην Γραμματικὴν (1). Εἶναι λοιπὸν ἡ Γραμματικὴ ἔμφραγμα τρόπου τινὰ καὶ γῆς ἀνάστημα ἐναντίον τοῦ κατὰ-κλισμοῦ τῆς βαρβαρότητος.

Ἡ φυσικὴ ὁμῶς τοῦ ἀνθρώπου κλίσις εἰς τὴν μεταβολὴν οὗτ' ἐντρέπεται οὔτε δυσωπείται τοιαῦτα ἔμφραγματα. Κατ' ἀρχάς, ἐνόσω ἔτι εἶναι ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν οἱ παραδιδόντες τοὺς κανόνες, αἱ παραδόσεις ὀνομάζονται ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς καὶ φύλακας τῆς ὀρθῆς Γραμματικῆς, Νεωτερισμοί, ἢ Σολοικισμοί. Καθ' ὅσον ὁμῶς πολυπλασιάζονται οἱ παραβάται, συμβαίνει τὸ ἐναντίον, ἐὰν τὸ ἔθνος σώῃ ἔτι μέρος τῆς ἀρχαίας του δόξης, ἢ καὶ τὴν αὐξήσῃ, ἥγουν γίνονται οὗτοι νομοθέται τῆς γλώσσης· καὶ τῶν ὁπαδῶν τῆς παλαιᾶς Γραμματικῆς, τῶν ὁποίων ἀναλόγως ὁ ἀριθμὸς ἐλαττοῦται, αἱ χρήσεις ὀνομάζονται κατ' ἀρχάς μὲ συστολήν, Ἀρχαῖσμοι, ἔπειτα τολμηρότερον, Σολοικοφάνειαι, καὶ τέλος καθαροὶ Σολοικισμοί. Τοῦτο, ἂν καὶ παραδοξοφανὲς, εἶναι ὅμως ὁμοιότατον μ' ὅ,τι συμβαίνει εἰς τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῶν ἀνθρώπων. Παράνομος ὀνομάζεται ὅστις παραβαίνει τοὺς καθεστηκότας νόμους τῆς πολιτείας· ἀλλ' ὅταν ἡ πολιτεία ἀλλάξῃ, καὶ μεταβῇ, φερεί-

(1) « Τὸ δὲ ὄρθον ἐν τοῖς παρὰ τοῖς ἐνδοξοτέροις τῶν λογίων ὡς ἐπὶ » τὸ πολὺ λεγόμενος· ἐκ τούτων γὰρ καὶ περὶ τούτων ἡ γραμματικὴ » θεωρία καὶ μέθοδος ». Θεοδῶρ. Γαζ. Γραμματικ. Βιβλ. Δ.

πεῖν, ἀπὸ Δημοκρατίαν εἰς Ἀριστοκρατίαν, ἢ καὶ ἀπὸ ταύτην εἰς Μοναρχίαν, τότε ὁ παράνομος καὶ ὁ ἔννομος τῆς προλαβούσης πολιτείας παύουσι νὰ ἦναι τοιοῦτοι, ἐὰν ὁ πρῶτος φυλάσῃ, καὶ ὁ δεῦτερος παραδαίῃ τοὺς νόμους τῆς παρούσης.

Συμπεραίνεται ἀπὸ τὰ προειρημένα, ὅτι κατὰ διαφόρους περιόδους, ἢ ἐποχὰς χρόνου, τὸ αὐτὸ ἔθνος ἔχει διάφορον Γραμματικὴν, ἥγουν διάφορον τρόπον τοῦ λαλεῖν καὶ γράφειν τὴν γλώσσάν του. Ἀκολουθεῖ καὶ συνεχίζεται ἡ τοιαύτη μεταβολή, ἕως οὗ νὰ βαρβαρωθῇ παντάπασι τὸ ἔθνος· καὶ τότε ἡ γλώσσά του γίνεται τόσον ἀλλόκοτος καὶ παρηλλαγμένη, τόσον ἐναντία εἰς τοὺς κανόνες τῆς παλαιᾶς Γραμματικῆς, μὲ τόσας ἀνωμαλίας ἀσχημισμένη, ὥστε οὔτε τὴν παλαιάν εἶναι πλέον δυνατόν νὰ ἀναλάβῃ, διότι ἐμακρύνθη πολὺ ἀπ' αὐτήν, οὔτε νέαν ἄλλην νὰ κάμῃ, διὰ τοῦτο, ὅτι ἡ δὲν ἔμειναν ὁλότελα πεπαιδευμένοι ἄνδρες εἰς τὸ γένος, ἢ κατὰ πολλὰ ὀλιγώτεροι τὸν ἀριθμὸν παρὰ νὰ καταστῶσιν νομοθέται νέας γλώσσης.

Οἱ πολλὰ ὀλίγοι πεπαιδευμένοι οὗτοι δὲν ἔλαβον τὴν τύχην νὰ λέγωνται τοιοῦτοι, πλὴν διότι καταγίνονται εἰς τὴν μάθησιν τῆς ἀρχαίας γλώσσης καὶ Γραμματικῆς, καὶ κερδαίνουν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν παλαιῶν λογίων ἀνδρῶν τοῦ ἔθνους καὶ φρόνησιν περισσοτέραν, καὶ παρὰ τοὺς ἄλλους ἦθι χρηστέτερα. Διὰ νὰ μαθητεύωσιν αὐτοί, καὶ νὰ μαθητεύωσιν ἄλλους τὴν προγονικὴν γλώσσαν, εἶχον χρεῖαν ἀπὸ συλλογὴν τῶν κανόνων τῆς γλώσσης. Ἄν δὲν ἐσώζετο τοιαύτη συλλογὴ ἀπὸ ἀρχαιοτέρους ἄλλους, ἔπρεπε νὰ τὴν κάμωσιν αὐτοί· καὶ ἐντεῦθεν ἐγεννήθησαν αἱ διάφοροι Γραμματικαί.

Ἐν τῷ ἐκφωνήσῃ; ἢ μέλλω νὰ δυσαρεσίσω εἰς πολλοὺς; Ἀλλὰ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εὐαρεσίσω αὐτὸς εἰς ἑμαυτὸν,

ἐάν σιωπήσω ὅτι γνωρίζω ὠφέλιμον εἰς τὴν ἀναγέννησιν τοῦ ἔθνους μου; Ὅλαι αἱ Γραμματικαὶ αὗται, καὶ περισσότερο ὅσαι ἐσυντόχθησαν μικρὸν πρὸ τῆς ἀλώσεως καὶ μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ δὲν ἔπαυσαν μέχρι τοῦ νῦν νὰ συντάσσωνται, ἔχουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τρία σφάλματα, ἵκανά ν' ἀπομακρύνωσι τοὺς νέους ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν, κἀμνοῦσαι τὴν μάθησιν αὐτῆς ἀσυγκρίτως δυσκολωτέραν ἀφ' ὅτι εἶναι τῇ ἀληθείᾳ. Καὶ μὴν ἀπορήσῃ τις, ὅπως ἄνθρωποι πεπαιδευμένοι, ἤγουν τὸ ὑγιέστερον μέρος τοῦ ἔθνους, ἐσύνταξαν Γραμματικὰς ἀνεπιτηδεῖας νὰ δώσωσι παιδείαν εἰς ἄλλους; Ὅταν ἡ νόσος κατέχῃ τὴν κρᾶσιν τοῦ σώματος, τότε καὶ τὸ ὑγιὲς μέρος μετέχει ὁπωσδήποτε τῆς κοινῆς ἀσθενείας, καὶ δὲν λέγεται ὑγιὲς, εἰμὴ σχετικῶς πρὸς τὰ σατημένα παντάπασιν μέλη. Ὁ λόγιος τοῦ βρδβαρωθέντος ἔθνους δὲν ὁμοιάζει τὸν λόγιον τοῦ σοφοῦ ἔθνους. Τοῦτον δύνασαι νὰ παραβάλῃς μὲ λαμπρὸν φανὸν περικυκλωμένου πανταχόθεν ἀπὸ μικρὰ ἄλλα φῶτα ἀναρίθμητα· ἐκεῖνον, μὲ λυχνάριον ἀσθενές, πιεζόμενον ὀλόγυρα ἀπὸ πυκνοτάτην ὁμίχλην.

Σφάλμα πρῶτον, κοινὸν εἰς ὅλας τὰς Γραμματικὰς εἶναι, νὰ γράφωνται Ἑλληνιστὶ οἱ κανόνες τῆς γλώσσης. Ἐάν καὶ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἀνάγνωσις τῆς Γραμματικῆς ἦναι ἀηδής, ὅσον φυσικὰ θέλει τὴν κρίνειν ἀηδεστέραν ὁ ταλαίπωρος μαθητής, ὅταν τὴν ἀναγινώσκῃ εἰς γλώσσαν, τὴν ὁποίαν δὲν καταλαμβάνει, καὶ τὸ χειρότερον, ὅταν ἀναγκάζεται καὶ νὰ τὴν ἐκζητήσῃ; Ἀν εὐρίσκεται ἴσως κανεὶς ἀπὸ μᾶς, ὅστις ἐλησμόνησεν ὅσας δυσκολίας, ὅσας ἀηδίας, καμμίαν φορὰν καὶ ὅσας μαστιγώσεις (ἐπειδὴ τῆς ἀμαθείας εἶναι καὶ τοῦτο, νὰ σκεπάζῃ τὴν ἀδυναμίαν τῆς μὲ τῶν τυράννων τὴν βίαν) ἐδοκίμασεν εἰς τὴν νεότητά του, διὰ τῆς Γραμματικῆς τὴν μάθησιν, ἃς παρατήρησιν τὸν τρόπον, διὰ τοῦ ὁποίου τὰ σοφὰ

τῆς Εὐρώπης ἔθνη μαθαίνουν καὶ παραγίδουσιν ἄλλοι ἄλλων τὴν γλῶσσαν. Ὁ Γάλλος μαθαίνει τοῦ Ἀγγλοῦ τὴν γλῶσσαν εἰς Ἀγγλικὴν Γραμματικὴν, γραμμμένην Γαλλιστὶ καὶ οὗτος πάλιν τοῦ Γάλλου, εἰς Γαλλικὴν, γραμμμένην Ἀγγλιστὶ. Μὴν ἀμφισβῆλλοντες ὅτι καὶ οἱ Ῥωμαῖοι εἰς Γραμματικὴν Λατινιστὶ γραμμμένην ἐδιδάσκοντο τῶν Ἑλλήνων τὴν γλῶσσαν (1).

Δεύτερον σφάλμα τῶν Γραμματικῶν εἶναι, νὰ γράφωνται διεξοδικώτατα. Ἡ Γραμματικὴ εἶναι τρόπον τινὰ τὸ κλειδίον τῆς γλώσσης· δὲν εἶναι αὕτη κυρίως ἡ διδάσκουσα τὴν γλῶσσαν, ἀλλ' ἡ εἰσαγούσα εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων, ἐκ τῶν ὁποίων μαθαίνεται ἡ γλῶσσα. Πρέπει λοιπὸν, κατὰ τὸ ἐπάγγελμά της, νὰ ἦναι εἰσαγωγὴ συντομωτάτη, περιέχουσα τοὺς σχηματισμοὺς τῶν ὀκτὼ μερῶν τοῦ λόγου, ἢ καὶ νὰ ἦναι εἰς δύο Γραμματικὰς διηρημένη, τὴν μίαν διὰ τοὺς ἀρχαίους, τὴν ἄλλην, διὰ τοὺς ὅσοι ἔλαβον καὶ ὀλίγην εἰδησιν τῶν συνήθως παραδιδόμενων συγγραφέων. Ὅτι ἔκαμε ταύτην τὴν παρατήρησιν καὶ ὁ Θεόδωρος, φαίνεται ἀπὸ τῆς Γραμματικῆς αὐτοῦ τὰ δύο πρῶτα βιβλία, τὰ ὁποῖα εἶναι δύο ὁλόκληραι Γραμματικαί· ἐκθέτει καὶ εἰς τὰς δύο τὰ ὀκτὼ μέρη τοῦ λόγου, μὲ μεγάλην συντομίαν εἰς τὴν πρώτην, διεξοδικώτερον εἰς τὴν δευτέραν. Καὶ μ' ὅλον τοῦτο δυνατόν εἶναι νὰ κάμῃ τις ἔτι συντομωτέραν τὴν πρώτην, μεταθέτων ἐξ αὐτῆς πολλὰ εἰς τὴν δευτέραν, ἥτις ἔπρεπε νὰ ἦναι πλατυτέρα. Ἐάν ἔλεγα τώρα, ποῖα πρέπει ν' ἀφαιρεθῶσι, ποῖα νὰ προστεθῶσιν, ἤθελα πέσειν εἰς ἀπεραντολογίαν τόσον ἀηδεστέραν, ὅσον οἱ διδάσκαλοι (λέγω τοὺς φιλοσόφους καὶ παρατηρητὰς διδασκαλοὺς), ἀσχολούμενοι καθημέραν εἰς τὴν πράξιν

(1) Τοιαύτη τρόπον τινὰ εἶναι ἡ ἔτι σωζομένη Γραμματικὴ τοῦ Μακροβίου.

τῆς παραδόσεως, τῆς ὁποίας ἐγὼ δὲν ἔχω παρὰ τὴν Σεωρίαν, εἶναι ἀσυγκρίτως ἰκανώτεροι νὰ διακρίνωσι τὸ συμφέρον ἀπὸ τὸ ἀνωφελές, καὶ τοῦτο πάλιν ἀπὸ τὸ βλαβερόν, ἐὰν ἀπὸ τὴν παιδείαν τῶν νέων δεῖν δὲν ὠφελεῖ, δὲν ἔπρεπε νὰ ἐξορίζεται ὡς βλάβης πρόξενον.

Ἰσως ὁμως δὲν ἤθελον εἰσθαῖ περιττὸν νὰ φέρω παράδειγμα τοῦ λεγομένου ἐν μόνον τοῦτο. Ἡ πρώτη Γραμματικὴ συντρέχει μὲ τὴν περίοδον ἐκείνην τοῦ χρόνου, εἰς τὴν ὁποίαν παραδίδονται αἱ μονόστιχοι γνώμαι τοῦ Χρυσολωρᾶ. Εἰς τὴν γνώμην ταύτην,

Ἄνθρωπος δὲ χρηστὸς χρηστὸν οὐ μισεῖ ποτε,

εὐρίσκεται Ὄνομα, Ῥῆμα, Ἐπίρρημα, καὶ Σύνδεσμος. Αὐτὰ λοιπὸν, περὶ τῶν ὁποίων μέλλει καὶ ὁ διδάσκαλος νὰ τὸν ἐρωτήσῃ, συμφέρει εἰς τὸν μαθητὴν νὰ γνωρίζῃ, διὰ τὸ ἀποκριθῇ ὅτι τὸ Χρηστὸς κλίνεται κατὰ τὸ Λόγος, τὸ Μισεῖ κατὰ τὸ Ποιεῖ, κ. τ. λ. Ἀλλὰ τίς τίνα ἠρώτησε ποτὲ εἰς ταύτην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, ποῖα φωνήεντα τοῦ προειρημένου στίχου εἶναι μακρά, ποῖα βραχέα, καὶ ποῖα δίχρονα; Διὰ τί λοιπὸν ἡ πρώτη Γραμματικὴ περιέχει τὴν διαίρεσιν τῶν φωνηέντων εἰς ταῦτα, ὅπου οὐδ' αὐτὴ τῶν γραμμάτων ἡ διαίρεσις εἰς φωνήεντα καὶ σύμφωνα ἦναι ἀναγκαῖα εἰς τὴν προειρημένην περίοδον (1).

Ἐπειδὴ εἰς τὰς μονόστιχους ταύτας γνώμας δὲν εὐρίσκεται ὁ δυϊκὸς ἀριθμὸς, ἵνα γὰρ δὲν ἦτον ὠφελίμον νὰ μετατεθῶσιν οἱ δυϊκοὶ ἀριθμοὶ εἰς τὴν δευτέραν Γραμματικὴν; καὶ τί ἔβλαπτε

(1) Ἄρσεν ἔγραψα τὸ σχεδιάσμα τοῦτο, μ' ἔτυχεν νὰ ἴδω τὴν Γραμματικὴν, ἐπιγραφομένην Τερψιθέαν, εἰς τὴν ὁποίαν παρετήρησα μὲ εὐχαρίστησιν, ὅτι καὶ ἡ διαίρεσις τῶν γραμμάτων καὶ ἡ διαίρεσις τῶν φωνηέντων λείπουν κατ' ἀρχάς.

νὰ δοκιμάσῃ καὶ τις τὴν τοιαύτην καινοτομίαν, φρικτὴν εἰς τὰς ἀκοὰς τῶν ὅσοι δὲν τολμοῦν νὰ μετακινήσωσι τίποτε καὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ πλεον ἀδιάφορα πράγματα, ἀλλ' ὅχι παράδοξον εἰς ἐκείνους, ὅσοι καταγίνονται εἰς τὴν τελείωσιν τῶν πραγμάτων; Ἡ παράδοσις τῶν μαθημάτων εἶναι καὶ αὐτὴ ἐπιστήμη, καὶ νὰ τελειωθῇ δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ μὲ πολλὰ πειράματα, μὲ πολλὴν ἔρευναν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Ὅσοι ἔκαμαν τὴν ἔρευναν ταύτην, δὲν τοὺς λανθάνει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος φυσικᾶ, καὶ μάλιστα εἰς τὴν νεαράν αὐτοῦ ἡλικίαν, φεύγει καὶ μισεῖ τοὺς κόπους, ὅσων δὲν εἶναι προφανῆς ἡ ἀνάγκη, καὶ ψηλαφῇ, νὰ εἰπῶ οὕτως, ἡ ὠφέλεια. Τοὺς πρώτους ὅκτω ἢ καὶ δέκα μῆνας τῆς παραδόσεως, ὅταν ἐξαίρεσις ἀπὸ τὰ Ἄρθρα, Ὄνόματα, Ῥήματα, Μετοχάς, καὶ Ἀντωνυμίας, τὸν δυϊκὸν ἀριθμὸν, ὅστις ἐλευθερώσει τὸν μαθητὴν ἀπὸ κόπον, ὅστις δὲν φέρει ἀκόμη οὐδεμίαν ὠφέλειαν, καὶ προξενήσῃ εἰς αὐτὸν, καὶ περισσότερον καιρὸν, καὶ μεγαλύτεραν εὐκολίαν, νὰ μάθῃ τὰ ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα.

Ὅσα εἶπα περὶ τοῦ μέτρου τῆς Γραμματικῆς, μᾶς παριστάνουν ἐνταυτῷ καὶ τὸ τρίτον αὐτῆς σφάλμα, λέγω τὴν ἀμεθοδίαν ἢ νὰ εἰπῶ σαφέστερον, ἡ ἀμετρία τῆς Γραμματικῆς εἶναι μέρος τῆς ἀμεθοδίας. Δὲν εἶναι καμμία ἐπιστήμη, ἡ τέχνη, ὅσον δύσκολος κ' ἂν ᾖ, τῆς ὁποίας ἡ μάθησις δὲν εὐκολύνεται, ὅταν ἡ παράδοσις αὐτῆς γίνεται μὲ μέθοδον, καμμία, ὅσον εὐκόλῃ τὴν ὑποθέσιν, τὴν ὁποίαν δὲν μαθαίνει τις μὲ κόπον καὶ ἀηδίαν, ὅταν ἀμεθόδως, ἢ μὲ διεσπασμένην μέθοδον, τὴν μαθητεύεται. Ὅρθὴ μέθοδος εἶναι καὶ λέγεται ἐκείνη, κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ μαθήματα τάσσονται εἰς τρόπον, ὥστε νὰ γίνωνται προοδοποιήσις τὰ πρῶτα εἰς τὴν κατάληψιν τῶν δευτέρων, ταῦτα τῶν τρίτων, καὶ οὕτω καθεστῆς· ὥστε ἕκαστον ἀπὸ τὰ διδασκόμενα νὰ ἀνάγεται εἰς τὸ οἰκεῖον, καὶ ὅχι εἰς ἄλλο-

τριον είδος, μηδὲ νὰ πολυπλασιάζωνται χωρὶς ἀνάγκης, ἢ νὰ συγχέωνται τὰ είδη.

Ἀρχίζουσι κοινῶς αἱ Γραμματικαὶ ἀπὸ τὸ Ἄρθρον, ἥγουν ἀπὸ μέρος, τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι μέρος οὐσιώδες τοῦ προφορικου λόγου, ἐπειδὴ σπανιώτατα τὸ μετεχειρίσθῃ Ὁμηρος, καὶ εἶναι γλῶσσαι εἰς τὰς ὁποίας δὲν εὐρίσκεται παντάπασιν. Δὲν ἔφθανε τοῦτο· ἀλλὰ ὀρίζουσι τὸ Ἄρθρον « Μέρους λόγου » πτωτικόν, προτάσσόμενον τῶν ὀνομάτων, ἔπειτα τὸ διαιρουσί πάραυτα εἰς Προτακτικόν καὶ Ὑποτακτικόν. « Ἐν ἀπὸ τὰ δύο » ἤθελεν εἰπεῖν ὁ μαθητὴς, ἐὰν ἡ νεότης του, καὶ τὸ πρὸς τὸν διδάσκαλον σέβας, δὲν τὸν ἐμπόδιζον νὰ μετεχειρίσθῃ τὸ λογικόν του. « Ἡ ἡ διαίρεσις εἶναι κακὴ, ἢ ὁ ὀρισμός δὲν λέγει τίποτε ». Ἀλλὰ οὐτ' ὁ ὀρισμός εἶναι ἐντελής, οὔτε ἡ διαίρεσις ὀρθή, αὕτη, οἱ ὑποθέτει ἄρθρον τὴν Ἀντωνυμίαν Ὡς, ἐκεῖνος, διότι τὸ ἄρθρον προτάσσεται ὅχι μόνον τῶν ὀνομάτων, ἀλλὰ καὶ τῶν Μετοχῶν, καὶ τῆς ἀπαρμφακτικῆς ἐγκλίσεως τῶν ῥημάτων, ἴσως καὶ τῶν ἀντωνυμιῶν (1), ὡς

(1) Εἰς τὸ « Ὁ ἐμὸς πατήρ » ὁ Ἀπολλώνιος (Βιβλ. Α, σελ. 66) συνάπτει τὸ ἄρθρον μὲ τὸ, Πατήρ, καὶ ὅχι μὲ τὴν ἀντωνυμίαν, Ἐμὸς, ὡς τὸ ἐνόμιζεν ὁ Ἄθρων· ἐλανθάνετο βέβαια ὁ Ἄθρων· ἀλλ' ὁ Ἀπολλώνιος ἔπεσεν εἰς ἄλλο σφάλμα, θέλων νὰ διορθῇ τὸν Ἄθρων. Τὰ ἄρθρα δὲν εἶναι οὔτε τῆς ἀντωνυμίας, οὔτε τοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ τῆς φυσικῆς ἐξωθεν ὑπακουομένης μετοχῆς, ὡς τὸ, Ὁ ἐμὸς πατήρ, θέλει νὰ εἴπῃ, Ὁ ὢν ἐμὸς πατήρ· ὅταν ἦναι διπλοῦν τὸ ἄρθρον, οἶον, Ὁ πατήρ ὁ ἐμὸς, τότε τὸ ἐν ἀνήκει εἰς τὸ ὄνομα, τὸ ἄλλο εἰς τὴν μετοχὴν, ὡς ἂν νὰ εἴπῃς, Ὁ πατήρ ὁ ὢν ἐμὸς. Εἰς τὸ « Ὁ αὐτὸς » μόνον ὁ Ἀπολλώνιος (σελ. 65) θέλει ὅτι τὸ ἄρθρον ἀνήκει εἰς τὴν ἀναφορικὴν ἀντωνυμίαν, ἀλλὰ τρόπον τινὰ πλεοναστικῶς, καὶ καθὼς τὸ Μᾶλλον μὲ τὰ συγκριτικά, ὁποῖον εἶναι τὸ « Ῥῆϊτεροι μᾶλλον » τοῦ Ὁμήρου (Ἰλιάδ. ὦ, 243). Ἄλλο τοῦτο σφάλμα· πιθανώτερον εἶναι, ὡς τὸ παρατήρησε καὶ ὁ Στέφανος (Θησαυρ. Ἑλλ. Γλ. Τομ. Β, σελ. 1151), ὅτι τοῦ, Ὁ αὐτός,

Θέλουσι τινές. Ὄθεν καὶ ὁ Ἀπολλώνιος ἔταξεν ὀρθῶς τὸ ἄρθρον μετὰ τὴν μετοχὴν τοῦ δὲ ὑποτακτικοῦ λεγομένου ἄρθρου, ἂν

τὸ, Ὁ, δὲν εἶναι ἄρθρον, ἀλλ' ἀντωνυμία τῆς ἀρχαίας γλώσσης, τὴν ὁποίαν συχνὰ μετεχειρίζεται ὁ Ὁμηρος, ἀντὶ τοῦ, οὗτο, καὶ τῆς ὁποίας ἔχνη ἔμειναν καὶ εἰς τοῦ πεζοῦ λόγου τὸ, Ὁ μὲν, καὶ τὸ Ὁ δὲ (Εὐστᾶθ. εἰς τὴν Ἰλιάδ. Α, 9, σελ. 17). Καὶ ταῦτα μὲν λέγει ὁ Ἀπολλώνιος περὶ τῶν κτητικῶν καὶ ἀναφορικῶν ἀντωνυμιῶν. Περὶ δὲ τῆς συντάξεως τῶν πρωτοτύπων μετὰ τοῦ ἄρθρου, ὀνομάζει τὴν τοιαύτην σύνταξιν, ἂν καὶ δὲν τὴν ἐπαινῇ, χρῆσιν Ἀττικὴν· καὶ φέρει παράδειγμα τὸν Καλλιμάχον, ὅστις εἶπε « Τὸν σὲ Κροτωπιάδην ». Εἰς τοῦτο λέγω, ὅτι τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ ὀνομασθῇ αὕτη τοῦ Καλλιμάχου ἡ φράσις, σχῆμα ὑπερβατὸν, ἀντὶ τοῦ « Σὲ τὸν Κροτωπιάδην »· ἀπαρμολογίας καθὼς ὁ αὐτὸς Καλλιμάχος (Τόμ. Α, σελ. 486, ἐκδ. Ἐρνέστ.) εἶπεν, « Οἱ φασὶ τεκόντες » ἀντὶ τοῦ, « Φασὶν οἱ τεκόντες ». Ὁ σχολιαστὴς τοῦ Διονυσίου τοῦ Θρακικοῦ (Αὐτ. σελ. 547) ἔξω ἀπὸ τοῦτο τὸ παράδειγμα, φέρει ἀπὸ τὸν αὐτὸν Καλλιμάχον καὶ τοῦτο, « Ναὶ μὰ τὸν » αὐτὸν ἐμὲ, καὶ τρίτον προσφύζειρον, ὡς ἀπὸ Ἀττικῶν ποιητῶν καὶ ὀλίγων ἀρχαιοτέρων, τὸν Μένανδρον, « Τὸν ἐμὲ τούτον ». Εἰς τὸ πρῶτον τῶν δύο τούτων παραδειγμάτων, τὸ ἀντωνυμικόν, Τὸν, συντάσσεται πρὸς τὸ, αὐτόν· καὶ ἡ ὅλη φράσις ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ, « Ναὶ μὰ τοῦτον αὐτὸν ἐμὲ », μὲ ἐμφασιν καὶ ἀντιδιαστολήν, ὡς ἂν » εἴλεγε, Τούτον αὐτὸν ἐμὲ, ὃν ὀρῆς, καὶ οὐκ ἄλλον ». Ἀπὸ τοιαύτης ἀρχῆς κατὰγεται ἡ σύνταξις τοῦ ἄρθρου μὲ τὰς συνθέτους ἀντωνυμίας εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, Τὸν ἐμαυτὸν, καὶ Τὸν ἐαυτόν. Εἰς τὸ παράδειγμα τοῦ Μενάνδρου τὸ, « Τὸν ἐμὲ τούτον » ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ, « αὐτόν ἐμὲ τούτον ». Ἡ ὑπόθεσις αὕτη ζηρίζεται εἰς τὸν Ὁμηρον, εἰς τὸν ὁποῖον ἀδιεφάρως πολλάκις τὸ, Ὁ, λαμβάνεται καὶ ἀντὶ τῆς διεικτικῆς καὶ ἀντὶ τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας· ζηρίζεται πρὸς τούτους καὶ εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν μετεχειρίζομεθα ἀδιεφάρως τὸ, Τοῦ, ἀντὶ τοῦ, Τούτου, ἢ αὐτοῦ, καὶ τὸ, Τὸν, ἀντὶ τοῦ, Τούτου, ἢ, αὐτόν. Ἐπειτα, ὁ Μένανδρος, ὡς Κωμικὸς ποιητὴς, εἶχε τὴν ἄβειαν καὶ νὰ παῖξῃ. Ὁ Ἀριστοφάνης, καὶ ἀρχαιότερος καὶ Ἀττικώτερος τοῦ Μενάνδρου εἶπεν « Αὐτότατος », (Πλούτ. 85), ἥγουν ἐθερβάρισε, μὲ σκοπὸν νὰ κινήσῃ γέλωτα· αἱ ἀντωνυμίαι, διότι δὲν δέχονται ἄρθρα, διὰ τὴν

καί φανερά δὲν τὸ ἐχώριτεν ἀπὸ τὰ ἄρθρα, ἔδειξεν ὅμως διὰ πολλῶν παραδειγμάτων τόσον διάφορον τὴν φύσιν, ὥστ' εἶναι παραδοξότερον ὅτι τ' ὠνόμασεν Ἄρθρον, ἀφ' ὅ,τι ἤθελεν εἰσθαι, ἂν ὠνόμαζε τὰς Μετοχὰς Ὀνόματα.

Ἡ ἀμεθοδία τῆς Γραμματικῆς φαίνεται πρὸς τούτοις καὶ εἰς τὸ Ὄνομα, τοῦ ὁποῖου αἱ δέκα κλίσεις εἶναι δέκα πληγαί. Ὅτι δὲν εἶναι γνησίως εἰ μὴ τρεῖς, δύσκολον δὲν εἶναι νὰ τὸ καταλάβωμεν. ἸΠοῖον εἶναι τὸ αἷτιον, διὰ τὸ ὁποῖον ἐχωρίσθη ἡ δευτέρα τῶν λεγομένων ἰσοσυλλάβων ἀπὸ τὴν πρώτην; Ἄρα γε διότι τὰ ὀνόματα τῆς πρώτης εἶναι ὅλ' ἀρσενικά; τῆς δευτέρας, ὅλα θηλυκά; ἀλλ' αἱ περισσώτεραι ἀπὸ τὰς ἐξῆς ἔχουσι δύο, καὶ τινὲς τρία γένη. ἸΔιὰ τί ἐχωρίσθη τῆς τρίτης ἡ τετάρτη; Ἄρα διότι εἶναι τῶν Ἀττικῶν ἰδία; ἀλλ' ἔπρεπε διὰ τοῦτο καὶ πολλάι ἄλλαι κλίσεις νὰ κατακερματισθῶσιν εἰς τόσας, ὅσαι εἶναι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης αἱ διαλεκτοί. Καὶ Ἰδιὰ τί ἡ πέμπτη, ἡ λεγομένη περιττοσύλλαβος, ἐξεσχίσθη ἀπὸ τὰς ἀκολουθούσας πέντε, αἱ ὁποῖαι εἶναι καὶ αὐταὶ περιττοσύλλαβοι; τάχα διὰ τὴν συναίρεσιν τούτων; ἀλλ' ἡ συναίρεσις θεωρεῖται εἰς πολλὰ τῆς πέμπτης ὀνόματα.

Ἐκρίνεν ὁρθῶς ὁ Θεόδωρος, ὅταν ἀνέφερε τὰς πέντε συνηρημένας εἰς μίαν τὴν πέμπτην τῶν λεγομένων ἀσυναιρέτων· ἀλλὰ Ἰδιὰ τί δὲν ἔκρινεν ὅτι ἡ πρώτη καὶ δευτέρα τῶν ἰσο-

αὐτὴν αἰτίαν εἶναι καὶ ὑπερβέσεως ἀνεπίδεκτοι· τὸ ἄρθρον ἔχει κοινὸν μὲ τὴν ὑπέρθεσιν νὰ σημαίνῃ διαβολὴν καὶ διάκρισιν. Εἰς τὸν Πλάτωνα (Φιλῆς, σελ. 20) τοιαύτης συντάξεως παράδειγμα εὐρίσκεται «Τὸν ἐμὸν» τὸ ὁποῖον ὅμως ὁ Στέφανος ὑποπτεύεται ὡς γραφικὸν σφάλμα. Εἰς τὸν αὐτὸν Διάλογον (σελ. 59) «Τὸν μὲν δὴ σέ, καὶ Ἰμέ, καὶ Γοργίαν, καὶ Φίλησον» τὸ ἄρθρον ἀναφέρεται κυρίως εἰς τὰ τελευταῖα δύο κύρια ὀνόματα. Ἀλλοῦ (Λυσ., σελ. 203) εἶπε «Παρά τίνας τοὺς ὕμῃς;».

συλλάβων δὲν εἶναι παρὰ μία κλίσις, ἡ τρίτη καὶ τετάρτη ἄλλη μία;

Ὅριζι οὗτος Θεόδωρος τὴν πτώσιν «Μεταβολὴν ὀνομαστικοῦ τοῦ κατὰ τὸ τέλος», καὶ τοῦτο, ὡς φαίνεται, διὰ νὰ ἐκβάλῃ ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν πτώσεων τὴν ὀνομαστικὴν, ἡ ὁποία, ὀνομαζομένη Ὀρθὴ καὶ Εὐθεία, ἤθελε γεννήσῃ ἀντίφασιν, ἐὰν ἐλέγετο καὶ Πτώσις. Ὀρθῶς τοῦτο· ἀλλὰ κατ' αὐτὸν καὶ ἡ Κλητικὴ πρέπει νὰ λέγεται Πτώσις, ἐπειδὴ πάσχει πολλὰς μεταβολὰς ἢ τελευταία τῆς συλλαβῆς, οἷον Λόγε. Καὶ ὅμως αὐτὴ ἔχει ἀναμφισβότως περισσοτέραν συγγένειαν μὲ τὴν ὀνομαστικὴν, παρὰ μὲ τὰς γνησίας πτώσεις. Εἰς τὴν ἀρχαίαν γλῶσσαν ἦτον ἀμετάβλητος καθὼς ἡ ὀνομαστικὴ (Ὁ λόγος, καὶ Ὡ λόγος), ὡς φαίνεται ἀπὸ ὅλα τὰ οὐδέτερα, ἀπὸ τοὺς δυνικοὺς καὶ πληθυντικοὺς ἀριθμοὺς ὅλων τῶν ὀνομάτων, καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀττικοὺς συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι ἀνεκάλεσαν τὴν ἀρχαίαν χρῆσιν. Φαίνεται πρὸς τούτοις ἡ συγγένεια τῶν δύο τούτων πτώσεων καὶ ἀπὸ ταῦτα, ὅτι ἡ Κλητικὴ οὔτε συντάσσεται παραθετικῶς μὲ καμμίαν πρόθεσιν, καθὼς οὐδ' ἡ ὀνομαστικὴ, οὔτε δέχεται ῥήματος μετάθεσιν, καθὼς οὐδ' ἐκείνη, καὶ τέλος, ὡς εὐφυνῶς τὸ παρετήρησεν ὁ φιλόσοφος Γραμματικὸς Ἀπολλώνιος, ἡ σύνταξις αὐτῆς μὲ τὸ ῥήμα, καθὼς καὶ ἡ σύνταξις τῆς ὀνομαστικῆς, δὲν φανερόναι πλὴν ἐν μόνον πρόσωπον, ὁπότεν ἡ σύνταξις τῶν τριῶν γνησίων πτώσεων, τῆς Γενικῆς, λέγω, Δοτικῆς, καὶ Αἰτιατικῆς, ἐμφανίζει ἀναγκαίως δύο πρόσωπα (1).

Δὲν εἶναι ὀλιγώτεροι αἱ δυσκολίαι τοῦ ῥήματος, τὸ ὁποῖον κατεκερματίσθη εἰς δεκατρεῖς συζυγίας. Καὶ ὅτι μὲν αἱ τρεῖς τῶν περισπωμένων δὲν διαφέρουσιν οὐσιωδῶς ἀπὸ τὴν ἔκτην

(1) Ἀπολλων. περὶ συντάξε. Βιβλ. Δ, σελ. 307.

τῶν βαρυτόνων, δύναμι νὰ φέρω μάρτυρα, ὅχι μόνον τὸν Θεόδωρον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν Λάσκαριν, ὅστις ἠναγκάσθη νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι δὲν διαφέρουσιν ἀπ' ἐκείνην εἰμὴ κατὰ τὴν συναίρεσιν. Καθὼς λοιπὸν ἄλλοι οὐκ ἔβλεπον νὰ χωρισθῶσιν ἀπὸ τὸ Χρύσης καὶ Ἡμέρα τῆς πρώτης τῶν ὀνομάτων κλίσεως, διὰ μόνην τὴν συναίρεσιν, τὰ ὀνόματα, Ἑρμείας, ἦς, Ἀθηνά, α, Ναυσικάα, α, καὶ Μνάα, α, τῆς αὐτῆς ἀλογίας εἶναι καὶ νὰ χωρισθῇ ἀπὸ τὸ Ἀκούω καὶ Ἀνύω τῆς ἑκτῆς τὸ Ποιέω, ω, κ. τ. λ. μετὰ τὰ ὅποια ἔχει κοινὸν τὸ σ τοῦ μέλλοντος. Ἀλλὰ τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦτο σ εὐρίσκεται καὶ εἰς τὰς λοιπὰς βαρυτόνους· ἐπειδὴ εἰς ἄλλο εἶναι τὸ ψ παρὰ βσ, πσ, φσ, καὶ τὸ ξ παρὰ γσ, κσ, χσ; Ὅλοι λοιπὸν αἱ βαρυτόνοι, εἰς βω, πω, φω, ω, καὶ περισπώμεναι, εἰς εω, αω, καὶ οω, εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ συζυγία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη ἡ συζυγία τῶν εἰς μι (1), ἥτις εἶναι καὶ αὐτὴ μία, καὶ ὅχι τέσσαρες.

(1) Ἄλλο δὲν εἶναι ἢ εἰς μι παρὰ πάθος κοινὸν καὶ σχηματισμὸς ὧν τῶν ἄλλων συζυγιῶν, καὶ ὅχι μόνον τῶν τριῶν περισπωμένων, καὶ τῆς ἑκτῆς τῶν βαρυτόνων, ὡς λέγουσιν οἱ περισσώτεροι Γραμματικοί· ἴσως ὅμως πρὸ τοῦ Ὁμήρου ἡ γλῶσσα δὲν εἶχε παρὰ μίαν συζυγίαν τὴν εἰς μι· ἐπειδὴ εἰς ἄλλον κανένα δὲν εὐρίσκονται συχνότερα τὰ ῥήματα ταῦτα παρὰ εἰς αὐτὸν, ὅχι μόνον σχηματισμένα ἀπὸ τὰς περισπωμένων καὶ τὴν ἑκτὴν τῶν βαρυτόνων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς λοιπὰς, ὅποια εἶναι τὸ Ἀνέχημι, Φέρημι, Βοίημι (Ὀδυσσ. γ', III), κ. τ. λ. Ἐὰν ταῦτα δὲν ἦναι ἱκανὰ νὰ καταπέσωσι τοὺς Γραμματικούς, ἃς ἐξετάσωσι τὴν κοινὴν γλῶσσαν, ἥτις ἐφύλαξεν ἔχνη τῆς παλαιότητος ταύτης συζυγίας εἰς πολλὰς μετοχάς· ἐπειδὴ λέγει ὅχι μόνον, Γενόμενος, Δεχόμενος, Ἐρχόμενος, Λεγόμενος, Φοβιζόμενος, Χαιρόμενος κ. τ. λ., ἀλλὰ καὶ, Γενάμενος, Δεχάμενος (σύνθ. Καταδεχάμενος), Ἐρχάμενος, Λεγάμενος, Φοβιζάμενος, Χαιράμενος, ὡς νὰ ᾔσαν ἀπὸ τὸ Γέννημι, Δέχημι, Ἐρχημι, Λέγημι, Φοβίζημι, Χαιρήμι.

Ἦθελε τίς χωρίσειν ἀπὸ τὰς βαρυτόνους τὴν διὰ τῶν τεσσάρων ἀμεταβόλων, εἰς λω, μω, νω καὶ ρω, καὶ διότι ἀντὶ τοῦ σ φυλάσσει εἰς τὸν μέλλοντα τοῦ ἐνεσώτος τὸ ἀμεταβόλον, καὶ διὰ τὸν φόβον μὴ ταραξῇ τῶν ἀρχαίων τὸν νοῦν, οἱ ὅποιοι δὲν ἐμποροῦν κατὰ πρώτην προσβολὴν νὰ καταλάβωσι τὴν σχέσιν καὶ συγγένειαν τῶν διαφόρων μελλόντων, τοῦ Ψαλῶ, φερρεῖπειν, καὶ τοῦ Τύψω, καὶ τούτων πάλιν μετὰ τοῦ Ποιήσω. Ἀλλ' ὅμως οἱ ἀμεταβόλοισι οὗτοι μελλοντες, ὅτι εἶναι ἀνωμαλία, φαίνεται ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους μελλοντας τῶν αὐτῶν τούτων ῥημάτων, Ἀρσω, Κέλσω, Κένσω, Κέρσω, Νέμσω, Σπέρσω, Φθέρσω, κ. τ. λ. (1). Ἀφοῦ, μετὰ τὴν πρόδον τοῦ χρόνου, ἔπαυσαν οὗτοι νὰ ἦναι πλέον εἰς χρῆσιν, ἔλαβον τὸν τόπον αὐτῶν οἱ διὰ μόνου τοῦ ἀμεταβόλου, Ἀρῶ, Κελῶ, Κενῶ, Κερῶ, Νεμῶ, Σπερῶ, Φθερῶ κ. τ. λ. Πρόσθετες δὲ καὶ πολλῶν τοιούτων ῥημάτων οἱ μελλοντες ἀπεσφράφησαν καὶ αὐτὸ τὸ ἀμεταβόλον, καὶ ἐσχηματίσθησαν κατὰ τὸν τρόπον τῶν περισπωμένων, οἷον Βουλήσομαι, Θελήσω, Μελήσω, Μελλήσω, Ὀφλήσω, Χαρήσομαι, ἢ καὶ ἐγεννήθησαν ἀπὸ παντάπασι διαφόρους ἐνεσώτας, ὅποιοι εἶναι τὸ Οἶσω (ἀπὸ τὸ Οἶω) ἀντὶ τοῦ Φερῶ. Τόσον εἶναι ἀληθές ὅτι τὸ σ εἶναι ὁ σταθερὸς χαρακτήρ τοῦ μελλοντος.

Δὲν λέγω τίποτε περὶ τῆς τεχνολογίας τῶν χρόνων, περὶ τῆς ὀνομασίας αὐτῶν, ἀν καὶ εἰς αὐτάς θρωγῆται μεγάλη σύγχυσις· ἀλλὰ ἵπως εἶναι δυνατόν νὰ παραδράμω τὰς διαθέσεις τῶν ῥημάτων; Ἐὰν ἐξαιρέσῃς τὴν ἐνεργητικὴν καὶ παθητικὴν, τῶν ὁποίων εὐκόλα πᾶς ἕνας δύναται νὰ καταλάβῃ τὴν ἔννοιαν, σχεδὸν ὧν τῶν λοιπῶν τὰ ὀνόματα ἐπροβλήθησαν, ἤθελεν εἰπεῖν τίς, ὡς αἰνίγματα, διὰ νὰ βασανίζωσι

(1) Εὐστάθιος, εἰς τὸ Ἰλιάδ. Α, 10, σελ. 17.

τούς ταλαιπώρους μαθητάς. 'Τίς ἀπὸ τούς Γραμματικούς μᾶς ἐξήγησε ποτέ, ἢ εἰς ποῖαν ἀπὸ τὰς πολυαριθμους καὶ πολυφύλλους Γραμματικὰς, ὅσαι ἀπὸ τῆς ἀλώσεως μέχρι τοῦ νῦν κατέκλυσαν τὴν Ἑλλάδα, ἐμπορεῖς νὰ εὕρῃς καθαρὰ τί Ξεῖλει νὰ εἴπῃ ἡ Μέση τῶν ῥημάτων διαθεσις; 'Δὲν εἶναι ἀχανακτικῆς αἰτίας νὰ ἀκούῃ τίς τούς Γραμματικούς λέγοντας, ὅτι τὸ Μέσον ῥῆμα σημαίνει ποτέ ἐνέργειαν, καὶ ποτέ πάθος; 'καὶ νὰ ἔχωμεν ἀπὸ τούς ἀλλοφύλους Ἑλληνιστάς (1) χρειᾶν νὰ μάθωμεν τὴν φύσιν τοῦ Μέσου ῥήματος ἡμεῖς οἱ Γραικοί, εἰς τῶν ὁποίων τὴν κοινὴν γλῶσσαν σώζεται τὸ Μέσον ῥῆμα;

Ἀλλὰ τί λέγω Ἀλλοφύλους Ἑλληνιστάς; 'Μηγὰρ ἔλειψαν ἀπὸ τούς Ἕλληνας Γραμματικοὶ φιλόσοφοι, οἱ ὁποῖοι κατενόησαν, ὅτι τοῦ μέσου ῥήματος ἡ φύσις εἶναι νὰ σημαίνῃ ἐνταυτῷ ἐνέργειαν καὶ πάθος, ἡγουν ἐνέργειαν ἀντιγράφουσαν εἰς αὐτὸ τὸ ἐνεργούν πρόσωπον, ἢ (τὸ ὅποιον εἶναι τὸ αὐτὸ) πάθος, τοῦ ὁποίου αἷτιος εἶναι αὐτὸς ὁ πάσχων. 'Μηγαρί δὲν ἐκατάλαβον, ὅτι τὸ Τύπτομαι, παραδείγματος χάριν, παθητικὸν ῥῆμα (ὅταν ὁ προσφέρων αὐτὸ σημαίνῃ, ὅτι τύπτεται ἀπ' ἄλλον), δύναται, χωρὶς ν' ἀλλάξῃ σχηματισμὸν, νὰ λάβῃ μέσην διαθεσιν, ἐὰν ὁ προσφέρων Ξεῖλῃ νὰ σημαίνῃ ὅτι τύπτει αὐτὸς ἑαυτόν; Δὲν φέρω μάρτυρα τὸν Ἀπολλώνιον (2), ὅστις ἔδειξεν, ἀλλὰ, κατὰ τὴν συνήθειάν του, σκοτεινῶς, ὅτι ἐκατάλαβε τὴν φύσιν τοῦ μέσου ῥήματος. Ἀρκεῖ νὰ ὀνομάσω τούς Στωϊκοὺς φιλοσόφους (3), οἱ ὁποῖοι πολλὰς ἑκατονταετηρίδας πρὸ τοῦ Ἀπολλωνίου ἐξήγησαν καθαρὰ τῶν ῥημάτων

(1) Ἰδε τὸ Λατινιστὶ γραμμένον συνταγμάτων τοῦ Κυζέρου περὶ τῶν Μέσων ῥημάτων.

(2) Βιβλ. Γ, σελ. 210.

(3) Διογένης. Λαέρτ. ἐν βίῃ Ζήνωνος.

τὴν μεσότητα. Αὐτοὺς ἔπρεπε νὰ λάθωσιν ὁδηγούς ὅσοι μᾶς κατεπλούτισαν μὲ πτωχὰς γραμματικὰς τσαούτσας· καὶ ἂν ἐκεῖνοι δὲν ἦσαν ἱκανοί, ἔπρεπε νὰ χειραγωγηθῶσιν ἀπὸ τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποῖαν τὰ παθητικά, Βασανίζομαι, Βιάζομαι, Δέρομαι, Ἐκδύνομαι, Ἐνδύνομαι, Κτενίζομαι, Λούομαι, Νίπτομαι, Ξύομαι, καὶ ἄλλα μυρία, ἐφύλαξαν καὶ τὴν μεσότητα τῶν παλαιῶν, ἡγουν σημαίνουσι, Βασανίζω, Βιάζω, Δέρω, Ἐκδύνω, Ἐνδύνω, Κτενίζω, Λούω, Νίπτω, Ξύω ἑμαυτόν.

Κατ' ἄλλο δὲν διαφέρουσι τῆς κοινῆς ἡμῶν γλῶσσης τὰ μέσα ῥήματα ἀπὸ τὰ μέσα τῶν παλαιῶν, πλην καθόσον εἰς ἐκεῖνους ἡ χρῆσις αὐτῶν ἦτον ἀσυγκρίτως ποικιλωτέρα. Τὰ συντάσσουσι πολλάκις εἰς τρόπον, ὥς φαίνεται νὰ γίνεταί ἡ μετάδοσις τῆς ἐνεργείας εἰς πρόσωπον διάφορον παρὰ τὸν ἐνεργούντα· ἀλλ' ἡ σύνταξις αὕτη ἢ εἶναι ἑλλειπτική, καθὼς εἶναι τὸ Φοβοῦμαι σε (1), τὸ Αἰδοῦμαι σε (2), καὶ ἄλλα πολλά, τῶν ὁποίων ἡ ἀληθὴς ἀνάλυσις εἶναι, Φοβῶ, ἢ Αἰδῶ, ἑμαυτὸν διὰ σέ· ἢ σημαίνουσι ἐνέργειαν ἐπιστρέφουσαν ὅχι ἀμέσως εἰς τὸν ἐνεργούντα, ἀλλ' εἰς πρόσωπον, ἢ πράγμα, ἴδιον τοῦ ἐνεργούντος, καθὼς εἶναι τὸ Τύπτομαι τὸν παῖδα, τὸ ὁποῖον ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ Τύπτω τὸν ἑμαυτοῦ παῖδα, καὶ Καταρρόγηννυμι τὰ ἱμάτια, ἀντὶ τοῦ, Καταρρόγηννυμι τὰ ἑμαυ-

(1) Τὸ ὁποῖον σώζεται καὶ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν.

(2) Ἀντὶ τούτου ἡ κοινὴ γλῶσσα μεταχειρίζεται τὸ, Σὲ ἐντρέπομαι, ἡγουν, διὰ σέ ἐντρέπω ἑμαυτόν· οὕτως ἔλεγον ἐκεῖνοι, Ὀργίζομαι σοι, ἡμεῖς δὲ, Ὀργίζομαι σε· καὶ αἱ δύο συντάξεις εἶναι μέσαι, καὶ αἱ δύο ὁρθαί· ἐκεῖνων ἀναλύεται εἰς τὸ, Ὀργίζω ἑμαυτὸν ἐπὶ σοί, ἢ ἡμετέρᾳ εἰς τὸ, Ὀργίζω ἑμαυτὸν διὰ σέ.

του ἰμάτια, ἢ Καταρρόγησιν ἐμαυτὸν κατὰ τὰ ἰμάτια (1). Ἄλλοτε παλιν, δὲν λαμβάνει μεταβατικὴν σύνταξιν τὸ μέσον ῥήμα, πλὴν διὰ τὴν φανερώσιν Ἀντιπάθειαν, ἢ Ἀλληλοπάθειαν, ἢ γοῦν διὰ τὴν δείξιν, ὅτι ὁ ἐνεργῶν ἀνταισθάνεται καὶ ἀντιδέχεται ἀπὸ τὸν πάσχοντα τὴν αὐτὴν ἐκείνῃ ἐνέργειαν, τὴν ὁποίαν ἐνεργεῖ εἰς αὐτόν. Τοῦτο ἀπὸ τὸν περιέργον νοῦν τῶν Ἑλλήνων δὲν ἐνομοθετήθη ἀπλῶς καὶ ὥς ἔτυχεν, ἀλλὰ δι' ἐκείνας τὰς περιστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας τοῦ ἐνεργοῦντος προσώπου ἡ πράξις δὲν μεταβαίνει εἰς ἄλλο πρόσωπον, χωρὶς δυσκολίαν, ἐκ τῆς ὁποίας προξενεῖται εἰς αὐτὸν ἀντιπάθεις. Οὕτως ἔλεγον, παραδείγματος χάριν, ὅχι μόνον ἀσυντάκτως μὲ πτώσιν, Βιάζομαι (ἔχουν Βιάζω ἐμαυτὸν), ἀλλὰ καὶ Βιάζομαι τὸν ἐχθρόν, τὸ ὁποῖον ἄλλο κυρίως δὲν σημαίνει παρὰ Βιάζω τὸν ἐχθρόν βιάζομαι ὑπ' αὐτοῦ, ἐπειδὴ φυσικὰ ὅσας βιάζει τὸν ἐχθρόν, ἀντιβιάζεται ἀπ' αὐτόν. Τοιοῦτο πρὸς τοῦτοις εἶναι καὶ τὸ, Βιάζομαι τὸν φίλον, ὅταν μὴ θέλοντα πάσχω νὰ τὸν καταπέσω νὰ κάμῃ τί ποτε, ἂν καὶ ἡ παρὰ τοῦ φίλου ἀντίστασις, δὲν ᾔναι μίτε τόσοσιν σφοδρὰ, μίτε τόσοσιν κοπώδης, ὅσον εἶναι τοῦ ἐχθροῦ ἢ ἐναντίωσις.

Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν εἶναι πολλὰ ῥήματα εἰς μαι, τῶν ὁποίων δὲν σώζεται πλέον ὁ ἐνεργητικὸς τύπος εἰς ω. Αὐτὰ ὠνομάσθησαν ἀπὸ τοὺς ἡμετέρους Γραμματικούς Ἀποθετικά. Ἄν τοὺς ἐρωτήσῃς τί σημαίνει τὸνομα τοῦτο, ἢ διὰ ποίαν αἰτίαν τὸ ἔδωκαν εἰς ταῦτα τὰ ῥήματα, νομίζουν ὅτι προβάλλεις εἰς αὐτοὺς αἰνίγμα. Τοιαῦτα εἶναι τὸ Ἀγωνίζομαι, Γίνομαι, Ἐξηγοῦμαι, Κτῶμαι, Μάχομαι, Ὀδύρομαι, Χα-

(2) Συνεκδοχικῶς δηλαδὴ τοῦτο ἡ κοινὴ γλῶσσα ἐκφράζει ἐνεργητικῶς, Κατασχίζω τὰ φορέματά μου· δύναται ὁμοίως νὰ φυλάξῃ καὶ τὴν μεσότητά κατ' ἄλλον τρόπον, οἷον, Κατασχίζομαι, μόνον λέγουσα.

ρίζομαι καὶ ἄλλα πολλά. Ὅλα ταῦτα ἦσαν Μέσα, καὶ δὲν ἐπωνομάσθησαν Ἀποθετικά, πλὴν διότι ἀπέθεντο, ἔχουν ἀφῆκαν καὶ ἔχασαν τὸν ἐνεργητικὸν σχηματισμόν, ἄλλα, διότι ἡ σημασιολογία ἐνέργεια δὲν γίνεται ποτὲ χωρὶς ἀντιπάθης, ὁποῖον εἶναι τὸ Ἀγωνίζομαι, καὶ Μάχομαι, καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἐνεργητικὸς τύπος (Ἀγωνίζω, Μάχω) ἦτο παντάπασιν περιττός καὶ μάταιος, καὶ ἄλλα δι' ἄλλας αἰτίας, τὰς ὁποίας παρατρέχω, καὶ ὡς μακρὰς, καὶ ὡς δυσεξηγήτους τὰς πολλὰς. Ὅτι δὲ τὰ τοιαῦτα ῥήματα εἶχον καὶ σχηματισμὸν ἐνεργητικὸν ἀρχήτερα, γίνεται φανερόν παλιν ἀπὸ τὴν κοινὴν γλῶσσαν, τῆς ὁποίας διὰ τοῦτο πολλάκις εἰσήγησα τὴν μελέτην· εἰς ταύτην λοιπὸν τὴν σημερινὴν ἡμῶν γλῶσσαν σώζονται οἱ ἐνεργητικοὶ τύποι, Ἀγωνίζω, Γίνομαι (1), Ἐξηγῶ, Κτῶ (2), καὶ Χαρίζω. Εἰς ὀλίγα λόγια, τὰ Ἀποθετικά (3) ἄλλα δὲν εἶναι παρὰ Μέσα ῥήματα· καὶ Μέσα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λέγονται ἐκεῖνα, ὅσων ἡ ἀναλύσις γίνεται διὰ τῆς συνθέτου Ἀντανουμίας Ἐμαυτοῦ κ. τ. λ. ἢ διὰ τοῦ Ἀλλήλων κ. τ. λ. Οὕτως, παραδείγματος χάριν, τὸ Τύπτομαι, Τύπτῃ, Τύπτεται, Τυπτόμεθα, Τύπτεσθε, Τύπτονται, δύναται νὰ σημάνῃ Τύπτω ἐμαυτὸν, Τύπτεις σαυτὸν, Τύπτει ἑαυτόν, Τύπτομεν, Τύπτετε, Τύπτουσιν ἀλλήλους, ἢ (ἐὰν οἱ τυπτόμενοι τυπτοῦσιν εἰς τὸν αὐτὸν καιρὸν, ἀλλὰ χωρὶς ἑκάστος ἑαυτόν) καὶ ἑαυτοῦς αἰ τοῦτο ἐννοεῖται δι' ὅλας τὰς πτώσεις, ἢ γυμνάς, ἢ μὲ διαφόρους προθέσεις συνταγμένας· οὕτω τὸ, Χαρίζομαι,

(1) Εἰς τὸν ἀόριστον, ἔγινε, ἀντὶ τοῦ Ἐγένετο.

(2) Εἰς τὸ σύνθετον, Ἀποκτώ.

(3) Ὁ Θεόδοτος τὰ ὀνομάζει Ἐπίμεσα. Ἐς καὶ Ἐπίμεσα· τὸνομα δὲν φέρει ζημίαν. Ἀλλ' ἔπρεπε καὶ νὰ ἐξηγήσῃ σαφῶς τὴν φύσιν τῶν τοιούτων ῥημάτων.

ἀναλύεται εἰς τὸ, Χαρίζω τὰ ἑμαυτοῦ, ἢ ἀπὸ τῶν ἑμαυτοῦ, ἐπειδὴ κανεὶς δὲν χριζέει, ἢ τοῦλάχιστον δὲν πρέπει νὰ χαρίζῃ, τὰ ξένα.

Μακρόν, κ' ἴσως ἔξω τοῦ καιροῦ εἶναι, νὰ εἶπω περισσότερα περὶ τῶν Μέσων ῥημάτων. Ἄλλ' ὅμως πρέπει νὰ προσθέσω τινὰ παραδείγματα ἀπὸ τοὺς δοκίμους τῆς γλώσσης συγγραφεῖς, καὶ διότι ὅσα εἶπα δὲν ἀρκοῦν ἴσως νὰ φανερώσωσιν τὴν φύσιν αὐτῶν, καὶ (τὸ περισσότερον) διὰ νὰ προφυλάξω τοὺς νέους τῆς γλώσσης σπουδαστάς, ὡς ἀπὸ λοιμικὴν νόσον, ἀπὸ τὸν τύπον, ὅστις γεννᾶται ἀπὸ τὰς νέας Ἑλληνικὰς συντάξεις, καὶ Σεματογραφίας, ἔπειτα καὶ ἀπὸ τὴν ματαίαν τριδὴν τοῦ χρόνου, τὸν ὅποιον ὠρλομώτερον νὰ θαυκαῶσιν ἐμποροῦν εἰς τὴν μελέτην τῆς κοινῆς γλώσσης. Ἀπὸ τὴν ἀμαθειαν ἄλλο τολμηρότερον πρᾶγμα δὲν εἶναι. Ἀφίνω τώρα, ὡς ἀνιάτους, τοὺς ἀσχολουμένους εἰς τὴν μίμησιν ἐκείνων τῶν συγγραφέων, οἱ ὅποιοι ἤκμασαν καὶ ἔγραψαν, ὅταν ἡ γλῶσσα παρήνμαζεν, ἢ εἶχεν ἤδη παρακμάσειν, καὶ οἱ αὐτὸ τοῦτο ἦτον ἀδύνατον νὰ τὴν γράφωσιν ὀρθῶς. Θέλω νὰ λαλήσω περὶ τῶν μιμουμένων αὐτοὺς τοὺς δοκίμους συγγραφεῖς. Ἐὰν περιωρίζοντο εἰς μόνην τὴν προθυμίαν τῆς μιμήσεως, τὸ πρᾶγμα δὲν ἔθελεν εἶσθαι παντάπασιν ἀνωφελές, ἐπειδὴ δίδονται καὶ περιστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἀναγκάζεται ὁ σπουδαστὴς νὰ γράφῃ Ἑλληνιστί. Ἄλλ' αὐτοὶ ὅχι μόνον σπαράσσουσι χωρὶς ἀνάγκης τὴν ὥραιαν τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν, ἀλλὰ καταφρονοῦν ἀλόγως καὶ τοὺς γράφοντας εἰς τὴν κοινὴν, ἡγοῦν τοὺς ὅσοι προκρίνουσιν νὰ καλλύνωσιν τὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν τὸ ἔθνος λαλεῖ, καὶ θέλει εἰς τὸ ἐξῆς λαλεῖν, παρὰ νὰ ματαιοπονῶσιν, ὡς αὐτοί. Ἐπρεπε κἀν, ἐπειδὴ θέλουσι, καὶ δικαίως κ' ἀδίκως, νὰ ἦναι Ὀμηροὶ, Πλάτωνες, Ξενοφῶντες, Δημοσθένεις, νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὸν μέγαν ἀγῶνα τῆς μιμήσεως τούτου μὲ ὅπλα σφερέωτερα, παρὰ τὰ ὅπλα τῆς

Γραμματικῆς τῶν. Ἐπρεπεν ὅχι νὰ εὐχαρισθῶνται εἰς τὰ ἐγκώμια τοῦ ὅχλου, ἀλλὰ καὶ νὰ φοβῶνται, μήποτε τίς ἀπὸ τούτων, ὅσοι μετὰ προσοχῆς καὶ μελέτης ἀνέγνωσαν τοὺς παλαιούς συγγραφείς, εἴπῃ πρὸς αὐτοὺς,

Εἰσὶ καὶ ἐν Μούσῃσιν Ἑρινυῖες, αἷ σε ποιοῦσι
Ποιητὴν, ἀνθ' ὧν πολλὰ γράφεις ἀκρίτως.
Τοῖνυν σοῦ δέομαι, γράφῃς πλείονα· μείζονα γὰρ σοὶ
Εὖξασθαι ταύτης οὐ δύναμαι μανίαν (1).

Εἰς αὐτοὺς εὐρίσκεις βαρβαρισμούς, σολοικισμούς, ἀκυρολογίας, καταχρήσεις εἰς τοὺς χρόνους, καταχρήσεις εἰς τὰς διαθέσεις τῶν ῥημάτων, καὶ μάλιστα εἰς τὴν μέσην διάθεσιν, περὶ τῆς ὁποίας εἶναι ὁ μακρὸς λόγος. 'Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ γνωρίζωσιν τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τῶν διαθέσεων, τὴν ὁποίαν οὐτ' ἀπὸ τὰς Γραμματικὰς ἔμαθον, οὐτ' ἀφ' ἑαυτῶν νὰ ἐξετάσωσι ποτὲ καιρὸν ἐλαβον, ἀσχολούμενοι εἰς τὰ μάταια;

Εἰς τὸν Ὀμηρον (2), καυχᾶται ὁ Μηριόνης διὰ τὴν πολεμικὴν αὐτοῦ ἀνδρίαν· πρὸς τὸν ὅποιον ἀποκρίνεται ὁ Ἰδομενεύς,

Οἷδ' ἀρετὴν υἱὸς ἔσσι· τί σε χρὴ ταῦτα Λέγεςθαι;

Τὸ μέσον τοῦτο ῥῆμα, Λέγεςθαι, δὲν σημαίνει ἀπλῶς τὸ Λέγειν, ἀλλὰ τὸ « Λέγειν περὶ σεαυτοῦ », καὶ μονολεξεῖ τὸ Καυχᾶσθαι. Τὸ Καυχᾶσθαι τοῦτο, κατὰ τοὺς Γραμματικούς εἶναι Ἀποθετικὸν ῥῆμα, ἡγοῦν Μέσον, ἐπειδὴ ὁ ἐνεργητικὸς τοῦ τύπου (Καυχᾶω) δὲν σώζεται πλέον παρὰ εἰς τὸ συγγενές αὐτοῦ,

(1) Id. Brunck Analect. tom. II, pag. 459.

(2) Ἰλιάδ. ν', 275.

Αὐχέω. Ὁ αὐτὸς Ἰδομενεὺς, ὅχι ὀλιγώτερον καυχητὴς, ἀφοῦ ἐπαίνεσε τὴν ἀνδρίαν τοῦ Μηριόνου, λέγει πρὸς αὐτὸν (1),

Ἄλλ' ἄγε, μηκέτι ταῦτα ΛΕΓΩΜΕΘΑ νηπίτιοι ὡς,
Ἐσαύτες.

ὅπου πάλιν τὸ, Λεγόμεθα, δὲν σημαίνει ἀπλῶς τὸ, Λέγωμεν, ἀλλὰ τὸ « Λέγωμεν περὶ ἑαυτῶν ». Ὄταν ὁ Νέστωρ προβαλὼν εἰς τοὺς στρατηγούς τῶν Ἑλλήνων νὰ βάλλωσι κλήρους, διὰ νὰ ἰδῶσι τίς ἀπ' αὐτοὺς πρέπει νὰ πολεμήσῃ μὲ τὸν Ἑκτορα, λέγει, « Εἰς ὅτινα πέσῃ ὁ κλῆρος, ἐκεῖνος μέλλει νὰ ὠΦΕ- » ΛΗΣῃ τοὺς Ἕλληνας, καὶ νὰ ὠΦΕΛΗΘῇ καὶ αὐτός », ἐπειδὴ τοιοῦτοτρόπως ἐλάμβανε τέλος ὁ βλαβερός πόλεμος. Εἰς ταύτην τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης τὴν περίοδον, τὸ μὲν ὠφελήσῃ εἶναι ἐνεργητικόν, τὸ δὲ ὠφελῆθῃ εἶναι μέσον ῥῆμα, ἐπειδὴ σημαίνει ὅχι τὸ, ὠφελῆθῃ ἀπ' ἄλλου, ἀλλὰ τὸ, ὠφελήσῃ αὐτὸς ἑαυτὸν. Ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ἀπαρallάκτως διαφορὰν ἐφύλαξε καὶ ὁ Ὀμηρος (2),

Οὗτος γὰρ δὴ ὈΝΗΣΕΙ ἐν κινήματι Ἀχαιοῦς·
καὶ δ' αὐτὸς δὲν θυμὸν ὈΝΗΣΕΤΑΙ. . . .

ὅστις ἠδύνατο καὶ ἀπλῶς νὰ εἴπῃ, Ὀνήσεται, χωρὶς τὸ, Ὀν θυμὸν, ἀν ἐσύμφερειν εἰς τὸν σκοπὸν, ἢ εἰς τὸ μέτρον του.

Ὁ Δημοσθένης (εἰς τὸν Πρὸς Λεπτίνην λόγον) λέγει περὶ τινῶν πολιτῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ δῆμος ἐξήτει νὰ ἀφαιρήσῃ τὴν χαρισθεῖσαν εἰς αὐτοὺς ἀτέλειαν (3), « Πολὺ γὰρ

(1) Ἰλιάδ. ν', 292.

(2) Αὐτ. ή', 172.

(3) Τὴν κοινῶς λεγομένην Ἀσυνδοσίαν, καὶ χυδαίεζον Ἀσυνδοσίαν, καὶ ἔτι χυδαίεζον (ὡς τὴν γράφουσι τὰ Λεξικά), Ἀσυνδοσίαν· ὅθεν καὶ ὁ Ἀτελής, λέγεται ἀπὸ ἡμᾶς Ἀσύνδοτος, ἢ Ἀσύδοτος, ἔχουν ὅστις δὲν συνδίδει οὐδὲ συνεισφέρει μὲ τοὺς ἄλλους πολίτας εἰς τὸν δημόσιον πηταυρὸν τοὺς συνήθεις φόρους.

» μάλλον ἤρμοττε, τὰ δοθέντα ἐῶντας, τῶν ἀτυχημάτων ἈΦΑΙΡΕῖΝ, ἢ, τούτων μενόντων, τὰς θωρεὰς ἈΦΑΙ- » ΡΕΙΣΘΑΙ ». Ἦθελε σφαλῇ μεγάλως ὅστις νομίσῃ, ὅτι ὁ Δημοσθένης δὲν μετεχειρίσθη τὸ Ἀφαιρεῖσθαι, πλὴν διὰ νὰ ἀποφυγῇ τὴν ἀηδὴ ἐπανάληψιν τῆς αὐτῆς διαθέσεως· καὶ ὅμως τί ἄλλο δύναται νὰ νομίσῃ, ἢ νὰ νοήσῃ, ὅστις ἔμαθεν ἀπὸ τὰς Γραμματικὰς του ὅτι τὸ μέσον ῥῆμα σημαίνει ποτὲ πάθος, καὶ ποτὲ ἐνέργειαν, ἢ ἀνέγνωσεν εἰς τὸν Λάσκαριν (σελ. 159) ὅτι τὸ Ἀφαιρούμαι εἶναι Ἀποθετικόν, καὶ ὅχι Μέσον ῥῆμα. Ἀλλ' ὁ Δημοσθένης, ὅστις δὲν εἶχε χρεῖαν Γραμματικῆς, διὰ νὰ λαλῇ καὶ νὰ γράφῃ τὴν γλώσσάν του, μετεχειρίσθη εἰς τὸ πρῶτον κῶλον τὸ ἐνεργητικὸν ῥῆμα, διότι, ὅταν ἀφαιρῇ τίς δυσυχίαν ἀπ' ἄλλου, ἐνεργεῖ εἰς ἐκεῖνον· εἰς τὸ δεύτερον, τὸ μέσον, διότι ὅστις ἀφαιρεῖ θωρεὰν ἀπ' ἄλλου, ἐνεργεῖ ὅχι μόνον εἰς ἐκεῖνον, ἀλλ' ἐνταυτῷ καὶ εἰς ἑαυτὸν, ἐπειδὴ κερδαίνει αὐτὸς τὴν θωρεάν, τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος σφερίται. Ἀναλύεται λοιπὸν τὸ « Ἀφαιρεῖσθαι τὰς θωρεὰς » εἰς τὸ « Ἀφαιρεῖν ἀπ' » ἄλλου τὰς θωρεὰς ἑαυτοῦ », ἡγουν « ἵνα αὐτὸς ἔχῃ ».

Καμμίαν φοράν τὰ Μέσα παριστάνουσιν ἐνέργειαν γινόμε- νην, ὅχι ἀμέσως ἀπὸ τὸ ὑποκείμενον τῆς προτάσεως, ἀλλὰ διὰ προσαγῆς ἢ παρακλήσεως αὐτοῦ, καὶ δι' ἰδίαν αὐτοῦ χρῆσιν ἢ ὠφελειαν. Παραδείγματος χάριν, λέγει ὁ Ἀνακρέων (Μέλ. λ') περὶ τῆς Ἀφροδίτης, ἢ ὁποία ζητεῖ νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν ἔρωτα ἀπὸ τὰ δεσμά,

Ζητεῖ λύτρα φέρουσα,
ΛΥΣΑΣΘΑΙ τὸν ἔρωτα.
Κὰν ΛΥΣῇ δέ τις αὐτὸν,
Οὐκ ἔξεις, μενεῖ δέ.

Ἐνταῦθα φανερά τὸ Λύσῃ ἐνεργητικὸν ἀναφέρεται εἰς τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ὑποκείμενον, τὸ ὁποῖον ἐδέσμευσε τὸν ἔρωτα· τὸ Λύσα-

σθαι, μέσον, εἰς τὴν Ἀφροδίτην, ἢ ὅποια παρακαλεῖ, καὶ δίδει λύτρα εἰς τὸν δεσμεύσαντα, ἢ ὅπωςδήποτε εἰς τὴν ἐξουσίαν του κρατοῦντα, διὰ τὰ λύση τὸν υἱὸν τῆς (1). Εἰς ταύτην τὴν χρῆσιν τοῦ μέσου ἀνάγονται, τὸ Οἰκοδομοῦμαι, τὸ Δανεῖζομαι, τὸ Διδάσκειμαι, καὶ ἄλλα πολλά. Οἰκοδομῶ οἰκίαν, λέγει ὁ οἰκοδόμος, ὅταν κτίσῃ οἰκίαν, λαμβάνων παρ' ἄλλου τὸν μισθὸν τῆς ἐργασίας. Οἰκοδομοῦμαι οἰκίαν, ὅστις πληροῖν τὸν οἰκοδόμον διὰ τὴν κτιζομένην οἰκίαν, τὴν ὅποιαν μέλλει νὰ κατοικήσῃ αὐτός. Δανεῖζομαι θέλει νὰ εἴπῃ, Ποιῶ τινὰ δανείζω μοι, ἢ ὅποια μεσότης σώζεται καὶ εἰς τὴν κοινὴν γλώσσαν. Διδάσκειμαι τὸν υἱόν, σημαίνει, Διδάσκω τὸν υἱόν δι' ἐτέρου, ἤγουν ἐπιμελοῦμαι νὰ διδασθῇ ὁ υἱός μου ἀπὸ διδάσκαλον. Διδάσκειμαι, χωρὶς πτώσιν, σημαίνει, Διδάσκω ἑμαυτὸν δι' ἐτέρου, ἤγουν ἐπιμελοῦμαι νὰ διδασθῶ ἀπὸ διδάσκαλον· ἀλλὰ δύναται ὁμοῦς νὰ σημαίνῃ καὶ ἀπλούστερον τὸ, Διδάσκω αὐτὸς ἑμαυτόν. Τόσον εἶναι πολυποίκιλος εἰς τοὺς παλαιούς ἡ χρῆσις τῶν Μέσων ῥημάτων. Τοῦτο μὴ νοήσαντες ἀπὸ τοὺς σχολιασὰς τινὲς ἐνόμισαν, ὅτι ὁ Σοφοκλῆς εἰς τούτους τοὺς εἰς τοὺς (Ἀντιγόνη. 355),

(1) Λέγει ὁ Ὀμηρος (Ιλιάδ. α', 13) περὶ τοῦ ἱερέως Χρύσου, ὅτι ὑπῆγεν εἰς τοὺς Ἕλληνας « Λυσόμενος Σὺγατρα » διὰ τὰ ἐλευθερώσῃ τὴν αἰχμαλώτου Σὺγατέρα του· καὶ ὅτι ὁ Ἀγαμέμνων (Αὐτ. 29) τὸν ἀπεκρίθη ὅτι δὲν ἤθελε νὰ τὴν ἐπιστρέψῃ εἰς αὐτόν, « Τὴν δ' ἐγὼ οὐ » λύσω ». Ὁ Εὐστάθιος (σελ. 18) λέγει εἰς τοῦτο, ὅτι τὸ « Λύεσθαι καὶ » τὸ λύτρον κυρίως ἐπὶ ἐξωνήσεως αἰχμαλώτου, « ἀλλὰ τὸ λέγει εἰς τρόπον, ὥς νομίζει τὸ Λυσόμενος, παθητικόν, καὶ σχεδὸν ἀδιάφορον τὴν χρῆσιν αὐτῷ ἢ τοῦ ἐνεργητικοῦ· ὅχι μόνον δὲν εἶναι ἀδιάφορος, ἀλλ' ἤθελε σολοικίσαι ὁ Ὀμηρος, ἃν ἔλεγε περὶ τοῦ Χρύσου, « Λύσω » Σὺγατρα » καὶ περὶ τοῦ Ἀγαμέμνονος, « Τὴν δ' ἐγὼ οὐ λύ- » σομαι ».

Καὶ φθέγμα, καὶ ἡνεμόν
Φώνημα (1), καὶ ἀσυνόμους;
Ἀρχὰς ἐδιδάξατο,

μετεχειρίσθη τὸ Ἐδιδάξατο ἐνεργητικῶς ἀντὶ τοῦ Ἐδίδαξεν, ἐναντίον τῆς λογογραφικῆς χρήσεως καὶ συνηθείας· ἔπειτα τὸ ἐξηγοῦσι (καὶ τὸ ἐξηγοῦσιν ὁρθῶς) διὰ τοῦ Ἐφεῦρεν. Ἄλλ' ἤρκει νὰ παρατηρήσωσιν, ὅτι ὅσα τίς ἐφευρίσκη, δὲν τὰ διδάσκειται ἀπ' ἄλλον, διὰ τὰ καταλάβωσιν ὅτι τὸ Ἐδιδάξατο τοῦ Σοφοκλέους εἶναι ἀληθὲς μέσον ῥῆμα, ἤγουν σημαίνει τὸ Αὐτὸς αὐτόν ἐδίδαξε, τὸ ὅποιον θέλει νὰ εἴπῃ Ἐφεῦρεν. Παρατρέχω πολλοτάτας ἄλλας παρατηρήσεις περὶ τῶν μέσων ῥημάτων, ἀρκούμενος εἰς τὰ προσημειωθέντα ὀλίγα παραδείγματα, τὰ ὅποια ἐνκόλως δὲν θέλει τίς εὐρεῖν ἀλ-λαχοῦ, ἐκεῖνα μάλιστα, εἰς ὅσα καὶ τὸ ἐνεργητικὸν καὶ τὸ μέσον εὐρισκόμενα εἰς τὴν αὐτὴν ῥῆσιν ἢ περίοδον, ἐξηγοῦσι σαφέστερον τὴν φύσιν τοῦ Μέσου ῥήματος. Μεταβαίνω εἰς τὰς Ἀντωνυμίας.

Ἡ τεχνολογία τῆς Ἀντωνυμίας ὅτι ἔχει χρεῖαν διορθώσεως, φανερόν ἐγινε καὶ ἀπὸ τὰ προειρημένα περὶ τοῦ ἀναφορικοῦ Ὅς, τὸ ὅποιον κακῶς ἀπεσπάρθη ἀπ' αὐτὰς, διὰ τὰ προσκολληθῇ εἰς τὸ Ἄρθρον. Ἀλλὰ δὲν ἐξετοπίσθη μόνον αὐτὸ ἀπὸ τὰς Ἀντωνυμίας. Ὅλα τὰ πειστικά, ἀναφορικά, καὶ ἄλλα τοιαῦτα μόρια, ὅποια εἶναι τὸ Τίς, Ποῖος, Πόσος, Πότερος, Τοῖος, Τόσος, Ἐτερος, Ἐκότερος, Ἐκαςος, Ἄμφω, Οἷος, Ὅσος, Ὀπότερος, κ. τ. λ. τόσον εἶναι ἀλλότρια ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ ὀνόματος (τὸ ὅποιον δὲν πρέπει νὰ σημαίνῃ παρὰ πρώτην ἢ δευτέραν οὐσίαν), ὥς, ἐὰν ἀληθῶς δὲν ᾔναι Ἀντωνυμία,

(1) Εἰς ἐτέρ. διορθ. ἀντὶ τοῦ, Φρόνημα, ὡς καὶ τὸ ἀκόλουθον, Ἀρχὰς, ἀντὶ τοῦ, Ὁργὰς.

εὐλογώτερον ἦτον, ἢ νὰ προσεθῶσιν εἰς αὐτάς ὡς παράρτημα, ἢ νὰ καταχωρισθῶσιν εἰς ἐξάρετον ἑνατον μέρος λόγου, παρὰ νὰ συγχυθῶσιν ἀκριτῶς μὲ τὰ ὀνόματα, μὲ τὰ ὁποῖα, καθὼς αἱ μετοχαὶ καὶ αἱ ἀντωνυμίαι, ἄλλο κοινὸν δὲν ἔχουσι παρὰ τὴν κλίσιν. Τοιοῦτον ἀκόμη εἶναι τὸ, Ἄλλος, καὶ τοιαῦτα ἴσως εἶναι τὰ λεγόμενα Ἀριθμητικὰ ὀνόματα· ἀλλὰ περὶ τούτων εἶναι χρειαὶ σκέψεως ὠριμωτέρας.

Ἐσφαλμένη εἶναι καὶ ἡ τεχνολογία τῆς Προθέσεως. Μετετόπισαν ἀπ' αὐτὴν εἰς τὸ Ἐπιρρήμα πολλὰς λέξεις, ἴσως διότι λαμβάνονται καμμίαν φορὰν ἐπιρρηματικῶς· ἴσως δὲ καὶ διὰ τὴν ἀντίθεσιν αὐτῶν εἰς ἄλλας προθέσεις. Τοιαῦτα εἶναι αἱ Ἄνευ, Πλὴν, Ἄτερ, Πάρεξ, Χωρὶς, Δίχα, κ. τ. λ. Ἐάν ὁ ἐκτοπισμὸς ἔγινε διὰ τὴν πρώτην αἰτίαν, ἔπρεπε νὰ ἐκτοπισθῶσι καὶ ἄλλαι πολλαὶ προθέσεις. Ἀρκεῖ νὰ φέρω εἰς παράδειγμα τὴν Περί, τὴν ὁποῖαν ὁ Ὅμηρος μεταχειρίζεται πολλάκις ἀντὶ τοῦ Ἐπιρρήματος Πέριξ (*Ιλιάδ.* τ', 362),

. . . . Γέλασε δὲ πᾶσα πέρι χθών·

καθὼς ἐξ ἐναντίας ὁ Ἡρόδοτος (1) τὸ Πέριξ, ἀντὶ τῆς Περί· ἄλλοτε πάλιν ἀντὶ τοῦ Περισῶς (*Ιλιάδ.* ν', 727),

Οὐνεκά τοι πέρι θῶκε θεὸς πολέμητα ἔργα.

Ἐάν τὰς ἐξετόπισαν, διότι πολλὰ ἀπ' αὐτὰς σημαίνουσιν ἐννοίαν παντάπασιν ἐναντίαν εἰς ἄλλας προθέσεις, καθὼς εἶναι τὸ νομιζόμενον ἐπιρρήματα Ἄνευ πρὸς τὴν Σύν, ἢ τὴν Μετὰ πρόθεσιν, ὅτι διὰ τί δὲν κατεχώρισαν ὡσαύτως εἰς διάφορα μέρη τοῦ λόγου τὴν Εἰς καὶ τὴν Ἐξ, τὴν Ἀνά καὶ τὴν Κατά, τὴν Ἐπὶ καὶ τὴν Ὑπὸ, ἐπειδὴ καὶ αὐτὰ σημαίνουσιν τὸ ἐναντίον ἢ

(1) Ἰδ. σημ. Οὐαλκηνήρου εἰς τὸν Ἡρόδοτον, Δ, ις'.

μία τῆς ἄλλης; Ὅτι ἡ ἀντίθεσις τῆς σημασίας δὲν ἀρκεῖ εἰς τὸν χωρισμὸν τῶν μερῶν τοῦ λόγου, ἱκανὸν εἶναι ἐν μόνον παράδειγμα νὰ τὸ δείξῃ. Λέγει ὁ Ἰσοκράτης (πρὸς Δημόνικ.) « Ῥώμη δὲ, ΜΕΤΑ μὲν φρονήσεως ὠφέλησεν· ἌΝΕΥ δὲ « ταύτης πλείω τοὺς ἔχοντας ἔβλαψε ». Μεγάλῃς κρίσεως χρεῖαν δὲν ἔχει νὰ καταλάβῃ τις, ὅτι ν' ἀποσπᾷ, διὰ μόνην τὴν ἀντίθεσιν, τὸ Ἄνευ ἀπ' ἐκεῖνο τοῦ λόγου τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκει τὸ Μετὰ, εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ ἔβλαψε δὲν εἶναι ῥῆμα, διότι σημαίνει ὅλον τὸ ἐναντίον τοῦ ὠφέλησεν.

Ἡ παρὰ τὰς ἄλλας ὅμως πλέον συγκεχυμένη τεχνολογία εἶναι ἡ τεχνολογία τοῦ Ἐπιρρήματος. Αὐτὸ περιέχει ὅχι μόνον Προθέσεις, ὡς εἶδομεν, ἀλλὰ καὶ ἄλλα διάφορα μέρη τοῦ λόγου, καὶ (τίς ἤθελε τὸ πιστεύσειν;) λόγους ὁλοκληρούς, ἤτοι προτάσεις συγκειμένας ἐξ ὑποκειμένου καὶ κατηγορουμένου. Εἶναι ἀράγε αὕτη ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὁποῖαν οἱ Στωϊκοὶ ὠνόμασαν τὸ Ἐπιρρήμα Πανδέκτην; Δὲν ἤρκει τοῦτο· ἀλλὰ καὶ ἡ διαίρεσις αὐτοῦ εἰς εἶδη ἔγινε τόσον ἀτέχνως, ὥς ἐκινήσαν εἰς ἐν εἶδος ἐπιρρήματα διαφόρου εἶδους, καὶ διερέθησαν εἰς διάφορα, πολλὰ ταυτοειδῆ ἐπιρρήματα. Εἰς ὀλίγα λόγια, ὁ Πανδέκτης οὗτος εἶναι ἀληθινὴ Κόπρος τοῦ Αὐγείου, τὴν ὁποῖαν νὰ καθαρίσῃ δὲν ἔφαρκεν ἑνὸς μόνου Ἡρακλέους δύναμις.

Συγκαταριθμοῦσι κοινῶς μὲ τὰ ἐπιρρήματα τὰ ὀνομαζόμενα Ἐκπλήξεως, Θαυμασμοῦ, Θειασμοῦ, ἢ Σχετλιασμοῦ, ἐπιρρήματα. Ὅτι ταῦτα εἶναι ἀλλότρια τῆς φύσεως τοῦ Ἐπιρρήματος, τὸ δεκνύει ἡ ἀσυνταξία των. Τὸ ἐπιρρήμα φυσικὰ συντάσσεται μὲ ῥῆμα, ἢ Μετοχὴν, Γράφει καλῶς, ἢ Γράφων καλῶς. Μὲ τὰς δύο ταύτας φράσεις δὲν ἔχει οὐδεμίαν ὁμοιότητα τὸ Φεῦ τοῦ μεγέθους! διότι οὔτε ῥῆμα ἔχει, καθὼς

ἐκείναι, καὶ ἡ γενικὴ δὲν συμπλέκεται ἀμέσως μὲ τὸ Φεῦ, ὡς τὸ ἐφαντάσθη ὁ Θεόδωρος, ἀλλ' ἀναφέρεται ἑλλειπτικῶς εἰς ἔξωθεν νοουμένην πρόθεσιν, τὴν Ἐνεκα. Τὰ τοιαῦτα λοιπὸν μόρια ἔπρεπε νὰ καταταχθῶσιν εἰς μέρος λόγου χωριστὸν, ὀνομαζόμενον Ἐπιφώνημα, ἢ Ἐπιφθεγμα, καθὼς εὐρίσκεται καὶ εἰς τοὺς Λατίνους, οἱ ὅποιοι τὸ ὀνόμασαν Παρέμβλημα (Interjectio). Εἰς τὰ Ἐπιφωνήματα ἀνήκει καὶ τὸ Κλητικὸν Ὡ. Τοῦτο δὲν ἔχει καμμίαν ἐπιρρήματικὴν δύναμιν, ἀλλ' ἐπενοήθη εἰς διακρίσιν τῆς Κλητικῆς ἀπὸ τὴν ὀνομαστικῆν, εὐκόλα φέλει τὸ καταλάθειν ὅτις παρατηρήσῃ, ὅτι εἰς ἐκείνας μόνας τὰς κλητικὰς εἶναι ἀναγκαῖον, ὅσαι εἶναι ὁμοίαι τῶν ὀνομαστικῶν εἰς τὰς ἀνομοιοσχήμους, ἢ δὲν τὸ μεταχειρίζονται παντάπασιν, ἢ τὸ μεταχειρίζονται πλεοναστικῶς, ἐπειδὴ τὸ Ἀλέξανδρε, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ, Ὡ Ἀλέξανδρε, καὶ ἀναλύεται εἰς αὐτό.

Ἐπλάσαν οἱ Γραμματικοὶ ἐπιρρήματα Διασαφήσεως, ἔπειτα πάλιν ἄλλα Ἐξηγήσεως, ὡς νὰ ᾔτουν ἀπὸ τὴν Ἐξήγησιν ἢ Διασαφήσεως πρᾶγμα διάφορον. Συγκατηρίθμυσαν μὲ τὰ ἐπιρρήματα μόρια, τὰ ὅποια εἶναι σύνθετοι. Τὸ χειρότερον, συγκατηρίθμυσαν, καθὼς εἶπα, λογικὰς προτάσεις, ἥγουν λόγους ἀπηρτισμένους, ὅποια εἶναι τὸ Τουτέστι (Τοῦτό ἐστι), Δηλαδή (Δῆλα δὴ ἐστὶ τὰ λεγόμενα), Δηλονότι (Δηλὸν ἐστὶν ὅτι). Παράδοξον δὲν ἐπενόησαν καὶ Ἐπιρρήματα, Εὐοιδότι, ἐπειδὴ καὶ τοῦτο εὐρίσκεται σχεδὸν τόσον συχνά, ὅσον τὰλλα, εἰς τὸ μέσον τῶν περιόδων ἀπολύτως καὶ ἐπιρρήματικῶς εἰς τὸ φαινόμενον (1). Διότι ἡ κατὰ τί ἄλλο διαφέρει ἢ φράσις αὕτη

(1) Δὲν ἀρνούμαι ὅτι εἶναι περιττάσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὁ αὐτὸς ὕψος, ἢ αὐτὴ λέξις, ἀνήκει εἰς διάφορα μέρη λόγου κατὰ τὸν διάφορον τρόπον τοῦ νοεῖσθαι, ἢ τοῦ προφέρεσθαι, ὅποταν μάλιστα, ἀπὸ κακῶς ἀρχίσαν

« Ταῦθ' οὕτως ἔχειν συνομολογήσεις μοι εὖ οἶδ' ὅτι » ἀπὸ ταύτην « Ταῦθ' οὕτως ἔχειν συνομολογήσεις μοι δηλονότι » παρὰ κατὰ τὴν διάφορον γραφὴν; Τῆς πρώτης ἢ γραμματικῆς, ἢ μάλλον εἰπεῖν, ἢ φυσικῆς τάξεως εἶναι, « Εὖ οἶδα, ὅτι συνομολογήσεις μοι ταῦθ' οὕτως ἔχειν » τῆς δευτέρας, Δηλὸν » ἔστιν, ὅτι συνομολογήσεις μοι ταῦθ' οὕτως ἔχειν ».

Τοιοῦτον εἶναι τὸ Ἐνίοτε, χρονικὸν ἐπιρρήμα καὶ διὰ τὴν κατάληξιν, καὶ διὰ τὴν σημασίαν του, ἀλλ' ὅμως σύνθετον καὶ αὐτὸ ἀπὸ δύο μέρη λόγου, τὸ Ἐνὶ ῥήμα, καὶ τὸ Ὅτε ἐπιρρήμα (καθὼς τὸ ἀντωνυμικόν, Ἐνιοι, σύγκειται ἀπὸ τὸ αὐτό, Ἐνι, καὶ τὴν ἀντωνυμίαν, Οἱ). Εἰς τοὺς παλαιούς τὸ, Ἐνι, ἐσήμαινε τὸ τρίτον ἐνικὸν καὶ πληθυντικὸν ἀδιαφώρως πρόσωπον τοῦ ὑπαρκτικοῦ ῥήματος, ἥγουν τὸ Ἐστὶ καὶ τὸ Εἰσίν, ἢ, καθὼς λέγει ὁ Εὐστάθιος (1), τὸ Ἐνεστι καὶ Ἐνεσιν. Οἱ λογογράφοι δὲν τὸ μετεχειρίσθησαν (ὅσον ἐνθυμεῖμαι) παρὰ μόνον εἰς ταύτην τὴν φράσιν, « Ὡς ἐνὶ μάλισα ». Εἶναι λοιπὸν τὸ, Ἐνιοι, Ἐνι οἱ, ἥγουν, Εἰσίν οἱ· τὸ Ἐνίων, Ἐνὶ ὦν, ἥγουν, Ἐστιν ὦν· τὸ Ἐνίοις, Ἐνὶ οἷς, ἥγουν, Ἐστιν οἷς· τὸ Ἐνίους, Ἐνὶ οὖς, ἥγουν, Ἐστιν οὖς· καθὼς τὸ Ἐνίοτε, Ἐνὶ ὅτε, ἥγουν, Ἐστιν ὅτε, ἢ, Ἐσθ' ὅτε. Τοῦτο, ἂν τὸ γράψῃς (καὶ τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ τὸ γράψῃς) Ἐσθότε, ἔγινεν

σαν συνήθειαν, ἀλλ' ὅμως πεπαλαιωμένην τόσον, ὥστε εἶναι ἀδύνατος ἡ θεραπεία τῆς, ἡλλάχθη καὶ ἡ γραφὴ καὶ ὁ τόνος τῆς λέξεως, ὅποια εἶναι τὰ προειρημένα παρὰδειγματα, ὅποιοι εἶναι τὸ ἰδοῦ, δεκτικὸν ἐπιρρήμα, ἀπὸ τὸ μέσον προσακτικὸν ῥήμα ἰδοῦ, τὸ Ἐκποδῶν, ἀπὸ τὸ Ἐκποδῶν, καὶ ἄλλα πάμπολλα. Ἀλλ' εἰάν ᾔναι ἀδύνατον νὰ ἐξωσθῶσι τὰ τοιαῦτα ἀπὸ τὸν τόπον, εἰς τὸν ὅποιον ἡ τυραννικὴ συνήθεια τὰ ἔβαλε, ἰδὲν ἔπρεπε καὶ οἱ Γραμματικοὶ νὰ ἀπερῶσωσιν εἰς τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν μικρὸν μέρος τοῦ πολλοῦ χρόνου, τὸν ὅποιον δαπανῶσι ματαίως εἰς τὰ ἄχρηστα καὶ ἀνωφελῆ;

(1) Εἰς τὸ Ἰλιάδ. α', 174.

ἐπιρρήματα¹ καὶ ὁμῶς κάνεις δὲν τὸ συγκατηρήθησε μὲ τὰ ἐπιρρήματα, εἰς τὰ ὅποια ἔβαλαν ὅλοι ὁμοφώνως τὸ συγγενέ-
 ζατον αὐτοῦ καὶ συνώνυμον, Ἐνίοτε. Οἱ παλαιοὶ Γραμματι-
 κοὶ οὐδ' ὑποπτεύθησαν κἀν ὅτι τὸ Ἐνίοτε, καθὼς καὶ τὸ
 Ἐνιοι, εἶναι δύο μέρη λόγου. Ἀπὸ τούτων νεωτέρους ἀλλογενεῖς
 Ἑλληνιστὰς, πλανηθέντες ἀπὸ τὴν ἀναλογίαν τῆς Γερμανικῆς
 γλώσσης καὶ τῶν διαλέκτων αὐτῆς, ἐνόμισαν τινεῖς, ὅτι τὸ
 Ἐνιοι, παράγεται ἀπὸ τὸ, Ἐν, καθὼς τὸ Γερμανικὸν Einige
 (Βελγιστὶ Eenigen) ἀπὸ τὸ Ein (Βελγ. Een.)· ἀλλ' ὁμῶς,
 ἐάν τοῦτο ᾗναι ἀληθές, δὲν ἐξεύρω πλέον διὰ ποίαν αἰτίαν
 ἠλλάχθη ὁ πνευματισμὸς τοῦ, Ἐνιοι.

Τὸ γελοιότατον εἶδος ἡ γένος τῶν ἐπιρρήματων εἶναι τὰ
 Θετικὰ λεγόμενα Ἐπιρρήματα, Ἀναγνωστέον, Γραπτέον, κ.
 τ. λ. Ὅτι εἶναι ὀνόματα ῥηματικά τριγενῆ, τὸ δηλοῦσιν αἱ
 φράσεις αὗται, « Ἀναγνωστέος ὁ Ἰσοκράτης, Ἀναγνωστέα ἡ
 » πρὸς Φίλιππον Ἰσοκράτους ἐπιστολή, Ἀναγνωστέον τὸ τῆς
 » Ἑλένης ἐγκώμιον Ἰσοκράτους, Ἀναγνωστέοι οἱ σύμπαντες
 » λόγοι Ἰσοκράτους », εἰς τὰς ὁποίας κάνεις ἀπὸ τούτων Γραμ-
 ματικούς δὲν ἐτόλμησε ποτὲ νὰ τὰ ὀνομάσῃ Ἐπιρρήματα.
 Ἀλλὰ ταῦτα τὰ εἰς εὖς ῥηματικά ἔχουσιν ἐξαιρετον τοῦτο, ὅτι
 παριστάνουσιν ἔννοιαν συμπεπλεγμένην, ἥτις ἀναλύεται εἰς τὸ,
 Ἀξιὸς ἐστίν, καὶ τὸ σύσσειον ἀπαρέμφατον παθητικόν. Ἀνα-
 γνωστέος, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ, Ἀξιὸς ἐστίν ἀναγνωσθῆναι. Καὶ
 ἐπειδὴ εἰς τὸ οὐδέτερον, διὰ τὴν γνώσιν ἀδιαφορίαν τῆς
 ὀνομαστικῆς καὶ αἰτιατικῆς πτώσεως, ἡ ἀνάλυσις δύναται νὰ
 γένη ἀδιαφόρως, εἰς τὸ Ἀξιὸν ἐστίν ἀναγνωσθῆναι τὸ ἐγκώμιον,
 καὶ τὸ Ἀξιὸν ἐστίν (ἡ Δεῖ, ἡ Χρῆ,) ἀναγνώσκειν τὸ ἐγκώμιον,
 οἱ Ἀττικοὶ (1) μετέφεραν τὴν χρῆσιν τοῦ οὐδετέρου ἐνικου,

(1) Διὰ τοῦτο, ὡς φαίνεται, ὠνόμασε τὸ Θετικὸν ἐπιρρήμα, Ἀττικὸν
 ἐπιρρήμα ὁ Πρισκιανὸς (Βιβλ. ΙΗ, σελ. 727).

παρὰ τοὺς κανόνας τῆς φυσικῆς συντάξεως, καὶ εἰς τὰ ἄλλα
 γένη καὶ ἀριθμοὺς, λέγοντες, Ἀναγνωστέον τὸν Πανυγηρικόν,
 Ἀναγνωστέον τὴν ἐπιστολὴν, Ἀναγνωστέον τοὺς λόγους Ἰσοκρά-
 τος· καὶ (τὸ παραδοξότερον) ἐσχημάτισαν ἀπὸ ῥήματα οὐ-
 δέτερα, ἢ ὡς οὐδέτερα, ἄλλα τοιαῦτα Θετικά, τῶν ὁποίων ἡ
 ἐπάνοδος εἰς ὄνομα φαίνεται ἀδύνατος. Παραδείγματος χάριν,
 εἰς ταύτην τὴν ῥῆσιν, « Οὐ πλουτητέον ἐξ ἀδίκων » τὸ Πλου-
 τητέον σημαίνει μόνον, Ἀξιὸν ἐστίν (ἡ Δεῖ) πλουτεῖν, ἀλλ'
 ὅχι καὶ, Ἀξιὸν ἐστίν πλουτεῖσθαι, ὡς τὸ ἀπῆται ἡ φύσις τοῦ
 ῥηματικοῦ εἰς εὖς, ἐάν ᾗτον εἰς χρῆσιν τὸ παθητικὸν Πλου-
 τούμαι. Τοῦτο ἐτάραξε τοὺς Γραμματικούς· καὶ μὴν ἔχοντες
 πλέον πῶς νὰ ὀνομάσωσι τὰς τοιαύτας Ἀττικὰς ἀκατάλληλας
 τὰς ἐνθρόνισαν εἰς τὰ Ἐπιρρήματα. Εὐγέ τοὺς, ὅτι δὲν τὰς
 ὠνόμασαν Ἀρθρα, Προθέσεις, ἢ Συνδέσμους! ἐπειδὴ ὅλα
 ταῦτα ᾗσαν ἀδιάφορα, ἐάν ᾗναι ἀδιάφορον τὸ νὰ ὀνομάξῃ τις
 ὅτι θελεῖ ὅτινος δὲν γνωρίζει τὸ ἀληθές ὄνομα. Εἶναι ἀπο-
 ρίας ἄξιον νὰ μὴ παρατηρήσωσιν, ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν
 ἀκατάλληλον σύνταξιν οἱ Ἀττικοὶ ἐφύλαξαν, ἢ μάλλον εἴπεῖν,
 πλέον παρὰ τὸν ἐνικὸν μετεχειρίσθησαν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν τὸν
 πληθυντικὸν ἀριθμὸν καὶ τῶν ἐσχηματισμένων ἀπὸ οὐδέ-
 τερα, καὶ τῶν ἐσχηματισμένων ἀπὸ παθητικὰ ῥήματα ῥηματι-
 κῶν, λέγοντες, « Ἀναγνωστέα τὴν ἐπιστολὴν » καὶ « Οὐ πλου-
 » τητέα ἐξ ἀδίκων ». Τοιοῦτον εἶναι τὸ τοῦ Θουκυδίδου (Α,
 πς') « Οὐς οὐ ΠΑΡΑΔΟΤΕΑ τοῖς Ἀθηναίοις ἐστίν, οὐδὲ
 » δίκαις καὶ λόγοις ΔΙΑΚΡΙΤΕΑ..... ἀλλὰ ΤΙΜΩΡΗΤΕΑ
 » ἐν τάχει, κ. τ. λ. » καὶ τοῦ Ἀριστοφάνους (Βατρ.
 1180),

. Ἀλλ' ἈΚΟΥΣΤΕΑ
 τῶν σῶν προλόγων.

Ἐάν ᾗναι καὶ ταῦτα Θετικὰ Ἐπιρρήματα, τὸ Ἐπιρρήμα λοιπὸν

δὲν εἶναι μέρος λόγου ἄκλιτον. Περὶ τούτων καὶ τῶν τοιούτων δὲν λέγει τίποτε ὁ βραχυλόγος Θεόδωρος· πιθανόν ὅτι οὐδὲ οἱ σχολιασταὶ αὐτοῦ, ἂν καὶ μακρολόγοι, δὲν τὰ ἐκρίναν ἄξια παρατηρήσεως.

Συνεχίσθησαν πολλὰ πτώσε ἰσονομάτων μὲ τὰ ἐπιρρήματα διὰ τοῦτο, ὅτι εἰς τὴν χρῆσιν εὐρίσκονται πάντοτε σχεδὸν ἐλλειπτικάι προθέσεις, καὶ διότι πολλῶν ἀπ' αὐτὰς δὲν σώζεται πλέον ἢ ὀνομαστική. Κάνεις βέβαια δὲν ἀμφισβᾷλει, οὐδ' ἀπ' ἐκείνους, ὅσοι ἀγαποῦν τὴν ἀφιλόσοφον Γραμματικήν, ὅτι τὸ Μικροῦ, Ὀλίγου (ἤγουν, Παρὰ μικρὸν, Παρ' ὀλίγον), κ. τ. λ. εἶναι γενικά ἐλλειπτικά· κἀνεὶς ὅτι τὸ Οὐ, τοπικὸν ἐπιρρήμα, εἶναι γενικὴ τοῦ Ὄς, οὐδὲ ὅτι ἡ γνησία σημασία καὶ ἀνάλυσις αὐτοῦ κατανατᾷ εἰς τὸ, Ἐφ' οὗ τόπου. Ἀλλὰ καὶ τὸ Ὁμοῦ τοιοῦτον εἶναι, ἤγουν, Ἐπὶ τοῦ ὁμοῦ τόπου, ἐπειδὴ ἡ ὀνομαστικὴ Ὁμός ἀντὶ τοῦ, Ὁ αὐτός, σώζεται εἰς τὸν Ὁμηρον (Ἰλιάδ. δ', 437),

Οὐ γὰρ πάντων ἦεν ὁμός ἑρῶς, οὐδ' ἔα γῆρος.

Ἰκανὰ εἶναι ταῦτα νὰ βάλωσιν εἰς ὑποψίαν, ὅτι καὶ τὸ Ἀλλαχοῦ, Ἐνιαχοῦ, Πανταχοῦ, Ποῦ, κ. τ. λ. εἶναι πτώσεις γενικά, τῶν ὑποίων αἱ ὀνομαστικά, Ἀλλαχός, Ἐνιαχός, Πανταχός, Πός, δὲν εὐρίσκονται πούποτε, διότι ἀπὸ τὰ συγγράμματα τῶν παλαιῶν, δὲν σώζεται παρὰ πολλὰ μικρὸν τί μέρος. Ὅτι οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, γίνεταί πιθανόν πρῶτον ἀπὸ τὰς Σηλυκάς δοτικὰς τῶν τριῶν πρώτων, Ἀλλαχῇ, Ἐνιαχῇ, Πανταχῇ, καὶ ἀπὸ τὴν ἀρσενικὴν καὶ Σηλυκὴν δοτικὴν τοῦ τελευταίου, Πω, καὶ Πῇ· δεύτερον ἀπὸ τὴν ἀναλογίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐσχηματίσθη τὸ Ποῖος ἀπὸ τὸ Πός, καθὼς τὸ Ὁμοίως ἀπὸ τὸ Ὁμός· καὶ τρίτον ἀπὸ τῆς κοινῆς γλώσσης τὸ Ἄλλου καὶ τὸ Παντοῦ, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι συγκοπαί, ὡς ἤθελεν ἴσως

νομίσειν τίς, ἀλλὰ γενικά ὀνομαστικῶν, τῆς σωζομένης Ἄλλος, ὅθεν ἐγεννήθη τὸ Ἄλλοις, καὶ τῆς ἀχρήστου Παντός (1), ὅθεν ἔγινε τὸ Παντοῖος. Ἡ διαφορὰ τοῦ τόνου δὲν πρέπει νὰ φέρῃ διςαγμὸν, ἐπειδὴ καὶ τὴν Σηλυκὴν δοτικὴν τὴν ἐπιρρηματικὴν Πάντη οἱ Δωριεῖς τὴν ἐπρόφεραν Παντᾶ. Ἀπὸ τοῦ Πλείων, ἡ Πλέων, ἄλλα σχεδὸν ἐπιρρήματα δὲν σώζονται (τοῦλάχιστον εἰς τὰ Λεξικά) παρὰ τὸ Πλεονάκεις καὶ τὸ Πλεοναχῶς· ἡ ἀναλογία ὅμως μᾶς διδάσκει, ὅτι, ὡς ἔλεγον, Ἐνιαχοῦ, καὶ Πολλαχοῦ, οὕτως ἔλεγον καὶ Πλεοναχοῦ. Τοῦτο τὸ Πλεοναχοῦ ὅτι εἶναι γενικὴ, τίς ἤθελε τολμήσειν νὰ εἴπῃ, ἐὰν δὲν ἐσώζοντο εἰς τοῦ Ἐπικούρου τὰς ἐπιστολάς αἱ φράσεις, « Πλε- » οναχὴν αἰτίαν » καὶ « Πλεοναχὸν τρόπον », φράσεις, ἴσως ὅχι τῆς δοκίμου χρήσεως, ἀλλ' ὅμως ἀρεσταί εἰς τὸν Ἕλληνα καὶ Ἀθηναῖον Ἐπίκουρον (2).

Ἄν δὲν ἦναι ἱκανὰ τὰ προλεγμένα περὶ τῆς Γενικῆς πτώσεως, νὰ δείξωσιν ἐνταυτῷ καὶ τὴν ἐπιρρηματικὴν κατάχρησιν τῆς δοτικῆς, ὁποῖα ἦσαν τὸ Πῇ, Πάντη κ. τ. λ., εὐκόλου εἶναι νὰ φέρῃ τίς ἄλλα παραδείγματα μυρία. Διὰ νὰ ἀρχίσω ἀπὸ τὰ πλέον φανερά καὶ ἀναντιρρήτα, ἵ τίς δὲν ἐξεύρει ὅτι τὸ Ἰδίᾳ, Κομιδῇ, Κύκλῳ, Σχολῇ κ. τ. λ. εἶναι καθαφαί δοτικά ἐλλειπτικά προθέσεως ὅλαι, καὶ τινες ἐξ αὐτῶν προθέσεως καὶ οὐσιαστικοῦ ὀνόματος (3); Ἀλλὰ καὶ τὸ Ὁμά τοῦ Ἡσυχίου ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ δοτικὴ Δωρικὴ τοῦ Σηλυκοῦ ὀνόματος Ὁμή, ἐπειδὴ ἀπεδείχθη ὅτι τὸ συνώνυμον Ὁμοῦ εἶναι

(1) Τῆς τοιαύτης μετασχηματίσεως τῶν γενικῶν εἰς ὀνομαστικὰς παραδείγματα εἶναι, Ὁ κόρακος, Ὁ φύλακος, Ὁ μόνυρτος, καὶ ἄλλα πολλά.

(2) Διογ. Λαέρτ. ἐν Ἐπικούρ. βίῳ.

(3) Τοῦ ἰδίᾳ τὸ ἐντελὲς εἶναι, Ἐν ἰδίᾳ χώρα.

γενική του ἀρσενικοῦ Ὄμος. Εἰς τὸν Ὄμηρον εὐρίσκεται ἀρσενικὸν οὐσιαστικὸν ὁ Ὄμαδος, ἤγουν ἡ Συνάθροισις, καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὸ Σηλυκὸν ἢ Ὄμας, τῆς Ὄμαδος, ὅθεν τὸ, Καθ' ὀμάδα, τῶν Βυζαντινῶν συγγραφέων, ἤγουν Ὁμοῦ, τὸ Ὄμάδιον ἢ Ὄμάδι, τῶν κατοίκων τῆς Κρήτης, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐγεννήθη τὸ Μαζί τῶν λοιπῶν Γραικῶν, ὡς γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸ ῥῆμα Ὄμαδεύω, τὸ ὁποῖον ἡ κοινὴ συνήθεια ἔτρεψεν εἰς τὸ Μαζεύω (1).

Εἰάν ᾤναι ὄνομα τὸ Ὄμα, ἰδιὰ τί δὲν ἤθελαν εἶσθαι τοιαῦτα καὶ τὸ Ἄμα, τὸ Ἡρέμα, τὸ Ἡσυχή, τὸ Κρυφή, τὸ Λάθρη, τὸ Πέρα. κ. τ. λ.; Τοῦ πρώτου ὁ ὀνομαστικὸς τύπος, Ἄμος, μετέπεσεν εἰς τὴν σημασίαν τοῦ Ἡμέτερος. Τοῦ δευτέρου σώζεται τὸ Ἡρεμος, τοῦ ὁποίου τὸ Σηλυκὸν ἐπρεπε νὰ ᾤναι Ἡρέμη, καὶ Δωρικῶς Ἡρέμα, κατὰ τὸ Ἑρημος, Ἐρήμη καὶ Ἐρήμα. Τοῦ τρίτου τὸ ἐπιθετικὸν Ἡσυχος εἶναι γνωστὸν καὶ εἰς τοὺς παλαιούς καὶ εἰς τοὺς νέους Ἕλληνας. Τοῦ Κρυφή τὸ ἐπιθετικὸν Κρυφός, Κρυφή, Κρυφόν, σώζεται εἰς τοὺς νέους. Τὸ Λάθρος ἐπιθετικὸν εὐρίσκεται εἰς τὸν Ἡσύχιον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου τὸ Σηλυκὸν ἐγεννήθη ἢ ἐπιρρήματικὴ δοτικὴ Λάθρη. Τὸ οὐσιαστικὸν Σηλυκὸν Πέρα εὐρίσκεται εἰς τὸν Αἰσχύλον. Ἡ ἀγνοία τῆς γενέσεως τῶν τοιούτων ἐπιρρημάτων εἶναι τὸ αἷτιον τῆς διαφορῆς γραφῆς αὐτῶν, ἤγουν νὰ γράφωνται ἄλλα μὲ τὸ ὑπογεγραμμένον ἱ, καὶ ἄλλα χωρὶς αὐτοῦ.

Τοῦτο τὸ οἰκεῖον τῆς δοτικῆς ἱ εἰς ἄλλα πάλιν ἐπιρρήματα προσγράφεται. Τοιοῦτον εἶναι τὸ Οἶκοι, τοῦ ὁποίου ἡ

(1) Ὄμαδεύειν, ἀθροίζειν (Ἡσύχ.). Ὄμαδευσεν, ἀντί τοῦ ἐσώρευσε (Σουῖδ.). Μαζεύω ἀντί τοῦ Ὄμαδεύω, ὡς ἔλεγον οἱ Δωριεῖς Ζορκάς ἀντί τοῦ Δορκάς, ὅθεν ἔμεινεν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν τὸ Ζαρκάδι. Ἴδε ὁμοίως καὶ τὰ μετέπειτα (Ἀτακτ. II, σελ. 229-230) ἀνακριθέντα.

πρώτη συλλαβὴ ὠξυτονήθη, ὅχι, καθὼς ἐνόμισαν οἱ Γραμματικοί, πρὸς διάκρισιν τοῦ πληθυντικοῦ ἀρσενικοῦ ὀνόματος Οἶκοι, ἀλλὰ διότι εἶναι ἡ ἀληθὴς δοτικὴ Οἶκῳ, τὸ ὁποῖον πρὸ τῆς εὐρέσεως τοῦ ὠ ἐγράφετο Οἶκοι (1), καθὼς τὸ Μούσῃ, πρὸ τῆς εὐρέσεως τοῦ η, ἐγράφετο Μούσαι. Γίνεται πιθανόν ἐκ τούτου, ὅτι ἂν ὄχι ὅλα, πολλὰ ἐπιρρήματα ἀπὸ τὰ λήγοντα εἰς αἱ εἶναι καὶ αὐτὰ λείψανα παλαιῶν δοτικῶν. Ἀρκεῖ νὰ ἐξετάσωμεν τὸ Χαμαί. Τοῦτο παρατηρήθη καὶ ἀπὸ ἄλλους, ὅτι εἶναι δοτικὴ Χαμῇ ἢ Χαμῆ, καὶ ὅτι εἶχε καὶ τύπον ἀρσενικὸν τὸ Χάμος, τὸ ὁποῖον ἐφυλάχθη εἰς τῶν Ῥωμαίων τὸ Humus. Ἡ δοτικὴ τούτου τοῦ τύπου εἶναι ἀναμφιβόλως τὸ ἐπιρρήματικὸν τῆς κοινῆς γλώσσης Χάμω, τὸ ὁποῖον χυδαίως γράφεται Χάμο (2). Εἰς τούτον τοῦ Ἀριστοφάνους τὸν στίχον (Ἀχαρν. 869),

Τᾶνθεα τὰς γλῆχωνος ἀπέμειζαν χαμαί,

πολλὰ ἀντίγραφα ἀντὶ τοῦ Χαμαί ἔχουσι Χαμούς. Ἡ γνησίᾳ γραφῇ φαίνεται νὰ ᾤτο Χαμοῦ (3), τὸ ὁποῖον ἡ κοινὴ γλῶσσα παροξύνει, λέγουσα, Χάμου. Τὸ ἐντελές αὐτοῦ εἶναι Κατὰ

(1) Τοιαῦτα πρὸς τούτοις εἶναι ὅλα τὰ νομιζόμενα ἐπιρρήματα, παράγωγα ἀπὸ πόλεων ὀνόματα, οἷον Μεγαροί, Ἰσθμοί, Φαληροί κ. τ. λ. δὲν εἶναι παράγωγα, ἀλλὰ πρωτοτύπων ἀχρήστων δοτικῶν κατὰ τὴν παλαιὰν ὀρθογραφίαν, τῆς ὁποίας ἔχον ἔμειναν εἰς τὴν δοτικὴν τῆς λεγομένης τετάρτης τῶν συνηρημένων, οἷον Λητοῖ.

(2) Τοῦτο τὸ Χάμο δὲν ἐφυλάχθη εἰς τὸ τρίγλωσσον τῆς Βιέννης Λεξικόν· εἰς τὸ ὁποῖον ὅμως εὐρίσκεται τὸ Χαμάμι, λέξις Τουρκικῆ.

(3) Πλὴν ἂν ἴσως ὑποθέσῃ τις (τὸ ὁποῖον εἶναι πιθανόν) ὅτι τὸ ὄνομα τοῦτο εἶχε καὶ τύπον οὐδέτερον, τὸ Χάμος τοῦ Χάμου, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τοῦ, Ὁ, καὶ τὸ σκότος, Ὁ, καὶ τὸ θρῆνος, Ὁ, καὶ τὸ ἔλεος.

χαμοῦ (ὡς τὸ Κατὰ γῆς), ἤγουν καθὼς πάλιν ἡ κοινὴ γλῶσσαι λέγει, Κατάχαμα. Τοιοῦτον λείψανον ἀρχαίας ἐπιρρήματικῆς δοτικῆς φαίνεται νὰ ᾖναι τὸ Μόνοι (ἀντὶ τοῦ Μόνη), τὸ ὁποῖον βαρβάρως οἱ Δεξιμογράφοι γράφουσι Μόνε.

Τῆς αἰτιατικῆς ἡ ἐπιρρήματικὴ κατὰχρησις εἶναι πολλὰ φανερωτέρα εἰς τὰς οὐδετέρας αἰτιατικὰς ἐνικὰς καὶ πληθυντικὰς. Περί τοῦ Ὀλίγον, Βραχὺ, Πολὺ, Πλέον, Κρεῖσσον, Ἥσσον, Μικρόν, Μέγα, Μείον, Πρώτον, Πρότερον, Ὑστερον, Τελευταῖον, Πλησίον, Ἐναντίον, Οἶον, Ὅσον, κ. τ. λ. κάνεις δὲν ἀμφιβάλλει ὅτι εἶναι τριγενὴ ἐπιθετὰ ἑλλειπτικά προθέσεως. Ἀλλὰ τοιαῦτα εἶναι καὶ τὰ πληθυντικά, Ὀλίγα, Πολλά, Πρώτα, Ὑστερα, Ἐναντία, Οἶα, Ὅσα, καὶ μάλιστα τῶν ὑπερθετικών, Ἀλγεινότερα, Ἀκολαστότατα, Σοφρονέστερα, Τάχιστα, Πλείστα, Βράχιστα, συνεχῶς εὐρισκόμενα εἰς τοὺς παλαιούς, καὶ συνεχέστερα εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν λέγομεν καὶ Ἀγνωστα, Ἀργά, Ἀψά, Γρήγορα, Κακά, Καλά, Κοντά, Κρυφά, Σιμά, Τρελά, Φανερά, Φρόνιμα, Φρονιμώτατα, Φυσικά, κ. τ. λ. καὶ Πάντα (1), ἀντὶ τοῦ Πάντοτε, καὶ οὐσιαστικῶς, Ψεύματα, ἀντὶ τοῦ Ψευδῶς, οἷον εἰς ταύτην τὴν φράσιν « Τὸ λέγεις ψεύματα », ἀπαρallάχτως ὡς μετεχειρίσθη τὸ ἐνικόν, Ψεῦδος, ὁ Ὀμηρος (Ἰλιάδ. ι, 115),

Ἢ γέρον, οὗ τι ψεύδος ἐμὰς ἄτας κατέλεξας.

Τοιαῦτα εἶναι τὸ Ἀκμήν (2) μετὰ τὸ ὁποῖον συγγενεῖς τῆς κοινῆς

(1) Τὸ ἐντελές εἶναι, Κατὰ πάντα, καὶ τὸ ἐντελέστερον, Κατὰ πάντα τὰ μέρη τοῦ χρόνου. Εἰς τὸ ἐπιγραφόμενον, Λούκιος ἡ ὄνος, σύγγραμμα τοῦ Λουκιανοῦ (§ 22) εὐρίσκεται δις τὸ Πάντα ἀντὶ τοῦ Πάντοτε· « Οὐτε ἐμπαγεῖν τι ἤθελον οὔτε πνίειν, ἀλλὰ πάντα ἐκλαίει ». Καὶ μετ' ὀλίγα, « Τί γάρ ἡμῖν δοκεῖ τρέφειν τὸν ὄνον τοῦτον, πάντα » καταπίπτοντα ».

(2) Τὸ Ἀκμήν, ἀντὶ τοῦ Ἐτι, ἀπὸ τοὺς παλαιούς τὸ μετεχειρίσθησαν

γλώσσης τὸ, Ἀκμήν (1), τὸ Δίκην, τὸ Δωρεάν, τὸ Πέραν, τοῦ ὁποῖου τὴν δοτικὴν συγκατηρηθῆσάμεν μετὰ τὰς ἐπιρρήματικὰς δοτικὰς, τὸ Προῖκα, τὸ Χάριν, ἑλλειπτικά προθέσεως, τῆς Εἰς, Κατὰ, Πρὸς, ἢ Διὰ (2), τὸ Μακράν, ἑλλειπτικόν προθέσεως, καὶ ὀνόματος τοῦ Ὀδόν, ἢ Διάσασιν, καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

Ἀλλ' ἴσως ὁμοίαν γένεσιν ἔχουσι καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν εἰς ἃν ἐπιρρήμάτων, ἤγουν εἶναι παλαιῶν Σηλικῶν ὀνομάτων ἀχρήστων, ἢ ὀλιγοχρήστων, αἰτιατικά, ὅποια εἶναι τὸ Λίαν, τὸ

ὁ Ἰσοκράτης (Πρὸς Δημόνικ. § 2) καὶ ὁ Ξενοφών (Κύρ. ἀναβ. βιβλ. Δ, σελ. 192)· ἴσως καὶ ὁ Ὑπερίδης, ἐάν δὲν λανθάνεται ὁ Σουίδας (λέξ. Ἀκμή), καθὼς κακῶς ἐνόμισεν ὅτι τὸ μετεχειρίσθη καὶ ὁ Σοφοκλῆς. Εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, καὶ μάλιστα εἰς τὸν Πολύβιον, εὐρίσκεται συνεχέστερον. Τὸ ἐντελές του εἶναι, Κατ' ἀκμήν, καὶ ἡ σημασία του ἔλαβε τὴν ἀρχὴν ἐκ τούτου, ὅτι ὅσα δὲν ἐπέρασαν, δὲν ἐπαρήκμασαν, ἐπομένως εἶναι εἰς τὴν ἀκμήν αὐτῶν, τὸ ὁποῖον ἔχει νὰ εἴπῃ ὅτι « Εἶναι » Ἐτι, ἡ γίνονται ». Ὁ Φρόνυχος κατηγορεῖ τὸν Ξενοφῶντα ὅτι μετεχειρίσθη τὸ Ἀκμήν ἀντὶ τοῦ Ἐτι. Ἀλλ' ὁ Φρόνυχος ἤκμασεν ἐξακόσια σχεδὸν ἔτη μετὰ τὸν Ξενοφῶντα· εἰς τίσον χρόνον διάστημα ἦτον ἱκανὸς αὐτὸς νὰ κρίνῃ δοκιμώτατον συγγραφεῖα, ὅποιοι ἐχρημάτισεν ὁ Ξενοφών;

(1) Τὸ Ἀκμήν, ἢ Ἀκώμη, τῆς κοινῆς γλώσσης, εἶναι λείψανον παλαιοῦ ὀνόματος Σηλικοῦ, τοῦ Ἀκώμη, τὸ ὁποῖον ἂν καὶ δὲν σώζεται πλέον εἰς τοὺς συγγραφεῖς, ἔπρεπεν ὅμως νὰ ᾖναι καὶ συγγενές καὶ συνώνυμον τοῦ Ἀκμή, ἤγουν νὰ σημαίνει, ὡς ἐκεῖνο, Ὁξύτητα. Ἡ παραγωγὴ του εἶναι ἀπὸ τὸ Ἀκῶν, τὸ Ὁξύων (ὁθεν τὸ Ἀκονῶν, καὶ τῶν Ῥωμαίων τὸ Acuo), καθὼς ἀπὸ τὸ Βρόνν εἶναι τὸ Βρώμη, καὶ ἀπὸ τὸ Γνών τὸ Γνώμη, καὶ ἀπὸ τὸ Ρόων τὸ Ρώμη, καὶ ἀπὸ τὸ Τρώων τὸ Τρώμη.

(2) Ὁ Σοφοκλῆς (Ἀντιγ. 30) εἶπεν ἐντελῶς μετὰ τὴν πρόθεσιν, « Πρὸς » χάριν βορᾶς, ἀντὶ τῆς ἐπιρρήματικῆς κοινοτέρας συντάξεως « Χάριν βορᾶς ». Ἡμεῖς μετεχειρίζομεθα τὴν Διὰ, οἷον « Τὸ ἔκαμα διὰ » χάριν σου ».

Άγαν κ. τ. λ. Τούλάχιστον τὸ τελευταῖον τοῦτο ἄλλο δὲν πιεσέω οἱ εἶναι, παρὰ ἡ Δωρικὴ αἰτιατικὴ τοῦ Ἄγη ὀνόματος, τὸ ὁποῖον εἶναι συνώνυμον τοῦ Θαυμασμοῦ, Ἐκπληξίς. Εἶναι λοιπὸν τοῦ Ἄγαν τὸ ἐντελές, Κατ' ἄγαν, ἢ Εἰς ἄγαν, ὡς φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰς συνωνύμων ταύτας φράσεις, τὴν ἀπλουσέραν, « Ἄγαν ἦσθην » καὶ τὴν κομψοτέραν, « Θαυμαστὸν ὅσον » ἦσθην » καὶ ἀπὸ τὴν συγγενείαν τῶν ῥημάτων Ἀγαμαι καὶ Θαυμάζω (Ὁδυσσ. π', 203),

Οὕτε τι ΘΑΥΜΑΖΕΙΝ περιώσιον, οὗτ' ἈΓΑΑΣΘΑΙ.

Τὸ αὐτὸ δύναται τίς νὰ εἰκάζῃ καὶ περὶ ἄλλων πολλῶν εἰς τὴν ληγόντων ἐπιρρήματων. Ἐάν δὲν ὑποθέσῃς ὅτι τὸ Ἄδην (τὸ σημαῖνον τὸ Κατακόρυφος) εἶναι αἰτιατικὴ Σηλυκοῦ ὀνόματος, ἑλλειπτικὴ προθέσεως, δὲν ἐξεύρω πῶς ἄλλως εἶναι δυνατόν νὰ ἐξηγηθῇ τοῦ Ὁμήρου τὸ (Ἰλιάδ. τ'. 423),

Οὐ λήξω πρὶν Τρώας ἌΔΗΝ ἐλάσαι πολέμοιο.

Τὸ νόημα εἶναι, « Δὲν θέλω παύσειν ἕως νὰ φέρω τοὺς Τρῶας » δῖτας εἰς κόρον τοῦ πολέμου » ἤγουν, ἕως νὰ τοὺς χορτάσω καὶ νὰ τοὺς κάμω νὰ βαρυνθῶσι τὸν πόλεμον. Οὕτω τὸ ἐξήγησαν καὶ τινες ἀπὸ τοὺς παλαιούς Γραμματικούς· ἀλλ' εἴθε νὰ μᾶς ἐδιδάσκον ἐνταυτῷ ὅτι εἶναι Σηλυκὸν ὄνομα τὸ Ἄδην, καὶ ὅχι νὰ τὸ διακρίνωσιν ἀπὸ τοῦ Ἄδως, λέγοντες τοῦτο ὄνομα, ἐκεῖνο, ἐπιρρήμα. Ἡ Ἄδῃ καὶ τὸ Ἄδως σημαίνουσι καὶ τὰ δύο Κόρον, Πλησμονήν, καὶ δὲν διαφέρουσιν ἐν ἀπὸ τῆς ἑξῆς πλεονάζειν ἀφ' ὅ,τι διαφέρουσιν ἡ Βλάδῃ καὶ τὸ Βλάβος, ἡ Μάθῃ καὶ τὸ Μάθος, ἡ Νάπῃ καὶ τὸ Νάπος, ἡ Πάθῃ καὶ τὸ Πάθος, καὶ ἄλλα, τῶν ὁποίων ὁ κατάλογος ἠθελεν εἶσθαι πολλὰ μακρὸς ἐνταῦθα. Τὸ Μάτην ὅτι εἶναι αἰτιατικὴ Σηλυκοῦ τοῦ Μάτη, καὶ ἂν δὲν τὸ μετεχειρίζετο ὁ

Αἰσχύλος (Χοηρ. 915), γίνεταί πεθανὸν ἀπὸ τοῦ συγγενέος Ματιά, ἀπὸ τοῦ ὁποῖον τόσον μόνον διαφέρει, ὅσον τὸ Αἰθρη ἀπὸ τοῦ Αἰθρία, καὶ τὸ Κάκη ἀπὸ τοῦ Κακία, πρὸς τούτοις ἀπὸ τοῦ παράγωγον Μάττιος, τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ τὴν αὐτὴν ἀναλογία τοῦ Ἀκμή Ἀκμαῖος, Δίκη Δίκαιος, καὶ Ἄδῃ Ἄδαιος, καὶ τέλος ἀπὸ τὴν χρῆσιν, εἰς τὴν ὁποίαν πολλάκις εὐρίσκεται συνηγεταμένον ἐντελῶς μὲ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πρόθεσιν, Εἰς Μάτην.

Δὲν ἐμπόδιζε τίποτε τοὺς Γραμματικούς· διὰ νὰ αὐξήσωσι περισσότερον τὴν σύγχυσιν, νὰ ἐνώσωσι τοῦτο τὸ τελευταῖον εἰς ἓν μέρος λόγου, Εἰσμάτην, καθὼς ἔκαμαν εἰς ἄλλα πολλὰ, ἀλλάξαντες εἰς τινὰ καὶ αὐτὸν τὸν τόνον. Τοιαῦτα εἶναι χωρὶς ἀλλαγὴν τόνου, τὰ ἐξῆς· Διόλου, Εἰσάπαν, Ἐξίσσης, Ἐπίσης, Καθὰ, Καταρχάς, Κατόπιν, Παραυτά (1), Παραχρημα, ἀντὶ τοῦ, Δι' ὅλου, Εἰς ἅπαν, Ἐξ ἴσης, Ἐπ' ἴσης, Καθ' ἃ, Κατ' ἀρχάς, Κατ' ὅπιν, Παρ' αὐτά, Παρὰ χοῖμα. Τὸ Ὅπισ, Σηλυκὸν ὄνομα (ὅθεν ἐπλάσθη τὸ Κατόπιν), κατὰ τοὺς ἐξηγητὰς τοῦ Ὁμήρου (Ἰλιάδ. π', 388),

... . Θεῶν ὅπιν οὐκ ἀλέγοντες,

σημαίνει τὴν ὁργὴν τῶν Θεῶν τὴν ἀκολουθοῦσαν εἰς τοὺς ἀμαρτάνοντας (Ἑτυμολογ. σελ. 627). Ἀπλούσερον ἦτο νὰ εἴπωσιν, ὅτι ἐσήμινε κατ' ἀρχάς, Ἀκολουθίαν, ἔπειτα προσέλαβε τὴν σημασίαν τῶν κακῶν ἐπακολουθημάτων, ὅσα συμβαίνουσιν εἰς τοὺς πονηροὺς διὰ τὴν κακίαν αὐτῶν· καθὼς ἀπαρallάκτως καὶ εἰς τοὺς Γάλλους τὸ Suites (ἤγουν τὸ πληθυντικὸν Ὀπίδες) λαμβάνεται πολλάκις ἐπὶ κακοῦ. Εἶναι λοιπὸν τὸ Ὁμηρικόν, « Θεῶν ὅπιν οὐκ ἀλέγοντες » ὡστὲν νὰ

(1) Εἰς τὸν Ἡσύχιον ὅμως καὶ τοῦτο γράφεται προπαροξυτόνως, Πάρχυτα, καθὼς καὶ εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν.

εἴπῃς, « Μὴ ψηφοῦντες τὰ ἐκ τῶν Σεῶν δυσυχῇ ἐπακολου-
» θήματα »· τὸ δὲ Κατ' ὅπιν ἐπισφύρει εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀπλήν
σημασίαν τοῦ Κατ' ἐπακολούθησιν.

Ἡύξησε πρὸς τούτοις τὴν σύγχυσιν τῶν τοιούτων συνθέτων,
καὶ ἡ μεταβολή, ἡ μεταθέσεις τοῦ τόνου. Τοιαῦτα εἶναι τὸ
Ἐπίπαν, Ἐπέκεινα, Ἐκποδῶν κ. τ. λ. ἀντὶ τοῦ Ἐπὶ πᾶν, Ἐπ'
ἐκεῖνα, Ἐκ ποδῶν. Τοῦ Ἐπέκεινα μάλιστα ἡ ἀτοπία φαίνεται
καὶ ἀπὸ τὸ ἀντικείμενον αὐτοῦ, Ἐπὶ τὰδε, τὸ ὅποιον κἀνεῖς
ἀκόμῃ δὲν ἐτόλμησε οὔτε νὰ νοήσῃ οὔτε νὰ γράψῃ ἐπιβόημα-
τικῶς, Ἐπίταδε (1). Τὸ Ἐκποδῶν δὲν διαφέρει τίποτε ἀπὸ
τὸ Ἐκ ποδῶν, γίνεται φανερόν ἀπὸ ταύτην τὴν μονόστιχον γνώμην,

Ἄνθρωπος κακὸς πρᾶσσοντος ἐκποδῶν φίλοι.

Τοῦτο παραφραζόμενον ἄλλο δὲν Σελεῖ νὰ εἴπῃ, πλὴν ὅτι, Ὅταν
δυσυχῇ τίς, οἱ φίλοι του ἀναχωροῦσιν ἀπὸ τοὺς τόπους, ὅπου
ἐκεῖνος φέρει τοὺς πόδας του, ἐκβαίνουσιν ἀπὸ τὴν μέσσην, μὴ
Σέλοντες νὰ τὸν ἀπαντήσωσι, καὶ τοῦ ἀφίνουσι τὸν δρόμον
ἐλεύθερον. Ἀλλ' ἐὰν τὸ Ἐκποδῶν ἦναι Ἐκ ποδῶν, καὶ τὸ Ἐμ-
ποδῶν ἐξ ἀνάγκης ἦτον Ἐν ποδῶν, μὲ ἔλλειψιν τῆς δοτικῆς,
Τόπου. « Ἐμποδῶν γίνομαι ἢ ἴσχαί τι » Σελεῖ νὰ εἴπῃ,
» Στέκω εἰς τὸν τόπον ὅπου μέλλει τίς νὰ Σέσῃ τοὺς πόδας
» του » καὶ συντομώτερον, « Τοῦ ἐμποδίζω τὸν δρόμον ».
Εἰς τὸν Ἡσύχιον εὐρίσκεται καὶ τὸ Προποδῶν (ἦγουν Ἐμπρο-
σθεν) ἐπιβόηματικῶς, ἀντὶ τοῦ Προ ποδῶν.

Ὅλα λοιπὸν ταῦτα, ἤθελεν εἰπεῖν τίς, ὅσα μέχρι τοῦδε
ἐσημείωσας, « παραινέεις καὶ Σελεῖς νὰ ἐξορισθῶσιν ἀπὸ τὰ
ἐπιβόηματα; Καὶ τί κακὸν εἶναι, δύναμαι ν' ἀποκριθῶ, ἐὰν
διωχθῶσιν ἀπὸ τὸν τόπον, εἰς τὸν ὅποιον τὰ ἐβλαπὲν ἡ ἄλογος
καὶ ἀφιλόσοφος Γραμματικὴ. Ὅτι δὲν κρατεῖ τὸν οἰκεῖον

(1) Ἰδε περὶ τοῦ Ἐπίταδε τὰ μετέπειτα (Ἄτακτ. IV, σελ. 154 καὶ
717) ἐξετασθέντα.

εἰς αὐτὸ καὶ προσήκοντα ΤΟΠΟΝ, εἶναι καὶ λέγεται ἌΤΟ-
ΠΟΝ καὶ τὰ ἄτοπα τῆς γλώσσης εὐκολὰ γεννῶσι τὰ ἄτοπα
τοῦ συλλογιζέσθαι, καὶ τοῦτα πάλιν γίνονται γονεῖς τῶν
ἀτόπων τῆς διαγωγῆς. Ὅστις ἔμαθε νὰ ἦναι ἄτοπος εἰς ἓν,
δὲν ἀργεῖ νὰ μεταφέρῃ τὴν ἀτοπίαν καὶ εἰς ἄλλα· ὁθεν εἶναι
ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σύγχρονος ἡ ταραχὴ τῶν ἡθῶν μὲ τὴν τα-
ραχὴν τῆς γλώσσης, ὡς τὸ ἐδειξεν ἡ πεῖρα εἰς ὅλα τὰ ἔθνη.
Μ' ὅλον τοῦτο, ἐπειδὴ πρέπει καὶ αἱ καινοτομίαι νὰ ἔχωσιν
ὄρια, διὰ τὸν φόβον μάλιστα μὴ μὲ τὰ ζιζάνια ἐκριζώσωμεν
ὁμοῦ καὶ τὸν σῖτον, ἦγουν μὴ, ζητούντες νὰ ἐξορίσωμεν τὰς
ἀριθμηθείσας λέξεις ἀπὸ τὸ Ἐπιβόημα, συνανασπάσωμεν ὁμοῦ
καὶ γνήσια ἐπιβόηματα, ἡ τοῦλάχιστον ὅσα ἡ χρῆσις, ἡ μὲ τὴν
μεταβολὴν τοῦ τόνου, ἡ μὲ τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ ὑπογεγραμμέ-
νου τ, ἡ μὲ ἄλλην τινὰ σύνθεσιν παράξουσιν, ἐρρίζωσιν, νὰ εἴπω
οὕτως, εἰς τὰ Ἐπιβόηματα· διὰ ταύτας λέγω τὰς αἰτίας, ἀρκεῖ
νὰ ἐξορίσῃ τίς μέρος ἀπ' αὐτὰ, ὅσα δηλαδὴ δὲν ἔχασαν ἀκόμῃ
τὴν ὀνοματικὴν ἢ ῥηματικὴν αὐτῶν φύσιν, καὶ νὰ σημειώσῃ τὰ
λοιπὰ συναθροισμένα εἰς ἐξάρετον κεφάλαιον ὑποτεταγμένον εἰς
τὸ Ἐπιβόημα, ὡς Ἐπιβόηματικὰς ἀνωμαλίας, καθὼς τάσσονται
μετὰ τὰς κλίσεις τὰ ἑτερόκλητα, καὶ μετὰ τὰς συζυγίας τὰ
ἀνώμαλα ῥήματα.

Οὐδ' ὁ Σύνδεσμος ἔμεινεν ἐλεύθερος ἀπὸ τοιαύτας ἀνωμα-
λίας. Ὅστις δὲν ἐξεύρει ὅτι ἀπὸ δύο μέρη λόγου (Ὅ,ΤΙ, καὶ
ΔΙ' Ὅ) ἡ χρῆσις ἔπλασε τοὺς Συνδέσμους ὍΤΙ καὶ ΔΙὸ, καὶ
ἀπὸ τρία (ΔΙ' Ὅ,ΤΙ), τὸν ΔΙΟΤΙ, ἀς ἀκούσῃ τί λέγει περὶ
τούτου ὁ Ἀπολλώνιος (1): « Οὐδὲ τὸ Ὅτι [ἐν τῷ Διότι] τῷ
» ὄντι σύνδεσμός ἐστιν, ἀλλὰ πτωτικὸν μόνον τῆς αἰτιατικῆς
» πτώσεως..... προφανὲς οὖν γενήσεται, ὡς εἴη ἐν τριῶν μέρει

(1) Βιβλ. Δ, σελ. 315.

» λόγου, προθέσεως τῆς Διά, κατὰ συνδεσμικὴν σύνταξιν
 » φερομένης ἐπ' αἰτιατικὴν ἐπαλλήλων δύο πτωτικῶν τοῦ Ὁ
 » καὶ τοῦ Τί, πτώσεως ὧν οὐκ ἄλλης ἢ αἰτιατικῆς ». Καί
 μ' ὅλα ταῦτα ὁ Θεόδωρος, συγκατηρήθησε χωρὶς ἀνάγκης μὲ
 τοὺς συνδέσμους καὶ τὸ Ἐφ' ὅ. Τὸ Οὐνεκα, ἀναλυόμενον εἰς
 τὸ Οὐ ἔνεκα (Ἰλιάδ. α', 11),

Οὐνεκα τὸν Χρύσην ἠτίμησ' ἀρητῆρα,

καὶ τὸ Τούνεκα, ἀναλυόμενον εἰς τὸ Τοῦ (ἦγουν Τοῦτου)
 ἔνεκα (Ἰλιάδ. α', 96),

Τούνεκ' ἄρ' ἄλγε' ἔδωκεν Ἐκπτόλος, ἡδ' ἔτι δώσει,

εἶναι καὶ αὐτὰ κατὰ τοὺς Γραμματικούς συνδέσμοι. Ἀλλὰ τὸ
 ἔνεκα, εἰς τὸ ὅποιον ἀναλύονται (Ἰλιάδ. α', 94),

Ἀλλ' ἔνεκ' ἀρητῆρος, ὃν ἠτίμησ' Ἀγαμέμνων,

τί εἶναι; Σύνδεσμος αἰτιολογικὸς καὶ αὐτὸς, ἀν ἐρωτήσης τοὺς
 Γραμματικούς. Ἀλλὰ ἰδιὰ τί συντάσσεται μὲ γενικὴν, ὅπου
 κανεῖς ἄλλος σύνδεσμος δὲν ἔχη πτωτικὴν σύνταξιν; Ἡ
 τοιαύτη σύνταξις μαρτυρεῖ, ὅτι εἶναι πρόθεσις. Τὸ ὑπ-
 ωπτεύθη ὁ Ἀπολλώνιος (Δ, σελ. 314), « Τὸ γάρ, ἔνεκα
 » τίνος λυπῇ, καὶ Διὰ τί λυπῇ, ἐν ἴσῳ ἐστὶ καὶ τὸ, ἔν
 » τῆς ῥαθυμίας, ἐν ἴσῳ ἐστὶ τῷ, ἔνεκα τῆς ῥαθυμίας »
 καὶ ὁμοῦς δὲν ἐτόλμησε νὰ τὸ ἐκφωνήσῃ. Τόσον αἱ προλήψεις
 ἐμποδίζουσι τὴν ὀρθὴν κρίσιν τῶν πραγμάτων.

Τὸ γελοιότερον παρὰ τὰλλα εἶναι οἱ Παραπληρωματικοὶ
 συνδέσμοι τῶν Γραμματικῶν. Αὐτοὶ ὑπέθεσαν εἰς τὴν Ἑλληνι-
 κὴν γλῶσσαν, ἦγουν εἰς γλῶσσαν ἔθνους ἀρχινουσατοῦ, εἶδος
 λέξεων ἢ μορίων, τὸ ὅποιον εἶναι ἐναντίον εἰς αὐτὴν τὴν φύσιν
 τῆς γλώσσης, γενικῶς θεωρουμένης, καὶ οὐδ' εὐρίσκεται εἰς

καμμίαν ἄλλην γλῶσσαν. Οἱ ἄνθρωποι ἐπενόησαν τὰς λέξεις
 ὡς σημεῖα τῶν ἐννοιῶν καὶ τοῦ προφορικοῦ λόγου τὸ ἔργον
 εἶναι νὰ εἰκονίζῃ τὸν ἐνδιαθέτον. Ὅ,τι δὲν σημαίνει τίποτε,
 οὔτε χρεῖαν οὔτε δύναμιν εἶχον νὰ τὸ ἐπινοήσωσιν. Ἐλαβον,
 λέγει ὁ Θεόδωρος, οἱ Παραπληρωματικοὶ τὸ ὄνομα « Ἀπὸ τοῦ
 » τὴν φράσιν παραπληροῦν, ἢ μέτρον, ἢ κόσμον χάριν ». Ἐπειτα,
 συλλογισθεῖς (ὡς φαίνεται) τὴν ἀτοπίαν τοιαύτης
 ἐξηγήσεως, προσθέτει πάραυτα, « ἔχουσι δὲ πολλάκις καὶ ση-
 » μασίαν διάφορον, » τὸ ὅποιον θάλει νὰ εἴπῃ, ὅτι πολλάκις
 δὲν εἶναι Παραπληρωματικοί. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ ἐπειδὴ
 ποτὲ δὲν εἶναι τοιοῦτοι, ἦγουν ποτὲ δὲν παραλαμβάνονται διὰ
 τὴν ἀνάγκην τοῦ μέτρον, ἢ δι' ἀπλοῦν σολισμὸν τῆς φράσεως,
 χωρὶς νὰ παριστάνωσι μέρος τι τοῦ ἐνδιαθέτου τῆς ψυχῆς λόγου.
 Καὶ διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὸ παχυλὸν παράδειγμα τοῦτο, οἱ
 Παραπληρωματικοί, ἦγουν οἱ Παραγεμιστικοὶ οὗτοι συνδέσμοι,
 κατὰ τὴν ἐννοιαν τῶν Γραμματικῶν, ἔπρεπε νὰ ἔχωσιν ἀνα-
 λογίαν μὲ τὰς μαγειρικὰς σκευασίας ἐκεῖνας, τὰς ὁποίας ὀνομά-
 ζουσι Παραγεμίσματα τῶν βρωμάτων. Τὰ παραγεμίσματα
 ταῦτα εἶναι (ἀς συγχωρηθῇ τοῦτο) περιττὴ τρυφῆς ἐπι-
 νόησις, ἀλλ' ὁμοῦς τρέφουσι καὶ αὐτὰ ὁπωσδήποτε, καθὼς
 καὶ αὐτὸ τὸ παραγεμιζόμενον καὶ δὲν ἐφάνη οὔτε μάγειρος,
 οὔτ' ὀψοφάγος ἀκόμη τόσον ἡλίθιος κανεῖς, ὥς νὰ κατα-
 σκευάσῃ παραγέμισμα ἀπὸ λίθους ἢ μέταλλα, ἦγουν ἀπὸ ὕλης
 ἀνεπιτηδεύου νὰ θρέψωσι τὸν ἄνθρωπον. Ἐάν οἱ ἡμέτεροι
 πρόγονοι μετεχειρίζοντο τοιαῦτα παραπληρώματα εἰς τὰς
 συνομιλίας των, ἀσυγκρίτως παρ' ἐκείνους σοφώτεροι εἴμεθα
 ἡμεῖς, τῶν ὁποίων ἡ γλῶσσα δὲν ἐφύλαξε κανὲν ἀπὸ τὰ ἀνω-
 φελῇ καὶ ἀσήμαντα ταῦτα τῶν Γραμματικῶν παραγεμίσματα.

Ἀπὸ τούτους ὁμοῦς τοὺς Γραμματικούς δίκαιον εἶναι νὰ
 χωρίσω τὸν φιλόσοφον Γραμματικὸν Ἀπολλώνιον. Καὶ ἂν οὐδ'

αὐτὸς δὲν ἐσαφηνίσει καθαρά τὴν ἔννοιαν τῶν Παραπληρωματικῶν, ἀρκούν ὅμως ὅσα εἶπε περὶ αὐτῶν (Γ, σελ. 264 καὶ 265) νὰ τὸν ἐξαιρέσωσιν ἀπὸ τὸν καταλογὸν τῶν ὅσοι ἐπί-
 ψευσαν, ὅτι σώζονται εἰς τὴν γλῶσσαν φωναὶ ἀσήμεντοι, ἤγουν αἱ ὅποιαι εἶναι καὶ δὲν εἶναι ἐνταυτῷ σημεία τῶν ἐννοιῶν. Κατὰ τὸν Ἀπολλώνιον, οἱ πρῶτοι ὀνομάσαντες Παραπληρωμα-
 τικοὺς συνθέσμιους ἔδωσαν τὸ τοιοῦτον ὄνομα εἰς αὐτοὺς, ὅχι διότι εἶναι ἀσήμεντοι, ἀλλ' ὅτι διαφέροντες ἀλλήλων κατὰ τὴν
 σημασίαν, ἤθελαν ὑπὲρ τὸ μέτρον πολυπλασιάσειν τῶν συν-
 θέσμων τὰ εἶδη καὶ τὰ ὀνόματα, ἐὰν ἕκαστος ἀπ' αὐτοὺς ἐτάσ-
 σετο εἰς εἶδος διάφορον κατὰ τὴν διάφορον αὐτοῦ σημασίαν. Κατ'
 αὐτόν, οἱ Παραπληρωματικοί, ἂν καὶ δὲν παραπληρώσι ποτὲ,
 πλεονάζουσιν ὅμως καμμίαν φοράν· ἀλλὰ τοῦτο (λέγει) εἶναι
 εἰς αὐτοὺς κοινὸν ὅχι μόνον μὲ τούς λοιποὺς ὅλους συνθέσμιους,
 ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ λοιπὰ τοῦ λόγου μέρη, τὰ ὅποια πλεονάζουσι
 πολλάκις καὶ αὐτὰ (1). Ἐπειδὴ λοιπὸν, κατὰ τὸν Ἀπολλώνιον,

(1) Πρόσεχε μὴ συγχέῃς τὴν Παραπλήρωσιν μὲ τὸν Πλεονασμὸν, ἂν
 καὶ τοῦτον οἱ Γραμματικοὶ τὸν παρέστησαν εἰς τρόπον, ὥς κατ' αὐτοὺς
 ἡ πλεονάζουσα λέξις δύναται νὰ λείπῃ χωρὶς ἐλάττωσιν τῆς ἐννοίας.
 Εἰς τὰς πλεοναστικὰς λέξεις, ὁ πλεονασμὸς γίνεται πρῶτον εἰς αὐτὴν
 τὴν σύλληψιν τῆς ἐννοίας, καὶ γίνεται διὰ περισσοτέρων ἔμψαν ἀπο-
 φάσεως, ἢ καταφάσεως, ἢ διὰ δήλωσιν πάθους ψυχῆς. Τοιοῦτοι
 πλεονασμοὶ εὐρίσκονται εἰς ὅλας τὰς γλώσσας. Ὅταν ὁ Ἀχιλλεὺς
 προεικάζας τὸν θάνατον τοῦ φίλου του Πατρόκλου, ἀναφωνῇ (Ἰλιάδ.
 σ', 12),

Ἢ μέλα δὴ τέθνηκε Μενoitίου ἄλκιμος υἱός,

τὸ Μάλα δὲν πλεονάζει, ὡς τὸ ἐνόμισεν ὁ Θεόδωρος, καὶ ἄλλοι πρὸ τοῦ
 Θεοδώρου, ἀλλ' ἔχει ἔμψαν μεγάλης λύπης. Ὑπὸτες μητέρα, ἡ ὅποια
 ὑφορᾷται τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ της, καὶ σπαράσσουσα τὰς τρίχας τῆς
 κεφαλῆς λέγει εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν «Βίθαια, βίθαια μέλλω νὰ χάσω ἢ

ἢ μάλλον εἰπεῖν, κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον, δὲν εἶναι κἀνεῖς ἀπὸ
 τούς Παραπληρωματικοὺς συνθέσμιους, ὅς τις δὲν ἔχει δύναμιν
 καὶ σημασίαν ἰδίαν, ἐγὼ, ἂν ἐσύντασσον Γραμματικὴν, ἤθελον
 βαλεῖν ἕκαστον ἀπ' αὐτοὺς εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ταυτοσήμων καὶ
 ταυτοδυνάμων συνθέσμων, κατὰτάσσων εἰς εἶδη χωριστὰ τοὺς
 μὴ συμφωνούντας μὲ κἀνὲν ἄλλο εἶδος, καὶ ἐξαλείψειν παντά-
 πασιν ἀπὸ τούς Συνθέσμιους καὶ ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τὸ γελοῖον
 ὄνομα τῶν Παραπληρωματικῶν.

Ἐλεις νὰ μάθῃς ποῖος εἶναι ὁ καρπὸς τῆς τοιαύτης ἐξαλεί-
 ψews; Πρῶτον μὲν συνθετίζεις τοὺς μαθητὰς σου νὰ μὴ παρα-
 γεμίζωσι τὰς κεφαλὰς αὐτῶν μὲ ψευθεῖς καὶ ἀλλοκότους ἐν-
 νοίας πραγματέων· τοὺς διδάσκεις ἔπειτα τὴν ἀληθὴ δύναμιν
 καὶ χρῆσιν τῶν μορίων τούτων· καὶ τέλος, διδεις ζυγὸν καὶ
 ζάβην εἰς τὰς χεῖράς των, νὰ διακρίνωσι τοὺς δοκίμους
 συγγραφεῖς ἀπ' ἐκείνους, ὅσοι ἔγραψαν ἀφοῦ ἤρχισεν ἡ
 γλῶσσα νὰ παρακμάζῃ, καὶ τούτους πάλιν ἀπὸ τούς σημερι-
 νοὺς Ἑλληνιστάς. Εἰς τοὺς πρῶτους δὲν εὐρίσκονται σύνθεσμοι
 χωρὶς σημασίαν διωρισμένην, καθὼς οὐδὲ κἀνὲν ἄλλο μέρος
 λόγου παραπληρωματικὸν καὶ ἀσήμενον. Πολὺ μέρος τῶν
 δευτέρων, μὴ γνωρίζοντες πλέον τὴν γνησίαν δύναμιν τῶν
 μορίων τούτων, τὰ μετεχειρίσθησαν πολλάκις διὰ ζῴσιμον

» δυσυχῆς τὸν ἀγαπητὸν μου υἱόν », καὶ ἔλεις καταλάβειν ὅτι τὸ δεύ-
 τερον Βίθαια, δὲν εἶναι ταυτολογία, ἀλλὰ τοῦ πάθους αὐτοῦ ἀναγκαῖον
 γέννημα. Ἐπλεόνασεν εἰς τὴν διάνοιαν διὰ τὴν ταραχὴν τῆς ψυχῆς·
 ἀλλ' εἰς τὸν προφορικὸν λόγον ἡ δήλωσις τῆς ταραχῆς ταύτης οὔτε
 πλεοναστικὴ εἶναι, οὔτε παραπληρωματικὴ. Πλεονασμὸς, κατὰ τοὺς
 Γραμματικούς, εἶναι καὶ τὸ « Οφθαλμοῖσιν ἰδῶμαι (Ἰλιάδ. σ', 190) ».
 Ἀν ἐξέταζαν τῆς κοινῆς γλώσσης τὸ συνηθέστατον, « Νὰ τὸν ἴδω μὲ τὰ
 » ὀμμάτιά μου », ἤθελαν εὐκόλως συμπεράνειν, ὅτι ἡ προσθήκη τοῦ
 αἰσθητικοῦ ὀργάνου σημαίνει τὸ ἀναμφίβολον τῆς αἰσθήσεως.

εἰς τὰ πεζὰ συντάγματα, διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ μέτρου εἰς τὰ ποιήματα. Ἀπὸ τοὺς τρίτους οἱ περισσότεροι μαγειρεύουσι, καὶ εἶπω οὕτως, ἄνοσα, βάρβαρα, ἀλλόκοτα, μετὰ ξύλα καὶ λίθους παραγεμιστὰ συγγράμματα. Ἀρκοῦσι ταῦτα περὶ τῆς ἀτεχνίας τοῦ τεχνολογικοῦ μέρους τῆς Γραμματικῆς.

Ἀλλ' ἐὰν αὐτὸ ἔχῃ τόσας ἀτεχνίας, πῶς δύναται νὰ ᾖται ὁρθόν τὸ Συντακτικὸν αὐτῆς μέρος, καὶ ἡ συνοδεύουσα αὐτὸ Θεματογραφία; Πῶς ἐμπορεῖ ὁ μαθητὴς νὰ Σεματογραφήσῃ, τὸ ὁποῖον θέλει νὰ εἴπῃ νὰ οἰκοδομήσῃ, ἢ ὁ διδασκάλος νὰ τὸν χειραγωγήσῃ, ὅταν δὲν γνωρίζωσι τὴν ὕλην, ἐκ τῆς ὁποίας πρέπει νὰ οἰκοδημηθῇ τὸ θέμα; Πῶς, παραδείγματος χάριν, ἔχει νὰ μεταχειρισθῇ ὁρθῶς τὰ Μέσα ῥήματα, ὅστις ἐδιδάχθη, ὅτι αὐτὰ σημαίνουνσι ποτὲ μὲν ἐνέργειαν, ποτὲ δὲ πάθος; ἢ τοὺς Παραπληρωματικούς συνδέσμους, ὅστις ἐπληροφορήθη ὅτι δύναται αὐτογνωμόνως νὰ παραγεμίσῃ μ' αὐτοὺς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς περιόδου;

Ἐνθυμούμαι, ὅταν ἐσπούδαζον τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, εἰς πόσῃ ἀμηχανίᾳ μ' ἔφερεν ἡ ὀνομαζομένη Γενικὴ ἀπόλυτος. Ἐὰν (ἔλεγον πρὸς ἑμαυτὸν) ἡ σύνταξις ἄλλο δὲν ᾖται παρὰ συμπλοκὴ καὶ πρὸς ἄλληλα σύνθεσις τῶν μερῶν τοῦ λόγου, ἐκ τῆς ὁποίας γεννᾶται ὁ σημαντικὸς αὐτοτελής λόγος, εἰς αὐτὸν δὲν πρέπει νὰ εὐρίσκειται τί ποτε ἀπόλυτον, ἤγουν χωριστὸν καθ' ἑαυτὸ, καὶ μετὰ τὰ λοιπὰ ἀσύνδετον. Τοῦτο ἠθέληεν εἶσθαι τὸ αὐτὸ καὶ λιθάριον ἢ ξύλον οἰκοδομῆς ἀσύντακτον μετὰ τὴν ἄλλην αὐτῆς ὕλην. Ἐὰν ᾖται ἐξοικονομικὸν κατὰ γῆς, ὅσον ἠθέληεν εἶσθαι πλησίον τῆς οἰκοδομῆς, δὲν εἶναι μέρος αὐτῆς· ἐὰν ᾖται μέρος αὐτῆς; εἶναι ἐξ ἀνάγκης μετὰ αὐτὴν συνδεδεμένον, καὶ ὅχι ἀπόλυτον. Εἰς τοῦτον τὸν γίγχο, καὶ ὅχι ἀπόλυτον.

Χρυσοῦ λαλοῦντος ἄπας ἄπρακτος λόγος,

εὐρίσκονται δύο ἀσυντάξιαι κατὰ τὸ φαινόμενον. Ἡ πρώτη

εἶναι ἡ κατὰ τοὺς Γραμματικούς λεγομένη Γενικὴ ἀπόλυτος· μένη « Χρυσοῦ λαλοῦντος »· ἡ δευτέρα « Ἄπρακτος λόγος ». Ἀλλὰ ταύτην Σεραπεύουσιν εὐλόγως οἱ Γραμματικοὶ λέγοντες ὅτι λείπει, ἤγουν ὑπονοεῖται ἐξωθεν, τὸ ὑπαρκτικὸν ῥῆμα, ἐπειδὴ τὸ ὁλόκληρον εἶναι, « Ἄπας λόγος ἔστιν ἢ γίνεσθαι » ΤΑΙ ἄπρακτος ». Εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, ἀλλ' ἐξαίρετως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, πολλαὶ φράσεις εἶναι, εἰς τὸ φαινόμενον, ἀσύντακτοι, καὶ τρόπον τινὰ ἀκόλλητοι, διότι τὸ κόλλημα, ἤγουν τὸ μέρος ἢ μέρος τοῦ λόγου, τὸ ὁποῖον τὰς συνδέει, δὲν φαίνεται· καὶ αἱ τοιαῦται τῶν κολλημάτων ἀφάνειαι ὀνομάσθησαν Ἑλλείψεις. Τί δύσκολον λοιπὸν νὰ ὑπονοήσωσι τοιαύτην ἑλλείψιν καὶ εἰς τὸ « Χρυσοῦ λαλοῦντος; » Εὐλογώτερον ἦτο νὰ ὀνομάσωσι τὴν γενικὴν ταύτην Ἑλλειπτικὴν προθέσεως (1), παρὰ νὰ μᾶς λέγωσι πλανῶντες καὶ πλανώμενοι ὅτι εἶναι Ἀπόλυτος.

Δύο εἶναι οἱ τρόποι, διὰ τῶν ὁποίων ἀνακαλύπτονται αἱ τοιαῦται ἑλλείψεις· ἡ σύγκρισις τῆς ἑλλειποῦς φράσεως μετὰ φράσιν ἄλλην ὁμοειδῆ ὁλόκληρον, καὶ ἡ μεθερμίνευσίς τῆς αὐτῆς φράσεως εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, τῆς ὁποίας διὰ τοῦτο (λέγω πάλιν) εἶναι ἀναγκαῖα ἡ μελέτη. Ὁ πρῶτος τρόπος εἶναι πολὺ πονος, εἰς ἐκείνας μάλιστα τὰς φράσεις, τὰς ὁποίας ἡ χρῆσις παριστάνει συνεχέστερον ἑλλειπτικὰς παρὰ ἀνελλιπεῖς καὶ ὁλοκληρούς· μ' ὅλον τοῦτο οὐτ' ἀδύνατος εἶναι, καὶ προξενεῖ καὶ ἡδονὴν εἰς τὸν ἐρευνῶντα, ὅταν ἀνακαλύψῃ τὸ ζητούμενον. Συχνότερον ἴσως ἄλλοῦ δὲν εὐρίσκειται ἡ νομιζομένη αὕτη Γενικὴ ἀπόλυτος, παρὰ εἰς τὰς φράσεις, ὅσαι σημαίνουνσι χρόνον, εἰς τὸν ὁποῖον συνέβη, ἢ ἐπράχθη τί ποτε.

(1) Id. Classical Journal N° XX, for december 1814, pag. 388, London by A. J. Valpy.

Οὕτω λέγομεν, παραδείγματος χάριν, « Βασιλεύοντος Δαρείου » ἐπολέμησαν Πέρσαι πρὸς Ἕλληνας ». Ἀλλὰ ταύτας ὁ Ἡρόδοτος τὰς ἐκφέρει σχεδὸν πάντοτε μὲ τὴν Ἐπί πρόθεσιν, « Ἐπί Δαρείου βασιλεύοντος (1) ». Ἰσοῦ λοιπὸν ἔμεινεν ἀμφιβολία, ὅτι αἱ τοιαῦται φράσεις, ὅσας ἐκφέρονται χωρὶς προθέσεως, εἶναι ὅχι ἀπόλυτοι, ἀλλ' ἐλλειπτικοὶ τῆς Ἐπί, ἥτις σημαίνει χρόνον; Ἀλλ' ἡ αὐτὴ πρόθεσις ἔχει καὶ τὴν τοπικὴν σημασίαν τοῦ ἔμπροσθεν, οἷον, ὅταν λέγωμεν, « Ἐπί » πολλῶν μαρτύρων ».

Ἄς ἐξετάσωμεν τώρα πῶς ἔχομεν νὰ ἀνακαλύψωμεν, κατὰ τὸν δευτέρου τρόπου, τὴν σύνθεσιν καὶ συγκόλλησιν τοῦ, « Χρυσοῦ λαλοῦντος ἅπας ἄπρακτος λόγος ». Αὐτὸ μεταφράζεται εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, κατὰ τὴν χρονικὴν σημασίαν τῆς Ἐπί, « Ὅταν ὁ χρυσὸς λαλῇ, ἄπρακτα γίνονται ὅλα τὰ » λόγια » κατὰ τὴν τοπικὴν, « ἔμπροσθεν τοῦ λαλοῦντος » χρυσοῦ ἄπρακτα, κ. τ. λ. ». Καὶ αἱ δύο αὗται ἐρμηνεῖαι εἶναι ὁλόκληροι καὶ ἀνελλιπεῖς, τὰς ὁποίας ἐὰν ἀνελλιπῶς διελίσσης νὰ μεταφράσῃς πάλιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, πρέπει νὰ εἴπῃς « Ἐπὶ χρυσοῦ λαλοῦντος ἅπας, κ. τ. λ. ».

Ταῦτα λέγων, δὲν ἐννοῶ ὅτι ἡ λείπουσα πρόθεσις εἶναι πάντοτε ἡ Ἐπί. Ὅσαι προθέσεις συντάσσονται μὲ γενικὴν δύναμιν κατὰ τὰς διαφόρους περιστάσεις νὰ πληρώσωσι τὴν ἑλλειψιν τῶν ἀπολειπμένων. Διὰ νὰ μὴ ζητῶ μακρόθεν τὴν ἀπόδειξιν, αὐτὸ τοῦτο τὸ « Χρυσοῦ λαλοῦντος » ἐμπορεῖς νὰ ἀναλύσῃς εἰς τὸ « Ἰπὸ τοῦ χρυσοῦ λαλοῦντος γίνεταί ἄπρακτος ἅπας λόγος ». ἸΚαὶ διὰ τί ὅχι; ἐπειδὴ ἡ ἀντίστροφος ἐνεργητικὴ πρότασις αὕτη, « Ὁ χρυσὸς λαλὼν ἄπρακτον ποιεῖ » πάντα λόγον » ἀκολουθεῖ τοὺς κανόνας τῆς φυσικῆς συν-

(2) Ἰδ. Πόρτ. Λεξικ. Ἰωνικ. λεξ. Ἐπί.

τάξεως. ἸΔιὰ τί ὅχι; ὁπόταν ἡ μαντευομένη ἀναπλήρωσις αὕτη εὐρίσκεται ῥητῶς εἰς τὸ (Ἰλιάδ. β', 333),

Ἀμφὶ δὲ νῆες
Σμερδαλίον κονάβησαν, αὐσάντων Ἰπὶ Ἀχαιῶν.

Ἐὰν εἰς τὸν Ὀμηρικόν τοῦτον εἶχον ἔλειπεν ἡ Ἰπὸ, ἵτις ἀπὸ τοῦς Γραμματικῶς δὲν ἔβλεπεν ὀνομάσειν Γενικὴν ἀπόλυτον τὸ « Αὐσάντων Ἀχαιῶν; »

Τὸ αὐτὸ ἐννοεῖται καὶ διὰ τὰ προθετικὰ μόρια, ὁποῖα εἶναι τὸ Χάριν, τὸ Ἐνεκα, κ. τ. λ. ἐπειδὴ δυνατόν εἶναι νὰ ἐρμηνευθῇ ἡ φράσις καὶ οὕτως, Ἐνεκα, ἡ Χάριν τοῦ λαλοῦντος χρυσοῦ, καὶ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, Διὰ τὴν λαλίαν τοῦ χρυσοῦ. Ἰδοὺ καὶ τοῦτου παράδειγμα τῆς ἀναπληρώσεως (Ἰλιάδ. δ', 743),

Ὅστις δὲ Τρώων κείλης ἐπὶ νηυσὶ φέροιτο
Σὺν πυρὶ κηλῖν, ΧΑΡΙΝ Ἐκτορος ὀτρύναντος.

Ἰδοὺ πάλιν ἡ ἀπόλυτος τῶν Γραμματικῶν, « Ἐκτορος ὀτρύναντος », ἐὰν ἔλειπε τὸ Χάριν, τὸ ὅποιον εἶναι καὶ αὐτὸ ὄνομα ἐλλειπτικὸν τῆς Πρὸς, ἡ τῆς Διὰ, ὡς ἴδαμεν ὀλίγον ἀρχήτερα. Ἀλλὰ ἰδιὰ τί δὲν ὀνομάζουσι Γενικὴν ἀπόλυτον καὶ τὸ, Ἀρετῆς, εἰς τὸ Θανμάζω σε τῆς ἀρετῆς;

Ἐπιστρέφων πάλιν εἰς τὰς προθέσεις λέγω, ὅτι τοιοῦτοτρόπως εἰς τὸ, « Σοῦ διδάσκοντος ἐγὼ μαθήσχω » λείπει ἡ Παρά, εἰς τὸ, « Μὴ προσέχοντός σου τοῖς μαθήμασι, ἄχθομαι » ἡ Περί, ἡ ἡ Ἐνεκα, εἰς τὸ « Τούτων εἰρημένων, διελύθη ἡ » Ἐκκλησία » ἡ Ἐκ, εἰς τὸ,

Θεοῦ θείοντος, καὶ ἐπὶ ῥίπος πλείους,

ἡ Μετά, κ. τ. λ. Ἀλλὰ τί λέγω Προθέσεις; Πολλάκις ἡ νομιζομένη ἀπόλυτος ἄλλο δὲν εἶναι παρά γενικὴ κτητικὴ. Εἰς τὸ παράδειγμα, τὸ ὅποιον ἀνωτέρω ἀνέφερα,

Ἄνδρὸς κακῶς πράσσοντος ἐκποδῶν φίλοι,
τί ἐμποδίζει νὰ θεωρηθῇ τὸ Ἄνδρὸς πράσσοντος, ὡς κτητικὴ τοῦ Φίλοι, ἢ τοῦ Ποδῶν; Οἱ φίλοι τοῦ κακῶς πράσσοντος ἄνδρὸς γίνονται ἐκ ποδῶν, ἢ, Οἱ φίλοι γίνονται ἐκ ποδῶν τοῦ κακῶς πράσσοντος ἄνδρὸς.

Ἄν δὲν ἐφοδούμεν τὸ ὑπέρμετρον, εἴχ' ἀκόμη νὰ εἴπω πολλὰ καὶ περὶ τῶν ἀπολύτων Δοτικῶν καὶ Αἰτιατικῶν, αἱ ὁποῖαι οὐδ' αὐταὶ ἐκθαίνουσιν ἀπὸ τὸν γενικὸν κανόνα τῆς ἐλλείψεως, ἐπειδὴ ἔχουσιν ὑπονοουμένην καμμίαν ἀπὸ τὰς με δοτικὴν ἢ αἰτιατικὴν συντάσσουσιν προθέσεις, ἢ ἀναφέρονται ἀμέσως εἰς ῥῆμα (1).

Ταύτης τῆς ἐλλείψεως ἡ ἄγνοια ἐγέννησε τὰς λεγομένας Γενικὰς διαιρετικὰς, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται ἀναμριβόλως εἰς λείπουσαν πρόθεσιν, τὴν Ἐκ, ἢ τὴν Ἀπὸ, ἐπειδὴ ἡ μετάφρασίς των εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν γίνεται διὰ τῆς Ἀπὸ, τὴν ὁποῖαν ἡ συνήθεια συντάσσει με αἰτιατικὴν. « Οἱ εὖ φρονούντες τῶν » ἀνθρώπων » θελεῖ νὰ εἴπῃ, ἐὰν τὸ μεταφράσῃ κατὰ λέξιν, Ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ἔχουσι φρόνησιν.

Ἄλλας πάλιν γενικὰς μὴ δυνάμενοι νὰ ὀνομάσωσι διαιρετικὰς, ἢ ἀπολύτους, τὰς ἐνόμισαν συντεταγμένας ἀμέσως με ὀνόματα. Τοιαῦτα εἶναι ὅσαι γενικαὶ ἀκολουθοῦσι τὰ συγκριτικὰ καὶ ὑπερθετικά. Βέβαια ἡ κοινοτέρα χρῆσις ἀπαιτεῖ νὰ προφέρωνται χωρὶς προθέσεως. Ἄλλ' ἡ ἀπουσία τῆς προθέσεως δὲν ἀλλάσσει τὴν φύσιν αὐτῶν, οὐδὲ δικαιολογεῖ τὴν ἄγνοιαν τῆς ἀρχαιοτάτης αὐτῶν συντάξεως. Καὶ ἂν

(1) Οἱ Γραμματικοὶ τῶν Ῥωμαίων, ἀκολουθοῦντες τοὺς Ἕλληνας, ἐνόμισαν καὶ αὐτοὶ τὴν ὀνομαζομένην αὐτῶν Ἀφαιρετικὴν (Ablativus) πτώσιν, ὅτι τάσσεται πολλὰς ἀπολύτως. Ἀλλὰ δὲν ἔφυγαν τὴν κρίσιν τῶν νεωτέρων Γραμματικῶν (ἰδ. F. SANCTI Minerv. Lib. IV, cap. VII).

ἔλειπεν ἡ μαρτυρία τῆς κοινῆς γλώσσης, ἡ ὁποία ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰς μεταφράζει με πρόθεσιν, ἀρκοῦσιν ὀλίγα παραδείγματα τῶν παλαιῶν ν' ἀποδείξωσι τὸ λεγόμενον. Ὁ Ἡρόδοτος λέγει « Εὐειδεδεσάτην ἐκ πασέων » καὶ « Καλλίστους ἐκ » τῶν πάντων (1) ». Ὁ αὐτὸς μετεχειρίσθη εἰς τὸ συγκριτικὸν τὴν Πρό, « Οἷσι ἡ τυραννὶς ΠΡὸ ἐλευθερίας ἦν ἀσπασότερον (2) » ἤγουν, Εἰς τοὺς ὁποίους ἡ τυραννία ἦτο προσφιλεστέρα ΠΑΡΑ τὴν ἐλευθερίαν. Εἰς τὸν Σοφοκλέα συντάσσεται με τὴν Ἀντί (Τραχιν. 577),

. ὧς μὴ τιν' εἰσιδὼν

Στέρξει γυναῖκα κείνος ἀντί σου πλεόν.

Ὁ δὲ Ὀμηρὸς ἠλλαξε καὶ τὴν πρόθεσιν καὶ τὴν πτώσιν (Ἰλιάδ. α, 516),

Ὅσον ἐγὼ ΜΕΤΑ ΠΑΣΙΝ ἀτιμοτάτῃ θεός εἰμι.

Ἐπλάσαν οἱ Γραμματικοὶ Δοτικὰς παθητικὰς, αἱ ὁποῖαι καὶ αὐταὶ ἄλλο δὲν εἶναι πλὴν ἐλλειπτικαὶ προθέσεως, καμμίαν φορὰν τῆς Παρά, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς Ἰπὸ, ἀναπληρουμένης ἀπὸ τοὺς ποιητὰς (Ἰλιάδ. ε, 93),

ὧς ὑπὸ Τυδείδῃ πυκινὰ κλονέοντο φάλαγγες.

καὶ (Ἰλιάδ. ε, 555),

Ἐτραπέτην ὑπὸ μητρὶ

καὶ (Ἰλιάδ. ε, 564),

. ἵνα χερσὶν ὑπ' Αἰνείαο δαμείνῃ.

Εἶπε καὶ ὁ Ἡρόδοτος (3), « Ἀρχόμενος ὑπ' ἐκείνοισι ». Ἐὰν

(1) I, I, 196 καὶ III, 38.

(2) I, 62.

(3) I, 91.

ἔπρεπε νὰ ὀνομάζωνται αὐταὶ δοτικαὶ παθητικαί, ὅσας εἰς αὐτὰς ἡ πρόθεσις, πολὺ προσφύερον ἠθέλειν ἀρμόσειν τὸ τοιοῦτον ὄνομα εἰς τὴν γενικὴν, ἣτις εὐρίσκεται καὶ αὐτὴ ὅχι σπανίως χωρὶς τὴν ὕπό. Εἰς ταύτην τοῦ Ἀριστοφάνους τὴν ῥῆσιν (Νεφ. 1087),

Τί ὄτ' ἐρεῖς, ἦν τοῦτο νικηθῆς ἐμοῦ,

λέγει ὁ Σχολιαστὴς, « Δύο προθέσεων ἑλλείψεις, ἀντὶ τοῦ Εἶς » τοῦτο νικηθῆς ὙΠ' ἐμοῦ ». Τοιοῦτος εἶναι ὅλος ὁ χορὸς τῶν λεγομένων Αἰτιολογικῶν, Ὀμοιωματικῶν, Ὁργανικῶν κ. τ. λ. δοτικῶν, εἰς τὰς ὁποίας ὑπονοεῖται ἔξωθεν ἡ Ἐν, ἡ Σύν, ἡ καμμία τοιαύτη ἄλλη πρόθεσις.

Ἀπὸ ταύτας ἐξαιρεῖται ἡ ὀνομαζομένη Δοτικὴ χαρισικὴ, ἑλλειπτικὴ μὲν καὶ αὐτὴ, ὅχι ὁμως προθέσεως, ἀλλὰ μεταγωγῆς τῆς Χαριζόμενος, ὡς καὶ τὸ ὄνομα τῆς τὸ μαρτυρεῖ. Ὅστις ἀμφισβᾷ περὶ τούτου, πρέπει πάλιν ἐξ ἀνάγκης νὰ προσδράμῃ εἰς τὴν σημερινὴν γλῶσσαν τῶν Γραικῶν. Ἀντὶ τῆς Χαρισικῆς δοτικῆς τῶν παλαιῶν, ἡμεῖς μεταχειρίζομεθα τὴν Γενικὴν, μὲ ἑλλειψιν ἀνάλογον τῆς προτέρας. Ἐλεγον ἐκεῖνοι, παραδείγματος χάριν, Διδάσκω σοι τὸν Νικόλαον· λέγομεν ἡμεῖς, Σοὺ διδάσκω τὸν Νικόλαον. Ἡ ἀναπλήρωσις τῆς ἑλλείψεως εἶναι καὶ εἰς τὰς δύο ταύτας φράσεις ἡ αὐτὴ κατὰ τὴν ἔννοιαν· εἰς τὴν πρώτην, Διδάσκω [χαριζόμενος] σοι τὸν Νικόλαον· εἰς τὴν δευτέραν, Διδάσκω [διὰ χάριν] σου τὸν Νικόλαον.

Εἶναι τὶ μέρος τῆς Γραμματικῆς, εἰς τὸ ὅποιον ἐξετάζονται οἱ Σολοικισμοί, ἢ αἱ Σολοικοφανεῖς συντάξεις τῆς γλώσσης. Ἀφ' ὧν κατὰ τὸ παρὸν τοὺς γελοιώδεις ὀρισμοὺς ἡ ἐξηγήσεις τῆς λέξεως, Σολοικισμός. Ἄρκει νὰ εἶπω μὲ τοὺς Στωϊκοὺς, ὅτι εἶναι « Λόγος ἀκαταλλήλως συντεταγμένος ».

Διὰ νὰ καταλάβῃ τις ὁμως τὸν ὀρισμὸν τοῦτον, χρεῖα πρὸ πάντων εἶναι νὰ ἐξεύρῃ τί νομίζεται Ἀκαταλλήλον εἰς τὰς γλώσσας. Δύο λόγων κανόνας ἔχουσιν αἱ γλώσσαι. Οἱ πρώτοι καὶ Σεμελιώδεις εἶναι κανόνες φυσικοὶ, οὕτως ὀνομασθέντες, διότι ἡ νομοθεσία των ἠκολούθησε τρόπον τινὰ τὴν φύσιν αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Κατὰ τοὺς κανόνας τούτους, αἱ δεκτικαὶ γενῶν, ἀριθμῶν, καὶ προσώπων λέξεις πρέπει νὰ συντάσσονται πρὸς ἀλλήλας ταυτογενῶς, ταυταριθμῶς καὶ ταυτοπροσώπως· καὶ ἡ τοιαύτη σύνταξις ὀνομάζεται Κατάλληλος, καθὼς ἡ ἐναντία ταύτης λέγεται Ἀκατάλληλος, ἥγουν Σολοικισμός. Ἐάν εἰς τοῦτον τὸν τρόπον θεωρηθῇ τὸ Κατάλληλον, δὲν εἶναι κανεὶς ἀπὸ τοὺς δοκίμους συγγραφεῖς τῆς Ἑλλάδος, ὅστις δὲν σολοικίζει· καὶ τὸν Σολοικισμὸν πρέπει νὰ ζητῇ εἰς αὐτὰς τὰς Ἀθήνας (1), καὶ ὅχι εἰς τοὺς Σόλους τῆς Κύπρου, ἢ τῆς Κιλικίας. Πρέπει λοιπὸν νὰ ζητήσωμεν, παρὰ τὴν Καταλλήλιαν τῆς φύσεως, ἄλλην Καταλλήλιαν, ἣτις δὲν εἶναι ἀνάρμοστος νὰ ὀνομασθῇ Καταλλήλια τῆς χρήσεως. Ἰδοὺ πόθεν ἐγεννήθη αὕτη.

Ὅταν τὸ πεπαιδευμένον μέρος τινὸς ἔθνους ἐπιχειρῇ νὰ φέρῃ τὴν γλῶσσαν εἰς τελειότητα, ἄλλο δὲν κάμνει παρὰ νὰ τὴν καθαρῶς ἀπὸ τὰς ἀκαταλληλίας. Μ' ὅλον τοῦτο, ἐπειδὴ καὶ αὕτη ἡ καθαρσις ἔχει ὅρια, οἱ λόγοι νομοθετοῦν τῆς γλώσσης ἀναγκάζονται ν' ἀφήσωσιν εἰς αὐτὴν καὶ τινὰς ἀκαταλληλίας, τὰς ὁποίας ὀνομάζουσιν Ἐξαιρέσεις τῶν φυσικῶν κανόνων. Εἰς ταύτας πρόσθετε καὶ τὰς ἀκαταλληλίας, ὅσας ἡ

(1) Καὶ τοῦτο ἐνέει ὁ ἑωμαῖος Γραμματικὸς Διομήδης, ὅταν ἔλεγεν, ὅτι ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος ἀγαπᾷ τοὺς σολοικισμοὺς: *Atthis, quæ brevitati studet, admittit solæcismos, quos cum docti fecerint, non solæcismi, sed σχήματα λόγου appellantur.*

γλώσσα, καὶ ἀφοῦ τελειώθῃ, προσλαμβάνει, διὰ τὴν φυσικὴν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν μεταβολὴν κλίσιν· κλίσιν τόσον σφοδρότεραν, ὅσον εἶναι τὸ ἔθνος περιεργότερον, ὅσον ἔχει ψυχὴν πλέον εὐαίσθητον. Αἰφύ μίαν φορὰν ἐπικυρώσῃ τῶν δοκίμων συγγραφέων ἢ χρησὶς τὰς ἐξαιρέσεις, ἢ μεταβολὰς ταύτας, ἔπαυσαν πλέον νὰ ᾔναι ἀκαταλληλῆαι· καὶ τόσον ἀπ᾽ ἐχούν νὰ λέγονται Σολοικισμοί, ὥστε γίνονται τῆς γλώσσας Κομψότητες, καὶ κανόνες τοῦ ὀρθῶς λαλεῖν καὶ γράφειν, τοῦλάχιστον πρὸς ὀρισμένον χρόνον διάστημα, ἕωσού νὰ περάσῃ ἡ γλώσσα εἰς ἄλλην περίοδον, ἢ τελειώσεως περισσώτερης, ἢ παρακμῆς καὶ φθορᾶς ἀναποφεύκτου. Συμπεραίνεται ἀπὸ τοῦτο, ὅτι δὲν ἐμπορεῖ τις νὰ ὀνομάσῃ Σόλοιον συγγραφέα ἔθνους σοφοῦ κανένα, ἂν δὲν διορίσῃ πρῶτον τὴν περίοδον τοῦ χρόνου, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε χώραν ἡ χρῆσις τῆς παραδαινομένης καταλληλῆας καθὼς δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἐλέγξῃ ὡς παράνομον τινα πολιτικῶς, ἂν δὲν διορίσῃ τὸν χρόνον καὶ τὴν φύσιν τῶν πολιτικῶν νόμων, τοὺς ὁποίους παρέβη.

Διὰ τί ἐμακρολόγησα περὶ τούτου; διὰ νὰ ἐλευθερώσω τοὺς σπουδάζοντας τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀπὸ τὸν ἀλογον ἐνθουσιασμόν διὰ συγγραφεῖς τινὰς Γραμματικῆς τέχνης, ἀνθρώπους (τὸ ὁμολογῶ καὶ ἐγὼ) σοφοὺς, ἀλλ' ὅμως ἀνθρώπους ὑποκειμένους εἰς ἀπάτην· καὶ διὰ νὰ δείξω ἐνταυτῷ, ὅτι Γραμματικὴν ὀρθὴν νὰ συντάξῃ τις δὲν εἶναι δυνατόν, ἐὰν δὲν ἐξεύρῃ τὴν φιλοσοφικὴν Γραμματικὴν τοῦ προφορικοῦ λόγου, ἐὰν δὲν ἐξετάσῃ καὶ μάθῃ πρῶτον τὴν φύσιν τῆς γλώσσας, γενικῶς θεωρουμένης, μηδ' ἔχῃ ἐννοίαν ἀκριβεῖς ἐκάστου μέρους τοῦ λόγου, καὶ ἐὰν μὲ τὴν αὐτὴν ἀκρίβειαν δὲν διορίσῃ πρῶτον τὴν περίοδον τοῦ χρόνου, τὴν ὁποίαν ἐπιχειρεῖ νὰ προβάλλῃ ὡς κανὼνα τῆς γλώσσας.

Ἰδοὺ τί με συνέβη ταύτας τὰς ἡμέρας· πράγμα ἄξιον τσαύτης σκέψεως, ὅσης ἐγενεν ἐκπλήξεως αἵτιον εἰς ἐμέ. Εἶναι τριάκοντα χρόνοι καὶ ἐπέκεινα ἀφοῦ ἔπαυσα ν' ἀναγινώσκω Γραμματικὰς. Ἐνθυμούμην τοὺς κανόνας, ὅσους εἶχα μάθειν μὲ μεγάλῃν ἀηδίαν εἰς τὸν Δάσκαριν· ἀλλ' εἰς ποίαν τάξιν ἦσαν γραμμέναι τοῦ Λασκάρεως, ἢ τῶν ἄλλων αἱ Γραμματικαί, τοῦτου κανέν ἔχνος σχεδὸν δὲν μου εἶχε μείνειν εἰς τὴν μνήμην. Ὁ πλέον παρὰ τοὺς ἄλλους λησμονηθεὶς ἦτον ὁ Θεόδωρος, ἐπειδὴ αὐτὸς ἦτο καὶ τὸν ὅποιον ὀλιγώτερον παρὰ τοὺς ἄλλους εἶχα μελετήσῃν (Καὶ μὴ σκανδαλισθῇ τίς ὅτι ὁμολογῶ χωρὶς ἐντροπὴν τὴν ἀμέλειαν τοῦ Θεοδώρου, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν σπουδὴν πολλοὶ καυχῶνται νὰ κατεδαπάνησαν τὸ ἀξιολογώτερον μέρος τῆς ζωῆς των). Ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ ἐμελέτων νὰ καλῶμαι περὶ τῶν σφαλμάτων τῆς Γραμματικῆς, ἀνάγκη ἦτο νὰ ἐξετάσω τοὺς λησμονηθέντας Γραμματικούς. Ἐλαβον λοιπὸν εἰς χεῖρας τὴν τετραβιβλίον γραμματικὴν τοῦ Θεοδώρου, ὅταν ᾗθον εἰς τὸ περὶ Σολοικισμῶν τοῦτο μέρος τοῦ παρόντος σχεδιασματος, καὶ ἐξήτησα τί λέγει περὶ αὐτῶν ὁ Θεόδωρος.

Τὸ περὶ Σολοικισμοῦ κεφάλαιον τοῦ Θεοδώρου περιέχει εἰκοσιεπτὰ παραδείγματα σολοικισμῶν· ἐν εἰναι ἀπὸ τὸν Μένανδρον· ἄλλο, τὸ πολυθρύλλητον ἐκεῖνο τοῦ Ἡσιόδου, « Σφέτερον » πατέρ' ὑμνεῖσαι », ἀντὶ τοῦ « Ὑμέτερον ». Τὰ λοιπὰ εἰκοσιπέντε μαντεύσατε πόθεν τὰ ἔλαβεν, ὅσοι δὲν ἔχετε τὴν τύχην νὰ γνωρίζετε τὸν Θεόδωρον. Ἀπὸ κανένα συγγραφέα τῆς Βυζαντίδος, θέλετε ἴσως εἰπεῖν, ἢ ἀπὸ κανένα ποιητὴν τῆς δωδεκάτης ἢ τρισκαίδεκάτης ἐκατονταετηρίδος. Λανθάνεσθε· εἶναι ὅλα ἀπὸ τὸν Ὀμηρον. Ὁ ἀμίμητος, ὁ μέγας, ὁ θεῖος Ὀμηρος, ὅστις εἶχεν ἑπτὰ πατρίδας, ἐπειδὴ τόσαι πόλεις συνερίζοντο διὰ τὴν τιμὴν τῶν γενεθλίων του,

του όποιον τὰ ποιήματα μετεχειρίζοντο οί πατέρες ώς κατήχη-
σιν εἰς τήν παιδείαν τῶν ἰδίων τέκνων (1), οί νομοθέται, ώς
ὄργανα τῆς προκοπῆς καί μελλούσης δόξης τοῦ Ἑλληνικοῦ
γένους (2), καί οί συγγραφεῖς καί ποιηταί, ώς παραδείγματα
τῆς συγγραφῆς καί ποιήσεως (3), τὸν όποιον οί παλαιοί με

(1) « Οἶμαι δὲ καὶ τὴν Ὀμήρου ποιήσιν μεῖζον λαβεῖν δέξαν, ὅτι
» καλῶς τοὺς πολεμήσαντας τοῖς βραβείοις ἐνεκομίασε, καὶ διὰ τοῦτο
» βουλευθῆναι τοὺς προγόνους ἡμῶν ἐντιμον αὐτοῦ ποιῆσαι τὴν τέχνην,
» ἔν τε τοῖς τῆς μουσικῆς ἄλλοις, καὶ τῇ παιδεύσει τῶν νεωτέρων
» κ. τ. λ. » (Ἰσοκράτ. Πανηγυρ. § 42, σελ. 69).

(2) Ναί! τὰ τρήπαια τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Σαλαμῖνος, τῶν Πλα-
ταιῶν, εἰς ἓνα λόγον, ὅ,τι μέγα καὶ λαμπρὸν κατώρθωσαν οἱ πρόγονοι
ἡμῶν, ἦτον ἀποτέλεσμα τῶν πρώτων ἐκείνων τύπων, τοὺς όποιους
εἶχαν λάβειν εἰς τὴν νεαράν αὐτῶν ἡλικίαν ἀπὸ τὴν συνεχῆ τῶν Ὀμηρι-
κῶν ποιημάτων ἀνάγνωσιν. Ὁ φιλοσοφικὸς οὗτος συχασμὸς δὲν εἶναι
ἰδικός μου, ἀλλὰ τοῦ ρήτορος Λυκούργου (κατὰ Λεωκράτ. § 27)
» Τούτων τῶν ἐπῶν [τοῦ Ὀμήρου] ἀκούοντες, ὦ ἄνδρες, οἱ πρόγονοι
» ἡμῶν, καὶ τὰ τοιαῦτα τῶν ἔργων ζηλοῦντες, οὕτως ἔσχον-πρός
» ἀρετὴν, ὥς οὐ μόνον ὑπὲρ τῆς αὐτῶν πατρίδος, ἀλλὰ καὶ πάσης
» Ἑλλάδος, ὥς κοινῆς, ἤθελον ἀποθνήσκειν. Οἱ γοῦν ἐν Μαραθῶνι
» παραταξάμενοι τοῖς βραβείοις κ. τ. λ. ». Ὀλίγον ἀρχήτερα (Λύτ.
§ 26) εἶχεν ὁ Λυκούργος φέρειν μαρτυρίαν τοῦ Ὀμήρου εἰς τοὺς ἐξ ἀπὸ
τῆν Βαψφιδίαν ο', 494-499, πρὸ τῶν όποιῶν λέγει, « Βούλομαι δ'
» ὑμῖν καὶ τὸν Ὀμηρον παρασχέσθαι Ἑπαινῶν (γρ. καὶ τῶν
» Ὀμήρου παρασχέσθαι Ἑπῶν, καὶ τινὰ τῶν Ὀμήρου παρα-
» σχέσθαι Ἑπῶν)· οὕτω γὰρ ὑπέλαβον ὑμῶν οἱ πατέρες σπουδαῖον
» εἶναι ποιητὴν, ὥς νόμον ἔθεντο καθ' ἑκάστην πενταετηρίδα τῶν
» Παναθηναίων, μόνου τῶν ἄλλων ποιητῶν βαψφιδεῖσθαι τὰ ἔπη, ἐπὶ
» δεῖξιν ποιούμενοι πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ὅτι τὰ κάλλιστα τῶν ἔργων
» προηροῦντο ». Περὶ δὲ τοῦ νόμου νὰ βαψφιδῶνται τοῦ Ὀμήρου
τὰ ἔπη εἰς τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων λέγει τί καὶ ὁ Πλάτων
(Ἰππαρχ. σελ. 228).

(3) Ἡ ἀμίμητος εὐφράδεια τοῦ Πλάτωνος εἶναι ἀναμφιβόλως ἀποτέλε-
σμα τῆς συνεχοῦς ἀναγνώσεως τῶν Ὀμηρικῶν ποιημάτων. Ὁ Αἰσχύλος

βωμοὺς ἐτίμησαν, καὶ οἱ νέοι τῆς Εὐρώπης σοφοὶ δὲν ἔπαυσαν
ἔτι νὰ θαυμάζωσι, κατεδικάσθη ἀπὸ Γραμματικὸν τῆς δεκάτης
πέμπτης ἐκατονταετηρίδος, καὶ μετὰ παρέλευσιν δύο χιλιάδων
καὶ τετρακοσίων σχεδὸν ἐτῶν, ὥς ὁ πλέον σόλοικος, ἤγουν ὡς
ὁ πλέον ἀμαθὴς τῆς ἰδίας αὐτοῦ γλώσσης ποιητής.

Ίσθεν ἐκινήθη εἰς τοιαύτην βλασφημίαν ὁ Θεόδωρος; καὶ
τί ἔπρεπε νὰ κάμῃ διὰ νὰ τὴν ἀποφύγῃ; Ἐπρεπε νὰ διακρίνῃ
τὸν καιρὸν, εἰς τὸν όποιον ἔγραψεν ὁ Ὀμηρος, ἀπὸ τὸν και-
ρὸν τῶν Ἀττικῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων, καὶ νὰ χωρίσῃ
τῆς Ὀμηρικῆς γλώσσης τὰ ιδιώματα εἰς ἐξάρετον κεφάλαιον,
ἄλλο παρὰ τὸ περὶ σολοικισμοῦ κεφάλαιον, ἢ νὰ τὰ κάμῃ παρ-
άρτημα τῆς Γραμματικῆς τοῦ, ἤγουν Γραμματικῆς ἄλλης,
ἐπιγραφομένην Ὀμηρικῇ. Ἐπρεπε νὰ συμπεράνῃ ὅτι εἰς διά-
σημα τοσούτων ἐτῶν ἡ γλῶσσα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μείνῃ ἡ
αὕτη, ὅτι ἡ μεταβολὴ τῆς γλώσσης ἐξ ἀνάγκης μετέβαλε τὴν
Γραμματικὴν, καὶ ὅτι οἱ νομιζόμενοι τοῦ Ὀμήρου σολοικισμοὶ
ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ ιδιώματα τῆς γλώσσης, καὶ κανόνες τῆς
Γραμματικῆς τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων, τοὺς όποιους ἀν παρίεδαινε,
τότε δικαίως ἤθελε κριθῆν σόλοικος καὶ ἀμαθὴς τῆς γλώσσης
του. Ἀλλὰ τί λέγω, « Τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων; » Πολλὰ ἀπὸ
τὰ ιδιώματα ταῦτα τοῦ Ὀμήρου εὐρίσκονται ἀληθῶς εἰς τοὺς
Ἀττικούς ποιητάς, καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὸν Σοφοκλέα (τὸν καὶ διὰ
τοῦτο ἐπονομασθέντα Ὀμηρικώτατον), οἱ όποιοι, μεταχειρι-
σθέντες αὐτοὺς μετὰ τοσούτων ἐτῶν διάσχημα, πολὺ δικαιότερον
ἔπρεπε νὰ καταδικασθῶσι ὡς σολοικίζοντες· καὶ μ' ὅλον τοῦτο
ἐθαυμάσθησαν ὡς κανόνες ὀρθότητος, διὰ τὸ πρὸς τὸν Ὀμηρον
σέδας, σέδας τόσον βαθύ, ὥς καὶ οἱ πολὺ μεταγενέστεροι, οἱ

ὠνόμαζε, μετὰ πολλὰ ἀρείαν μετριοφροσύνην, τὰς τραγωδίας του,
ἀποφάγια τῶν μεγάλων δειπνῶν τοῦ Ὀμήρου (Ἀθην. ἡ, σελ. 347).

κατὰ τοὺς Πτολεμαϊκοὺς χρόνους ἀκμάσαντες ποιηταί, ἐτολμήσαν νὰ Ὀμηρίσωσι, χωρὶς νὰ τολμήσῃ τίς νὰ τοὺς ὀνομάσῃ σολοικιστάς.

Οἱ σολοικισμοὶ τοῦ Ὀμήρου, ἐὰν ἀληθῶς ἐσολοικίζεν ὁ Ὀμηρος, οὔτε νὰ φανερωθῶσι, οὔτε νὰ καταδικασθῶσιν ὡς τοιοῦτοι ἦτο δυνατόν, πλὴν ἀπὸ τὴν σύγκρισιν καὶ παράθεσιν ἄλλων ἀσολοικῶν ποιητῶν συγχρόνων καὶ συμπολιτῶν αὐτοῦ. Ἀλλ' ἀπ' ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, καὶ ἀπὸ τὰς ἰωνικὰς πόλεις, παρὰ τὸν Ὀμηρον ἄλλος ποιητὴς κἀνεὶς δὲν σώζεται. Ὅθεν εἶναι πολὺ πιθανώτερον, καὶ εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον συμφωνώτερον, ὅτι ἠκολούθησε τὴν χρῆσιν, καὶ τοὺς αὐτοὺς ἐκείνους τῆς τότε γλώσσης ἢ διαλέκτου κανόνας, τοὺς ὁποίους ἠθέλαμεν εὐρεῖν καὶ εἰς τοὺς συμπολίτας καὶ συγχρόνους αὐτοῦ ποιητάς, ἂν δὲν τοὺς ἀφάνιζεν ὁ χρόνος. Ἐὰν ἔπειτα οἱ Ἀττικοὶ ποιηταί, καὶ διὰ τὸ πρὸς τὸν Ὀμηρον σέβας, καὶ διότι ἡ διάλεκτος αὐτῶν εἶχε φυλάξῃν μέγα μέρος τῆς Ὀμηρικῆς διαλέκτου, μετεχειρίσθησαν τῆς ποιήσεως ἐκείνου τὰ σχήματα, οὐδ' εἰς αὐτοὺς τὰ τοιαῦτα σχήματα εἶναι δίκαιον νὰ λέγωνται σολοικισμοί· μόλις ἀρμόζει εἰς αὐτὰ τῶν ἀρχαῖσμων τὸ ὄνομα (1).

(1) Ὅ,τι ἀσύνθητες καὶ παράξενον μεταχειρισθῇ τίς λέγων ἢ γράφων, εἰάν δὲν ᾔναι Σολοικισμός, λέγεται Ἀρχαϊσμός, ἢ Νεολογία· ἡγοῦν ἐνίσχει τὴν ἀκοήν, ἢ διότι ἔπαυσε πρὸ πολλοῦ νὰ λέγεται, ἢ διότι δὲν εἶναι ἀκόμη εἰς χρῆσιν. Ἀλλὰ ἵπως ἐδύνατο Ὀμηρικὴ, φερεῖται, χρῆσις, εἰς μίαν ἀπὸ τοῦ Σοφοκλέους τὰς τραγῳδίας, νὰ ταραξῇ τὴν ἀκοήν τῶν Ἑλλήνων, εἰς τῶν ὁποίων τὰ σχολεῖα τὸ πρῶτον καὶ ἀξιολογώτερον μάθημα ἦτον ὁ Ὀμηρος, ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ τὸν ἔξευρον ἐκ σῆθους, οἱ ὅποιοι ἐκρίνον ἀπαιθεύτους καὶ ἀγροίκους τοὺς μὴ γνωρίζοντας τὸν Ὀμηρον; Τίς δὲν ἐνθυμεῖται τὸ ῥάπισμα τὸ δοθέν ἀπὸ τὸν Ἀλκιβιάδην εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς διδασκάλους, εἰς τοῦ ὁποίου τὸ σχολεῖον δὲν εὐρέθη

Οὐδὲ εἶναι ἱκανὸν νὰ δικαιώσῃ τὸν Θεόδωρον ὅτι προσθέτει εἰς τὸ περὶ σολοικισμοῦ κεφάλαιον, διὰ νὰ διορθώσῃ τὴν ἀτοπίαν τοῦ κεφαλαίου· « Ταῦτά γε μὴν πάντα, εἰ καὶ τοῖς » ποιηταῖς σχήμαθ' ἄττα ἐστίν, ἡμῖν μέντοι ὡς ὑποδείγματα » κείσθω τοῦ περὶ τὸν πεζὸν λόγον σολοικισμοῦ ». Ἄλλο εἶναι τὸ σχῆμα καὶ ἄλλο ὁ σολοικισμός. Τὰ σχήματα εἶναι συντάξεις ἀνώμαλοι, ἡγοῦν ἐναντία τῆς καταλληλίας τοῦ λόγου, ζηριζόμεναι ὅμως εἰς τῶν δοκίμων συγγραφέων τὴν σύμφωνον χρῆσιν· καὶ κατὰ τοῦτο διαφέρουσιν ἀπὸ τοὺς σολοικισμοὺς, οἱ ὅποιοι εἶναι καὶ αὐτοὶ συντάξεις ἀνώμαλοι, ἀλλὰ δὲν ἐπιστηρίζονται εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ἐπαινουμένων συγγραφέων, ἢ τοῦλάχιστον δὲν εὐρίσκονται πλὴν σπανίως καὶ εἰς ὀλίγους τινὰς ἐξ αὐτῶν, ἐξ ἀπροσεξίας περισσώτερον παρὰ θεληματικῶς γεννηθεῖσαι. Τοιαῦτα σχήματα εὐρίσκονται εἰς ὅλας τὰς γλώσσας, σπανιώτερον εἰς τοὺς Λογογράφους, συνεχέστερα εἰς τοὺς Ποιητάς. Εἰς ὅλας ὡσαύτως τὰς γλώσσας εὐρίσκονται καὶ σολοικισμοί, κατ' ἐκείνην μάλιστα τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, ὅπότεν αἱ γλώσσαι παρακμάζωσι, καὶ γίνονται τρόπον τινὰ προοδοποιήσις τῆς μελλούσης τῶν ἐθνῶν βαρβαρότητος. Ἀλλ' ὅπως ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, τοὺς σολοικισμοὺς τῆς ποιήσεως (ἐξω ἀπὸ τὴν ἱαμδικὴν ἴσως ποίησιν) εἶναι τόσον ἀνάρμοστον νὰ τοὺς φέρῃ τίς παράδειγμα τῶν σολοικισμῶν τοῦ πεζοῦ λόγου, ὅσον ἤθελ' εἶσθαι νὰ διδάσκηται ὁ ῥάπτης πῶς ἔχει ν' ἀποφύγῃ τοῦ σκυτοτόμου τὰ σφάλματα.

Τὸ αὐτὸ λέγω καὶ διὰ τὸ « Σφέτερον πατέρ' ὑμνεῖν οὐσαι » τοῦ Ἡσιόδου. Τὸ παράδειγμα τοῦτο εἶναι μοναδικόν, κ' ἤθελε

Ὀμηρος; Τὸ ῥάπισμα ἦτο βέβαια τολμηρὸν· ἀλλὰ τολμηρότερος ἦτον ὁ καταφρονητής τοῦ Ὀμήρου διδασκαλός.

δικαιότερον ονομασθῆναι σολοικισμὸς, ἐὰν ᾦτο βέβαιον ὅτι δὲν τὸ μετεχειρίσθησαν ἄλλοι σύγχρονοι καὶ συμπολιταὶ τοῦ Ἡσιόδου ποιηταί. Πιθανώτερον ὁμῶς εἶναι τὸ ἐναντίον, ὡς γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸν δυνικὸν ἀριθμὸν, Σφῶ, Σφῶϊν, καὶ τὸ παραγωγὸν Σφωίτερος, καὶ ἀπὸ τὰ πληθυντικά, Σφεῖς, καὶ, Σφᾶς (1). Ἐὰν ταῦτα ἀδιαφόρως παριστάνωσι-τὸ δεύτερον καὶ τρίτον πρόσωπον, ἵτι ἐμπόδιζε τὸ Σφέτερος νὰ ἔχῃ τὴν αὐτὴν διτοπροσωπίαν; οὐδὲν ἄλλο βέβαια παρὰ τὴν χρῆσιν. Ἀλλ' ἡ χρῆσις ἐδύνατο νὰ ᾦναι διάφορος εἰς τὸν χρόνον καὶ τὸν τόπον ὅπου ἔγραφεν ὁ Ἡσιόδος παρὰ τὴν χρῆσιν τῶν μεταγενεστέρων, ἢ καὶ ἄλλων ποιητῶν συγχρόνων, ἀλλ' ὅχι καὶ συμπολιτῶν αὐτοῦ.

Ἔῤῃχε χρεῖαν ἀπὸ παραδείγματα σολοικισμῶν ὁ Θεόδωρος; ἔπρεπε νὰ τὰ ζητήσῃ καὶ νὰ τὰ συναθροίσῃ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους τοῦ Μενάνδρου συγγραφεῖς καὶ ποιητάς, καὶ τοὺς μικρόν μετ' ἐκείνων ἀκμάσαντας, ἥγον ἀπὸ χρόνου περίοδον, ὅταν ἤρχιζεν ἀληθῶς ἡ γλῶσσα νὰ κινῆται πρὸς τὴν παρακμὴν αὐτῆς. Φαίνεται ἡ παρακμὴ αὕτη ἐξ ἐκείνου μαλιστα, ὅτι ὁ Μένανδρος, καὶ ὁ σύγχρονος αὐτοῦ Ἐπίκουρος (2), ἦσαν ἀπ'

(1) Ὁ Ὀμηρος (Ιλιάδ. κ', 398) μετεχειρίσθη τὸ Σφῖσιν, ἀντὶ τοῦ, Ὑμῖν· ὁ Ἡρόδοτος (III, 71) εἶπεν, « Ἀλλὰ ΣφῆΑΣ αὐτὸς ἐγὼ κατερῶ » ἥγον εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, « Ἀλλ' ἀτός μου ἐγὼ Σῆλω ΣΑΣ καταδώσειν ». Ὅθεν γίνεται φανερόν, ὅτι τῆς κοινῆς γλώσσης τὸ δευτεροπρόσωπον, πληθυντικὸν Σεῖς καὶ Σᾶς ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ λείψανον τῆς ἀρχαίας γλώσσης, ἀναλογώτερον μὲ τὰ ἐνικά, Σοῦ, Σοῖ, Σέ, μεταβληθὲν ἔπειτα μὲ τὴν προσθήκην τοῦ φ (ίσως ὡς Διοικιοῦ διγᾶμμα) εἰς τὸ Σφεῖς καὶ Σφᾶς, καὶ τέλος κυρωθὲν ἀπὸ τὴν χρῆσιν ὅλων τῶν συγγραφέων καθὼς ἡμεῖς, μὲ τὴν αὐτὴν προσθήκην, μετεσχηματίσαμεν εἰς τὸ Σφωίζω τὸ παλαιὸν Σφωίζω.

(2) Τὸ φιλόκρινον εἰς τὰς λέξεις τοῦ Ἐπικούρου φαίνεται ἀπὸ τὰς τρεῖς αὐτοῦ ἐπιτολάς, τὰς ὁποίας ἐφύλαξε Διογένης ὁ Λαέρτιος. Τοῦ

ἐκείνων τὸν ἀριθμὸν, οἱ ὁποῖοι ἔδωκαν τὰ πρῶτα τῆς νεολογίας καὶ καινοτομίας παραδείγματα, καὶ ὅχι πολὺ μεταγενέστερος τοῦ Ἐπικούρου, ὁ Στωϊκὸς Χρυσίππος, ἔλεγε καὶ φανερά ὅτι οὐδ' ἦτο προσοχῆς ἄξιον τὸ σολοικίζειν, « Οὐ μόνον » ταῦτα παρετέον τοῦ βελτιόνος ἐχομένους, ἀλλὰ καὶ ποιὰς » ἀσαφείας, καὶ ἐλλείψεως, καὶ νῆ Δία σολοικισμούς, ἐφ' οἷς » ἄλλοι ἂν αἰσχυνοῦντο οὐκ ὀλίγοι » (1). Εἴναι ταῦτα τοῦ Χρυσίππου τὰ λόγια τόσον παραδοξότερα, ὅσον οἱ φιλόσοφοι τῆς αἰρέσεως αὐτοῦ ἀνέπτυξαν οἱ πρῶτοι σχεδὸν τὴν ἀδιάσπαστον ἑνωσιν τῆς Γραμματικῆς μὲ τὴν Λογικὴν. Οἱ Στωϊκοὶ πρῶτοι ἐξήγησαν τὴν φύσιν τοῦ Μέσου ῥήματος, ὡς ἐσημειώθη ἀνωτέρω (σελ 80)· αὐτοὶ ἐδιαίρεσαν τὴν λογικὴν πρότασιν (ἥτις ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ τὸν αὐτοτελὴ τῆς Γραμματικῆς λόγον, τὸν συγκείμενον ἐξ ὀνόματος καὶ ῥήματος) εἰς σύμβημα καὶ παρασύμβημα αὐτοὶ ἐξέτασαν τὰς Προθέσεις, τὸ Ἀρθρον, τὸ Ἀπαρέμφατον· εἰς ὀλίγα λόγια, δὲν ἔκριναν τὴν Γραμματικὴν ἀνάξιον τῆς φιλοσοφίας ἐν-ασχόλημα. Ὅταν ἡ φιλοσοφία ἀφήσῃ τὴν γλῶσσαν εἰς τὴν φαντασίαν τῆς ἀπαιδευσίας, ἐκδύνεται, χωρὶς νὰ τὸ ἐξεύρῃ, τὸ μέγα τῆς ὀπλον, καὶ παραδίδεται ἐκουσίως εἰς χεῖρας ἐχθροῦ, ὅστις δὲν Σέλει βραδύνειν νὰ τὴν πνίξῃ. Ποτὲ ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶχεν ἰδεῖν τόσον πληθὺς ὀνομαζομένων φιλοσόφων, ὅσον

Μενάνδρου ἀπὸ τὰ πολλὰ ἀρκοῦμαι νὰ φέρω εἰς παράδειγμα τὸ Γύρος (ἀντὶ τοῦ Κύκλος), καὶ τὸ Μεγιστάνες, τὰ ὁποῖα ἐπέρασεν ἔπειτα εἰς τοὺς Ἀλεξανδρεῖς, ὡς φαίνεται ἀπὸ τοὺς Εὐδομήκοντα, καὶ ἔμειναν εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν· τὸ Πορνοκόπος, ἐκ τοῦ ὁποίου εἶναι πιθανὸν ὅτι ἐσχηματίσθησαν ἀναλόγως πολλὰ ὀνόματα καὶ ῥήματα τῆς κοινῆς γλώσσης, οἷον, Μεθοκόπος, Χαροκόπος, Χαρτοκόπος, Στενοκοπία, Μεθοκοπῶ, Ζετοκοπῶ, Σταυροκοπῶ καὶ ἄλλα τοιαῦτα.

(1) Πλούταρχ. περὶ Στωϊκ. ἐναντιωμ. § 27.

εἰς τὴν ἀρχομένην παρακμὴν τῆς γλώσσης τῆς· ἀλλὰ ποτὲ ἔθνος δὲν διασφύρει τὴν γλῶσσάν του χωρὶς νὰ διασφύῃ ἐν-
ταυτῷ καὶ τὴν παιδείαν του. Ἡ ἀσυνταξία τῆς γλώσσης συν-
οδεύει πάντοτε τὴν ἀσυνταξίαν τῶν ἐννοιῶν· διότι ὅστις συν-
εθίζει νὰ καταφρονῇ τοὺς κανόνας τῆς Γραμματικῆς, γρήγορα
θέλει καταφρονήσῃ καὶ τοὺς κανόνας τῆς Λογικῆς· καὶ ἀφοῦ
μὴν φορὰν φθάσῃ νὰ ἐμῇ εἰς τὰς κεφαλὰς ἡ ταραχὴ, τὸ
ἔθνος καταφέρεται ὡς κύλινδρος ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς δόξης εἰς
τῆς ἀδοξίας τὸν βυθόν. Τότε τὰ ποιήματα τοῦ Ὁμήρου, καὶ
τῶν Ἀθηναίων Τραγικῶν, δίδουσι τόπον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρῳ
τοῦ Λυκόφρονος, εἰς τοὺς Βωμοὺς, Πελέκεις, εἰς τὰς Πτέ-
ρυγας, καὶ τὰ ὦτά τοῦ Σιμμίου, ἢ τοῦ Δωσιπλάου (1), καὶ
ταῦτα πάλιν εἰς τὰ Ἀνασφρόφοντα, Ἀνακυνκτικά, ἢ Καρκινικά
ἐπιγράμματα, ἕως οὗ ν' ἀναγκασθῇ τὸ ἔθνος νὰ προτιμῇ
τὴν παντελῆ ἀπαιδευσίαν ἀπὸ παιδείαν, τῆς ὁποίας ὁ καρπὸς
εἶναι μωρία·

Εἰ βούλει μὴ παῖδ' ἀνόητον ἔχειν, Θεόδωρε,
ὡς οὗτοι πάντες, γράμματα μὴ μαθεῖτω.

Εἶπα ἀνωτέρω ὅτι ἡ Θεματογραφία συνοδεύει τὸ συντακτι-
κὸν μέρος τῆς Γραμματικῆς. Αὐτὴ πῶς γίνεται τὴν σήμερον
δὲν ἐξεύρω. Εἰς τὸν καιρὸν μου, οἱ διδάσκαλοι ἐλάμβανον
ὁδηγὸν τῆς Θεματογραφίας τὰ εἶδη τοῦ ῥήματος, κατὰ τὴν
διαίρεσιν τοῦ Λασκάρεως. Ἐδίδον εἰς τοὺς μαθητὰς εἰς κοινὴν
γλῶσσαν Θέμα τῆς ἐπινοίας αὐτῶν ἡθικὸν, ἢ ἱστορικόν, τοῦ
ὁποίου ὅλα τὰ ῥήματα ἔπρεπε νὰ ᾔναι τοῦ πρώτου εἶδους,
ἤγουν ἀπὸ τὰ συντασσόμενα μὲ αἰτιατικὴν. Τὸ Θέμα τοῦτο

(1) « Τὰ δὲ σά, ὡς πεζὰ μέτροις παραβάλλειν, καθάπερ ὁ Δωσιπλάου
» Βωμὸς ἂν εἴη, καὶ ἡ τοῦ Λυκόφρονος Ἀλεξάνδρα, καὶ εἰ τις ἐτι τοῦ-
» των τὴν φωνὴν κακοδαμονέστερος ». Λουκιαν. ἐν Λεξιφ. § 25.

μετεφράζετο Ἑλληνισί ἀπὸ εἰκοσι, φερπεῖν, μαθητὰς, οἱ
ὁποῖοι παρὶσάντο ἔπειτα εἰς τὸν διδάσκαλον μὲ τὰς εἰκοσι
μεταφράσεις· καὶ ὁ διδάσκαλος ἔκαμνεν εἰκοσι λόγων διόρθωσιν
εἰς αὐτάς. Ἀφοῦ ἱκανῶς ἐγυμνάζοντο εἰς τὸ πρῶτον εἶδος,
μετέβαινον εἰς τὸ δεύτερον, ἤγουν τὰ μὲ δοτικὴν συντασσό-
μενα ῥήματα, καὶ οὕτω καθέξῃς.

Μεγάλῃ κρίσεως χρεῖαν δὲν ἔχει νὰ καταλάβῃ τις, πόσον
ἀηδὲς ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ ᾔναι ἡμισείας μόνῃς σελίδος, καθ'
ὑπόθεσιν, σύνταγμα, εἰς τὸ ὁποῖον ὅλα τὰ ῥήματα εἶναι
ὁμοειδῆ. ἸΠόθεν ἡ τοιαύτη ἀηδία; ἐν τούτῳ βέβαια ὅτι εἶναι
πρᾶγμα ἀνυπόφορον εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου ἡ μονοτονία
τοῦ λόγου. Κάνει, ἔξω ἀπὸ τοὺς μωροὺς, ἡ μαινομένης,
δὲν συλλογίζεται, οὐδὲ γράφει, ἢ λαλεῖ, ὀλίγας στιγμὰς ὥρας,
χωρὶς φυσικὰ νὰ ποικίλλῃ καὶ ἄλλοτε ἄλλως ν' ἀλλάσῃ τὰς
φράσεις του· καὶ τοῦτο διακρίνει τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὰλογα
ζῶα, τῶν ὁποίων αἱ φωναὶ εἶναι πάντοτε ἀπαραλλάκτως αἱ
αὐταί. Καὶ ὑπομονή, ἐάν, πλὴν τῆς ἀηδίας, κακὸν ἄλλο δὲν
ἐγέννηα ἡ τοιαύτη μέθοδος· ἀλλ' οἱ περισσότεροι νέοι σοχάζον-
ται τῶν διδασκάλων τοὺς λόγους, ὡς Θεοῦ χρησμούς (ὁποῖοι κ'
ἔπρεπε νὰ ᾔναι, κ' εἴθε πάντοτε νὰ ᾔσαν τοιοῦτοι!), καὶ συνεθί-
ζονται κατὰ μικρὸν εἰς ὅ,τι τὴν πρώτην φορὰν τοὺς ἀηδιάσει, καὶ
γίνονται τοιοῦτοτρόπως ταυτολόγοι, λαλοὶ, ἀδύλεστοι, μωρο-
λόγοι, εἰς βραχυλογίαν μανθάνουσι νὰ συλλογίζωνται κακὰ,
καὶ νὰ γράφωσιν ἢ νὰ λαλῶσιν ὅ,τι οὐδὲ συλλογίζονται παντά-
πασιν. Ἀν εὐρεθῶσι τινὲς ἐξ αὐτῶν φυσικὰ τὸν νοῦν κοιμισμέ-
νοι, ἐνδεχόμενον καὶ νὰ νομίσωσιν, ὅτι εἶναι περιστάσεις, εἰς
τὰς ὁποίας ἡ ὁμιλία ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους πρέπει νὰ γίνεται
μὲ μόνου ἐνὸς εἶδους ῥήματά (1).

(1) Μὲ διηγείτο τις ὅχι πρὸ πολλοῦ, ὅτι ἔλαβε ποτὲ ἀπὸ σχολαστῆν
τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης μακράν ἐπιστολὴν, γραμμένην ὅλην εἰς τὸ πρῶτον

Ἔπειτα καὶ τῶν εἴκοσι λογῶν ἡ διόρθωσις ἑῖς τί ἀποβλέπει; Καθὼς καὶ εἰς ἄλλα πολλά, παρόμοια καὶ εἰς τοῦ λόγου τὴν σύνταξιν, μία μόνη εἶναι ἡ ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ, πολλαὶ αἱ ἀποτυχίαι, μία ἡ πρὸς τὴν ἀρετὴν ὁδὸς, ἀνάριθμοι δασαί φέρουσιν εἰς τὴν κακίαν. Ἐπρεπε λοιπὸν ὁ διδάσκαλος, ἀφοῦ δείξῃ καὶ διορθώσῃ ἐκάστου τῶν εἴκοσι θεμάτων τοὺς φανερούς σολοικισμούς, ἢ βαρβαρισμούς, νὰ συντάσσῃ αὐτὸς Ἑλληνιστὶ ὅλον τὸ θέμα, καὶ νὰ τὸ δίδῃ εἰς τοὺς μαθητάς, ὡς χειραγωγὸν τοῦ δευτέρου θέματος, καὶ τοῦτο πάλιν διορθωμένον τὸν αὐτὸν τρόπον, τοῦ τρίτου, καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ἀλλ' ἡ εἰκοστὴ πρώτη θεματικὴ σύνταξις αὕτη τοῦ διδασκάλου, ἑῖναι τάχα ἡ μία ἐκείνη τοῦ σκοποῦ προεξηρημένη ἐπιτυχία, ἡ μία ἐκείνη πρὸς τὴν ἀρετὴν τοῦ λόγου φέρουσα ὁδὸς, ἡ εἶναι εἰκοστὴ πρώτη ἀποτυχία, καὶ τῆς ὁδοῦ ἀποπλάνησις; Ἄς ἐρωτήσῃ ἑκαστος ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τὴν ἰδίαν αὐτοῦ συνειδήσιν περὶ τούτου· ἀλλὰ διὰ τὴν ἀκοῦσιν καὶ νὰ καταλάβῃ τῆς συνειδήσεως τὴν ἀπόκρισιν, πρέπει πρῶτον νὰ κατασιγῇ τὰς ἀλόγους καὶ φασιδιώδεις κραυγὰς τῆς φιλαυτίας. Ἰδοὺ τί λέγει ἡ συνειδήσις εἰς ἐκείνον, ὅστις ἀνέγνωσε μὲ σκέψιν τοὺς δοκίμους συγγραφεῖς τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἔμαθεν ἀπ' αὐτοὺς (καὶ ὅχι ἀπὸ τοὺς γραμματικούς) τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. « Ὅσον ὀρθῶς καὶ ἂν συντάξῃς, ποτὲ δὲν θέλεις » γράψῃ εἰς γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν συλλογίζεσαι, ἤγουν » δὲν συμπλέκεις τοὺς καθ' ἡμέραν ἐνδιαθέτους λόγους, » προτοῦ νὰ τοὺς προφέρῃς, καθὼς ἔγραφον ἐκεῖνοι, οἱ

εἶδος τῶν ῥημάτων. Εἴτε παίζων, εἴτε σπουδάζων τὸ ἔλεγε δὲν ἐξεύρω· τὸ πρᾶγμα ὅμως εἶναι καὶ δυνατόν καὶ πιθανόν. Ὅσαι μέθοδοι δὲν ἐπισηρίζονται εἰς τὰ θεμελία τῆς φύσεως, τί ἄλλο δύναται νὰ γεννησῶσι παρ' ἄμορφῃ καὶ τερατώδη γεννήματα;

» ὅποιοι τὴν ἐλάλουν καθ' ἑκάστην, καὶ εἶχον τὴν ἔξιν νὰ » συλλογίζωνται εἰς αὐτὴν ». Τί πρέπει λοιπὸν νὰ κάμῃ ὁ διδάσκαλος, διὰ νὰ μὴ πλανᾶται αὐτός, μηδὲ (τὸ χειρότερον) νὰ πλανᾷ τοὺς μαθητάς του;

Τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι δύσκολον. Ἡ Γραμματικὴ σου διδάσκει τὴν ὀρθὴν τοῦ λόγου σύνταξιν μὲ παραδείγματα ἐρανισμένα ἀπὸ τοὺς δοκίμους συγγραφεῖς τῆς γλώσσης. « Ἐκ » τούτων γὰρ καὶ περὶ τούτων ἡ γραμματικὴ θεωρία καὶ μέθ- » οδος (1). Ἀπὸ τοὺς ὁποίους λοιπὸν ἔλαβες τὴν ὕλην τῆς Γραμματικῆς, ἀπὸ τοὺς αὐτοὺς τούτους λάβε καὶ τὴν θεματογραφίαν σου. Αὐτοὺς καταστήσῃς ὁδηγούς τῶν μαθητῶν σου· καὶ ἂν δὲν χειραγωγῇ παρ' αὐτῶν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς τοῦ λόγου, θέλουν ἐξάπαντος μάθειν νὰ φεύγῃσι τὰς ὁδούς τῆς πλάνης· μάθημα πολλῆς τιμῆς ἄξιον, ἐπειδὴ τοὺς διδάσκει ἐν- ταυτῷ τῆς ἀτυφίας καὶ μετριοφροσύνης τὴν μεγάλην ἀρετὴν.

Τί λέγω διὰ τούτου; Ὅτι πρέπει ὁ διδάσκαλος, ὁσάκις μέλλει νὰ δώσῃ θέμα εἰς τοὺς μαθητάς, νὰ λαμβάνῃ κριφάτων, ἀπὸ δοκίμων συγγραφέα, τῶρα μίαν ἢ δύο ῥήσεις ἠθικάς, ἄλλοτε καμμίαν σύντομον ἱστορίαν, νὰ τὴν μεταφράσῃ πρῶτον αὐτὸς εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, ἔπειτα νὰ δίδῃ τὴν μετάφρασιν ταύτην εἰς ἐκείνους διὰ νὰ τὴν ἐξελληνίσωσιν. Ὅταν φέρωσιν εἰς αὐτὸν τὰ διάφορα ἑλληνικά ταῦτα συντάγματα, ἄς διορθώσῃ πρῶτον τοὺς σολοικισμούς ἢ βαρβαρισμούς ἐκάστου, ἔπειτα ἄς ἀνοίξῃ τὸ βιβλίον, ὅθεν ἔλαβε τὸ παράδειγμα, καὶ ἄς δείξῃ εἰς αὐτοὺς, ὅχι τίς ἔγραψεν ὀρθά εἰς τὴν ξένην ταύτην γλῶσσαν, ἀλλὰ τίς ἐξ αὐτῶν ἔφθασε σιμότερα τῆς ὀρθότητος τοῦ παλαιοῦ συγγραφέως. Ὡς γίνονται τὴν σήμερον τὰ θέματα, ὁ ταλαίπωρος μαθητὴς, ἐὰν ᾖ φυσικὰ ἀγχίνους, παρὰ τὸν κόπον

(1) Θεοδ. Γαζ. Γραμματ. δ'.

τῆς συντάξεως τυραννείται καὶ ἀπὸ τὴν ὑποψίαν, μήπως ἡ ἄγνοια, ἢ καὶ ἀδικία τοῦ διδασκαλοῦ, τὸν ἐστέρησεν τῆς νίκης τὸν σέφανον. Καθὼς λέγω νὰ γίνωνται, ὁ μαθητὴς διεγείρεται εἰς περισσότερον ζῆλον, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι ὁ κριτὴς τοῦ Σέλει εἴσθαι εἰς ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς.

Μία μόνη μικρὰ ῥῆσις ἀρκεῖ νὰ καταστήσῃ φανερώτερον ὅτι λέγω. « Ἀγαπῶσιν ὅλοι ὅχι ἐκείνους, ὅσοι ἀπέκτησαν με- » γαλωτάτην ἐξουσίαν, χρήσιμον εἰς μόνους αὐτούς· ἀλλ' ὅσοι » ἔγιναν πολλοτάτων καλῶν αἰτίοι εἰς τοὺς Ἕλληνας ». Ἄς ὑποθεθῶσι, καθὼς καὶ πρότερον, εἴκοσι οἱ μαθηταί, εἴκοσι τοῦ μικροῦ τούτου θεματικοῦ παραδείγματος αἱ συντάξεις. Ἀφοῦ διορθώσῃ τοὺς σολοικισμοὺς καὶ βαρβαρισμοὺς ἐκάστου, ἀνοι- ζον ἔμπροσθεν αὐτῶν τὴν βίβλον τοῦ Ἰσοκράτους μὲ τὸ αὐτὸ σέβας, μὲ τὸ ὅποιον ἀνοίγεται εἰς τὰ δικαστήρια ἡ βίβλος τῶν νόμων, καὶ δεῖξον εἰς τοὺς κρινομένους τούτους νέους πῶς ἐξέφρασε τὴν ῥῆσιν ταύτην ὁ Ρήτωρ· « Ἄπαντες γὰρ φιλοῦσιν » οὐ τοὺς σφίσειν αὐτοῖς μεγίστην δυναστείαν κεκτημένους, » ἀλλὰ τοὺς τοῖς Ἕλλησι πλείων ἀγαθῶν αἰτίους γεγεννημέ- νους (1) ». Τοιαύτη σύγκρισις καὶ παράθεσις ἔχει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο τὸ καλόν, ὅτι διδάσκει ἐνταυτῷ καὶ τὴν διαφορὰν τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης πρὸς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλη- νικὴν, καὶ ἀνακαλύπτει τὰς αἰτίας ὅθεν ἐγεννήθη ἡ διαφορὰ. Αὕτη ὅμως ἡ διδασκαλία δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραδοθῇ, πλὴν μόνους ἀπ' ἐκείνους τοὺς διδασκαλοὺς, ὅσοι ἠσχολήθησαν εἰς τὴν ἐρευναν τῆς σημερινῆς τῶν Ἑλλήνων γλώσσης, ὁρθῶς συλλογιζόμενοι, ὅτι ἀναγκαιοτέρα εἶναι εἰς ἡμᾶς ἡ γραμματικὴ θεωρία καὶ πράξις τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν λαλοῦμεν καθ' ἐκάστην, παρὰ τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν μᾶς ἀναγκάζει νὰ

(1) Ἰσοκράτ. Πρὸς Φιλίππ. § 61, σελ. 108.

μανηθάνωμεν ἢ καταλήψῃς τῶν συγγραμμάτων τῶν ἡμετέρων προγόνων.

Ἄν εὐρίσκωνται που τοιοῦτοι διδάσκαλοι, λαμβάνοντες ἐξ ἀρχῆς τὸ Σέμα, Σέλιον εἰπεῖν εἰς τοὺς μαθητάς· Ἄ. Ὅτι προ- κρίνομεν εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν τὸ Ἀγαπῶ (λέξιν Ἑλληνικὴν) παρὰ τὸ Φιλῶ, διότι τοῦτο ἀπλῶς λεγόμενον ἔφθασε νὰ ση- μαίνει ἐξαιρέτως τὴν ἐνέργειαν τὴν διὰ τοῦ σώματος γινομένην, καὶ λεγομένην Φίλημα· τὴν ὁποίαν, διὰ νὰ ἐκφράσωσιν οἱ πα- λαιοί, μετεχειρίζοντο, ἢ τὸ σύνθετον Καταφιλῶ, ἢ τὴν φράσιν ταύτην, Φιλῶ τῷ σώματι, καὶ σπανιώτερον μόνον τὸ Φιλῶ. Οἱ μεταγενέστεροι ὅμως συγγραφεῖς μετεχειρίσθησαν τὸ Φιλῶ καθὼς τὸ μεταχειρίζεμεθα τὴν σήμερον. Β'. Ὅτι λέγομεν Ὅλοι, ἀντὶ τοῦ Ἄπαντες, ἢ Πάντες, ἐναντίον τῆς παλαιᾶς χρήσεως, κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ Ὅλον ἐσήμαινε ὁλοκληρίαν ποσοῦ συν- εκχοῦς, ἤγουν ποσὸν συγκείμενον ἀπὸ μέρη πρὸς ἄλληλα ἐνω- μένα· τὸ Πᾶν, συνάθροισιν εἰς τὸν αὐτὸν τόπον μερῶν χωρι- στῶν ἐνὸς ποσοῦ διωρισμένου. Ἡ διαφορὰ προήλθεν ἐκ τούτου, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ διωρισμένον ποσὸν δύναται νὰ παρασθῇ εἰς τὸν νοῦν ὡς ποσὸν συνεχές καὶ ὁλόκληρον, σχετικῶς πρὸς ἄλλα ποσὰ ὁμοειδῆ θεωρούμενον· ὡς ὅταν λέγωμεν, Ὅλη ἡ πόλις, Ὅλον τὸ στρατεῦμα, καὶ ἐτι καταχρησικώτερον, Ὅλοι οἱ ἄν- θρωποι, σημαίνοντες πάντας τοὺς πολίτας, πάντας τοὺς στρα- τιώτας, πάντας τοὺς ἀνθρώπους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους, ὡς ἀπὸ μῆλη, σύγκειται ἡ Πόλις, τὸ Στρατεῦμα, τὸ Ἀνθρώπινον γένος. Τοιαύτης ὑπαλλαγῆς, ἢ καταχρήσεως, παραδείγματα δὲν λείπουσιν οὐδ' εἰς αὐτοὺς τοὺς Ἀρχαίους. Εἶπεν ὁ Σοφο- κλῆς (Αἰάντ. 1105),

Ἵπαρχος ἄλλων δειρ' ἐπλευσας, οὐχ ὍΛΩΝ

Στρατηγός

ἀντὶ τοῦ Πάντων, κατὰ δὲ τὴν κοινὴν γλῶσσαν, Ὅλων ἢ Ὁλεω

του γρατεύματος. Γ'. Ότι τὸ Ὄχι εἶναι ἀπὸ τοῦ Οὐχί, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τὸ Ὄχι εἶναι ἀρχαιότερον παρὰ τὸ Οὐχί, εἰς χρόνῳ (ὡς εἶναι πιθανόν) κατ' ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, ὅταν τὸ ὁ σοιχεῖον ἐπροφέρετο οὐ (1). Ἀλλ' εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον, τὸ ὁ εἰς τὴν τάξιν τῶν σοιχείων ἦτον ἀμέσως μετὰ τὸ ν, ἐπειδὴ τὸ ξ δὲν εἶχεν ἀκόμη εὑρεθῆν. Ὅθεν γίνεταί ἐτι πιθανώτερον, ὅτι οἱ πρῶτοι δημιουργοὶ τῆς γλώσσης μετεχειρίσθησαν τὰ δύο γειτονεύοντα σοιχεῖα, διὰ τὰ σημάωνται τὴν κατάφασιν καὶ τὴν ἀρνησιν (2), προσθέτοντες εἰς τὸ πρῶτον τὴν δίφθογγον (Ναι), καὶ ἀρκεσθέντες εἰς τὴν τότε ἐπικρατοῦσαν προφορὰν τοῦ δευτέρου (Ου). Μετὰ τοῦ καιροῦ τὴν πρόοδον, ἐσχηματίσθη κατ' ἐπέκτασιν τὸ Ναιχί καὶ τὸ Οὐχί. Οἱ Ἴωνες ἐπόφερον τοῦτο ψιλῶς Οὐκί· πιθανόν ὅτι ἔλεγον καὶ τὸ ἐναντίον αὐτοῦ, Ναικί, ἂν καὶ τοῦτο περιπαίχεται ὡς σκυθισμὸς ἀπὸ τὸν Ἀρισφάνην (Θεσμοφ. 1183),

..... Ναικί, ναι,
Κάτησο, κάτησο, ναικί, ναι, τυγάτριον.

ἀντὶ τοῦ,

..... Ναιχί, ναι,
Κάτησο, κάτησο, ναιχί, ναι, τυγάτριον.

Ἐκ τούτου φαίνεται ὅτι ἐγεννήθη τῆς κοινῆς γλώσσης τὸ Ναῖσκε (3). Δ'. Ὅτι τὸ, Ἐκείνους ὅσοι ἀπέκτησαν, εἶναι ἀνάλυσις τῆς ἐνάρθρωου μετοχῆς, Τοὺς κεκτημένους, ἔχουν, Οἱ κέκτηνται. Τοῦτο τὸ Οἱ μεταφράζομεν διὰ τοῦ, Ὅσοι, ἢ Οἱ ὅποιοι, διὰ τὸ ἀποφύγωμεν τὸν Ἰταλισμὸν, Ὁποῦ (Che), ὁ ὅποιος

(1) Ἰδετέας εἰς τὸν Ἡλιόδωρον σημειώσεις, σελ. 152.

(2) Καθὼς καὶ τὸ πρὸ τούτων μ, διὰ τὴν ἀπαγόρευσιν.

(3) Εὐνέχεται ὅμως νὰ ᾖναι καὶ ἰωνισμὸς ἢ προσθήκη τῆς σκε συλλαβῆς εἰς τὸ Ναῖσκε (καθὼς καὶ εἰς τὸ Ὄσκε), ἂν καὶ τὴν τοιαύτην προσθήκην δὲν τὴν ἔκαμναν οἱ Ἴωνες παρὰ εἰς τὰ ῥήματα, οἷον Τύπτεσκε, ἀντὶ τοῦ, ἔτυπτε.

παριστάνει συγκεχυμένως ὅλα τὰ γένη, ὅλους τοὺς ἀριθμούς, ὅλας τὰς πτώσεις μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀντωνυμίας, κ' ἔξω τούτων, σημαίνει ἀκόμη τοπικὸν καὶ χρονικὸν ἐπίρρομα. Ε'. Ὅτι τὸ Ἀπέκτησαν καθὼς καὶ τὸ ἐξῆς Ἐγιναν, ἢ Ἐγενναν, εἶναι λείψανα παλαιῶν ἐνεργητικῶν σχηματισμῶν τοῦ Κτάω ω, καὶ τοῦ Γίνω, ἢ Γείνω, ἀπὸ τὰ ὁποῖα, εἰς ταύτην τὴν σημασίαν, δὲν εὐρίσκονται εἰς τὰ σωζόμενα τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης συγγραμματα καὶ ποιήματα πλην οἱ σχηματισμοί, Κτώμαι, καὶ Γίνομαι. Τὰ ῥήματα ταῦτα εἶναι ἀληθινὰ Μέσα ῥήματα, καὶ δὲν ὠνομάσθησαν Ἀποθετικά δι' ἄλλο παρ' ὅτι ἀπέθεντο, ἔχουν ἔχασαν τὸν ἐνεργητικὸν σχηματισμὸν. Ζ'. Ὅτι τὸ Μεγαλωτάτην, καθὼς καὶ τὸ μετ' ὀλίγον, Πολλοτάτων, εἶναι ἀπ' ἐκεῖνα τὰ ὁμαλὰ ὑπερθετικά, ἀντὶ τῶν ὁποίων ἐπρόκριναν οἱ Ἀρχαῖοι τὰ ἀνώμαλα, Μέγιστος καὶ Πλείστος. Μετὰ τὸν καιρὸν ὅμως ἐπανελάβετο πάλιν ἡ γλώσσα τὴν παμπάλαιον χρῆσιν τοῦ Μεγαλώτατος καὶ Πολλώτατος, καθὼς ἔλεγον καὶ οἱ παλαιοὶ Σοφώτατος, Χρηστότατος κ. τ. λ. καθὼς λέγομεν ἔτι ἀπὸ τοὺς Πτολεμαίους χρόνους Ἀγαθώτατος καὶ Καλῶτατος, ἀντὶ τοῦ Βελτίων καὶ Καλλίων, ἂν καὶ ὁ Φρύνιχος μετὰ τετρακοσίους σχεδὸν χρόνους, ἔχουν κατὰ τὴν δευτέραν ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα, κατακρίνην τὸ Ἀγαθώτερος καὶ Ἀγαθώτατος ὡς ἐναντία τῆς Ἀττικῆς συνηθείας. Ἀλλὰ τὸ συγκριτικὸν τοῦ Μεγάλος εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν διὰ τί δὲν σχηματίζεται Μεγαλώτερος, ἀλλὰ Μεγαλήτερος; Εἶναι τάχα, Μεγαλείτερος, κατὰ συγκοπὴν ἀπὸ τοῦ Μεγαλειότερος (1), ἢ

(1) Μετεχειρίσθη τὸ συγκριτικὸν τοῦτο ὁ Πλάτων (Θεαιτ. σελ. 168) εἰς τὴν αὐτὴν σχεδὸν σημασίαν τοῦ Μείζων. « Ταῦτα..... τῶ » ἐταίρω σου εἰς βοήθειαν προσηρέαμην (γρ. προσήρεκα μὲν) κατ' » ἐμὴν δύναμιν, σμικρὰ ἀπὸ σμικρῶν· εἰ δ' αὐτὸς ἔζη, μεγαλειότερον » ἂν τοῖς αὐτοῦ ἐδοθήσῃ ».

πῶς ἄλλως πρέπει νὰ γράφεται; Πιθανόν, ὅτι ὁ σχηματισμός οὗτος τοῦ Μεγαλῆτερος ἐγεννήθη ἀπὸ ἄλλον Ἀττικὸν σχηματισμὸν (τὸν Μεγαλαίτερος), κατὰ τὸν ὁποῖον ἔλεγον ἐκεῖνοι, Ἰσαίτερος, Ἰδιαίτερος, Μεσαίτερος, Φιλαίτερος, ἐπὶ τὸ Ἰσος, Ἰδιος, Μέσος, Φίλος, καὶ λέγομεν ἔτι καὶ νῦν ἡμεῖς Καλῆτερος, Κοντήτερος, Μακρῆτερος, Πρωτήτερος (1) Χονδρῆτερος. Ζ'. Ὅτι τὸ δυνασεῖαν μετεφράσθη εἰς τὸ ἔξουσίαν, ἡγουν Ἡγεμονίαν, διότι εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν ἡ Δυνασειᾶ, καὶ αἱ συγγενεῖς λέξεις Δυνασεύω, Δυνασικῶς κ. τ. λ. παριστάνουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔννοιαν βίας καὶ τυραννίας, τὴν ὁποίαν δὲν ἐννοεῖ ἐνταῦθα ὁ Ἰσοκράτης, ἀν καὶ καμμίαν φορὰν εὐρίσκεται καὶ αὐτὴ εἰς τοὺς παλαιούς συγγραφείς. Η'. Ὅτι τὸ Ἀλλά σώζεται καὶ εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὰ κοινὰ Λεξικά, καὶ εἰς τὰ κοινὰ συγγράμματα καὶ ποιήματα εὐρίσκεται. Λέγομεν ὡσαύτως καὶ, Ἀμῆ, τὸ ὁποῖον εἶναι κυρίως, Ἀμμή, ἡγουν, Ἄν μῆ, συνώνυμον τοῦ, Εἰ μῆ. Καὶ ἐπειδὴ εἰς πολλὰς περιστάσεις εἶναι σχεδὸν ἀδιάφορον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν νὰ μεταχειρισθῇ τὸ, Εἰ μῆ, ἢ, τὸ Ἀλλά, διὰ τοῦτο ἡ κοινὴ λαμβάνει πολλάκις τὸ συνώνυμον Ἀμῆ καταχρηστικῶς ἀντὶ τοῦ Ἀλλά. Ἡ κυρία του σημασία φαίνεται εἰς τοῦτο τὸ παράδειγμα « Τί ἄλλο δηλοῦσι τὰ ἄλογα » ἀμῆ (γρ. ἀμμή) μόνον πολέμους (2); » ἡγουν τί ἄλλο δηλοῦσιν, εἰ μῆ δηλοῦσιν (ἢ ἂν μῆ δηλώσι) πολέμους. Καμμίαν

(1) Ἰσως ἕμως καὶ, Πρωτῆτερος, διὰ τοῦ ὁ κατὰ συγκοπὴν τοῦ, Προτερῆτερος, ἀπὸ τὸ Προτεραιτερος τοῦ Ἀριστοφάνους (Ἰππ. 1165). Τὸ Ἀρχῆτερος ἢ εἶναι ἀπὸ τὸ Ἀρχαίτερος συγκριτικὸν τοῦ Ἀρχός, ἢ κατὰ συγκοπὴν ἀπὸ τὸ Ἀρχαϊότερος συγκριτικὸν τοῦ Ἀρχαίος, ὡς ἔλεγον καὶ Γεραίτερος καὶ Παλαιότερος ἀντὶ τοῦ Γεραϊότερος καὶ Παλαιότερος.

(2) Θέατρ. Πολιτ. Κερ. γ', σελ. 42.

φορὰν λαμβάνεται ἀντὶ τοῦ, Εἰ δὲ μῆ, καθὼς εἰς τοὺς εἰχίους τούτους τοῦ Ἑρωτοκρίτου (σελ. 197),

Εἰς τὰ καλὰ μου μ' εὗρηκε, νὰ ζήσης, θυγατέρα·

Ἀμῆ (γρ. Ἀμμή) κακὴ γὰρ λόγου τοῦ ἦτον ἐτούτῃ ἡ μέρα

ἡγουν, Εἰ δὲ μῆ, ἢ Ἄν δὲν μ' εὗρισκεν εἰς τὰ καλὰ μου, κ. τ. λ. Ἡ κατάχρησις τοῦ, Εἰ μῆ, ἀντὶ τοῦ, Ἀλλά, εὐρίσκεται καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, τόσον πλέον ἀξία σημειώσεως, ὅσον εἶναι σπανία (1), καὶ διὰ τοῦτο ἱκανὴ νὰ προξενήσῃ ἀσάφειαν, καθὼς τῶντι καὶ τὴν ἐπροξένυσεν εἰς ταύτην τοῦ Ἀριστοφάνους (Λυσιστ. 942 καὶ 943) τὴν ῥῆσιν,

Οὐχ ἡδὺ τὸ μύρον, μὰ τὸν Ἀπόλλω, τουτογί,

Εἰ μῆ διατριπτικόν γε (ισ. τε) κοῦκ ἔζον γάμων.

εἰς τὴν ὁποίαν εἰς τὸ Εἰ μῆ, εἶναι ἀντὶ τοῦ Ἀλλά (τοῦ κοινῶς Ἀμμή), μόνῃ τῆς σημερινῆς γλῶσσης ἢ παραθεσις δύναται νὰ σὲ πληροφορήσῃ. Θ'. Ὅτι τὸ Καλός, τὸ ὁποῖον εἰς τοὺς παλαιούς ἐσήμαινε τὸν σήμερον λεγόμενον Εὐμορφον, ἢ Ὠραῖον, σημαίνει τὴν Ἀγαθὸν καὶ τίμιον. Ἡ κατάχρησις προήλθεν ἀπὸ σπανίους τινὰς περιστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας οἱ παλαιοὶ τὸ μετεχειρίζοντο ὡς συνώνυμον τοῦ Ἀγαθός. Τοιαύτην ἔννοιαν εἶχεν εἰς τὸ συμπλεκόμενον, Καλὸς κάγαθος, ἢ διὰ μιᾶς λέξεως, Καλοκάγαθος, τὸ ὁποῖον ἔμεινε καὶ εἰς ἡμᾶς, καθὼς καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ οὐσιαστικὸν Καλοκαγαθία. Ἄλλοι ὅμως περισσό-

(1) Ὅταν ἡ γλῶσσα δηλαδὴ ἦτον ἔτι εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς· ἀλλ' οἱ μεταγενέστεροι, καὶ μάλιστα οἱ Ἑκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς, μετεχειρίσθησαν συχνὰ τὸ, Εἰ μῆ, ἀντὶ τοῦ Ἀλλά, καὶ τοῦτο πάλιν ἀδιαφύρως ἀντὶ τοῦ Εἰ μῆ. Ὅθεν ὁ μετὰ Ματθαῖος (12, 4') λέγει, « Οὐδένα εἶδον, Εἰ μῆ » τὸν Ἰησοῦν μόνον » ὁ δὲ Μάρκος (9, 4'), « Οὐδένα εἶδον, ἈΛΛ' ἄν τὸν » Ἰησοῦν μόνον ».

τερον δὲν ἐφαίνετο ἡ συνωνυμία αὐτῇ παρὰ εἰς τὰ οὐδέτερα Καλόν, καὶ Ἀγαθόν (Ἰλιάδ. ι', 615),

ΚΑΛΟΝ τοι σὺν ἔμοι τὸν κῆδιν, ὅς κ' ἐμὲ κῆδῃ,

καὶ (Ἰλιάδ. ω', 425),

ἢ τέκος, ἢ β' ἈΓΑΘΟΝ καὶ ἐναίσιμκ δῶρα δίδουναι.

Εἰς τοὺς Πτολεμαϊκοὺς χρόνους ἡ κατάχρησις ἐπ' ἀρχήν εἰς τόσον, ὥστε δὲν εἶναι ἄλλο συνεχέστερον εἰς τοὺς Ἑβδομήκοντα παρὰ ταύτην τὴν σημασίαν. Ἀρκεῖ μόνον τὸ γνωστὸν καὶ εἰς αὐτοὺς τῶν ἐκκλησιῶν τοὺς κανδηλάπτας, « Οὐοὶ » οἱ λέγοντες τὸ πονηρόν, καλόν, καὶ τὸ καλόν, πονηρόν (1).

Ἐάν ἡ Σεματογραφία γίνεταί, δὲν λέγω μὲ ταύτην τὴν ἐξέτασιν, ἐπειδὴ οὐτε εἰς ὅλας τὰς περιόδους τῆς μαθησεως ἀρμόζει, οὐτε ὅλοι ἴσως οἱ διδάσκαλοι εἰς τὰς παρούσας περιόδους εἶναι ἱκανῶς προετοιμασμένοι εἰς ταύτην τὴν γυμνασίαν, ἀλλὰ μὲ ἐξέτασιν ὅσον εἶναι δυνατὸν ὁμοίαν καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἔχουσιν μὲ τὴν προειρημένην, ἀπολαμβάνουσιν ἐνταυτῷ δύο καλὰ οἱ σπουδάζοντες· φυλάσσουσιν εἰς τὴν μνήμην μὲ περισσοτέραν εὐκολίαν τὴν ὁρθὴν χρῆσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης· ἔπειτα καὶ μανθάνουν κατὰ μικρὸν τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν, ἀνακαλύπτοντες ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τὰ γενέθλια, τὰς ἀνωμαλίας, τοὺς χυδαῖσμούς αὐτῆς, καὶ τὸν τρόπον τῆς διορθώσεως αὐτῶν. Ὄταν, παραδείγματος χάριν, διδασκῇ ὁ μαθητὴς σου τὴν ἐτυμολογίαν καὶ χρῆσιν τοῦ Ἀμμή, θέλει τὸ ἔχειν ἐντροπὴν νὰ μεταχειρίζεται εἰς τὸπον αὐτοῦ, ἢ τοῦ Ἀλλὰ, τὸ Ἰταλικόν, Ma. Ἡ ἀπὸ ξένους θάνεισις, ἢ νὰ τὸ εἶπω καθαρώτερα, ψωμοζήτηςις λέξεων καὶ φράσεων, ἀπὸ τὰς ὁποίας γέμουναι αἱ

(1) Ἡσάϊου ε', 20.

ἀποθῆκαι τῆς γλώσσης, σιμὰ τῆς ἀτιμίας, δίδει καὶ παντελοὺς ἀπαιδευσίας, ἢ καὶ ἡλιθιότητος, ὑπόληψιν. Ἐάν ᾖναι ποτὲ καλὸν ἢ ὑπερηφανία, τότε βέβαια ἔχει τὸν τόπον τῆς, ὅταν γεννᾶται ἀπὸ τὴν μεγαλοφροσύνην, τὴν ὁποίαν ἐμπνέει εἰς τὰς εὐγενεῖς ψυχὰς, ἢ ἀγάπῃ τῆς ἰδίας πατρίδος, καὶ γλώσσης. 'Τί ὠφελεῖ τῶν ἀλλοτριῶν γλωσσῶν ἢ εἰδήσεις, ὅταν λαμβάνῃ τις ἀπ' αὐτὰς ὅχι ὅ,τι δύναται νὰ διορθώσῃ, ἀλλ' ὅ,τι διασφύρει καὶ ἀσχημίζει τὴν γλῶσσάν του; Ἡ χρεία τὴν ὁποίαν ἀπὸ τὰς ἄλλας ἔχει ἡ ἡμετέρα εἶναι πολλὰ ὀλίγη, ἐπειδὴ παραστέκει σιμὰ τῆς ἢ ὑπέρπλουτος αὐτῆς μήτηρ, ἔτοιμη νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν ὅ,τι τῆς λείπει; ἔάν μόνον ἔχῃσι τὴν τέχνην νὰ τὸ λαμβάνωσιν οἱ λαμβάνοντες χωρὶς σπαταγμῶν. Καὶ μ' ὕλον τοῦτο, δὲν ἐξεύρω διὰ ποίαν αἰτίαν ζητοῦμεν νὰ τὴν γεμίσωμεν ἀπὸ τῶν ἄλλων γλωσσῶν τὰ ἰδιώματα. Ὡς νὰ μὴν ᾤσαν ἀρκετοὶ ὅσοι Τουρκισμοὶ τὴν ἐμίαναν, τὴν πολιορκοῦσι σήμερον οἱ Γαλατισμοί, οἱ Ἰταλισμοί, οἱ Γερμανισμοί, πανταχόθεν, καὶ τὴν πνύγουσιν.

Ἐξω ἀπὸ τὰ προσημειωθέντα καλὰ, τὰ ὅποια προξενεῖ εἰς τοὺς νέους ἡ γινομένη μετὰ λόγου Σεματογραφία, θέλει προξενήσῃ καὶ τὸ πολυτιμώτατον ἀπάντων, τὸν ὑπὲρ τῆς πατρίδος ζῆλον, ἔάν ἔχῃ τὴν τέχνην ὁ διδάσκαλος νὰ ἐκλέγῃ ἀπὸ τῶν παλαιῶν τὰ βιβλία, καὶ νὰ διδῇ συνεχῶς εἰς τοὺς Σεματογραφούντας τοιαῦτα παραδείγματα, ὅποια εἶναι ἱκανὰ (καθὼς τὸ πρὸ μικροῦ μικρὸν παράδειγμα τοῦ Ἰσοκράτους) νὰ ἐμπνεύσωσιν εἰς τὰς ψυχὰς αὐτῶν τὴν ὁρεξὶν νὰ ὠφελήσωσι τὴν πατρίδα των. Εἶναι πράγμα ἀναγκαῖον νὰ συνεισθῶσι σύγκριρα νὰ ἐνθουσιάζωνται διὰ τὸ καλόν, διδασκόμενοι ὅτι μόνον τὸ ὠφέλιμον εἶναι καλόν, καὶ μόνον τὸ καλὸν ἄξιον ἀγάπης καὶ σπουδῆς, κατὰ τὸ πολυθρύλλητον ᾄσμα, τὸ

ὁποῖον ἔψαλλον αἱ Μοῦσαι καὶ αἱ Χάριτες εἰς τοῦ Κρόνου τοὺς γάμους·

Ὅττι καλὸν φίλον ἐστὶ· τὸ δ' οὐ καλὸν οὐ φίλον ἐστὶ.
Τοῦτ' ἔπος ἀθανάτων ἦλθε διὰ σομάτων.

Ἀναγκαῖον εἶναι νὰ λέγεται συνεχῶς εἰς αὐτοὺς ὅ,τι ἔλεγεν ὁ Σωκράτης εἰς τοὺς μαθητάς του· « Ἐπιθυμεῖς νὰ τιμᾶσαι « ἀπὸ τὴν πατρίδα σου; τὴν πατρίδα σου πρέπει νὰ ὠφελῇς· » Ἡμεῖς νὰ θαυμάζῃ ὅλη ἡ Ἑλλάς τὴν ἀρετὴν σου; τὴν Ἑλλάδα προθυμοῦ νὰ εὐεργετῇς (1) »· τὴν σήμερον μάλιστα, ὅπουταν, κατὰ θεῖαν μοῖραν, ἡ ἀναξιώθεῖσα Ἑλλάς ἀνταμείβῃ μὲ τὰ φιλόσοφα καὶ μητρικὰ της ἐναγκαλισματα τοὺς ἑραστάς καὶ δημιουργοὺς τῆς δόξης αὐτῆς.

Ὅταν μὲ τοιαῦτα καθαρὰ νάματα ποτίζῃς τὰς ἀπαλὰς τῶν μαθητῶν σου ψυχὰς, ὅταν τοὺς ἐλευθερώσῃς ἀπὸ τὴν ἀηθρίαν καὶ τοὺς ματαιοὺς κόπους τῆς ἀμεθόδου παραδόσεως, ὅταν, ὅχι μόνον εὐκόλῳ, ἀλλὰ καὶ ἡδονικῇ καταστάσει εἰς αὐτοὺς τὴν μάθησιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, τότε θέλεις τοὺς ἰδεῖν νὰ καταγίνωνται, ὅχι εἰς τὰς πρὸ μικροῦ σημειωθεῖσας ματαιοπονίας, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν πάντοτε πρόδρομοι τῆς μελλούσης τῶν γλωσσῶν καὶ τῶν ἐθνῶν διαστροφῆς, ἀλλ' εἰς μεταφράσεις Ἑλληνικῶν καὶ ξένων βιβλίων, εἰς παρατηρήσεις ὠφελίμους εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς κοινῆς γλώσσης, καὶ εἰς τὴν εὐμέθοδον παράδοσιν τῆς Ἑλληνικῆς, εἰς ὀλίγα λόγια, εἰς ὅλα τὰ καλὰ, ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα νὰ ἐκπλύνῃσι τὸν πολυχρόνιον ῥύπον, μὲ τὸν ὁποῖον κατησβόλωσε τὸ εὐμορφώτατον τῆς Ἑλλάδος πρόσωπον ἡ βαρβαρότης. Ὅταν

(1) Ξενοφ. Ἀπομν. Β', α, «Εἴτε ὑπὸ τίνος πόλεως ἐπιθυμεῖς τιμᾶσθαι, » τὴν πόλιν ὠφελήτεον· εἴτε ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος πάσης ἀξιώεις ἐπ' ἀρετῇ » θαυμάζεσθαι, τὴν Ἑλλάδα πειρατέον εὖ ποιεῖν ».

τοιούτοι μαθηταὶ ἐκβαίνωσιν ἀπὸ τὰς χειρὰς σου δημιουργημένοι ὡς ἀγάλματα καλὰ, τότε κατεσταθῇς, σὺ διδάσκαλε, ὅς τις ἀν' ἡσai, τῆς πατρίδος ὁ μέγιστος εὐεργέτης, ἐπειδὴ εὐρηκας τὴν τέχνην νὰ πολυπλασιάσῃς τοὺς εὐεργέτας αὐτῆς· καὶ ἡ θύρα τοῦ φροντιστηρίου σου εἶναι ἀξία νὰ φέρῃ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην,

ΕΥΓΡΑΣΤΗΡΙΟΝ ΕΥΕΡΓΕΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

Ἐάν ἴσως τινὲς ἀπὸ τοὺς διδασκάλους δυσαρεστηθῶσιν εἰς ὅσα λέγω περὶ αὐτῶν, εἶναι ὅμως ἐξ αὐτῶν καὶ γνήσιοι φίλοι τῆς δόξης τοῦ γένους αὐτῶν πολλοὶ (1), οἱ ὁποῖοι ἄλλο εἰς τοὺς

(1) Ἀπὸ τοὺς φιλογενεῖς τούτους διδασκάλους, τῶν ὁποίων, δι' εὐτυχίαν τῆς Ἑλλάδος, ὁ ἀριθμὸς πληθύνεται καθ' ἡμέραν, ἀκούομαι κατὰ τὸ παρὸν νὰ ὀνομάσω ΛΑΜΠΡΟΝ τὸν ΦΩΤΙΔΑΗΝ, διδασκάλου τοῦ ἐν Βουκορεστίῳ Ἑλληνικοῦ γυμνασίου. Ἀκούω ὅτι ὁ σοφὸς οὗτος διδάσκαλος ἔχει τάξιν καὶ μέθοδον εἰς τὰ μαθήματά του· λέγουσιν, ὅτι καὶ οἱ ἐξερχόμενοι ἀπὸ τοῦ γυμνασίου αὐτοῦ νέοι, παρὰ τὴν εὐδαιμονίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, εἶναι σοφισμένοι καὶ μὲ ἥθη χρηστὰ, καὶ μὲ φρονήματα ὄντως Ἑλληνικά. Τοῦτο τοῦ ΛΑΜΠΡΟΥ τὸ εὐεργέτημα εἶναι ἐτι ἀξιολογώτερον, ἀλλ' ὅχι παράδοξον. Ἡ εὐμεθοδία τῆς παραδόσεως προσηλόνουσα τὰς νέας ψυχὰς εἰς τὰ μαθήματα, φυσικὰ τὰς μακρύνει ἀπὸ πολλὰς ἄλλας αἰσχυρὰς ἐπιθυμίας καὶ ἀσχολίας· « Ὡς εἰ καὶ μὴδὲν » ἄλλο θυνήσεται τὰ μαθήματα ταῦτα ποιεῖν ἀγαθόν, ἀλλ' οὖν ἀπο- » τρέπει γὰρ τοὺς νεωτέρους πολλῶν ἄλλων ἀμαρτημάτων » (Ἰσοκράτ. Παναθην.). Εἰς ἐναντίαν τὴν ἀμεθοδίαν, αὐξάνουσα τοὺς κόπους ὑπέρμετρα, ἀηδιάζει καὶ ψυχραίνει τὰς ψυχὰς, καὶ γεννᾷ εἰς αὐτάς τὴν μπερὰ πάντων τῶν κακῶν, τὴν ἀργίαν· διότι ἀργὸς εἶναι ὅχι μόνον ὅς τις δὲν ἐργάζεται, ἀλλὰ καὶ ὅς τις ἐργάζεται ἀνάποδα. Τοῦ τοιούτου γράφουσιν αἱ χεῖρες, ἀπαγγέλλει τὸ σῶμα, ἀλλ' ἡ ψυχὴ δὲν μετέχει τίποτ' ἀπ' αὐτά.

Τὸ χρεωστούμενον τοῦτο εἰς σέ, ΛΑΜΠΡΕ, ἐγκώμιον ἦτο γραμμένον, ὅταν ἤκουσα ὅτι ὁ θάνατος ἐστέρησε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν σου. Τίς ἄλλος παρὰ τοὺς μαθητάς σου δύναται νὰ κατηγορήσῃ τῆς

αὐτοσχεδῶν τούτους σχοασμοὺς δὲν θέλουν εὑρεῖν, παρ' ὅσα αὐτοὶ καὶ ἐσυλλογίσθησαν πρὸ πολλοῦ, καὶ εἰς ἔργον ἔβαλαν, ὅσον ἐσυγχώρουν αἱ παρούσαι δυσχεεῖς περιστάσεις. Εἰς αὐτοὺς λοιπὸν ἀποδiléπων, εἰς αὐτοὺς Σαφρόν, ἀπ' αὐτοὺς ἐλπίζων τῆς κοινῆς πατρίδος τὴν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον εἰς τὰ καλὰ προκοπὴν, κρίνω ἀναγκαῖον νὰ προσθέσω εἰς τὰ περὶ τῆς Σεματογραφίας, ὅσα ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐξήγησιν τῶν ποιητῶν ἢ συγγραφέων.

Ἄλλο δὲν εἶναι ἡ ἐξήγησις αὕτη παρὰ τὸ ἀντίστροφον τῆς Σεματογραφίας, κατὰ τοῦτο μόνον διαφέρουσα, ὅτι πρέπει νὰ προηγηται ἐκείνης περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον διάστημα χρόνου, ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ Σεματογραφῇ ὁ μαθητὴς, πρὶν τοῦλάχιστον νὰ μάθῃ διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοὺς σχηματισμοὺς τῶν μερῶν τοῦ λόγου. Καθὼς τῆς Σεματογραφίας, οὕτω καὶ τῆς ἐξηγήσεως ἡ μέθοδος πρέπει νὰ ᾖναι τοιαύτη, ὅποια νὰ προσξενῇ ἐνταυτῷ ὠφέλειαν καὶ ἡδονὴν εἰς τοὺς σπουδάζοντας τὴν γλῶσσαν. Ἄλλ' ἡ συνήθης μέθοδος δὲν εἶναι καλὴ κἀνὲν ἀπὸ τὰ δύο ταῦτα νὰ κάμῃ διότι καὶ ἡ ἐκλογὴ τῶν ποιητῶν, ἡ συγγραφέων, γίνεται χωρὶς κρίσιν, καὶ ἡ ἐξήγησις εἶναι τόσον ἀηδὴς, διὰ τὴν ἄλογον συσσωρεύειν πολλῶν κοινῶν λέξεων καθ' ἑκάστην Ἑλληνικὴν, ὥστε δικαιότερον ἤθελε δώσειν τίς εἰς τὴν τοιαύτην συσσωρεύειν τὸ ὄνομα τῆς Ψυχικτασίας παρὰ, μὲ τὸ ὅποιον κοινῶς τὴν ὀνομάζουσι, τῆς Ψυχαγωγίας. Τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο παράδειγμα, τὸ ὅποιον ἔλαβον ἀνωτέρω ἀπὸ τὸν Ἰσοκράτην, ἀρκεῖ νὰ μᾶς

Ἑλλάδος τὴν λύπην; καὶ τί μένει πλέον εἰς ἐμὲ ἄλλο παρὰ νὰ πέμψω εἰς τὸν τάφον σου τὸν μικρὸν τοῦτον, ἀλλ' ἀπὸ ψυχῆς ἐξερχόμενον ἔπαινον εἰς τὴν μακαρίαν σου ψυχὴν; Αἰωνία σου ἡ μνήμη! « Γαῖαν » ἔχοις εἰλαφράν! »

ἀποδείξῃ τὴν ἀτοπίαν τῆς τοιαύτης μεθόδου, ἐὰν τὸ ὑποθέσωμεν τώρα, ὅχι ὡς Σέμα, ἀλλ' ὡς ἀνάρχνησιν, ψυχαγωγημένην εἰς τοῦτον τὸν τρόπον « Γὰρ, διότι, ἐπειδὴ, ἅπαν- » ΤΕΣ, ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ΦΙΛΟΨΙΝ, ἀγαποῦν, ἀσπά- » ζονται, περιποιούνται, Οἱ ΤΟΥΣ, ὅχι ἐκείνους τοὺς » ἀνθρώπους, ΚΕΚΤΗΜΕΝΟΥΣ, οἱ ὅποιοι ἀπέκτησαν, » ἐκέρθησαν, ΣΦΙΣΙΝ Αὐτοῖς, διὰ τὸν ἑαυτὸν τῶν, διὰ » λόγου τῶν, ΔΥΝΑΣΤΕΙΑΝ, ἐξουσίαν, δύναμιν, κράτος, » ἡγεμονίαν, βασιλείαν, ΜΕΓΙΣΤΗΝ, μεγαλωτάτην, πλα- » τυτάτην, ἌΛΛΑ, ἀμμή, ΤΟΥΣ ΓΕΓΕΝΗΜΕΝΟΥΣ, » ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔγιναν, ἐχρημάτισαν, κατεσάθησαν, Αἱ- » ΤΙΟΥΣ, αἰτία, ἀφορμὴ, ἙΛΛΗΣΙ, εἰς τοὺς Ἕλληνας » ΠΑΕΙΣΤΩΝ, πολλοτάτων, περισσῶν, ἈΓΛΩΩΝ, κα- » λῶν, χρησίμων, ὠφελίμων πραγμάτων ». « Τίς δύναται νὰ παραβάλῃ ταύτην τὴν ἐξήγησιν μὲ τὴν Σεματικὴν ἐκείνην τὴν πρώτην, χωρὶς νὰ ἐκφωνήσῃ ὅτι ἔλεγεν εἰς ἀπὸ τοὺς Δειπνοσοφιστὰς τοῦ Ἀθηναίου (1) πρὸς τοὺς τοιοῦτους μαρολόγους Γραμματικούς; « Τί γὰρ ὄφελος τῶν τοσούτων ὀνομάτων, ὧ » Γραμματικέ, πάντας ἐπιτρέψαι μᾶλλον ἢ σωφρονίσαι δυ- » ναμένων τοὺς ἀκούοντας; » « Διὰ τί τοσαύτη λέξεων ἀσωτία καὶ ἀληθινὴ λογοδιάρροια, ἥτις ὅχι μόνον διδάσκει τοὺς μαθητὰς τὴν φλυαρίαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐμποδίζει νὰ καταλάβωσιν ἀκριδῶς ἐκάστης λέξεως τὴν δύναμιν. Τότε μόνον συγχωρεῖται τῶν λέξεων ἡ συμφόρησις, ὅταν ἡ κοινὴ γλῶσσα ἀδυνατῇ νὰ παραστήσῃ διὰ μιᾶς λέξεως τὴν ἔννοιαν.

Εἶπα ὅτι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἡ ἔρευνα πρέπει νὰ συνοδεύεται πάντοτε μὲ τὴν ἔρευναν τῆς κοινῆς. Καθὼς λοιπὸν εἰς τὴν ἰδίως λεγομένην Θεματογραφίαν, ἡ μετάφρασις ἐκ τῆς

(1) Βιβλ. XIII, σελ. 610.

κοινῆς γλώσσης ἐγίνετο διὰ γυμνασίαν τῆς Ἑλληνικῆς οὕτως ἐκ τοῦ ἐναντίου εἰς τὴν ἐξήγησιν, ἢ φυγαγωγίαν, ἢ μετάφρασις ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς πρέπει νὰ γίνεται Σέμα καὶ γύμνασμα τῆς κοινῆς. Εἶναι πρᾶγμα πολλοῦ γέλωτος ἄξιον, νὰ καταγινώμεθα εἰς τὴν ἐρευνᾶν τῆς παραγωγῆς, ἐτυμολογίας, γραφῆς καὶ συντάξεως τῶν Ἑλληνικῶν λέξεων, καὶ νὰ μὴ γνωρίζωμεν τὰς λέξεις, μὲ τὰς ὁποίας παριστάνομεν καθ' ἑκάστην τὰς ἐννοίας τῆς ψυχῆς ἡμῶν, μὴδὲ τῆς συντάξεως αὐτῶν τὸν τρόπον. Ἐκ δὲ τί συνέβη ἡ τοιαύτη ἐπονείδιστος ἄγνοια; διότι ἡμελήθη εἰς τὰ σχολεῖα ἢ ἀδιαλείπτως παραβολὴ καὶ παραθεσις τῶν δύο γλωσσῶν· διότι οἱ διδάσκαλοι ἐπεχείρησαν νὰ κάμωσι τοὺς μαθητὰς τῶν Πλάτωνος καὶ Ξενοφώντος, ἤγουν ἐματτοπόνησαν εἰς τὸ ἀδύνατον, καὶ τοὺς ἀφῆκαν νὰ γράψωσι τὴν κοινὴν γλῶσσαν χειρότερα παρὰ τοὺς ὑδροφόρους καὶ ξυλοφόρους.

Ολίγα παραδείγματα δὲν ἠθέλαν εἶσθαι ἔξω τοῦ καιροῦ νὰ καταστήσωσι σαφέστερον ὅ,τι λέγω. Ὅταν παρατηρήσῃς μὲ τὸν μαθητὴν σου, ὅτι ὁ Γέλως εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Ὁμήρου εἶχε δύο σχηματισμοὺς Γέλως Γέλωτος, καὶ Γέλος Γέλου (Ὀδυσ. υ', 8 καὶ 346), τοιαύτη παρατήρησις γεννᾷ ἄλλην ἐν ταυτῷ παρατήρησιν ταύτην, ὅτι ἀπὸ τὸν σχηματισμὸν τοῦτον τὸν δεύτερον παράγεται τῆς κοινῆς γλώσσης τὸ οὐσιαστικὸν οὐδέτερον Γέλιον καὶ Γέλια (ὡς ἀπὸ τὸ Λόγος, τὸ Λόγιον καὶ τὰ Λόγια), καὶ ὅτι ἐπομένως πρέπει νὰ γράφεται διὰ τοῦ ἰ, καὶ ὅχι Γέλειον, ἢ Γέλοιον, ὡς τὸ γράφουσι γελοῖως οἱ Λεξιμογράφοι τῆς κοινῆς γλώσσης, συγχέοντες αὐτὸ μὲ τὸ ἐπίθετον Γελοῖον.

Φέρω δεύτερον παράδειγμα ἀπὸ τοὺς Λεξιμογράφους τὸ Κοιτάζω, ἤγουν βλέπω, τὸ ὁποῖον αὐτοὶ γράφουσιν ἀπαράλακτως ὡς τὸ Κοιτάζω, ἤγουν ἀναπαύομαι εἰς τὴν κοίτην.

Καὶ τοῦτο μὲν ὅτι γράφεται ὁρθῶς, γίνεται φανερόν ἀπὸ τὴν κοινὴν φράσιν, « Ἐκοίταζαν τὰ ὀρνίθια » ἤγουν, Ὑπῆγαν εἰς τὴν κοίτην, ἀπὸ τὴν σύνθετον μετοχὴν Κατακοιτασμένοις, ἢ Κατακοιτάμενος, μὲ τὴν ὁποίαν σημαίνομεν τὸν ἐξ ἀρρώστιας κλινήρη, καὶ τέλος, ἀπὸ τοῦ Πινθάρου (1) τὸ, « Ἄνὰ » βωμόν Σεᾶς κοιτάξατο ». Ἄλλ' ὅταν σημαίνῃ τὸ Βλέπω, πιθανόν εἶναι ὅτι πρέπει νὰ γράφεται Κυττάζω, ὡς Αἰολικὴ ἀρχαιοτάτη λέξις, ἀντὶ τῆς ὁποίας οἱ Ἀττικοὶ ἔλεγον Κυπτάζω, καθὼς μετεσχημάτισαν καὶ ἄλλα Αἰολικὰ ῥήματα, οἷον τὸ Κόσσω (2), Νίσσω, Ὄσσω, Πέσσω, ἢ Πέττω, εἰς τὸ Κόπτω, Νίπτω, Ὀπτω καὶ Πέπτω. Τὸ Κυπτάζω, ὡς ἡ παραγωγὴ τοῦ τὸ φανερώνει (ἀπὸ τὸ Κύπτω), ἐσήμαινε κυρίως τὸ, Σκυπτὸς θεωρῶ τί, ἐνασχολοῦμαι, καταγίνομαι, διατριβῶ, καὶ χρονίζω εἰς αὐτὸ, καὶ ἀκολούθως ἐπιμελοῦμαι καὶ φροντίζω δι' αὐτό. Ὅστις βάλλει τὴν φροντίδα τοῦ εἰς τίποτε, ἐξ ἀνάγκης ἀμελεῖ καὶ παραθλίπει τὰλλα· ὅθεν σημαίνει πρὸς τούτοις τὸ Κυπτάζω (κατὰ τὸν Σουῖδαν), καὶ τὸ Ἄναβαλλω, ἤγουν ἀφίνω εἰς ἄλλον καιρὸν. Ὅλα σχεδὸν αἱ σημασίαι αὗται σώζονται εἰς τῆς κοινῆς γλώσσης τὸ Κυττάζω· οἷον « Τί με κυττάξεις εἰς τὸ πρόσωπον; Τί κυττάξεις, καὶ » δὲν κάμνεις ὅ,τι σὲ εἶπα; Κυττάζω νὰ μάθω τίς τὸ ἔκαμε ». Ὁ Ἀριστοφάνης, ἀπαριθμῶν τὰς διαφόρους οἰκιακὰς ἀσχολίας τῶν γυναικῶν, λέγει (Λυσιστρ. 17),

Ἡ μὲν γὰρ ἡμῶν περὶ τὸν ἄνδρ' ἐκύπτασεν·
Ἡ δ' οἰκίτην ἤγειρεν· ἢ δὲ παιδίον
Κατέκλινεν· ἢ δ' ἔλουσεν· ἢ δ' ἐψώμισεν.

(1) Ὀλυμπ. XIII, 106.

(2) Ἰσως ἀπὸ τὸ Αἰολικὸν Κόσσω εἶναι τῆς κοινῆς γλώσσης τὸ Κοσσιζω (ἤγουν κόπτω μὲ τὸ δρέπανον), τὸ ὁποῖον οἱ Λεξιμογράφοι γράφουσι δι' ἐνὸς μόνου σ.

ἔγουν « Ἄλλη ἀπὸ ἡμᾶς κυττάζει τὸν ἄνδρα τῆς ἄλλης ἐξυπνί- » ζει τὸν δοῦλον ἄλλη κοιμίζει τὸ παιδίον τῆς ἄλλης τὸ λούει, » καὶ ἄλλη τὸ ταγίζει ». Διὰ τοῦτο ἔφερα παράδειγμα τούτους τοῦ Ἀριστοφάνους τοὺς στίχους, διότι τὸ Ἐκύπτασεν ἐξηγήθη ὀλίγον διαφόρως ἀπὸ τινὰς φιλόλογους· ὅθεν φαίνεται καὶ πάλιν ἡ ὠφέλεια τῆς κοινῆς γλώσσης εἰς τῆς Ἑλληνικῆς τὴν κατὰ- ληψιν, καθὼς καὶ ταύτης εἰς διόρθωσιν ἐκείνης. Ὅταν ὁ Πλού- ταρχος (Λακων. Ἀποφθ.) λέγῃ, ὅτι ὁ Λυκούργος ἀπηγό- ρευσεν εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ ἐκδύσωσι τοὺς φονευθέντας ἐχθροὺς, προσθέτει τὴν αἰτίαν ταύτην, « Ὅπως μὴ, κυπτά- » ζοντες περὶ τὰ σκύλα, τῆς μάχης ἀμελῶσιν », ἔγουν, Διὰ νὰ μὴ ἀμελῶσι τὸν πόλεμον, κυττάζοντες νὰ ἐκδύσωσι τοὺς νεκροὺς ἀπὸ τὰ ὅπλα των. Οὕτω λέγομεν, « Κύτταζε τὴν » δουλείαν σου » ἔγουν, Ἀσχολοῦ εἰς τὸ ἔργον σου, καὶ μὴ περιεργάζεσαι ἄλλα· καὶ « Μ' ἐκύτταζεν εἰς τὴν χρείαν μου » ἔγουν, Μ' ἐπεμελήθη καὶ μ' ἐδοήθησε.

Εἶναι λέξεις ἄλλαι, τῶν ὁποίων ἡ γένεσις ἔγινεν ἄδηλος, ἢ διότι δὲν εὐρίσκονται εἰς τοὺς σωζομένους παλαιούς συγγρα- φεῖς, ἢ εἰς τὰ παλαιὰ σωζόμενα Λεξικά, ἢ διότι ὁ σχηματισμὸς αὐτῶν εὐρίσκεται εἰς μίαν μόνην Διλεκτον. Τοιοῦτον εἶναι τὸ Φούκτα, ἀπὸ τοῦ ὁποίου εὐρίσκουμεν εἰς τοὺς Συγγραφεῖς τὸ Δράξ. Τοῦτο κατ' ἀρχὰς ἐσήμαινεν ὅσον ἐμπορεῖ νὰ χωρήσῃ τῆς χειρὸς ἡ κοιλότης, ἥτις γίνεται ἀπὸ τῶν δακτύλων τὴν πρὸς ἀλλήλους γύρῳσιν· ἔπειτα κατὰ τοὺς Πτολεμαϊκοὺς χρόνους, ἴσως καὶ ἀρχήτερα, ἔλαθεν ἡ Δράξ τὴν σημασίαν καὶ αὐτῆς τῆς κοιλῆς χειρὸς, ἔγουν ἐσήμαινε καὶ τὴν κοινῶς λεγομένην Φουκτίαν καὶ τὴν Φούκταν. Μ' ὅλον τοῦτο, καὶ τὸ βαρβαρόσχημον, Φούκτα, εὐρίσκεται εἰς τὸν Ἡσύχιον, σχη- ματισμένον Ἀττικῶς, Πύκτι, καὶ ἐξηγημένον ἀπὸ τὸν Λεξικογράφον διὰ τοῦ Γρόνθου. Ἐτρέψαμεν λοιπὸν τὸ Πύκτι

εἰς τὸ Φούκτα, καθὼς ἀπὸ τὸ Φύσκη ἐσχηματίσαμεν τὸ Φούσκα (1). Κατ' ἄλλο δὲν διαφέρουσιν ἐν ἀπὸ τὰλλο ταῦτα, πλὴν διότι τὸ Φούκτα προσέλαβε καὶ τρίτον Αἰολισμὸν ἢ Δωρι- σμὸν, τὴν μεταβολὴν τοῦ π εἰς τὸ φ. Οὕτως ἔλεγον ἐκεῖνοι Φερσέφατταν τὴν Περσεφόνην· οὕτω λέγομεν ἡμεῖς (διὰ νὰ μὴ ἀπαριθμῶ πολλὰς ἄλλας τοιαύτας μεταβολάς, εἰς ὅλους γνωσάς) Φτενόν, τὸ λεπτόν, σχηματίζαντες ἀναμφισβόλως αὐτὸ ἀπὸ τὸ Πτηνόν, ἐπειδὴ εἰς τὴν φύσιν τῶν λεπτῶν εἶναι, καὶ νὰ πέτνεται, ἔγουν νὰ σηκώνωνται εὐκολα ἀπὸ τὴν γῆν, μὲ πολλὰ μικρὸν ἀνέμου φύσημα. Γίνεται μάλιστα ἡ παραγωγή τοῦ, Φούκτα, φανερά, ἀπὸ τὸ συνώνυμον Πυγμή, ὅθεν οἱ Ῥωμαῖοι ἐσχημάτισαν τὸ Pugnus, καὶ οἱ Ἰταλοὶ τὸ Pugno, τὸ ὁποῖον εἰς αὐτοὺς εἶναι τῆς Φουκτίας καὶ τῆς Φούκτας δηλωτικόν. Πρόσθετε ὅτι καὶ τὸ Ἰταλικὸν Impugnare εἶναι τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων τὸ Πυκάζω, τῆς κοινῆς γλώσσης τὸ Φουκτιάζω, ὡσὰν νὰ εἴπῃς Πυκτιάζω ἢ Πυκτάζω (2).

Ἐπειδὴ ἔπεισε λόγος περὶ Διλεκτῶν, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ παραθράμῃ δύο πλάνας ἄλλας τῶν Γραμματικῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπροξένησαν ὅχι ὀλίγην σύγχυσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Πρώτη πλάνη εἶναι ἡ πλασθεῖσα ἀπ' αὐ- τοὺς καὶ ὀνομασθεῖσα Κοινὴ πέμπτη διὰλεκτος, τὸσον γελοι- οτέρα ὅσον καὶ αὐτὸ τῆς τῶνομα εἶναι φανερά ἀντίφασις. Ἐάν ᾖναι κοινὴ, πῶς εἴηαι δυνατόν νὰ ᾖναι Διὰλεκτος; ἐάν Διὰ- λεκτος, πῶς Κοινὴ; Διὰ νὰ διασκεδασθῇ πᾶσα περὶ τούτου ἀμυγδαλία, ἀς ὑποθέσωμεν τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν συνθεμένην ὅχι ἀπὸ τῶσας, ὅσας ἀληθῶς ἔχει, ἀλλὰ (διὰ τὸ εὐκατά- ληπτον) ἀπὸ μόνας ἑκατὸν λέξεις, καὶ διηρημένην εἰς τέσσαρας διὰλέκτους. Ἀπὸ ταύτας τὰς ἑκατὸν λέξεις, νόησον, ἐπειδὴ τί-

(1) Ἰδὲ καὶ τὰς εἰς τὸν Ἡλίοδωρον σημειώσεις σελ. 63 καὶ 155.

(2) Ἡσύχιος, λέξ. Πυκάζουσι, καὶ Πύκτας.

ποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ νοήσῃς, ὅτι ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος περιέχει 25 ἰδίαις λέξεσι, 25 κοινὰς μὲ τὰς ἄλλας τρεῖς, 25 κοινὰς μὲ τὰς δύο μόνως, καὶ 25 κοινὰς μὲ μίαν μόνον ἀπὸ τὰς τρεῖς. Ἰδοὺ λοιπὸν τρεῖς κοινότητες, ἀπὸ τὰς ὁποίας καμμία νὰ ὀνομασθῇ διάλεκτος δὲν δύναται, ἐπειδὴ καμμία ἀπ' αὐτὰς δὲν ἦτον εἰς κἀνὲν ἔθνος Ἑλληνικὸν ἐξαίρετος.

Ἀφοῦ μίαν φώραν ἀφήσῃ τίς τοὺς κανόνας τοῦ συλλογίζεσθαι, μὴν ἀπορῆς πλέον ἂν τὸν βλέψῃς νὰ παραφέρεται, ὡς μεθυμένος, ἀπὸ πλάνης εἰς πλάνην. Ἐπειδὴ ἔφθασαν τινὲς νὰ ἐκφωνήσωσι Κοινὴν διάλεκτον (ἄλλο ὅμως, καθὼς εἶναι πιθανόν, νοοῦντες οἱ πρῶτοι δημιουργοὶ τοῦ ὀνόματος), ἔπρεπε καὶ νὰ μᾶς διδάξωσι ποιοὶ συγγραφεῖς, ἢ ποιηταί, μετεχειρίσθησαν τὴν κοινὴν ταύτην διάλεκτον, καθὼς ὠνόμασαν τὸν Ἡρόδοτον διὰ τὴν Ἰωνικὴν, τὸν Θουκυδίδην διὰ τὴν Ἀττικὴν, καὶ διὰ τὰς ἄλλας ἄλλους. Ἔτι λοιπὸν μᾶς λέγουσι περὶ ταύτης οἱ Γραμματικοί; « Κοινὴ δὲ, ἢ πάντες χρῶμεθα, καὶ » ἢ ἐχρήσατο Πίνδαρος. Ποτὲ δὲν ἀνέγνωσα τὴν φράσιν ταύτην, χωρὶς νὰ ἐνθυμηθῶ τὸ παροιμιώδες ἐκεῖνο κατὰ τῶν ἱατρῶν καὶ Γραμματικῶν σκῆμμα, « Εἰ μὴ ἱατροὶ ἦσαν, » οὐδὲν ἂν ᾔην τῶν Γραμματικῶν μωρότερον (1). Ἄλλ' οἱ μὲν ἱατροὶ, χειραγωγούμενοι ἀπὸ τὴν ἱερὰν φιλοσοφίαν, ἐπανέσρεψαν τέλος πάντων, μετὰ πολλῶν ἑκατονταετηρίδων πλάνης, εἰς τὴν εὐθείαν ἐκείνην ὁδόν, τὴν ὁποίαν ἐδείξεν εἰς αὐτοὺς ὁ ἱατροφιλόσοφος Ἱπποκράτης· οἱ δὲ Γραμματικοί... πλὴν ἂς ἐπιζώμεν καὶ τούτων τὴν ἐπιστροφὴν. Ὡς τόσον, καλὸν εἶναι νὰ τοὺς ἐρωτήσῃ τίς, Οἱ, κατ' αὐτοὺς, πάντες οὗτοι, ὅσοι μετεχειρίσθησαν τὴν κοινὴν διάλεκτον, ἔῃσαν ἄρα ὁ κοινὸς καὶ ἀπαίδευτος ὄχλος τῶν Ἑλλήνων; ἀλλὰ ποίας χρονικῆς

(1) Παρὰ τῷ Ἀθην. XV, σελ. 666.

περιόδου ὄχλος; Ἦσαν οἱ συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ πάντες παρὰ τοὺς Ἴωνας, Ἀττικοὺς, Αἰολεῖς, καὶ Δωριεῖς συγγραφεῖς καὶ ποιηταί; ἀλλὰ ποῖοι εἶναι οὗτοι οἱ Συγγραφεῖς ἢ ποιηταὶ Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν οὐτ' Ἴωνες, οὐτ' Ἀττικοί, οὐτ' Αἰολεῖς, οὐτε Δωριεῖς; Ἦσαν οἱ συγγραφεῖς καὶ ποιηταί, ὅσοι ἔγραψαν μετὰ τὴν παρακμὴν τῆς γλώσσης μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1); ἀλλ' αὐτοὶ μετεχειρίσθησαν ἄλλος ἄλλον ἀπὸ τὰς παλαιὰς διαλέκτους, οἱ περισσότεροι τὴν Ἀττικὴν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον. Ὅλα ταῦτα εἶναι ἀληθινὰ αἰνίγματα, τῶν ὁποίων τὴν λύσιν πρέπει νὰ προσμενῶμεν ἀπ' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι καὶ τὰ προβάλλουσι. Τὸ πλέον παρὰ τᾶλλα δύσλυτον ὅμως εἶναι, ὅτι τὴν κοινὴν διάλεκτον, « ἢ πάντες » χρῶμεθα », αὐτὴν ταύτην μετεχειρίσθη καὶ ὁ Πίνδαρος. Ἔτις ἄρα εἶναι τῶν Γραμματικῶν ὁ Πίνδαρος οὗτος; Πίνδαρον ἄλλον δὲν γνωρίζω παρὰ τὸν Πίνδαρον, τοῦ ὁποίου ἔχομεν τινὰ ποιήματα. Εἰς τὰ ποιήματα ταῦτα ὀνομάζει αὐτὸς τὴν γλῶσσάν του ποτὲ μὲν Δωρικὴν (Ὀλυμπ. I, 26),

. . . . Δωρίαν ἀ-
πὸ φόρμιγγα πασσάλου
λάμβαν.

(1) Τοῦτο φαίνεται πιθανώτερον ὅτι ἐνοοῦσαν· διότι τῆς Κοινῆς τὸ ὄνομα ἐγεννήθη κατὰ τοὺς Καισαρικοὺς χρόνους. Μ' ὅλον τοῦτο, εἰς τὴν πρώτην ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδα, ὁ Στράβων τέσσαρας μόνως διαλέκτους ὀνομάζει· κατὰ τὴν δευτέραν ἑκατονταετηρίδα, Ἀπολλωνίος ὁ δύσκολος, ἔγραψεν, ὡς λέγει ὁ Σουΐδας, « Περί διαλέκτων, Δωρίδος, » ἰάδος, Αἰολίδος, Ἀτθίδος », ὅπου βλέπεις πάλιν ὅτι δὲν φαίνεται τὸ ὄνομα τῆς Κοινῆς. Πρῶτος τῶν Ἑλληνικῶν συγγραφέων, ἂν δὲν λαμβάνωμαι, ὀνομάζει Κοινὴν διάλεκτον Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς (Στρωμ. α, σελ. 338) περὶ τὰ τέλη τῆς αὐτῆς ἑκατονταετηρίδος· διότι τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸν Πλούταρχον (πολλὰ ὀλίγον ἀρχαιότερον τοῦ Ἀπολλωνίου) σύνταγμα, Περί τῆς Ὁμήρου ποιήσεως, εἰς τὰ ὁποῖον εὐρίσκεται τὸ ὄνομα τῆς Κοινῆς, δὲν εἶναι γνήσιον τοῦ Πλουτάρχου.

ποτέ δὲ Αἰολικὴν (Αὐτόθ. 162).

. ξεφτανῶσαι
κεῖνον ἱπτικῶ νόμῳ
Αἰολικῆ μοι πᾶ·

ἐκ τῶν ὁποίων, νὰ τὸ εἶπω ἐν παρόδῳ, φαίνεται ὅτι ἡ Δωρικὴ ἦτον ἡ αὐτὴ μὲ τὴν Αἰολικὴν διαλεκτὸν, ὡς παρατηρήθη καὶ ἀπὸ ἄλλους, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν Στράβωνα (VIII, 333). Δὲν ἔγραψε λοιπὸν ὁ Πίνδαρος εἰς τὴν Κοινὴν διαλεκτὸν, ἤγουν εἰς διάλεκτον, ἥτις παρὰ εἰς τῶν Γραμματικῶν (I) τὰς κεφαλὰς πούποτε δὲν ἔλαθεν ὑπαρξιν. Ταῦτα περὶ τῆς πρώτης πλάνης.

Διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν δευτέραν τῶν Γραμματικῶν πλάνην ὁ ἀναγνώστης, ἀνάγκη νὰ ἐξηγήσω πρῶτον εἰς αὐτὸν τί πράγμα εἶναι ὁ Μακαρονισμὸς (2), περὶ τοῦ ὁποίου ἴσως τίποτε δὲν ἤκουσεν ἀκόμη. Ποίησιν; ἡ χαρακτῆρα λόγου Μακαρονικὸν (Poesia maccheronica) ὀνομάζουσιν οἱ Ἴταλοι τὴν γελοίαν σύμμειξιν τῆς Λατινικῆς μὲ τὴν Ἰταλικὴν γλῶσσαν. Εὐρέτης τοῦ ὀνόματος τοῦ Μακαρονικοῦ τούτου χαρακτῆρος ἐ χρημάτισε κατὰ τὴν δεκάτην ἑκτὴν ἑκατονταετηρίδα, Μοναχὸς τις ἐκ τοῦ τάγματος τῶν Βενεδικτείων, πολίτης τῆς Μαντούας. Αὐτὸς ὠνομάζετο Θεόφιλος Φολέγγιος· ἀλλ' εἰς τὸ μακαρονιστὶ γραμμένον αὐτοῦ Σατυρικὸν ποίημα μετωνομάσθη (καὶ τοῦτο διὰ τὸ γελοῖον) Μερλίνος Κοκάιος. Ἴδου πῶς μακαρονίζει ὁ βωμολόχος οὗτος Μοναχὸς μὲ σκοπὸν νὰ περιπαίξῃ τοὺς Μακαρονιστὰς (3),

(1) Τῶν μεταγενεστέρων μάλιστα· διότι, ὡς εἶπα, ἄλλο ἐνόουν οἱ πρῶτως ὀνομάσαντες Κοινήν.

(2) Ὁ Κυντίλιανός (Inst. Orat. VIII, 3, 59) τὸν ὀνομάζει μὲ λέξιν Ἑλληνικὴν Κοινισμὸν.

(3) Opus Merlini Cocaii, poetae Mantuani Macaronicorum, pag. 18.

Phantasia mihi quædam fantastica venit
Historiam Baldi grossis cantare camenis,

ἤγουν, νὰ τὸ μεταφράσω κ' ἐγὼ μακαρονικῶς,

Φαντασία εἰς ἐμένα ἦλθε τις φανταστικὴ
Ἱστορίαν τὴν τοῦ Βάλδου ἔπεισιν ἄσαι χονδροῖς.

Ἐν ἀκόμῃ παράδειγμα βωμολοχικὸν ἀς μὲ συγχωρηθῇ, ἐπειδὴ ὁ σκοπὸς μου εἶναι νὰ ἐλευθερώσω τὸν Ὀμηρον ἀπὸ τῆς βωμολοχίας τὸ αἰσχροτάτον δνειδος (1):

Quo vestram causam defendere jure potestis?
Est nunquid talis vestris usanza paesis?
Nonne meam possum, sicut volo, spendere robbam?
Castronus meus est, modo quem mea tasca pagavit;
Deque meis rebus facio quod voia comandat,

ἤγουν, εἰς ἑλληνικὸν μακαρονισμὸν,

Πῶς δύνασθε συνηγορεῖν ὑμῶν αὐτῶν τῇ δίκῃ;
Ἔστιν ἄρ' εἰς τοὺς τόπους σας συνήθεια τοιαύτη;
Μὴν οὐκ ἐφείταί μοι τάμ' ἔξοδεύειν ὅπως θέλω;
Τὸ μουνοῦχάριν ἔς' ἐμὸν, πληρώθη' αὖ τοῦ πουργιοῦ μου·
Καὶ πράσσω περὶ τῶν ἐμῶν, ὡς θελ' ἡ ὄρεξις μου.

Τοιοῦτος εἰς πεζὸν λόγον Μακαρονισμὸς τῆς ἡμετέρας γλώσσης εἶναι ὁ Μιξοδοθαρισμὸς, τὸν ὁποῖον κατέκριναν εἰς τὴν πρὸς Ἀλέξανδρον ἐπιστολὴν (ἀνωτέρ. σελ. 47-52)· τοιοῦτος καὶ εἰς τὸν πεζὸν καὶ εἰς τὴν ποιήσιν, ὁπόταν, παραδείγματος χάριν, εἰς τὴν αὐτὴν σελίδα, πελλακίς εἰς τὴν αὐτὴν περίοδον, εὐρίσκωνται οἱ Τουρκικοὶ σχετλιασμοί, ἈΧ, ΩΧ, ἀντὶ τῶν Ἑλληνικῶν, Ἄ, Αἶ, Ἐ, Ω, καὶ αὐτοῦ τοῦ κοινοτέρου, ὩΦΟΥ (2)· ὁ Ἰταλικὸς σύνδεσμος, ΜΑ, ἀντὶ τοῦ ἈΛΛΑ,

(1) Ibid. p. 245.

(2) Καὶ ὅχι ὩΧΟΥ. Τὸ ἴφρου εἶναι σύνθετον ἀπὸ δύο σχετλιασμοῦς

ΟΜΩΣ, ἡ ἈΜΜΗ, τὸ ΠΩΣ, ἀντὶ τοῦ ὍΤΙ (1), καὶ τὸ ΔΙΑ ΤΙ, ἀντὶ τοῦ ΔΙΟΤΙ (2), ὅταν (λέγω) ὅλα ταῦτα, καὶ ἄλλα

Ἑλληνικοὺς, τὸ Ω καὶ τὸ ΦΥ (Phu καὶ Phy, Φωμαίσι, Fi, ἱταλογαλιεῖς) συνώνυμον τοῦ ΦΕΥ, γίνεταί φανερόν ἀπὸ τὸν Ἀριστοφάνην (Λυσιστρ. 294 καὶ 304). Οἱ Δωριεῖς τὸ λέγον ΦΟΥ, ὡς ἔλεγον καὶ Φούσα ἀντὶ τοῦ Φύσα (ἦγουν γεννηθεῖσα), καὶ λέγομεν ἔτι σήμερον Φούσκα, ἀντὶ τοῦ Φύσκη. Ὁ Επίχαρμος, Δωρικὸς ποιητής (πρὸ τῆς Ἀθην. VII, σελ. 277), εἶπε, « Φοῦ τῶν κακῶν ! » τὸ ὁπίον, χωρὶς ἀνάγκης, ἔτρεψεν ὁ Κασσῶδων εἰς τὸ, Φεῦ τῶν κακῶν ! ἐπειδὴ ἄλλο δὲν σημαίνει παρ' αὐτὸ τοῦτο τὸ, Φεῦ, ἢ Φῦ τῶν κακῶν ! ἢ, καθὼς λέγει ὁ ποιητής τοῦ Ἑρωτοκρίτου (σελ. 45),

Ἄφρου κακὸ πού μ' εὔρηκε !

(1) Τὸ Πῶς εἶναι τροπικὸν ἐπιρρήμα, ἦγουν σημαίνει, Μὲ ποῖον τρόπον. Ὁ ὄχλος τὸ μεταχειρίζεται καὶ ὡς τροπικόν, καὶ ὡς σύνθεσμον ἀφηρηματικόν, « Μὲ εἶπε πῶς τὸ ἔκαμε ». Ἀλλ' εὐκόλον εἶναι νὰ διδάξῃ τις τὸν ὄχλον ὅτι, ὅταν ἦναι ἀγγελία ἀπλὴ τοῦ πράγματος, πρέπει νὰ λέγῃ, « Μὲ εἶπεν ὅτι τὸ ἔκαμε », ὅταν ὅμως ἡ ἀγγελία σημαίνει τὸν τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἔγινε τὸ πρᾶγμα, « Μὲ εἶπε πῶς τὸ ἔκαμε », ἦγουν, Μὲ ποῖον τρόπον τὸ ἔκαμε.

(2) Ἄλλη πάλιν αὕτη σύγχυσις, καὶ καθαρὸς ἱταλισμὸς· « Διὰ τί δὲν ἦλθες; ἐρωτᾷται τις, καὶ ἀποκρίνεται, Διὰ τί δὲν ἐμπόρεσα, ἀντὶ τοῦ, Διότι δὲν ἐμπόρεσα. Παρομοίως τὸ Perchè τῶν ἱταλῶν σημαίνει καὶ τὸ, Διὰ τί, καὶ τὸ Διότι. Τὸ σφάλμα τοῦτο δὲν εὐρίσκεται εἰς πολλὰς ἄλλας γλώσσας τῆς Εὐρώπης· τῶν Γάλλων, παραδείγματος χάριν, ἡ Γλῶσσα σημαίνει τὸ, Διὰ τί, μὲ τὸ Pourquoi, καὶ τὸ, Διότι, μὲ τὸ Parceque. Ὡς ἔμπροσθεν τὸ σφάλμα τοῦτο, ἤθελεν ἴσως εἰπεῖν τις, τὴν ἱταλικὴν γλῶσσαν νὰ ἦναι μίαν ἀπὸ τὰς ὠραιότερας τῆς Εὐρώπης γλώσσας; Ὅχι βέβαια· οὐδ' εὐρίσκεται γλῶσσα καμμία χωρὶς σφάλματα. Ὅταν αὐτὰ διακρίνωσι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀκμὴν καὶ τελειώσιν τῆς γλώσσας, νομίζονται πλέον ὡς οὐλαὶ εἰς εὐμορφον πρόσωπον· καὶ ὅστις ζητεῖ νὰ τὰς ἐξαλείψῃ, προσπαθεῖ νὰ κατορθώσῃ πρᾶγμα ἀδύνατον. Ἀλλ' ὅταν ἡ γλῶσσα εὐρίσκειτ' ἀκόμη, νὰ εἴπω αὐτοῖς, εἰς τὰ σφάλματα, τὰ σφάλματα εἶναι εὐκολοσφάγγιστοι βύπτοι· καὶ ὅσον περισσοτέρους

τοιαῦτα, εὐρίσκονται γειττονεμένα καὶ μακαρονισμένα μὲ λέξεις Ἑλληνικὰς τοιαύτας, Κρεῖττων, Ἀνέχομαι, Ἐνδόμυχος, Φρυάττω, Ἀποφράς, κ. τ. λ. ἀπὸ τὰς ὁποίας μεταξὺ χιλίων ἀδιδάκτων τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης μύλις εὐρεθῇ εἰς μόνος νὰ καταλάβῃ μίαν. Τοιοῦτος τελευταῖον Μακαρονισμὸς ἤθελεν εἶσθαι νὰ συμμίξῃ καὶ νὰ συγκεράσῃ τις ὅλας τὰς διαλέκτους ζώσης τινὸς γλώσσης. Ὑπόθεσις Γαλλικὸν ποίημα, συνθεμένον ἀπ' ὅλας τῆς Γαλλίας τὰς διαλέκτους, αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι ὀλίγαι, ἢ, νὰ φέρω παράδειγμα οἰκιακόν, ὑπόθεσις ὅτι εἰς τὸν Ἑρωτόκριτον εὐρίσκονται ὅλα τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος αἱ διαλέκτοι, καὶ θέλεις καταλάβειν τὴν ἀτοπίαν τοῦ πράγματος.

Τοῦ τοιοῦτου λοιπὸν Μακαρονισμοῦ εὐρετής καὶ ἀρχηγός, κατὰ τοὺς Γραμματικοὺς, ἐχρημάτισεν ὁ Ὀμηρος. Ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσσεια, δύο θεῖα ποιήματα, τὰ ὁποῖα μετὰ τσαυτάς ἐκατονταετηρίδας χρόνου, δὲν ἔπαυσαν, οὐδὲ θέλουσι εἰς αἰῶνας αἰῶνων παύσειν νὰ θαυμάζωνται, ἄλλο δὲν εἶναι, κατ' αὐτοὺς, ἀμμὴ συμπλοκὴ καὶ σύγκλωσις μακαρονικῇ ὅλων τῆς Ἑλλάδος τῶν διαλέκτων, παρὰ τοῦ Μερλίνου τὴν ποίησιν τόσον γελιοτέρα, ὅσον ἐκεῖνος ἔμιξε δύο μόνας, καὶ ταύτας ἐξέπτεθες διὰ τὸ γελιοῦν.

Ἐξήγησον ὅμως, ἤθελεν εἰπεῖν τις, « πόθεν προέρχεται ἡ ποικιλία τῆς γλώσσης εἰς τὸν Ὀμηρον; » Διὰ τί τὸ αὐτὸ ῥῆμα, τὸ αὐτὸ ὄνομα, ἔχει πολλάκις δύο διαφόρους συζυγίας, ἢ κλίσεις, δύο σχηματισμούς, ἢ καταλήξεις; οὔτε νὰ τὸ ἐξηγήσῃ, οὔτε νὰ τὸ καταλάβῃ, κόπου μεγάλου χρεῖαν ἔχει, ὅστις ἔκαμε σκέψιν μικράν εἰς μόνην τὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποῖαν λαλεῖ.

ἐξαλείψῃ τις, τόσον λογικωτέραν καὶ εὐμορφωτέραν θέλει καταστήσει τὴν γλῶσσαν του.

Δὲν εἶναι καμμία γλῶσσα ἐλευθέρη ἀπὸ τοιαύτης ποιικιλίας, ἢ μάλλον εἰπεῖν ἀνωμαλίας, ὀλιγωτέρας ἢ περισσοτέρας, καθόσον πλησιάζει εἰς τὴν ἀκμὴν αὐτῆς ἢ μακρύνεται ἀπ' αὐτήν. Φυσικά εἰς τοῦ Ὁμήρου τοὺς χρόνους αἱ τοιαῦται ἀνωμαλίας ἔπρεπε νὰ ᾖναι περισσώτεραι. Πρόσθετε εἰς ταύτας καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν τῆς Ποιήσεως, εἰς τὴν ὁποίαν ὅλα τὰ ἔθνη ἐσυγχώρησαν περισσοτέραν ἐλευθερίαν, καὶ διὰ τὴν ἀνάγκην τοῦ ρυθμοῦ ἢ τοῦ μέτρου, καὶ διότι πολλάκις ἡ εἰκονικὴ τοῦ λεγομένου παράφρασις γεννᾶται ἀπὸ τὰς τοιαύτας ἀνωμαλίας, καὶ δεῖει εὐρεῖν τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας σου.

Εἰς ὅλους τοὺς Γραικοὺς ποιητὰς τῆς δεκάτης ὁγδόης, δεκάτης ἐξοδόμης, καὶ δεκάτης ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος, εὐρίσκονται ἀνωμαλίας, καὶ σώζονται μέχρι τῆς σήμερον εἰς τὴν γλῶσσαν ἡμῶν, ἕως νὰ ἔλθῃ μέρος ἐξ αὐτῶν νὰ καταργηθῇ, καὶ μέρος νὰ κυρωθῇ ἢ μέλλουσα τῆς γλώσσης τελειώσει. Ἰς δὲν ἐπαρτήρησεν, ὅτι οἱ προειρημένοι ποιηταί, ὡς τὸ ἀπαιτήσῃ τὸ μέτρον τῶν συλλαβῶν, ἢ ἡ ὁμοιοκαταληξίς τῶν στίχων, λέγουσιν ἀδιαφόρως, Μαρτυρεῖ καὶ Μαρτυρεῖ, Πολεμεῖ καὶ Πολεμεῖ, Ἐλεγον καὶ Ἐλέγασιν, Λέγεις καὶ Λέεις, Λέγει καὶ Λέ, Λέγομεν καὶ Λέμεν, Λέγετε καὶ Λέετε, Λέγουσι, Λέγουν, Λέει, Λένε καὶ Λέν (1);

(1) Ἡ τοιαύτη ἀνωμαλία θεωρεῖται εἰς πολλῶν ῥημάτων τῆς κοινῆς γλώσσης ὅλα τοῦ πληθυντικοῦ, καὶ μόνον τὰ δεύτερον καὶ τρίτον τοῦ ἐνικεῖ πρόσωπα. Τοιαῦτα εἶναι τὸ, Διούω, Θέλω, Κνίω, Κλαίω, Πταίω, Τρώω, Ἰπάω, Φάω. Εὐρίσκεται καὶ Κρούσι καὶ Κρούν, ἀντὶ τοῦ Κρούουσιν. Οἱ Ἀττικοὶ ἔλεγον Τυπτίσθων, ἀντὶ τοῦ Τυπτίσθωσαν, Εἶεν, ἀντὶ τοῦ, Εἶησαν, Λοῦται, ἀντὶ τοῦ, Λούεται. Ὁ Ὀμηρὸς μεταχειρίζεται ἀδιαφόρως τὸ Φάσαν καὶ Φάν. Ἀπὸ τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης τὰς ἀνωμαλίας ταύτας πλανηθεὶς ὁ Δουκάζγιος ἔπλασεν (σελ. 802) ἀντὶ τοῦ Λέγειν ἀπαρεμφάτου τὸ Λένειν,

ἸΜὴ διὰ τοῦτο ἐφαντάσθῃ τις ὅτι ἔγραψαν εἰς διαφόρους διαλέκτους; Ἡ γλῶσσα τῆς ποιήσεως αὐτῶν εἶναι βέβαια ἀτελής, εἰς πολλὰ δὲ καὶ παντάπασι βάρβαρος· ὅχι ὅμως Μακαρονική.

Μακαρία ἡ ὥρα νὰ εὐρίσκετο καὶ εἰς ἡμᾶς κανεὶς Μερλίτιος, νὰ συντάξῃ Μακαρονικὸν μικρὸν ποιημάτιον, μὲ σκοπὸν νὰ θεραπεύσῃ τὴν ἄμετρον μεταχειρίσιν τῶν ἑλληνισμῶν, καὶ τὴν χωρὶς κρίσιν σύμμιξιν αὐτῶν μὲ τοὺς χυδαῖσμούς. Τοιοῦτον γελοιαστικὸν ποιημάτιον (καὶ τὸ λέγω χωρὶς γέλωτος) ἤθελεν ὅχι μόνον τὴν γλῶσσαν διορθώσῃν, ἀλλὰ διασκεδάσῃν ἐνταυτῷ πολλὰς ἄλλας γραμματικὰς ἀλογίας, τὰς ὁποίας νὰ παραστήσῃ τῶρα μὲ λείπει ὁ καιρὸς. Οἱ ταλαίπωροι ἄνθρωποι, εἰς τὰς προλήψεις τῶν (καὶ ἰς ἀπ' ὅλους ἡμᾶς τοιμὰ νὰ καυχῇ) ὡς ἀπρόληπτος;) ὁμοιάζουσι τοὺς ἀποστατήσαντας δούλους τῶν Σκυθῶν, τοὺς ὁποίους, καθὼς ἴσorei ὁ Ἡρόδοτος (IV, 3), ὑπέταξαν οἱ δεσπότες, δειγνόντες μόνον τὰς μάστιγας, ἀφοῦ ματαίως τοὺς ἐπολέμησαν μὲ σιδηρὰ ὅπλα. Εἰκὼν ἐναργεστάτη τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας. Πολλοὺς, τίποτε δὲν κατορθόνεις, ἀν ζητῆς νὰ καταπέσις μὲ τῆς Λογικῆς τὰ ὅπλα· δεῖξον εἰς αὐτοὺς τὴν μάστιγα τοῦ γελοίου, καὶ τότε ἡ διασκεδάσεις τὰς προλήψεις τῶν, ἢ ἀν' τὰς ἐμποδίζεις νὰ διαδοθῶσιν εἰς ἄλλους.

ἸΚαὶ τί ἄλλο παρὰ ταύτας τὰς προλήψεις ὀλίγον ἔλειψε ν' ἀφανίσῃ παντελῶς ἀπὸ τῆς γῆς τὸ πρόσωπον τῶν Ἑλλήνων τὸ ὄνομα, καὶ βραδύνει σήμερον τὴν εὐτυχῶς ἀρχομένην ἀνα-

τὸ ὅποιον ποτὲ δὲν ἔλαβεν ὑπαρξιν, καὶ ἄλλο ἀπαρέμφατον (σελ. 806), Λέσειν, τὸ ὅποιον ἐνόμιζεν ὅτι σημαίνει τὸ Laisser τῶν Γάλλων.

γέννησιν αὐτῶν; Καί διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ χρεώσονται νὰ πεισύνωσιν ἀδιστακτικῶς, ὅτι μόνη ἡ Ἑλληνικὴ παιδεία εἶναι ἱκανὴ νὰ θεραπεύσῃ τὰς πολυχρονίους τοῦ ἔθνους πληγὰς, ἐὰν ὀδηγηθῇ ἀπὸ τῆς Φιλοσοφίας τὸ φῶς, ἥγουν ἐὰν γίνεταί μετ' ἐμὸν διαφέρον ἀπὸ τὴν μέθοδον; ἥτις ἐπεκράτησεν ἕως τῶρα εἰς τὰ φροντιστήρια. Οἱ διδάσκαλοι μάλιστα πρέπει νὰ ἐνθυμῶνται, καὶ νὰ λέγωσι συνεχῶς ὅ,τι ἔλεγεν ὁ Ῥήτωρ Ἰσοκράτης περὶ τῶν ἰδίων αὐτοῦ μαθητῶν· « Χαίρω περισσώτερον διὰ τοὺς « εὐδοκίμουσιν εἰς τὰς πράξεις καὶ τοῦ βίου τὴν διαγωγὴν » μαθητὰς μου, παρὰ διὰ τοὺς προκόπτοντας εἰς τὴν Ῥητορικὴν μ' ὅλον ὅτι τῶν καλῶς συνθεμένων λόγων, καὶ ἂν τί- » ποτε δὲν βοηθήσω τὸν μαθητὴν εἰς τὴν σύνθεσιν αὐτῶν, ἢ » τιμὴ προσφέρεται ἀπὸ ὅλων εἰς ἐμέ· διὰ δὲ τὰ καλῶς πρα- » χθέντα, ὅλοι ἐπαινοῦν αὐτὸν τὸν πράξαντα, ἂν κ' ἐξεύρωσιν » ὅτι τὰ ἔπραξε διὰ συμβουλῆς μου (1) ». Τοιαῦτα συλλογίζονται, καὶ τοιαῦτα λέγουσι οἱ φιλόσοφοι καὶ φιλόανθρωποι διδάσκαλοι, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουσι τίποτε κοινὸν μετ' αὐτοὺς διδάσκαλους τῶν βανύσων τεχνῶν. Εἰς τοὺτους ἀρκεῖ νὰ παραδίδωσι τοὺς κανόνας τῆς τέχνης, καὶ ὅχι τί περισσώτερον· ἀλλ' οἱ διδάσκαλοι τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας παραδίδουσι τοὺς Ἑλληνικοὺς συγγραφεῖς, διὰ ν' ἀπαυθίζωσιν ἀπ' αὐτοὺς οἱ νέοι, ὅχι ῥησιδίᾳ καὶ λεξείδιᾳ, τῶν ὁποίων ὁ καρπὸς ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ

(1) « Ἐπεὶ καὶ τῶν πεπλησιακότων μοι φανείν ἂν μάλλον χαίρων » τοῖς ἐπὶ τῷ βίῳ καὶ ταῖς πράξεσιν εὐδοκίμουσιν, ἢ τοῖς περὶ τοὺς » λόγους θεινοῖς εἶναι δοκοῦσι· καίτοι τῶν μὲν εὐ ῥηθέντων, » εἰ καὶ μὴδὲν μέρος συμβαλοῖμην, ἅπαντες ἂν ἐμοὶ τὴν αἰτίαν » ἐπιθέειν τῶν δ' ὀρθῶς πραττομένων, εἰ καὶ πάντες εἰδῶσιν » ἐμὲ σύμβουλον γεγεννημένον, οὐδεὶς ὅστις οὐκ ἂν αὐτὸν τὸν » μεταχειρίζομενον τὰς πράξεις ἐπαινέσειεν ». Ἰσοκρ. Παναθην. § 32, σελ. 250.

τύφος, ἀλλ' ἤθη χρηστὰ καὶ νοῦν, ὅστις μέλει νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς ὅλας τὰς πράξεις καὶ περιστάσεις τῆς μελλούσης αὐτῶν ζωῆς. Ὁ νοῦς οὗτος δὲν ἀποκτᾶται μετ' ἐμὴν πολλὴν καὶ ἀμέθοδον ἀνάγκωσιν, ἀλλὰ μετ' ἐμὴν εὐμέθοδον χρησιμομάθειαν, κατὰ τὴν γνωστὴν εἰς πολλοὺς, ἀλλ' εἰς τὴν ὁποίαν πολλὰ ὀλίγοι προσέχουσι, χρυσὴν ταύτην γνώμην,

Ὁ χρήσιμ' εἰδώς, οὐχ ὁ πόλλ' εἰδώς, σοφός.

Καθὼς τὴν σήμερον παραδίδονται εἰς πολλὰ σχολεῖα οἱ συγγραφεῖς, εἶναι ἀπορίας ἄξιον, ὅτι ἐξέρχονται καμμίαν φοράν ἀπ' αὐτὰ νέοι σολισμένοι μετ' ἐμὴν χρηστὰ ἤθη. Τὸ πρῶτον μάθημα εἶναι αἱ μονόστιχοι γνώμαι τοῦ Χρυσολωρᾶ, ἥγουν συλλογὴ χωρὶς κρίσιν πολλῶν ωφελίμων γνωμῶν, μεμιγμένων μετ' ὅλας ἄλλας, ἢ παντάπασιν ἀνόητους, ἢ καὶ βλαβεράς καὶ προετοιμαστικὰς εἰς τὴν κακίαν. Τὸ ἀτοπώτερον εἶναι, ὅτι πολλάκις εἰς τὸ αὐτὸ κεφάλαιον περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος συνηρμόσθησαν, δὲν ἐξεύρω πῶς, γνῶμαι φανερά ἀντιφάσκουσιν, ἥγουν ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ μία λέγει τὸ πρᾶγμα λευκόν, ἡ ἄλλη μαῦρον, ἡ μία χρήσιμον καὶ ἀξιόμιμητον, ἡ ἄλλη βλαβερόν καὶ ἀποστροφῆς ἄξιον. Καὶ ἂν ἄλλο κακὸν δὲν ἐπρόξενει ἡ τοιαύτη ἀντίφασις, διὰ τοῦτο μόνον ὅτι εἶναι ἀντίφασις, δὲν ἔπρεπε νὰ παραδίδωται εἰς τοὺς νέους, οἱ ὅποιοι ἐκείνας μόνους τὰς δόξας καὶ κρίσεις τῶν πραγμάτων πρέπει νὰ διδάσκωνται, ὅσας συμφέρει εἰς αὐτοὺς νὰ ἔχωσιν, ὅταν φθάσωσιν εἰς τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν (1).

(1) « Ἄρ' οὐν βράδιος οὕτω παρήσομεν τοὺς ἐπιτυχόντας ὑπὸ τῶν » ἐπιτυχόντων μύθους πλασθέντας ἀκούειν τοὺς παῖδας, καὶ λαμβάνειν » ἐν ταῖς ψυχαῖς ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐναντίας δόξας ἐκείναις, ἃς, ἐπειδὴ » τελεωθῶσιν, ἔχειν οἰσόμεθα δεῖν αὐτούς; Οὐδ' ὅπως οὖν παρήσο- » μεν ». Πλάτων. Πολιτ. II, σελ. 377.

Παραδείγματος χάριν, τὸ Εἰς γάμον κεφαλαιον ἀπὸ δέκα σίχους μόνον τοῦτον ἔχει ἀληθῶς ἡθικόν,

Ἡθὸς προκρίνειν χρημάτων γαμουῦντα δέ.

Οἱ λοιποὶ δύνανται νὰ ἐμπνεύσωσιν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν νέων τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀπορροφὴν τοῦ γάμου. Τοιαῦται γινώμαι δυνατόν ἔσως νὰ χρησιμεύσωσιν εἰς διδάσκαλον, τοῦ ὁποίου σκοπὸς ἦθελεν εἶσθαι νὰ προπαιδεύσῃ, διὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ὅλους αὐτοῦ τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν μοναχικὴν ζωὴν, ἐὰν ὅμως τοιαύτη προπαιδεία δὲν ἦτον ἐναντία εἰς τὴν Θρησκείαν, ἣτις καὶ τὸν γάμον ἐκήρυξε τίμιον καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον. Ἀλλ' ὁ φρόνιμος καὶ φίλος τῆς ἀρετῆς διδάσκαλος, εἰς τὸν ὁποῖον οἱ γονεῖς ἐμπιστεύθησαν τοὺς υἱοὺς των, διὰ νὰ τοὺς ἀπολάβωσιν ὅπως ἀξιόους διαδόχους, καὶ γύλους τῆς πατρικῆς εὐτυχούσης οἰκίας, ἢ ἀνεγέρτας τῆς πεσούσης, δὲν ἔπρεπε νὰ διδάσκῃ τοιαῦτα τοὺς νέους· ἐὰν κατὰ δυστυχίαν τοὺς πείσῃ, τί ἄλλο δύναται νὰ τοὺς καταστήσῃ παρά δυστυχεῖς καὶ κακοθαίμονας ἀνθρώπους;

Τὸ εἰς γυναῖκα κεφαλαιον τοῦ Χρυσολωρᾶ, ἂν ἐξαιρέσης ὀλίγας τινὰς γνώμας χρησίμους, παριστάνει τὰς γυναῖκας ὡς Σηρία παντάπασιν ἀρετῆς καὶ παιδείας ἀνεπίδεκτα. Τοιαῦται γινώμαι ὑποφέρονται εἰς τὰς Κωμωδίας καὶ Τραγωδίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας καὶ ἠρανίσθησαν· διότι εἰς ἐκείνας ἡ κωμικὴ ἀσειότης, ἢ ἡ τραγικὴ ἀγανάκτησις, καὶ καμμίαν φορὰν αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ ἡ ἰδιόζουσα πρὸς τὰς γυναῖκας ἀντιπάθεια, ἀρκοῦν νὰ δεῖξωσι τὴν ὑπερβολὴν τοῦ ψόγου, καὶ νὰ ἐμποδίσωσι τὸ ἐνδεχόμενον ἀπὸ τὸν ψόγον κακόν. Ὅταν ὁ Ἱππόλυτος, πληροφορηθεὶς τὸν ἄσεμνον ἔρωτα τῆς μητρικῆς αὐτοῦ, κατηγορῇ τὸν Δία, ὅτι ἔπλασε γυναῖκας (Εὐριπίδ. Ἱππόλ. 616),

ὦ Ζεῦ, τί θη κίβδηλον ἀνθρώποις κκλόν,
Γυναῖκας, εἰς φῶς ἡλίου κατ'όπισσας;

τίς δὲν αἰσθάνεται πάραυτα, ὅτι τοιοῦτοι λόγοι προφέρονται ἀπὸ εἴμα νέου, σωφρονεσάτου μὲν, ἀλλ' ὅμως τόσον ἀπείρου, ὥστε κρίνει ὅτι ὅλαι αἱ γυναῖκες ὁμοιάζον τὴν μητρικὴν του.

Ἀλλ' ὅταν χωρὶς αἰτίας ἢ πάθους, ἐπὶ τῆς διδασκαλικῆς καθέδρας ἡσυχά καθήμενος, διδάσκῃ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὁ διδάσκαλος, ὅτι,

Ζῆν οὐκ ἔδει γυναῖκα κατὰ πολλοὺς τρόπους·

ὅτι,

Θηρῶν ἀπάντων ἀγριωτέρα γυνή·

ὅτι,

Θάλασσα καὶ πῦρ καὶ γυνή κακὰ τρία,

τί ἄλλο σπουδάζει παρά νὰ διαφθείρῃ τὴν κρίσιν αὐτῶν; τί ἄλλο παρά νὰ τοὺς κάμῃ ψεύσας, συκοφάντας καὶ διαβόλους; Καὶ ποία μήτηρ, ἢ ἀδελφὴ, ἠθέλε μὲ ευχαρίστησιν βλέπειν τὸν υἱόν, ἢ τὸν ἀδελφόν της, νὰ συχνάζῃ τὰ σχολεῖα, ἂν ἔξευρεν ὅτι εἰς αὐτὰ διδάσκεται τὸ κατὰ γυναῖκων ἡλίθιον μῖσος; Καὶ ταῦτα μὲν ἄς ὑποτεθῶσι μόνον ἡλίθια· ἀλλ' ὅταν εἰς αὐτὰ προσέτῃ ὁ σοφὸς διδάσκαλος καὶ ὅτι,

Γυναῖκα θάπτειν κρείσσον ἐστὶν ἢ γαμεῖν,

ἰδιὰ τί δὲν αἰσθάνεται ὅτι κάμνει τὸ σχολεῖόν του παιδευτήριον τυραννίας, καὶ ζητεῖ νὰ καταστήσῃ τοὺς μαθητὰς του Νέρωνας καὶ Φαλάριδας; Τί παράδοξον, ἐὰν τοιοῦτον τί μάθημα τῆς νεαρᾶς του ἡλικίας, ἐνθυμῆθῃ καὶ ὁ Νέρων, ὁπότεν ἐθανάτωσε καὶ τὴν μητέρα, καὶ τὴν γυναῖκά του;

Πόσον εἶναι ἐναντία εἰς τὰς ἀγρίας καὶ μωρὰς γνώμας

ή γνώμη, τὴν ὁποῖαν περιέχει τὸ εἰς παιδεῖαν κεφάλαιον, αὕτη;

Ἄπαντας ἡ παιδεύσις ἡμέρους ποιεῖ.

Ὅλον τοῦτο τὸ κεφάλαιον ἤθελεν εἶσθαι καλλίστον, ἐὰν ἔλιπε μία μόνη ἐξ αὐτοῦ ἡ μωρὰ γνώμη αὕτη,

Ὁ μὴ θαρεῖς ἀνὴρ οὐ παιδεύεται.

Γνώμη ἀληθής, ἂν ἦτον ὁ λόγος περὶ ὄνων· ψευδής αὖτε, ὅταν ὁ παιδευόμενος ἦναι ἀνὴρ οὐκ ἀρετῆς, παρεκτός τότε μόνον ἴσως, ὅταν παιδεύεται ἀπὸ ἀπαιδευτοῦ διδασκαλόν· ἐὰν καὶ τότε παρὰ τὸν μαθητὴν ἀξιωτέρας μασιγῶσις δὲν ἦτον αὐτὸς ὁ διδάσκαλος (1).

Ἐν γὰρ οὐκ εἶναι ἄλλα μέσα, λογικῶν ζώων ἀξιωτέρα, καὶ νὰ κινήσῃσι τοὺς νέους εἰς τὴν ἀγάπην τῆς παιδείας ἰκανώτερα παρὰ τὸν ξυλοκοπισμὸν; ἡ μόνων τῶν ταλαιπώρων Ἑλληνικῶν παιδιῶν αἱ ψυχαὶ ἀπεθνήσκουσιν τόσον, ὥς νὰ ἔχῃ χρεῖαν μάστιγος ὅστις θελεῖ νὰ τὰς ἡμερώσῃ; ἀλλὰ καὶ ἂν ἦσαν τοιαῦ-

(1) «Κἀκεῖνός φημι, δεῖν τοὺς παῖδας ἐπὶ τὰ καλὰ τῶν ἐπιτηδευμάτων τῶν ἀγῶνι παραινέσεσι καὶ λόγοις, μὴ μὰ Δία πληγαῖς, μηδ' αἰκισμοῖς· θεοὶ γὰρ οὗτοι ταῦτα τοῖς θεοῖς μάλλον, ἢ τοῖς ἔλεον· θέροις, πρέπειν. Ἀπονεικνύσκει γὰρ καὶ φρίττουσι πρὸς τοὺς πόνοους, τὰ μὲν διὰ τὰς ἀληθειῶν, τῶν πληγῶν, τὰ δὲ καὶ διὰ τὰς ὕβρεις. Ἐπαινοὶ δὲ καὶ φόβοι πάσης εἰσὶν αἰτίας ὡφελιμώτεροι τοῖς ἐλευθέροις, οἱ μὲν ἐπὶ τὰ καλὰ παρορμῶντες, οἱ δ' ἀπὸ τῶν αἰσχυρῶν ἀνείργοντες κ. τ. λ. ». Ταῦτα παραινεῖ ὁ Πλούταρχος εἰς τὸ Περὶ παιδων ἀγωγῆς σύνταγμα, σύνταγμα γνωστὸν εἰς τοὺς διδασκάλους, ἐπειδὴ τὸ παραθίβουσιν εἰς τὰ σχολεῖα. Ἄλλου πάλιν (Κατ. νεωτ. § 1) ἐπαινεῖ τὸν διδάσκαλον Κέτωνος τοῦ νεωτέρου, ὅτι ἐπρόκριτε νὰ μεταχειρίζεται τὸν λόγον παρὰ τὰς πληγὰς, «Καὶ γὰρ ἦν» χρεῖαις ὁ παιδαγωγὸς αὐτοῦ, καὶ λόγον ἔχων τοῦ κονθύλου προ- χειρότερον, ὄνομα Σαρπηδῶν ».

ται, ἡ μάστιξ ἄλλο νὰ κάμῃ δὲν δύναται, πλὴν ἀπὸ λεοντώδη καὶ γενναῖα νὰ τὰ μεταβάλλῃ εἰς ὑπόουλα καὶ κακοηθές αὖτε θηρία. Ἡ παιδεία τῶν νέων δὲν εἶναι ἔργον πλινθουργίας, οὐδὲ οἱ διδάσκαλοι πρέπει νὰ μεταβάλλωνται εἰς ἐργοδιώκτας μασιγοφόρους, παρομοίους τῶν ἐργοδιωκτῶν τοῦ Φαραώ· εἶναι ἔργον ἡμερώσεως, χρησθηθείας, καὶ ἀρετῆς, τὴν ὁποῖαν ἔπῳς δύναται νὰ παραδώσῃσι εἰς τὰς νεαρὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν, ἐὰν δίδωσι εἰς αὐτοὺς καθημερινὰ παραδείγματα τοῦ ἀγριωτάτου πάθους, τῆς ὀργῆς (1); Εἰς τῶν φωτισμένων ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης τὰ φροντιστήρια ἢ ἐπιβαλλομένη εἰς τὸν ἀτακτοῦντα, ἢ μὴ προκόπτοντα μαθητὴν, ἀπὸ τοῦ διδασκαλοῦ τιμωρία, εἶναι ὁ ὀνειδισμὸς ἐμπροσθεν τῶν συμμαθητῶν αὐτοῦ, τοῦ περιπάτου, ἢ τοῦ γεύματος (ὅταν ἦναι κοινοδιακόν τὸ φροντιστήριον) ἢ σέρησις, ἢ μεταθέσις εἰς τὸν ἑσχατον ἢ ἀτιμότερον τόπον, ἢ προτίμησις καὶ ὁ ἔπαινος, εἰς ἐπήκοον αὐτοῦ, τῶν προκοπτόντων. Τὰ αὐτὰ μέσα μὴν ἀμφισβάλωμεν ὅτι μετεχειρίζοντο καὶ οἱ πρόγονοι ἡμῶν, καὶ τόσον ἀπέχον ἀπὸ τοῦ τυραννικῶν κατὰ τῶν μαθητῶν ἥθος οἱ διδάσκαλοι, ὥς ἐσοχάζοντο ὡς ἴδια τέκνα τοὺς πολλὰ νεαροὺς, καὶ ὠνόμαζον τοὺς ἐξερχομένους ἀπὸ τῆν παιδικὴν ἡλικίαν, Ὀμιλητάς, Ἐταίρους, Γνωρίμους (2), διὰ νὰ ἐξορίσῃσι ἀπὸ τὰς ψυχὰς αὐτῶν, μὲ τὰ φιλόφροντα τῆς οἰκειότητος καὶ ἰστοιμίας ὀνόματα ταῦτα, τὸν φόβον, ἐπιτήθειον νὰ δημιουργῇ ἀνδράποδα, ἀλλ' ὅχι σοφοὺς καὶ χρησίμους ἀνδρας. Τὰ αὐτὰ πρέπει νὰ μεταχειριζώμεθα καὶ ἡμεῖς, ἐὰν θελωμεν χωρὶς κενοδοξίαν νὰ ὀνομα-

(1) «Ἀρετῆς γὰρ ἀληθινὸς οὐκ ἐγγίνεται ζῆλος· εἰ μὴ δι' ἄκρας τοῦ παραθιβόντος εὐνοίας καὶ τιμῆς». Πλούταρχ. Κατ. νεωτέρ. § 9.

(2) Ἰδὲ Σουῖθ, λῆξ Γνωρίμοι, καὶ, Ἐταῖροι.

ζώμεθα ἀπέγονοι καὶ διάδοχοι τῆς ἡμετέρας τῶν Ἑλλήνων (1). Αἱ ψυχαὶ τῶν νέων εἶναι φυσικὰ συνεριστικαὶ καὶ φιλότιμοι, καὶ σπανίως, ὅταν ἡ παράδοσις τῶν μαθημάτων γίνεται μὲ μέθοδον, εὐρίσκεται τις ἀναμεταξύ αὐτῶν τῶσον πέτρινος, ὅστις, ἀκούων τῶν συμμαθητῶν αὐτοῦ τὰ ἐγκώμια, δὲν ἤθελε παθεῖν τὴν ἀγρυπνίαν τοῦ Θεμιστοκλέους, καὶ φωνάζειν, καθὼς ἐκεῖνος, « Οὐκ ἐξ με καθευδεῖν τὸ Μιλτιάδου τρόπιον ». Ἐὰν τί λοιπὸν, καταφρονούντες τὸ Σαυμασὸν τοῦτο μέσον νὰ κινῶμεν μὲ ὠφέλειαν τὰς ψυχὰς τῶν μεταχειριζόμεθα τῶν τυράννων τὴν μάστιγα, ἡ ὁποία τὰς ταρασσεί καὶ τὰς ἀγριαίνει μὲ ἀνεκδιήγητον βλάβην;

Καὶ ἡ μὲν τοῦ Χρυσολωρᾶ γνωμικὴ συλλογὴ εὐκόλου εἶναι νὰ καθαρισθῇ ἀπὸ ὅσα δύνανται νὰ βλαψοῦσι τὰς ἀπείρους τῶν νέων ψυχὰς· ἀλλ', ἐπειδὴ τοιοῦτος καθαρμὸς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γένη εἰς ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ βιβλία, ἀνάγκη εἶναι ἡ νὰ παρατρέχῃ ὁ διδάσκαλος ὅσα κρίνει βλαβερὰ εἰς τοὺς μαθητὰς του, ἢ καὶ νὰ τὰ συνοδεύῃ, εἰς τὴν παράδοσιν, μὲ τὴν πρέπουσαν εἰς αὐτὰ κρίσιν καὶ κατακρίσιν. Εἰς τὰ παραδιδόμενα μαθήματα ἱσοροῦνται πολλάκις λόγοι μωροί, καὶ πράξεις ἡ ἀνόητοι, ἡ κακαί. Οὐδέν ἐνδεχόμενον εἰς βιβλίον ἢ κεφάλαιον βιβλίου,

(1) Ἄλλην τιμὴν δὲν ἐξήτησεν ἀπὸ τοὺς Λαμψακηνούς ὁ Ἀναξαγόρας νὰ κάμωσιν εἰς αὐτὸν μετὰ θανάτου, παρὰ νὰ ψηφίσωσι, νὰ παύσῃ κατ' ἔτος τὰ παιδία εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ θανάτου του, « Τὰς διδομένας » ἀφείς τιμὰς, ἡτήσατο τὴν ἡμέραν ἐκείνην καθ' ἣν αὐτὸς τελευτήσῃ, « τοὺς παῖδας ἀφίεναι παίζειν, καὶ σχολάζειν ἀπὸ τῶν μαθημάτων ». Τὴν πρὸς τὰ παιδάρια πρᾶξι καὶ φιλοφροσύνην ἐγνώρισαν καὶ οἱ Ἑμαῖοι. Ὁ Κάτων, ἄνθρωπος πολλὰ σκληρὸς εἰς τοὺς δούλους, περὶ τῶν παιδίων ὁμῶς ἔκρινεν ἄλλως· « Τὸν δὲ τύποντα γαμετήν, ἢ » παῖδα, τοῖς ἀγνωτάτοις ἐλεγεῖν ἱεροῖς προσφέρειν τὰς χεῖρας ». Πλουτάρχ. Πολιτ. παραγγέλμ. § 27, καὶ Κάτ. πρεσβ. § 20.

τὸ ὁποῖον περιέχει τὸν βίον γνωστοῦ τινὸς ἀχρείου καὶ κακοτρόπου ἀνθρώπου, οὐτ' ἡ κρίσις τοῦ νοῦς οὔτε τὰ ἤθη τοῦ μαθητοῦ τρέχουσι μεγάλον κίνδυνον. Ἀλλὰ πολλάκις αἱ τοιαῦται πράξεις ἀναφέρονται ἀποφθεγματικῶς, ἢ χωρίζεται ἀπὸ τὸν λοιπὸν τοῦ πράξαντος βίον, χωρὶς ἐπικρίσιν τοῦ ἱσοροῦντος, ὁποῖα εἶναι πολλὰ τῶν ἀποφθεγμάτων τοῦ φρονίμου Πλουτάρχου, ἡ καὶ μὲ ἐσφαλμένην ἐπικρίσιν συνωδεύμενα, ὁποῖα εἶναι πολλὰ τοῦ κακῶς πολλάκις κρίνοντος Αἰλιανοῦ.

Διηγείται, παραδείγματος χάριν, ὁ Πλούταρχος τὸ πολυθρύλητον γράφημα τοῦ Ζωπύρου, ὅστις ἔκοψε καὶ τὴν μύτιν καὶ τ' αὐτὰ του, μὲ σκοπὸν νὰ ἀπατήσῃ τοὺς Βαβυλωνίους, καὶ νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν αὐτῶν εἰς τὸν βασιλέα Δαρείου. Τοῦτο Σαυμάζεται ἀπὸ πολλοὺς (1), ὡς πίστεως καὶ φιλίας ἄκρας ὑπηκόου πρὸς βασιλέα ἀπόδειξις. Ἀλλ' εἶναι ἀληθῶς ἀρὰ γε τοιοῦτον, ὅταν ζυγισθῇ εἰς τὴν σάβην τοῦ ὀρθοῦ λόγου; Οἱ Βαβυλώνιοι δὲν ἀπεσάτησαν ἀπὸ τὸν Δαρείου, ἀλλ' ἐξήτησαν νὰ ἀναλάβωσι τὴν αὐτονομίαν, τὴν ὁποίαν εἶχε τοὺς σερῆσειν πρὸ ἐτῶν εἰκοσιπέντε ὁ Κύρος. Ὁ Δαρεῖος ἦτο δεσπότης αὐτογνώμων, καὶ ὁ Ζώπυρος εἰς ἀπὸ τῆς αὐλῆς του τοὺς δυνατοὺς. Ποία εἶναι τῆς φιλίας τῶν αὐλικῶν καὶ πίστεως πρὸς τοὺς δεσπότης ἡ φύσις, εὐκόλα καθεῖς τὸ καταλαβάνει. Ἦτο λοιπὸν ὁ ἀκρωτηριασμὸς τοῦ Ζωπύρου ἔργον καὶ μωρὸν καὶ σκληρόν (2). μωρὸν, ἐπειδὴ ἐτόλμησε νὰ πράξῃ ὅ,τι μάλιστα γίνεται διὰ χάριν τῆς ἀληθινῆς φιλίας, ἥτις ποτὲ δὲν ἔχει χῶρον

(1) Ὅχι ὅμως ἀπὸ τὸν Πλούταρχον, ὅστις τὸ διηγείται ἀπλῶς, χωρὶς νὰ τὸ κρίνῃ.

(2) Ὁ Ἡρόδοτος (III, 154) μὲ τὰ ὀλίγα ταῦτα λόγια, « Ἐβούλετο, » ὅπως... ἐωυτοῦ τὸ ἔργον ἔσται· κἄρα γὰρ ἐν τοῖσι Πέρσῃσι αἱ ἀγαθὴ θοερῆσαι εἰς τὸ πρόσω μεγάλως τιμῶνται », μᾶς ἔδωκε νὰ καταλάβωμεν ἱκανῶς ποῖον ἦτο τοῦ Ζωπύρου τὸ τέλος.

πάρει ἀναμεταξύ χρησίων ἀνθρώπων· σκληρόν, ἐπειδὴ ὅχι μόνον ἡρωτηρίασε χωρὶς ἀνάγκης τὸ ἴδιον αὐτοῦ σῶμα, ἀλλ' ἔγινεν αἷτιος νὰ θανατωθῶσι τρισχιλιοι Βαβυλώνιοι, οἱ ἐντιμότεροι τῆς πόλεως, τοὺς ὁποίους ὁ Δαρεῖος ἐξαύρωσε πάραυτα ὅταν εἰσέβη νικητὴς εἰς τὴν Βαβυλῶνα. Ἀλλ' ὅμως ὑποθέτω ὅτι καὶ οἱ Βαβυλώνιοι ἀδίκως ἀπεστάτησαν, καὶ ὁ Δαρεῖος εἶχε τοῦ Τίτου ἢ τοῦ Τραϊανοῦ, καὶ ὁ Ζώπυρος τοῦ Σωκράτους τὴν ἀρετὴν· καὶ ταῦτα ὑποθέτων ἐρωτῶ, Ἄφου τοιαύτην ἡρώϊκὴν ἀπάρηγιν ἑαυτοῦ ἔκαμεν εἰς χάριν τοῦ φίλου καὶ βασιλέως του Δαρείου ὁ Ζώπυρος, τί ἤθελε πράξειν, ἢ τί πλέον τοῦ ἔμενε νὰ πράξῃ, ἐὰν ἦτον ἐλευθέρως πέλεως πολίτης, διὰ νὰ σώσῃ ἀπὸ τὴν δουλείαν, τὴν γυναῖκα, τὰ τέκνα, τὴν κινδυνεύουσιν αὐτοῦ πατρίδα; Αἱ θυσίαι πρέπει νὰ ᾖναι ἀνάλογοι τῆς ἀξίας τοῦ εἰδώλου, εἰς τὸ ὅποιον προσφέρονται. Εἰς τὸν Δία πρέπει οἱ ἐκατόμβαι· οἱ μικροὶ θεοὶ ἀρκοῦνται καὶ εἰς ὀλίγον λιθανωτόν. Ἐξω τούτου, εἰς τὴν ὀρθὴν κρίσιν τῶν τοιούτων, εἶναι δικαστήριο ἀδέκασον ἢ συνειδήσις ἐκάστου, ἢ ὁποία ποτὲ δὲν μᾶς ἀπατᾷ, ὅταν ἐρωτᾶται μὲ ἡσυχίαν. Ἀφού παραδώσῃς εἰς τοὺς μαθητάς σου τὴν ἱστορίαν ταύτην, πράξαι τὸν Ζώπυρον μὲ τοὺς τριακοσίους τοῦ Λεωνίδου, οἱ ὅποιοι μετὰ χαρᾶς ἐπρόσφεραν ὁλοκαύτωμα τὰ σώματά των ἐπάνω εἰς τὸν βωμὸν τῆς μεγάλης θεᾶς, τῆς Πατρίδος, ἔπειτα ἐρώτησον ἕνα καθ' ἕνα τῶν νέων τούτων μαθητῶν, ἂν προκρίνῃ νὰ ᾖναι Ζώπυρος, ἢ εἰς ἀπὸ τῶν τριακοσίων τὸν ἀριμὸν.

Εἶναι ἀναρίθμητα ὅσα δύναται νὰ ὠφελήσῃ τοὺς μαθητάς ὁ σοφὸς καὶ φρόνιμος διδάσκαλος, τῶρα μὲ τὴν ὀρθὴν κρίσιν, καὶ τὸν ἐξ αὐτῆς ἔπαινον ἢ ψόγον τῶν ἱστορουμένων πράξεων ἢ λόγων, τῶρα μὲ τὴν ἐρευναν τῆς παλαιᾶς καὶ νέας γλώσσης, καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλας παράθεσιν, καὶ ἄλλοτε μὲ ἐξέτασιν τῆς ἐτυμολογίας ἢ παραγωγῆς μιᾶς μόνης λέξεως. Ὄταν, παρ-

δείγματος χάριν, ἐξηγῇς εἰς αὐτοὺς τὸ « Νόστιμον ἡμᾶρ » τοῦ Ὀμήρου, ἔχεις ἀφορμὴν πολλὰ νόστιμον, νὰ ἐμπνεύσῃς εἰς τὰς νεαρὰς αὐτῶν ψυχὰς τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος, καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτῆς ζῆλον, λέγων εἰς αὐτοὺς τὰ ὀλίγα ταῦτα λόγια· « Εἰς τὸν Ποιητὴν τὸ, Νόστιμον ἡμᾶρ, ἄλλο δὲν σημαίνει » παρὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν πατρίδα. Οἱ μεταγενέστεροι ὅμως Ἕλληνες ὠνόμασαν Νόστιμα μεταφορικῶς » ὅλα τὰ ἡδέα καὶ ἀρετὰ, αἰνιττόμενοι μὲ τούτο πόσον εἶναι » ἡ πατρίς ἀξία ἀγάπης, πόσον πρέπει νὰ εὐαρεσῇται ὅστις » κατοικεῖ εἰς αὐτήν, πόσον νὰ τὴν ἔχῃ εἰς τὴν μνήμην ἀνεξ- » ἀλείπτου ὅστις εἶναι μακρὰν αὐτῆς. Ὄθεν λέγοντες κ' ἐκεῖνοι » τότε, καὶ ἡμεῖς σήμερον, καθ' ὑπόθεσιν, Νόστιμον βρώμα, » ἄλλο δὲν ἐνόουν ἐκεῖνοι, ἄλλο δὲν λέγομεν ἡμεῖς, χωρὶς » νὰ τὸ νοώμεν οἱ περισσότεροι, παρὰ βρώμα τόσον ἡδονικόν » εἰς τὴν γεῦσιν, ὅσην ἡδονὴν προσερεῖ εἰς τὸν ξενιτευόμενον ἢ » ἡμέρα τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν πατρίδα του ».

Ὄταν πρῶτὴν φορὰν τύχῃς εἰς τὰ παραδιδόμενα μαθήματα τὸ ὄνομα Θεῖος, τὸ σημαῖνον τοῦ πατρὸς, ἢ τῆς μητρὸς, τὸν ἀδελφόν, μὴ προσμένῃς νὰ σ' ἐρωτήσωσι, διὰ τί οἱ ἀδελφοὶ τῶν γονέων ὠνομάστησαν Θεῖοι, ἤγουν Θεῖκοι, καὶ αἱ ἀδελφαί, Θεῖαι, ἤγουν Θεῖκαί. Εἰς τοὺς πολλὰ νεαροὺς τὴν ἡλικίαν λέγε, ὅτι τοῦτο μᾶς διδάσκει πόσον εἶναι μέγα καὶ θεῖον τὸ χρεω- σούμενον εἰς αὐτοὺς τοὺς γονεῖς σέβας, ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτῶν ἠξιώθησαν τῆς σειότητος τὴν τόσον ἐντιμον ὀνομασίαν. Εἰς τοὺς προδεδηκότες καὶ εἰς τὴν ἡλικίαν καὶ εἰς τὰ μαθήματα, ἀνακάλυψον τὴν βαθυτέραν ἔννοιαν καὶ τὸ τέλος τῆς σοφῆς ταύτης ὀνοματοθεσίας. Οἱ γονεῖς ἐνδέχεται ν' ἀποθάνωσιν, ὅταν ἔτι ᾖναι εἰς πολλὰ νεαρὰν ἡλικίαν τὰ τέκνα των καὶ τότε φυσικὰ λαμβάνουσι πρὸς αὐτὰ τόπον πατρὸς οἱ ἀδελφοὶ καὶ μητρός· αἱ ἀδελφαὶ τῶν γονέων, εἰς τοὺς ὁποίους

ὅμως τὰ τέκνα οὐτ' ὑπακοήν οὔτε σέβας ἠθελαν προσφέρειν, ἂν δὲν ἦσαν προετοιμασμένα νηπιόθεν μὲ τὴν σωτήριον ταύτην πρόληψιν νὰ τοὺς νομίζωσι καὶ νὰ τοὺς ὀνομάζωσι Θεοὺς καὶ Θεάς. « Οὐτω καὶ σῆς, φίλοι (λέγει συμπεραίνων τὸν λόγον πρὸς τοὺς μαθητάς σου), προθυμεισθε, ὅταν κατα-
 » σαθῇτε γονεῖς, νὰ τευχίζετε τὰς ἀπαλὰς ψυχὰς τῶν ἰδίων
 » τέκνων μὲ πρόληψιν ἀγαθὰς, ἂν ἐπιθυμῇτε νὰ ἐμποδίσετε
 » τὴν εἰσοδὸν τῆς κακίας εἰς αὐτάς. Ὅτι θέλετε νὰ σέβωνται
 » καὶ νὰ μιμῶνται, ὅταν ἔλθωσιν εἰς ἀνδρικήν ἡλικίαν, ἐκεῖνο
 » προσπαθεῖτε νὰ καταστήσετε σεβάσιμον εἰς αὐτά, ἐκεῖνον
 » τὸνομα μὴ προσέρετε ποτὲ, πλὴν συνυδνεύμενον μὲ ἐπιθετα
 » μεγάλου θαυμασμοῦ ».

Ἀφ' ὅσα εἶπα περὶ τῆς ἐκλογῆς καὶ τῆς παραδόσεως τῶν συγγραφέων συμπεραίνεται, πόσον εἶναι ἀναγκαῖον νὰ συνταχθῇ συλλογὴ ἀναγνώσεων μὲ ὀλίγας σημειώσεις διὰ τοὺς σπουδάζοντας τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν νέους. Αὕτη πρέπει νὰ ἦναι ὅχι κατὰ τὴν συνερανισθεῖσαν εἰς τέσσαρας τόμους καὶ ὀνομασθεῖσαν Ἐγκυκλοπαιδείαν, τὴν πεμπομένην ἀπὸ τοὺς Βενετικούς τύπους εἰς τῶν Γραικῶν τὰ σχολεῖα, ἀλλὰ τιαύτη συλλογὴ, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ ἦναι φιλοσοφικῶς (τοῦτο θέλει νὰ εἴπῃ μὲ νοῦν καὶ κρίσιν) συγκερασμένη μὲ τὴν ἡθονὴν ἢ ὠφέλειαν, διὰ νὰ προξενῇ καὶ σπουδὴν, καὶ τῆς σπουδῆς ἄνεσιν καὶ ψυχαγωγίαν, νὰ κάμῃ ἐνταυτῷ τὸν ἀναγνώσκοντα καὶ σοφὸν καὶ ἡμερον, νὰ ἐμπνέῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ καὶ τὰ μεγάλα τῆς ἐλευθερίας φρονήματα, καὶ τὰς χάριτας καὶ κομψείας τῆς προγονικῆς τοῦ γλώσσης· εἰς ὀλίγα λόγια, πρέπει νὰ ἦναι ἀληθὲς ταμεῖον φρονήσεως, ἐπιτήδειον εἰς τὴν παιδείαν τῶν ἀρχαρίων, ἀλλὰ τοιοῦτον, ὅποῖον καὶ οἱ μεγαλύτεροι μαθηταί, καὶ πρὸς τούτοις ὅσοι ἔπαυσαν νὰ μαθητεύωνται, νὰ ἀναγινώσκωσιν εἰς τὸν ἐπίλοιπον αὐτῶν

βίον, καὶ κατ' οἶκον καὶ εἰς τὸν περίπατον, δι' ἀναψυχὴν καὶ παρηγορίαν τῶν βιωτικῶν κόπων καὶ φροντίδων.

Μὴ δυνάμενος ν' ἀσχοληθῶ εἰς τοιοῦτον ὠφελιμώτατον ἔργον, ἀρκεῖ νὰ φανερώσω πῶς ἠθελα τὸ κάμειν, ἂν δὲν μοῦ ἔλειπεν ὁ καιρὸς. Ὅστις εὐκαιρεῖ καὶ θύναται, καὶ κρίνει καλὴν τὴν ἐξῆς ὑποτύπωσιν (1), ἃς μὴν ἀποσραφῇ τὸ ἔργον ὡς ἄδοξον καὶ μικρόν. Κι τοῦ μικροῦ μικρότερον ἠθελεν ἐξάπαντος εἶσθαι, ἐὰν ἀκριτῶς συσσωρεύσῃ ὅτι τοῦ ἔλθῃ εἰς τὸν νοῦν· ἐὰν αἱ σημειώσεις του, ἀντὶ νὰ ἐξηγῶσι τὰς ἀληθεῖς ἀσαφείας, νὰ παρατηρῶσι τὴν συγγένειαν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης μὲ τὴν σημερινήν, ὅσακις εὐρίσκει ἀφορμὴν ἀρμόδιον περὶ τούτου, νὰ κρίνωσιν ὅσα κακῶς ἢ καλῶς λέγουσιν οἱ συγγραφεῖς, ὅσα κακῶς ἢ καλῶς ἔπραξαν τὰ ἱστορούμενα νὰ σχολιάζωσι τὰ Διαβατικά καὶ τὰ Συγκείμενα, καὶ ἄλλας τοιαύτας μυρολογίας, ὑποφερτάς καὶ συγχωρήσεως ἀξίας, διότι ἦσαν ἀναπόφευκτοι (2) εἰς τὴν παρελθούσαν

(1) Εἰς τὴν ὁποίαν ὅμως δὲν νοῶ ὅτι πρέπει ν' ἀκολουθήσῃ καὶ τὴν αὐτὴν τάξιν. Ἡ τάξις χρειάζεται περισσοτέραν, διὰ νὰ γένῃ εἰς τρόπον, ὥστε νὰ προβαίνῃ ἡ συλλογὴ ἀπὸ τὰ πλέον εἰς τὰ ὀλιγώτερον εὐνόητα. Οἱ περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας σοχασμοί μου εἶναι αὐτοσχέδιοι· ἂν εἶχα τὸν καιρὸν καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐκθέσω εἰς πλάτος τί πρέπει νὰ περιέχῃ καὶ εἰς ποίαν τάξιν νὰ διατεθῇ ἡ συλλογὴ, συντομώτερον ἦτο νὰ τὴν συντάξω παρὰ νὰ διδάσκω πῶς ἔχουν νὰ τὴν συντάξωσιν ἄλλοι.

(2) Ἀρκεῖ τοῦτο νὰ μὲ δικαιώσῃ ἔμπροσθεν ἐκείνων, ὅσους ἐνδέχεται νὰ ἐσκανθάλισαν ὅσα εἶπα κατὰ τῶν Γραμματικῶν. Ὅστις ζῇ μόνον τὰς πληγὰς, διὰ νὰ τὰς κακουργήσῃ, εἶναι δῆμιος· ὅστις τὰς καίει διὰ νὰ τὰς θεραπεύσῃ, τοῦτον ἄλλος νὰ κατηγορήσῃ δὲν τολμᾷ πλὴν ὅποιον ἄλγιστον μέλει εἴτε ζῇ, εἴτε θανατωθῇ ἡ Ἑλλάς. Εἰς τὴν παρελθούσαν ἐκατονταετηρίδα, αἱ τοιαῦται Γραμματικαὶ, καὶ τοιαῦται

ἐκατονταετηρίδα, ὅταν τὸ ἔθνος μόλις ἤρχιζε νὰ ἀναλαμβάνῃ ἀπὸ τὴν μακρὰν αὐτοῦ ἀσθένειαν, ἀλλὰ τὰς ὁποίας δὲν πρέπει πλεονεξίαν μὴτε νὰ γράφῃ μίτε νὰ τυπώῃ, ἐὰν δὲν θελῇ νὰ προσάψῃ μωρίας ὄνειδος εἰς ὅλον αὐτοῦ τὸ γένος. Ἐὰν ὁμοῦ καὶ ἡ μικρὰ του συλλογὴ, καὶ αἱ ὀλίγαι του σημειώσεις, συνταχθῶσι μὲ κρίσιν φιλοσοφικὴν, τὸ ἀποτέλεσμα θελεῖ εἶσθαι εὐκολία καὶ διὰδοσις ἐγρηγόρος εἰς πολλοὺς τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, τοῦ κριτικοῦ τῆς διανοίας ἐξύτης, φρόνησις, ἡμερώσεις τῶν ἱθῶν, εἰς βραχυλογίαν, ἀπὸ τῆς ἀδοξίας εἰς τὴν δόξαν ὅλου τοῦ ἔθνους μεταβολή. Ἐὰν ταῦτα λογίζωνται μικρὰ, ποῖα λοιπὸν (ἐρωτῶ) εἶναι τὰ μεγάλα;

Λέγω τώρα πῶς ἐπεθύμουν νὰ συνταχθῇ ἡ διὰ τοὺς νέους αὕτη συλλογὴ. Δὲν πρέπει νὰ ᾖ πολλὰ μακρὰ. Αἱ γραμματικαὶ σημειώσεις, ἀναγκαῖαι μάλιστα διὰ τοὺς πρώτους μῆνας, ὅσους ὑποθέτω ὅτι θελοῦν διατρίψαι εἰς τὸ πρῶτον τῆς συλλογῆς τριτημῶριον οἱ μαθηταί, πρέπει νὰ ᾖ ὀλίγαι καὶ δὲν ἦτο κακὸν νὰ καταχωρισθῶσι εἰς τὸν Ἑλληνικὸν πίνακα, ὅσαι ἀποβλέπουσι τὴν Ἑλληνικὴν, εἰς τὸν κοινόν, ὅσαι τὴν κοινὴν γλῶσσαν. Λέγω δύο πίνακας λέξεων διὰ τοῦτο, ὅτι κρίνω πρᾶγμα ἀναγκαῖον ἀπὸ τοῦ νῦν, ὅσας οἱ καὶ τοὺς τοὺς συγχωρεῖ, νὰ καταγίνωνται ἐνταυτῷ καὶ διδάσκαλοι καὶ μαθηταί εἰς τὴν παραβολικὴν ἐξέτασιν τῶν δύο γλωσ-

συγγραφῶν ἐξηγήσεις, ἥσαν (πάλιν τὸ λέγω) ἀναπόφρευτοι ἦτον ἀκόμη τότε ἀρχὴ ὠδείων τῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους· ὅθεν ἔκαμαν καὶ οἱ Γραικοὶ ὅ,τι ἔκαμαν ὅλα τὰ ἔθνη κατ' ἀρχάς τοῦ φωτισμοῦ των, ἦγουν ἡσυχλοῦντο εἰς πράγματα νηπιώδη. Ἐὰν οἱ τότε γράψαντες (ἀπὸ τοὺς ὁποίους προσωπικῶς δὲν ἐγνώρισα κανένα) ἔζων σήμερον, ἤθελαν κάμει τὴν αὐτὴν κρίσιν, τὴν ὁποίαν ἐγὼ κάμνω τώρα· ἐὰν ἐγὼ ἤμην τότε εἰς κατὰς αὐτὴν νὰ κάμω ὅ,τι ἔκαμαν, ἤθελα ἴσως τὸ κάμειν χειρότερα.

σῶν. Ἐὰν ᾖ ἀνόητον νὰ φαντασθῇ ὅτι ἐξέφυε τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἐντελῶς, ὅς τις, λόγου χάριν, ἤθελεν ἀγνοεῖν μίαν μόνην ἀπὸ τὰς τέσσαρας αὐτῆς παλαιὰς διαλέκτους, ἀσυγκρίτως ἀνοητότερος εἶναι (ὁ λόγος εἶναι περὶ τῶν Γραικῶν) ὅς τις δὲν ἐλπίζει καμμίαν βοήθειαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ἀπὸ τὴν μητρικὴν αὐτοῦ κοινὴν γλῶσσαν, ἡ ὁποία εἶναι τόσον περισσώτερον ἀξιόλογος διαλέκτος παρὰ τὴν Αἰολικὴν, Δωρικὴν, καὶ Ἰωνικὴν, ὅσον εἰς ἐκείνας μὲν δὲν ἔμειναν πλὴν κατὰ πολλὰ ὀλίγα τινὰ συγγράμματα, αὕτη δὲ λαλεῖται ἀπὸ ζῶν ὁλόκληρον ἔθνος.

Αἱ καθ' αὐτὸ σημειώσεις, αἱ ὑποκάτω τοῦ κειμένου, πρέπει νὰ ᾖ ἀληθεῖς ἐξηγήσεις τοῦ κειμένου· ἦγουν πρέπει νὰ ἐρμηνεύωσι τὰς δυσκολωτέρας συντάξεις, μὲ τὴν φυσικὴν αὐτῶν ἀνάλυσιν εἰς τὰς ἀπλουσιέρας· νὰ συνοδεύωσι τὰ κύρια ὀνόματα τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰς ἐπισημοτέρας αὐτῶν πράξεις (ὅποῖαι εἶναι οἱ πόλεμοι, οἱ κατοικισμοί, ἡ μετοικισμοὶ τῶν πόλεων, κ. τ. λ.), μὲ τὸν χρόνον (πρὸ Χριστοῦ ἢ μετὰ Χριστοῦ), κατὰ τὸν ὅποιον ἤκμασαν, ἢ συνέβησαν· τῶν Ἑλληνικῶν Θεῶν καὶ Ἡρώων, μὲ τὴν σύντομον ἔκθεσιν τοῦ μύθου, ἢ, διὰ τὸ συντομώτερον, μὲ μόνην τὴν σημείωσιν τοῦ βιβλίου καὶ τοῦ τόπου, ὅπου εὐρίσκεται ὁ μῦθος· τῶν χωρῶν, τῶν πόλεων, τῶν ὁρῶν, τῶν ποταμῶν, τῆς παλαιᾶς Γεωγραφίας, μὲ τὰ ὀνόματα τῆς νέας Γεωγραφίας· τῶν ζώων, τῶν φυτῶν, τῶν ὀρυκτῶν, μὲ τὰ σημερινὰ ὀνόματα τῆς φυσικῆς ἱστορίας. Πρέπει μάλιστα νὰ περιέχωσι αἱ σημειώσεις τὴν ἐπίκρισιν ὅχι μόνον τοῦ τρόπου, ὅπως ὁ συγγραφεὺς ἢ ποιητὴς ἐκφράζει τὰ νοήματα τῆς ψυχῆς του, ἀλλὰ (τὸ ἀναγκαϊότερον) καὶ αὐτῶν τῶν νοημάτων, ἦγουν τοῦ τρόπου, ὅπως καὶ αὐτὸς κρίνει τὰ πράγματα. Χωρὶς τούτων καὶ τῶν τοιούτων παρατηρήσεων καὶ σημειώσεων, ἡ μαθήσις τῆς Ἑλληνικῆς

γλώσσης εἶναι μάταιος ἀπαγγελία λέξεων, ἀηδὴς εἰς τὴν ἀκοήν, δύσκολος νὰ φυλαχθῇ εἰς τὴν μνήμην· καὶ μετὰ πολλοὺς ἰδρωτάς καὶ κόπους, ἀντὶ γραμματικῶν, οἱ ταλαίπωροι νέοι γίνονται, καὶ μένουσιν ὅλον τῆς ζωῆς αὐτῶν τὸν ἐπιλοιπὸν καιρὸν, γελοῖοι Γραμματισταί, ἔχοντες τὴν κεφαλὴν πλουσίαν ἀπὸ ὀνόματα, ῥήματα, καὶ παντὸς εἶδους λεξείδια, ἀπὸ δὲ πράγματα καὶ πραγμάτων κρίσιν παντάπασι πτωχὴν καὶ ἀνόητον (1).

Εἰς τὴν συλλογὴν ταύτην πρέπει νὰ εὐρίσκωνται,

1. Πολλὰ ὀλίγοι τινὲς μῦθοι τοῦ Αἰσώπου, χωρὶς τὸν βίον τοῦ Αἰσώπου, καὶ χωρὶς τὰ ἐπιμύθια. Δὲν θέλω τὸν βίον, διότι εἶναι παντάπασι μυθώδης· δὲν θέλω τὰ ἐπιμύθια, ὅτι εἶναι τὰ περισσότερα ἀνάρμοστα, καὶ πολλὰκις ἀνόητα. Ἀντὶ τοῦ θείου, ἐμπορεῖ νὰ συντάξῃ ὁ ἐκδότης μικρὰν εἰδησιν βιογραφικὴν περὶ τοῦ Αἰσώπου, περὶ τοῦ ὁποῦ ὅμως πολλὰ ὀλίγα ἐξεύρομεν. Τὰ ἐπιμύθια, ἃς τὰ πλάσσει καὶ ἃς τὰ λέγει διὰ ζωῆς φωνῆς ὁ διδάσκαλος, ἢ καὶ ἂν μεταξὺ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ εὐρίσκωνται· τινὲς ἀρκετὰ ἡλικιωμένοι, ἃς τοὺς διεγείρῃ νὰ τὰ συμπεραίνωσιν ἀφ' ἑαυτῶν. Ὁ τρόπος οὗτος καὶ τὸν νοῦν ὀξύνει, καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀμιλλαν τῶν μαθητῶν ἱκανὸς εἶναι νὰ γεννήσῃ.

2. Μετὰ τοὺς Αἰσωπικοὺς μῦθους ἃς συντάξῃ φρόνιμον ἐκλογὴν ἀπὸ τοῦ Χρυσολωρᾶ τὰς μονοστίχους γνώμας, τὰς ὁποίας δύναται νὰ αὐξήσῃ μὲ γνώμας ἄλλας μονοστίχους ἢ καὶ πολυστίχους ἀπὸ ἄλλους ποιητάς.

3. Ἄς ἀκολουθῇ μετὰ ταύτας ἢ πρὸς Δημόνικον παραίνεσις τοῦ Ἰσοκράτους ὁλόκληρος.

4. Ταύτης κατόπιν ὁ Σαυμασίως καὶ Σαυμασίως γραμμέ-

(1) « Κἂν διαφυλάξῃς τὸ μὴ σπουδάζειν ἐπὶ τοῖς ὀνόμασι, » πλουσιώτερος εἰς το γῆρας ἀναφανήσῃ φρονήσεως ». Πλάτων, Πολιτικ. σελ. 261.

νος ἀπὸ τὸν Ξενοφῶντα μῦθος τοῦ Προδίκου περὶ τῆς νεότητος τοῦ Ἡρακλέους· μῦθος, τοῦ ὁποῦ τὴν δύναμιν τόσον ἐγνώρισε καλὰ ὁ φιλάρετος Σωκράτης, ὥστε τὸν μετεχειρίζετο συνεχῶς εἰς διδασκίαν τῶν νέων. Τοῦτον οἱ διδάσκαλοι πρέπει νὰ ὑποχρεώσιν ἀπαραιτήτως τοὺς μαθητάς νὰ τὸν ἐκζητῶσι, καὶ νὰ τὸν ἀπαγγέλλωσι τοῦλάχιστον μίαν φοράν τὴν ἐβδομάδα εἰς τὸ σχολεῖον, καὶ νὰ παραγγέλλωσι τοὺς γονεῖς νὰ ζητῶσι συνεχῶς τὴν ἀπαγγελίαν καὶ τὴν ἐξηγήσιν εἰς τὸν οἶκον· ἀπὸ τούτου τὴν ἀδιάλειπτον μελέτην πρέπει νὰ τοὺς πληροφορήσωσιν ὅτι κρέμεται ἡ εὐτυχία τῶν τέκνων. Ὡς ποσάκις πολέμουμένος ἐγὼ, βλέπων ἄλλους πολεμουμένους ἀπὸ τὰ πάθη, ἀνεσέναξα, ὅτι δὲν προετοιμάζουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν φοδερὸν τοῦτον πόλεμον μὲ τοιαῦτα ὅπλα οἱ παιδεύται τῆς νεότητος (1), ἀλλὰ τοὺς ἀφίνουσιν εἰς τὸν κίνδυνον νὰ φωνάζωσι πολλὰκις τῆς Μηδείας τὰς αἰσχράς ταύτας φωνάς·

Καὶ μανθάνω μὲν, οἷα θρῆν μέλλω κακὰ·

Θυμὸς δὲ κρίσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων !

Τοιαῦτα ὅπλα εἶναι ὅλα σχεδὸν τὰ ἠθικὰ παραγγέλματα τοῦ Σωκράτους, εὐρισκόμενα εἰς τὸν Πλάτωνα καὶ Ξενοφῶντα, ἀλλὰ περισσότερα καὶ καταπεισιχώτερα εἰς τὸν Ξενοφῶντα. Ἄς μὴν ἀμελήσῃ ὁ ἐκδότης νὰ κάμῃ καὶ ἀπὸ ταῦτα φρόνιμον ἐκλογὴν τῶν ἀναγκαιοτέρων εἰς τὴν παιδαγωγίαν τῶν νέων. Ἀπὸ τὰ μέγιστα τῆς Ἑλλάδος καυχήματα ἔν, ἢ μάλλον εἰπεῖν, τὸ πρῶτον εἶναι ὁ Σωκράτης. Ὁμοίον του εἰς τὴν ἀρετὴν κἀνὲν

(1) « Εἰ γὰρ οὕτως ἐλέγετο ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ πάντων ὑμῶν, καὶ ἐκ νέων » ἡμᾶς ἐπείθετε, οὐκ ἂν ἀλλήλους ἐφυλάττεμεν μὴ ἀδικεῖν· ἀλλ' αὐτὸς » αὐτοῦ ἦν ἕκαστος ἄριστος φύλαξ, θεδωὶς, μὴ ἀδικῶν τῷ μεγίστῳ κακῷ » ξυνοικοίη ». Πλάτων, Πολιτ. β', σελ. 367.

ἔθνος ἀκόμη δὲν ἐγέννησεν ἄλλον (1) ἐὰν οἱ διδάσκαλοι ποτί-
ζωσι συνεχῶς μὲ τὰ σοφὰ τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρὸς νοηθε-
τήματα τὰς ἀπαλὰς τῶν νέων ψυχὰς, ἐνδέχεται νὰ ἀποδείξω-
σιν ὅτι καὶ εἰς μόνην τὴν Ἑλλάδα γεννῶνται οἱ Σωκράται. Καὶ
τοῦτο δὲν πρέπει νὰ φανῇ παράδοξον. Εἰς ὅλας τὰς γλώσσας
εἶναι μεταφρασμένα, καὶ ἀπ' ὅλα τὰ ἔθνη ἀναγινώσκονται καὶ
θαυμάζονται τὰ φιλόσοφα τοῦ Σωκράτους παραγγέλματα·
ἀλλ' εἰς τοὺς ξένους κάμνουσι μόνον τὸν τύπον, τὸν ὁποῖον
πρέπει νὰ κάμνῃ πᾶσα καλὴ συμβουλὴ εἰς τὰς εὐγενεῖς ψυχὰς·
οἱ δὲ Ἕλληνες, ἐὰν θέλωσι νὰ ἦναι ἄξιοι τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνό-
ματος, ἔξω ἀπὸ τὸν τύπον τοῦτον, πρέπει νὰ σχαζῶνται τὰ
παραγγέλματα τοῦ Σωκράτους καὶ ὡς πατρικὴν αὐτῶν κληρονο-
μίαν, καὶ νὰ ἐνθουσιάζωνται δι' αὐτὰ (2).

Ἡ παιδεία εἶναι ἡμέρωσις τῶν ἡθῶν. Ὁ πεπαιδευμένος
πρέπει νὰ αἰσθάνεται τὴν ἡδονὴν καὶ νὰ γελᾷ, ὅχι μόνον, διότι
εἶναι ἄνθρωπος, ἤγουν φύσει γελαστικὸν ζῶον, ἀλλ' ὅτι καὶ ὁ
μέτριος γέλως εἶναι χαρακτὴρ καὶ σημεῖον ἡμερώσεως. Τὴν
ἄγριον καὶ μισάνθρωπον συβαρότητα τίποτε δὲν εἶναι ἱκανὸν
νὰ κινήσῃ εἰς γέλωτα· ἡ μωρία γελᾷ εἰς ὅλα· μόνος ὁ πεπαι-
δευμένος καὶ φρόνιμος ἄνθρωπος ἐξέρει καὶ τὸν καιρὸν καὶ

(1) Καὶ τὸν τοιοῦτον ἄνδρα κατεδίκασαν εἰς θάνατον οἱ Ἀθηναῖοι·
ὅχι ὅμως οἱ ἀπόγονοι τῶν Μιλτιάδων καὶ τῶν Θεμιστοκλέων, ἀλλ' οἱ
πατέρες ἐκείνων, οἱ ὅποιοι μετ' ὀλίγους χρόνους ἐδέχθησαν εἰς τὰς
Ἀθήνας Δημήτριον τὸν Πολιορκητὴν, καὶ, μὴ ἀρκούμενοι νὰ προσ-
φέρωσιν εἰς αὐτὸν τιμὰς ἰσοθέους, ἐξυτελίσθησαν τόσον, ὥστε νὰ κολα-
κεύωσι καὶ τὰς ἀναίσχυντους αὐτοῦ πόρνας. Εἰς τοιαύτην ἀθλίαν
ἐξουδένωσιν καταντῶσι τὰ ἔθνη, ὅταν πολεμῶσι τοὺς φιλοσόφους καὶ
τὴν φιλοσοφίαν.

(2) α' Τοὺς εὐληφῶτας καλὰς τὰς πρώτας ἐκ τοῦ γένους ἀφορμάς,
» μέγα ἐρ' ἑαυτοῖς προσήκει φρονεῖν, καὶ μὴδὲν ἀνάξιον ἐπιτηδευεῖν
» τῶν προγόνων ». Διονυσ. Ἀλικαρν. Ῥωμαϊκ. Ἀρχαιολογ. Α', 5.

τὸ μέτρον τοῦ γέλωτος. Ὁ Σωκράτης ἐγέλα, καὶ πολλάκις
ἔσμιγε τὰς ἀγίας αὐτοῦ παραιτήσεις μὲ ἀσειότητας, διὰ νὰ τὰς
ἐμβάξῃ εὐκολώτερον εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀκουόντων. Μὴ φο-
βηθῇς λοιπὸν νὰ ἀναμίξῃς εἰς τὰ μαθήματά σου ὡς ἥδυσμα
καὶ τὸν γέλωτα, τὸν ὁποῖον οὐδ' οἱ ἄγριοι Σπαρτιάται
ἐξώρισαν ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν αὐτῶν (1). Εἰς τοῦτο τὸ τέλος
δύνασαι νὰ καταχωρίσῃς εἰς τὴν συλλογὴν σου,

5. Τὰ ἀρεῖα τοῦ Ἱεροκλέους, εἰς τὰ ὅποια ἐμπορεῖς νὰ
προσθέσῃς ὀλίγα τινὰ ἐρασιμμένα ἀπ' ἄλλους, καὶ ἄλλα ἐμ-
μετρα ἀπὸ τὴν Ἀνθολογίαν, ἐκεῖνα μάλιστα, ὅσα περιγελῶσι
τοὺς Ἀττικιστὰς καὶ τοὺς Γραμματικούς. Πρόσθε εἰς ταῦτα,

6. Ὀλίγους τινὰς διαλόγους τοῦ Λουκιανοῦ.

7. Τρεῖς ἢ τέσσαρας χαρακτῆρας τοῦ Θεοφράστου.

8. Τὸν Πλούτον τοῦ Ἀριστοφάνους, καθαρισμένον ὅμως ἀπ'
ὅλας τὰς αἰσχρολογίας. Ἡ ἐκλογή τῶν ἀρεῶν, γελοίων, ἢ κω-
μικῶν, δὲν πρέπει νὰ ἦναι τόσον αὐστηρά· ἱκανὸν ἢ μάλλον
εἰπεῖν ἀναγκαῖον εἶναι, νὰ μὴ εὐρίσκεται τίποτε εἰς αὐτὴν
αἰσχρὸν. Ἀναμεταξὺ εἰς αὐτὰ ἐμπορεῖς ν' ἀφήσῃς ἐξεπότηδες
καὶ γελοῖα ἀγέλασα, ὅποια εἶναι τὰ ἀσειεύματα τῶν ἀγροί-
κων ἢ ἀπαιδευτῶν, διὰ νὰ τὰ μεταχειρίζεται ὁ διδάσκαλος,
ὡς Λυδῖαν λίθον, νὰ δοκιμάξῃ τὰ πνεύματα τῶν μαθητῶν,
παρατηρῶν, τίς ἀπ' αὐτοῦς ἡδύνεται, τίς ἀδιαφορεῖ εἰς αὐτὰ,
καὶ νὰ λαμβάνῃ εὐλογον ἀφορμὴν νὰ ἐξηγῇ εἰς αὐτοὺς
τὰς ἀληθεῖς αἰτίας καὶ πηγὰς τοῦ γέλωτος, καὶ τί διαφέρει ἡ
ἀσειότης τῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν ἀπὸ τὴν βωμολοχίαν τῶν
ἀγροίκων (2).

(1) Πλούταρχ. Λυκούργ. § 25.

(2) Ἄς νὰ εἴλῃ νὰ εἴπῃ Πόλις. Ἄλλο λοιπὸν κυρίως δὲν σημαίνει τὸ
Ἀσειεύμαι, παρὰ τὸ, μιμνῶμαι τοὺς ἀσεῖους, ἤγουν τοὺς κατοικοῦντας

Ἄς ἐπανέλθωμεν πάλιν εἰς τὰ σπουδαῖα. Ἡ συλλογὴ πρέπει νὰ περιέχῃ,

9. Τὰ χρυσὰ ἔπη τοῦ Πυθαγόρου.

10. Ἐκλογὴν ἀπὸ τὰ ἀποφθέγματα τοῦ Πλουτάρχου· τὴν ὅποιαν δυνατόν εἶναι ν' αὐξήσῃς ἀπὸ τὸν Στοβαῖον, ὅσον τὸ συγχωρεῖ ὁ ὅρος τῆς συλλογῆς σου.

11. Ὅλίγα τινὰ ἠθικὰ παραγγέλματα ἀπὸ τοῦ ἐγγχειρίδιον τοῦ Ἐπικτήτου (1).

τὰ ἄση' διότι οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων νομίζονται καὶ εἶναι πλέον πεπαιδευμένοι παρὰ τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων καὶ τῶν ἀγρῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας δύο λέξεις παράγονται ὁ Χωρικὸς (κοινῶς Χωριάτης) καὶ ὁ Ἀγροΐκος. Οἱ χυδαῖζοντες ἀντὶ τοῦ, Ἀσειεύομαι, λέγουσι Χωρατεύω· ἀλλὰ καὶ τοῦτο παράγεται, ὅχι ἀπὸ τὸ Χωρίον (ἐπειδὴ τότε ἤθελεν εἶσθαι συνώνυμον τοῦ Χωριατεύω, ἢ Χωριατίζω), ἀλλὰ ἀπὸ τὸ Χώρα, Κάνενα δὲν λαμβάνει ὅτι εἰς τὴν κοινὴν γλώσσαν ἡ χώρα σημαίνει τὴν Πύλιν, καθὼς καμμίαν φορὰν τὴν ἐσήμεναι καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν (Ἀριστοφάν. Θεσμοφ. 115, μετὰ τῶν σημ. τοῦ Κυζέρου). Ἐχει ἡ κοινὴ γλῶσσα ἄλλα δύο συνώνυμα τοῦ Ἀσειεύομαι, τὸ Μετριάζω (τὸ ὅποιον οἱ ἀσειύτατοί μου συμπατριῶται, οἱ Χῖοι, προσφέρουσιν Ἰωνικῶς, Μετριάζω), καὶ τὸ Μετεωρίζομαι, καὶ κατὰ συγκοπὴν Μετωρίζομαι. Τὸ πρῶτον, ὡς ἀντικείμενον τοῦ ὕπερφηανεύομαι, φυσικὰ ἔλαβε καὶ τὴν σημασίαν τοῦ Ἀσειεύομαι· ἐπειδὴ ἡ ἀσειότης εἶναι ἐχθρὰ τῆς ὑπερφηανείας. Τὸ δεύτερον φαίνεται ὅτι ἦτο παλαιὰ πλέον συνώνυμον τοῦ Κουφολογῶ καὶ Βωμολογῶ, παρὰ τοῦ Ἀσειεύομαι· ἐπειδὴ καὶ τὸ Μετέωρος ἐξηγεῖται ἀπὸ τὸν Ἡσύχιον Κούρος. Ἡμεῖς τὸ μεταχειρίζομεθα κατὰ μέσον διάθεσιν, καθὼς εὐρίσκεται εἰς τὸν Ἡσύχιον (λέξ. Λαπίστρια), καὶ εἰς τοῦ Ἱεροκλείους τὰ Ἀρεῖα (§ 28)· ἀρχαιότερον ὅμως τὸ μετεχειρίσθησαν οὐδετέρως καὶ ἀμεταβάτως, Μετεωρίζω (ιδ. τὸν Ἀθήναιον, σελ. 698, D, καὶ τὸν Σχολιαστὴν τοῦ Θουκυδίδου, Βιβλ. Β', κεφ. λζ').

(1) Εἰς τοῦ Ἐπικτήτου μάλιστα, καθὼς καὶ εἰς ὅλων τῶν Στωϊκῶν τὰ παραγγέλματα, εἶναι χρεῖα προσοχῆς μεγάλης. Περιέχει ἡ Στωϊκὴ φιλοσοφία πολλὰς θαυμασίας παραινέσεις· ἀλλ' ἀναμεταξὺ εἰς αὐτάς

12. Ὀλόκληρον τοῦ Θηβαίου Κέεττος τὸν ἀλληγορικὸν πίνακα.

13. Ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς Ἑλληνικῆς δόξης, ἥγουν τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμου τῶν Ἑλλήνων, τὸ ὅποιον ἄρχειται ἀπὸ τοῦ 201 κεφάλαιον τοῦ ἐκδόμου βιβλίου τοῦ Ἡροδότου, καὶ τελευτᾷ εἰς τὸ 100 τοῦ δγδδου.

14. Πολλὰ ὀλίγας παροιμίας, τὰς ἠθικώτερας, μὲ τὴν ἐξήγησιν αὐτῶν.

15. Συντομωτάτην σύνοψιν τῆς μυθολογίας. Ἀναγκαιότερα παρὰ ταύτην εἶναι ἡ σύνοψις τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίας· ἀλλ' αὕτη πρέπει νὰ συγγραφῇ εἰς τόμον χωριστὸν, καὶ δὲν ἔβλαπτε νὰ συντεθῇ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, διὰ νὰ τὴν ἀναγινώσκωσι κατ' οἶκον οἱ γονεῖς, καὶ νὰ ἀναγκάζωσι τὰ τέκνα νὰ τὴν ἐκζητήζωσι (1).

εὐρίσκονται καὶ τινές, συντείνουσαι περισσότερον νὰ ἐξαγριώσωσι παρὰ νὰ κάμωσι γνήσιον τῆς ἀρετῆς φίλον τὸν ἄνθρωπον. Τοιοῦτον, παραθεύματος χάριν, εἶναι ὅ,τι παραγγέλλει ὁ Ἐπικτήτος (Ἐγγχειρίδ. κεφ. ιε') εἰς τὸν συλλυπούμενον τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων, « Κἂν οὕτω τύχῃ, καὶ συνεπιγενάξαι πρόσεχε μέντοι μὴ καὶ ἔσωθεν » σενάξης ». Ἰδιὰ τί νὰ μὴ σενάξῃ ἔσωθεν, Ἐπικτήτης; μὴδὲ νὰ συμπᾶθῃ ὅςτις βλέπει τοὺς ὁμοίους του πάσχοντας; ὁ ἄνθρωπος χρεώσῃ νὰ μετριάξῃ, ἀλλ' ὅχι ν' ἀφανίσῃ τὰ ἀχώριστα ἀπὸ τὴν φύσιν του πάθη. Ἐπειτα· τί σημαίνει ὁ μὴ γινόμενος ἔσωθεν σεναγμός; δύο λογῶν σεναγμοὶ δὲν εἶναι· ἂν δὲν γένη ἔσωθεν, εἶναι ὑπόκρισις· καὶ ἂν καταλάβῃ τὴν ὑπόκρισιν ὁ διὰ τὸν ὅποιον σενάξῃς, γίνεταί καὶ φανερά ἀπανθρωπία. Πολὺ χρησιμώτερον εἶναι τῆς Ὀρθοκείας τὸ δεῖον παραγγέλλειν, « Χαίρειν μετὰ χαϊρόντων, καὶ κλαίειν μετὰ κλαίωντων » (Πρόξ. Ρωμ. ιε', 15).

(1) Δὲν ἐλησμόνησα τὸν Ὀμηρον· ἀλλὰ δὲν εἶμαι τώρα εἰς καιρὸν νὰ ἐξετάσω, ἂν παρὰ Ὀλόκληρον μίαν ῥαψωδίαν δὲν ἐσύμπερε πλέον νὰ τεθῇ εἰς τὴν συλλογὴν, συλλογὴ Ὀμηρικῶν ῥήσεων καὶ παραβολῶν ἀπὸ διαφόρους ῥαψωδίας, ἐκείνων μάλιστα, εἰς ὅσας συντρίχει ἡ ἠθολογία

Εἶπα πρὸ μικροῦ, ὅτι αἱ σημειώσεις τῆς συλλογῆς πρέπει νὰ ἐξηγῶσι καὶ τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὅποιον ἕκαστος ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς ἢ ποιητὰς ἐκφράζει τὰς ἐννοίας του. Τοῦτο νοεῖται πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ περὶ τῶν ἐννοιῶν ἐκείνων, ὅσας εἰς ἀπὸ τὸν ἄλλον ἢ μιμεῖται, ἢ θανεῖζεται, ἢ καὶ ἀναισχύντως σφετερίζεται. Ἐὰν ἡ τοιαύτη ἔρευνα ἦναι μακρὰ, ἀρκεῖ νὰ σημειώσῃ τὰ κεφαλαιωδέστερα ὁ ἐκδότης τῆς συλλογῆς, ὅσα δηλαδὴ εἶναι ἱκανὰ νὰ ὁδηγήσωσι τὸν διδάσκαλον νὰ ἐμβέσῃ διὰ ζώσης φωνῆς τὴν ἐξήγησιν πλατύτερον. Παραδείγματος χάριν, ἐστὶ-
χοῦργησε τὸ κομψὸν ἐπίγραμμα τοῦτο εἰς Δακτύλιον ἀπὸ Ἰα-
σπινὸς Πλάτων,

Εἰκόνα πέντε βοῶν μικρὰ λίθος εἶχεν Ἰασπις,
ὡς ἦδη πάσας ἔμπνοα βοσκομένους.
Καὶ τάχα κἂν ἀπέφυγε τὰ βοῖδια· νῦν δὲ κρατεῖται
Τῇ χρυσῇ μάνδρῃ τὸ βραχὺ βουκόλιον.

Τοῦτο μετὰ πολλοὺς χρόνους ἐμιμήθη, ἢ μάλλον εἰπεῖν ἔκλεψεν,
ὁ Πολέμων,

Ἐπὶ βοῶν σφραγίδα βραχὺς λίθος εἶχεν Ἰασπις
ὡς μίαν, ὡς πάσας ἔμπνοα θερμομένους.
Καὶ τάχα κἂν ἀπέφυγε τὰ βοῖδια· νῦν δὲ κέλειςαι
Τῇ χρυσῇ μάνδρῃ τὸ βραχὺ βουκόλιον.

Τοῦτο τέλος πάντων ἠθέλησε νὰ μιμηθῇ καὶ ὁ Ἡλιόδωρος εἰς τὴν πολλὰ μακρὰν περιγραφὴν τῆς Ἀμεθύσου (σελ. 191 καὶ 192 ἐμῆς ἐκδ.), τὴν ὅποιαν συμπεραίνει μὲ τούτα τὰ λόγια, « Καὶ ὑπεράλλεσθαι βουλομένοις τὸν κύκλον ἐφύκεσαν, » Εἰρημένους δὲ ὑπὸ τῆς τέχνης, ὥσπερ εἰ ΜΑΝΔΡΑΝ

μὲ τὴν ἀμίμητον γλυκύτητα τῆς φράσεως. Τοιαῦτα εἶναι τὰ, « Οἷον » περ φύλλων γενεῇ κ. τ. λ. », « Ἐχθρὸς γὰρ μοι κείνος ὁμῶς αἶψα » πύλησι κ. τ. λ. » καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα.

» ΧΡΥΣῆΝ τὴν σφενδόνην αὐτοῖς τε καὶ τῇ πέτρᾳ περιδαλ-
» λούσης ». Ἐγραψε παίζων ὁ αὐτὸς Πλάτων τὸ ἐπιγράμ-
ματίον τοῦτο,

Χρυσὸν ἀνὴρ εὐρὺν, ἔλιπε βρόχον· αὐτὰρ ἂ χρυσὸν
Ὀν λίπεν οὐχ εὐρὺν, ἤψεν ὅν εὔρε βρόχον.

Μετὰ πολλὰς χρόνων ἐκατονταετηρίδας ἐσπούδασε νὰ τὸν μιμηθῇ ὁ Στατύλλιος,

Χρυσὸν ἀνὴρ, ὁ μὲν εὐρὺν, ὁ δ' ὤλεσεν· ὦν ὁ μὲν εὐρὺν
Εἶπεν, ὁ δ' οὐχ εὐρὺν, λυγρὸν ἔδησε βρόχον.

Καὶ εἰς τὰ δύο ταῦτα παραδείγματα, εἰς τὰ ὅποια δύναται τις νὰ ποσέσῃ μυρία ἄλλα ἀπ' ἄλλους ποιητὰς ἢ συγγραφεῖς (1), εἶναι φανερόν, ὅτι ὁ Πλάτων ἔχει τὰ πρωτεῖα, ἐπειδὴ ἐξέφρασεν ὅ,τι ἐνόει μ' ἐκείνην τοῦ λόγου τὴν ἀρετὴν, τὴν ὁποίαν οἱ Γάλλοι ὀνομάζουσι Précision, καὶ ἡμεῖς ἐμ-
ποροῦμεν νὰ ὀνομάσωμεν « Φραστικὴν ἀκρίβειαν ». Ἄλλο δὲν εἶναι αὕτη παρὰ νὰ ἐκφράξῃ τις οὕτω τὰ καλῶς νοούμενα ὥστε μῆτε νὰ λείπῃ μῆτε νὰ περισσεύῃ τίποτε εἰς τὴν ἐκφράσιν. Ἐννοίας ὀξείας-ἀκριβοῦς ἐκφρασθεῖσας ἀπὸ κάλαμον ἀνδρὸς εὐφυοῦς ἴπως εἶναι δυνατόν νὰ τὰς μιμηθῇ ἄλλος χωρὶς νὰ τὰς φθεῖρῃ; Ταύτης τῆς ἀπλῆς παρατηρήσεως ἡ ἀγνοία, ἐγέννησε τοσαύτας ἀηθεῖς καὶ ἀνοήτους μιμήσεις, τόσους σοφιστὰς προδρόμους καὶ προπαρascευαστὰς τῆς βαρβαρότητος τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἐκίνησε τὸν Ἀριστείδην νὰ γράψῃ Δημοσθενει-
κοὺς λόγους (2).

(1) Τῶν τοιοῦτων μιμήσεων, ἢ σφετερισμῶν, παραδείγματα πολλὰ συνήθροισεν ὁ πολυμαθέστατος Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς (Στρωματ. 5', σελ. 618-628).

(2) « Ἄλλον Δημοσθένη » ὠνόμασαν τὸν Ἀριστείδην οἱ σύγχρονοί του· καὶ ἐπίστευεν αὐτὸς ὁ Ἀριστείδης ἀδυστάκτως ὅτι ἀνέβησεν εἰς τὸ

Λέγε λοιπόν εἰς τοὺς μαθητάς σου, ὅτι ὅλα τὰ καλὰ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης δύναται νὰ τὰ μιμῶνται εἰς τὴν κοινὴν· διότι ὅς τις σπουδάζει νὰ μεταφέρῃ τὰ καλῶς ἑλληνισί· ἐκφρασθέντα εἰς φράσιν καλὴν τῆς κοινῆς γλώσσης, καὶ τὴν κρίσιν του γυμνάζει, καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γλῶσσαν φέρει εἰς τελειότητα. Τὸ πρᾶγμα διαφέρει ὀλίγη, ὅταν ἐνοχλῶνται ἀπὸ τὸν πειρασμὸν νὰ μιμῶνται τοὺς Ἕλληνας ἑλληνισί· τότε ἄλλη ἐπιτυχίας ἐλπίς δὲν εἶναι εἰ μὴ νὰ λαμβάνωσι παράδειγμα τὰς καλὰς ἐννοίας εὐτελεῶς ἐξηγημένας, καὶ νὰ προθυμῶνται νὰ τὰς ἐκφράξωσι ἀκριβέστερον, ἥγουν εἰς τρόπον ὥς νὰ ἴναι ἄξια τῶν νοημάτων αἱ λέξεις, ἄξια τῶν λέξεων τὰ νοήματα.

Ἐλάλησα καὶ περὶ τῆς Γραμματικῆς καὶ περὶ τῆς παραδόσεως τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης διεξοδικώτατα· καὶ ὅμως ἄφ' ὅσα ἦτο δυνατόν καὶ ἀναγκαῖον νὰ εἶπω περὶ αὐτῶν δὲν εἶπα παρά μέρος τί πολλά μικρόν. Ἀλλὰ ἐλπίζω ὅτι καὶ τὰ ὀλίγα ταῦτα θέλουσι δώσειν νύξιν εἰς κἀνέναν φιλόσοφον διδάσκαλον νὰ κάμῃ ἄχρηστα ὅσα ἠθέλα εἰπεῖν εἰς ἄλλον καιρὸν, διὰ νὰ ἀναπληρώσω τὰ λεγόμενα ἐπὶ τοῦ παρόντος. Ἐλπίζω ὅτι θέλει εὐρεθῆν ὅς τις μέλλει νὰ καθαρίσῃ, ὡς ἄλλος Ἡρακλῆς, τὴν μέθοδον τῆς παραδόσεως ἀπὸ τὴν κόπρον, τῆς ὁποίας ἡ δυσωδία μακρύνει

πρόσωπόν του ὁ Δημοσθένης. Τοῦτο μὴ σε ταράσῃ· διότι ἄλλο δὲν σημαίνει πλὴν ὅτι οἱ σύγχρονοι τοῦ Ἀριστοῦ, Σοφιστοὶ τῆς Σμύρνης, δὲν εἶχαν οὔτε τὸν νοῦν, οὔτε τὰ ὦτα τῶν συγχρόνων τοῦ Δημοσθένους, Πήτορος τῶν Ἀθηνῶν. Περί τῶν τοιούτων ἀσφαλδέρα ἄλλη κρίσις, ἢ ἀπόδειξις, δὲν εἶναι παρά τὴν παράθεσιν· καθὼς ἔκαμεν ὁ σοφώτατος διδάσκαλος τῆς Σαξονικῆς Ἄλγης, Οὐόλφιος, ὅς τις ἐξέδωκεν εἰς τὸν αὐτὸν τόμον καὶ τοῦ Δημοσθένους τὸν Πρὸς Λεπτίνην λόγον, καὶ τοῦ Ἀριστοῦ τὸν κατὰ μίμησιν γραφέντα καὶ ἐπιγραφέντα, Πρὸς Λεπτίνην λόγον.

ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν ἐκείνους μάλιστα τοὺς νέους ἐκ δυσυχίας, ὅσοι, εὐφυέστεροι παρὰ τοὺς ἄλλους, ἠδύνατο καὶ περισσοτέραν ὠφελεῖσθαι καὶ τιμὴν νὰ προξενήσωσιν εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα. Ἐλπίζω ὅτι θέλει τέλος πάντων λαβεῖν τὸν τόπον τῆς κακῆς μεθόδου, μέθοδος ἐπιτηδαιότερα νὰ πολυπλασιάσῃ τοὺς λογίους ἀνδρας τοῦ ἔθνους, χωρὶς τῶν ὁποίων εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ δοξασθῇ ποτὲ τὸ ἔθνος.

Ὅς τις ἔχει δύναμιν καὶ θέλησιν νὰ κατασθῇ τοιοῦτου ἐπωφελεστάτου ἔργου εἰς τοὺς Ἕλληνας ἀρχηγός, πρέπει πρὸ πάντων νὰ προσέχῃ μῆτε εἰς τὴν ἑλλειψιν νὰ πέσῃ, μῆτε εἰς τὴν τελειότητα νὰ ζητῇ ματαιῶς ἀράματα νὰ πετάσῃ. Ἄς ἔχῃ τοῦτο πρὸ ὀφθαλμῶν, ὅτι ὅσην ἐπιμέλειαν βαλῇ εἰς τὴν σύνταξιν τῆς Γραμματικῆς, καὶ τῆς Συλλογῆς, ὅσον ὠφελίμους καινοτομίας εἰσάξῃ εἰς τὸ φροντιστήριόν του, τὸ ἔργον δὲν θέλει ἐκδῆν τέλειον ἀπὸ τὰς χειρὰς του, καθὼς ἐξέβη ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ Διὸς ἡ Ἀθηνᾶ. Ἰκανὸν εἶναι νὰ κατασθῇ ἀρχηγός αὐτός τοῦ καλοῦ, καὶ ἄς ἀφήσῃ εἰς ἄλλους τὴν δόξαν νὰ τὸ τελειώσωσιν, ἐὰν ὅμως ἴναι δόξα μικροτέρα νὰ εὕρῃ τίς τὰ μέσα τῆς δόξης τοῦ ἔθνους του, παρὰ νὰ τὰ φέρῃ ἀφοῦ εὐρεθῶσιν, εἰς τελειότητα. Ἰκανὸν νὰ ἴναι τοιαύτη ἡ Γραμματικὴ καὶ ἡ μέθοδος αὐτοῦ, ὁποία νὰ ἐξαλείψῃ τὰς προτέρας Γραμματικὰς καὶ μεθόδους, δείχνουσα τὴν συντομωτέραν ὁδὸν τὴν φέρουσαν εἰς τὴν ἐπιστήμην καὶ γνῶσιν· καὶ τοιαύτη βέβαια θέλει εἶσθαι, ἂν χειραγωγῇ τὸν κάλαμον αὐτοῦ ἡ φιλοσοφία. Οὐδ' αὐτῶν τῶν σοφῶν τῆς Εὐρώπης ἔθνων αἱ Γραμματικαὶ ἐφθασαν ἀκόμη εἰς τὸ Μὴ περαιτέρω τῆς τελειώσεως· καὶ ἂν εἰς αὐτοὺς ἴναι ἀνόητος ὁ φόβος τοῦ συντάσσοντος Γραμματικὴν, ἢ νέαν μέθοδον, μὴ συντάξῃ ἄλλος τελειότεραν μετ' αὐτὸν, εἰς ἡμᾶς εἶναι παντάπασι γελοῖος, οἱ ὅποιοι εἴμεθα ἔτι γυμνοὶ ἀπὸ Γραμματικὴν εὐμέθοδον. Τὸ γένος ἔχει χρεῖαν βοήθειας, καὶ βοήθειας

πολλά ταχυνής. Τοῦ γυμνοῦ ἡ πρώτη χρεία εἶναι νά σκεπᾶσθαι, ὅπως θυνθῇ, τὴν γυμνότητά του· τὰ πολυτελῆ τῆς Ἰνδίας ὑφάσματα εἶναι δι' ἐκείνους, ὅσοι ἔχουν ἀλλαγὰς πολυαριθμούς φορεμάτων.

Ἐάν ἀπορήσῃ τις, διὰ τί περὶ Γραμματικῆς λαλῶν μετεχειρίσθην τόσον συχνὰ τῆς Φιλοσοφίας τὸνομα, λέγω πρὸς αὐτόν, ὅτι διὰ δύο μάλισα αἰτίας τὸ ἔκκαμα. Ἡ πρώτη, διότι εἶμαι ἀδιστακτῶς πληροφορημένος, ὅτι οὐτ' ἐπισήμη, οὔτε τέχνη οὐδεμία δύναται, ἢ νὰ παραδοθῇ μὲ εὐκολίαν, ἢ νὰ ἔλθῃ εἰς τελειότητα, χωρὶς τὴν χειραγωγίαν τῆς Φιλοσοφίας. Μία τούτων εἶναι καὶ ἡ Γραμματικὴ, ἀδιαίρετος τῆς Λογικῆς, ἐπειδὴ καταγίνεται εἰς τὰ προφορικὰ καὶ γραπτὰ σημεία τῶν ἐννοιῶν. Ὅταν τούτων τῶν σημείων ἡ συλλογὴ παριστῇ ἐννοίας ἔθνους σοφοῦ, ὁ δεσμός ὅστις συνδέει τὴν Γραμματικὴν μὲ τὴν Λογικὴν εἶναι πλέον σφιγκτός, ἐπειδὴ τοῦ σοφοῦ ἔθνους αἱ ἐννοιαὶ ἀποδίδονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἄλλην ἀξιολογώτεραν ἐπισήμην, τὴν ἐπισήμην τοῦ τρόπου, κατὰ τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ συζήσῃ ἕκαστος μὲ τοὺς ὁμοίους του εἰς τὸ πολλὰ μικρόν τοῦτο διάστημα, ὅσον ἔχομεν νὰ ζήσωμεν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖον κρέμαται ἡ εὐδαιμονία του, ἂν ἔχῃ τὴν ἐπισήμην αὐτοῦ, ἢ ἡ κακοδαιμονία του, ἐάν ᾖναι ταύτης ἀμαθής. Ὅθεν ἐλογίσθησαν δικαίως μέρη τῆς Φιλοσοφίας ἡ Ἠθικὴ, ἡ Πολιτικὴ, καὶ ἡ Οἰκονομικὴ. Ἡ Φιλοσοφία λοιπὸν καταγίνεται εἰς τὴν διόρθωσιν ὅχι μόνου τοῦ νοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς δηλήσεως τοῦ ἀνθρώπου (1). Ὅπου βλέπεις κακοήθην καὶ διεσραμμένον ἄν-

(2) «Ναὶ μὴν τὸ κορυφαῖότατον αὐτὴν φιλοσοφίαν, ἐπιτήδευσις «λόγου ὀρθότητος ἀποδιδόσκειν» ὡς ἐξ ἀνάγκης εἶναι τὸ πλημμελοῦμενον πᾶν διὰ τὴν τοῦ λόγου διαμαρτίαν γινόμενον, καὶ «εἰκότως καλεῖσθαι ἀμαρτήμα». Κλήμ. ὁ Ἀλεξανδρ. Παιδαγωγ. Βιβλ.

θρώπων, μὴν ἀμφιβάλλῃς ὅτι ἡ κακία του εἶναι ἀποτελεσμα ἡ παντελοῦς ἀπαιδευσίας, ἡ κακῆς καὶ ἀμεθοδῆς παιδείας. Ὅσάκις βλέπεις πονηρὸν ἀπαιδευτον, ἐνθυμοῦ τὸ,

... . Ἡ δὲ μοῖρα
Μάλισ' ἀδελφῇ τῆς πονηρίας ἔφυ (1).

Ὅσάκις πάλιν δὲν εὐρίσκεις εἰς τὸν πεπαιδευμένον καὶ λόγιον τοὺς καρπούς τῆς παιδείας, ἤγουν τὴν ἡμερον ἀπλότητα τῶν ἡθῶν, καὶ τοῦ λογικοῦ τὴν ὀρθότητα, λέγε πάραυτα,

Τὸν ἄνθρωπον τοῦτον βιβλίον διέφθορε,

καὶ σπανίως θέλεις ἀπατηθῇ εἰς τὴν κρίσιν σου. Ὅστις ἐξοθεύει τὸν καιρὸν εἰς τὰ ἀνωφελῆ, ἢ πολλὰ ὀλίγου ἄξια, εἰς ἐκεῖνον καιρὸς δὲν μένει διὰ τὰ ἀξιόλογα· καὶ ἂν κατὰ δυστυχίαν ὁ εἰς ἐκεῖνα δαπανώμενος καιρὸς ᾖναι ὁ καιρὸς τῆς νεότητος, οἱ τύποι τῆς οὐτιδανοσχολίας μένουσι διαπαντός ἀνεξάλειπτοι εἰς τὴν κεφαλὴν του, καὶ τὴν κάμνουν ἀνεπίδεκτον πάσης φιλοσοφικῆς θεωρίας.

Τόσον εἶναι βέβαιον ὅτι χωρὶς τῆς Φιλοσοφίας κἀνὲν ἐπισήμης ἢ τέχνης μέρος, καμμία πράξις ἀνθρώπινος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατευθυνθῇ εἰς καλὴν ἔκβασιν, ὥς οἱ πρόγονοι ἡμῶν ὠνόμαζον Φιλοσοφίαν ὅλην τὴν περιοχὴν τῆς ἀνθρωπίνης παιδείσεως, ἤγουν τὴν θεωρίαν καὶ πράξιν ὅλων ὁμῶς τῶν χρησίμων εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον· καὶ τὸ μεγαλύτερον καύχημα τῶν Ἑλλήνων ἦτον ὅτι εὐρεταί τῆς Φιλοσοφίας ἐχηρημάτισαν αὐτοί, καθὼς εὐμορφα τὸ παριστάνει ὁ Ἰσοκράτης (2),

Α', κεφ. ιγ'. Λέγει πολλὰ πολλὰ ἀξιόλογα περὶ Φιλοσοφίας ὁ φιλόσοφος οὗτος πατὴρ τῆς Ἑκκλησίας.

(1) *Les sots et les pervers se rapprochent entr'eux.* J. Delille, *La Conversation*, chant II, vers 7.

(2) Πανηγυρικ. § 13, σελ. 45.

μέ τὰ σοφὰ ταῦτα λόγια, τὰ ὅποια ἔπρεπε νὰ ἦναι χαραγμένα με χρυσὰ γράμματα εἰς τοὺς τοίχους τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων· « Φιλοσοφίαν τοῖνυν, ἥ πάντα ταῦτα συνεξέυρε καὶ συγκατα- » εσκεύασε, καὶ πρὸς τὴν τὰς πράξεις ἡμᾶς ἐπαίδευσε, καὶ » πρὸς ἀλλήλους ἐπράυνε, καὶ τῶν συμφορῶν τὰς τε δι' » ἀμαθίαν, καὶ τὰς ἐξ ἀνάγκης γινομένας, διείλε (1), καὶ » τὰς μὲν φυλάττειν, τὰς δὲ καλῶς ἐνεγκεῖν ἐδίδαξεν, ἥ » πόλις ἡμῶν κατέδειξε, καὶ λόγους ἐτίμησεν, ὧν πάντες » μὲν ἐπιθυμοῦσι, τοῖς δὲ ἐπισταμένοις φθονοῦσι· συνειδυῖα » μὲν, ὅτι τοῦτο μόνον ἐξ ἀπάντων τῶν ζώων ἴδιον ἔφρυμεν » ἔχοντες, καὶ, ὅτι τοῦτω πλεονεκτήσαντες, καὶ τοῖς ἄλλοις » ἄπασιν αὐτῶν διηγνέγκαμεν, κ. τ. λ. ».

Πόσον εἶναι ἀληθὲς τὸ ἐγκώμιον τοῦτο, τὸ εἰδείξεν ἐκ δυσυχίας ἡ πεῖρα. Μόλις ἐκίνησεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τοὺς πόδας αὐτῆς ἡ Φιλοσοφία, καὶ συνήρπασεν ὡς ἀνεμοσρόβιλος τέ-

(1) Θυμασίᾳ τῶν συμφορῶν διαίρεσις καὶ διάκρισις. Τὰ Βάρβαρα καὶ τῆς Φιλοσοφίας ἐχθρὰ ἔθνη κατασφάζονται, ὡς ἄλογα κτήνη, ἀπὸ τὴν ὀλεθριωτάτην νόσον, τὴν καὶ διὰ τοῦτο ὀνομασθεῖσαν Θανατικόν· καὶ, καθὼς λέγει ὁ αὐτὸς Ἰσοκράτης (Πανηγυρ. § 44, σελ. 71)· « Πολλῶν » γὰρ κακῶν τῇ φύσει τῇ τῶν ἀνθρώπων ὑπαρχόντων, αὐτοὶ πλείω τῶν » ἀναγκαίων προσεξευρήκαμεν ». Τὰ ἔθνη, εἰς τὰ ὅποια τιμᾶται ἡ Φιλοσοφία, εὐρήκασι τὸν τρόπον, καὶ ἀπὸ τοῦ Θανατικόν, καὶ ἀπὸ ἄλλα πολλὰ τῆς ἀμαθίας κακὰ νὰ φυλάσσωνται. Διδάσκαλε, ὅστις ἀνῆσαι, ἐξήγει εἰς τοὺς μαθητάς σου, ὁσάκις ἐμπέσῃ ἀφορμὴ, μὲ τοιαῦτα σχόλια τοὺς σύγγραφεις· καὶ μὴν ἀμφιβάλλης ὅτι θελοῦν εὐρεθῆν μεταξὺ αὐτῶν τινές, νὰ κάμωσι τὴν προσαρμογὴν ταύτης, καθ' ὑπόθεσιν, τοῦ Ἰσοκράτους τῆς ῥήσεως καὶ εἰς ἄλλας πολλὰς τοῦ βίου περιστάσεις· θελοῦν εὐρεθῆν τινές νὰ αἰσχυνοῦσιν ὡς συμφορὰς ἀμαθίας, ὅλα τὰ ἀξιοθρήνητα κακὰ, ὅσα αὐτεξούσιοι σωρεύουσι πολλὰκις κατὰ τῆς κεφαλῆς των οἱ νέοι, καὶ νὰ ἀπορῶγαι τὴν ἐλευθέρην ἐκείνην, καὶ πολλὰκις ἀνωφελῆ ἐξομολόγησιν, « Γενεσάμενος ἐγευσάμην βραχὺ μέλι, καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποθνήσκω » (Α', Βασιλ. ιθ', 43).

χνας, ἐπιστήμας, ἐλευθερίαν, ὅλα τὰ καλὰ καὶ τίμια, ὥς νὰ φωνάζωσιν ἐκτείνοντες ἀλυσιδωμένους τὰς χεῖρας, καὶ ἀτενίζοντες θαυμάζοντας τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς αὐτὴν οἱ Γραικοί, ὅ,τι ἔλεγεν ἡ ὀρφανὴ Ἠλέκτρα πρὸς τὸν ἀδελφόν της Ὀρέστην·

Νῦν δ' ἐκλείπει ταῦτ' ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ
Θανόντα σὺν σοί· πάντα γὰρ ξυναρπάσας
Θύελλ' ὅπως βέβηκας.

Αὕτη εἶναι ἡ πρώτη αἰτία, διὰ τὴν ὁποῖαν συνεχῶς ἀνέφερα τῆς Φιλοσοφίας τὸ ἐνδοξον ὄνομα· δευτέρα εἶναι ἡ ἐξῆς.

Τῶν Γραικῶν αἱ γοεραὶ πρὸς αὐτὴν φωναὶ τέλος πάντων εἰσηκούσθησαν· καὶ ἡ Φιλοσοφία σπλαγχνισθεῖσα ἐπιστρέφει πάλιν εἰς τὴν παλαιὰν αὐτῆς πατρίδα, νὰ θεραπεύσῃ τὰς πολυχρονίους τῆς Ἑλλάδος πληγὰς, καὶ νὰ διασκεδάσῃ τὸν ζόφον, ὅστις κατημαύρωσε τὰ πρόσωπα τῶν Ἑλλήνων..... Ἰ Ἀλλὰ τί ἀκούω;.... Εὐρίσκονται εἰς τὴν Ἑλλάδα Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι γεμίσαντες λίθους τοὺς κόλπους αὐτῶν, καὶ ἀναβάντες ὡς ἐπὶ πέτρας ὑψηλῆς τῆς Ὀρησκείας (ὡς αὐτοὶ λέγουσιν), λιθοβολοῦν ἀπανθρώπως τὴν Φιλοσοφίαν, διὰ νὰ τῆς ἐμποδίσωσι τὴν εἰσοδὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τούτους λοιπὸν τοὺς λιθοβολητάς ἐπαίνεσα τόσον τὴν Φιλοσοφίαν, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀνάγκη εἶναι νὰ ἐπιστρέψω τὸν λόγον, μήπως τοὺς δυσωπήσω νὰ ρίψωσιν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοὺς λίθους, μήπως τοὺς κινήσω εἰς ἔλεον τῆς πτωχῆς καὶ καταφρονημένης αὐτῶν πατρίδος, μήπως τοὺς ἐμποδίσω νὰ βυθίσωσι καὶ πάλιν εἰς τὸν ζόφον τὴν μόλις ἀπὸ τὸν ζόφον ἀνακύπτουσαν Ἑλλάδα.

Πρὸ πάντων ὁμῶς πρέπει νὰ τοὺς πληροφρήσω, ἂν ἦναι δυνατόν, ὅτι σοχαζόμενος τὴν κατὰ τῆς Φιλοσοφίας αὐτῶν ὁρμὴν, ὡς ἀγνοίας ἀποτέλεσμα, νὰ ζητῶ νὰ τοὺς ἐλευ-

θερώσω από τοιαύτην ολιέθριον εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ παντά-
πασιν ἄδοξον εἰς αὐτοὺς, ἄγνοιαν, ἄλλην αἰτίαν δὲν ἔχω παρὰ
μόνην τῆς πατρίδος τὴν ἀγρίην, τὴν ὁποίαν ὅτι σώξουσιν καὶ
αὐτοὶ εἰς τὰς ψυχὰς των δὲν ἀμφιβάλλω. Ἐφθασα εἰς ἐκεῖνο
τῆς ἡλικίας τὸ μέρος, εἰς τὸ ὁποῖον καὶ αἱ ἐλπίδες εἶναι μωραῖ,
καὶ οἱ φόβοι ἔτι μωρότεροι. Ὅθεν πρέπει ἀπρακαλύπτως νὰ
ἐξηγήσω πόσον μέγα κακὸν προξενοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅσοι
σπουδαίουν νὰ διώξωσιν τὴν Φιλοσοφίαν ἀπ' αὐτήν. Ὅταν ἡ
σωτηρία καὶ ἡ δόξα τῆς Ἑλλάδος κινδυνεύωσι, νὰ σιωπήσω
διὰ φόβον, ἢ ἐλπίδα, εἶναι τὸ αὐτὸ καὶ νὰ καταστῶ προδότης
τῆς πατρίδος.

Ἐγὼ γάρ, ἔγω Ζεὺς ὁ πάνθ' ὀρών ἀεὶ,

οὐκ ἂν σιωπήσαιμι τὴν ἄτην ὀρών

Στείχουσιν ἄς οἱ ἀντὶ τῆς σωτηρίας.

Αἰ! καὶ πῶς νὰ μὴ πιστεύσω ὅτι διώκουν τὴν Φιλοσοφίαν δι'
ἄγνοιαν τῆς Φιλοσοφίας, ὅποταν ἀκούω ὅτι τὴν νομίζουσιν ἐχθρὰν
τῆς Θρησκείας; Τόσον ἐξεναντίας ἀπέχει ἀπὸ τοιαύτην ἐχθρὰν
ἡ Φιλοσοφία, ὥςτε δικαίως ἤθελε τίς τὴν ὀνομάσειν ἀδελφὴν
καὶ συγγενὴ τῆς Θρησκείας. Ἐἰς ποῖον μέρος τῆς φωτισμέ-
νης Εὐρώπης ἐκήρυξεν ἡ Φιλοσοφία πόλεμον κατὰ τῆς Θρη-
σκείας; παρεκτός ἂν συγγέωσι μὲ τὴν Θρησκείαν τὴν Δεισι-
δαιμονίαν, τὴν ὁποῖαν ἀληθῶς μάχεται καὶ πολεμεῖ ἡ Φιλοσο-
φία, καθὼς τὴν ἀποσρέφεται καὶ ἡ ἀληθὴς Θρησκεία. Ἐἰ
ἄλλο κωμωδοῦν, τί ἄλλο περιπαίξουν οἱ Φιλόσοφοι παρὰ ὅσα
σηλιτεύων ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὰς ἐπιστολάς του, ὀνο-
μάζει βεβήλους καὶ γραυθεῖς μύθους; καὶ ἔποιοι ἀπὸ τού-
των Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας ἐχρημάτισαν πλείον Σερμοὶ τῆς Θρη-
σκείας ὑπέρμαχοι, παρὰ ὅσοι ἦσαν φιλοσοφώτεροι παρὰ τοὺς
ἄλλους, ὅσοι ἐπαιδεύθησαν εἰς αὐτὰς τὰς Ἑλληνικὰς καὶ τὸ
γένος καὶ τὴν Θρησκείαν Ἀθίνας; Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ τῆς Ἑλ-

λάδος τὰ χριστιανικὰ φροντιστήρια μὴν ἔπαυσε ποτὲ νὰ παραδίδω-
ται μὲ ὄνομα Φιλοσοφίας ἡ Σχολαστικὴ σκιά τῆς Φιλοσοφίας; Ἐν
ἤσθε ἄνδρες πεπαιδευμένοι, ὅποιοι καὶ ἂν ἤσθε, οἱ διώκοντες
τὴν Φιλοσοφίαν, ἔτι ἄλλο ἐμαθητεύθητε εἰς τὴν νεαρὰν ἡλικίαν,
διδασκόμενοι τὰ Ἀριστοτελικά; καὶ ἔτι ἄλλο ἐπαγγέλλεσθε νὰ παι-
δεύετε ἄλλους; ἔτι ἄλλο διδάσκετε μετὰ τὰ γραμματικὰ τοὺς
μαθητὰς παρὰ τὴν Φιλοσοφίαν; καὶ αὐτῆς τῆς Γραμματικῆς ἡ
παράδοσις, ὅταν γίνεται μὲ μέθοδον, ἐπειδὴ καταγίνεται εἰς
τὰ σημεῖα τῶν ἡμετέρων ἐννοιῶν, ἔτι ἄλλο εἶναι πλὴν παρά-
δοσις Φιλοσοφίας; Ἀνάγκη λοιπὸν εἶναι ἢ νὰ ἐξορίσετε παντά-
πασιν ἀπὸ τὰ σχολεῖα τῆς Φιλοσοφίας τὸνομα, ἢ νὰ ὁμολο-
γήσετε ὅτι δὲν εἶναι ἐναντία τῆς Θρησκείας ἡ Φιλοσοφία (1).

Εἶναι ὁμως, θέλετε ἴσως εἰπεῖν, ψευδοφιλόσοφοι μεταξὺ
τῶν Φιλοσόφων· ἀλλὰ τοῦτο μάλισα βεβαίαι τῆς Φιλοσοφίας
τὴν συγγένειαν μετὰ τῆς Θρησκείας, ἐπειδὴ εὐρέθησαν καὶ
ψευδαπόστολοι μετὰ τῶν Ἀποστόλων, καὶ δὲν ἔλειψαν ποτὲ
ψευδοχριστιανοὶ μετὰ τῶν χριστιανῶν. Εἶναι καὶ ὑποκριταὶ
Φιλοσοφίας, τὸνομα μόνον, καὶ ἔχει τὸ πρᾶγμα, Φιλόσοφοι·
ἀλλὰ ἔστιν ἢ λευτερώθη ἡ Θρησκεία ἀπὸ ὑποκριτὰς καὶ Φαρι-

(1) Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ὀνομάζει τὴν Φιλοσοφίαν «θείας ἔργον»
» προνοίας (Στρωμ. Α', σελ. 278), Προπαιδείαν τοῖς τὴν πίσιν δι'
» ἀποδείξεως καρπουμένοις (σελ. 282). Κατηγορῶν τοὺς ἀντιφιλο-
σόφους, λέγει «Ἐνιοὶ δὲ, εὐφυνεῖς οἰόμενοι εἶναι, ἀξιοῦσι μὴτε Φιλο-
» σοφίας ἀπτεσθαι, μὴτε διαλεκτικῆς, ἀλλὰ μὴδὲ τὴν φυσικὴν θεωρίαν
» ἐκμανθάνειν, μόνην δὲ καὶ ψιλὴν τὴν πίσιν ἀπαιτοῦσιν, ὥσπερ εἰ
» μὴδεμίαν ἡξίου ἐπιμείλειαν ποιησάμενοι τῆς ἀμπελου, εὐθὺς ἐξ
» ἀρχῆς τοὺς βότρυνας λαμβάνειν. Ἀμπελος δὲ ὁ κύριος ἀλληγορεῖται
» κ. τ. λ. (σελ. 291). Ταύτης τῆς ἀμπελου φραγμὸν καὶ Φριγλὸν
ὀνομάζει πάλιν ἀλλαχοῦ (σελ. 319) ὁ φιλόσοφος οὗτος Πατὴρ τὴν
Φιλοσοφίαν, προσαρμόζων εἰς αὐτὴν τὸ προφητικὸν (Ἠσαίου Ε', 2).
«Φραγμὸν περιέθηκε τῷ ἀμπελῶνι μου».

σαίους; Ἐφάνησαν Κυνικοί φιλόσοφοι τινές· ἀλλὰ ἡ μὴ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προχωρήσῃ καὶ τοῦτο τὸ κακὸν εἰς τὴν Ὁρησκείαν; καὶ τί ἄλλο ἐσηλίτευσεν ὁ Χριστὸς, ὅταν ἤλεγε τὸν ἀφανισμόν τοῦ προσώπου, παρὰ τὸν κυνισμόν τῆς Ὁρησκείας; Ἐκαμναι τινὲς κέρδους καὶ τιμῆς ἐργαστήριον τὴν Φιλοσοφίαν· ἀλλὰ ἡ μὴ δὲν εὐρέθησαν κατὰ καιροῦς μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν ἄνδρες ἀναιδέις, οἱ ὅποιοι ἔκαμναι πορισμὸν τὴν εὐσέδειαν; καὶ τί ἄλλο ἦσαν εἰμὴ Σεοκάπηλοι οἱ πωλοῦντες ἐκεῖνοι καὶ ἀγοράζοντες εἰς τὴν μέσσην τοῦ ἱεροῦ, τοὺς ὁποίους οὐδ' αὐτὴ τοῦ Ἰησοῦ ἡ πράξις ἐμπόρεσε νὰ ὑποφέρῃ; Τίς ὁμῶς ποτὲ, ἂν δὲν τοῦ ἐσύγχυσαν παντάπασιν αἱ προλήψεις τὸν ἐγκέφαλον, ἐτόλμησε νὰ συγχύσῃ τοὺς ψευδαποστόλους μὲ τοὺς ἀληθεῖς κήρυκας τοῦ Εὐαγγελίου, ἢ τοὺς ψευδοχριστιανούς μὲ τοὺς γνησίους σεβαστάς τοῦ Χριστοῦ; Διὰ τί λοιπὸν δὲν κάμνετε τὴν αὐτὴν διάκρισιν καὶ περὶ τῆς Φιλοσοφίας (1); ἢ διώκοντες αὐτήν, σπουδάζετε καὶ μὴ ζέλοντες ν' ἀποδείξετε, ὅτι συγγενεὺς καὶ κατὰ τοῦτο μὲ τὴν Ὁρησκείαν, ἐπειδὴ ἐδιώχθη καὶ αὐτὴ κατ' αὐτὰ τῆς τὰ γενέθλια. Οἱ παλαιοὶ συκοφάνται τοῦ Χριστιανισμοῦ ὠνόμαζαν ὅλους χωρὶς διάκρισιν τοὺς Χριστιανούς, Ἡλιολάτρας, Ὀνολάτρας, Αἰδοιολάτρας, Αἰμομίτας, Βρεφοκτόνους, Ἀνθρωποφάγους, Μάγους, Ἀθέους (2), ἀπὸ τίνος σημερινοῦ Φιλοσόφου σόμα ἐξῆλθε ποτὲ τοιαύτη κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ βλασφημία; Ἐπειδὴ, ὀλιγώτερον ἀνεξίκακοι παρὰ τοὺς Φιλοσόφους, βλασφημεῖτε

(1) «Ἐπεὶ γὰρ διὰ τοὺς ἐξαμαρτάνοντας καὶ τοὺς ψευδομένους, πρὸς τοὺς λόγους χαλεπῶς ἔχουσι, προσήκει καὶ τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς αὐτοὺς ἐπιτιμᾶν φανήσονται γὰρ τινες καὶ τῶν ταῦτα κακτημένων ἐξαμαρτάνοντες, καὶ πολλοὺς διὰ τούτων κακῶς ποιοῦντες κ. τ. λ. ». Ἰσοκράτ. Νικοκλ. § 2, σελ. 23.

(2) Ἰδ. τὴν Ἐκκλησίαν. Ἰσοκ. τῆς Α' καὶ Β' ἐκατονταετηρίδος.

τὴν Φιλοσοφίαν, καὶ σπουδάζετε νὰ τὴν ἐξορίσετε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, ἔπρεπε νὰ ἀποδείξετε πρῶτον ποῖον τῆς Φιλοσοφίας κακὸν σὰς ἐξηγρίωσε τόσον κατ' αὐτῆς. Ποῖον;... Ἀλλ' ἐπειδὴ σιωπᾶτε, ἄφτε ν' ἀπαριθμήσω ἐγὼ τὰ κακὰ ὅσα ἔκαμναι ἡ Φιλοσοφία εἰς τοὺς Γραικοὺς. Εἰς τοὺς πολλὰ ὀλίγους τούτους χρόνους, ἀφοῦ ἐπανέστρεψεν εἰς αὐτοὺς, τοὺς εὐρηκε βεδωμένους, καὶ τῶρα τοὺς καθαρίζει καθ' ἡμέραν ἀπὸ τὸν ῥύπον τῆς βαρβαρότητος· τὸ γένος ἦτο σερνημένον ἀπὸ διδασκαλίας καὶ διδασκαλείας· καὶ τῶρα πολυπλασιάζονται καθ' ἑκάστην εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ διδασκαλεία καὶ οἱ διδάσκαλοι· ἐγμεν ἀπὸ νέους ἀπαιδεύτους καὶ κακοήθεις, καὶ τῶρα σολίζεται καθ' ἡμέραν ἀπὸ νέους πεπαιδευμένους καὶ χρηστοὺς· μέγα μέρος τῶν Λευιτῶν τῆς Ὁρησκείας μάλιστα ἐκταλάμβανε τὰ βιβλία τῆς Ὁρησκείας, καὶ τὴν σήμερον ὁ κληρὸς τῶν Γραικῶν ἐπλουτίσθη, καὶ πλουτίζεται ἀδιακόπως, ἀπὸ σοφοὺς ἱερεῖς καὶ ἱεράρχας (1)· παρὰ τὴν ἀγενεσάτην ἐπιστήμην τοῦ Σησαυρίζου, ἄλλην ἐπιστήμην δὲν ἐγνώριζαν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πλουσίους τοῦ γένους, καὶ σήμερον κατεξοδεύουσι γενναίως μέγα μέρος τῆς περιουσίας αὐτῶν, ὅχι μόνον εἰς παιδείαν τῶν ἰδίων τέκνων, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλων τῶν ὁμογενῶν τὴν κοινὴν ὠφελίαν, προτιμῶντες μὲ χρυσίον ὀλιγώτερον νὰ ᾔναι καὶ νὰ λέγονται φερωνύμως Ἕλληνες, παρὰ μὲ τοὺς Σησαυροὺς τοῦ Κροίσου νὰ νομίζονται χειρότεροι καὶ ἀπ'

(1) Ἐκ τῶν πολλῶν τούτων ἀρκούμαι νὰ ὀνομάσω ἕνα μόνον σέ, Φιλόσοφον καὶ Φιλολόγον ἱεράρχα τῆς Οὐγγροβλαχίας, ΔΟΞΙΘΕΕ, ὅς τις, πληροφορημένος, πόσον ὠφελεῖ τὴν Ὁρησκείαν ὁ φραγμὸς τῆς φιλοσοφίας, καταγίνεσθαι νὰ κατασχῇς κοινὴν εἰς τὸ ποίμνιόν σου τὴν ἀληθινὴν παιδείαν. Ὁ ἄρχηγός τῆς Ὁρησκείας, τῆς ὁποίας εἶσαι καύχημα καὶ σολισμὸς, νὰ μακρύνῃ τὴν τόσον ὠφέλιμον εἰς τὴν Ἑλλάδα ζωὴν σου εἰς πολλὰ ἔτη! σιθᾶσμε πάτερ.

αὐτοὺς τοὺς Σκύθας. ἸΝά προσθέσω καὶ ἄλλο μέγα τῆς Φιλοσοφίας κακόν, τὸ ὅποιον βέβαια παρετήρησαν ὅσοι βλέπουν τὰ πράγματα μὲ φιλοσοφικούς ὀφθαλμούς; Μόλις ἡ κακοποιὸς αὕτη Φιλοσοφία ἐπανεξέρευσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐμετρίασε τὰ δεινὰ ὅσα ἐπασχεν ἡ ταλαίπωρος Ἑλλάς ἀπὸ τοὺς Κρατούντας (1). Ταῦτα εἶναι τὰ μυρίων ἄξια κολάσεων κακὰ, ὅσα ἡ Φιλοσοφία ἔκαμεν εἰς τοὺς Γραικοὺς, μόλις πατήσασα τῆς Ἑλλάδος τὰ πρόθυρα· ὅσα μέλλει νὰ κάμῃ θέλουν εἶσθαι ἀσυγκρίτως χειρότερα, ἐὰν, ῥύσαντες ἀπὸ τὰς χεῖρας τοὺς λίθους, τὴν ἀφήσετε νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω.

Ἀφ' οὗ τώρα τὴν εἰρωνεῖαν, διὰ νὰ σὰς εἴπω ἀληθῶς, ὅτι τοιαύτην Φιλοσοφίαν μόναι αἱ ψευθεῖς Θρησκεῖαι ἔχουν δίκαιον νὰ ἀποσρέφονται. Εἰς μόναν ἐκείνας δὲν συμφέρει τὸ φῶς τῆς Φιλοσοφίας, διότι φανερόναι τὰς σαθρότητας αὐτῶν· ὅθεν ἀναγκάζεται πᾶσα μία ἀπ' αὐτάς νὰ φωνάζῃ, ὡς τὸ ἀσελγὲς τῆς Κωμωδίας γραῖδιον,

Ἀ, Ἀ! τὴν δῶδα μὴ μοι πρόσφερε. . . .

« Μακρὰν ἀπ' ἐμὲ ὦ Φιλοσοφία, τὸν λύχνον σου· αὐτὸς Θε-
» τρίζει τὸ γῆρας, τὰς ῥυτίδας, τὴν ἀσχημίαν μου. Καὶ ἴπῳς
» ἔχῃ νὰ κάμῃ, ἂν μ' ἀφήσωσιν οἱ ἐρασταί μου; ἴπῳς ἔχουν
» νὰ ζήσωσιν οἱ Οἰωνοσκοποὶ, Τερατοσκοποὶ, οἱ Ἐπαιοδοί,
» οἱ Μάγοι μου, ὅλοι ὅσοι ὑπηρετοῦν τοὺς βωμούς μου,
» ὅχι δι' ἄλλο παρὰ νὰ μοιράζωνται τὰς ἐπάνω εἰς αὐ-

(1) Φυσικὰ ὁ πεπαιδευμένος καὶ πραγμάτων ἐμπειρὸς ἄνθρωπος ἐμπνέει συζῶν καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς πλέον ἀγρίους δεσπότας, τὸσον περισσοτέρων, ὅσον ἦναι μεγαλῆτερά ἡ χρεῖα, τὴν ὁποίαν ἔχουσιν ἀπὸ τὴν ἐμπειρίαν του, καὶ μεγαλῆτερος ὁ κίνδυνος, τὸν ὅποιον τρέχει ἡ ἀμαθία, ὅταν πολεμῇ τὴν σοφίαν. Οἱ ὄντοι ἐυλοκοποῦνται μὲ θάρρος καὶ καταφρόνησιν· τοὺς εὐγενεῖς ἵππους μάλιστα τολμᾷ τις νὰ ἐγγίσῃ μὲ τῆς μάστιγος τὴν ἄκρην.

» τοὺς προσφερομένας ἀπὸ τὸν ἀνόητον ὄχλον θυσίας; »
Τοιαῦτα πρέπει νὰ ἦναι τῆς Θρησκείας τοῦ Αἰθίοπος, τοῦ Σκύθου, εἰς ἓνα λόγον, ὅλων τῶν ψευδῶν Θρησκειῶν αἱ δαιμονιώδεις κραυγαί· ἀλλὰ τῶν Χριστιανῶν ἡ Θρησκεία, τῆς ὁποίας ὁ ἀρχηγὸς ὀνομάζεται ΣΟΦΙΑ καὶ ΛΟΓΟΣ Θεοῦ, ἵτι' ἔχει νὰ φοβῇται ἀπὸ τὴν φωτίζουσαν τὸν λόγον ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΝ; Ἐὰν ἴσως ἡ Θρησκεία, τὴν ὁποίαν ἐπαγγέλλονται τινές, ἦναι δυνατὸν νὰ καταλυθῇ ἀπὸ τὴν Φιλοσοφίαν, ἃς καταλυθῇ τοιαύτη Θρησκεία (1)· ἐπειδὴ τοῦτο μόνον, ὅτι δύναται νὰ καταλυθῇ, ἀποδείχνη φανερά, ὅτι εἶναι ἄλλη παρὰ τὴν Θρησκείαν, περὶ τῆς ὁποίας ἐπροφητεύθη τὸ « Πύλαι ἄβου οὐ κατισχύσουσιν » αὐτῆς ». Τῆς Φιλοσοφίας ἔργον εἶναι νὰ ἐλευθερώη, ἀνακαλύπτουσα τὰς ἀληθείας τῶν πραγμάτων αἰτίας, τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν δεισιδαιμονίαν, καὶ νὰ τοὺς διδάσκῃ τὴν ἀρετὴν, ἥγουν τοιαύτην διαγωγὴν, χωρὶς τῆς ὁποίας ἤθελεν εἶσθαι ἀνωφελὴς ἡ Θρησκεία. Ἐν ἀπὸ τὰ πολλότατα, ὅσ' ἀπέλαυσεν ὁ Περικλῆς ἀπὸ τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ Ἀναξαγόραν καλὰ, ἦτο, λέγει ὁ Πλούταρχος (2), καὶ ἡ Ἀθεισθαιμονία. Δὲν σὰς λανθάνει ὅτι ὁ Ἀναξαγόρας ἦτο Φιλόσοφος· ἐξεύρετε ἴσως καὶ τοῦτο ἀπὸ τὸν Πλούταρχον, ὅτι ἐπωνομάσθη ΝΟΪΣ, διότι αὐτὸς πρῶτος ἐκήρυξεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὸν κόσμον δημιουργημα ἐνός μόνου Νοῦ.

Ὁ κατὰ τῆς Φιλοσοφίας διωγμὸς δὲν εἶναι πρᾶγμα νέον. Ὁλος ὁ κόσμος ἐξεύρει τί ἐπαθεν ὁ προειρημένος Ἀναξαγόρας,

(1) « Οἱ πολλοὶ δὲ, καθάπερ οἱ παῖδες τὰ μορμολύκεια, οὕτω » δεδίασι τὴν Ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν, φοβούμενοι μὴ ἀπαγάγῃ αὐτούς.
» Εἰ δὲ τοιαύτη παρ' αὐτοῖς ἐστὶν ἡ πίστις (οὐ γὰρ ἂν γνῶσιν εἰποιμι),
» ἵνα λυθῇ πεθανολογία, λυθῇτω διὰ τούτους μάλιστα κ. τ. λ. » Κλήμ. Ἀλεξανδρ. Στρωμ. ζ', σελ. 655.

(2) Περικλ. § 6.

τί ὁ Σωκράτης, τί πρὸ τούτων εἰς τὴν Ἰταλίαν οἱ Πυθαγόρικοι Φιλόσοφοι, τὴν αὐτὴν ὥραν καὶ ἡμέραν καὶ εἰς τὸν αὐτὸν οἶκον συναθροισμένοι, καὶ ἀσχολούμενοι εἰς τὰ μέσα νὰ παύσωσι τὰς ἀδικίας τῶν ἀνθρώπων, τί ἐμελλε νὰ πάθῃ αὐτὸς ὁ κατ' ἐξοχὴν ὀνομασθεὶς Φιλόσοφος Ἀριστοτέλης, ἂν δὲν ἔφηνε τοὺς συκοφάντας τῆς Φιλοσοφίας. Νέον εἶναι ὅτι σεῖς, οἱ θαυμάζοντες τοὺς Φιλοσόφους τούτους, οἱ μαθητευθέντες ἢ καὶ μαθητεύοντες τὰ χρυσὰ τῶν ἔπη καὶ συγγράμματα, θέλετε νὰ συγκαταριθμηθῆτε μετὰ τοὺς συκοφάντας καὶ διώκτας τῶν Φιλοσόφων. Προσέχετε καλὰ τί κάμνετε· καὶ ἀφήσαντες τὰς ζοφερὰς προλήψεις ἀκούσατε τοῦ καλοῦ Γαμαλιήλ (Πράξ. 13, 35, 38, 39) τὴν φιλόσοφον συμβουλὴν, « Ἐὰν ᾗ ἐξ ἀνθρώπων ἡ βουλὴ αὕτη, ἡ τὸ ἔργον τοῦτο, καταλυθήσεται· εἰ δὲ ἐκ Θεοῦ ἐστίν, οὐ δύνασθε καταλῦσαι αὐτό, μήποτε καὶ ἡ Θεομαχία εὐρεθῇ ». Ἀν ἀληθῶς σέβεσθε τὴν Θρησκείαν, ἀφήσατε τὸ ἔργον εἰς τὴν δύναμιν αὐτῆς· καθὼς κατέλυσε πολλοὺς ἐχθροὺς τῆς, ἔχει δύναμιν νὰ καταλύσῃ καὶ τὴν Φιλοσοφίαν, ἐὰν ἡ Φιλοσοφία ᾖ ἐχθρὰ τῆς Θρησκείας.

Ἀκούσατε καὶ τοῦτο, τὸ ὁποῖον μ' ἐδίδαξεν ἡ μακρὰ μου μεταξὺ τῶν ἀλλογενῶν Εὐρωπαϊκῶν διατριβή. Εἰς αὐτοὺς εὐρίσκονται πολλοὶ Φιλόσοφοι, ἄνθρωποι ἀληθῶς φιλόανθρωποι, καὶ φιλέλληνες, οἱ ὅποιοι εὐχονται, καὶ προσμένουσι μὲ πόθον ἀνυπόμονον τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος· δὲν λείπουσι καὶ τινεῖς ὀλίγοι, εἰς τοὺς ὁποίους εἶναι θάνατος ἡ ἀναγέννησις τῆς Ἑλληνικῆς δόξης. Ἐὰν σὰς ἐγνωρίζον, οἱ πρῶτοι ἠθέλουν ἀθανατίσειν τὰ ὀνόματά σας, διὰ νὰ τὰ παραδώσωσιν εἰς τὰς κατάρτας τῆς ἐπερχομένης γενεᾶς· οἱ δεῦτεροι, φοβούμενοι μὴ σὰς λείψωσι κατὰ τῆς Φιλοσοφίας ὅπλα, ἠθέλουν σὰς πέμψειν σάκκους λίθων, οὔτε ὅμως ἀγαπήσειν οὔτε σὰς τιμήσειν διὰ τοῦτο ἠθέλουν· ὅτι ἂν ἡ προδοσία κρίνεται καμμίαν

φορὰν συμφέρουσα, ὁ προδοτὴς ποτὲ δὲν ἀγαπᾶται. Ἀλλὰ καὶ τιμὴν ἀντ' αἰσχύνῃς, καὶ φιλίαν ἀντὶ μίσους ἂν σὰς ἐδίδαν, σεῖς, ὄντες τέκνα τῆς Ἑλλάδος, τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς, ἢ τῶν φίλων, προτιμάτε τὴν ἀγάπην καὶ τὸν ἔπαινον;

Πρέπει τέλος πάντων νὰ σὰς ἀνακαλύψω καὶ τοῦτο, ἐὰν ἴσως κάνεῖς ἀπὸ σὰς δὲν τὸ παρατήρησεν ἀκόμη, διὰ νὰ ἐλευθερώσω ἀπὸ μέγα βάρους τὴν συνειδήσίν μου. Μέχρι τοῦτου ἐλόλησα, ὡς φοβούμενος μὴ καταδυθῆτε καὶ πάλιν τὴν Ἑλλάδα εἰς τὸν ζόφον τῆς ἀμαθίας. Τώρα σὰς ἐξομολογοῦμαι καθαρά ὅτι δὲν εἶναι οὗτος ὁ φόβος μου. Ἡ Φιλοσοφία εἶναι ἡ ἀλήθεια· ὅθεν ἔχει δύναμιν ἰσόθεον. Ἀφοῦ μίαν φορὰν εἰς κἀνὸν ὁποιοῦνδήποτε τοῦ κόσμου μέρος, ἀναρθῇ τὸ πῦρ αὐτῆς, διαδίδεται καὶ μεταβαίνει ἀπὸ τόπον εἰς τόπον φωτίζουσα· καὶ ὅσοι σπουδάζουν νὰ τῆς ἐμποδίσωσι τὸν δρόμον, κοπιᾶζουσι ματαίως (1). Τοῦτο τὸ πῦρ, εἴθε βέβαιον ὅτι ὄχι σεῖς (ἄνθρωποι ἀδύνατοι, καὶ περισσότερον δι' ἄγνοιαν, παρὰ μὲ

(1) « Καί μοι δοκεῖ μεγίστην θεὸν τοῖς ἀνθρώποις ἡ φύσις ἀποθεῖναι » τὴν ἀλήθειαν, καὶ μεγίστην αὐτῇ προσθεῖναι δύναμιν. Πάντων γούνη » αὐτὴν καταγωνιζομένων, ἐνίοτε δὲ καὶ πασῶν τῶν πιθανότητων » μετὰ τοῦ ψεύθους ταπτομένων, οὐκ οἶδ' ὅπως αὐτὴ δι' αὐτῆς εἰς τὰς » ψυχὰς εἰσδύεται τῶν ἀνθρώπων· καὶ ποτὲ μὲν παραχρῆμα δεικνύει » τὴν αὐτῆς δύναμιν, ποτὲ δὲ πολλὸν χρόνον ἐπισκοπασθεῖσα, τέλος » αὐτὴ δι' ἑαυτῆς ἐπικρατεῖ καὶ καταγωνίζεται τὸ ψεῦδος ». Καὶ ταῦτα μὲν λέγει ὁ Πολύβιος (II', 2'). Ἀλλ' ἐὰν εἰς τοῦ Πολυβίου τοὺς χρόνους, ἥτο τόσον δυνατὴ ἡ Φιλοσοφία, τὴν σήμερον ἡ τυπογραφία τὴν ἔκλειπεν ἀκαταμάχητον. Ἰδοὺ τί συμβουλεύω τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ τὴν ἀφάνισωσι. Πρέπει νὰ κλέψωσι συμμάχους ὅλους τοὺς κατόικους τῆς Σικελίας· ἀφοῦ μὲ τούτους καταστῶσι κύριοι τῆς φωτισμένης Εὐρώπης, ἂς κατακλύσωσι πρῶτον τὰς κατὰ πόλεις βασιλικὰς καὶ ἡγεμονικὰς βιβλιοθήκας, ἔπειτα τὰς ἀναριθμήτους μυριάδας τῶν βιβλίων, ὅσα εὕρωσιν εἰς τῶν πολιτῶν τοὺς οἴκους, ἢ εἰς τῶν βιβλιοπωλῶν τὰ ἐργα-

σκοπὸν βλάβης ἀμαρτάνουντες), ἀλλ' ὁμοῦ συναθροισμένοι τῆς κολάσεως αἱ λεγεῶνες ὅλαι δὲν εἶναι καλαὶ πλέον νὰ σέσωσι. Μὲ τὰς ἀφιλοσόφους κατὰ τῆς Φιλοσοφίας κραυγὰς, ἄλλο νὰ κατορθώσετε δὲν ἐμπορεῖτε παρὰ νὰ τῆς ἀργοπορήσετε πρὸς ὀλίγον τὸν δρόμον, ἑωσοῦ νὰ ἔλθῃ νὰ τὴν ἐνθρονίσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, μὲ μεγάλην κατασχύνην τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ μὲ λύπην ὅμως ὅχι μικράν τῶν φίλων τῆς, κἀνὲν ἀλλότριον τῶν Ἑλλήνων ἔθνος. Εἰς τοὺς ὀλίγους τούτους χρόνους, ἀροῦ ἔλαμψεν ἡ Φιλοσοφία εἰς ἡμᾶς, οἱ Ἕλληνες ἐτιμήθησαν, ὅχι μόνον διότι ἀνοιξαν τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸ φῶς αὐτῆς, ἀλλὰ πρὸς τοῦτοις ἐτι καὶ τὸ ἀναψαν αὐτοὶ εἰς τὴν πατρίδα των, οὐδ' ἐπρόσμειναν νὰ τὸ φέρωσι ξένοι χεῖρες εἰς αὐτήν. Ἐὰν σῶζετε εἰς τὰς φλέδας αἱματος Ἑλληνικοῦ σαλαγμοῦς, ὑποφέρετε νὰ γυμνώσετε ἀπὸ τὸ μέγα τοῦτο καύχημα τὴν Ἑλλάδα, διὰ νὰ τὸ χαρίτετε χωρὶς ἀνάγκην εἰς ἔθνος ἀλλότριον; Τῆς Ἑλλάδος παλαιὸν προτέρημα ἦτο νὰ φωτίζῃ ἄλλους, ὅχι νὰ φωτίζεται παρ' ἄλλων αὐτή. Ταύτης πρέπει νὰ ᾖναι, καὶ νὰ ἀνεγείρεται ἀπὸ τὴν πτώσιν τῆς μὲ τῶν ἰδίων τέκνων τὴν βοήθειαν, καὶ ὅχι νὰ προσμένῃ χεῖρας ἀλλοτρίας νὰ τὴν σηκώσωσι. Καὶ τοῦτο μὲν εἶναι δεινόν· ἄλλὰ πόσον ἀσυγκρίτως δεινότερον, πόσης κατασχύνης ἀξιώτερον, ἔάν αἱ ἀνεγείρουσαι

σχῆμα. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ τοῦτο· πρέπει νὰ ρίψωσιν εἰς τὰς αὐτὰς φλόγας ὅλους ἐκείνους ἔθλους τοὺς λογίους ἄνδρας, καὶ μάλιστα τοὺς φιλοσόφους· κατόπιν τούτων ἂς πυρποληθῶσιν οἱ τυπογράφοι· ἐξοπίσω οἱ τεχνίται τῶν τυπογραφικῶν χαρακτήρων. Ὅταν ὅλα ταῦτα λάβωσι τὸ ποθοῦμενον τέλος, τότε δύνανται νὰ χωνεύσωσι καὶ αὐτοὺς τοὺς χαρακτῆρας, διὰ νὰ κατασκευάσωσιν ἐξ αὐτῶν οὐρανομήκη κολοσσὸν μὲ ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν, ΤΡΟΠΑΙΟΝ ΤΟΥ ΣΚΟΤΟΥΣ ΚΑΤ' ΤΟΥ ΦΩΤΟΣ. Ἄν καὶ τὸ ἔργον δὲν ᾖναι δυνατόν, ἡ ἐλπίς ὅμως τῆς κατορθώσεως εἶναι ἀξία Σκυθικῆς ἡλιθιότητος.

χεῖρες ᾖναι ὅχι μόνον ἀλλότριαι, ἀλλ' αἱ αὐταὶ ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι τὴν κατεσπάραξαν, καὶ τὴν ἑκαμαν ὅλην πληγὴν; Περὶ σφόδρα δὲν εἶναι χρεὶα νὰ εἰπω· βλέπετε, ἂν ἔχετε ὀφθαλμοὺς, ὅτι τῆς Φιλοσοφίας ἡ ἀκαταμάχητος δύναμις ἤρχισεν, ὡς ἡ λύρα τοῦ Ὀρφέως, νὰ μαλάσῃ καὶ τὴν ἀγριότητα τῶν Σηρίων, νὰ κινή καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀναισθητοὺς λίθους. Συλλογισθῆτε λοιπὸν, ἂν ᾖναι ἄξιον ὑπομονῆς νὰ μᾶς φέρωσιν εἰς αἴσθησιν τοῦ καλοῦ ὅσοι ἕως τῶρα ἐκαυχῶντο εἰς τὴν καταφρόνησιν ὅλων τῶν καλῶν· καὶ νὰ μᾶς δεσμεύσωσι μὲ δεσμοὺς εὐγνωμοσύνης, ὡς εὐεργεταί, ἐκεῖνοι, διὰ τοὺς ὁποίους καὶ ἡ Φιλοσοφία καὶ ἡ Θρησκεία ἄλλο δὲν ζητοῦν ἀπὸ μᾶς, ἄλλο νὰ ζητήσωσι δὲν ἔχουν δίκαιον, παρὰ ἀμνηστίας καὶ φιλάνθρωπον συγχώρησιν ὅλων τῶν παρελθόντων κακῶν.

Ὅχι! Μαρτύρομαι τὴν Ἑλλάδα ὅλην, ὅλους ἐκεῖνους, ὅσοι ἐπιθυμοῦσι τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῆς εἰς τὴν ἀρχαίαν τῆς δόξαν· οὐδὲ σεις, ὄντες τέκνα τῆς Ἑλλάδος, δὲν θέλετε ὑποφέρειν νὰ φωτισθῇ ἡ Ἑλλάς ἀπὸ ἔθνη ἀλλόφυλα· ἀλλὰ ἐνωμένοι μὲ τοὺς ἰδίους ἀδελφούς, θέλετε ὑποδεχθῆναι τὴν φιλοσοφίαν, ὡς δέχεται ὁ καθήμενος εἰς τὸ σκότος τὸν φέροντα τὸ φῶς, ὁ πεινῶν τὸν τρέφοντα, καὶ ὁ διψῶν τὸν ποτίζοντα· θέλετε προετοιμάσειν κατοικητήριον εἰς αὐτὴν τὰς ψυχὰς τῶν νέων, ἔάν ἔχετε ἐπαύγελμα διδασκάλου, ἢ ἐνισχύσειν τοὺς διδασκάλους εἰς τὴν ὑποδοχὴν αὐτῆς, ἔάν ἀσχολῆσθε εἰς κανὲν ἄλλο ἐπιτήδευμα.

Ὅλους σὰς ὀρκίζω, καὶ ἐξαιρέτως τοὺς δυνατοὺς τοῦ γένους, εἴτε τοῦ ἱεροῦ τάγματος, εἴτε τῶν λαϊκῶν, εἰς ἐκεῖνον τὸν Θεὸν, τὸν ὁποῖον οἱ Χριστιανοὶ λατρεύουσι, νὰ μὴν ὑποφέρετε νὰ σβεσθῶσι τὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀναφθέντα φῶτα, διὰ νὰ μᾶς φωτίσωσι μετ' ὀλίγον ξένοι χεῖρες καὶ μὴ θελοντας. Ἐάν ὁ Θεὸς τῶν Χριστιανῶν ὀνομάζεται ΠΑΤΗΡ ΤῶΝ ΦΩΤΩΝ, ΛΟΓΟΣ, ΣΟΦΙΑ, ὁ κατὰ τῆς ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ

πόλεμος εἶναι βέβαια πόλεμος Τιτανικός, πόλεμος ἀντίθετος (1). Ἔως τώρα ἐκοιμώμεθα ἀκίνητοι εἰς τὸν ζοφερόν τῆς ἀμαθίας λήθαργον, εἰς τὸν ὁποῖον ὀλιγώτερον ἄδοξον ἤθελεν εἶσθαι ἂν ἐμένομεν διαπαντός, παρὰ νὰ ἐξανηπάσωμεν καὶ δεύτερον, ἀφ' οὗ ἐξυπνήσαμεν. Εἰς τοιαύτην περίστασιν, δὲν εἶναι πλέον συγχωρημένον εἰς ἡμᾶς νὰ ὀπισθοποδηήσωμεν, ἂν δὲν θέλωμεν νὰ ἐξαλειφθῇ παντάπασιν ἀπὸ τῶν ἐθνῶν τὸν κατάλογον τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὸ στάδιον, ὅπου τρέχει σήμερον ἡ Ἑλλάς, ἔμπροσθεν αὐτῆς ἔχει τὴν ΔΟΞΑΝ, ἡ ὁποία τὴν προσμένει μὲ τὰς ἀγκάλας ἀνοικτάς καὶ μὲ στέφανον εἰς τὰς χεῖρας, νὰ τὴν περιλάβῃ καὶ νὰ τὴν στεφανώσῃ· ὀπίσθεν αὐτῆς ἔχει ἡ ΚΑΤΑΙΣΧΥΝΗ, καὶ αὐτὴ μὲ τὰς ἀγκάλας ἀνοικτάς ἢ μιαρὰ, ἀλλὰ διὰ νὰ... Ἄ!· πῶς ὁ κάλαμος νὰ τὸ γράψῃ;· πῶς ἡ γλῶσσα νὰ τὸ ἐκφωνήσῃ;... ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν πνίξῃ.· Τίς ἐξ ἡμῶν, φίλοι ὁμογενεῖς, ὑποφέρει νὰ στρέψῃ τὸ πρόσωπον ἀπὸ τῆς Δόξης εἰς τὴν Καταισχύνην;· Τίς δὲν φρίττει δλος, βλέπων τὴν κεινὴν πατρίδα εἰς τοιοῦτον φοβερὸν ἐξουθενώσεως κίνδυνον; Οὐδεὶς βέβαια ἀπὸ ἡμᾶς ἔχει τὸσον εὐτελὴ ψυχὴν, ὅστις ἀπὸ τοῦ νῦν δὲν θέλει φωνάζειν μετὰ χαρᾶς πρὸς τοὺς ἄλλους, καὶ ἀκούειν τοὺς ἄλλους φωνάζοντας πρὸς αὐτὸν,

ὦ φίλοι Ἀργείων, ὅς τ' ἔσοχος, ὅς τε μεσήεις
Ὅς τε χερειότερος, νῦν ἐπλετο ἔργον ἅπασαι·
Καὶ θ' αὐτοὶ τὸδε που γινώσκετε, μὴ τις ὀπίσσω
Τετράβω,
Ἀλλὰ πρόσω ἔσθε, καὶ ἀλλήλοισι κέλεσθε (2).

(1) « Τὸς τολμώντας βλασφημεῖν περὶ τῶν παιδευόντων καὶ
» ΦΙΛΟΣΟΦΟΥΝΤΩΝ ὁμοίως ἄξιον μισεῖν, ὥσπερ τοὺς εἰς τὰ τῶν
» θεῶν ἔδη ἐξαμαρτάνοντας ». Ἰσοκράτ. Νικομλ. § 3, σελ. 25.

(2) Ἰλιάδ. μ', 269-274.

Μόνῃ ἡ Γραμματικὴ δὲν ἤρκεσεν ἔως τώρα νὰ μᾶς εὐοδώσῃ εἰς τὰ πρόσω, διότι ἔλειπεν ἀπ' αὐτὴν τῆς Φιλοσοφίας ἡ χειραγωγία. Οὐδ' αὐτὴ, καθὼς παρεδίδετο εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος, ἡ Φιλοσοφία, τίποτε δὲν μᾶς ὠφέλησε· διότι τὸ περισσότερον αὐτῆς μέρος ἐπεσηρίζετο εἰς ἐνός, θανμασοῦ μὲν, ἀλλ' ἐνός ἀνθρώπου μόνου δόγματα, καὶ ὅχι εἰς πολλῶν ἀνθρώπων καὶ πολλῶν χρόνων πείραν, χωρὶς τῆς ὁποίας νὰ φιλοσοφήσῃ τίς δὲν εἶναι δυνατόν. Ταύτην λοιπὸν τὴν πειραματικὴν Φιλοσοφίαν, ὡς διδάσκεται τὴν σήμερον, πρέπει νὰ λάβωμεν εἰς τὸ ἐξῆς ὁδηγόν, ἐὰν θέλωμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν λαμπρὰν κατάστασιν, ὅπου ἔφθασαν πολλὰ τῆς Εὐρώπης ἔθνη, τὰ ὁποία οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἀπεσρέφοντο ὡς βάρβαρα.

Μὲ ταύτας τὰς χρηστάς καὶ βεβαίας ἐλπίδας παρηγορούμενος καταπαύω τὸν περὶ τούτου λόγον, διὰ νὰ εἴπω ὀλίγα τινα περὶ τῶν τριῶν Ἰσορικών, τοὺς ὁποίους ἔταξα προδρόμους τῆς Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης, ἡγοῦν τῆς ἐκδόσεως τῶν Ἑλληνικῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων. Εἶναι οὗτοι ὁ Αἰλιανός, Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός, καὶ Νικόλαος ὁ Δαμασκηνός.

ΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ (1812)

ΤΩΝ ΒΙΩΝ ΤΟΥ ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ^(*).

ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ

ΤΩΝ ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΩΝ ΣΤΟΧΑΣΜΩΝ

Περὶ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ γλώσσης.

Πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Δ' ὅτι πράγματα μ' ἀδίδαξεν ὁ μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν τοῦ σοφοῦ Ἀρχιμανδρίτου Γαζῆ ἐκδιδόμενος ΛΟΓΙΟΣ ἙΡΜῆΣ.

Τὸ πρῶτον εἶναι, ὅτι ἡ φιλοσοφία προχωρεῖ ὁλονὲν εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ κἀνὲν ἐμπόδιον δὲν δύναται πλέον νὰ τῆς σῆσῃ τὸν δρόμον. Ἔως πρὸ ὀλίγων χρόνων τῆς κοινῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἀρρώστιας, τὸ φοβερώτερον αὐτῆς σύμπτωμα ἦτον ἡ ἀναισθησία, καθὼς καὶ εἰς τὰς σωματικὰς νόσους μέγας κρίνεται ὁ κίνδυνος τοῦ ἀσθενοῦντος, ὅταν παύσῃ νὰ αἰσθάνεται τοὺς πόνους του.

Εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος (1728),

(*) Τόμ. Δ'.

ὅταν ἡ Ἑλλὰς ἔπνεε τὰ λοιοῦθια, ἔλεγεν ὁ Μακαρίτης Μελέτιος (1), ἐπαινῶν τὴν Ἑλλάδα, ὡς νὰ ἦσαν εἰς αὐτὴν πολλοὶ ἄλλοι ὅμοιοι τοῦ τὴν σοφίαν, « Κἀμῆλος ψωριῶσα πολλῶν ὄνων » ἀνατίθῃσι φορτία », ὄνους ὀνομάζων, καθὼς συμπεραίνεται, τῆς δυτικωτέρας Εὐρώπης τοὺς ἀνθρώπους, εἰς τοὺς ὁποίους ὁμοῦς ἦσαν τότε πρὸ πολλοῦ γνωστὰ τὰ συγγράμματα τοῦ Καρτεσιου, τοῦ Νεύτωνος, τοῦ Βάκωνος, τοῦ Λεϊβνιτίου, καὶ ἄλλων ἐνδόξων φιλοσόφων πολλῶν. Πρὸς τὰ τέλη τῆς αὐτῆς ἑκατονταετηρίδος (1786), τοῦ εἰς Βενετίαν τυπωθέντος τετραγλώσσου Λεξικοῦ ὁ συντάκτης ἔγραψε μακρὸν κατάλογον τῶν εὕρισκομένων εἰς τὴν Ἑλλάδα σχολείων, ἐκ τῶν ὁποίων δὲν ἔλειπε, κατ' αὐτὸν, τίποτ' ἀπ' ὅσα χρειάζονται εἰς τὴν παιδείαν τῶν ἐθνῶν.

Ἄλλ' οὗτοι, διὰ ζῆλον ἴσως τῆς προγονικῆς δόξης, καὶ μὲ σκοπὸν ἐπαινετὸν νὰ σκεπάζωσι τὴν γύμνωσιν τῆς πτωχῆς πατρίδος των, ἀναγκάσθησαν νὰ λαλήσωσι μὲ τέσσην πτωχολαζονείαν.

Ἦτο φυλαγμένον εἰς Ἕλληνας (ἐὰν πρέπη εἰς αὐτοὺς νὰ ὀνομάζωνται Ἕλληνες) τῆς δεκάτης ἐννάτης ἑκατονταετηρίδος νὰ παρασῇσωσι τὴν σημερινὴν Ἑλλάδα ἀρκετὰ σολισμένην μὲ τὰ ὁποῖα ἐσολίσθησαν αὐτοὶ μαθήματα, καὶ νὰ κατασπαράξωσιν ἀναισχύτως τὴν παλαιὰν, χωρὶς κἀν νὰ συλλογισθῶσιν οἱ ταλαίπωροι, ὅτι κακολογοῦντες τὴν Ἑλλάδα γίνονται τῆς Θείας ἐντολῆς παραβάται, καὶ ἀληθινοὶ ἄξιοι πολλῶν μασίγων πατραλοῖαι (2).

(1) Γεωγραφ. σελ. 305.

(2) Ναί! Πατραλοῖαι καὶ παραβάται τῆς Θείας ἐντολῆς, « Τίμα τὸν » πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου » πλὴν ἂν νομίζωσιν ὅτι εἰς τῶν γονέων τὸ ὄνομα δὲν περιέχετε καὶ ὁ πάππος, καὶ ὁ πρόπαππος, καὶ ἀπλῶς οἱ πρόγονοι, τοὺς ὁποίους ὁ Εὐριπίδης (Ὀρέζ. 511) ὀνομάζει

Ἡ ἀνάγνωσις ὁμῶς τοῦ Λογίου Ἑρμοῦ με ἐπληροφόρησεν, ὡς εἶπα, ὅτι ἔπαυσεν ἡ τόση τοῦ γένους ἀναισθησία, καὶ δὲν ἔμεινε πλέον ἀμφιβολία, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἄρχισε νὰ καταλαμβάνῃ τὴν ἀσθενείαν της· καὶ τοῦτο σημαίνει, ὅτι ἄρχισε νὰ φιλοσοφῇ, ἐὰν ᾖ αἰσθητὴς ὅ,τι ἔλεγεν εἰς ἀπὸ τούτων πατέρας ἡμῶν·

« Ἀρχὴ φιλοσοφίας, παρὰ γε τοῖς ὡς δεῖ καὶ κατὰ τὴν Σῆραν » ἀπτομένοις αὐτῆς, συναίσθησις τῆς αὐτοῦ ἀσθενείας καὶ » ἀδυναμίας περὶ τὰ ἀναγκαῖα (1) ».

Τὸ δεύτερον, ἀναγκαῖον ἐπακολούθημα τοῦ πρώτου, εἶναι, ὅτι ἡ αἰσθησις τῆς κοινῆς ἀσθενείας ἐκίνησε πολλοὺς εἰς κοινὴν ἔρευναν τῶν μέσων τῆς Θεραπείας. Πρώτην φορὰν σήμερον ἡ Ἑλλὰς μετὰ τὴν μακροχρόνιον αὐτῆς ἀρρώστειαν βλέπει πλῆθος ἱατρῶν φιλογενῶν, ζητούντων μετὰ ζήλον τὰ ἐπιτήδεια εἰς τὰς πολλὰς καὶ βαθεῖας πληγὰς τῆς ἱατρικῆς. Πρώτην φορὰν προσβιβάζονται συμβουλαὶ περὶ γλώσσης ἀπὸ πολλοῦς καὶ καλοῦς, διαφόρους τὴν γνώμην, ἀλλ' εἰς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀποβλέποντας σκοπὸν, τὴν διόρθωσιν αὐτῆς.

Εἶναι βέβαια ὁ ζῆλος οὗτος καὶ πολλοῦ ἐπαίνου καὶ πολλῆς χαρᾶς ἄξιος· ἄμποτε νὰ ᾔτο καὶ μετὰ περισσότεραν προσοχὴν

Πάλα πατέρας, ἢ πρὸς τοὺς γονεῖς ἀγάπη καὶ τιμὴ εἶναι ἀχώρις ἀπὸ τὴν ἀγάπην καὶ τιμὴν τῆς πατρίδος. Καὶ ἂν ὅσα ἐφλέθησαν κατὰ τῶν προγόνων ἦσαν ἀληθῆ, ἔπρεπεν εἰς Ἑλληνας νὰ ἀνακαλύπτωσι τῶν Ἑλλήνων τὰ κακά; ἢ νομίζουσιν, ἰδιότῃ ἐπροσκύνουν ψευθεῖς θεοὺς οἱ Ἕλληνες, ὅτι ἀπελύθησαν ἀπὸ τὸ πρὸς ἐκείνους χρεωστούμενον σέβας ἡμεῖς οἱ προσκυνηταὶ τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ; Ἐὰν ἦσαν αὐτοὶ ἀσεβοῦς πατέρες τέκνα, «μὴ διὰ τοῦτο τοὺς ἀπέλυεν ὁ θεὸς νόμος ἀπὸ τὰ πρὸς τὸν πατέρα καθήκοντα; μὴ διὰ τοῦτο τοὺς ἐσυγχώρει νὰ σπαράσσωσι τὰς πολὺς τρίχας, καὶ νὰ θραύουσιν τὴν γύμνωσιν τοῦ πατρὸς αὐτῶν;

(1) Ἀρρίκην. Διατριβ. Ἑπιστ. II. ιζ', I. σελ. 99. Τῆς ἐκδότ. Κοραΐ.

συνωδευμένους! διὰ νὰ μὴ, προξενῶν τὸ ἐναντίον, βεβαιώσῃ τὸ παροιμιώδες,

Πολλῶν ἱατρῶν εἰσόδος μ' ἀπόλεσε.

Ὅστις ἐπιχειρεῖ νὰ Θεραπεύσῃ ἀρρώστειαν, πρέπει πρὸ πάντων νὰ γνωρίζῃ τὴν φύσιν τῆς ἀρρώστιας καὶ τὴν κράσιν τοῦ ἀρρώστου. Τοῦτο καὶ ἀπὸ ἱατροῦ καὶ ἀπὸ ἰδιώτας ὁμολογεῖται ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖον, ὅταν ὁ λόγος ᾖ περὶ σωματικῶν νοσημάτων. Εἰς γλώσσῃν διόρθωσιν παρὰ τοῦτο χρειάζεται νὰ γνωρίζῃ ὁ ἱατρός καὶ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ φύσιν καὶ κράσιν· ἐπεὶ ὡς μέλος τοῦ ἀρρώστου τὸ σῶμα μετέχει καὶ αὐτὸς τῆς ὁποίας σπουδάζει νὰ ἱατρεύσῃ νόσου, εἶναι μέγας ὁ κίνδυνος, μήπως αἱ περὶ τῆς ἀρρώστιας συμβουλαὶ εἶναι κεφαλὴς ἀρρώστου προλήψεις, καὶ ἀληθινὰ πυρετοῦ παραλαλήματα.

Ἐξω τούτων, ἔχει τῆς βαρβαρωθείσης γλώσσης ἡ Θεραπεία καὶ ἄλλο τί ἴδιον, τὸ ὁποῖον δὲν Θεωρεῖται εἰς τὰ σωματικὰ πάθη.

Εἰς ταῦτα ὁ προσκαλούμενος ἱατρός, αὐτὸς ἀρχίζει, αὐτὸς, ἂν εὐτυχῇ, καὶ τελειώνει τὴν ἱατείαν τοῦ πάθους. Εἰς τῆς γλώσσης τὴν διόρθωσιν οἱ γνήσιοι, ἢ τουλάχιστον οἱ τελευταῖοι ἱατροί, εἶναι οἱ ἐνδοξοὶ ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι δὲν βλαστάνουν ἀράματα, ὅταν τὸ βαρβαρωθὲν γένος ἀρχίζῃ νὰ αἰσθάνεται τὴν ἀρρώστειαν του. Εἰς τὴν εὐτυχὴ μὲν, ἀλλ' ὅχι λαμπρὰν ἀκόμη ταύτην τοῦ χρόνου περίοδον, ἀρκετὸν εἶναι ἐὰν ἐδρεθῶσιν ἄνδρες σπουδαῖοι ἱκανοὶ νὰ συναθροίσωσι καὶ νὰ παραδώσωσιν εἰς τοὺς μέλλοντας ἱατροὺς τὰ βότανα. Εἰς ὀλίγα λόγια, ἐὰν ἀληθῶς ἐπιθυμῶμεν τὴν διόρθωσιν τῆς γλώσσης, καὶ τὴν ἀπ' αὐτὴν ἀχώριστον διόρθωσιν καὶ δόξαν τοῦ γένους, πρέπει νὰ ἔχωμεν πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ χρυσοῦν Δελφικὸν παράγγελμα, ΓΝΩΘΙ ΣΑΥΤΟΝ· πρέπει νὰ πιστεύωμεν ἀδιείκτως, ὅτι εἴμεθα ὅλοι χωρὶς ἐξαιρέσεων, ὅσοι ζῶμεν τὴν ὥραν ταύτην, πρὸς τοὺς

ἀκόμη ἀγεννήτους νομοθέτας τῆς γλώσσης, ὅ,τι εἶναι οἱ ριζοτόμοι καὶ φαρμακοπῶλαι πρὸς τοὺς ἰατροὺς, ὅ,τι πρὸς τοὺς ἀρχιτέκτονας οἱ ὑπουργοί.

Εἰς τὸν ΛΟΓΙΟΝ ἙΡΜῆΝ ἀνέγνωσα πολλὰ καλὰ, γραμμένα ἀπὸ ριζοτόμους ἐπισήμονας· ἀλλ' εὐρηκα ὁμῶς καὶ τοιαῦτα, ὅποια πρέπει νὰ γράφονται ἀπὸ νέους ἀπείρους. Μ' ἐφάνη παράξενον νὰ λαλῶμεν ὡς νομοθέται τῆς γλώσσης, καὶ νὰ γινώμεθα σχεδὸν Θεοκυθίδαι, Πλάτωνες καὶ Δημοσθένεις, ὅποταν μάλις εἰμεθ' ἀκόμη ἄξιοι νὰ συγκριθῶμεν μὲ τοὺς Φερικύδας, μὲ τοὺς Κάδμους καὶ μὲ τοὺς Ἑκαταίους (1).

Ἐνδοξον ἤθελεν εἶσθαι βέβαια εἰς ἡμᾶς, ἃν ἤμεθα τοῦ χοροῦ τῶν πρώτων· ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ὅποτον ἡ τύχη μᾶς ἔβαλε χορόν, τόσον ἀπέχει νὰ ᾔται ἄξιος καταφρονήσεως, ὥς τε καὶ τιμὴν Σέλει μᾶς προξενήσιν, ἂν χορεύσωμεν εὐρύθμως καὶ μουσικῶς. Ἀπὸ τῆς χορείας ἡμῶν τὸν τρόπον κρέμεται ἡ κατόρθωσις τῶν μελλόντων δοκίμων συγγραφέων. Ἄν καὶ ἄξιοι νὰ ὀνομασθῶσι τῆς γλώσσης νομοθέται, δὲν Σέλουν ὁμῶς οὐδ' ἐκεῖνοι φερῶν ὡς δεσπότες. Ὅποιαν ὕλην εὕρωσι συναθροισμένην ἀπὸ

(1) Κατὰ τὸν Στράβωνα (Γεωγραφ. Α, σελ. 18), οὗτοι πρῶτοι ἄρχισαν νὰ γράψωσι εἰς πεζὸν λόγον χαρακτῆρα, ἀφήσαντες τὸν ἑμμετρον καὶ σιχηρόν. Ἐὰν ἐσώζοντο τὰ συγγράμματα τῶν, ἠδὲλαμιν ἀναμφιβόλως νοήσιν ἐξ αὐτῶν τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασαν δυσκολίαν, καὶ πολλάκις ἀδυναμίαν, νὰ καταμερίσωσι τὸν λόγον εἰς περιόδους, καὶ νὰ συνθέσωσι τὰς περιόδους μίαν μὲ τὴν ἄλλην· ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸν μεταγενέστερον αὐτῶν ἀμίμητον Ἡρόδοτον σώζονται ἵχνη ποιήσεως, οὐδ' αἱ περίοδοί του ὁμοιάζουσι τὰς περιόδους τῶν μετέπειτα Ἀττικῶν συγγραφέων, οἱ ὅποιοι ἐτελείωσαν τὴν τέχνην τοῦ γράφειν. Εἰς παρομοίαν ἐποχὴν χρόνου ζῶμεν οἱ ζῶντες τὴν σήμερον· καὶ τὴν αὐτὴν δυσκολίαν τοῦ Φερικύδους καὶ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ πρέπει νὰ δοκιμάζωσι ὅσοι μάλιστα ἀπὸ μᾶς, δι' ἁγνοίαν ξένων γλωσσῶν, δὲν χειραγωγοῦνται ἀπὸ φωτισμένων ἐθνῶν λογογραφικὰ παραδείγματα.

μᾶς, τοιαύτην οἰκοδομὴν μέλλουν ἐξανέγκης νὰ κτίσωσι· καὶ ἂν ἀρέσῃ εἰς τὸ ἔθνος ἡ οἰκοδομὴ, μόνον τὸ ἔθνος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς δεχθῇ τῆς γλώσσης νομοθέτας, μόνον τὸ ἔθνος νὰ τοὺς κηρύξῃ Κλασσικούς. Χωρὶς ἐκείνων ἡμεῖς δυνάμεθα ν' ἀποκτήσωμεν μέγαν ἔπαινον, ἂν μὲ τὴν προσοχὴν νὰ γράφωμεν, ὡς πρέπει (μὴ νομοθετοῦντες τὸ πῶς πρέπει), δείξωμεν, ὅτι παρὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ χρόνου ἄλλο δὲν μᾶς ἐμποδίσας νὰ γράφωμεν ὡς Κλασσικοί (1)· ἐκεῖνοι χωρὶς ἡμῶν εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ καταστῶσιν ἐνδοξοί.

Τῆς φιλοσοφίας πρώτισον ἔργον εἶναι νὰ γνωρίσῃ τίς ἑαυτὸν, ἦγον νὰ θεωρήσῃ τίς εἶναι, ποῦ καὶ εἰς ποίαν χρόνον περιόδον ἐγεννήθη, εἰς τίνα βίου κατάστασιν εὐρίσκεται, τί ἔργον νὰ κάμῃ καὶ ποῖον ἔρανον νὰ συνεισφέρῃ εἰς τῆς πατρίδος τὴν ἀνάγκην συγχωροῦν εἰς αὐτὸν αἱ περιστάσεις· εἰς ὀλίγα λόγια, ὁ φιλόσοφος χρεώσεται, ὡς ἔλεγεν ὁ Χῖος Ἀρίστων (2), νὰ μιμῆται τὸν τεχνικὸν ὑποκριτὴν· νὰ παίξῃ καλῶς τὸ ὅποιον ὑποκρίνεται ταπεινὸν ἢ λαμπρὸν πρόσωπον εἶναι εἰς τὴν ἐξουσίαν του· νὰ τὸ ἐκλέξῃ, κρέμεται ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν Πρόνοιαν.

Ἡ ταλαίπωρος ἡμῶν γλῶσσα ἔπαθεν, ὅ,τι ἐπάθαμεν ἡμεῖς

(1) Personne ne peut s'ériger lui-même en auteur classique, et ce serait une présomption impardonnable de faire soupçonner que l'on a de pareilles prétentions: ce rang est dispensé ou par le hasard, ou par le peuple, qui choisit presque au sort entre des écrivains d'un mérite égal. Mais c'est le devoir de chaque réformateur des sciences, de cultiver sa langue avec autant d'application que s'il aspirait à ce rang. *De l'Influence des Opinions sur le Langage, et du Langage sur les Opinions*, pag. 152.

(2) « Εἶναι γὰρ ὅμοιον τῷ ἀγαθῷ ὑποκριτῇ τὸν σοφόν· ὅς, ἂν τε » Θεραίτου, ἂν, τε Ἀγαμέμνονος πρόσωπον ἀναλάβῃ, ἐκότερον ὑποκρίνεται προσκόντως » Παρὰ Διογένη, Λαερτ. Ζ, 160.

ὅλοι οἱ λαλοῦντες αὐτήν. Ἄφοῦ ἐγυμνωθῇ ἀπὸ ἐπισήμας καὶ τέχνας, ἀκόλουθον ἦτο νὰ γυμνωθῶσι καὶ αἱ κεφαλαὶ ἡμῶν ἀπὸ πραγματίων ἰδέας ὁρθαί· καὶ ἐπειδὴ ζῶου λογικοῦ κεφαλὴ, εὐκαιρὸς νὰ μένῃ δὲν ἐμπορεῖ, ἐμδεῖχαν εἰς τόπον ἐκείνων αἱ σρεβλαὶ καὶ φθοροποιαὶ προλήψεις. Ἀλλ' αἱ ἰδέαι, εἴτε καλαί, εἴτε κακαί, εἶναι ἢ βράσις, ἢ μάλλον αὐτὴ ἡ ὕλη τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου. Οποῖος εἶναι αὐτός, τοιαύτη πρέπει νὰ ᾖ καὶ ἡ εἰκὼν αὐτοῦ, ὁ προφορικὸς καὶ οὗτος πάλιν, ἀντενεργῶν εἰς ἐκεῖνον, τὸν κάμνει εὐμορφότερον ἢ ἀσχημότερον, πτωχότερον ἢ πλουσιώτερον. Ὁ κακὸς συλλογιζόμενος κακὰ λαλεῖ, καὶ ὁ κακὰ λαλὼν ἐμποδίζει τὸν νοῦν νὰ ἀνακαλύψῃ τὰς πηγὰς τῆς πλάνης, καὶ τοῦ διασφρατίζει ὁλοῦν τὴν δύναμιν τοῦ συλλογίζεσθαι, ἢ καὶ παντάπασιν τὴν καταργεῖ.

Ἡ σφικτὴ ἔνωσις αὐτῆς τῆς γλώσσης μὲ τὰς ἐννοίας εἶναι ἀναμφίβολος. Οἱ ἐκ γενετῆς ἄλαλοι καὶ κωφοὶ εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ ἡλίθιοι· ἐξεναντίας οἱ ἐκ γενετῆς τυφλοὶ δείχνουσι πολλάκις θαυμαστὴν ἀγχίνουσαν· διότι οἱ πρῶτοι σφροῦνται τὸν ὁποῖον ἔχουσιν οἱ δεῦτεροι προφορικὸν λόγον. Πόσῃ δυσκολίαν δὲν δοκιμάζει ὅστις ἐμδαίνει πρῶτην φορὰν εἰς πολυάνθρωπον πύλιν, νὰ ἐντυπώσῃ εἰς τὴν φαντασίαν καὶ μνήμην αὐτοῦ, τῶν κατοίκων τὰ διάφορα πρόσωπα; Εὐκόλα ἔμως καὶ τὰ ἐνθυμάται καὶ τὰ διακρίνει εὐθὺς ἀπὸ μᾶθῃ τὰ ὀνόματά των· καὶ τοῦτο δείχνει πόσῃ ἐνέργειαν ἔχουσιν αἱ λέξεις εἰς τὰ νοήματα. Μὲ βραδύτητα μανθάνομεν νὰ διακρίνομεν ὅσα δὲν ἐξεύρομεν νὰ ὀνομάσωμεν· διότι τῶν αἰσθήσεων οἱ τύποι εἶναι ὀλιγοχρόνιοι· τὰ προσκολλώμενα εἰς αὐτοὺς ὀνόματα διεγείρουσι τὰς εἰκόνας τῶν αἰσθητῶν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, ἥτις κλίνει φυσικὰ εἰς ταύτην τῶν ἰδεῶν μὲ τὰς φωνὰς τὴν σύζευξιν (1).

(1) Les sourds de naissance sont d'une stupidité brute, tandis que les aveugles-nés montrent souvent un esprit et

διὰ τὴν φυσικὴν ταύτην καὶ ἀναγκασίαν σύζευξιν, καὶ οἱ σοφοὶ ἡμῶν πρόγονοι μὲ τὴν αὐτὴν λέξιν ἐσήμαιναν καὶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ νοῦ, καὶ τῆς ἐνεργείας ταύτης τὴν διὰ τοῦ σόματος φανέρωσιν, ἦγον καὶ τὸν ἐνδιαθέτον καὶ τὸν προφορικὸν λόγον, μετὰ χειριζόμενοι εἰς τοῦτον τὸ Φράζω, εἰς ἐκεῖνον τὸ Φράζομαι.

— Ἐς χρόνον ἀφεικόμεθ', ὃν ΦΡΑΣΕΙ Κίρκη, λέγει ὁ Ὅμηρος (1), ἦγον, ἦλθαμεν εἰς τὸν ὁποῖον ἡ Κίρκη μᾶς εἶπε τόπον· καὶ πάλιν ὁ αὐτός (2),

— Τὰ ΦΡΑΖΕΑΙ, ἄσος· ἐβέλυσθα, ἦγον, Συλλογίσειςαι ὅσα θελεῖς.

une pénétration peu commune. Cette différence ne peut venir que de l'usage de la parole qui manque à ceux-là, et dont ceux-ci jouissent. Un étranger arrive dans une ville fort peuplée : quelle difficulté n'éprouve-t-il pas d'abord à graver dans son imagination et dans sa mémoire les diverses physionomies des habitants ! mais il les retient et les distingue aisément aussitôt qu'il en sait les noms, ce qui fait voir évidemment l'influence des symboles dans nos pensées : ce n'est qu'avec peine et avec lenteur que nous apprenons à discerner les choses semblables que nous ne savons pas nommer. Les impressions des sens ne durent qu'un instant ; c'est par les noms qui leur sont attachés que l'esprit humain rappelle leurs images fugitives ; et cet esprit paraît avoir un penchant naturel d'associer les idées aux sons. *De l'Infl. des Opin. sur le Lang., et du Lang. sur les Opin.*, pag. 68.

(1) Ὀδυσσ. Μ', 22.

(2) Ἰλιάδ., α', 554. Τὸ Φράζομαι, δι' αὐτὴν τοῦ τὴν μεσότητά, ἄλλο δὲν σημαίνει, κτλ. τὸ Λέγω εἰς τὸν ἑαυτόν μου, ἢ μὲ τὸν ἑαυτόν μου, Λέγω μὲν μοι, ἢ Λέγω εἰς τὸν νοῦν μου, κατὰ τὸ Ὁμηρικόν (Ἰλιάδ. π', 646), Φράζομαι θυμῷ. « Φράσσας » (λέγει ὁ Ἡσύχιος), εἰπόντας, δεῖξαντας, λέξαντας... Φρασάμενος, σκεψάμενος, νοήσας, λογισάμενος ».

Ἐκ τούτων συμπεραίνεται, ὅτι εἶναι φανερά λογομαχία ἡ γεννηθεῖσα φιλονεικία μεταξύ τῶν ἔρευνῶντων τὰς λέξεις, καὶ τῶν καταφρονούντων τὴν τοιαύτην ἔρευναν μὲ πρόφασιν ὅτι πρέπει νὰ καταγινώμεθα εἰς ἰδέας πραγμάτων. Καὶ τῶν πρώτων ὁ σκοπὸς βέβαια εἶναι νὰ φθάσωσι διὰ τῆς ἐρευνῆς τῶν λέξεων εἰς τὴν κατανόησιν τῶν πραγμάτων· καὶ οἱ δεύτεροι, ἐπαινοῦντες τὴν εἰς τὰ πράγματα ἀσχολίαν, δὲν ἀποβάλλουσι τὴν ἔρευναν τῶν λέξεων· τοῦτο μόνον νοοῦσιν ὅτι δὲν πρέπει νὰ μένωμεν εἰς αὐτάς, ἀλλὰ νὰ προχωρῶμεν εἰς τὰ δι' αὐτῶν σημαινόμενα. Τὸ Φράζω καὶ τὸ Φράζομαι εἶναι τόσον ἀχώριστα, ὥστε κανεὶς νὰ διορθῇ ἢ νὰ διαφρίψῃ ἓν ἀπὸ τὰ δύο χωρὶς διόρθωσιν ἢ διαφροῇ τοῦ ἄλλου δὲν δύναται. Καὶ ἂν ἔχῃ χώραν καμμία διάκρισις, τῆς τάξεως ἀναμφιδόλως τὰ πρωτεία πρέπει νὰ δοθῶσιν εἰς τὰς λέξεις, ὅχι μόνον, διότι πρὶν συλλάβῃ τις ἰδέας πραγμάτων πρέπει νὰ μάθῃ πρῶτον πῶς ὀνομάζονται τὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ διότι αἱ λέξεις γινόμεναι κοιναὶ εἰς τὸ ἔθνος αὐξάνουσι τὸν ἀριθμὸν τῶν προσεχόντων εἰς τὰ πράγματα (1).

Ὅταν ὁ λόγος ᾖ περὶ βαρβάρου, ἢ βαρβαρωθέντος ἔθνους, γίνεται ἀκόμη τῶν λέξεων ἡ ἔρευνα πλέον ἀναγκαία· διότι πρὸ τῆς μαθήσεως τῶν ὀρθῶν ἰδεῶν, πρέπει ὁ μαθητευόμενος νὰ ἀπομάθῃ ὅσας εἶχε πρότερον σρεβλάς· διὰ νὰ ἐτοιμασθῇ εἰς ὑποδοχὴν τῶν καλῶν τὴν κεφαλὴν του, πρέπει πρῶτον νὰ σαρώσῃ ὅσα σκύδαλα ἐσώρευσεν ἡ ἀπαιδευσίς εἰς αὐτήν.

(1) Les richesses de la nature sont répandues en pure perte pour ceux qui ne savent pas les nommer. Donnez-leur des noms, pris de la langue des pays; elles seront remarquées d'une foule de personnes, qui jusque-là n'y faisaient pas la moindre attention. *De l'Infl. des Opin. sur le Lang., et du Lang. sur les Opin.*, pag. 55.

Τοῦτο νὰ κατορθωθῇ χωρὶς ἔρευναν καὶ καθαρμὸν τῆς γλώσσης εἶναι ἀδύνατον, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ὡς φράζει οὕτω καὶ φράζεται, ὡς λαλεῖ οὕτω καὶ συλλογίζεται. Ὅστις ἀμφιβάλλῃ περὶ τούτου, ἀς ἐξετάσῃ ὅλων τῶν βαρβάρων ἔθνῶν τὰς γλώσσας, νὰ μάθῃ πόσον διαφέρει πολλῶν λέξεων ἡ σημασία εἰς ἐκείνους ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ ἀνάλογοι λέξεις εἰς τὰ φωτισμένα ἔθνη. Ἀπὸ ταύτας ὁμῶς τὰς σημασίας κρέμεται πολλάκις ἡ εὐδαιμονία ἢ ἡ κκοδομαιμονία τῶν ἀνθρώπων· διὰ τὴν διαφορὰν ταύτην ὀνομάζουσι πολλάκις οἱ ἄνθρωποι τὸ ἄδικον δίκαιον, καὶ ἀρπάζουν τὰ ἀλλότρια, διὰ νὰ κάμνωσιν ἐξ αὐτῶν ἐλεημοσύνας· διὰ ταύτην, καὶ ὅχι δι' ἄλλην αἰτίαν, πολεμεῖ ἓνας τὸν ἄλλον· διὰ ταύτην ἔθνη ὀλόκληρα, μὴ γνωρίζοντες τὴν ἀληθῆ σημασίαν τῆς ἐλευθερίας, ἀρνοῦσιν καὶ τὴν χρῆσιν τῆς, καὶ κατακυτῶσιν εἰς τὴν ἐλλειπὴν αὐτῆς ἐρήσιν, γινόμενοι ἐξ ἀνθρώπων καταγέλαστα ἀνδράποδα. Αὐτὸ τῆς παιδείας τὸ νομα, δὲν βλέπεις, ἐτί σημαίνει εἰς τοῦ ἀπαιδεύτου, τί εἰς τοῦ σοφοῦ τὸ σῶμα; Ἐκεῖνος τὴν περιορίζει εἰς τὰ Καλὰ γραμματικά, τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὰ, ἄλλο κατ' αὐτὸν σημαίνουν· παρὰ τὰ ἀληθῶς Καλὰ γραμματικά· οὗτος λέγει καὶ πιστεύει ἀδιστακτως, ὅτι παιδεία χωρὶς φιλοσοφίας νὰ ἀποκτηθῇ εἶναι τόσον ἀδύνατον, ὅσον καὶ νὰ γένῃ χωρὶς ἡλιον ἡμέρα.

Δικαίως λοιπὸν ἔλεγεν ὁ φιλόσοφος Ἐπίκτητος, ὅτι ἡ παιδεία τῶν ἀνθρώπων πρέπει ν' ἀρχίζῃ ἀπ' αὐτὴν τῶν λέξεων τὴν ἔρευναν· « Ἀρχὴ παιδεύσεως ἡ τῶν ὀνομάτων ἐπίκρισις (1) ».

(1) Ἀρρίαν. Δικτρ. Ἐπικτ. I, ιζ', 12, σελ. 42 ἔκδοσ. Κοραῆ. Δὲν τὸ λέγει ἀπ' ἑαυτοῦ ὁ Ἐπίκτητος, ἀλλὰ τὸ φέρει μαρτύριον ἀπὸ τὸν Ἀντισθένην· μετὰ τὸν ὁποῖον ὀνομάζει καὶ τὸν Χρύσιππον, καὶ τὸν Κλεάνθην, καὶ τὸν Ζήνωνα, καὶ πρὸ τούτων τὸν Σωκράτην, ὡς ἐρευνητάς τῶν λέξεων. Ὅταν ὁ Σωκράτης ἀρχίσῃ τὴν ἔρευναν ταύτην, τὰ φιλοσοφικά τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους συγγράμματα δὲν εἶχαν ἀκόμη ἰδεῖν τὸ

δικαίως καὶ ἀπὸ τούτων νεωτέρους δὲν ἐνθυμούμαι τίς (1), ὅτι τὸ πρῶτον βιβλίον ἐκείνου εἶναι τῆς γλώσσης του τὸ Λεξι-
κόν, ἢ γούνη ἢ συνάθροισις καὶ ἐρευνᾶ τῶν συμβεβηκότων μὲ τὰ
ὁποῖα ἐκφράζει τὰς ἰδέας του. Ἔως δὲν γένῃ ἡ συνάθροισις
αὕτη, τὸ ἔθνος ὅχι μόνον δὲν ἐμπορεῖ ν' ἀποκτήσῃ παιδείαν,
ἢ ν' αὐξήσῃ τὴν ὁποίαν ἔχει, ἀλλὰ καὶ κινδυνεύει νὰ τὴν χάσῃ
παντάπασι, διὰ τοῦτο δὲν περιφέρεται κατὰ πόλεις καὶ χώρας
σκορπισμένη καὶ ἀθησαύριτος. Ἐάν ἐξετάσωμεν τὴν ἱστορίαν,
θελομέν ἐρεῖν, ὅτι ἀπὸ τὴν ἐρευνᾶν τῶν λέξεων ἄρχισεν ἡ
παιδεία καὶ τῶν σημερινῶν φωτισμένων ἐθνῶν. Ἴταλοι Ἴσπανοί,
Γάλλοι, Γερμανοί, Ἀγγλοί, πολλὴν καὶ πρὶν αἱ ἐπιστῆμαι
ἀναβῶσιν εἰς τὸν ὅποιον σήμερον τὰς βλέπομεν βαθμὸν, ἄρχισαν
νὰ συναθροίζωσι τὴν ὕλην τῆς γλώσσης, καὶ κατέβησαν τὰ
πρῶτα θεμέλια τῶν Λεξικῶν. Καὶ ὅχι μόνον αἱ ἐπιστῆμαι, ἀλλ'
εἰς πολλὰ ἔθνη καὶ πρὶν ἀκόμη γράψωσι πολλοὶ ἀπὸ τούτων
δοξάσαντας τὸ γένος Κλασσικοῦς, ἐφάνησαν οἱ ἐρευνηταὶ τῆς
γλώσσης. Ἀπ' αὐτὴν τὴν δεκάτην ἔκτῃν ἑκατονταετηρίδᾳ ἄρ-
χισαν οἱ Γάλλοι τὰς περὶ τῆς γλώσσης τῶν ἐρευνᾶς καὶ εἰς τὴν
δεκάτην ἐξοχὴν ἐπεχείρησεν ἡ Γαλλικὴ Ἀκαδημία νὰ συν-
αθροίσῃ τὴν ὕλην τοῦ Λεξικοῦ τῆς, τὸν αὐτὸν χρόνον (1639),
ὅτε ἴδε τὸ φῶς ὁ Εὐριπίδης τῆς Γαλλίας, ὁ μέγας Ρακίνας, καὶ
τρεῖς χρόνους μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ περιφήμου Σατυρικοῦ
Βοϊλλῶ. Ὁ Μενάγιος ἐξέθηκε τὸ ἔτυμολογικὸν τῆς Γαλλικῆς

φῶς. Οἱ Στωϊκοὶ ἔπειτα φιλόσοφοι μὲ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὸ ἥλικόν μέρος
τῆς φιλοσοφίας νέων ἰδεῶν, ἀναγκάσθησαν ὅχι μόνον νὰ πλάσωσι νέας
λέξεις, ὁποῖαι εἶναι ὁ Ἐνάρκτος, τὸ Καθηκόν, καὶ ἄλλαι πολλαί,
ἀλλὰ νὰ διορίσωσι καὶ τὴν σημασίαν τῶν παλαιῶν. Ἐκατάλαβαν οἱ σο-
φοὶ οὗτοι ἀνδρες ὅτι τὸ ἀδιορίστον τῶν λέξεων γεννᾷ τὸ ἀκατάστατον τῶν
ιδεῶν, καὶ τοῦτο πάλιν τὸ ἀκατάστατον τῶν πράξεων.

(1) Ὁ περιηγητὴς Βολνέις (Volney), ἂν δὲν λανθάνωμαι.

γλώσσης κατὰ τὸ 1650 ἔτος, καὶ ὁ αὐτὸς πάλιν τὸ ἔτυμολο-
γικὸν τῆς Ἰταλικῆς κατὰ τὸ 1685. Εἰς τὸν αὐτὸν σχεδὸν καιρὸν
ὁ δοξάσας τὴν Γερμανίαν μέγας Λεϊβνίτιος δὲν ἔκρινε τῆς φιλο-
σοφίας του ἀνάξιον νὰ ἀσχοληθῇ εἰς ἔτυμολογικὰς ἐρευνᾶς (1).

Καὶ ἐπειδὴ τοιαύτη ἔγινεν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη ἡ κατὰ μικρὸν
πρόοδος τῆς τελειώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, τοιαύτη
πρέπει νὰ γένῃ καὶ εἰς ἡμᾶς ἢ μάλλον γίνεσθαι, ὁδηγουμένη
ἀπ' αὐτὴν τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, χωρὶς προαιρέσεως ἐπι-
ρόην. Καθὼς ὁ ἐξερχόμενος ἀπὸ σκοτεινῆς καὶ μακροχρόνιου
φυλακῆς ἔρωτᾷ πρῶτον τὰς ὀνομασίας τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τούτων
ἀσθενεῖς ὀφθαλμοὺς του βλέπομένων πραγμάτων, παρόμοια καὶ
ἡμεῖς μεταβιβάζοντες ἀπὸ τῆς ἀμαθίας τὸ σκότος, πρέπει νὰ
πλησιάζωμεν τὰς ὁποίας ἔως τώρα ἐμεταχειρίζομεθα λέξεις εἰς
τὴν λαμπράδα τῆς φιλοσοφίας· πρέπει νὰ ἐρευνησώμεν τί ἐση-
μαίνει πᾶσα μία ἀπ' αὐτὰς εἰς τοὺς προγόνους ἡμῶν, τί ἑκα-
τὴνσε νὰ σημαίνῃ εἰς ἡμᾶς, καὶ τίς εἶναι ἡ κυρία τῆς σημασίας,
παραβαλλομένης μὲ τὰς ἀναλόγους τῶν φωτισμένων ἐθνῶν
λέξεις.

Τὴν τοιαύτην ἐρευνᾶν ὀνομάζει ὁ Ἐπίκτητος Παρακο-
λοῦθησιν τῶν ὀνομάτων, καὶ τὴν διακρίνει ἀπὸ τὴν ἀπλὴν
αὐτῶν Χρῆσιν, ἥτις κατ' αὐτὸν ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ νὰ λαλῇ
τίς χωρὶς νὰ ἐξεύρῃ τί λέγει, μεταχειριζόμενος τὰς λέξεις
καθόσον ἔρχονται μία μετὰ τὴν ἄλλην εἰς τὴν γλώσσάν του,
γυμνὰς ἰδεῶν, ἢ ἐνδυμένας μὲ ἀλόγους καὶ κτηνώδεις ἰδέας (2).

(1) Ὡς τὸ μαρτυρεῖ τὸ ἐπιγραφόμενον αὐτοῦ βιβλίον, Ἐτυμολο-
γικαὶ συλλογαί, Collectanea Etymologica

(2) « Πόθεν οὖν ἄρξασθαι δεῖ; ... Ἐρῶ σοι; ὅτι πρῶτον δεῖ σε ταῖς
» ὀνόμασι παρακολουθεῖν... Πῶς οὖν χρῶμαι αὐτοῖς; Οὕτως ὡς οἱ
» ἀγράμματοι ταῖς ἐγγράμματοις φωναῖς, ὡς τὰ κτήνη ταῖς φωντα-

Ὅτι εἰς ὅσα λέγομεν, ἢ γράφομεν, τὴν σήμερον περιέχονται καὶ ἄλλα πολλὰ, δὲν ἔχει χρεῖαν ἀποδείξεως. Ἀλλὰ ποῖον ἔθνος ἀρχισεν ἀπὸ λογικώτεραι; λέγω καὶ ἐγὼ, κ' ἔχει δίκαιον νὰ λέγῃ πᾶς ἕνας ἀπολογούμενος.

Εἶναι ὅμως καὶ εἰς τοῦτο διαφορά. Τὰ σοφὰ τῆς Εὐρώπης ἔθνη, ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ παλαι πατέρες ἡμῶν, καταρχὰς τοῦ φωτισμοῦ των, δὲν εἶχαν ὅσα σήμερον ἔχομεν ἡμεῖς βοηθήματα ἀπὸ ἄλλα ἔθνη φωτισμένα, εἰς τὰ ὅποια εὐρίσκονται ὀρθῶς νοούντων, λαλούντων καὶ γραφόντων παραδείγματα πολλὰ. Ἀπὸ τούτους κἀνεῖς δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ γράψῃ περὶ πράγματος τοῦ ὁποίου δὲν ἐξεύρει ἀκριβῶς τὸνομα, ἤγουν δὲν ἔχει καθαράν ἰδέαν καὶ παρακολούθησιν αὐτοῦ· καὶ ὅταν πιάσῃ τὸν ἀλαμῶν, δὲν γράφει οὔτε διὰ τοὺς σοφοὺς, οὔτε διὰ τοὺς ἀπαιδεύτους τοῦ ἔθνους, ἀλλὰ δι' ὅλον αὐτοῦ τὸ ἔθνος. Διὰ νὰ φύγῃ τὰ δύο ταῦτα ἄκρα, μὴδὲ νὰ μικρύνῃ ἀπὸ τὰ γραφόμενα μῆτε τοὺς πρώτους διὰ τὴν ἀηδῖαν, μῆτε τοὺς δευτέρους διὰ τὸ δυσνόητον, ἢ καὶ ἀκατανόητον, πρέπει νὰ μεταχειρισθῇ τὴν γλῶσσαν τῶν Κλασσικῶν, ἂν τὸ ἔθνος τοῦ ἔχῃ ὁμολογουμένους Κλασσικοὺς, οἱ ὅποιοι μὴδ' αὐτοὶ ἠθέλαν ἀξιοθῆναι νὰ ὀνομάζωνται τοιοῦτοι, ἐὰν ἔγραφαν διὰ μέρος τι τοῦ ἔθνους.

Εἰς ἡμᾶς, μὴν ἔχοντας ἀκόμη Κλασσικοὺς, ἂν θέλωμεν νὰ ταχύνωμεν τὴν γένεσιν αὐτῶν, πάλιν τὴν μέσσην ὁδὸν τῆς γλώσσης πρέπει νὰ πατήσωμεν, διὰ νὰ μεταδώσωμεν εἰς τοὺς ἀπαιδεύτους, ἂν ἔχωμέν τι καλὸν, καὶ νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς σοφοὺς ἀφορμὴν νὰ μεταδώσωσι καλῆτερα. Ἀλλὰ τὴν μέσσην ὁδὸν ἐκεῖνος μόνος εἶναι καλὸς νὰ πατήσῃ, ὅστις ἐξέτασεν ἀκριβῶς τὴν κατάστασιν τῆς γλώσσης του. Ἄς ἀρχίσωμεν λοιπὸν

» σίαις· ἄλλο γὰρ ἐστὶ χρῆσις, ἄλλο παρακολούθησις »· Ἀρίστιαν. Δικ-
τριβ. Ἐπικτ. II, 18', 15, σελ. 108-109, ἐκδ. Κοραῆ.

ἀπὸ τὴν ἔρευναν αὐτῆς· καὶ ἂς τοιμήσωμεν, ὡς ἔλεγεν ὁ Κικέρων (1), νὰ μιμηθῶμεν τοὺς Στωϊκοὺς φιλοσόφους, οἱ ὅποιοι ἐξέταζαν ἐπιμελῶς τὰς παραγωγὰς τῶν λέξεων.

Καὶ πρῶτον πρέπει, ὡς τὸ ἐξήγησα καὶ ἄλλοτε, νὰ συν-
αθροισθῶσιν αἱ λέξεις καὶ φράσεις, εἰς ἕνα λόγον, ἢ ὅλη τῆς
γλώσσης ὅλη ἀπ' ὅλης τὰς πόλεις καὶ χώρας τῆς Ἑλλάδος.
Τῆς συναθροίσεως πρῶτον ἀποτέλεσμα καλὸν εἶναι ὁ καθαρμὸς
τῆς γλώσσης ἀπὸ ὀλλοφύλους λέξεις. Ἐἰς τίνα δὲν εἶναι γνωστὸν
ὅτι εἰς πολλοὺς τόπους ὀνομάζονται τὰ πράγματα μὲ λέξεις
Ἰταλικὰς καὶ Τουρκικὰς; ὅχι διότι λείπει ἀπὸ τὴν γλῶσσαν
ἐμφύλιος λέξις, ἀλλὰ διότι δὲν γνωρίζεται εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον,
ὅπου ὀνομάζεται τὸ πρᾶγμα μὲ ἀλλόφυλον (2). Εἶναι ἐντροπὴ

(1) *Audeamus imitari Stoicos, qui studiose exquirunt unde
verba sint ducta. Cicer. de offic. I, 7.* Ἀπὸ τοὺς νεωτέρους λέγει
καὶ ὁ συγγραφεὺς, τοῦ ὁποίου ἀνωτέρω ἔφερα τινὰς μαρτυρίας. On
ne saurait croire combien de bonnes choses sont contenues
dans l'Étymologie. Elle est un trésor de bon-sens: elle ren-
ferme des vérités qui échappent à la plupart des philoso-
phes, et qui illustreront un jour le philosophe qui en fera la
découverte, sans que lui-même soupçonne que depuis un
temps immémorial, elles sont dans la bouche de tout le
monde. *De l'Infl. des Opin. sur le Lang., et du Lang. sur
les Opin.*, pag. 27.

(2) Τὰ αὐτὰ ἔλεγε περὶ τῆς Γερμανικῆς γλώσσης καὶ ὁ ἀνωτέρω
συγγραφεὺς· Je demande au paysan le nom d'une plante: il
me répond qu'elle n'en a point: cela ne prouve pas encore
la pauvreté de la langue, cela ne prouve, peut être, que
l'ignorance du paysan, celle de son village, ou celle de toute
la contrée... Parcourez les différentes contrées de l'Allema-
gne; vous cesserez de vous plaindre de la disette des noms:
vous vous plaindrez peut-être d'une abondance pernicieuse.
La plante que vous croyez n'avoir point de nom, vous verrez

εἰς Γραικὸν, καθ' ὑπόθεσιν, Σμυρναῖον νὰ ὀνομάζῃ Τουρκιστὶ πρᾶγμα, τὸ ὅποιον ὁ πλησιόχωρος αὐτοῦ Χίος ὀνομάζει Γραικιστὶ, εἰς τὸν Κερκυραῖον, Ἰταλιστὶ, τοῦ ὅποιου τὸ Γραικὸν ὄνομα σώζεται εἰς τὴν γείτονά του Πελοπόννησόν.

Δεύτερον ἀποτέλεσμα καλὸν τῆς συναθροίσεως εἶναι, ὅτι, ἐπειδὴ εἰς τόπους πολλοὺς πολλὰ πρᾶγματα οὐτ' ἐμφύλιον οὐτ' ἀλλόφυλον ὄνομα ἔχουσι καὶν, οἱ ἐντόπιοι, λαμβάνοντες ἀπὸ τοῦ ἔχοντος τὰς ὀνομασίας, μαθαίνουν ἐντάμα καὶ τὰ πρᾶγματα, τὰ ὅποια ἕως τότε ἔδλεπαν, ὡς βλέπει τὸ κτῆνος τὴν βοσκήν του, χωρὶς νὰ ἐξεύρῃ τί εἶναι. Ὀλίγην προσοχὴν δίδει φυσικὰ ὁ ἄνθρωπος εἰς ὅσον δὲν γνωρίζει τὸ ὄνομα. Τὰ ὀνόματα ἐντυπώνουσι μονιμώτερον εἰς τὴν ψυχὴν τὰς ιδέας τῶν πραγμάτων. Ὅταν ἡ γλῶσσα εἶναι πλουσία ἀπὸ λέξεις, ἀδύνατον νὰ μὴ διαδωθῇ μέρος τι τῆς ὅλης ἐπιστήμης τοῦ ἔθνους καὶ εἰς αὐτὸν τὸν κοινὸν λαόν (1).

Τρίτον ἀποτέλεσμα καλὸν ἡ συνάθροισις τῆς ὕλης τῆς γλώσσας καὶ εἰς Λεξικὸν καταχώριστις ἔχει τοῦτο, ὅτι μᾶς φυλάσσει ἀπὸ τὸν κίνδυνον νὰ πλάσσωμεν νέας λέξεις, ἀμφισβόλου πολ- λάκις ἀρχῆς καὶ γενέσεως (2), διὰ πρᾶγματα, τὰ ὅποια πρὸ

qu'elle en a plusieurs, mais ce ne sont que des noms provinciaux. *De l'Infl. des Opin. sur le Lang., et du Lang. sur les Opin.*, pag. 50-51.

(1) Lorsque la langue est riche, il n'y a pas jusqu'à l'homme du commun qui ne prenne quelque teinture du savoir: il s'instruit de choses qui, sans le secours de sa langue, lui seraient toujours demeurées inconnues: il observe mieux le cours de la nature, et se trouve en état de communiquer aux savans des expériences qui sans cela eussent été perdues, et qui ne sont pas toujours à mépriser. *De l'infl. des Opin. sur le Lang., et du Lang. sur les Opin.*, pag. 45.

(2) Des mots nouveaux sans dérivation rendraient un

πολλοὺ ἔχουν ὄνομα σημαντικὸν εἰς τὴν γλῶσσαν. Αἱ μὴ ἀναγκαῖαι πλάσεις τῶν ὀνομάτων δὲν πλουτίζουν τὰς γλώσσας. Ἐὰν τὸ παλαιὸν σημαίνῃ ἀρκετὰ τὸ πρᾶγμα, τὸ ἔθνος δὲν δίδει προσοχὴν εἰς τὸ νέον· καὶ ἂν ὑπερισχύῃ τοῦτο νὰ ἐξαλείψῃ τὸ παλαιόν, δὲν βλέπω τί ἐκέρδησεν ἡ γλῶσσα ἀπὸ τὴν ἀλλαγὴν ταύτην. Τὰ ὀνόματα τῆς γλώσσας πρέπει νὰ φυλάσσωνται, ὅταν ᾖναι καλὰ, καὶ μάλιστα ὅσα δὲν περιορίζονται εἰς ὅλιον ἢ χώ- ραν τινά, ἀλλ' εἶναι εἰς ὅλον τὸ ἔθνος γνωστὰ, καὶ, νὰ εἴπω οὕτως, οἰκουμενικά (1).

son étranger, et auquel nos oreilles ne sont point faites: ce qui serait un très-grand supplice pour la mémoire. *De l'Infl. des Opin. sur le Lang., et du Lang. sur les Opin.*, pag. 119.

(1) Ἐδῶ ἄς μὲ συγχωρήσῃ ὁ φίλος Γαζής νὰ σημειώσω, ὅτι εἰδιάσθη ὀλίγον εἰς τὴν ὀνομασθεσίαν τοῦ Ἡτρίου. Ἄν τὸ ἔβλεπεν ἄλλος, ὀλίγον ἤθελα φροντισέιν· ἀλλ' ὅσον εἶναι σοφώτεροι οἱ διορθωταὶ τῆς γλώσσας, τόσον αὐτῶν τὰ σφάλματα βλέπτουσι πλεον τὴν γλῶσσαν. Ὁ σφαλλόμενος ἐνδέχεται νὰ ἦμαι ἐγώ· ἀλλὰ τοῦτο δὲν μ' ἐμποδίζει νὰ ὑποτάξω εἰς σφωτέρως δευτέρας του φροντίδας τὴν γνώμην μου. Τὸ ὄνομα Τετρατίον, ῥιζομένον εἰς τὴν γλῶσσαν ἀπὸ τὴν τετάρτην ἐκατονταετηρίδα, σημαίνει τὸ αὐτὸ, τὸ ὅποιον ἠθέλησε νὰ σημαίῃ μὲ τὴν λέξιν Ἡτρίον, λέξιν ξενίζουσαν εἰς τὰς ἀκοάς, καὶ τῆς ὁποίας ἡ χρῆσις καὶ μεταφορά εἶναι ἀμφισβόλος. Πρώτος ὁ Πλάτων τὴν ἐμεταχειρίσθη εἰς σημασίαν Πανίου, ἢ Ὑφάσματος· « Ἡτρίον, » ἐνθυμα ὕμενώδης » λέγει ὁ Σουίτζας. Τὸ Δωρικόν, Ἄτριον, ἐξηγεῖ ὁ Ἡσύχιος, « Ὑφρος λεπτόν, καὶ Εὐάτριοι, εὐυρεῖς ». Ἐν μοναδικῶν παράδειγμα, καὶ τοῦτο ποιητικόν, ἔχομεν Λεωνίδου τοῦ Ἀλεξανδρείως (Ἀνάλεκτ. Βρυγ. Τόμ. Β, σελ. 195), ὅστις τὸ ἐμεταχειρίσθη εἰς σημασίαν Χαρτίου. Ἀλλὰ τοῦ Λεωνίδου ἡ ἀξία δὲν εἶναι τόση, ὥστε νὰ ἐξορίσῃ ἀπὸ τὴν γλῶσσαν λέξιν εἰς ὅλους γνωστὴν, καὶ τῆς ὁποίας τὴν ιδέαν πολλὰ φωτισμένα ἔθνη ἐκπράξουσιν μὲ σημεῖον ἀνάλογον. Καθὼς τοῦ Τετρατίου ἡ παραγωγή εἶναι ἀπὸ τὸ Τέσσαρα, παρόμοια καὶ εἰ Ἰταλοὶ καὶ οἱ Ἰσπανοὶ τὸ ὀνομάζουσι *Quin-*

Τέταρτον τῆς συναθροίσεως τῶν λέξεων ἀποτελεσμα καλὸν εἶναι ἢ εὐκολωτέρα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γλώσσης μαθησις. Ὅτι συμβαλλεῖ πολὺ, ὅσον καὶ ἂν ἐσθρβαρώθῃ, ἡ σημερινὴ γλῶσσα εἰς τῆς ἀρχαίας τὴν ἐξήγησιν, τὸ ἔδειξα μὲ πολλὰ πολλάκις παραδείγματα, εἰς τὰ ὁποῖα νὰ προσθέσω δὲν ἤθελα μὲ λείψειν πλείοτερα, ἐὰν ὁ καιρὸς δὲν μ' ἔλειπε.

Τῆς προγονικῆς γλώσσης ἡ ἀπόκτησις εἶναι τόσον ἀναγκαιότερα εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις, ὅσον ἡ ἀμέθοδος αὐτῆς παράδοσις, αὐξάνουσα χωρὶς ἀνάγκην τοὺς κόπους, καὶ διὰ τοῦτο ἐμποδίζουσα τὴν εἰς πολλοὺς αὐτῆς διάδοσιν, ἐγράφη ἡ γονιμωτάτη αἰτία, ἐκ τῆς ὁποίας ἔρευσαν ὅλοι τοῦ γένους αἱ δυστυχίαι, καὶ διὰ τὴν ὁποίαν πολλοὶ τοῦ ἔθνους θύνατοι, ὄντες ἀπαίδευτοι, δὲν φροντίζουν νὰ τὰς παύσωσι. Μόνοις ἀκόμη δέκα τοιοῦτους, ὁποῖος εἶναι τῆς Οὐγγροβλαχίας ὁ σοφὸς Ἀρχιερεὺς Ἰγνάτιος, ἐὰν εἶχεν ἡ ταλαίπωρος Ἑλλάς, εἰς πολὺ μικρὸν

derno, καὶ οἱ Ὀλλανδοὶ *Katern*, ἀπὸ τὸ *Qualtro* (τέσσαρα). Τὸ ταυτόσημον *Cahier* τῶν Γάλλων ἐγγράφου παλαιὰ *Quayer*, διότι εἶναι καὶ αὐτὸ παραφθορὰ τοῦ Λατινικοῦ *Quaternum*. Ἀπὸ τὴν αὐτὴν πηγὴν εἶναι καὶ τῶν Ἀγγλων τὸ *Quire*, ὅταν ὁ λόγος ᾖ περὶ τυπογραφουμένου φύλλον, ἢ τετραδίου. Εἰς τὸν πρῶτον τόμον (σελ. 132) τοῦ τριγλώσσου Λεξικοῦ εὐρίσκω, « *Cahier*... τέτρα-» θον, τετραδίου », ἐπειδὴ ἀλλίως νὰ τὸ μεταφράσῃ ὁ Λεξικογράφος ἦτον ἀδύνατον, χωρὶς νὰ βιάσῃ τὴν γλῶσσαν. Εἰς τὸν Σομανέραν ὁμοίως, « *Quaderno*, τέτραδον » Τὸ φύλλον, ὡς ἐκθαίνει πλασμένον ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ χαρτοποιοῦ, ἐὰν διπλωθῇ εἰς δύο (διὰ τὴν ὁποίαν διπλωσιν καὶ κάμψιν τὸ ἀνέμασαν οἱ Γερμανοὶ, ὁμωνύμους τοῦ τόξου, *Bogen*), γυνῆ τέσσαρες σελίδες, ἢ καταθεκτά· ἐὰν διπλωθῇ εἰς τέσσαρα, ἦγουν ὀκτὼ σελίδες, γίνεταί τετραδίου διὰ τὴν εἰς τέσσαρα διπλωσιν· ἐὰν διπλωθῇ εἰς ὀκτὼ ἢ καὶ περισσότερα, πάλιν τὸ αὐτὸ ὄνομα φυλάσσει, διότι γίνεταί σύνθετον ἀπὸ πολλὰ τετραδία.

καιροῦ διάστημα ἤθελε κατορθώσιν ἄξια νὰ φέρωσιν εἰς ἐκ-
πληξιν καὶ αὐτὴν τὴν φωτισμένην Εὐρώπην πράγματα.

Μεγάλην λοιπὸν ὠφέλειαν εἶλεῖ προξενήσειν εἰς τὴν γλῶσσαν, καὶ εἰς τὸ γένος, ὅστις περιέλθῃ τὴν Ἑλλάδα ὅλην διὰ μόνην τὴν ἔρευναν καὶ συνάθροισιν τῶν λέξεων. Εἰς αὐτὸν πρέπει ὅχι τὸ *Λεξιθέρας*, ἀλλὰ τὸ *Γνωσιθέρας* ὄνομα, ἐπειδὴ ἀρχίζει, ὅθεν πρέπει ν' ἀρχίζῃ ὁ ἀπαίδευτος· « ἀρχὴ παι-» δεύσεως ἢ τῶν ὀνομάτων ἐπίσκεψις ». Ἰπῶς ἔχομεν ν' ἀνορθώσωμεν τὴν πτῶσιν τῆς γλώσσης, ἐὰν δὲν ἀνασκαψώμεν πρῶτον τὰ ἐρείπιά της; Ἰπῶς νὰ προσθέσωμεν ὅ,τι λείπει, πρὶν μάθωμεν ὅσα ἔμειναν εἰς αὐτήν; Ἰπῶς νὰ τὴν κτίσωμεν, ἂν δὲν ἔχωμεν παροῦσαν τὴν χρειάζομένην ὅλην ὕλην εἰς τὴν οἰκοδομήν της; Ἰπῶς νὰ μετασχηματίσωμεν τὰ κακόμορφα καὶ ἄσχημά της, χωρὶς νὰ ἐξεύρωμεν ἂν ἔχωσι παντοῦ τὴν αὐτὴν μορφήν; εἰς βραχυλογίαν, Ἰπῶς νὰ τὴν θεραπεύσωμεν, ἐὰν δὲν γνωρίζωμεν ἀκριβῶς καὶ τὸ πάθος, καὶ ποῖα εἶναι τὰ μάλιστα πάσχοντα μέρη τῆς γλώσσης; Ἰπῶς εἶναι κίνδυνος, μὴ ἐμπλασρώσωμεν τὰ ὑγιερά, καὶ ἀφήσωμεν τὰ πληγόμενα της νὰ σαπίζωνται; Ὁ μακαρονισμὸς τῶν κακοτύχων τούτων Ἄττικιστῶν, τῶν ὁποίων ἡ σοφία ἐφθασεν ἕως νὰ μεταφράζῃ καὶ τὸ Ὀργίζομαι διὰ τοῦ *Χαλεπαίνω*, Ἰπῶς ἄλλοθεν προέρχεται πλὴν ἀπὸ τὴν ἄγνοιαν τῆς γλώσσης; Μὴν ἐξεύροντες τὴν μητρικὴν αὐτῶν γλῶσσαν, καταφεύγουσιν εἰς τὴν προγονικὴν, ὅχι διότι γνωρίζουσιν ἐκείνην καλῆτερα, ἀλλὰ διότι μὲ τὸ κάλυμμα της κρύπτουν τὴν ἰδίαν ἀμαθίαν εἰς τῶν ἀμαθεσέρων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀσφαλές· Ὁ ἀπαίδευτος ὄχλος ὅσον ὀλιγώτερον τοὺς καταλαμβάνει, τόσον πλατύτερον χάσκει, καὶ κροτεῖ τὰς χεῖρας εὐκολώτερον, θαυμάζων τὴν σκοτεινὴν αὐτῶν σοφίαν·

Εὐ, νῆ τὸν Ἑρμῆν! ὅ,τι λέγεις δ' οὐ μανθάνω (1)·

(1) Ἀριστοφάν. Βατρ. 1169.

Μά τὸν Θεόν! λογιώτατε, λαλεῖς ὡς ἄγγελος· ἀλλὰ τί λέγεις δὲν καταλαμβάνω.

Ἐάν, ὡς εἶπα ἀνωτέρω, ἡ βαρβαρότης τῆς γλώσσης, δια-
σρέφουσα τὰς ἀληθεῖς ἐννοίας τῶν λέξεων, κατανατᾷ καὶ εἰς τὴν
διαστροφὴν τῶν ἡθῶν, ἀκολουθεῖ, ὅτι ἡ διόρθωσις αὐτῆς διορ-
θώνει καὶ τὰ ἥθη τοῦ ἔθνους, καὶ τὰ κάμνι ἡμερώτερα. Ἀρετῇ,
Δικαιοσύνῃ, Σωφροσύνῃ, Ἀγιότητι, καὶ ἄλλαι μυρίαί λείξεις, δη-
λωτικαὶ διαθέσεως ψυχῆς, ἄλλο σημαίνουν εἰς τοῦ ἀπαιδεύ-
του, ἄλλο εἰς τοῦ φωτισμένου ἀνθρώπου τὸ σῶμα. Μεγάλῃ
ἀναμφιβόλως ὠφέλειαν θέλουν προξενήσιν εἰς τὸ ἔθνος οἱ
λόγιοι ἄνδρες, ἐάν ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρὸν ἐξηγῶσιν εἰς τὸν ὄχλον
τὴν ἀληθῆ παραγωγὴν καὶ τὴν ἀκριβῆ σημασίαν αὐτῶν.

Ἡ λέξις, Πλοῦτος, εἰς τοῦ ἀπαιδεύτου πλουτοῦ τὴν κε-
φαλὴν σημαίνει ὑπεροχὴν εἰς ὅλα· εἰς τοῦ σοφοῦ, ὅχι ἄλλο,
πλὴν πολλῶν χρημάτων καὶ κτημάτων συλλογὴν, εὐτυχίαν, ἂν
ᾖ συνωδευμένη μετὰ τὴν ὀρθὴν χρῆσιν, ἀτυχέστεραν καὶ αὐτῆς
τῆς πτωχείας, ὅταν ὁ πλούσιος δὲν ἐξεύρῃ νὰ τὴν μεταχειρισθῇ.
Δὲν ἤθελεν εἶσθαι ὠφέλιμον νὰ φωνάζῃ τις εἰς τοὺς ἐπαιρο-
μένους διὰ τὸν πλοῦτον, ὅτι μόνῃ ἡ παιδεία, ἡ τῆς παιδείας
ἡ ἀγάπη, δύναται νὰ τοὺς ὑψώσῃ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους, διδά-
σκουσα τὴν ὠφέλιμον χρῆσιν τοῦ πλούτου, χωρὶς τῆς
ὁποίας ἂν ἐλπίζουν νὰ εὐδοκιμήσωσι καὶ νὰ φανῶσι τί εἰς
τῶν φρονίμων τὴν ὑπόληψιν, εἶναι ἡλίθιοι (1); Ἐδὲν ἤθελεν

(1) «Τοὺς δὲ ἐπὶ πλούτῳ μέγα φρονούντας, καὶ νομίζοντας οὐδὲν
» προσδεῖσθαι παιδείας, ἐξαρκέσειν δὲ σφισι τὸν πλοῦτον οἰόμενους
» πρὸς τὸ διακράτεσθαι ὅ,τι ἂν βούλωνται, καὶ τιμᾶσθαι ὑπὸ τῶν
» ἀνθρώπων, ἐφρένου [ὁ Σωκράτης], λέγων, ὅτι μαρὸς εἴη... εἴτις
» οἶεται διὰ τὸν πλοῦτον, μὴδὲν ἐπιτάμμενος, δύξιν τι ἀγαθὸς εἶναι,
» ἢ μὴδὲν ἀγαθὸς εἶναι δοκῶν, εὐδοκιμῆταιν». Ξενοφ. Ἀπομνημ.
Δ, 1, 5, σελ. 111, ἐκδόσ. Κορζῆ.

οὕτως τοὺς ἐμποδίσιν νὰ γίνωνται διώκται τῆς παιδείας, καὶ
νὰ κηρύσσωσι τὴν μαρίαν αὐτῶν, λαλοῦντες καὶ ἀποφασίζοντες
περὶ πραγμάτων, τῶν ὁποίων οἱ ταλαίπωροι δὲν ἔχουσιν ἰδέαν;

Εἰς τὰς γλώσσας πολλάκις ἡ μεταφορὰ γεννᾷ ὁμωνυμίας,
αἱ ὁποῖαι, μακρυνόμεναι ἀπὸ τὴν ἐτυμολογίαν τῆς πρώτης κυ-
ρίας λέξεως, φέρουσι σύγχυσιν εἰς τὰς ἀγνυμνάστους κεφαλὰς,
ἐάν δὲν ἐξηγῶνται ἀκριβῶς εἰς τὰ Λεξικά τῆς γλώσσης. Τοιαύτη
εἶναι ἡ Λέξις Θαῦμα. Καταρχὰς ἄλλο δὲν ἐσήμαινε, πλὴν
πράγμα ἢ ἐνέργημα φυσικόν, ἢ τεχνητόν, ἔξοχον διὰ κάλλος,
μέγεθος, ἢ ἄλλην τινὰ ποιότητα καὶ περίεσιν ἀπροσδόκητον
εἰς τὸν βλέποντα, καὶ διὰ τοῦτο ἱκανὴν νὰ τοῦ φέρῃ τὴν ψυχὴν
εἰς ἐκπληξιν.

Ἄ πόποι, ἡ μέγα ΘΑΥΜΑ τόδ' ὀφθαλμοῖσιν ὁρᾶμαι (1),

λέγει τις ἀπὸ τοὺς Ἑλληνικοὺς ἥρωας, βλέπων ἀπροσδόκητον
ἐρχόμενον τὸν Ἑκτορα. Ὁ Κύκλωψ ἔφερεν εἰς ἐκπληξιν τοὺς
βλέποντας διὰ τὸ παράξενον μέγεθος τοῦ σώματος (2).

Καὶ γὰρ ΘΑΥΜ' ἐτέτυκτο πελώριον· οὐδὲ εἴποι

Ἀνδρὶ γε σιτοφάγῳ.

Ὡνομάσθη ἔπειτα Θαῦμα καὶ αὐτὴ τοῦ βλέποντος ἡ ἐκπληξις,
τὴν ὁποίαν κοινότερον λέγομεν Θαυμασμόν.

ΘΑΥΜ' μ' ἔχει, ὡς οὔτε, πῶν τάδε φάρμακ', ἐθέλχθης,

λέγει πρὸς τὸν Ὀδυσσεά ἡ Κίρκη (3), βλέπουσα ὅτι τὸ φάρ-
μακον δὲν ἐνέργησεν εἰς αὐτόν. Τέλος πάντων ἐπέρασεν ἡ
λέξις καὶ εἰς τὴν Ἑρσηκεῖαν, μετὰ σημασίαν ἀνάλογον τῆς
πρώτης, ἀλλ' ὅχι τὴν αὐτήν. Κατ' ἐκείνην, τὸ Θαῦμα ἦτο

(1) Ἰλιάδ. δ, 286.

(2) Ὀδυσσ. ι, 190.

(3) Αὐτόθ. κ', 326.

πράγμα ἀπροσδόκητον, ἀλλ' ὅμως φυσικὸν ἢ τεχνητόν· εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς ῥησιμείας, τὸ Θαύμα σημαίνει ἐνέργειαν ἄμεσον τῆς θείας δυνάμεως, ἐναντίαν εἰς τοὺς νόμους τῆς φύσεως, ὅποια εἶναι τὰ κατ' ἐξοχὴν ὀνομαζόμενα ἀληθινὰ θαύματα. Κατ' ἐκείνην, τὸ Θαύμα ἦτο συνώνυμον μὲ τὸ Θαυμαστόν ἢ Θαυμάσιον· εἰς τὴν ῥησιμείαν, ἐὰν ὀνομάζεται καμμία φορὰν Θαυμάσιον (1), διότι αὐτὸ μάλιστα εἶναι θαυμασμοῦ καὶ σεβασμοῦ ἄξιον, δὲν πρέπει ὅμως νὰ συγχέεται μὲ τὰ θαυμάσια τῆς φύσεως, ἢ τῆς τέχνης. Εἶναι φανερόν ὁ κίνδυνος τῆς τοιαύτης συγχύσεως (2). Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ ἔχη σταθερὰν βίον διαγωγὴν ὅστις ὀνομάζει καὶ νομίζει θαύματα ὅλα τὰ ἀπροσδόκητα, ἤγουν ὅλα, ὅσων δὲν γνωρίζει ἢ δὲν βλέπει τὴν αἰτίαν· ἐπειδὴ ὁ τυχὸν πλάνης, κακομεταχειριζόμενος τὰ δῶρα τῶν τεχνῶν ἢ τῶν ἐπιστημῶν, ἐμπορεῖ μὲ τὸ τυχὸν πείραμα τῆς Φυσικῆς, ἢ τῆς Χημικῆς, ἢ μὲ τῶν χειρῶν τὴν εὐστροφον καὶ ταχεῖαν κίνησιν, νὰ τὸν κάμῃ ὄργανον μεγάλων κακιῶν;

Τοιαύτη σύγχυσις ἔγινε καὶ εἰς τὰς λέξεις Ἄγιος, Ἀγίοτης, Ἀγιασμός, Ἀγιοσύνη. Ἐρώτησε τὸν πρῶτον ἀπατήσαντα ἀπαίδευτον, ποῖαν ἰδέαν ἔχει τοῦ Ἀγίου, καὶ τί

(1) « ἰδόντες... τὰ θαυμάσια, ἃ ἐποίησε », Ματθ. κβ', 15.

(2) Cette espèce d'homonymie, qui réunit sous la même dénomination le genre et l'espèce, est dangereuse. Tel est le cas d'un mot allemand qui désigne également les merveilles et les miracles. Nous appelons *Wunder* tous les grands événements inattendus qui nous étonnent; et l'usage se trouve ici d'accord avec l'étymologie: mais ce nom est plus particulièrement affecté aux effets immédiats de la toute-puissance; il désigne les miracles κατ' ἐξοχὴν. *De l'Infl. des Opin. sur le Lang., et du Lang. sur les Opin.*, pag. 96.

νοεῖ αὐτοῦ ἡ κεφαλὴ, ὅταν τὸ σῶμα του προφέρῃ τὴν λέξιν Ἀγίοτης, καὶ θελεῖς ἀκούσειν πράγματα θαυμάσια. Κατ' αὐτὸν, δὲν ἀρκεῖ ἡ ἀρετὴ νὰ ἀγιάσῃ τὸν ἄνθρωπον, ὃν δὲν ἴσται ἐνωμένη μὲ τὸν χωρισμὸν τοῦ κόσμου, μὲ τὴν σωματικὴν σκληραγωγίαν, καὶ καμμίαν φορὰν μὲ τὴν θαυματουργίαν. Κατ' αὐτὸν, ἄνθρωπος μὲ γυναῖκα καὶ τέκνα, ἀγαθὸς ἀνὴρ, ἀγαθὸς πατὴρ, ἀνατρέφων υἱοὺς καὶ θυγατέρας, καὶ μὲ τὸν λόγον καὶ μὲ τὸ παράδειγμά του, εἰς τὴν πλήρωσιν τῶν ἐντολῶν τοῦ θεοῦ, δὲν εἶναι διὰ τοῦτο Ἄγιος. Καὶ ὅμως ἡ Ὁρησκεία δὲν ἔδωκε χώραν εἰς τοιαύτην ἀμαθίαν τῶν λέξεων. Εἰς αὐτὴν, καθὼς καὶ εἰς τοὺς παλαιούς, ὁ Ἄγιος σημαίνει τὸν καθαρὸν καὶ Ἄγιος ὀνόμασε πρῶτον ὅλους χωρὶς ἐξαίρεσιν τοὺς πιστοὺς, διὰ τὴν ἀπὸ τῆς εἰδολολατρείας καὶ πολυθείας καθάρσιν, ἔπειτα τοὺς ἐναρέτους, ἤγουν τοὺς καθαρὸς ἀπὸ ἀμαρτίας, χριστιανοὺς, ὡς μαρτυροῦν αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου. Ἄγιοι ὀνομάζονται εἰς αὐτάς οἱ χριστιανοὶ τῆς Ρώμης, τῆς Κορίνθου, καὶ ἀπλῶς ὅλοι πρὸς ὅσους γράφει. Ἀρετὴ καὶ Ἀγίοτης εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς Γραφῆς εἶναι συνώνυμα τόσον ἀχώριστα, ὥστε δὲν ἐδίψασεν ὁ Ἀπόστολος νὰ εἴπῃ· « Εἰρήνην δίδωκετε μετὰ πάντων, καὶ τὸν » ἀγιασμόν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὀφείτα τὸν κύριον (1). Ἐὰν ἡ

(1) Πρὸς Ἑβρ. ιβ', 14. « Τοῦτο ἀληθῶς ἀγιασμός, τὸ παντὸς φύ- » που καθαρὸν εἶναι » λέγει ὁ Οἰκουμένιος (εἰς τὴν Δ', πρὸς Θεσσαλον. γ', 13). Τὴν αὐτὴν τῆς Ἀγιότητος ἔννοιαν ἐνρίσκομεν καὶ εἰς τὸν Χρυσόστομον (Ὁμιλ. ι', εἰς τὴν πρὸς Ἑβρ.): « Ὅρα πῶς τὸν ἀγιασμόν ἡ » πίσις ποιεῖ. Κἄν κοσμικὸν τοῖνον ἴδωμεν ἐν περιεσῶσει, ὀρέγωμεν » χεῖρα· μὴ πρὸς τοὺς ἐν ὅρεσι μόνον καθημένους ὡμεν σπουδαῖαι. » Ἀγιοὶ μὲν γὰρ ἐκεῖνοι ἐν βίῳ καὶ πίσει· ἄγιοι δὲ καὶ οὗτοι τῇ πίσει, » πολλοὶ δὲ καὶ βίῳ. Μὴ, ἐὰν ἴδωμεν μοναχὸν ἐν φυλακῇ, τότε εἰ- » σέλθωμεν, ἐὰν δὲ κοσμικὸν, μὴ εἰσέλθωμεν· ἅγιός ἐστι καὶ οὗτος καὶ » ἀδελφός ».

Ἀγιότης ἦτον ἐξαίρετον εἰς τοὺς χωρισμένους ἀπὸ τὸν κόσμον, καὶ σκληραγωγούντας τὸ σῶμα διὰ τὴν ὠφέλειαν τῆς ψυχῆς, χρέος ἀπαραίτητον ἤθελεν εἶσθαι τῶν κοσμικῶν νὰ ἐρημώσωσι τὰς πόλεις, ν' ἀφήσωσι καὶ γυναῖκας καὶ τέκνα, καὶ νὰ κατοικήσωσι τὰς ἐρήμους, ἂν δὲν ἤθελαν ν' ἀπελπισθῶσιν ὁλότελα τὴν σωτηρίαν τῶν. Ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι τοιοῦτον· Ἀγιασμὸς εἶναι ἡ πλήρωσις τῶν ἐντολῶν, τὴν ὁποίαν εἰς πᾶσαν βίου τύχην ἡ κατάστασιν ὅστις θελεῖ δύναται νὰ κάμῃ· καὶ διὰ τὴν ἥναι τις ἅγιος δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐξορκίσῃ τοὺς δαίμονας τῶν ἄλλων· ἀρκεῖ νὰ διώξῃ τὰ δαιμόνια τῆς ψυχῆς του, καὶ νὰ βάλῃ εἰς τόπον αὐτῶν τὸ πνεῦμα τῆς ἀρετῆς. Ὁ ἐνάρτεος εἶναι καὶ ἅγιος, καὶ ὁ ἅγιος πάλιν ἐνάρτεος· καὶ οἱ χωρίζοντες τὰ δύο ταῦτα τρέχουν κίνδυνον, ὁ μὲν κοσμικὸς νὰ νομίσῃ τοῦ ἀναχωρητοῦ, ὅχι ἰδικόν του, χρέος τὴν ἀρετὴν, ὁ δὲ ἀναχωρητὴς νὰ περιορίσῃ τὴν ἀγιότητα εἰς τὸν ἀπὸ τοῦ κόσμου χωρισμὸν καὶ τὴν σκληράν τοῦ σώματος γυμνασίαν (1), καὶ ἀπὸ ἀληθῆ χριστιανὸν νὰ μεταβαλῇ εἰς Γυμνοσοφιστὴν, ἢ Βραχυμᾶνα (2).

Ἐάν ὅσα εἶπα δὲν ἦναι ἱκανὰ νὰ δεῖξωσι τὴν ἀνάγκην τῆς ἐρευνῆς τῶν λέξεων, τὴν ὁποίαν ἐθεβαίωσε μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ αὐτοῦ ὁ μέγας Ἀριστοτέλης, ἐπειδὴ εἰς τὰ ἠθικά καὶ πολιτικά του συγγράμματα, ὅχι μόνον πολλὰκις ἐτυμολογεῖ τὰς γνωσάς

(1) « Γύμναζε δὲ σεαυτὸν πρὸς εὐσέβειαν. Ἡ γὰρ σωματικὴ γυμνασία πρὸς ὀλίγον ἐστὶν ὠφέλιμος· ἡ δὲ εὐσέβεια πρὸς πάντα ὠφελεῖ » μὲς ἐστὶν » Παῦλ. Πρὸς Τιμόθ. Α', δ', 7-8.

(2) Εἰς αὐτὴν τὴν ἐνδεκάτην ἐκατονταετηρίδα ὁ Θεοφύλακτος, ἐξηγῶν τὴν ἀρχὴν τῆς πρὸς Ἑφραίμ ἐπιστολῆς τοῦ Παύλου, « Τοῖς ἁγίοις » τοῖς ἐν Ἐφραίμ » ἀγανακτεῖ ὅτι οὐδ' εἰς τὰ βουνα εὐρίσκοντο πλέον ἅγιοι· « Ὅρα, πόση ἦν τότε ἀρετὴ, ὅτε ἁγίους καὶ πιστοὺς καλεῖ » ἄνδρας βιωτικούς, γυναῖκας ἔχοντας καὶ παιδία· ἀλλὰ νῦν οὐδὲ ἐν ὄρεσι καὶ σπηλαίοις τοιοῦτοι ».

εἰς ὅλους λέξεις, ἀλλὰ καὶ αὐτὰς τοῦ κοινοῦ λαοῦ τὰς παροιμίας μεταχειρίζεται, μὲ σκοπὸν νὰ ἀνακαλύψῃ τὴν ἀληθῆ τῶν πραγμάτων ἔννοιαν· ἔάν, λέγω, ταῦτα δὲν ἦναι ἱκανὰ, ἀρκεῖ πολλῶν ἄλλων λέξεων μικρὰ μελέτη, νὰ μᾶς διδάξῃ ὅτι περιέχουσιν ὁλόκληρον ὀρισμὸν πραγμάτων, εἰς τῶν ὁποίων τὴν ἀγάπην, ἢ τὴν ἀποστροφὴν, νὰ κινήσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἄλλο δὲν χρειάζεται παρὰ νὰ ἐξηγήσῃ εἰς αὐτοὺς ὅτι προφέρουσι καθημέραν χωρὶς νὰ καταλαμβάνωσι. Καμμία γλῶσσα δὲν εἶναι ἀπὸ τοιαύτας λέξεις, πολλὰς ἢ ὀλίγας, ἄμειρος. Καὶ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ φανῇ παράδοξον· διότι οἱ πρῶτοι τῶν λέξεων εὐρεταὶ ὁδηγούμενοι πολλὰκις, ὅχι ἀπὸ σοφίαν, ἀλλ' ἀπ' αὐτὴν τῶν πραγμάτων τὴν φύσιν (1), ἐπλάσαν τὰς λέξεις· τὰς ὁποίας ἔπειτα ὁ πολὺς χρόνος καὶ τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων ἐκατέστησαν νὰ σημαίνωσιν ἄλλο παρὰ τὸ ὁποῖον τὴν ἀρχὴν ἐσήμαιναν, ἢ καὶ νὰ μὴ σημαίνωσι τίποτε.

Θέλων ὁ Ἀριστοτέλης νὰ ἐξηγήσῃ τί εἶναι τὸ Δίκαιον, τοῦ ὁποῦ ἡ λέξις σώζεται ἀκόμη εἰς ὅλων τὰ γένη, ἂν καὶ τὸ πρᾶγμα εὐρίσκεται εἰς πολλὰ ὀλίγας ψυχὰς, τὸ ἐτυμολογεῖ Δίχαιον, ἀπὸ τὸ ἐπιρρήμα Δίχα, τὸ ὁποῖον σημαίνει, εἰς δύο μέρη ἴσα, ἢ ἀνάλογα χωριστά· « Τὸ ἄδικον, ἀνίσουν ὄν, » ἸΣΑΖΕΙΝ πειράται ὁ δικαστής... Καὶ καλοῦσιν ἐνίοι [τοὺς

(1) Cela n'est point du tout surprenant. Les langues sont l'amas de la sagesse et du génie des nations, où chacun a mis du sien. Ceci ne s'entend pas seulement des savans, qui au contraire ont souvent un génie borné, que plus souvent encore le préjugé empêche de voir, et qui après tout font à peine la centième partie du genre humain. Le simple homme d'esprit y fournit peut-être davantage, et l'homme sans lettres y a souvent d'autant plus de part que ses pensées sont pour ainsi dire plus voisines de la nature. *De l'Infl. des Opin. sur le Lang, et du Lang. sur les Opin.*, pag. 27.

» δικαστής] Μεσιδίους (1), ὡς ἐάν τοῦ μέσου (2) τύχῃσι,
 » τοῦ δικαίου τευζόμενοι. ΜΕΣΟΝ ἄρα τι τὸ δίκαιον, εἴπερ
 » καὶ ὁ δικαστής· ὁ δὲ δικαστής ἐπανιστοῖ... Διὰ τοῦτο καὶ
 » ὀνομάζεται ΔΙΚΑΙΟΝ, ὅτι ΔΙΚΑ ἐστίν, ὥσπερ ἂν εἴ τις εἴ-
 » ποι, Δείχαιον, καὶ ὁ δικαστής ΔΙΧΑΣΤΗΣ (3)». Μόνη
 αὕτη ἡ ἐτυμολογία εἶναι ἀρκετὴ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν φύσιν τοῦ
 Δικαίου, μόνη νὰ διδάξῃ, ὅτι χωρὶς δικαιοσύνην, οὐτ' ἀν-
 θρώπων πρὸς ἄνθρωπον φιλία, οὔτε πολλῶν ἀνθρώπων ὁμόνοια
 καὶ σύμπνευσις εἰς μίαν πολιτικὴν κοινωνίαν νὰ σταθῇ εἶναι
 δυνατόν· ἐπειδὴ ὅστις φερεῖται τὸ ἀνῆκον εἰς αὐτὸν ἴσον μέρος
 τῆς ἀπολαύσεως τῶν καλῶν, εἶναι φυσικὰ ἐχθρὸς τοῦ κρα-
 τουντος ἀνόμως περισσότερον ἀπὸ τὸ ἴσον (4). Τοῦτο ἐξηγεῖ,
 διὰ τί οἱ παλαι πατέρες ἡμῶν ἔλεγαν, ὅτι ἡ δικαιοσύνη περιέχει
 ὅλας τὰς ἀρετάς, ὅτι μόνος ὁ δίκαιος εἶναι ὁ τελείως ἐνάρετος·
 διότι μόνος αὐτὸς εἶναι κοινωνικὸν ζῶον, ὡς τὸν ἐπλάσεν ἡ
 φύσις, ἥγουν ἐπιτήδειος νὰ συνανασφρέσεται τοὺς ὁμοίους του
 μετ' ἐκείνους καὶ ἰσότητά, τὴν ὁποίαν δὲν γνωρίζουν τὰ θηρία (5),

(1) Ἰσως, Μεσητίους. Ἰδ. Λέξικ. Σενιέρ. λέξ. Μεσιδίος.

(2) Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ὀμηρος (Ἰλιάδ. ψ', 574) λέγει· « Ἐς μέσον
 » ἀμφοτέρωσι δικάσσετε, μηδ' ἐπ' ἀρωγῇ » κατὰ λέξιν, Εἰς τὴν
 » μέσην μοιράσσετε, ἥγουν ἴσα καὶ δίκαια κρίνετέ με καὶ τοὺς δύο,
 » μηδὲ βοηθήσετε τὸν ἓνα μετ' ἐκείνου τοῦ ἄλλου.

(3) Ἀριστοτ. Ἠθικ. Νικομ. Ε, δ', 10-30, σελ. 90-91, ἐκδοσ. Κοραῆ.

(4) « Δοκεῖ δὲ τὸ τὸ δίκαιον εἶναι ἴσον τι, καὶ ἡ φιλία ἐν ἰσότητι,
 » εἰ μὴ μάτην λέγεται, ἰσότης φιλότιμος. Αἱ δὲ πολιτεῖαι πάντα δι-
 » καίου τι εἶδος· κοινωνίαι γάρ. Τὸ δὲ κοινὸν πᾶν διὰ τοῦ δικαίου
 » συνέστηκεν ». Ἀριστοτέλ. Ἠθικ. Εὐδήμ. Η, 9.

(5) « Κρατίστη τῶν ἀρετῶν εἶναι δοκεῖ ἡ δικαιοσύνη· καὶ οὐθ' ἴσπε-
 » ρος, οὐθ' ἑρὸς αὐτῶ θανμαστός· καὶ παροικιζόμενοι φάμεν, Ἐν δὲ
 » δεικαίον σὺν ἡ συλλήβδην πᾶσ' ἀρετῇ, καὶ τελεία μάλιστ'
 » ἀρετὴ, ὅτι τῆς τελείας ἀρετῆς χρῆσις ἐστὶ. Τελεία δ' ἐστίν, ὅτι ὁ

εἰς βραχυλογίαν, μόνος καλὸς νὰ δεχθῇ καὶ νὰ φυλάξῃ νόμον (1).

Ἀς περιεργασθῶμεν τώρα καὶ τὴν σημερινὴν ἡμῶν γλῶσσαν,
 μήπως εὐρωμεν καὶ αὐτῆς κανένα θησαυρὸν κρυμμένον εἰς
 λέξιν. Ἐάν ᾖναι δύσκολον νὰ παραδώσῃς τὴν ἀληθῆ τοῦ δικαίου
 ἔννοιαν μετ' ἀπὸ τὸ Δείχα παραγωγήν εἰς τοὺς μὴ γνωρί-
 ζοντας τὴν ἀρχαίαν τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν, εἶναι τρόπος ἄλλος
 νὰ τοὺς κάμῃς νὰ τὴν καταλάβωσι μετ' ἀπὸ τὸ πλεον εἰς αὐτοὺς
 γνωστὴν λέξιν, Ἰσασμός (2), ἥγουν συμφωνία, σύμβασις,
 ἀπὸ τὸ Ἰσάζω, τὸ ὁποῖον παράγεται ἀπὸ τὸ Ἰσος. Ὅταν

» ἔχων αὐτὴν, καὶ πρὸς ἕτερον δύναται τῇ ἀρετῇ χρῆσθαι, ἀλλ' οὐ
 » μόνον καθ' αὐτόν· πολλοὶ γάρ, ἐν μὲν τοῖς οἰκίαις, τῇ ἀρετῇ δύ-
 » νανται χρῆσθαι, ἐν δὲ τοῖς πρὸς ἕτερον ἀδυνατοῦσι... ἄριστος δὲ
 » οὐχ ὁ πρὸς αὐτὸν τῇ ἀρετῇ, ἀλλ' ὁ πρὸς ἕτερον [χρώμενος]· τοῦτο
 » γὰρ ἔργον χαλεπόν. Αὕτη μὲν οὖν ἡ δικαιοσύνη, οὐ μέρος ἀρετῆς,
 » ἀλλὰ ὅλη ἀρετὴ ἐστίν· οὐδ' ἡ ἐναντία ἀδικία, μέρος κακίας, ἀλλ' ὅλη
 » κακία ». Ἀριστοτέλ. Ἠθικ. Νικομαχ. Ε, α', 60-70, σελ. 85, ἐκδοσ.
 Κοραῆ.

(1) Αὐτὸ τοῦ Νόμου τὸ ὄνομα (ἀπὸ τὸ Νέμω τὸ μοιράζω) ση-
 μαίνει μοιρασίαν. Ἐάν ἡ μοιρασία γίνεται εἰς τρόπον, ὥστε νὰ ἔχῃ
 ἕκαστος τὸ ἀνῆκον εἰς αὐτὸν μέρος, ὁ νόμος εἶναι δίκαιος· εἰ δὲ μή, εἶναι
 ἀδικος, ἡ μὲλλον δὲν εἶναι οὐδ' ὀλίγον νόμος, ἀλλὰ προσοχὴ τυράννου.

(2) Ἰσως οἱ μὲν ἀπαιτοῦσι ἐξορίσασθαι τὴν λέξιν, Ἰσασμός, ἀπὸ τὴν
 γλῶσσαν, ὡς ἀνάπτυκτον καὶ βάρβαρον, οἱ δὲ τούτων ἐναντίοι τὴν μετα-
 βάλλωσιν εἰς τὸ Σιασμός. Καὶ οἱ πρῶτοι καὶ οἱ δεῦτεροι ἀρπάξουσι
 (χωρὶς βίβλια νὰ τὸ θέλωσι) καὶ ἀπὸ τὸν φιλόσοφον ὄργανον νὰ διδάξῃ
 τὴν ἀγάπην τοῦ δικαίου, καὶ ἀπὸ τὸν φιλόλογον μέσον νὰ κρίνῃ, ἂν
 τὸ Δείχαιον ᾖναι, ὡς ἐνόμιζεν ὁ Ἀριστοτέλης ἀπὸ τὸ Δείχα, ἢ, ὡς
 ἐφαντάσθησαν νεώτεροι τινα κριτικοί, ἀπὸ τὸ Δίκω, τὸ ῥίπτω. Μόνη
 τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης ἡ παράθεσις μετ' ἀπὸ τὴν παλαιὰν ἀρκεῖ καὶ ἐδῶ
 νὰ δείξῃ, ὅτι τὸ Δίκαιον εἶναι ἀληθῶς Δείχαιον, ἥγουν μοιρασμὰ
 εἰς μέρη ἴσα, εἰς ἓνα λόγον, Ἰσασμός· καὶ ὅτι ἔκαμε καλὰ ὁ σοφὸς
 Σενιέρους νὰ βάλῃ εἰς τὸ Λεξικὸν τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ Ἀριστοτέλους,
 καὶ νὰ σιωπήσῃ τὴν ἄλλην.

περί πράγματος τινός διαφερόμενοι δύο άνθρωποι συμβασιάζονται, καὶ ἀπὸ ἐχθρῶν γενῶσι φίλοι, ἵτι' λέγουσι περὶ αὐτῶν καὶ γραμματισμένοι καὶ ἀγράμματοι; Ἰσάσθησαν· τὸ ὅποιον ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ, ἔδει καὶ αἰώθησαν, ἥγουν ἔλαβον, ἢ τοῦλάχισον ἠρέσθη ὡς λαβὼν, ὁ ἀδικούμενος ἀπὸ τὸν ἀδικούντα, ὅ,τι παρὰ τὸ δίκαιον ἐκράτει οὗτος, καὶ δὲν ἔμεινε πλέον μεταξὺ τῶν ἀνισότης, ἢ διαφορὰ καμμία. Ἰτί' λέγουσι περὶ τοῦ μεσίου τῆς διαφορᾶς; ὅ,τι ἔλεγε καὶ ὁ Ἀριστοτέλης περὶ τοῦ Δικαστοῦ, Τὸ ὅς ἴσασε (1).

Τοιαύτη τῆς γλώσσης ἔρευνα δὲν εἶναι Λεξιθερία, ἀλλ' ἀληθινὴ πραγματικὴν Σηρα, ἐπιτηθεία καὶ τὴν γλώσσαν νὰ διορθώσῃ, καὶ τὰς ἰδέας τοῦ ὄντος νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὰς ὁποίας προφέρει καθημέραν λέξεις. Τώρα μάλιστα καὶ εἰς τῶν φιλοσόφων καὶ εἰς τῶν φιλολόγων τὰ σχολεῖα εἶναι ἀναγκασία τοιαύτη ἐξετάσις καὶ παραθεσις τῶν δύο γλωσσῶν, ὅποταν παρὰ τοὺς μαθητὰς τῶν, τρέχουν εἰς ἀκρόασιν αὐτῶν καὶ οἱ ἰδιῶται, ἐπειδὴ ἄρχισαν, δι' εὐτυχίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὴν σοφίαν νὰ τιμῶσι, καὶ τοὺς διδάσκοντας αὐτὴν νὰ σέβωνται καὶ νὰ ἀγαπῶσι.

Δὲν ἐμπορῶ ἀξίως νὰ παραστήσω, πόσῃν εἰς τὸ γένος οἱ λόγοι τοῦ γένους παιδεύεται δύνανται νὰ προξενήσωσιν ὠφέλειαν, ἐὰν μὲ τὴν μεθοδικὴν τῆς παιδείας παράδοσιν εὐτυχίσωσι νὰ ὑπολαβῶνται ἀπὸ τοὺς ἀπαιδεύτους, καὶ διὰ τὴν σοφίαν θανατοῖ, καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν σεβάσμιοι. Ἀπ' ἐμὲ χρεῖαν δὲν ἔχουν νὰ μάθωσι, ὅτι τοιαύτη ὑπόληψις ἀποκτᾶται μάλιστα ἀπὸ τὴν φυλακὴν δύο τῶν ἐξῆς παραγγελμάτων.

Τὸ πρῶτον εἶναι ἡ τὴν ὁποίαν ἕως τώρα ἔδειξαν σύμφωνος μὲ τὸ ἐπάγγελμά των διαγωγή. Ἰτί' ἐπαγγέλλονται; Φιλο-

(1) « Τὸ ἄδικον, ἀνισὸν ὄν, ἸΣΑΖΕΙΝ περὶ αὐτῶν ὁ δικαστής ». Ἰδε ἀνωτέρω (σελ. 509-510) ὁλόκληρον τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους.

σοφίαν. Μέγα καὶ θεῖον πρᾶγμα ἐπαγγέλλονται, ἐπειδὴ εἶναι ἀληθινοὶ ἀπόστολοι καὶ φίλοι τοῦ πατρὸς πάσης σοφίας θεοῦ. Ἰτί' τοὺς λέγει ἡ Φιλοσοφία; ὅ,τι φωνάζει καὶ ἡ Θρησκεία. « Ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐσε, ἐὰν ἀγά- » πην ἔχετε ἐν ἀλλήλοις (1) ». Ἰτί' Ποία ἐσθλὴ ἡ διαγωγή τῶν Ἀποστόλων, καὶ πῶς ἐφάρθησαν πρὸς ἀλλήλους, διὰ νὰ ἐξαπλώσωσιν εὐκαλύτερον καὶ γρηγορώτερον τὸ κήρυγμα; ὁμονοῦντες, ἀγαπῶντες, τιμῶντες, βοηθοῦντες εἰς τὸν ἄλλον, ἐνωμένοι εἰς μίαν ψυχὴν, ἀλλὰ χωριζόμενοι ἀπ' ἀλλήλων, καὶ σκορπιζόμενοι κατὰ πόλεις καὶ χώρας, μὲ σκοπὸν νὰ διδάξωσιν εἰς ὅλγον καιροῦ διάστημα πολλὰ καὶ διάφορα μέρη τῆς Οἰκουμένης. Καὶ τώρα, καθὼς τότε, « Ὁ μὲν Σερικός πολὺς, οἱ δὲ ἐργάζεται » ὀλίγοι (2) ». Ἄς ἐκλέγῃ λοιπὸν καθεὶς τοῦ σπόρου καὶ τοῦ Σερικοῦ τόπον, ὅπου γεωργοὶ καὶ Σερικαὶ δὲν ἐπάτησαν ἀκόμη, ὅπου τῆς παιδείας τὸ ἄροτρον δὲν ἐμαλάκυνε τῆς ἀμαθίας τὴν σκληρότητα (3). Μὲ τὸν τρόπον τούτον καὶ ὁ καιρὸς συντέμενεται, καὶ τῶν γεωργῶν ἡ ὀλιγότης Σεραιεύεται. Ἐπεθύμουν οἱ Ῥωμαῖοι νὰ ἴδωσι τὸν Παῦλον· ἐπεθύμει καὶ ὁ Παῦλος νὰ ἴδῃ τοὺς Ῥωμαίους. Ἀλλὰ ἵτι' τοὺς ἀποκρίνεται ὁ ἐκκλησιαστικὸς οὗτος Δημοσθένης; « Οὐτῶ δὲ φιλοτιμούμενον » εὐαγγελίζεσθαι, οὐχ ὅπου ὠνομάσθη Χριστός, ἵνα μὴ ἐπ' » ἀλλότριον Σεμίον οἰκοδομῶ, ἀλλὰ καθὼς γέγραπται, Οἷς » οὐκ ἀνγγέλη περὶ αὐτοῦ, ὅφονται, καὶ οἱ » οὐκ ἀκηκόασιν, συνήσουσιν. Διὸ καὶ ἐνεκοπτόμην τὰ

(1) Ἰωάν. ιγ', 35.

(2) Ματθ. θ', 57.

(3) « Γεώργησον τὴν ψυχὴν, καὶ τὰς ἁλάνθας ἔκτεμε » σπεῖρον τὸν λόγον τῆς εὐσεβείας, τὰ κατὰ τῆς φιλοσοφίας φυτὰ μετὰ πολλῆς » Σεράπεως τῆς ἐπιμελείας, καὶ γέγονας γεωργός ». Χρυσοστόμ. Ὁμὶλ. πρὸς Ἀντιοχ. Τόμ. Α, σελ. 43.

» πελλά του ελθεῖν πρὸς ὑμᾶς (1) ». Τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν λέγει καὶ πρὸς τοὺς Κορινθίους (2).

Τὸ δεύτερον εἶναι νὰ ἀγαπῶσι τοὺς μαθητάς, ὡς ἴδιαι τῶν τέκνα, καὶ νὰ τοὺς σοχάζονται ὡς ἱεράς παρακαταθήκας ἐμπιστευμένους ἀπὸ τοὺς γονεῖς εἰς τὰς χεῖράς των. Τὸ ἀξιολογώτερον μάθημα εἰς τὰς νεαρὰς αὐτῶν ψυχὰς εἶναι τῶν ψυχῶν αὐτῶν ἡ ἡμέρωσις· τὴν ὁποίαν μόνη τῶν ἐπιστημῶν ἡ παράδοσις χωρὶς τὴν φιλολογίαν δὲν ἐμπορεῖ νὰ προξενήσῃ. Ἀς τοὺς συμβουλευώσι λοιπὸν νὰ γίνονται καλοὶ γραμματικοί, πρὶν ἐμδῶσιν εἰς τῶν μαθητῶν τῆς φιλοσοφίας τὸν κατάλογον, ἤγουν νὰ μανθάνωσι πρῶτον, ὅχι τὰ ὅποια οἱ πρὸ αὐτῶν ἐδιδάσκοντο μωρὰ ἀπὸ μωροῦς (3) θαναταζόμενα γραμματικά, ἀλλὰ τὴν μεθοδικὴν φιλολογίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, τῆς ὁποίας ἀχώριστος πρέπει νὰ ᾖ καὶ ἡ Λατινική. Ἐάν, διὰ τὴν δημώδη παρα-

(1) Πρὸς Ῥωμ. ἐφ. 20-22.

(2) Πρὸς Κορινθ. Β, ι, 13-16.

(3) Μακρὰν ἀπ' ἐμὲ ἡ ἀθικία! Ἐξεύρω ὅτι τὰ γραμματικά ταῦτα, ἴσον μωρὰ καὶ ἂν ᾖσαν, ἐμπόδιζαν ὅμως τὴν παντελὴ τῶν Ἑλλήνων ἀπονεκρῶσιν· καὶ ἀπὸ τοὺς παραδότας αὐτῶν τοὺς μὲν ἀποθανόντας μακαρίζω, καὶ τοὺς γένους εὐεργέτας κηρύσσω· ἀπὸ δὲ τοὺς ἔτι ζῶντας μόνους ἐκείνους ἐπαίνου καὶ εὐχαριστίας ἀξίους κρίνω, ὅσοι μὲ τὴν πρῶτον ἀποδοχὴν τῶν μεθοδικῶν νέων μαθημάτων ἔδωκαν ἀπόδειξιν, ὅτι ἐξανάγκης ἐπαράδιδαν τὰ ἀμέθοδα, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν καλῆτερα, ὅτι δι' ἀγάπην τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους ἐπρονόησαν νὰ μὴ σθεσθῇ τὸ ἀσθενὲς αὐτῶν λυχνάριον, ὥς νὰ λάμπῃσι φωτεινότεραι λαμπάδες. Ἀλλ' εἰς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ὀνομάζουν καλὰ τὰ μαθήματά των, διὰ νὰ διώξωσιν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τοὺς φέροντας τὰ καλῆτερα, οἱ ὅποιοι, διὰ νὰ μὴ παύσῃ ὁ μωρὸς ὄχλος νὰ ἀσπάζεται τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων αὐτῶν, καὶ νὰ τοὺς ὀνομάζῃ Ῥαββίους, ἐτόλμησαν νὰ μεταβάλλωσι τὸν Σωκράτην εἰς ἀνθρωπίσκον ἐξωλέεσσαν· εἰς τοὺς τοιοῦτους, λέγω, τὸ Μωρὸς δὲν εἶναι ἐπίθετον ἀξίον τῆς ἀναδείας των.

βολὴν, ὅτι ἡ Γραμματικὴ εἶναι παιδεία τῆς Φιλοσοφίας, τιμῶσι ταύτην ὡς βασιλίσσαν, καὶ καταφρονῶσιν ἐκείνην, ὡς Σερά-παιναν, πλανῶνται πλάνην ἄτιμον καὶ ἀφιλόσοφον, καὶ γίνονται περισσοτέρως κατηγορίας ἀξιοὶ παρὰ τοὺς παλαιούς διδασκάλους, οἱ ὅποιοι, συμφθειρόμενοι ἐξεναντίας ὅλην αὐτῶν τὴν ζωὴν μὲ τὴν δούλην, ἢ μᾶλλον μὲ τῆς δούλης τὸ εἶδωλον, εἶχαν κἂν πρόφασιν τοῦτο, ὅτι ἦτο μακρὰν ἀπ' αὐτοὺς ἡ δέσποινα. Αἱ βασιλίσσαι (νὰ μεταχειρισθῶν ἐγὼ τὴν αὐτὴν παραβολὴν) τόσον μεγαλοπρεπεῖαι φαίνονται, ὅσον εἶαι περισσώτεροι αἱ συνοδεύουσαι αὐτάς Σεράπαιναι. Αἱ ἐπιστῆμαι χωρὶς τὴν φιλολογίαν καταντῶσιν εἰς τῶν βαναύσων τεχνῶν τὴν ταπεινότητα· καὶ εἰς τοῦ σοφοῦ τὴν κρίσιν τόσον οὐτιδανὸς φαίνεται ὁ ἀγράμματος φιλόσοφος, ὅσον καὶ ὁ ἀφιλόσοφος γραμματικός. Εἰς τοῦτον λείπει τὸ πραγματικόν, εἰς ἐκεῖνον τὰ βοηθήματα τοῦ λεκτικοῦ· καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ τῶν δύο τούτων τὴν ἑνωσιν γεννᾶται ἡ τέχνη τοῦ λαλεῖν καὶ γράφειν, εἶναι σερημένοι καὶ οἱ δύο τὸ ἀξιολογώτερον τοῦ λογιχοῦ ζώου προτέρεμα, καὶ φανερόν διὰ τοῦ προφορικοῦ τὸν ἐνδιαιτητὸν λόγον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ μὲ τρόπον ὥς νὰ Σέλγη καὶ νὰ ὠφελῇ τοὺς ἀκούοντας.

Τοιαύτη ἐξάσκησις ἡ πρόοδος καὶ προκοπὴ τῶν προγόνων ἡμῶν· τοιαύτη πρέπει νὰ γένη καὶ εἰς ἡμᾶς. Σχεδὸν ὅλοι οἱ παλαιοὶ φιλόσοφοι ᾔσαν καὶ φιλόλογοι· καὶ οἱ ἐπισημότεροι αὐτῶν ἐξάβησαν οἱ καλῆτεροι γραμματικοί (1). Εὐνόησαν πολλὰ καλὰ οἱ ἀείμνησοι πατέρες ἡμῶν, ὅτι τὰ λεγόμενα Ἀνθρωπικὰ γράμματα (2) συντελοῦν πολὺ, ὅχι μόνον εἰς τὴν τέχνην τοῦ

(1) « Πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι γεγράφασι [περὶ ὁμήρου]... καὶ δὴ καὶ » αὐτὸς Ἀριστοτέλης· ἀφ' οὗ φασὶ τὴν κριτικὴν τε καὶ γραμματικὴν » ἀρχὴν λαβεῖν κ. τ. λ. » Δίων ὁ Χρυσός. Δόγ. νγ', Τόμ. Β, σελ. 274 ἐκδ. Ρεῖσκ.

(2) Ἰδὲ Ἀνωτέρω, σελ. 394-395 καὶ 406.

γράφειν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τῶν ἡθῶν τὴν ἡμέρωσιν καὶ κοσμιότητα. Ἡ σφιγκτὴ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς ἑνωσις ἔχει τοῦτο ἀποτελεσματικόν, ὅτι εἰς ὁποῖους τύπους εὐκχεσθῶνται αἱ αἰσθήσεις, τοιοῦτους ἀγαπᾷ καὶ ἡ ψυχὴ. Δύσκολον εἶναι νὰ σκληρύνῃ τις τὰς ἀκοάς του, χωρὶς νὰ σκληρυνθῇ ἡ καρδιά του· καὶ ὅστις φθάσῃ νὰ μὴν αἰσθάνεται διαφορὰν μεταξὺ τῆς γλυκυτάτης φωνῆς τῆς ἀηδόνος, καὶ τῆς φρικτῆς τῶν κοράκων κλαγγῆς, μεταξὺ τῶν λόγων τοῦ Πλάτωνος ἢ τοῦ Δημοσθένους, καὶ τῆς μακαρονικῆς φλυαρίας πολλῶν σοφιστῶν καὶ παλαιῶν καὶ νέων, κινδυνεύει νὰ κρίνῃ ἀδιάφορα καὶ τὰ πρὸς τοὺς ὁμοίους του καθήκοντα (1). Διὰ τοῦτο οἱ προπάτορες ἡμῶν ὠνόμαζαν τὴν ἐγκύκλιον παιδείαν, Μουσικὴν, ὅτι πρᾶναι τὴν ψυχὴν, καθὼς ἡ ἰδίως λεγομένη Μουσικὴ. Αὕτη ἡ ἀρετὴ ἄλλο δὲν εἶναι παρὰ Μουσικὴ, ἐπειδὴ ὡς ταύτης, οὕτως καὶ ἐκείνης ἡ ἡδύτης γεννᾶται ἀπὸ τὴν ἁρμονίαν (2). Διὰ τοῦτο ἐσυμβούλευεν ὁ Σέιος Πλάτων

(1) Ὁ Πολύβιος (Δ, 20) ἐπικρατήρησε τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν ἀγαπώντων τὴν κυρίως λεγομένην Μουσικὴν, καὶ τῶν ἀναισθητῶν εἰς αὐτὴν. Οἱ Ἀρκάδες (λέγει) ἀπέκτησαν φήμην μεγάλην ἡμερότητας καὶ φιλανθρωπίας, πλὴν μᾶλλον μόνως πόλεως Ἀρκαδικῆς τῶν Κυναιθίων, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀσεβεῖς, παράνομοι, ἄγριοι, εἰς ἓνα λόγον, Σηρία, καὶ ὄχι ἄνθρωποι. Τῆς διαφορᾶς ταύτης αἰτίαν διδὼν ὁ φρόνιμος ἱστορικὸς, ὅτι τόσον ἀπεστρέφοντο οἱ Κυναιθεῖς τὴν Μουσικὴν, ὅσον οἱ λοιποὶ Ἀρκάδες τὴν ἐνὸμίξαν ἀπαραίτητον τῆς παιδικῆς ἀνατροφῆς μάθημα. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἀνεκδότων διηγημάτων περὶ τῆς ιδιοτροπίας (originalité) τινῶν Ἀγγλων λέγεται καὶ τοῦτο, ὅτι ἔκοψε τις ἐξ αὐτῶν τὸ πλῆσιον τῆς ἐξοχῆς τοῦ ὠριακότατον θάσος, διὰ νὰ μὴν ἐνοχλῆται ἀπὸ τῆς συνερχομένης εἰς αὐτὸ ἀηδόνος. Περὶ τῶν ἡθῶν τοῦ μισητοῦ τῶν ἀηδόνων Ἀγγλου τούτου ἄλλο τί δὲν εἶναι γνωστὸν· ἀλλ' ἐγὼ ἂν εἶχα τοιοῦτον γείτονα, τὴν ἐπαύριον τῆς ἐκκοπῆς τοῦ θάσους, ἤθελα ζητήσαι ἄλλον τόπον κατοικήσεως, διὰ νὰ ἐλευθερωθῶ ἀπὸ τὴν ἀμουσίαν του.

(2) Ἀπὸ τὸ αὐτὸ Σείμα παράγονται καὶ αἱ δύο λέξεις Ἀρετὴ καὶ

τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Ξενοκράτην νὰ συστιάξῃ συχνὰ εἰς τὰς Χάριτας. Ἄλλ' ἡ τοιαύτη συστία πρέπει μάλιστα ν' ἀρχίσῃ μὲ αὐτὴν τὴν παιδικὴν ἀνατροφὴν, διὰ νὰ μανθάνῃ ὁ νέος μὲ τὴν εἰς τὰ καλὰ τῶν αἰσθήσεων συνήθειαν, νὰ αἰσθάνεται καὶ τὴν προξενουμένην ἡδονὴν ἀπὸ τὴν μουσικὴν τῶν πρὸς τοὺς ὁμοίους του καθηκόντων ἐκπλήρωσιν, καθὼς τὸ παραγγέλλει ὁ χαριτωμένος φιλόσοφος καὶ ποιητὴς Εὐριπίδης·

Εἴη δέ μοι μετρία μὲν
Χάρις, πόθοι δ' ὅσοι.
Καὶ μετέχοιμι τὰς Ἀφροδίτας,
Πολλὰν τ' ἀποθείμην.
Διάφοροι δὲ φύσεις βροτῶν,
Διάτροποι δὲ τρόποι· ὁ δ' ἑρθὲς
Ἐσθλὸν σὰφές αἰεὶ.
Τροφαὶ δ' αἱ παιδευόμεναι
Μεγάλα φέρουσι εἰς ἀρετάν.
Τό τε γὰρ αἰθεῖσθαι σοφία,
Τάν τ' ἐξαλλάσσουσιν ἔχει
Χάριν, ὑπὸ γνώμας ἐσορᾶν
Τὸ δέον, ἔνθα δόξα φέρεται
Κλέος ἀγήρατον βιοτᾶ (1).

Ἄρμονία, ὡς τὸ ἐξηγεῖ ὁ σοφὸς Συνεῖδερὸς εἰς τὸ Λεξικόν του. Τὸ ὅποιον ἡμεῖς σήμερον διδομεν ὄνομα, Σπουδαῖος εἰς τοὺς λογίους, ὡς συνώνυμον τοῦ Πειπαιδευμένος, ἐσήμεινε παλαιὰ τὸν ἐνάρκτεον (Εὐστάθ. εἰς τὴν Ἰλιάδ. α, σελ. 84)· ὑποθέτει λοιπὸν ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ἀχώριστος τῆς λογικότητος.

(1) Εὐριπίδ. Ἰφιγ. Αὐλ. 554-567. Τῆς μουσικωτάτης ταύτης ῥήσεως ἡ γραφὴ δὲν εἶναι εἰς ὅλα ὀρθή· οὐδὲ καιρὸν ἔχει νὰ φέρω εἰς μέσον τὰς διαφορὰς εἰκασίας καὶ διορθώσεις τῶν κριτικῶν. Ἀρκοῦμαι εἰς τὸ Ἐξαλλάσσουσαν χάριν, τὸ ὅποιον κακὰ ἡρμήνευσαν καὶ ἡ Λατινικὴ καὶ αἱ Γερμανικαὶ μεταφράσεις. Μόνος ὁ μακαρίτης Ῥεῖσκαις ἐκατάλαβεν, ὅτι Ἐξαλλάσσουσα χάρις σημαίνει, Χάρις ἑξοχος,

Εἰς σὰς μάλιστα, ὅσοι διδάσκετε τὰς ἐπιστήμας, εἶναι ἀναγκαῖα τῆς φιλοσοφίας μὲ τὴν φιλολογίαν ἢ ἔνωσις, ἐπειδὴ ἔργον σας εἶναι, ὅχι μόνον νὰ διδάσκατε τοὺς νέους τὰ νέα τῆς φωτισμένης Εὐρώπης μαθήματα, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ διδάσκατε μὲ τρόπον ὥστε νὰ ἀνάψετε εἰς τὰς ψυχὰς τῶν, εἰς τὰς ψυχὰς τῶν γονέων αὐτῶν, εἰς τὰς ψυχὰς ὅλου τοῦ γένους, πόθον, ἔρωτα, μανίαν παιδείας καὶ ἀρετῆς. Ναι, φίλοι διδάσκαλοι, ΜΑΝΙΑΝ! Ὅλοι αἱ μανίαι δὲν εἶναι κακαί· εἶναι καὶ μανία, ὡς ἔλεγεν ὁ Σωκράτης (1), Θεόδοτος, χωρὶς τὴν ὁποῖαν τίποτε μέγα δὲν κατορθώνεται. Μὲ τὰ αὐτὰ μέσα, τὰ πάθη τῆς ψυχῆς, κρημνίζεται ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν βυθὸν τῆς κακίας, ἢ ἀναδραίνει εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀρετῆς· εἰς μόνην τὴν χρῶσιν καὶ κυθέρησιν αὐτῶν σέκει ἡ διαφορὰ. Ὅστις ἔχει τὴν τέχνην νὰ τὰ φουσῇ, δταν καὶ ἔσπον πρέπη, καὶ νὰ τὰ μεταχειρίζεται, ὡς ὁ σοφὸς ναύτης τοὺς ἀνέμους, ἐκεῖνος εἶναι καλὸς νὰ κατευθύνῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν λιμένα τῆς σωτηρίας. Ἄν δὲν ἐξεύρῃ μῆτε πύθεν πνέουσι, μὴτ' εἰς ποίους ν' ἀνοίξῃ, ἀπὸ ποίους νὰ συσείλῃ τὰ πανία

ὑπερτέρα τῶν ἄλλων χαρίτων. Καθὼς τὸ Διὰφέρω καὶ Διαφοροῦ, ἀπλῶς μὲν ἔχουν σημασίαν ἀνομοιότητος, εἰδικώτερον δὲ σημαίνουσιν ἀνομοιότητα τοῦ καλλίστου πρὸς τὸ ὀλιγώτερον καλόν, παρόμοια καὶ τὰ συνώνυμα ἐκείνων, Ἐξαλλάσσω καὶ Ἐξάλλω, ἀπλῶς μὲν σημαίνουν διαφοράν δύο πραγμάτων ἢ προσώπων ἀνομοίων, ὡς λέγομεν καὶ εἰς τὴν κοινὴν γλῶσσαν, Τοῦτο ὁ ἀλλάσσει, ἦγουν δὲν εἶναι τὸ αὐτό· ἔπειτα καὶ ὑπεροχὴν ἑνὸς τῶν δύο ἀνομοίων πρὸς τὸ ἄλλο, καθὼς πάλιν λέγομεν, Τοῦτο ὁ ἀλλάσσει, ἦγουν ὑπερβάλλει· αἱ Ἐξάλλα, » διάφορα, λαμπρά, ἀλλόφυλα, ἢ ἔξοχα » λέγει ὁ Ἡσύχιος. Τοῦ Ἐξαλλάσσω ἡ σημασία αὕτη λείπει ἀκόμη ἀπὸ τὰ Λεξικά.

(1) « Εἰ μὲν γὰρ ἦν ἀπλοῦν τὸ μανίαν καλὸν εἶναι, καλῶς ἂν ἐλέγετο· νῦν δὲ τὰ μέγιστα τῶν ἀγαθῶν ἡμῖν γίνονται διὰ μανίας, θεία » μίντοι ὁσοὶ διδομένης ». Πλάτων ἐν Φαίδρ. σελ. 344.

του, γίνονται ἀνεμοσφόδιλοι, τέλος ἔχοντες ἐλευνὸν ναυαγίον, ὅπου δὲν βλέπεις ἄλλο (καθὼς τὰ βλέπομεν ὀφθαλμοφανῶς καθημέραν), παρὰ

Πεσῆματ' ἀνδρῶν, κάπολακτισμούς βίου (1).

Ἔτις ἀπὸ σὰς, ὦ τῆς Ἑλλάδος παιδεύται καὶ διδάσκαλοι, δὲν ἐπαρτήρησεν, ὅτι τοιαύτη μανία δὲν κοινωνεῖται εἰς τὰς ψυχὰς μὲ μόνην τὴν Ἀλγέθραν, ἢ μὲ τῆς Φυσικῆς τὰ πειράματα (2), ἀλλὰ μὲ τὴν θεῖαν τέχνην τοῦ λαλεῖν καὶ γράφειν; Ποτὲ οἱ ἀπὸ σὰς παιδεύμενοι δὲν θέλουν γενῆν ἑρασταὶ παιδείας μανικοὶ, ἂν δὲν ἴδωσι πρῶτους ἐσὰς καινομένους διὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος· ποτὲ εἰς τοὺς δυνατοὺς τοῦ γένους νὰ μεταδώσεται τὴν Θεόδοτον ταύτην μανίαν δὲν θέλετε δυνηθῆν, ἂν δὲν τοὺς κάμετε Θεατάς τοῦ κάλλους τῆς ἀληθινῆς παιδείας, ἂν δὲν τοὺς καταπέσετε μὲ τὰς χάριτας τοῦ λόγου, ὅτι μέρος μέγα τῶν δυσυχίων τῆς ἡ ταλαίπωρος Ἑλλάς χρεωσθεῖ εἰς τὴν ἀσπλαγχρον αὐτῶν καὶ ἀναίσθητον ἀργίαν, τὴν ὁποῖαν αὐτοὶ ἴσως νομίζουσι καὶ ὀνομάζουσι φρόνησιν. Ἄν ἤθελεν εἰσθαὶ μέγα τῆς κοινῆς ἡμῶν πατρίδος εὐτύχημα, ἔάν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς φρονίμους ἡμῶν πλουσίους, ἀφίνοντες (καὶ πρὸς καιρὸν) τὴν πολλὴν αὐτῶν γνῶσιν, ἐμμοῦντο τὴν μανίαν τῶν Ζωσιμαδῶν; Μικράν ὠφέλειαν τάχα ἤθελαν προξενήσιν εἰς τὸ γένος πολλοὶ ἀπὸ τοὺς σεβασμίους ἡμῶν Ἀρχιερεῖς, ἐάν ἐμμοῦντο τὸν μαι-

(1) Λισχύλ. ἱκέτ. 950.

(2) Ἐσηλίτευσα τὴν ἀφιλόσοπον γραμματικὴν, κ' ἐσηκώθη κατ' ἐπ' αὐτῇ μου πλῆθος σοφῶν τῆς παλαιωμένης ἀχρήστου σοφίας, ὡς καταφρονήτου τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Δὲν θέλω ἀπορήσειν, ἐάν τις ἀπὸ τοὺς ἀγγραμμάτους καὶ ἀναφροδίτους φιλοσόφους μὲ ἐνεδίσῃ ὡς καταφρονήτην τῶν ἐπιστημῶν. Τοιαύτη πάντοτε ἐξάθη ἡ τύχη τῶν συμβουλευόντων τὴν μέσσην ὁδόν.

νόμενον τῆς Οὐγγροβλαχίας Ἀρχιερέα, Ἰγνάτιον, ἐάν, ἀφίνον-
τες ἄλλα πολλά ὡς πάρεργα, ἀσχολοῦντο εἰς μόνα τὰ μέσα
νὰ λαμπρύνωσι τὴν πατρίδα των, καὶ ἐμαίνοντο διὰ μόνον τὸ
κάλλος τῆς Ἑλλάδος, καθὼς μαίνεται ἐκεῖνος,

Οὔτε βέδοις, οὐ μάλοις, οὐδὲ κινέοις (1).

ἀλλὰ μανίαν, ἥτις ἐλάμπρυνε παλαιὰ τὸ Ἑλληνικὸν γένος μόνον,
καὶ λαμπρύνει σήμερον πολλὰ τῆς φωτισμένης Εὐρώπης ἔθνη;
Τοιαύτη σωτήριος μανία δὲν ἐμπνέεται εἰς τὰ ψυχὰς πλὴν ἀπὸ
μόνους ἐκείνους, ὅσοι ἐξεύρουν νὰ ἐνόησι τὸ μεγαλοπρεπὲς
τῆς φιλοσοφίας μὲ τὰς χείρας τῆς μεθοδικῆς φιλολογίας· διότι
εἰς ταύτην τὴν ἔνωσιν στέκει τὸ ἐντελέσασθαι κάλλος τῆς παιδείας,
καὶ αὕτη μόνη εἶναι καλὴ νὰ ἡμερώσῃ τὸν ἄνθρωπον, καὶ νὰ
γεννήσῃ τὴν ἀληθινὴν ἀρετὴν εἰς τὴν ψυχὴν του.

Ἰόθεν ἄλλοθεν, πλὴν ἀπὸ τὴν ἔνωσιν ταύτην, προέρχεται,
ὅτι εἰς μὲν τὰ φωτισμένα ἔθνη εὐρίσκονται νέοι σολισμένοι μὲ
ἡμέρα καὶ κόσμια ἔθνη, εἰς δὲ τὰ βάρβαρα εἶναι καὶ αὐτοὶ οἱ
ἄνθρωποι ἄγριοι οἱ περισσώτεροι; Ἰόθεν ἄλλοθεν, ὅτι καὶ εἰς αὐτὸ
τὸ ταλαίπωρον ἡμῶν γένος τῶρα μόνον πρὸ μικροῦ ἄρχισαν
νὰ φαίνωνται ὀλίγοι τινὲς ἐνέοι κόσμοι; καὶ οὗτοι δὲν εἶναι οὔτ'
ἀπὸ τοὺς ἀσφύους γραμματικούς, οὔτ' ἀπὸ τοὺς ἀγραμμάτους
φιλοσόφους, ἀλλὰ φιλόμουσοι, ἥρουν δλου τοῦ χοροῦ τῶν
Μουσῶν γνήσιοι καὶ ἀληθεῖς ἑρασταί.

Δὲν εἶναι πολλὸς καιρὸς ἀποῦ εὐτύχησα νὰ γνωρίσω ἓνα ἀπὸ
τοὺς ὁμογενεῖς τούτους εὐτυχεῖς νέους. Ἀποροῦσα, πῶς μὲ
κράσιν σώματος πυρώδη ἦτον ὁμῶς καὶ ἡμερὸς καὶ σωφρονέ-
σατος. Δὲν μ' ἀφῆκε πολλὴν ὥραν εἰς τὴν περὶ τῆς ἡμερότητος
ἀπορίας, ὅταν μὲ εἶπεν, ὅτι εἰς τῶν ἐπιστημῶν τὴν μελέτην εἶχε

(1) Θεοκρίτ. Εἰδυλλ. ια', 10.

τινάς ἡμέρας ὠρισμένους εἰς τὴν ἀνάγνωσιν καὶ γνῶσιν τῶν
προγονικῶν βιβλίων. Περί δὲ τῆς σωφροσύνης μ' ἐξομολογήθη
ὁ χαριτωμένος νέος, ὅτι φλέγεται ἀπὸ τὸν ἔρωτα τοῦ νομίμου
γάμου, καὶ ἂν ἐκρατήθῃ ἕως τῶρα ἀπὸ τὰς ἀνόμους μίξεις,
δὲν τὸ χρεωσθεῖ τῶσον εἰς τὴν φιλοσοφίαν, ὅσον εἰς τοῦ Εὐρι-
πίδου τὴν ἀνάγνωσιν. Μόλις ἐπρόφερε τὸνομα τοῦ Εὐριπίδου,
καὶ πλησιάσας ὅλος ἐνθουσιασμένος πρὸς ἐμὲ, ἐξεφώνησε μὲ
φωνῆς τόνον μαγικὸν τοὺς μαγικούς στίχους τούτους.

Ἐρωτες, ὑπὲρ μὲν ἄγαν
Ἐλθόντες, οὐκ εὐδοξίαν,
Οὐδ' ἀρετὰν παρέδωκαν
Ἀνδράσιν· εἰ δ' ἄλλος ἔλθοι
Κύπρις, οὐκ ἄλλα θεὸς
Εὐχαρὶς οὕτω.
Μήποτ' ὧ θέσποιν', ἐπ' ἐμοὶ
Χρυσέων τόξων ἐφέτης,
Ἰμέρω χρίσας, ἀφικτον ὄϊσόν.
Στέργοι θεῖ με σωφροσύνα,
Δώρημα κάλλιπον θεῶν (1).

Εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγράψω ποίαν ἐπροξένησε τὴν ὥραν
ἐκείνην εἰς τὴν ψυχὴν μου τὸ ἀπροσδόκητον ἄκουσμα καὶ θεῖαμα
τοῦτο διαθεσιν. Ἀφοῦ ἐσυνέφερα, Καλὸν, καλὲ καὶ φρόνιμε
νέε, τὸν εἶπα, εὐρηκας ἱατρικὸν εἰς τὰ πάθη σου, καὶ τόσον
δραστικὸν, ὥστε δὲν θεῖλω παύσειν νὰ τὸ παραγγέλλω εἰς τοὺς
συνομιληκὰς σου. Τοῦτο μόνον πλανᾶσαι, ὅτι χωρίζεις τοῦ
τραγικοῦ τοὺς λόγους ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν. Ἐλησμώνησες ὅτι ὁ
Σαυμασὸς οὗτος ποιητὴς ἦτο μαθητὴς τοῦ φιλοσόφου Ἀναξα-
γόρου; Ἐλησμώνησες, ὅτι ἐπωνομάσθη Σκηνικὸς φιλόσο-
φος (2), διότι ἔνωσε τὴν ποίησιν μὲ τὴν φιλοσοφίαν; Δὲν

(1) Εὐριπίδ. Μηδ. 627-637.

(2) Ἰδε τὸν Ἀθήναιον, Δ, σελ. 158.

ἐνθυμᾶσαι ἀπὸ τὰς ἀναγνώσεις σου, ὅτι τούτου μάλιστα τὰ δράματα ἀγάπα νὰ βλῇς καὶ ν' ἀκούῃς ὁ θειότατος Σωκράτης (1), ὅς τις, καθὼς λέγουσι (2), καὶ τὸν ἐδοῦθε πολλάκις μὲ τὰς φιλοσόφους συμβουλὰς τοῦ εἰς τῶν τραγωδιῶν τὴν σύνθεσιν; Τὸ ὅποιον ἔφερες παράδειγμα, τὸ θανμάσιον ἱατρικόν σου τοῦτο, ἔτι ἄλλο εἶναι, πλὴν αὐτῇ τῇ ἱερᾷ φιλοσοφίᾳ ἢ φωνῇ, μετασχηματισμένη εἰς ἀληθινὴν ἐπιδόξην (3) ἀπὸ τὴν ἀμίμητον τοῦ μάγου Εὐριπίδου γοητείας;

Γέμουνσι, ὦ σοφοὶ τῆς Ἑλλάδος διδάσκαλοι καὶ παιδευταί, τὰ βιβλία τῶν παλαιῶν πατέρων ἡμῶν ἀπὸ τοιαύτας ἐπωδᾶς. Ἐὰν ἐπιμελήσῃς νὰ τὰς ὑποβάλλῃς εἰς τὴν προσοχὴν τῶν νέων, συμβουλευόντες αὐτοὺς νὰ τὰς μελετῶσι συχνά, ἔαν ἔχετε τὴν τέχνην νὰ τοὺς κάμνετε νὰ μαίνωνται δι' αὐτάς, μὲ τὴν σοφὴν ἀναλύσιν καὶ δεῖξιν τοῦ κάλλους αὐτῶν (4), μὴν

(1) « Ὁ δὲ Σωκράτης σπάνιον μὲν ἐπεροῖτα τοῖς θεάτροις· εἴ ποτε » δὲ Εὐριπίδης, ὁ τῆς τραγωδίας ποιητὴς ἡγωνίζετο καινοῖς τραγμοῖς, τότε γε ἀρκεῖτο. Καὶ Πειραιεῖοι δὲ ἀγωνιζόμενοι τοῦ Εὐριπίδου, καὶ ἐκεῖ κατ' αὐτὸν ἔχαιρε γὰρ τῷ ἀνδρὶ, δηλονότι διὰ τε τὴν σοφίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν ἐν τοῖς μέτροις ἀρετὴν »· Ἀλιαν. Ποικ. ἱστορ. Β, γ', σελ. 23, ἔκδοσ. Κοραΐ.

(2) « Ἐδόκει δὲ [Σωκράτης] καὶ συμποιεῖν Εὐριπίδην » λέγει Διογένης ὁ Λαέρτιος (Β, 18).

(3) « Θεραπεύεσθαι δὲ τὴν ψυχὴν ἔφη, ὦ μακάριε, ἐπωδαῖς τιεῖν » τὰς δ' ἐπωδᾶς ταύτας τοὺς λόγους εἶναι τοὺς καλοῦς· ἐκ δὲ τῶν τοιούτων λόγων ἐν ταῖς ψυχαῖς σωφροσύνην ἐγγίγνεσθαι, ἥς ἐγγενέσθαι καὶ παρούσης, ῥᾶδιον ἢ δὲ εἶναι τὴν ὑγίειαν καὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν ἄλλαν σῶματι πορίζειν »· Πλάτων ἐν Χαρμίδ., σελ. 157.

(4) Παραδείγματός χάριν, ἀπὸ τὰ πολλὰ τῆς ῥήσεως τοῦ Εὐριπίδου προτερήματα ἐν εἶναι καὶ τὸ, « Στέρχοι με σωφροσύνη »· τί ποτε δὲν τὸν ἐμπόδιζε νὰ εἴπῃ, « Στέρχοι με σωφροσύνη », ἥγουν νὰ κάμῃ τρόπον τινὰ κτήμα τοῦ σωφρονοῦντος τὴν σωφροσύνην. Ἐπρόκεινεν ὅμως νὰ τὴν μεταβάλῃ εἰς μητέρα φιλόσοφον σαλμένην

ἀμφιβάλλετε, ὅτι τοιαύτη διδασκαλία, ἐνωμένη μάλιστα μὲ τὸ παράδειγμα τῆς ἀρετῆς σας, θελεῖ καταστήσειν τὰ σχολεῖα ἀληθινὰ χρησιμεύοντα ἐργαστήρια. Μὴν ἀμφιβάλλετε, ὅτι μὲ τοιαύτην διδασκαλίαν καὶ τὰ ἀναίσχυτα τῶν συκοφαντῶν εἴματα θελετε φράζειν, καὶ τὰς ἀκοὰς τῶν ἀπαιδευτῶν εἰς τὴν εἴσοδον τῆς συκοφαντίας θελετε κλείσειν, ὅταν ἴδωσιν ἐκβαίνοντας ἀπὸ τὰ φροντιστήριά σας, ὡς ἀπὸ τεχνικῶν ἀνδριαντοποιῶν ἐργαστήρια, τοὺς νέους ξεσμένους εἰς ἀληθινὰ ἀρετῆς ἀγαλματα. Μὴν ἀμφιβάλλετε, ὅτι οἱ πατέρες, ἢ πατρίς, ἢ Ἑλλὰς ὅλη, ὅταν λάθωσιν ἀπὸ τὰς χειρὰς σας τὰ τέκνα των μεταμορφωμένα εἰς ἀνθρώπους λογικοὺς ἀπὸ θηρίας, θέλουσι αἰσθανθῆν ὅσον διαφέρει ἡ νέα μέθοδος τῆς παιδείας ἀπὸ τὴν παλαιάν, καὶ πόσον εἶναι πρὸς ἑσάς, τοὺς τοιούτων καὶ τοσούτων καλῶν προξένους, μέγα τὸ χρέος των. Μὴν ἀμφι-

ἀπὸ τὸν οὐρανὸν, « Δώρημα κάλλιστον », διὰ νὰ φροντίξῃ, ὡς ἰδίου τῆς τέκνου, τὴν σωτηρίαν τοῦ σωφρονοῦντος· καὶ τοῦτο εἶναι πολὺ μαγικώτερον. Τοιαύτας ἀναλύσεις, ἡγεμονίας εἰς αὐτὴν τῶν μαθημάτων τὴν παράδοσιν, προσμένει ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τὸν σοφὸν τοῦ σοφοῦ Κούμα συνεργάτην καὶ συγγεωργόν, τὸν σεβάσμιον Οἰκονόμον, καὶ ἄλλους ὁμοίους αὐτῶν. Χαρὰ καὶ δόξα εἰς τὰς πόλεις, ὅσαι εὐτύχησαν νὰ ἔχωσι τοιοῦτους διδασκάλους. Τοῦτο μόνον καὶ αὐτοί, καὶ ὅσοι εἶναι κατ' αὐτοὺς, ὡς φρόνιμοι γεωργοί, διὰ τὴν ἀγάπην τῆς γεωργουμένης Ἑλλάδος, πρέπει νὰ φυλάξωσι μὲ προσοχὴν ποῖον; τὸ εὐαγγελικὸν ὠραιότατον παράγγελμα· « Οὐδεὶς ἐπιβλῶν τὴν χεῖρα » αὐτοῦ ἐπ' ἄροτρον, καὶ βλέπων εἰς τὰ ὀπίσω, εὐθετὸς ἐστὶν εἰς τὴν » βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ». Ἀς μὴ σρέψωσι τοὺς ὀφθαλμοὺς ὅχι μόνον εἰς τὰ ὀπίσω, ἀλλὰ μήτ' εἰς τὰ δεξιὰ μήτ' εἰς τὰ ἀριστερά, περιεργαζόμενοι τί λέγουσιν, ἢ τί κρίνουσι περὶ αὐτῶν ὁ θεὸς καὶ ὁ θεῖνα. Τὸ ἱερὸν ἔργον τῆς παιδείας δὲν συγχωρεῖ εἰς αὐτοὺς μήτε τὴν χεῖρα ν' ἀφήσωσιν ἀπὸ τοῦ ἄροτρον, μήτε τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς ἄλλο μέρος παρὰ τὸ ἔμπροσθεν νὰ κατευθύνωσιν. Ὁ βίος βραχύς, καὶ ἡ ἀκόμη ἀγεώργητος γῆ πολλὴ καὶ μακρά.

βάλλετε, ὅτι θείουν προθυμηθῆν νά τὸ πληρώσωσι, τιμώντές σας ζώντας, καὶ κάμνοντες ἀποθανόντων τὴν μνήμην ἀθάνατον. Διὰ σᾶς, ὦ σοφοὶ διδάσκαλοι, θείουν ἀνανεωθεῖν τὰ παλαιὰ τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων εἰς τιμὴν τῆς φιλοσοφίας ψηφίσματα· ἐκ τῶν ὁποίων ἐν μόνον, τὸ περὶ τοῦ φιλοσόφου Ζήνωνος ψήφισμα, συγχωρήσατε νά σᾶς ἐνθυμίσω, διὰ νά ἴδετε καὶ σεῖς, ποῖος μισθὸς σᾶς ἀναμένει, ἐὰν ἐργάζεσθε τὴν παιδείαν τῶν νέων, ὡς ἀληθινοὶ φιλόσοφοι, καὶ οἱ δυνατοὶ τοῦ γένους νά μάθωσι, ποῖα μέσα ἐμεταχειρίζετο ἡ παλαιὰ Ἑλλάς, διὰ νά αὐξήσῃ τὴν σοφίαν τῆς. Ταῦτα τὰ μέσα τὴν ἔφεραν εἰς τόσῃ λαμπρότητα· μετὰ τὴν ἀμέλειαν αὐτῶν ἄρχισε καὶ ἡ δυστυχία τῆς καὶ ἀφοῦ εἰς τὴν ἀμέλειαν ταύτην ἐπροστέθη καὶ ὁ κτηνώδης τῆς φιλοσοφίας διωγμὸς, ἐκατάντησεν εἰς τὴν ἐλεεινὴν κατάστασιν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν νά ἐλευθερωθῇ ὅλοι σήμερον εὐχόμεθα.

ΨΗΦΙΣΜΑ ΑΘΗΝΑΙΩΝ ΠΕΡΙ ΖΗΝΩΝΟΣ.

Ἐπ' Ἀρρενίδου Ἀρχοντος, ἐπὶ τῆς Ἀκαμαντίδος [Φυαῆς], πέμπτης πρυτανείας, μαιμακτηριῶνος δεκάτῃ ὑστερᾷ, τρίτῃ καὶ εἰκοστῇ τῆς πρυτανείας, ἐκκλησίᾳ κυρίᾳ τῶν προέδρων ἐπενήφισεν, Ἰππὼν Κρατιστοτέλους Ἑυπετεὼν, καὶ οἱ συνπρόεδροι· Θράων Θράωνος Ἀνακαιεὺς εἶπεν.

Ἐπειδὴ Ζήνων Μνασέου, Κιτιεὺς, ἔτη πολλὰ κατὰ φιλσοφίαν ἐν τῇ πόλει γενόμενος, ἐν τε τοῖς λοιποῖς ἀνὴρ ἀγαθὸς ὢν διέτέλεσε, καὶ τοὺς εἰς σύστασιν αὐτῷ τῶν νέων πορευόμενους παρακαλῶν ἐπ' ἀρετὴν καὶ σωφροσύνην παρόρμα πρὸς τὰ βέλτιστα, παράδειγμα τὸν ἴδιον βίον ἐκθεῖς ἅπασιν, ἀκόλουθον ὄντα τοῖς λόγοις, οἷς διελέγετο· τῆς

τῇ ἀγαθῇ δεδύχθαι τῷ δήμῳ, ἐπαινεῖσαι μὲν Ζήνωνα Μνασέου, Κιτιέα, καὶ στεφανῶσαι χρυσῷ στεφάνῳ, κατὰ τὸν νόμον, ἀρετῆς ἕνεκα καὶ σωφροσύνης· οἰκοδομῆσαι δὲ αὐτῷ καὶ τάφον ἐπὶ τοῦ Κεραμεικοῦ δημοσίου. Τῆς δὲ ποιήσεως τοῦ στεφάνου καὶ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ τάφου χειροτονῆσαι τὸν δῆμον ἡνι τοὺς ἐπιμελησόμενους πέντε ἄνδρας ἕξ Ἀθηναίων· ἐγγράψαι δὲ τὸ ψήφισμα τὸν γραμματεῖα τοῦ δήμου ἐν στήλαις ἀγεί, καὶ ἐξεῖναι αὐτῷ θεῖναι τὴν μὲν, ἐν Ἀκαδημίᾳ, τὴν δὲ, ἐν Λυκείῳ· τὸ δ' ἀνάλωμα τὸ εἰς τὰς στήλας γινόμενον μερίσαι τὸν ἐπὶ τῆς διοικήσεως· ὅπως ἅπαντες ἴδωσιν, ὅτι ὁ δῆμος ὁ τῶν Ἀθηναίων τοὺς ἀγαθοὺς καὶ ζῶντας τιμᾷ καὶ τελετυθῆσάντας.

Ὅς τις, ἀναγινώσκων τὸ ψήφισμα τοῦτο δὲν θαυμάζει τῶν παλαιῶν πατέρων ἡμῶν τὴν φρόνησιν, καὶ δὲν κλαίει τοὺς μωροὺς διώκτας τῆς φιλοσοφίας, ἐκεῖνος ἀς ζητῇ εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἢ τὴν Σκυθίαν τῆς γενέσεώς του τὰς ἀρχάς, καὶ ἀς μὴ καυχᾶται ἀναισχύντως, ὅτι εἶναι τῶν Ἑλλήνων ἀπόγονος (1).

(1) Οἱ ἐξῆς δύο τόμοι τῶν βίων τοῦ Πλουτάρχου ἐνδέχεται νά ἐκδοθῶσι χωρὶς Αὐτοσχιδίους σχοασμοὺς. Ἄν καὶ ὅσους ἕως τῶρα ἐσχεθίσαν δὲν ἦσαν μὴδ' ἐφάνησαν παντάπασιν ἀνωφελεῖς, τὸ φιλάσθενόν μου γῆρας μετὰ προσάσσει ν' ἀρήσω εἰς νεωτέρους καὶ σφωτέρους μου τὴν φροντίδα, καὶ τὸ ἀπαραίτητον χρέος, νά παραγγέλλωσιν εἰς τὴν πατρίδα ὅ,τι νομίζωσιν ὠφέλιμον εἰς αὐτήν. Ποθεινὴ πατρίς εὐτύχει!

Λ Ε Ξ Ι Κ Ο Ν

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΕΛΕΤΩΝΤΑΣ ΤΑ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΣΤΙΓΓΡΑΜΜΑΤΑ, ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΓΕΡΜΑΝΙΚΟΝ
ΤΟΥ ΡΕΙΜΕΡΟΥ, ΣΥΝΤΑΧΘΕΝ ΜΕΤΑ ΠΡΟΣΘΗΚΗΣ
ΣΥΝΤΟΜΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΣ ΠΕΡΙ
ΠΡΟΣΩΔΙΑΣ

Γ Π Ο

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΙΧΑΗΛ
ΚΟΥΜΑ.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ,
Α - Λ.

ΕΝ ΒΙΕΝΝΗ ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ,
ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΑΥΚΟΥΛΟΥ.
(Anton von Haykul.)
Α Ω Κ Ξ.

ΧΑΛΕΠΟΝ ΟΥΤΩΤΙ ΠΟΙΗΣΑΙ, ΩΣΤΕ ΜΗΔΕΝ ΑΜΑΡΤΕΙΝ.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΠΑΡΑ ΞΕΝΟΦ. ΑΠΟΜΝ.

ΒΙΒΛ. Β', ΚΕΦ. Η, 5.

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ.

ΔΤΩ τινα συναποτελοῦσιν ἀναγκαιῶς πᾶσαν μίαν ἀπὸ τὰς λαλουμένας ἢ λαληθείσας γλώσσας τοῦ κόσμου· ἡ ὕλη τῆς, ἥγουν αἱ λέξεις ὅλαι, μετὰ τὰς ὁποίας σημαίνονται τὰ πράγματα, καὶ τὸ εἶδος τῆς, ἥγουν κανονικὴ τις διατύπωσις τῶν λέξεων καὶ ὁ τρόπος, κατὰ τὸν ὅποιον συμπλεκόμεναι μετ' ἀλλήλων ἐκφέρουσιν εἰς τὸ φανερόν τὰ κεκρυμμένα διανοήματα τοῦ ἀνθρώπου· καὶ τὸ μὲν πρῶτον τούτων περιέχεται εἰς τὸ Λεξικόν, τὸ δὲ δεύτερον εἰς τὴν Γραμματικὴν τῆς γλώσσης. Εἰ μὲν ἡ γλῶσσα ζῇ, ἥγουν ὀμιλεῖται καὶ γράφεται ἀπὸ ἕνους ὁλόκληρον, μάλιστα καλλιερηγμένον καὶ πεφωτισμένον, ἡ συγγραφή τοῦ λεξικοῦ (περὶ τοῦ ὁποίου μόνον γίνεται λόγος ἐνταῦθα) εἶναι ἔργον ἐπίπονον μὲν διὰ τὴν σύναξιν ὅλης τῆς ὕλης, ἀλλὰ μετὰ καί ποιαν εὐκολίαν κατορθωτὸν, ἐπειδὴ ἡ σύναξις γίνεται ἀπ' αὐτὰ τοῦ λαλοῦντος ἕνους τὰ στόματα, καὶ ἀπὸ συγγράμματα ὑπὸ πάντων καταλαμβάνόμενα, ὅπου αἱ διάφοροι τῶν λέξεων σημασίαι παριστάνονται ἀμέσως εἰς τὸν νοῦν ὡς συνήθειαι καὶ γνώριμοι, καὶ δὲν ἔχει χρεῖαν ὁ συντάκτης ἄλλου εἰμὴ περιγραφικῆς ἐξηγήσεως τῶν σηματομένων ἀγνώστων εἰς πολλοὺς πραγμάτων. Εἰ δ' ἐξ ἐναντίας ἔπαυσε νὰ λαλῇται ἡ γλῶσσα, ἀνάγκη εἶναι μετὰ κόπους ὑπερβολικοὺς καὶ μετὰ χαλεπωτάτας δυσκολίας νὰ συναχθῇ ἡ ὕλη ἀπὸ τῶν σωζόμενων συγγράμματα καὶ νὰ ἐξηγηθῇ ἀπ' ἀνδρας, οἱ τινες ἀπέκτησαν τὴν θαυμάσιον ἔξιν νὰ τὰ νοῶσιν ὀρθῶς, διακρίνοντες πάσης μιᾶς λέξεως τὰς σημασίας, καὶ ὅλας τὰς φράσεις καὶ τοὺς ἰδιωτισμοὺς τῆς γλώσσης, καὶ νὰ τὰ ἐκφράσωσιν ὅλα ταῦτα, ἥγουν νὰ τὰ προσφέρωσιν εἰς τὸν νοῦν τοῦ ἀναγνώστου διὰ μεσιτείας ἄλλων ἰσοδυνάμων λέξεων καὶ φράσεων τῆς εἰς τοὺς χρόνους των συνηθισμένης γλώσσης. Ὅτι δὲ τοιαύτης γλώσσης τὰ πρῶτα λεξικά ἀναγκαιῶς εἶναι ἀτελέστερα παρὰ τὰ ἐφεξῆς γραφόμενα, δὲν εἶναι ἀμμία ἀμφιβολία.

Τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης τὰ πρῶτα λεξικά ἐγράφησαν ἀπὸ Ἑλλήνων, ὡς θέλομεν ἰδεῖν ἐφεξῆς. Ἀφοῦ δὲ τὰ συγγράμματά της μεταφερθέντα εἰς τὴν δυτικωτέραν Εὐρώπην, ἀρχίσαν νὰ δείχνωσι τὴν θαυμαστήν ἐνέργειάν των εἰς τὰ πνεύματα τῶν ἀλλογενῶν, νὰ τοὺς πλουτίζωσι μετὰ τέχνας καὶ ἐπιστήμας ἀγνώστους πρότερον εἰς αὐτοὺς, νὰ τοὺς ὀδηγῶσιν εἰς εὐρεσιν ἄλλων νέων, νὰ ῥυθμίζωσι τὴν παιδείαν των, νὰ καλλιεργῶσι τὰς γλώσσας των, νὰ ἡμερόνωσι τὰ ἥθη των, εἰς ἕνα λόγον νὰ τοὺς σοφίζωσι, καὶ νὰ τοὺς ἀποδεικνύωσι τοιοῦτους ὅποιοι εἶναι τὴν σήμερον· ἔκτοτε ἐπεχείρησαν οἱ φιλόμουσοι τῆς Εὐρώπης νὰ τὴν σπουδάζωσι βαθυτέρα, καὶ ἀνερευνῶντες ἐπιμελέστερα τὰς πηγὰς τῆς νὰ συντάσσωσι καὶ λεξικά μετὰ περισσοτέρων ἀκριβείαν καὶ μέθοδον καλλιτέραν, καὶ οὕτω νὰ εὐκολύνωσι τὴν μάθησίν της εἰς τοὺς ὁμογενεῖς των. Τῆς φιλοπονίας τῶν φιλελλήνων Εὐρωπαίων, καὶ ἐξαιρέτως τῶν Γερμανῶν, ἀποτέλεσμα εἶναι καὶ τὸ παρὸν Λεξικόν, τὸ ὅποιον ἐκβαίνει ἀπὸ τὰς χεῖρας μου διὰ τῶν τύπων εἰς τοὺς σπουδαστὰς τῆς προπατορικῆς των γλώσσης ὁμογενεῖς μου Ἑλλήνας. Ἀλλὰ πρὶν ὀμιλήσω τὰ χρεῖώδη περὶ τούτου, δὲν θέλει εἶσθαι περιττὸν νὰ εἶπω μετὰ συντομίαν περὶ ἀρχῆς τῆς θείας ταύτης φωνῆς, καὶ τῶν ἐπισημοτέρων λεξικογράφων τῆς παλαιᾶς καὶ νεωτέρας, ὅσα κρίνω ἰκανὰ νὰ διεγείρωσι τὴν φιλομάθειαν τῶν νέων εἰς τὸ νὰ τὰ ἐξετάζωσιν αὐτοὶ ἀκριβέστερα.

Δύσκολον καὶ σχεδὸν ἀδύνατον πρᾶγμα εἶναι νὰ εὐρεθῇ ἡ ἀρχὴ καὶ γένεσις καὶ αἱ πρόοδοι τῆς καλλιέργειας ὁποιασδήποτε ἀπὸ τὰς ἐξ ἀρχαίων χρόνων ὑπαρχούσας γλώσσας· διότι οἱ πρῶτοι συγγραφεῖς παντὸς ἕνους, ἀκολουθοῦντες πάντοτε κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον κανόνας τινὰς τῆς γλώσσης των, προὔποθέτουσιν ἐξ ἀνάγκης

(Α.)

(α)

κης ἐποχὴν χρόνου ἀρχαιοτέραν, ὅποτε ἤρχισεν τῆς γλώσσης ἡ καλλιέργεια, καὶ ἄλλην ἀρχαιοτάτην, ὅποτε ἡ γλώσσα εἶχε τόσῃν ἀτέλειαν, ὥστε μόνον ἀνέπαυε τὰς ἀναγκασιότατας χρεῖας τοῦ ἀνθρώπου, ζώου φύσει κοινωνικοῦ πλασθέντος ἀπὸ τὸν δημιουργόν του. Ἐπειδὴ δὲ ἡ δύναμις τῆς ἐγγράφου ἱστορίας (τῆς ὁποίας ἡ ἀρχὴ εἶναι ἐξ ἅπαντος πολὺ νεώτερά ἀπὸ τὰς προκαταβολὰς τῆς γλώσσης, ὡς εἶπαμεν) δὲν φθάνει εἰς τὸ νὰ ἐξακριβώσῃ τὴν ἀρχαιότητα τῶν χρόνων ἐκείνων, δὲν μένει ἄλλο εἰμὴ νὰ πιθανολογῇται τὸ ἀξιόλογον τοῦτο ζήτημα μὲ εἰκασίας καὶ λόγους γεννωμένους ἀπὸ τὴν σύγκρισιν τῶν διαφόρων παλαιῶν γλωσσῶν, καὶ τῶν ὅτας ὁμιλοῦσι τὰ ἔθνη τὴν σήμερον,

Περὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης γνώμη τῶν νεωτέρων σοφῶν εἶναι, ὅτι αἱ πρῶται τῆς ἀρχαῖ ἐφέρθησαν ἀπὸ τὴν Ἀσίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅτι τὰ γενέθλια τῆς ἀνθρωπότητος ὑπῆρξαν εἰς τὴν Ἀσίαν, παρεκτός τῶν πιθανολογιῶν τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας, μᾶς τὸ βεβαιόνουσιν ἀναντιρρήτως καὶ αἱ θεόδοτοι βιβλίοι. Ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ ὄρη τοῦ κέντρου τῆς Ἀσίας ὅπου εἶχαν καταφυγεῖν οἱ ἄνθρωποι φοβούμενοι τοὺς κατακλυσμοὺς, διεσπάρη κατὰ τὰς εἰκασίας τῶν κριτικῶν τὸ ἀνθρώπινον γένος ὅχι μόνον εἰς τὰ ἄλλα αὐτῆς μέρη, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς ὅλον τῆς γῆς τὸ πρόσωπον. Ὁ ἀπ' ἀλλήλων χωρισμός των ἐγέννησεν ἐξ ἀνάγκης μεταβολὰς καὶ μεταμορφώσεις εἰς τὰς γλώσσας των ἀναλόγως τῆς φυσικῆς καὶ ἡθικῆς καλλιέργειας, καὶ ἄλλων πολλῶν περιστάσεων ἐκάστης ἀποχωρισθείσης μερίδος εἰς τὸν νέον τόπον τῆς ἀποικίας των. Ἄλλ' ὅμως ἔμειναν γλώσσαι συγγενικαὶ κατὰ τὴν ὕλην μὲ διαφόρους ἀλλοιώσεις καὶ τροπὰς τοῦ εἶδους των. Μέρους τῶν μεταναστευσάντων ἐπεριπάτησε τὸν εἰς τὰ ἀνατολικονότια μέρη φέροντα δρόμον, καὶ κατασταθὲν εἰς τὰς Ἰνδίας ἐμόρφωσε κατ' ὀλίγον τὴν λεγομένην Σανσκριτικὴν ἢ Σανσκριτὴν (τοῦτ' ἐστὶν Εὐσύνθετον, ἢ Ἐντελὴ) ἢ Βραχμανικὴν γλῶσσαν, ἣν οὖν τὴν ὁποίαν ἐλάλουν οἱ παλαιοὶ Βραχμᾶνες φιλοσοφοῦντες περὶ θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Μέρους ἄλλο ἤλθεν εἰς τὴν Περσίαν, ὅπου ἐτελειοποίησε τὴν λεγομένην Ζενδικὴν ἢ Ζωροαστρικὴν γλῶσσαν· καὶ μέρος τρίτον ὁρμήσαντες ἀπὸ τῆς Κολχίδος, καὶ διὰ τῶν βορείων ἢ νοτίων αἰγυμύρησαν τὴν ἔπειτα ὀνομασθεῖσαν Ἑλλάδα, καὶ τὴν Γερμανίαν, καὶ ἀπὸ διάφορα μέρη των τόπων τούτων ἐσυναντήθησαν πάλιν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ σύγκρισις τῶν γλωσσῶν δίδει μέγα βάρος εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην· ἐπειδὴ πόθεν ἄλλοθεν ἢ τόση συγγένεια τῆς Γερμανικῆς μὲ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ ἐξαιρέτως μὲ τὴν Δωρικὴν διάλεκτον, εἰς τὰς ὁποίας παρεκτός τῆς εἰς ἐν (Γερμ. en) καταλήξεως τῶν ἀπαρεμμάτων (1), καὶ παρεκτός τοῦ τριγενοῦς ἄρθρου, παρατηροῦνται πολλόταται λέξεις καὶ φράσεις κοιναὶ καὶ τῶν δύο; (2) ἐπιμεινὰ τὰ δύο ταῦτα ἔθνη δὲν ἔκαμαν καμμίαν· τῶν δὲ Ῥωμαίων, ἔθνους συγγενεστάτου τῶν Ἑλλήνων, αἱ πολεμικαὶ ἔφοδοι κατὰ τῆς Γερμανίας ἤρχισαν ὀλίγοντι πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως ἐπὶ Ἰουλίου Καίσαρος, ὅς τις ἀπὸ τῆς Γαλλίας διέβη τὸν Ῥήνον κατὰ τῶν Γερμανῶν, ὅποτε τὸ ἔθνος τοῦτο ἐλάλει τὴν γλῶσσαν του, ἢ καὶ ὅχι καλλιεργημένην ὡς εἶναι τὴν σήμερον. Ἀπ' ἄλλου μέρους νεώτεροι κριτικοὶ, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Γάλλοι καὶ Ἀγγλοὶ, ὅσοι ἀπὸ ἡμισείας περίπου ἑκατονταετηρίδος καὶ ἐφεξῆς ἕως τῶν ἡμερῶν μας ἐταξιδεύσαν εἰς τὰς Ἰνδίας, ἐξετάζοντες τὴν Σανσκριτικὴν γλῶσσαν, ἥτις σώζεται εἰς τὰ παλαιὰ βιβλία τῶν Ἰνδῶν, καὶ σπουδάζεται ἀπὸ τοὺς σημερινούς Βραχμᾶνας, εὗρηκαν εἰς αὐτὴν τὸ τριγενὲς ἄρθρον, φράσεις, λέξεις, τύπους λέξεων, μόρια συγγενῆ τῶν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης (3), καὶ προσέτι εὗρηκαν ἐννοίας καὶ ὁγ-

(1) Ἰδε Κορτὴ Πλουτάρ. Μέρ. Γ. σελ. 5.

(2) τὸ legen Π. Χ. τῶν Γερμανῶν καὶ τὸ λέγειν (Δωρ. λέγειν) τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι τὰ αὐτὰ· καὶ ἡ πρώτη των σημασίαι εἶναι κοινὴ καὶ τῶν δύο· διότι λέγεται (Ἰδε Ὁδυσ. ρ, 102, δ, 305, 453) καὶ sich legen σημαίνειν Κατακλίνεσθαι. Παράλληλισμός εὐρίσκεται τῶν δύο γλωσσῶν εἰς τὸ Ἑλληνογερμανικὸν λεξικὸν τοῦ Τεμπέρν.

(3) Ἰδε Über die Sprache und Weisheit der Indier von Friedrich Schlegel, erstes Buch Cap. II. καὶ VI.

ματα φρησκευτικά έχοντα ομοιότητα με τὰ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπικρατήσαντα (1). Τὴν αὐτὴν γλωσσικὴν συγγένειαν μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν, καὶ ἀκόμη πλείωτέραν καὶ πλησιεστέραν μετὰ τὴν Γερμανικὴν (2) εὐρίσκουσιν οἱ τὰ Περσικά ἐξετάζοντες εἰς τὴν Ζενδικὴν ἢ Ζωροαστρικὴν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν διεσώθησαν τὰ τῶν ἀρχαίων Περσῶν φρησκευτικὰ δόγματα καὶ ἔθιμα. Ἀπὸ ταύτας λοιπὸν τὰς παρατηρήσεις τῶν κριτικῶν συμπεραίνεται μετὰ πιθανότητα μεγάλην, ὅτι αἱ εἰρημέναι γλῶσσαι, καὶ τὰ λαλήσαντα καὶ λαλοῦντα ἐπὶ αὐτάς ἔθνη ἐπήγασαν ἀπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πηγὴν, ἣτις ὑποτίθεται ὅτι ὑπῆρξεν εἰς τὰς μέσας τῆς Ἀσίας χώρας. Τὴν πιθανότητα ταύτην ὑψώνει εἰς βαθμὸν βεβαιότητος ὕπατον ἡ τῆς διαιρέσεως τῶν γλωσσῶν ἱστορία τῆς ἀγίας γραφῆς μετὰ τὴν ἐπιχειρήσιν τῆς πυργοποιΐας (3). Ἄλλ' ἡμεῖς ἀφύοντες τὰς Ἀσιανὰς γλῶσσας νὰ τὰς ἐξετάζωσιν οἱ ἀξιέπαινοι ἐκεῖνοι ἄνδρες (4), ὅσων ὁ ζῆλος ἔχει σκοπὸν νὰ ἐξαπλῶνῃσι φῶς εἰς πολλότατα σκοτεινὰ μέρη τῆς κριτικῆς τῶν γλωσσῶν ἐπιστήμης, λέγομεν ὀλίγα τινα περὶ τῆς προπατορικῆς ἡμῶν γλῶσσης.

Ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα ὁμοῦ μετὰ τὸ λαλήσαν αὐτὴν ἔθνος φαίνεται πιθανότατα, ὅτι ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Θράκην, ὡς εἶπαμεν ἀρχήτερα. (5) Τὸ ἔθνος τῶν Θρακῶν ἦτο καὶ εἰς τοὺς χρόνους ἐπὶ τοῦ Ἡροδότου τὸ μέγιστον μετὰ τοὺς Ἰνδοὺς ἀπ' ὅλα τοῦ κόσμου τὰ ἔθνη (6). Ἐξηπλόνητο ἐντεῦθεν μὲν τοῦ Ἰστροῦ ἕως τὰ ὅρια τῆς Μακεδονίας, ἐκτεῖθεν δὲ πρὸς βορρᾶν μετὰ ἀδιόριστον ἔκτασιν· καὶ μέρος αὐτῶν ἡ φυλὴ μεγάλη ὀνομαζόμενοι Σιγύναι κατέχον ὅλας τὰς πέρας τοῦ Ἰστροῦ καὶ ἐν δεξιῶν αὐτοῦ ἕως τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου χώρας ἐλέγετο Μήδων ἀπόγονοι (7). Ἐσέβετο πολλοὺς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ (8) τοὺς ὁποίους εὐρίσκομεν καὶ εἰς τὴν τῶν Ἑλλήνων φρησκευσάν· ἀλλὰ δὲν ὑπετάσσοντο εἰς ἕνα ἄρχοντα, οὐδ' εἶχαν ὁμόνοιαν πρὸς ἀλλήλους, καὶ ἡ αἰτία αὕτη τοὺς ἐκαμνεν ἀσθενεῖς (9), καὶ ἐπομένως ἀνίκανους νὰ ἀντιστήκωνται εἰς ἐπιδρομὰς ἄλλων νεωστὶ ἐπερχομένων ἀπὸ τὴν Ἀσίαν πολεμοφόρων λαῶν· Ἐμετανάστευσεν λοιπὸν μέρος αὐτῶν κατὰ καιροὺς εἰς χώρας ἄλλας ἐπὶ ἀκατοικήτους· καὶ οὕτως ἐκατοικήθησαν αἱ νοτιώτεραί τινων χώραι καὶ αἱ δυτικώτεραι Ἰλλυρία, Μακεδονία, Θεσσαλία, Ἑλλάς, Ἰταλία κτλ. Διασκορπισμένοι δὲ οὕτως εἰς πολλοὺς κλῶνας ἀπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ῥίζης, ἐδιαιρούσαν καὶ τὴν μίαν τῶν γλῶσσων (διηρημένην) ἐξ ἅπαντος καὶ πρότερον εἰς πολλὰ ἰδιώματα ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων· εἰς πολλὰς, οἱ μὲν χειροτερεῦστές τινων δι' ἀμέλειαν τῆς καλλιέργειας, ἄλλοι δὲ διορδόνοντες καὶ αὐξάνοντες τὴν ὁμοῦ μετὰ τὴν διόρδωσιν καὶ αὐξήσιν τῶν

(1) Ἰδε τὸν Schlegel ἐν τῇ ἀνωτέρῳ, καὶ τὸ Γερμανιστὶ γεγραμμένον Real - Encyclopädie, oder Conversations - Lexicon εἰς Δίξιν, Indische Sprachen.

(2) Ἰούλιος Κλαπρόθ (Julius Klaproth) εἰς τὸ Γερμανιστὶ ἐκδοθεὶς σύγγραμμά του, Ἀσία Πολύγλωττος (Asia polyglotta, Paris, 1825), ὅπου συγχερίσει πληθὺς γλωσσῶν τῆς Ἀσίας εἰς χωριστὸν πίνακα πρώτου μεγέθους, ἀποδεικνύει τὴν συγγένειαν τῶν γλωσσῶν Σαντακριτικῆς, Περσικῆς, Σλαβικῆς, Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς. „Αἱ λέξεις καὶ τὰ πρωτότυπα (λέγει πολλὰ εὐφυῶς εἰς τὸν πρόλογόν του pag. IX) εἶναι ἡ ὕλη τῆς γλώττης, ὅπου πρέπει νὰ ζητῆται ἡ τῶν γλωσσῶν συγγένεια, καὶ οὐχὶ οὐδ' αὐτοὶ σχηματισμοὶ καὶ ἡ σύνταξις των, τὰ ὅποια εἶναι τὸ εἶδος τῆς.“ Οἰονόμαζι δὲ (pag. 42) ὅλα τὰ προειρημένα ἔθνη μετὰ γενικὸν ὄνομα, φυλὴν Ἰνδογερμανικὴν.

(3) Γενέσεως Κεφαλ. ΙΑ'.

(4) Ὅποιοι εἶναι ὁ πόριςμος πανταχοῦ Ἰωσήφ Ἄμπερ (Joseph von Hamer), ὃς τις ἡρμήνευσεν ὅχι ὀλίγα εἰς τὸ περίφημον σύγγραμμά του, Fundgruben des Orients εἰς πολλοὺς τόμους ἐκδοθεμένων. Ἡ λέξις Κασσία εἰς τὸ παρὸν λεξικόν, καὶ ἄλλαι πολλαὶ Περσικῆς ἀρχῆς ἡρμηνεύθησαν ἀπὸ τὴν βίβλον ταύτην, τὴν ὁποίαν μ' ἐδάνεισεν ἡ καλοεχθρία τοῦ χρηστέου καὶ φιλοκάλου Ἀμύρου.

(5) Ἰδε Mithridates, oder allgemeine Sprachkunde, von Johann Christoph Adelung, ἐκδοτ. τοῦ Vater, 1809, Βερολίνου, τόμ. Β. σελ. 359, - 448.

(6) „Θρητικῶν δὲ ἔθνος μέγιστον ἐστὶ μετὰ τῶν Ἰνδῶν πάντων ἀνθρώπων.“ Ἡρόδ. 5, 5.

(7) Ἡρόδ. 5, 9.

(8) „Θεοὺς δὲ σέβονται (οἱ Θρακῆς).“ Ἀρεα, καὶ Διόνυσον, καὶ Ἀρτεμιν καὶ Ἑρμῆν.“ Ἡρόδ. 5, 7. 8.

(9) „Εἰδ' ὑπὸ ἐνὸς ἄρχοντος (τὸ ἔθνος τῶν Θρακῶν), ἡ φρονέοιτο κατὰ ταῦτό, ἄμμεν τ' ἂν εἴη καὶ πολλὰ κράτιστον πάντων ἐθνῶν κατὰ γνώμην τὴν ἐμὴν.“ Ἡρόδ. 5, 3.

διανοημάτων των. Ἐκ τοιούτων αἰτιῶν ἐγενήθησαν αἱ γλῶσσαι Γερμανικῇ, Σλαβικῇ, Ἑλληνικῇ, Λατινικῇ, τῶν ὁπαίων ἢ συγγένεια εἶναι γνωστὴ εἰς τοὺς παραλληλιζόντας αὐτάς μὲ κρίσιν.

Οἱ ἐξετάζοντες τὴν ἀρχαιότητα τῆς Ἑλλάδος (1) εὐρίσκουσι λαὸν τινα πολὺν καὶ μέγαν ὀνομαζόμενον Πελασγοί, ὅς τις φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος τῆς χώρας ταύτης οἰκῆτωρ. Ἀλλὰ πόθεν; πότε; πῶς ἦλθαν οἱ Πελασγοὶ οὗτοι εἰς τὴν Ἑλλάδα; δὲν ἐμπορεῖ τις νὰ τὸ ἐξεύρῃ μὲ βεβαιότητα· διότι οἱ συγγραφεῖς μας οἱ πρῶτοι, Ὁμηρος, ὅς τις ἀναφέρει τὸ ὄνομα τῶν Πελασγῶν μὲ τιμητικὸν ἐπίθετον Δῖοι, καὶ Ἡρόδοτος μετὰ ταῦτα, καὶ οἱ ἐφεξῆς ἤξευραν ἀτελῶς καὶ κατὰ παράδοσιν ὀλίγα καὶ σκοτεινὰ περὶ αὐτῶν· ἢ ἂν ἤξευράν τι τέλειον δὲν ἠθέλησαν νὰ μᾶς τὸ φανερώσωσι· ὁ Στράβων μᾶς φανερώνει μόνον, ὅτι ἄλλους τῆς Ἑλλάδος κατοίκους ἀρχαιότερους τῶν Πελασγῶν δὲν ἐγνώριζαν (2). Ἐπειδὴ ὁ λαὸς αὗτος περιεπλανᾶτο καὶ ἐμετανάστευσεν εὐκόλως (3), καὶ ἐσυναντᾶτο ὅχι μόνον εἰς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰ μέρος τῆς μικρᾶς Ἀσίας, καὶ πολλὰς νήσους· τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς πολλοὺς νὰ πιστεύσωσιν, ὅτι ἦλθαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, καὶ ἀπὸ τὸ Πέλαγος ὀνομαζόντο Πελασγοί. Νεώτεροι δὲ κριτικοί, ὅχι μόνον τούτους, ἀλλὰ καὶ ἄλλους μικροτέρους λαοὺς τῶν ἀρχαίων χρόνων τῆς Ἑλλάδος, Π. χ. Καύκωνας, Δέλεγας κτλ. τοὺς θέλουν Θραῖκας· τὰ δὲ διάφορα ὀνόματά των, ὡς φυλῶν διαφόρων τοῦ αὐτοῦ ἔθνους, πιθανὸν εἶναι ὅτι τὰ ἔφεραν καὶ αὐτὰ ἀπὸ τὴν Θράκην, ὅπου κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἡροδότου (4) εἶχαν οἱ Θραῖκες κατὰ χώρας διάφορα ὀνόματα. Ἡ γνώμη ταύτων ἐπιστηρίζεται καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους λόγους, καὶ μάλιστα, ὅτι εἰς τοὺς ἀρχαιότατους ἐκείνους χρόνους ἡ θαλασσοπλοία ἦτο δυσκολωτάτη, καὶ ὅτι ἐφάνησαν κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Δωδώνην, χώραν γείτονα τῆς Μακεδονίας, ἥτις συνορεύουσα μὲ τὴν Θράκην ἔλαβεν ἐκείθεν τοὺς πρῶτους Πελασγοὺς. Διὰ τοῦτο ὁ Ἰουστίνος, Ῥωμαῖος συγγραφεὺς, τοῦ ὁποῦ ἱστορία εἶναι συνερανισμένη ἀπὸ ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων συγγράμματα, λέγει ὅτι οἱ μετέπειτα Μακεδόνες ὀνομαζόντο πρότερον Πελασγοί (5)· καὶ τοὺς εἰς τὴν Ἀθηναίων Σύνταξιν, τοὺς ὁποῖους ὁ Στράβων ὀνομάζει Θραῖκας (6), ὁ Σχολιαστὴς Ἀπολλωνίου τοῦ Ῥοδίου τοὺς ὀνομάζει Τυρρηνούς, καὶ τούτους πάλιν Πελασγοὺς (7). Διὰ τοῦτο προσέτι πολλὰ κύρια ὀνόματα τῶν Θρακῶν εὐρίσκονται καὶ εἰς τόπους ὅπου ὁμολογουμένως ἐκατοίκησαν Πελασγοί. Π. χ. εἰς Ἰλ. ζ, 130 ἀπαντᾶται Θραξ Λυκοῦργος ὁ Δρύαντος· καὶ τίς ἀγνοεῖ τὸν περιφθον τῆς Σπάρτης νομοθέτη Λυκοῦργον; Ἀλέξανδροι εὐρίσκονται εἰς τὴν Μακεδονίαν, Ἀλέξανδρος εἰς τοὺς Μολοσσούς (ὅπου ἦσαν ὁμολογουμένως Πελασγοί), καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Πάρις εἰς τὴν Τροίαν, ὅπου πάλιν ἦσαν Πελασγοί, ἢ κατὰ τὸν Οὐέργιλιον (Αἰνείδ. Α, 627.) οἱ Τρῶες αὐτοὶ ἦσαν Πελασγοί· Πηλεῖον τῶν ὑπορείων τοῦ Αἰῶνος λέγει ὁ Στράβων (8), ὅτι ἦτο πόλις Λάρισσα· ἀλλ' εἰς παρατηρήσει τις ἀκριβῶς, θέλει δεῖν ὅτι ὅπου ἐκατοίκησαν Πελασγοὶ ἠπῆρξεν καὶ πόλις Λάρισσα (9). Ἡ παρὰ τὸν Πηνειὸν Λάρισσα τῆς Θεσσαλίας περιεκυκλόνετο ἀπὸ Πελασγούς· καὶ παρεκτός αὐτῆς ἄλλη Λάρισσα τῆς Θεσσαλίας ἢ λεγομένη Κρε-

(1) Ἴδε τὸν Adelung ἐνδεκ. ἀνωτέρω.

(2) „Πελασγοὶ τῶν περὶ τὴν Ἑλλάδα δυναστευσάντων ἀρχαιότατοι λέγονται“ Στράβ. Βιβλ. Ζ. σελ. 327.

(3) Διὰ τὸ πλανητικὸν τῆς ζωῆς των παίζοντες οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ὀνομάζαν Πελαργοὺς, ἦγον τὰ Χυδαῖα λεγόμενα λελέκια, Στράβ. Θ'. σελ. 397.

(4) Ἡρόδ. 5, 3.

(5) Justinus Liber 7, Caput 1.

(6) Χρηστομ. ἐκ τοῦ Ζ βιβλ. Τόμ. 3, σελ. 381, ἐκδ. Κοραῆ.

(7) Εἰς Α, στιχ. 608 καὶ 508.

(8) Στράβ. Βιβλ. Θ', σελ. 440.

(9) Ἴδε τὸν πίνακα τοῦ Στράβ. ἐκδόσ. Κορηῇ Λέξιν Λάρισσα, καὶ παρατηρῶν τοὺς τόπους ὅπου ἀναφέρεται πᾶσα μία ἀπὸ τὰς ἀπαριθμουμένης Λαρίτσας θέλεις πληροφορηθῇ τὸ λεγόμενον.

μαστή ονομάζεται καὶ Πελασγία ⁽¹⁾. Ἐκ τούτων λοιπὸν ὅλων συμπεραίνεται πιθανώτατα ὅτι ἀπὸ τὴν Θράκην ἤλθαν οἱ Πελασγοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα· καὶ τὸ συμπέρασμα εἶναι ἄλλως φυσικώτατον καὶ εὐλογώτατον· διότι λαοὶ νομαδικοὶ καὶ μεταναστευτικοὶ ἐκτείνονται πάντοτε εἰς τὰ ἐμπροσθεν ἐλαυνόμενοι ἀπὸ τῆς κατακτήσεως τὴν ἐπιθυμίαν ἕως οὗ φύσις ἢ πολιτικὰ αἰτία νὰ στήσωσι τὴν ὁρμὴν των· διὰ τοῦτο πρῶτον ἐναντίον τῆς φυσικῆς των εἰς τὸ ἐκτείνεσθαι βοπῆς ἦτο ν' ἀφήσωσιν ἀκατοίκητα τὰ ἀμέσως γειτονεύοντα νοτιωτέρων μέρη. Πεθανὸν δὲ εἶναι ὅτι ἀπὸ τὴν Θρακικὴν Χερσόνησον μετέβησαν εἰς τὴν ἀντικρὺ κειμένην Τροίαν, καὶ εἰς τὰς ἄλλας Ἀσιανὰς χώρας ὅπου ἀπαντῶνται, καὶ μετὰ τὸν καιρὸν ἐκείθεν καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ἐσκορπίσθησαν εἰς τὰς νήσους.

Ὅπως ἂν εἶχῃ τὸ πρῶτον, εἰς τὴν Δωδώνην ἔφεραν οἱ Πελασγοὶ τοὺς Θεοὺς των καὶ τὴν φρησεῖαν τῶν, ἐκατάστησαν αὐτοῦ τὸ ἀρχαιότατον τῆς Ἑλλάδος Δωδωναῖον χρηστήριον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὀνομάζει ὁ Ὅμηρος Πελασγικὸν τὸν Δία ⁽²⁾, καὶ ἐκείθεν κατὰ τὸ μεταναστευτικὸν ἦθος των ἐξαπλώθησαν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ⁽³⁾. Ἡ Δωδώνη, ἡ Ἡπειρος ὅλη, ὅλη ἡ Θεσσαλία ἦσαν κατοικημένοι ἀπὸ Πελασγοῦς ⁽⁴⁾. Ἡ Βοιωτία, ἡ Φωκίς, ἡ Εὐβοία εἶχαν Πελασγοὺς κατοίκους ⁽⁵⁾. Τῆς Ἀττικῆς οἱ κάτοικοι ἦσαν Πελασγοὶ Κραναιοὶ ⁽⁶⁾. Τὸ Ἄργος τῆς Πελοποννήσου ἦτο „Πελασγὸν ἔδος“ ⁽⁷⁾. Τοὺς βορείους αἰγιαλοὺς τῆς Πελοποννήσου ἐκατοίκουν Πελασγοὶ αἰγιαλέες ⁽⁸⁾. Ὅλη ἡ Πελοπόννησος ὀνομάζεται ἐκ τούτων καὶ Πελασγία. Τὸν χαρακτήρα τῆς γλώσσης των ἐφύλατταν ὅπου ἀνυπόγαιναν, λέγει ὁ Ἡρόδοτος ⁽⁹⁾· καὶ ἐπειδὴ αὐτοὶ ἐκατοίκουν ὅλην τὴν Ἑλλάδα· ἄρα πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἔφεραν καὶ τὴν γλῶσσαν των. Ἀλλὰ τίς ἦτο ἡ Πελασγικὴ γλῶσσα; ποίας διαφορὰς προσέλαβεν εἰς τὸ εἶδος ἢ ἀπ' αὐτῆς καλλιεργηθεῖσα ἑλληνική; εἶναι ἀδύνατον νὰ τὸ ἐξεύρωμεν τώρα ἡμεῖς, οὐδ' ὁ Ἡρόδοτος ἠθέλησε νὰ μᾶς τὴν περιγράψῃ, ὅς τις τὴν ἤξευρε βέβαια, ἐπειδὴ εἰς τὰς ἡμέρας του ἐσώζοντο Πελασγοὶ οἱ κάτοικοι τῆς Κρησιῶνος (πόλεως Ἰταλικῆς κειμένης ὑπεράνω τῆς Τυβήνης) καὶ τῆς Πλακίης καὶ Σκυλάκης (δύο πόλεων κειμένων εἰς τὸν Ἑλλήσποντον), οἵτινες ὠμίουν Πελασγικὰ ⁽¹⁰⁾. Ἄλλ' ὁ Ἡρόδοτος καταφρονῶν πᾶσαν γλῶσσαν μὴ διατυπωμένην κατὰ τὸν χαρακτῆρα τῆς συγχρόνου τοῦ ἑλληνικῆς εὐχарιστήθη μόνον νὰ εἴπῃ, ὅτι ἦτο τὸ Πελασγικὸν ἔθνος βάρβαρον, καὶ ὅτι „ἦσαν οἱ Πελασγοὶ βάρβαρον γλῶσσαν ἰέντες.“ Ἦτο ἀληθὺς ἡ γλῶσσα των τραχεῖα καὶ βαρβαρόχως, καθὼς δεῖχονον τὴν τραχύτητά της αἱ συγγενεῖς τῆς Θρακοπελασγικῆς ἀρχῆς γλῶσσαι Γερμανικὴ, Σλαβικὴ καὶ ἄλλαι· καὶ μόνον ἡ εὐφυΐα καὶ ὁ εὐαίσθητος χαρακτῆρ τῶν κατοίκων τῆς πανενδόξου Ἑλλάδος τῆς ἔδωκε τὴν αἰμίμητον εὐρυθυμίαν καὶ χάριν, τὴν ὁποίαν ἐθαύμασαν καὶ θέλουν θαυμάσειν οἱ αἰῶνες ἅπαντες· ἀλλ' ὅμως τῆς χαριτωμένης ταύτης γλώσσης ὕλη καὶ βάσις ὑπῆρξεν ἀναμφιβόλως ἡ ὠμὴ καὶ ἀκαλλώπιστος τῶν Πελασγῶν γλῶσσα· καὶ ἦτο πολλὰ ὠφέλιμον εἰς τὴν ἐξέυρωμεν τὰ περὶ αὐτῆς ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους μὲ πλειότεραν ἀσφάλειαν παρ' ὅ, τι ἐξεύρωμεν ἀτελῶς ἀπὸ τεμάχια μεταγενεστέρων γραμματικῶν ⁽¹¹⁾.

(1) Στράβων ἐνθα ἀνωτέρω.

(2) Ὁ Στράβων, Βιβλ. Ε', σελ. 221 ἀναφέρει τὸ Ὅμηρον τοῦτο· Ζεὺ ἄνα, Δωδωναῖε, Πελασγικέ. Αὐτότι δὲ ὑποσυνάπτει ὁ αὐτός ὅτι „πολλοὶ τὰ Ἡπειρωτικὰ ἔθνη Πελασγικὰ εἰρήκασι.“

(3) „Ὅτι μὲν ἀρχαῖον τὸ φύλον (τῶν Πελασγῶν) καὶ κατὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα ἐπαπόλεον, ὁμολογοῦσιν ἅπαντες σχεδὸν τε,“ Στράβων, Βιβλ. Ε', σελ. 220.

(4) Στράβων, Ε', σελ. 221. Ζ', σελ. 220. καὶ 427.

(5) Διονύσιος, Ἀρχαιολ. 1, 18.

(6) Ἡρόδ. 8, 44. „Ἀθηναῖοι ἔσαν Πελασγοὶ ὀνομαζόμενοι Κραναιοί.“

(7) Εὐρύτιμος, Ὁρίστ. 1247.

(8) Ἡρόδ. 8, 94.

(9) Ἡρόδ. 1, 57.

(10) Ἡρόδ. 1, 57.

(11) Ὁ Ἀδελογγη εἰς Μισριχ, Τόμ. Β', σελ. 341 λέγει ὅτι εἶχε συνάξει πολλὰς λέξεις Θρακοπελασγικὰς μὲ σκοπὸν νὰ τὰς παραλλή-

Τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς καλλιέργειαν τῆς ἀρχαίας ἐκείνης γλώσσης ὑπῆρξε βέβαια ἡ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰσ-
αγωγή τοῦ ἀλφαβήτου ἢ τῶν φοινικιῶν λεγομένων γραμμάτων διὰ τοῦ Κάδμου (1). Πιθανόν, ὅτι καὶ ἡ
ἀρχαία ἐκείνη γλῶσσα ἐμεταχειρίζετο χαρακτηριστικά γραμμάτων ἄλλους· ὅτι δὲν εἶχε πρότερον ἄλλους, εἶναι εἰ-
κασία τοῦ Ἡροδότου. „οὐκ ἔοντα πρὶν Ἑλλήσιν ὡς ἐγὼ δοκέω“ (2). Πρῶτοι θέλουσι τινὲς ὅτι τὰ ἐδέχθη-
σαν οἱ Πελαγοὶ διὰ τοῦτο ὠνομάσθησαν καὶ Πελασγικά. Τὰ φοινικία ταῦτα γράμματα εἶναι αὐτὰ ἐκεῖνα,
τὰ ὁποῖα ἐμεταχειρίζετο καὶ ἡ γλῶσσα τῶν Ἑβραίων, καὶ ἡ τῶν Σαμαριτῶν 3). οἱ δὲ Ἕλληνες μεταβαλόν-
τες τὸν βυθμὸν τῶν, ὡς λέγει ὁ Ἡρόδοτος (4), τὰ ἐμεταχειρίσθησαν εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν. Πᾶσα γλῶσσα,
ὅταν δεθῇ εἰς τὰ γράμματα, παύει νὰ εἶναι ἔπος περόντα, καὶ μένει στερεὰ ὑποκάτω εἰς τὴν κρίσιν καὶ τῶν
συγχρόνων καὶ τῶν μεταγενεστέρων, καὶ οὕτως ἐπιδέχεται μεταβολὰς καὶ διορθώσεις ἀπὸ τοῦς λαλοῦντας καὶ
γράφοντας αὐτήν, ἐὰν τρέχωσι φωτισμοῦ καὶ παιδείας στάδιον. Διὰ μεταβολῶν γενομένων κατὰ παντοίους
τρόπους εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἐσχηματίσθησαν πολλὰὶ διάλεκτοι κατὰ χώρας καὶ πόλεις· τίς δύ-
ναι νὰ εὔρῃ τὸ πλῆθος τῶν; ὁ Στράβων (5) λέγει, ὅτι ἕως τὰς ἡμέρας τοῦ „ἄλλοι ἄλλως διελέγοντο“,
ἤγουν πᾶσα σχεδὸν πόλις εἶχε χωριστὴν διάλεκτον. Ἀφόντες λοιπὸν τὴν ματαίαν ἐξέτασιν τῆς τούτων ἀκρι-
βοῦς ἀπαριθμήσεως λέγομεν μὲ συντομίαν περὶ τῶν τριῶν ἢ τεσσάρων κυριωτέρων τῆς Ἑλλάδος διαλέκτων,
αἱ ὁποῖαι διεσώθησαν εἰς ἡμᾶς εἰς τῶν παλαιῶν τὰ συγγράμματα.

Τὸ Πελασγὸς ὄνομα ἤρχισεν ἐφεξῆς νὰ καταφρονεῖται καὶ νὰ ἀποβάλλεται, καὶ ἀντ' αὐτοῦ νὰ πα-
ραλαμβάνωνται ἄλλα ἐκ διαφόρων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐνδόξων ἀνδρῶν, καθὼς ἀπὸ Ἑλλήνος υἱοῦ τοῦ Δευκα-
λίωνος ὠνομάσθησαν Ἕλληνες πρῶτοι μὲν οἱ ἐν Θεσσαλίᾳ Φθιώται, ἔπειτα δὲ γενικῶς ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς
Ἑλλάδος (6). Ἰδιαίτερα δὲ οἱ πρόην Κραναιοὶ Πελασγοὶ τῆς Ἀττικῆς ἐπὶ μὲν τῆς βασιλείας τοῦ Κίετροπος
κωνομάσθησαν Κεκροπίδαι· ὅταν δὲ ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν ὁ Ἐρεχθεύς, ὠνομάσθησαν Ἀθηναῖοι· ὅταν δὲ

κίση μὲ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ νὰ τὰς ἐκδῶσθαι· ἀλλὰ στοχαστῆς δὲ τὰς εὐρήσῃς εἰς πολὺ μεταγενεστέρους συγγραφείς, Π. χ. Ἡ-
σύχιον, Σουῖδαν, Ἀπολυθίων καὶ ἄλλους ζήσαντας ὁπόσους διὰ διαφόρους περιστάσεις ἐνοθεύθη ἡ ἀρχαιότης τῆς γλώσσης ἐκείνης, τὰς ἐπα-
ραίτησε.

(1) τὸ 1550 ἔτος περίπου πρὸ Χριστοῦ.

(2) Ἡρόδ. 5, 59.

(3) Δεκαπέντε ἦσαν τὰ πρῶτα φοινικία ἢ Κάδμεια γράμματα. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν τάξιν καὶ ὀνομασίαν συμφωνοῦν τὸ Ἑλληνικὸν καὶ
Ἑβραϊκὸν ἀλφάβητον, ἐκ τούτου βεβαιῶνεται ἡ ἀπὸ τὴν Φοινικίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα μεταφορὰ τῶν γραμμάτων. Ἰδοὺ παράλληλα τὸ Ἑβραϊ-
κόν καὶ τὸ Ἑλληνικόν, καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ γενόμενον Λατινικόν.

Ἑβραϊκαὶ
ὀνομασίαι.

Χαρακτῆρες.

	Ἑβραϊκ.	Ἑλλήν.	Λατιν.
Αλέφ.	א	Α	A
Βέθ	ב	Β	B
Γίμελ	ג	Γ	C
Δαλέθ	ד	Δ	D
Ε'	ה	Ε	E
Ιοδ	ו	Ι	I
Καφ	ז	Κ	K
Λαμέδ	ח	Λ	L
Μέμ	ט	Μ	M
Νὺν	י	Ν	N
Αἰν	כ	Ο	O
Πε	ל	Π	P
Ῥεσφ	מ	Ρ	R
Σιν	ש	Σ	S
Ταυ	ת	Τ	T

(4) Ἡρόδ. 5, 59.

(5) Στράβ. 8, σελ. 333.

(6) Θουκυδ. Βιβλ. Α. §. 3.

Οἱ Ἕλληνες προσέλαβαν ἐφεξῆς ἄλλα ἐνῆα Ζ Η Θ Ξ Τ Χ Ψ Ω.
Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ οἱ Ἀσσανοὶ ἐσχημάτισαν ἄλλα ἑπτὰ, ὥστε
τούτων μὲν τὸ ἀλφάβητον συνεπληρώθη εἰς 22, τὸ δὲ ἡμίτερον
εἰς 24 γράμματα. Ἡ ἱστορία τοῦ ἀλφαβήτου ἐγράφθη ἀπὸ σοφοῦς
Εὐρωπαίων. Οἱ δὲ ἡμέτεροι νέοι, ἐπειδὴ εἰς πολλοὺς εἶναι γνωστὴν
ἡ ἐξάρετος ἑλληνικὴ γραμματικὴ τοῦ σοφοῦ Γερμανοῦ Θεορίτου, ἔμ-
πορουν νὰ λάβουν ἐννοίαν τινα ἐξ αὐτῆς εἰς σελ. 18 τῆς δευτέρας
ἐκδόσεως.

Ἴων ὁ τοῦ Ξούθου ἐστρατήγησε κατὰ τοῦ Θρακῆς Εὐμόλπου, ἀνέλαβαν ἐκ τούτου πρὸς καιρὸν τὸ ὄνομα Ἴωνες (1). Ἀλλ' αὐτοὶ μὲν ἐπρωτίμῃσαν νὰ ὀνομάζωνται Ἀθηναῖοι, τὸ ὅποιον τοὺς ἐμεινεν ἐφεξῆς διὰ πάντα· τὸ δὲ τῶν Ἴωνων ὄνομα, στείλαντες ἀποικίαν εἰς τὰ βορειότερα τῆς Πελοποννήσου μέρη, τὸ ἐδωκαν εἰς τοὺς αἰγιαλέας Πελασγούς, ἤγουν τοὺς κατοίκους τῆς Ἀχαΐας (2). οὗτοι δὲ ἐκδιωχθέντες ἐκείθεν ἀπὸ τοὺς νοτιωτέρους Πελοποννησίους, καὶ καταφυγόντες εἰς τὴν μητρόπολιν τῶν Ἀττικῶν, ἀποικίσθησαν ἐντεῦθεν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, καὶ εἰς τὰς πλησιοχώρους τῆς νήσου, ὅπου ἔμειναν ἐφεξῆς ὀνομαζόμενοι Ἴωνες (3). Οἱ Ἴωνες λοιπὸν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας ἤρχισαν νὰ ὕμνουσι καὶ νὰ τραγοῦσιν τοὺς πολέμους καὶ τὰ ἀνδραγαθήματα τῶν προγενεστέρων καὶ τῶν συγχρόνων τῶν ὅσα τοὺς ἐπροξένουν θαυμασμόν· καὶ οὕτως ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν τῶν γλῶσσων ἐσχημάτισαν διάλεκτον τινα ποιητικὴν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐφαλλαν, ὡς εἶπα, πολεμικὰ ἔργα, ἢ ἐσυμβούλευαν τοὺς ἄλλους τὰ καθήκοντα. Εἰς τὴν παλαιάν ταύτην ἐπικὴν γλῶσσαν, ἢ ὁποία ὀνομάζεται Ἀττικῆς (4) ἀπὸ Ἀττίδος θυγατρὸς Κραναοῦ, ἀπὸ τὸν ὅποιον εἶχαν τὴν ἐπωνυμίαν καὶ οἱ Κραναοὶ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς (5) ἐγράψαν ἢ Ἰλιάς καὶ Ὀδύσεια τοῦ Ὀμήρου καὶ τὰ ἄλλα ποιήματα τὰ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενα· τοῦ Ἡσιόδου τὰ ποιήματα γνήσια καὶ νόθα, καὶ ἄλλα πολλὰ τὰ ὅποια μᾶς ἠφάνισεν ὁ χρόνος. καὶ ταύτην ἐπροσπαθοῦσαν νὰ μιμηθῶσιν ἐφεξῆς ὅσοι βαφφοδοὶ ἀνεφανήσαν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους χρόνους, ὁποῖος εἶναι ὁ συγγραφεὺς τῶν εἰς τὸν Ὀρφέα ἀποδιδόμενων Ἀργοναυτικῶν, Ἀπολλωνίως Ρόδιος, Κόϊντος Σμυρναῖος καὶ ἄλλοι. Ἡ ἐπικὴ αὕτη διάλεκτος ὀνομάζεται καὶ Ὀμηρικὴ ὑπὸ τινων ἀπὸ τὸν κορυφαῖον τῶν, ὅσοι ἔγραψαν εἰς αὐτὴν, ποιητῶν, καὶ ἀρχαία Ἴωνικὴ πρὸς διάκρισιν ἄλλης νεωτέρας Ἴωνικῆς διαλέκτου, τὴν ὁποίαν ἐμεταχειρίσθησαν ἐφεξῆς εἰς τὰ συγγράμματά των ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ Ἱπποκράτης (6).

Καθὼς οἱ Ἀττικοὶ ἀπέβριψαν τὸ ὄνομα τῶν Πελασγῶν, οὕτω καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἀπεσχέθησαν, ὡς λέγει ὁ Ἡρόδοτος (7), ἀπὸ τοὺς προπάτοράς των Πελασγούς, τοὺς ὁποίους ἐκαταφρόνουν ὡς βαρβάρους, καὶ ἔλαβαν ἄλλα ὀνόματα. Δύω ὅμως γενικώτερα ὀνόματα Δωρικὸν καὶ Αἰολικὸν ἔθνος περιλαμβάναν σχεδὸν ὅλους τοὺς παρεκτὸς τῶν Ἴωνων Ἕλληνας. Τὸ Δωρικὸν καταβάλλαντες ἀπὸ τὰ ὄρη τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τῶν Ἡράκλειδων ἐκατοίκισαν τὴν Δωρίδα εἰς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐντεῦθεν ἐμβῆκαν εἰς τὴν Πελοπόννησον· ἐκεῖθεν δὲ ἔκαμαν διαφόρους ἀποικίας πρὸς ἀνατολὰς εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, καὶ εἰς ἄλλα βορειότερα μέρη, καὶ πρὸς δυσμὰς εἰς τὰς παράλιους χώρας τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας. Οὗτοι ὠμίλουν καὶ ἔγραφαν τὴν Δωρίδα διάλεκτον, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ πλατεσιασμός, ἤγουν ἡ χρῆσις τοῦ α, ὅπου ἡ Ἴωνικὴ μεταχειρίζεται τὸ η, εἶναι εἰς ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους τῆς χαρακτῆρας. Εἰς αὐτὴν ἐφυλάχθησαν πολλοὶ τύποι τῆς Πελασγικῆς γλώσσης μέιναντες εἰς πολλὰς λακωνικὰς λέξεις, καὶ ἐξ αὐτῆς μετέβη-

(1) „Ἀθηναῖοι δὲ, ἐπὶ μὲν Πελασγῶν ἔχοντων τὴν νῦν Ἑλλάδα καλεομένην, ἔσαν Πελασγοὶ ὀνομαζόμενοι Κραναοί· ἐπὶ δὲ Κέρκερος βαλὼν ἐπεκλήθησαν Κεκροπίδαι· ἐνδεκαμένον δὲ Ἐρεχθίδος τὴν ἀρχήν, Ἀθηναῖοι μετωνομάσθησαν. Ἴωνες δὲ τοῦ Ξούθου στρατάρχου γενομένου Ἀθηναίοισιν, ἐκλήθησαν ἀπὸ τούτου Ἴωνες, Ἡρόδ. 8, 44.

(2) Στράβ. 8, σελ. 383.

(3) Στράβ. ἐνθα ἄνωγ. Αἱ μεταβολαὶ αὗται τῶν ὀνομάτων ἔγιναν περὶ πού εἰς τὸ μεταξὺ 1500 καὶ 1400 ἔτος πρὸ Χριστοῦ· ἢ δὲ τῶν Ἴωνων εἰς Ἀσίαν ἀποικία συνέβη περίπου τὸ 1050 πρὸ Χριστοῦ.

(4) Οἱ γραμματικοὶ ταυτίζουσι συνήθως τὴν Ἀττίδα μὲ τὴν Ἀττικὴν διάλεκτον· ἀλλὰ μὲ φαίνεται ὅτι Ἀττικὴ ἦτο ἡ παλαιὰ Ὀμηρικὴ γλῶσσα πρὶν γεννηθῶσιν ἡ νεωτέρα Ἴωνικὴ εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἡ Ἀττικὴ εἰς τὰς Ἀθήνας. Παράβαλε Στράβ. 8, σελ. 533. Κορ.

(5) Στράβ. 8, σελ. 335, 9, σελ. 397.

(6) Οὕτε τόποι εἶναι ἐδῶ, οὕτε σκοπὸς μου νὰ ἐκθέσω τοὺς χαρακτῆρας καὶ ἰδιωτισμούς τῶν διαλέκτων· ἀλλὰ καὶ ταῦτα καὶ τὰ ἐφεξῆς λέγω μόνον ἐν παράδῳ καὶ μὲ συντομίαν, διὰ νὰ δώσω μικροτάτην νύξιν τῆς ἱστορίας τῆς γλώσσης εἰς τοὺς πρωτοπείρους. Περί διαλέκτων εἶναι ἑλληνικὸν σύγγραμμα τὸ τοῦ Γρηγορίου Κορίνθου, καὶ εἰς ξέναις γλώσσαις πολλὰ, μάλιστα δὲ τὸ Graecae Linguae Dialecti τοῦ Μαιτταίρου (Maittaire), ἐξαίρετως ἡ ἐκδοσις τοῦ Στουρζίου ἐν Λειψίᾳ, 1807.

(7) Ἡρόδ. 1, 158.

σαν πολλοί εἰς τῶν Λατίνων τὴν γλῶσσαν· Εἰς αὐτὴν εἶναι γραμμένα τὰ ποιήματα τῶν λυρικῶν ποιητῶν· ἐγράφησαν τὰ συγγράμματα τῶν Πυθαγορικῶν φιλοσόφων, καὶ αἱ παλαιαὶ κωμωδίαι τῆς Σικελίας· ἀλλὰ καὶ τῶν Ἀθηνῶν οἱ τραγωδοποιοὶ ἐλάμβαναν ἀπ' αὐτὴν εἰς τὰς ᾠδὰς των πολλὰς εὐχίους λέξεις καὶ φράσεις.

Αἰολεῖς, παρεκτός τῶν εἰς τὴν Ἀσίαν ἀποικισάντων, ἦσαν οἱ πλείοτεροι κάτοικοι τῆς Θεσσαλίας, οἱ κάτοικοι τῆς Φωκίδος, τῆς Βοιωτίας, καὶ πρὸς βορρᾶν ἕως ὑπεράνω τῆς Δωδώνης ὅσαι εὐρίσκοντο ἑλληνικαὶ φυλαί. Ἐκατοίκουν καὶ πολλὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου μὴ προκατοικηθέντα ἀπὸ τοῦς Δωριεῖς, Π. χ. Ἀχαΐαν, Ἀρκαδίαν, Ἡλιδα, καὶ ἐν γένει Αἰολεῖς ἦσαν ὅλοι ὅσοι δὲν περιείχοντο εἰς τὰ προειρημένα δύο ἑλληνικά ἔθνη. Ἡ διάλεκτος τῶν Αἰολέων, καθὼς καὶ ἡ Δωρικὴ, ἐδιατήρησε πολλοὺς τύπους τῆς ἀρχαίας Πελασγικῆς γλώσσης, καὶ εἰς πολλὰ ἦτο σύμφωνος μὲ τὴν Δωρίδα· διὰ τοῦτο πολλοὶ ἔκριναν ὅτι ἦτο μία καὶ ἡ αὐτὴ αἱ δύο αὗται διάλεκτοι (1). Τὴν ἐμεταχειρίζοντο οἱ Αἰολεῖς εἰς λυρικὰς ᾠδὰς· καὶ εἰς ἡμᾶς τὴν διέσωσαν ἐν μέρει τεμάχια τινὰ τῶν ποιητῶν τούτων φυλαχθέντα, καὶ αἱ περὶ αὐτῆς τῶν γραμματικῶν κρίσεις. Οἱ τύποι τῆς ἡσαν τόσον ἀπομακρυσμένοι ἀπὸ τοῦς τῶν ἄλλων διαλέκτων, ὥστε δυσκόλως ἐνόητο ἀπὸ τοῦς ἄλλους Ἕλληνας, ὅσοι δὲν ἦσαν Αἰολεῖς. Διὰ τοῦτο ὁ Πίνδαρος, Βοιωτὸς τὴν πατρίδα, καὶ ἐπομένως Αἰολεὺς, ἀπέφυγε πολλοὺς αἰολισμούς, καὶ ἐπλησίασε πολὺ εἰς τὴν Δωρικὴν διάλεκτον. Ἐκ τῶν σωζομένων τεμαχίων φαίνεται ὅτι κατὰ διαφόρους τόπους καὶ χρόνους παραλλάζει ἡ διάλεκτος αὕτη, ὡς γίνεται φανερόν ἀπὸ τὰς ᾠδὰς τοῦ Ἀλκαίου, τῆς Σαπφούς, καὶ τῆς Κορίννης.

Μέση τῆς τραχείας διαλέκτου τῶν Αἰολοδωριέων καὶ τῆς μαλακῆς τῶν Ἰωνῶν ἐγεννήθη ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος· Ἡ ἑνωσις ὅλων τῶν Ἀττικῶν φυλῶν εἰς τὰ δίκαια μίαν καὶ τῆς αὐτῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἡ συνδρομὴ πολλῶν ξένων καταφευγόντων εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ πολιτικὰς ταραχὰς καὶ μεταβολάς, ἡ ἐρχομένων χάριν ἐμπορίας, καὶ ἄλλαι πολλαὶ φυσικαὶ καὶ ἡθικαὶ αἰτίαι συνεισέφεραν πολὺ εἰς τὴν γένεσιν τῆς θαυμαστῆς ταύτης διαλέκτου· Πολλὰ ἔχνη τῆς ἀρχαίας Ἀττικῆς φαίνονται ἀκόμη εἰς τὸν παλαιὸν τῆς Ἀττικῆς τραγικὸν ποιητὴν Αἰσχύλον· ἀλλὰ ταῦτα κατ' ὀλίγον ἠφανίσθησαν, καὶ ἔδωκαν τόπον εἰς τὸν ἐγχώριον τῆς διαλέκτου χαρὰκτῆρα, ὅστις φαίνεται καθαρῶς εἰς τὸν Σοφοκλῆν, Εὐριπίδην, Ἀριστοφάνην, Θουκυδίδην, Πλάτωνα, κτλ.

Αἱ διάλεκτοι αὗται δὲν ἔμειναν αἱ αὗται εἰς ὅλον τὸν χρόνον τῆς διαρκείας των· ἀλλὰ πᾶσα σχεδὸν ἑκατονταετηρὶς ἔφερεν ιδιαιτισμούς ἄλλους καὶ ἔκαμνε διαφοροὺς μεταβολὰς εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν διάλεκτον· καὶ πῶς ἦτο δυνατόν νὰ γένη ἄλλως τὸ πρᾶγμα; ἡ γλῶσσα εἶναι εἰκὼν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου· καὶ καθὼς ὁ ἄνθρωπος δὲν μένει πάντοτε εἰς τὴν αὐτὴν κατάστασιν. οὕτω καὶ ἡ γλῶσσα του λαμβάνει ἄλλην καὶ ἄλλην μορφήν. Διὰ τοῦτο ὁ Δωρισμὸς τοῦ Θεοκρίτου εἶναι διάφορος παρὰ τὸν εὐρισκόμενον εἰς ἀρχαιότερα δωρικά συγγράμματα· καὶ ὁ Ἀττικισμὸς τοῦ Δημοσθένους καὶ τῶν ἄλλων ῥητόρων, καθὼς καὶ τῶν ποιητῶν τῆς νεωτέρας κωμωδίας, διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὴν διάλεκτον τῶν ἀρχαιότερων τῆς Ἀττικῆς συγγραφέων.

Παρεκτός τοῦ χρόνου μεγάλην ἔχει δύναμιν καὶ ἡ πολιτικὴ διοίκησις, ἐν ᾧ διατηρεῖται, νὰ συνδιατηρῇ καὶ τὴν γλῶσσαν, ἢ ἂν οὐ μεταβληθῇ νὰ τὴν μεταβάλλῃ. Μαρτύριον τοῦ λόγου εἶναι αἱ παλαιαὶ τῆς Ἑλλάδος διάλεκτοι. διότι ἐν ᾧ ἔσώζετο ἡ ἐλευθερία, πᾶσα πόλις ἐμεταχειρίζετο τὴν πατρίδιν τῆς διαλέκτου εἰς τὰ δημόσια ψηφίσματά της, εἰς μνημεῖα, εἰς νομίσματα, καὶ εἰς παντὸς εἶδους συνάλλαγμα· καὶ πάσης πόλεως συγγραφεὺς ἢ ποιητὴς συνέγραφεν ἢ ἐποίησε εἰς τὴν μητρικὴν του γλῶσσαν· Μαζὴ μὲ τὴν ἐλευθερίαν ἔπαυε καὶ ἡ χρῆσις τῆς διαλέκτου πάσης μίαν πόλεως. Ὡστε περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς τρίτης ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος ἀπέθαναν ὅλαι αἱ διάλεκτοι ὡς πρὸς τὰς συγγραφάς, καὶ μετέβαιναν κατ' ὀλίγον εἰς χαρακτῆρα ἄλλον εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλους συνδιαλέξεις τῶν πρῶν Ἰωνῶν καὶ Αἰολέων καὶ Δωριέων. Ἡ Ἀττικὴ μόνη ἔζησεν ὑπὲρ τὰς ἄλλας καὶ μετὰ τὴν υποδούλωσιν τῶν Ἀθηναίων. Οἱ θαυμαστοὶ συγγραφεῖς της, γεν-

(1) Στράβ. 8, σελ. 333. Κορ. Προδρ. Ἑλλην. βιβλ. σελ. 45.

νηθέντες διὰ τιμὴν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἔδωκαν εἰς αὐτὴν κλέος ὅσον καμμία σχεδὸν ἄλλη γλώσσα τῆς γῆς δὲν ἀπέκτησε· διήγειραν τὴν ἀμίλλαν ὡς καὶ αὐτῶν τῶν δεσποτῶν τῆς Ἀσίας νὰ τὴν μανθάνωσι (1). Εἰς τὰς Ἀθήνας διέμεινε πολὺν καιρὸν ἐφεξῆς ἡ δόξα νὰ διδάσκη τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ῥητορικὴν ὅλους τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ στολίζωνται μὲ τῶν Μουσῶν τὴν λαμπρότητα· καὶ αὐτοὺς τοὺς ὑπερηφάνους νικητὰς τῆς Ῥωμαίου ἐνίκῃ ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων νίκην ἄλλην ὄχι ἄδοξον, νὰ τοὺς ἀνθρωπίζῃ, ἐνῷ μαζὴ μὲ τὴν γλῶσσαν τῆς τοῦ ἐδίδασκε καὶ τὰ ἄλλα Ἀθηναῖα μαθήματα.

Ἀλλὰ πρὶν ἀκόμῃ χάσῃ παντάπασιν τὴν πολιτικὴν ὑπαρξίν των οἱ Ἕλληνες ὁ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνης εἰς τὸν κόσμον ἐμφανισμὸς μετὰ τῶν ἄλλων πολυχρότων μεταβολῶν ἐξήπλωσεν ἐπὶ πλέον, ὡς φέλομεν ἰδεῖν, καὶ ἐνταυτῷ ἡλλοίωσε τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Τὴν γλῶσσαν τῶν Ἀθηναίων ὡς ἐνδοξότεραν ἐμεταχειρίζοντο οἱ βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας, καθὼς τὸ βλέπομεν καὶ ἐξ ἄλλων περιστάσεων, καὶ μάλιστα εἰς τὰς σωζομένας ἐπιστολάς τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου· τὴν μετέφερον ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον. Τῶν Ἀθηναίων τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν σοφίαν παραλαβοῦσαι δύο ἐπίσημοι πόλεις Ἀλεξάνδρεια καὶ Ἀντιόχεια, χορηγούμεναι μάλιστα ἀπὸ βασιλικῆς μεγαλοδορίας ἡμιλλῶντο πρὸς τὴν πρώτην ἀγωνιζόμεναι νὰ φωτίσωσι τοὺς συγχρόνους των· καὶ οὕτως ἐκ τῶν τριῶν τούτων σχολείων ἐξηπλώθη ἡ Ἀττικὴ διάλεκτος κατασταθεῖσα κοινὴ ὅλων τῶν πεπαιδευμένων· ὄχι μόνον Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ Ῥωμαῖοι πολλοὶ σοφοὶ ἐπρόκριναν νὰ διαδίδωσι τὰς ἐννοίας των ἐνδυμένας τὴν εὐπρέπειαν τῆς φωνῆς τῶν Ἑλλήνων. Ἡ γλῶσσα αὕτη πολλὴ ἀπέχεν ἀπὸ τοῦ νὰ δείχνῃ τὰ προτερήματα τῆς ὑπερανθρωπίνου γλώσσης τοῦ Πλάτωνος, ἢ τῆς μελιτώδους τοῦ Ξενοφάντος, ἢ ἄλλου τινὸς ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς τῆς πανενδόξου ἐκείνης ἐποχῆς των· καὶ ὅμως διέσωζεν εὐκρινέστερα καὶ καθαρώτερα τοὺς χαρακτῆρας τῆς παλαιᾶς παρὰ μίαν ἄλλην, τὴν ὁποίαν ἐγέννησεν ἡ ἐφεξῆς περίστασις.

Αἱ εἰς τὴν Ἀσίαν κατασταθεῖσαι Μακεδονικαὶ βασιλεῖαι εἰσέγαγον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ εἰς ἔθνη, τὰ ὅποια ἕως τότε ὠμιλοῦσαν Ἀσιανὰς γλώσσας. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἀναγκασμένοι νὰ γράψωσι ἑλληνιστὶ ἐνῷ ἀκόμῃ διανοοῦντο εἰς τὰς μητρικὰς των γλώσσας ἐγέννησαν ἑλληνικὴν τινα διάλεκτον γεμάτην ἐβραϊσμοῦς, συριασμοῦς, χαλδαϊσμοῦς, σμιγμένην καὶ μὲ πολλὰ ἰδιώματα τῆς Μακεδονικῆς, τὴν ὁποίαν ἤκουαν ἀπὸ τὰ στόματα τοῦ ἐξουσιάσαντος αὐτοὺς ἔθνους· καὶ ἐπειδὴ εἰς ταύτην τὴν διάλεκτον μετεφράσθη μὲν ἡ παλαιὰ Διαθήκη, συνεγράφη δὲ ἡ νέα, τῶν ὁποίων ἡ ἀνάγνωσις ἐγενετο ἐφεξῆς κοινὴ εἰς ὅλους τοὺς χριστιανούς, εἰσεχώρησαν οἱ ἰδιωτισμοὶ τῆς καὶ εἰς τὰ στόματα καὶ εἰς τὰ βιβλία τῶν ἐφεξῆς τόσον βαθεύτερα, ὅσον ἦσαν αἱ εἰρημέναι βίβλοι ἐπεσφραγισμέναι μὲ τὴν ἀγιότητα των εἰς αὐτάς ἐμπεριεχομένων θεῶν μυσηρίων. Ὅλαι αἱ ἐκκλησιαστικαὶ διαταγαί, ὅλα τὰ συγγράμματα τῶν ἁγίων πατέρων, ἐπειδὴ ἐπιστηρίζονται εἰς τὰ θεόπνευστα ταῦτα λόγια, μὲ ὅλον ὅτι οἱ πλείότεροι ἐκ τούτων κατὰ τὰ μέτρα τῆς προκοπῆς του καθέως ἐπρόσπάθουν νὰ μιμῶνται τοὺς παλαιούς των Ἀθηναίων ῥήτορας, ἐξεφράσθησαν εἰς γλῶσσαν βαμμένην μὲ τὰ χρώματα τοῦ χαρακτῆρος ἐκείνου. Μόνοι οἱ λεγόμενοι σοφισταί, ἤγουν οἱ διδάσκοντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν ῥητορικὴν εἰς τὰ σχολεῖα τῶν Ἀθηναίων, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας, τῆς Σμύρνης καὶ ἄλλα· ἤγωνίζοντο νὰ διαφυλάξωσι καθαρόν τὸ Ἀττικὸν ἰδίωμα σπουδάζοντες μὲ κόπους τὴν παλαιὰν γλῶσσαν, μελετῶντες μὲ πολλὴν προσοχὴν τοὺς ἀρχαίους συγγραφῆς της, καὶ μιμούμενοι αὐτοὺς κατὰ τὸ δυνατόν εἰς τὰς λεγομένας μελέτας των, καὶ εἴτι ἄλλο φιλολογικὸν ἢ ἱστορικὸν πόνημα ἐγραψαν αὐτοὶ, καὶ κατὰ μίμησιν αὐτῶν οἱ πολὺ μεταγενέστεροί των.

(1) Ὁ Πλούταρχος διηγεῖται περὶ τοῦ Ὀρόδου βασιλέως Πάρθων, ὅτι ἐδεώρετο εἰς τὸ θέατρον του τὰς τραγωδίας τοῦ Εὐριπίδου καὶ ὅτι Ἀργευστὸς βασιλεὺς Ἀρμενίας ἐγραψε τραγωδίαν καὶ ἱστορίαν ἑλληνιστὶ, Πλούταρχ. Μάρκ. Κράστ. §. 33. Ἰδε καὶ Μέρ. Γ, σελ. πς. ἐνδ. Κορ.

μενος ἀπὸ τὰ ὅρια τοῦ ἀνωφελοῦς ὄγκου καὶ φορτίου. Διὰ τοῦτο τὰ παθητικά καὶ μέσα ῥήματα συμπεριέλαβα εἰς τοὺς τύπους τῶν ἐνεργητικῶν. Τὰ μεσότητος ἢ τρόπου ἐπιρρήματα, ἡγουν τὰ γινόμενα ἀπὸ τῆς γενικῆς πληθυντικῆς τῶν ἐπιθέτων τροπῇ τοῦ ν εἰς ε, ὡς Ἀδίκως ἀπὸ τοῦ Ἀδίκων γενικῆς πληθυντικῆς τοῦ Ἀδίκος, Σαφῶς ἀπὸ τοῦ Σαφῶν γενικῆς πληθυντικῆς τοῦ Σαφῆς κτλ. περιέκλεισα εἰς τὸ ἐπίθετον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου γίνεται ἕκαστον· διότι ταῦτα ἔχοντα τὴν αὐτὴν σημασίαν τοῦ ἐπιθέτου φανερόνουςι μόνον τὸν τρόπον, ἢ τὸ μέσον. Ἀδίκως Π. χ. σημαίνει, Ἐν ἀδικίᾳ, ἢ Σὺν ἀδικίᾳ, ἢ Μὲ ἀδικον τρόπον, ἢ Ἀδικα, ὡς λέγομεν κοινῶς· καὶ εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ γνωρίζῃ τις τὴν δύναμιν τοῦ Ἀδίκος, καὶ νὰ ἀγνοῇ τὴν τοῦ Ἀδίκως. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τὰ ἀφηρημένα λεγόμενα ὀνόματα, ἢ τὰ ἐξ ἐπιθέτων παραγόμενα οὐσιαστικά, ἀφίνονται ἀνεξήγητα μὲ μόνην παραπομπὴν εἰς τὸ ἐπίθετον, ἐκ τοῦ ὁποίου παράγονται· ἀφοῦ Π. χ. ἐξηγήθη τὸ Χρηστός ὅτι σημαίνει καλὸς, τίμιος, χρήσιμος, φανερόν εἶναι, ὅτι τὸ Χρηστότης, ἀφηρημένον ἢ οὐσιαστικὸν τοῦ χρηστός, σημαίνει καλωσύνη, τιμιότης κτλ. Ὅπου δὲ τὰ ἀφηρημένα ταῦτα ὀνόματα ἔχουσι καὶ σημασίαν ἄλλην παρὰ τὰς τοῦ ἐπιθέτου, ἐκ τοῦ ὁποίου παράγονται, ἐκεῖ προστέθη καὶ ἡ χωριστὴ του ἐκείνη σημασία. Ὅταν ἐξ ἐπιθέτου παράγεται ῥημα, ἢ ἐξήγησις γίνεται εἰς ἓν ἐκ τῶν δύο τούτων ὅπου εἶναι ἀναγκαϊότερον, ἢ δὲ τοῦ ἑτέρου παραπέμπεται εἰς τὸ ἐξηγημένον. Τὰ εἰς εὖν λεγόμενα θ έ σε ω ς ἐ π ι ρ ῥ ῆ μ α τ α, τὰ ὁποῖα κυρίως εἶναι οὐδέτερα ἐπίθετα ἔχοντα ἀρσενικὸν μὲν λῆγον εἰς εὖς, θηλυκὸν δὲ εἰς εἶα, ἐξεύρει πᾶς τις ὀλίγην τινα λαβὼν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης γνώσιν, ὅτι ἀναλύονται εἰς τὸ δεῖ, καὶ τὸ ἐνεργητικὸν ἀπαρέμφρατον τοῦ ῥήματος, ἀπὸ τοῦ ὁποίου παράγονται, Π. χ. Ἀναγνωστέον, δεῖ ἀναγνῶναι. Πλευστέον, δεῖ πλεῦσαι. Γραπτέον, δεῖ γράφειν κτλ. τῶν τοιούτων ἡ ἐξήγησις ἦτο περιττή. Εἴπα λοιπὸν μόνον, Πλευστέον, φερ' εἰπεῖν, Σετ. τοῦ πλέω, ἀφίνον εἰς τὸν ἀναγνώστην νὰ νύσῃ εὐκόλως, ὅτι εἶναι Σετικὸν ἢ Σεσεως ὄνομα ἢ ἐπιρρήμα (ὡς ἡ Σελησαν νὰ τὸ ὀνομάσωσιν οἱ γραμματικοί), παραγόμενον ἀπὸ τοῦ Πλέω. Ὅπου ἀπαντῶνται τὰ δύο στίγματα ταῦτα (:), σημαίνουν συντόμως ἐπανάλωφιν τῆς ἐξηγουμένης λέξεως. Εἰς τὴν λέξιν Δικανικὸς Π. χ. ἀντὶ νὰ ἐπαναλάβω εἰς τὸ μεταξὺ τὸ αὐτὸ, προτάσω τοῦ οὐσιαστικοῦ τὰ δύο στίγματα οὕτως. : ἀγών, ἀντὶ νὰ εἴπω Δικανικὸς ἀγών. : εἶδος λόγου, ἀντὶ Δικανικὸν εἶδος λόγου. Τῶν δὲ ῥημάτων ἔχουσι τὸ διπλοῦν στίγμα ἢ αἰ ἐκ πρώτου ὀνομαστικά, ἢ αἰ εἰς αὐτὰ ἀποδιδόμεναι ἐκ τρίτου πτώσεις· ὁμοίως καὶ ἐπὶ ἄλλων περιστάσεων. Τελευταῖον διὰ τὴν συντομίαν ταύτην ἐμεταχειρίσθην ὅλας τὰς συντμήσεις καὶ συγκοπὰς, τὰς ὁποίας μεταχειρίζονται ὅλοι οἱ νεώτεροι λεξικογράφοι, καὶ τὰς ὁποίας εὕρισκει ὁ ἀναγνώστης κατὰ ἀλφάβητον μετὰ τῆς ἀπαιρώσεώς των ὑστερ' ἀπὸ τὰ προλεγόμενα ταῦτα. Τὰ λεξικά χρησιμεύουσιν ὡς ὁδηγὸς εἰς ἀνθρώπους βλέποντας, ἡγουν μαθητὰς στολισμένους μὲ καποῖαν κρίσιν καὶ ἐπιμελείς, ἢ γνωρίζοντας τὴν δύναμιν τῆς γλώσσης· διὰ τοὺς τοιούτους καὶ νὺν σκότος δὲν φέρουσιν αἰ εἰρημέναι-οἰκονομίαι· τοὺς μὴ τοιούτους δὲν ὠφελεῖ καμμία ἐξήγησις οὔτε σύντομος οὔτε ἐκτεταμένη.

Ἐπειδὴ πάσης μιᾶς λέξεως ἡ ἐξήγησις γίνεται ἢ μὲ ἰσοδυναμόντης ἄλλην λέξιν, ἢ (ὅταν ἐλλείπῃ ἡ ἰσοδύναμος) μὲ περιγραφὴν τοῦ σημεινομένου πράγματος, ἢ καποτε καὶ μὲ τὰ δύο πρὸς πλειοτέραν σαφήνειαν· εἶναι φανερόν, ὅτι πολλὰι λέξεις τῆς παλαιᾶς ἡμῶν γλώσσης ταυτιζόμεναι μὲ τὰς τῆς σήμερον ὁμιλουμένης δὲν ἐχρειάζοντο καμμίαν ἐξήγησιν. Ὅταν Π. χ. ἐξηγῇ ὁ Λατῖνος τὴν λέξιν Ἀνθρωπος, ἐξ ἀνάγκης πρέπει νὰ εἴπῃ „Ἀνθρωπος, homo.“ ὁ Γερμανὸς „Ἀνθρωπος, Mensch.“ ὁ Γάλλος „Ἀνθρωπος, l'homme“ καὶ ἄλλου ἔθνους λεξικογράφος θέλει ἐρμηνεύσειν μὲ τὴν ἰσχυρὴν-του λέξιν· ἀλλ' ἐγὼ τί ἔπρεπε νὰ εἴπω ἐνῶ ὅλοι ἐξεύρουσι καὶ τὸνομα καὶ τὸ πᾶγμα; λέξεις λοιπὸν τοιαύτας, αἰ ὁποῖαι διετήρησαν ὁλοκλήρως τὴν παλαιάν των σημασίαν ἕως τὴν σήμερον, Π. χ. Ἀνθρωπος, Θεός, Πλατὺς, Στενός, Εὐλὼν, Φόβος, Φιλάργυρος, Φιλαργυρία κτλ. τὰς ἔγραφα μόνον εἰς τὸν τόπον τῆς πᾶσαν μίαν, καὶ τὰς ἀφῆκα ἀνεξηγήτους καθ' ὅσον γνωστὰς, καὶ ἐξήγησιν μὴ δεχομένας. Ἐὰν δὲ ἡ λέξις ἔχῃ καὶ σημασίαν ἄλλην παρὰ τὴν γνωστὴν, ἐξήγησα ἐφεξῆς τὴν δευτέραν ἢ τρίτην ταύτην σημασίαν. Ἀνθρωπος, φερ' εἰπεῖν, σημαίνει ὁ πάντες ἴσασι,

ὡς ἔλγετο ὁ Δημόκριτος· ἡ πρώτη τοῦ αὐτοῦ σημασία ἀφέθη ἀνεξήγητος ὡς γνωστὴ, καὶ ἐξηγήθη μόνον διὰ τοῦ θηλυτοῦ ἄρθρου εἶναι συνώνυμον τοῦ Γυνή· ἐφεξῆς δὲ προσετέθησαν αἱ ἐκ τούτου προκύπτουσαι σημασίαι καὶ φράσεις. Τοῦτο θέλει παρατηρήσειν ὁ ἀναγνώστης εἰς ὅλον τὸ βιβλίον. Ἐν τῷ λεξικῷ ἦτο ἐξηγητικὸν τῆς ὁποίας ὀμιλοῦμεν γλώσσης, ὡς ἐξηγεῖ τὴν Γαλλικὴν τὸ τῆς Παρισιανῆς ἀκαδημίας, καὶ τὴν Γερμανικὴν τὸ τοῦ Ἀδελούργου, καὶ τὴν Ἰταλικὴν τὸ τῆς Κρούσκας, ἔπρεπε ἀναγκαίως πᾶσα λέξις νὰ ἐρμηνεύεται μὲ περιγραφὴν τοῦ σημειομένου πράγματος· ἀλλ' εἰς γλώσσης παλαιᾶς ἡ-ξένης ἐξήγησιν ἀρκοῦσιν, ὅπου εἶναι δυνατόν, αἱ συνώνυμοι λέξεις τῆς γλώσσης, εἰς τὴν ὁποίαν γράφεται τὸ λεξικόν· ἰδιαίτερος δὲ διὰ ἡμᾶς, ἐν ὧν ταυτίζονται αἱ λέξεις, εἶναι περιττὴ πᾶσα ἐξήγησις. Ἀλλὰ πῶς θέλουσι ἀφελῆ-θῃ οἱ ζητοῦντες διὰ τῆς παλαιᾶς νὰ μάθωσι τὴν νέαν ἡμῶν γλῶσσαν, ὡς εἶναι πολλοὶ φιλέλληνες Εὐρω-παῖοι; Οἱ Εὐρωπαῖοι καμμίαν χρεῖαν δὲν ἔχουσιν ἀπὸ τὰ ἰδικὰ μας ψελλίσματα· ἀλλ' ἐὰν ὑποτεθῇ καὶ τοῦ-το, γνωρίζοντες τὴν δύναμιν τῆς παλαιᾶς λέξεως, πληροφοροῦνται εὐθὺς, ὅτι ἡ προκειμένη λέξις ἔχει ἀπα-ραλλάκτως τὴν αὐτὴν σημασίαν καὶ εἰς τὴν νεωτέραν γλῶσσαν.

Εἰς πολλὰ μέρη ἔκαμα μικρὰν τινα σύγκρισιν τῶν παλαιῶν λέξεων μὲ λέξεις τῆς κοινῆς ἡμῶν γλώσσης. Ὅπου εἶναι τὸ στοιχεῖον Κ., ἡ λέξις εἶναι ἀπὸ τὰς συνηθισμένας εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν ὀμιλίαν. Μέγα μέρος τῶν λέξεων τούτων εἶναι καθαρῶς ἑλληνικαὶ φυλάξασαι τὴν παλαιάν, ἢ μεταπεσοῦσαι εἰς νεω-τέραν σημασίαν· εἶναι δὲ ὅχι ὀλίγοι καὶ ἀλλοφύλοι ἐπιτηδῆσασαι ἄλλη ἄλλωθεν ἀπὸ τὸν τετραπέρατον κό-σμον εἰς τὰ στόματα τῶν Ἑλλήνων· αἱ πρῶται φανερόνους τὴν πλησιεστάτην συγγένειαν τῆς παλαιᾶς μὲ τὴν νεωτέραν γλῶσσαν· αἱ δευτέραι εἶναι ἀναγκαῖαι, ἐπειδὴ δι' αὐτῶν ἐμάσθαιμιν ἐξ ἀρχῆς τὰ πράγματα, καὶ ἐπομένως δι' αὐτῶν ὁδηγούμεθα εἰς κατάληψιν τῶν παλαιῶν, ἕως οὐ αἱ εἰς τὴν παιδείαν πρόοδοι τοῦ γέ-νους νὰ τὰς καταργήσωσι παντάπασιν ἀντικαθιστοῦσαι τὰς ἐθνικὰς καὶ γνησίας. Παρακαλῶ ὅμως τὸν ἀνα-γνώστην νὰ μὴ κρίνῃ τὴν βραχεῖαν καὶ ἐπιτόλαιαν καὶ ἀπεργον ταύτην σύγκρισίν μου ὡς ἔργον γενόμενον μὲ σκοπὸν νὰ εἶναι ἐγγὺς τοῦ τελείου. Σύγκρισιν ὅπως οὐκ ἀκριβῆ δύναται νὰ κατορθώσῃ ὅς τις ἔχει ὅλην τὴν ὕλην τῆς γλώσσης συναγμένην ἐμπροσθέντου, καὶ ὅχι μόνον, ἀλλὰ καὶ φράσεις καὶ τρόπους καὶ ὅλους τοὺς ἰδιωτισμούς της· ἀλλὰ πόθεν εἰς ἐμὲ ταῦτα; Γεννηθεῖς καὶ ἀνατραφεὶς εἰς τὴν Θετταλίαν, μόλις ἐγνώρισα τὴν διάλεκτον, τὴν ὁποίαν ἔαλλον οἱ συντοπίται μου Λαρισσαῖοι, καὶ οἱ ὅχι μακρὰν τῆς Λαρίσης κατοι-κοῦντες Θετταλοὶ. Εἰς τοὺς ἔξω τῆς πατρίδος μου πεδινούς καὶ ὀρεσιτρόφους, οἵτινες ἐφύλαξαν καθαράν ὁπω-σοῦν τὴν γλῶσσαν τῶν ἀπὸ τοὺς ἀγαρηνισμῶν, ἐὰν ὑπῆγα ποτὲ νέος ὢν ἐκ τοῦ διαβατικοῦ, δὲν εἶχα γνῶσιν ἱκανὴν νὰ προσέχω καὶ νὰ σημειῶναι τὰς διαφορὰς τῆς ὀμιλίας. Ἡ ἐν Σμύρνῃ ὀλίγων ἐτῶν διατριβή μου, καὶ ἡ ὀλιγωτέρων ἐτῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει μὲ ἔργα πολυάσχολα, δὲν ἠδύναντο νὰ μὲ χορηγήσωσιν ἱκανὴν ὕλην τῆς λαλουμένης γλώσσης. Αἱ σωζόμεναι ἑλληνικαὶ λέξεις καὶ φράσεις εἰς τὰ στόματα τῶν σημερινῶν Ἀθη-ναίων, Βοιωτῶν, Μεγαρέων, Ἀκαρνανῶν, Αἰτωλῶν, Πελοποννησίων, τῶν κατοικούντων τὰς νήσους τῆς ἑλληνικῆς θαλάσσης μοῦ εἶναι ἀνήκουστοι καὶ ἄγνωστοι. Διὰ ταῦτα ἡ βραχεῖα μου σύγκρισις περιέχει λέξεις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τῆς Θετταλίας, ὅσας ἐνθυμοῦμαι μὲ βεβαιότητα, καί τινας τῆς Σμύρνης, καὶ τοῦ Βυ-ζαντίου. Ἐνδεχόμενον τινὲς ἐξ αὐτῶν νὰ εἶναι καθολικαὶ καὶ χρήσιμοι εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα· ἐνδεχόμε-νον καὶ νὰ ἰδιάζωσιν εἰς μόνους τοὺς τόπους, ὅπου τὰς ἤκουσα· διὰ τοῦτο πολλάκις μὲ τὸ Κ. ἐσύναψα τὸ Οἱ Θεττ. διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν μεμφιμοιρίαν τῶν ὅσοι κρίνωσι μὴ γενικὴν εἰς ὅλους τὴν προκειμένην λέξιν.

Ὅταν οἱ διαφόρων πόλεων καὶ χωρῶν τῆς Ἑλλάδος ἐλλόγιμοι ὁμογενεῖς μας ἀναφλεγόμενοι ἀπὸ τὸν ἐπαινετὸν ζῆλον τοῦ νὰ μορφώσωσι τὴν γλῶσσαν τοῦ ἔθνους, συναθροίσῃ καθεὶς τὰς εἰς τὴν πατρίδα του συνηθεῖς λέξεις καὶ φράσεις καὶ παροιμίας, ἐκ δὲ τῶν μερικῶν τούτων συναθροίσεων ἀποτελεσθῇ ὀλική τις συναγωγή ὅλης τῆς ὕλης τῆς γλώσσης, τότε δὲν μένει νὰ εὐχεται ἡ Ἑλλάς ἄλλο διὰ τὸν καλλωπισμὸν τῆς γλώσσης της, εἰμὴ ἐκ τῶν μελλόντων φιλολόγων μας νὰ ἀποκτήσωσι τινὲς τὴν κρίσιν καὶ ἔξιν καὶ χάριν, τὰ

(Α.)

(η)

Τοῦ Συνειδητοῦ λεξικοῦ ἀποτέλεσμα (1) εἶναι καὶ τὸ τοῦ Γάλλου Πλαγχίου (Planche), τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη ἐν Παρισίοις πρῶτην φορὰν τὸ 1809, καὶ δευτέραν τὸ 1817, καὶ τρίτην τὸ 1823 ἔτος, μονότομον εἰς μέγα 8ον, τὸ πρῶτον ἑλληνικογαλλικὸν λεξικόν, ἡγοῦν ἐρμηνεύον γαλλιστὶ τὰς ἑλληνικὰς λέξεις, καὶ εἰτι ἄλλο ἐργάτη ὑπὸ τῶν νεωτέρων Γάλλων, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν εἶναι πρᾶγμα νέον ἡ πληροφόρια, ὅτι πᾶσα ἐννοια ἐκφραζομένη εἰς τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν τοῦ ἔθνους των εἶναι δραστηκιώτερα παρὰ εἰς τὴν λατινικὴν, πολὺ πλείον ἢ μεταφρασὶς γλώσσης ξένης, ὅποια εἶναι ἡ ἑλληνική. Εἰς τῶν γλωσσῶν τὴν μάθησιν εἶναι ἀνάγκη νὰ αἰσθάνεται ὁ ἀκούων ἀντὶ τίνος γνωστοῦ λαμβάνει τὸν ἐπὶ ἀγνωστον ὄρον.

Ἀρκούν ὅσα εἶπα μέχρι τοῦδε περὶ τῶν ἐπισημοτέρων λεξικογραφῶν τῆς Εὐρώπης. Καιρὸς δὲ εἶναι ἐπιστρέφον μικρὸν εἰς τὴν ὀλίγον ἀρχαιότεραν κατάστασιν τῶν σχολείων τῆς Ἑλλάδος νὰ ρίψω ἕν βλέμμα καὶ εἰς τὰ λεξικά, τὰ ὁποῖα ἐμεταχειρίζομεθα προτύτερα, καὶ εἰς τὰ ὁποῖα ἔχομεν κατὰ τὰς ἡμέρας μας.

Τὰ Ἑλληνικά σχολεῖα, ὅσα διεσώθησαν μετὰ τὴν παγενῇ πῶσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἢ συνειστάθησαν ἐφεξῆς, εἶχαν εἰς χρῆσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν Σουΐδαν, τὸν Ἡσύχιον, καὶ τὸν Μέγαν Ἐτυμολόγον. Μετέπειτα δὲ ἀνεφάνη καὶ ἐπολυπλασιάσθη διὰ πολλῶν τῆς Βενετίας μετατυπώσεων τὸ λεγόμενον Μέγα Λεξικὸν τοῦ Βαρίνου. Βαρῖνος Φαβωρίνος, Κάμηρος, ἐπίσκοπος Νουκερίας, Ἰταλὸς τὴν πατρίδα, ζῶν εἰς τὰς ἀρχαῖς τῆς δεκάτης ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος, διδάχθεις τὰ ἑλληνικά παιδεύματα ἀπὸ ἀνδρῶν Ἑλλήνων, Ἰωάννην Λάσκαριν, ἐσύνθεσε τὸ σύγγραμμά του χαρίζομενος εἰς τὸν μαθητὴν του τὸν ἐκ Μεδίκων Λέοντα δέκατον, πάππαν Ῥώμης, τὸν φίλον καὶ ζήλωτὴν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας, καὶ τὸ ἐξέδωκεν ἐν Ῥώμῃ τὸ 1523 ἔτος. Τοῦτο τὸ ὁγκώδες λεξικόν, τὸ ὁποῖον κυρίως εἶναι ἀντιγραφὴ τῶν ἄρθρων τοῦ Μεγάλου Ἐτυμολογικοῦ, πολλῶν τοῦ Ἡσυχίου καὶ Σουΐδα, καὶ διατεταγμέναι κατὰ σειρὰν ἀλφαβητικὴν αἱ ἀπὸ τὸν Εὐστάθιον μετέτασιν ἐξηγηθεῖσαι εἰς τὰς παρεμβολὰς τοῦ Ὀμηρικοῦ λέξεις (2), ἔχει δύο τὰ μεγαλύτερα σφάλματα, πρῶτον ὅτι μόνον διὰ τὸν Ὀμηρον καὶ διὰ τοὺς ἄλλους ποιητὰς εἶναι χρήσιμον ὡς αὐτοῦ· δευτέρον ὅτι ἐξηγεῖ τὰ ἑλληνικά διὰ τῶν ἑλληνικῶν, καὶ ὑποθέτει ἑλληνιστὴν τὸν σπουδάζοντα νὰ γείνη ἑλληνιστής. Τὸ δευτέρον τοῦτο ἐστερέονεν ἕως πρὸ ὀλίγου τὴν ὑπόληψιν τοῦ Βαρίνου εἰς τὰ σχολεῖα μας. Κανένα ὁλεθριώτερον ἐχθρὸν δὲν ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι ἐμὴ τὰς προλήψεις τῆς κεφαλῆς των, καὶ εἰς κανένα δὲν ὑποτάσσονται ἀσμενέστερα παρὰ εἰς τὰς προλήψεις των!

Γεώργιος Κωνσταντίνου ἐξ Ἰωαννίνων, τῆς νῦν μὲν δυστυχοῦς, πρότερον δὲ περιγενοῦς πόλεως ἐκείνης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔλαβε τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ νεωτέρου τῆς φωτισμοῦ ἡ Ἑλλάς, ὡς τὸ γνωρίζουν ὅλοι μας οἱ φιλόμουσοι, προικισμένος μετὰ κρίσιν ὀρθότεραν τῶν συγχρόνων του, ἐσύνθεσε λεξικὸν ἑλληνικόν εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν, ἐρανισθεὶς αὐτὸ ἀπὸ τὸ ἑλληνικολατινικὸν τοῦ Σκαπούλα, καὶ προσθέσας καὶ ἐξηγήσας πάσας λέξεις εἰς τὴν Λατινικὴν καὶ Ἰταλικὴν γλῶσσαν, καὶ τυπώσας αὐτὸ μονότομον ἐν Βενετίᾳ τὸ 1754 ἔτος εἰς 4ον. Ὅσον καὶ ἂν ᾗτο ἀτελὲς τὸ βιβλίον τοῦτο (καὶ πῶς ἡδύνατο νὰ εἶναι τέλειον εἰς τοιοῦτον

(1) Ὁ Πλάχιος ἀπηνέχθη τὸ λεξικὸν τοῦ ἀπὸ τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου, ὡς λέγει καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν καὶ εἰς τὸ προοίμιον τῆς βίβλου· πρῶτος ὅμως συνέγραψε Ἑλληνικογαλλικὸν λεξικὸν κινηθεὶς ἀπὸ τοῦ παραδείγματος τοῦ Συνειδήτου, τὸν ὁποῖον ἐπαινεῖ καὶ αὐτὸς καὶ φέρει ἐπαινετὴν του καὶ τὸν Βοισσονάδιον (Boissonade). Ἰδοὺ οἱ λόγοι του, „le Dictionnaire Grec-Allemand de M. Schneider a obtenu, dans toute l'Europe, le plus grand succès. Si les jeunes étudiants des Universités d'Allemagne apprennent la langue grecque dans un Dictionnaire Grec-Allemand, pour quoi donc nos jeunes Français n'auroient-ils pas la facilité de l'apprendre dans un Dictionnaire Grec-Français? preface de la première édit. pag. VII. ἐφεξῆς ἐπιφέρει ἀντιρρήσεις τοῦ Βοισσοναδίου κατ' ἐκείνων τῶν Γάλλων, οἵτινες ἤθελαν νὰ γράφονται λεξικά ἑλληνολατινικά, καὶ ὄχι ἑλληνογαλλικά, καθὼς καὶ ἡμεῖς πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἐπροειράμεν νὰ ἔχομεν Βαρίνου παρὰ λεξικά γραμμένα εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν μας.

(2) Νὰ ἀποδείξω τὸ λεγόμενον μετὰ συγκρίσιν τῶν ἄρθρων τοῦ Βαρίνου πρὸς τὰς τοῦ Εὐσταθίου ἐξηγήσεις, ἥτε μὲν ἐβλάβην πολὺ μὲν κρᾶν τοῦ σκοποῦ μου. Ὅστις ἔχει τὰς Ῥαφιδίας τῆς τοῦ Ὀμήρου Βολιτσίας ἐκδόσεως, ὅπου κατ' ἐπιτομήν περιέχονται ἐξηγήσεις τοῦ Εὐσταθίου ἔμπορεῖ νὰ κάμῃ πρόχειρον τὴν δοκίμην. Δε συγκρίνῃ Π. χ. τὸ εἰς Ἰλ. α. σελ. 59 Ἑκαπλότατε, ἐξηγημένον ἀπὸ τὸν Εὐστάθιον, μετὰ τοῦ Βαρίνου Ἑκαπλότατε, καὶ εἶλει ἰδεῖν προφανῶς τὴν ταυτότητα των.

μέτριον μέγεθος ἐνῶ ἑρμηνεύει πᾶσαν μίαν ἑλληνικὴν λέξιν εἰς τρεῖς διαφόρους γλώσσας;) εἰσέχθη εἰς τὰ σχολεῖα μας, μετετυπώθη πολλάκις μὲ προσθήκας ἄλλων λογίων ἀνδρῶν, καὶ ὠφέλησε τὴν ἑλληνικὴν νεο-λαίαν, μ' ὅλον ὅτι ἐκράνυζαν κατ' αὐτοῦ ὅλοι οἱ προστάται τοῦ Μεγάλου Λεξικοῦ, κατακρίνοντας τὴν χυδαιολογίαν του, καὶ ἐπαινοῦντες τὸν ἑλληνισμὸν ἐκείνου.

Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ 1800 ἔτους καὶ ἐφεξῆς αἱ γινόμεναι πρόοδοι εἰς τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ πολλὰ-χοῦ μὲν τῆς Ἑλλάδος, ἐξαιρέτως δὲ ἐν Βουκορεστίοις ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μακαρίτου Λάμπρου Φωτιάδου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, ἔκαμαν πολλοὺς συνεισθεῖς τοῦ γένους μας νὰ καταλάβουν ἐπισθετητότερα τὴν χρεῖαν διδακτικοῦ ὅπως οὖν τῆς γλώσσης λεξικοῦ, ἐπειδὴ τὸ μέγα τοῦ Βαρίνου ἐκρίθη, ὡς εἶναι, μηδὲν διὰ τὴν ὠφέλειαν τῶν σπουδάζοντων, τὸ δὲ τοῦ Γεωργίου πολλὰ ἀτελές. Ἐκ Βουκορεστίων κινήθην τὸ ζήτημα, Πῶς ἐμπορεῖ νὰ συνταχθῇ λεξικὸν χρῆσιμον εἰς τὰ σχολεῖα μας, ἔλαβε δὲ ὁ δρόμος, τὸν ἕνα εἰς Βιένναν τῆς Αὐστρίας, ὅπου τὸ ἐνηγκαλίσθη ὁ τότε ἐφημερεύων Ἀρχιμανδρίτης Ἀνθίμος Γαζῆς· τὸν δὲ ἄλλον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου τὸ ὑπεδέχθη ἡ Πατριαρχικὴ τοῦ Κουρουτσεσμέ Σχολή, καὶ ἐπεχείρησε τὴν ἐκτέλεσίν του διὰ διαφόρων ἐλλογίμων ἀνδρῶν τοῦ γένους μας. Θέλω ὁμιλήσειν πρῶτον περὶ τοῦ πρώτου, καὶ δευτέρου περὶ τοῦ δευτέρου.

Ἀνθίμος ὁ Γαζῆς, καλέσας καὶ ἐμὲ συνεισθεῖν τοῦ ἀγῶνος του, ἐπεχείρησε τὴν σύνταξιν τοῦ λεξικοῦ περὶ τὰ τέλη τοῦ 1804 ἔτους. Διάφορα περιστατικὰ, τὰ ὁποῖα εἶναι περιττὸν νὰ δηγοῦμαι, ἐμάκρυναν ἐμὲ ἀπὸ τὴν συνεισθεῖαν. Ὁ Γαζῆς μόνος εἶχε κατ' ἀρχάς τὴν πρώτην ἐκδοσιν τοῦ Σνειδερικοῦ λεξικοῦ, μετὰ ταῦτα καὶ τὴν δευτέραν δημοσιευσθεῖσαν τὸ 1805 ἔτος, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐμετάφρασε τὸ λεξικόν. Κρίσεις, ἐτυμολογίαι, παραγωγαὶ λέξεων, ἀμφιβολίαι, παραδείγματα εἶναι ὅλα τοῦ Σνειδέρου· οἱ κόποι ὁμως τοῦ Γαζῆ διὰ τὴν μετάφρασιν εἶναι μεγάλοι, καὶ ἤθελαν εἶσθαι μεγαλύτεροι, εἰάν ἐδιώρθονεν αὐτὸς καὶ τὴν τύπωσιν, τῆς ὁποίας εὐρύκε κατ' εὐτυχίαν διορθωτὴν τὸν φιλόπονον Βλαντῆν εἰς τὴν Βενετίαν, ὅπου ἐτυπώθη τρίτος ἡ βίβλος εἰς μέγα 4ον 1809, 1812, 1816. Ἐδωκεν ὁ Ἀνθίμος Γαζῆς εἰς τὸ γένος του ὠφέλιμον λεξικόν καὶ καλλίτερον ἀφ' ὅσα εἶχαμεν ἕως τότε· ἢ, νὰ εἶπω κάλλιον, ἀπέκτισαμεν λεξικόν ἐνῶ δὲν εἶχαμεν ἀκόμη. Διὰ τοῦτο θέλει ἐπαινεῖσθαι πάντοτε μεταξὺ τῶν ὁμογενῶν του.

Τοῦ Κουρουτσεσμείου μεγάλου λεξικοῦ, ὀνομασθέντος Κιβωτὸς, ὕλη εἶναι ὁ Θησαυρὸς τοῦ Στεφάνου μεταφρασμένος εἰς τὴν κοινὴν ἡμῶν γλῶσσαν ὑπὸ τινὸς Βλαστοῦ ἱατροῦ Κρητὸς, καὶ χειρόγραφόν τι λεξικὸν φιλοπονούμενον ἐκ πολλῶν ἡδὴ ἐτῶν ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ ἐξ Ἀγράφων ἐν Ἰασίῳ· τὸ δεῦτερον τοῦτο (διότι ἴδα καὶ τὰ δύο, ἐνῶ κατὰ τὸ 1814, 1815 ἔτος ἐσχολάρχουν τὴν σχολὴν ἐκείνην) ἦτο λεξικόν μόνον τῶν ῥημάτων μὲ ἱκανὴν ἐκτασίαν ἐξηγημένων. Ἡ ὕλη αὕτη παρεδόθη εἰς διαφόρους λογίους νὰ τὴν μορφώσωσι καὶ νὰ τὴν διορθώσωσι, καὶ τελευταῖον ἐφορτίσθη ἡ φροντίς ὅλη εἰς Νικόλαον Λογάδην. Μετὰ πολλὰς σκέψεις, τὰς ὁποίας ἔκαμαν ὁ κληρὸς καὶ οἱ τότε ἄρχοντες τοῦ Φαναρίου, ἐκρίθη νὰ ἐξηγηθοῦν αἱ λέξεις ὅχι εἰς τὴν χυδαίαν καὶ ταπεινὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἑλληνικὴν τὴν ἀρχαίαν. Μ' ὅλας τὰς πολυλογίας καὶ περιττὰς ἐξηγήσεις (1), καὶ τὴν ἀνικανότητά των ἀπὸ παλαιὰς ἐκδόσεις παρεφθαρμένων λέξεων καὶ ἐσφαλμένων ἀναγνώσεων, ἡ Κιβωτὸς ἤθελε περιέχειν καὶ πολλὰ ὠφέλιμα, εἰάν ἐτυπώνετο ὅλη. Ὁ πρῶτος τῆς τόμος εἰς ὁλόκληρον φύλλον περιέχων τέσσαρα τὰ πρῶτα στοιχεῖα, ἐφάνη τὸ 1819. ὁ δεῦτερος, τὸ 1821 ἔτος, τοῦ τρίτου καὶ τῶν ἐφεξῆς τὴν τύπωσιν διέκοψαν αἱ φρικκωδέσταται σκηναὶ τοῦ 1821 ἔτους.

(1) Εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἀπαθείας κρίσεώς μου μὲ συγχωρεῖται νὰ ἀναφέρω ἓν παράδειγμα περιττολογου ἐξηγήσεως. „Διακόσιοι.“ „Οἱ δύο ἑκατοντάδων ὄντες, οἱ δυνάμει ἑκατοντάδων παριστώμενοι, οἱ εἰς τὸν ἑκατὸν περιλαμβανόμενοι, ταυτὸν εἰπεῖν οἱ εἰκοτάκις τὸ δεῖ.“ καὶ περιλαμβάνοντες ἡ παριστώμενοι“ κτλ.

Σπυριδων Βλαντής εξέδωκε μονότομον ἐν Βενετίᾳ τὸ 1821 ἔτος εἰς 4ον λεξικὸν πρόχειρον, χωρὶς τὸ ἐτυμολογικὸν μέρος τῶν λέξεων, ἔχων βάσιν, ὡς αὐτὸς λέγει εἰς τὸ προοίμιόν του, τὸ λεξικὸν τοῦ Γεωργίου, τὸ ὁποῖον παρέβαλε μὲ τὸ τοῦ Ἀνδρέου Γαζή, καὶ τὸ ἀνεπλήρωσεν, ὡς λέγει, καὶ ἀπ' αὐτὸ καὶ ἀπὸ ἄλλων λεξικῶν τῶν δοκιμωτέρων. Τὸ λεξικὸν τοῦτο, διότι ἐξηγεῖ τὰς λέξεις εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν, εἶναι ἀρκετὰ χρήσιμον εἰς τοὺς ἀρχαρίους μαθητὰς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης· καὶ ὁ πολλαχῶς ὠφελήσας τὴν ἑλληνικὴν νεολαίαν Βλαντής εἶναι καὶ κατὰ τοῦτο ἀξιεπαινος.

Μετὰ τὰ εἰρημένα Λεξικά ἀκολουθεῖ τὸ ἰδικόν μου τοῦτο, ἐὰν πρέπη νὰ ὀνομάσω ἰδικόν μου πόνημα, εἰς τὸ ὁποῖον παρὰ τὸ ἐπίπονον ἔργον τῆς μεταφράσεως καὶ ἀπαντήσεως ἀπὸ τὰ βιβλία τῶν ἐνδόξων φιλολόγων τοῦ καιροῦ μας, καὶ παρὰ τὸ ἐπιπονώτερον τῆς διορθώσεως τοῦ τύπου τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι ἰδικόν μου· ἄρκει, ἐὰν δὲν διέστρεψα καὶ τὰ καλὰ τῶν ἄλλων. Ἡ ἐπιθυμία μου ἦτο ἀρχαιοτέρα παρὰ τὴν ἐπιχείρησίν μου, καὶ σχεδὸν σύγχρονος τῆς μὲ τὸν Γαζὴν ὀλιγοχρονίου συνεργασίας μου· ἠψέχθη ὅμως ἐτι μᾶλλον, ὅποτε σχολαρχῶν τὸ τῆς Σμύρνης Γυμνασίον ἐβλεπα φανερά τὴν χρεῖαν λεξικοῦ προχείρου διὰ τοὺς μαθητὰς, καὶ πολλάκις ἐπρόβαλα τοὺς συναδελφούς μου διδασκάλους νὰ ἐπιχειρήσωμεν κοινῶς σύνταξιν λεξικοῦ χρήσιμον εἰς τοὺς σπουδάζοντας νέους, τὸ ὁποῖον μετὰ τῆς συντομίας νὰ διασώξῃ καὶ τὴν σαφήνειαν, ὅσον ἐνδέχεται. Περιστάσεις διάφοροι ἐμποδίσαν τὴν κοινὴν ἐπιχείρησιν. Ὅταν δὲ κατὰ τὸ 1819 ἔτος περιῆλθα τὰ ἐπιστημότερα πανεπιστήμια τῆς μουστροφίου τῶν Γερμανῶν χώρας, ἤκουσα πολλοὺς σοφοὺς ἀνδράς ἐπαινοῦντας τὸ Ρεϊμερικὸν λεξικόν. Ἄλλ' ἐν Βερολίνῳ ὁ ἀείμνηστος Οὐόλφιος, πρὸς τὸν ὁποῖον εἶχα κοινοποιήσιν τὴν ἔφασίν μου, καὶ ὅτι σκοπὸν εἶχα νὰ ἀναπληρώσω τὸ τοῦ Διλλενίου ἀπὸ τὸ Σνειδέρικόν, μ' ἐπαράκινησε νὰ προτιμήσω τὸ τοῦ Ρεϊμέρου, ὡς κριτικώτερον, ὀρθώτερον, καὶ εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἐτυμολογίας πολὺ εὐτυχέστερον καὶ ἀπὸ τὸ τοῦ Σνειδέρου. Ἀγαθὴ τύχη! εἶπα· ἀνεῖρήφω ὁ κύβος! Ἦτο τότε τῆς τρίτης ἐκδόσεως ὁ πρῶτος τόμος εἰς φῶς. Ἐπεχείρησα λοιπὸν τὸ ἔργον εὐθύς· καὶ ἐπιστρέψας εἰς Σμύρνην τὸ 1820 ἔτος προσηλώθην τόσον εἰς αὐτὸ, ὥστε δὲν ἤξευρα παντάπασιν, μὴδ' ἴδελα νὰ ἐξεύρω τί γίνεται εἰς τὸν κόσμον. Ἡγωνιζόμεν νὰ τελειώσω ἀπλῆν τὴν μετάφρασιν τοῦ γρηγορώτερον, καὶ ἔπειτα μὲ ἄνεσιν καὶ κατ' ὀλίγον ἐπιθεωρῶν καὶ συμπληρώνων μὲ προσοχὴν τὸ ἔργον νὰ τὸ ἐκδώσω ὁπόταν μὲ φανῇ καιρὸς ἀρμόδιος.

Τοιοῦτον ἔργον ἔχοντα εἰς χεῖρας καὶ τοιαῦτα διανοούμενον Ἄρης αἰματοσφαγῆς ἐφορμήσας αἰφνιδίως εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ ἠνάγκαζε νὰ καταφύγω πανέστιος εἰς Τεργέστην· ἐκεῖθεν δὲ ἐλθόντα ἐνταῦθα δι' ἀναγκαίας ὑποθέσεις, ἀπρόοπτοι περιστάσεις καὶ ἀνεξήγητοι αἰτίαι μ' ἐπρόσταξαν νὰ μὴ μεταβάλλω τόπον. Παραμυθία τῶν θλίψεων εἶναι ἡ μὲ τὰς Μούσας συνομιλία. Ἐξηκολούθησα λοιπὸν τὴν ἐργασίαν τοῦ λεξικοῦ· καὶ μετὰ τεσσάρων ὁλοκληρῶν ἐνιαυτῶν ἀδιακόπους ἀγῶνας, προσαριθμουμένου καὶ ἐνὸς ἀρχήτερα, ἔφθασα εἰς τὸ τέλος. Ἀλλὰ πρὶν ὁμιλήσω περὶ τῆς τυπώσεώς του ἀναγκαῖον εἶναι νὰ εἶπω συντόμως περὶ τῶν ἐν αὐτῷ περιεχομένων.

Τὸ ἐτυμολογικὸν μέρος τῶν λέξεων, αἱ κρίσεις περὶ τῶν νομιζομένων σφαλερῶν ἀναγνώσεων, παραβολαὶ γινόμεναι σποράδην μὲ γλώσσας Εὐρωπαϊκὰς, πόλεμος κατὰ τῶν γραμματικῶν, εἰς ἕνα λόγον ὅλον τὸ οὐσιώδες μέρος, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει τὸν Λεξικοσυντάκτην, εἶναι ἔργον τοῦ σοφοῦ Γερμανοῦ Ρεϊμέρου. Εἰς ἐμὲ δὲ ἀνήκουσιν ἡ εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλῶσσαν ἐξηγήσεις τῶν λέξεων, ἡ συντόμευσις τῆς παραβολῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης μὲ τὴν γερμανικὴν, καὶ πολλῶν γερμανικῶν λέξεων πρὸς ἀλλήλας καὶ μὲ διαφόρους διαλέκτους τῆς Γερμανίας, καὶ ἡ ἀποφυγὴ τοῦ σφοδροῦ πολέμου κατὰ νεωτέρων φιλολόγων ὁμογενῶν μου, καὶ ἐξαιρέτως κατὰ τοῦ Πασσοβίου, τὸν ὁποῖον συχνάκις ἐλέγχει εἰς τὴν τελευταίαν του ἐκδοσὶν ὀνομάζων αὐτὸν ἑλληνιστὴ Μεταγραφέα, διότι ἀντέγραψεν ἀπὸ τὸ λεξικόν τοῦτο πολλὰς γνώμας εἰς τὸ ἰδικόν του. Ὅτι ἦτο ἀνάρμοστον εἰς ἐμὲ νὰ κρατήσω ὅλα ταῦτα, πᾶς τις τὸ καταλαμβάνει χωρὶς ἰδικὴν μου περιττὴν ἐξήγησιν.

Κατέστρωσα τὰς λέξεις κατὰ τὴν τάξιν τῆς τρίτης ἐκδόσεως τοῦ 'Ρεϊμερικοῦ λεξικοῦ, καὶ τὰς διέταξα καλῆτερα ἐξεξῆς ὅσον ἠδυνήθην, ὅταν, ἐνῶ ἠτοίμαζα τὴν τύπωσιν τῶν χειρογράφων μου, ἐφάνη τῆς τετάρτης ὁ πρῶτος τόμος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον, καὶ ἀπὸ τὸν πέρυσιν ἐκδοθέντα δεύτερον παρέλαβα ὅλα τὰ προσθεσμεμένα. Ἐπειδὴ δὲ πολλὰς ἐκ προσθέσεων συνθέτους λέξεις παρέλειπεν ὁ 'Ρεϊμερος ὡς εὐλήπτους εἰς τοὺς ὁμογενεῖς τοῦ σπουδαστὰς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, φροντίζων ἐγὼ διὰ τὸ τέλειον ὁπασοῦν, τὰς ἀνεπλήρωσα ὅλας ἀπὸ τοῦ Σινειδερικοῦ λεξικοῦ τὴν τελευταίαν ἐκδοσιν μὲ ἐπιπόλαιον ἐξήγησιν τῆς σημασίας των. Τὰ σημεῖα τῆς προσωδίας, ἤγουν τοῦ μακροῦ καὶ τοῦ βραχείου χρόνου ἐμεταχειρίσθην πανταχοῦ ὡς ὁ 'Ρεϊμερος, ὑπογράφας εἰς τὰ δίχρονα τὸν οἰκείον των χρόνον, ἐπειδὴ ἡ ἐπιγραφή ἔχει τὴν δυσκολίαν ταύτην, ὅτι πολλάκις τὸ αὐτὸ γράμμα δέχεται καὶ σημεῖον χρόνου καὶ σημεῖον τόνου, τὰ ὅποια δυσκόλως ἐμποροῦν νὰ ἐπιγραφοῦν καὶ τὰ δύο ὁμοῦ, μάλιστα εἰς μικρὰ καὶ πυκνὰ γράμματα, εὐκολώτερα δὲ ὑπογράφεται μὲν ὁ χρόνος, ἐπιγράφεται δὲ ὁ τόνος.

Πολλὰς λέξεις ἀφῆκεν ὁ 'Ρεϊμερος ἀμαρτυρήτους μὲ ἀξιοπιστίαν συγγραφῶν. Διὰ τοῦτο ἐπρόσθεσα ἀπὸ τὴν τρίτην τοῦ Σινειδερικοῦ λεξικοῦ ἐκδοσιν καὶ ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς παραδείγματα· πολλὰχοῦ δὲ διὰ συντομίαν ἐσημείωσα μόνον τὰ τῶν συγγραφῶν χωρία, ὅπου ἀπαντᾷται ἡ λέξις· ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξεύρῃ ὁ ἀναγνώστης εἰς ποίας ἐκδόσεις πρέπει νὰ ζητήσῃ τὸν προσκαλούμενον μάρτυρα συγγραφέα, πρέπει νὰ τὸν φανερώσῃ τῆς τῶν κυριωτέρων συγγραφῶν ἐμεταχειρίσθῃ ὁ Σινειδερικός, τὰς ὁποίας πρέπει νὰ ἐξετάσῃ καὶ ὁ ὁδηγούμενος ἀπὸ τὸ παρὸν λεξικόν. Ἰπποκράτους ἀναφέρεται πάντοτε ἡ ἐκδοσις τοῦ Φορσερίου γενομένη ἐν Γενεύῃ κατὰ τὸ 1657 ἔτος· κἄποτε δὲ καὶ ἡ τοῦ Λινδίνου (Linden) μὲ προσθήκην τοῦ Lind. τοῦ 'Αριστίδους ἡ ἐκδοσις τοῦ Ἰεββίου (Jebbis)· τοῦ Ἰωσήπου ἡ τοῦ Αὐερκαμπίου (Hauerkampi)· οἱ ῥήτορες καὶ ὁ Πλούταρχος καὶ Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς τοῦ 'Ρεϊσκίου· ἀλλ' εἰς τὸν Πλούταρχον ὅπου προστίθεται τὸ H, σημαίνεται ἡ τοῦ Οὐττενίου (Hutten) ἐκδοσις· τοῦ Λουκιανοῦ ἡ δεκάτομος τῶν δύο γεφυρῶν (Biponte). Στράβων συνήθως μὲν ὁ εἰς Ἀμστελῶδαμον ἐκδοθεὶς τὸ 1707 ἔτος· ὅπου δὲ προστίθεται S. ἢ Sieb. σημαίνεται ἡ ἐκδοσις τοῦ Σειβέγκου (Siebenkees). Ἰωάννου Σποβαίου τῶν φυσικῶν ἐκλογῶν ἡ ἐκδοσις τοῦ Ἑρήνου (Heren), κτλ.

Αἱ ἐκδόσεις τοῦ ἡμετέρου Κοραῆ συνεισέφεραν πλῆθος πολὺ λέξεων εἰς πλουτισμὸν τῶν νεωτέρων λεξικῶν· διότι εἰς αὐτὰς ἐφάνερωσε πολλὰς λέξεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ἦσαν πρότερον καταχωρισμέναι εἰς τὰ λεξικά. Διὰ νὰ σιωπήσω τὰς πολλὰς ἀποφεύγων τὴν πολυλογίαν, ἀρκεῖ νὰ ἀναφέρω εἰς παράδειγμα τὴν λέξιν Μάκρος συνώνυμον τοῦ Μῆκος, εὐρισκομένην τὴν σήμερον εἰς τὰ στόματα ὅλου τοῦ ἑλληνικοῦ γένους, καὶ ἐκ τῶν παλαιῶν σωζομένην εἰς μόνον τὸν Ἀριστοφάνην ('Ορν. 1131) „ὦ Πόσειδον τοῦ ΜΑΚΡΟΥΣ.“ Ἀφοῦ πρῶτον ὁ Κοραῆς τὴν ἐφάνερωσεν εἰς τὸν Ἠλιόδωρον (Τομ. Β, σελ. 131), τότε τὴν ἐκαταχώρισε καὶ ὁ Σινειδερικός καὶ ὁ 'Ρεϊμερος εἰς τὰς τρίτας ἐκδόσεις τῶν λεξικῶν των. Τὸ μάκρος μᾶς πληροφορεῖ νὰ μὴ καταφρονῶμεν τὸ τῆς συνηθείας Μακρὺς συνώνυμον τοῦ Μακρός· διότι καθὼς ἀπὸ τοῦ τάχος ἐγενεταχὺς, οὕτως ἐσώζετο βέβαια εἰς τοὺς παλαιούς καὶ τὸ Μακρὺς ἀπὸ τοῦ Μάκρος· καὶ ἐπομένως, καθὼς εἶναι ταχύτερος, βραδύτερος, γλυκύτερος κτλ. κανονικὰ καὶ καλὰ, ἀπαράλλακτα εἶναι κανονικὸν καὶ τὸ Μακρύτερος, τὸ ὁποῖον συνηθίζομεν τὴν σήμερον. Τὰς παρατηρηθείσας λοιπὸν ὑπὸ τοῦ Κοραῆ λέξεις, ἡ διόρθωθεύσας, ἢ ἄλλως πως κριθείσας εἰς τὰς γνωστάς μου ἐκδόσεις του κατεχώρισα εἰς τὸ λεξικὸν ὑπογράφας τὸ ὄνομα τοῦ ἀνακαλύψαντος, προκαταχωρίσθεις πολλὰς ἤδη ἀπὸ τὸν Σινειδερικόν, ὅσαι τοῦ ἦσαν γνωσταὶ ἕως τοῦ 1810 ἔτους, μὲ τὴν αὐτὴν ὀνομασίαν τοῦ εὐρέτου, πολλὰς δὲ καὶ ἀπὸ τὸν 'Ρεϊμερον ἀνωνόμως.

Οἱ συντάττει τῶν μετρίου μεγέθους λεξικῶν, καθὼς ὁ Σινειδερικός, 'Ρεϊμερος, καὶ ἄλλοι ὅμοιοί των, διὰ νὰ μὴ ὑπερογκώσωσι τὰ συντάγματά των, ἐμεταχειρίσθην πολλοὺς τρόπους συντομίας χωρὶς νὰ κολοβώσωσι τὸ ὄφελος τῶν μελετῶντων. Τὰς συντομίας ταύτας ἀνάγκη ἦτο νὰ φυλάξω καὶ ἐγὼ, ἀπὸ μακρυνά-

νατον; Όλα τὰ ἔχει σχεπασμένα ἢ βαρβαρότης μὲ βαθεῖαν ὀμίχλην, ποιμέτινοῦτι φίλην, κλέπτῃ δὲ τι νυκτὸς αἰμείνω. Ἄλλὰ Ζεῦ πάτερ, ποιήσον αἴθερην!

Ἔως οὖν νὰ λάμψῃ ἡ αἴθερ ἀὕτη, καὶ διὰ τῆς παραβολῆς καὶ ὀνομασίας τῶν νεωτέρων, νὰ γνωσθῶσι καὶ εἰς ἡμᾶς τὰ ἀρχαῖα προγονικά ἡμῶν καλὰ, ἔως τότε τὰ λεξικά τῆς παλαιᾶς ἡμῶν γλώσσης δέλου εἶσθαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀτελεῖς σκιαγραφίαι τῶν πραγμάτων, ἢ ἀπλᾶ καταδείξεις εἰς ποῖον γένος ἀνάγεται πᾶσα μία λέξις. Σέλομεν σημειοῦν μόνον ὅτι ἡ λέξις εἶναι Π. χ. γεωργικὴ, μαγειρικὴ, μηχανικὴ, δικανικὴ, ὅτι σημαίνει εἶδος βοτάνης κτλ. ἀλλὰ τίς εἶναι ἱκανὸς νὰ προσδιορίσῃ ποῖον ὄργανον τῆς γεωργικῆς ἢ ποῖον ἀνάλογον, ποῖον σκεῦος τοῦ μαγειρείου σημαίνει, ἢ πῶς ὀνομάζεται ἡ βοτάνη ἐκείνη εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν σήμερον; περὶ τοῦ ἐσχάτου τούτου μάλιστα, καὶ ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι εἶναι τις ἀπὸ τῶν ἡμετέρων βοτανολόγος (καθὼς χάριτι θεῶν εἶναι πολλοὶ, ὅσοι ἐπρόσεξαν ἰδίως εἰς τοῦτο διδασκόμενοι τὴν θεῖαν ἐπιστήμην τοῦ Ἰπποκράτους), τίποτε ἄλλο δὲν ἐμπορεῖ νὰ ἐξεύρῃ πλεόν εἰμὴ ὅτι αἱ βοτάναι φέρονται τοῦτο ἢ ἔκτιστο τὸ ὄνομα εἰς τὸ σύστημα τοῦ Λινναίου κατὰ τὰς γνώμας τῶν νεωτέρων βοτανολόγων· ἀλλ' ὅταν οὗτοι εὐτυχήσωσι νὰ περιέλθωσιν ἐν ἀνέσει τὴν Ἑλλάδα, νὰ περιγράψωσι τὰς βοτάνας τῆς, νὰ μᾶς φανερώσωσι πῶς ὀνομάζουσι πολλὰς ἐκ τούτων οἱ χωρικοὶ μας, νὰ συγκρίνωσι τὰ ὀνόματά των μὲ τὰ ἀρχαῖα τὰ σωζόμενα εἰς τοὺς περὶ φυτῶν συγγραφάντας· τότε οἱ νέοι μας οὗτοι θεόφραστοι δέλου μᾶς διδάξουν νὰ γνωρίζωμεν μὲ ἑλληνικά ὀνόματα πολλὰ περισσώτερα φυτὰ παρὰ μόνον ἴσως τὴν πσυκιδάαν ὅτι εἶναι ἡ κνίδη, καὶ τὸ τριαντάφυλλον ὅτι εἶναι τὸ ῥόδον.

Βέβαιον εἶναι, ὅτι ἀφοῦ ἐξηγηθῶσιν, ὡς προεῖπα, πολλὰ ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα πράγματα, ἡ παμμιγὴς ὕλη τῶν ἑλληνικῶν λέξεων δὲν θέλει περιχλεισθῇ ὅλῃ εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ λεξικόν. Δεξιὰ δέλου συνταχθῇ, δὲν ἐμπορῶ νὰ διορίσω τώρα πόσα, περισσώτερα παρὰ ἓν. λεξικὸν τῶν ἐπιστημονικῶν λέξεων διὰ τοὺς ἀσχολουμένους εἰς τὰς ἐπιστήμας· λεξικὸν τῆς θεολογίας, ἡγουν τῶν εἰς τὰς θεοπνεύστους γραφὰς ἀπάντων μένων λέξεων, καὶ τῶν ὅσας μεταχειρίσθησαν ἐφεξῆς οἱ ἱεροὶ πατέρες, ὅποιον εἶναι τὸ λατινιστὶ γεγραμμένον τοῦ Σουήρηου· καὶ λεξικὸν τῶν εἰς τὰ γυμνάσια σπουδάζοντων τοὺς ἐνδόξους συγγραφεῖς τῆς Ἑλλάδος.

Ὡς ἐν ἀπὸ τὰ τοῦ τρίτου τούτου εἶδους ἐμπορεῖ νὰ ἐκληφθῇ καὶ τὸ ἀπ' ἐμὲ ἐκδιδόμενον ἤδη λεξικόν. Μ' ὅλον ὅτι δὲν ἀποκλείεται ἀπ' αὐτὸ καμμία λέξις ἀπὸ τὰς σωζόμενας εἰς τὰ ἑλληνικά συγγράμματα· μ' ὅλον τοῦτο αἱ μὲν ἐπιστημονικαὶ καὶ τεχνικαὶ καὶ θεολογικαὶ ἀναφέρονται μὲ μικρὰν καὶ ἐπιτόλαιον ἐξήγησιν· ἐξηγοῦνται δὲ πλατύτερα ὅσαι εἶναι χρήσιμοι εἰς τὰς περισσοτέρας ἄλλας χρείας τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Ὡς τοιοῦτον λοιπὸν θεωροῦμενον ἐμπορεῖ νὰ ἐκληφθῇ ἂν ὄχι τέλειον, τουλάχιστον ἀνεπισφαλές; πολλὴ λείπει! Τοῦ τοιούτου ὁ συντάκτης πρέπει νὰ εἶναι περιουκλωμένος μὲ ὅλων τῶν κλασικῶν συγγραφέων τὰς ἀρίστας ἐκδόσεις· νὰ ἀφιερῶσιν χρόνον πολὺν εἰς τὸ νὰ συγκρίνῃ πᾶσαν προκειμένην λέξιν μὲ τὰς πηγὰς ὅθεν λαμβάνεται· νὰ τὰς ἀνακρίνῃ μὲ μεγάλην προσοχὴν διὰ νὰ εὕρῃ τὴν ἀληθινὴν καὶ γνησίαν σημασίαν· καὶ πρὸ πάντων πρέπει νὰ ἔχῃ γοῦν ἀμέριμον ἀπὸ τὰς ἀναγκαιοτάτας τῆς ζωῆς χρείας· διότι ὁ ἐμμέριμος εἶναι „σὴς βιβρώσκων ὁστέα“. Ἄλλ' εἰς ἐμὲ, εἰάν τις θελήσῃ νὰ ἐφαρμόσῃ τὰ ἀπαιτούμενα ταῦτα, τίποτε δὲν θέλει εὐρεῖν παρὸν, εἰμὴ μόνον τὴν θέλησιν τοῦ νὰ χρησιμεύσω εἰς τοὺς ὁμογενεῖς μου· ἡ βιβλιοθήκῃ μου, πάντοτε μικρὰ, κατεστάθῃ ἐλαχίστη ἀπὸ τῶν καιρῶν· μόνον τὰς μεγίστας μου ἀπορίας ἔλυναι αἱ ἐνταῦθα δημόσιοι βιβλιοθήκαι μὲ κόπους πολλοὺς καὶ ζημίαν τοῦ χρόνου μεγίστην, καὶ μὲ τὴν συνεργίαν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ μουσοκοσμικοῦ αὐτοκρατορικοῦ βιβλιοφύλακος κυρίου Κοπιταρίου. Εἶναι λοιπὸν βέβαιον, ὅτι πολλὰ δύναται νὰ ἀνακαλύψῃ εἰς αὐτὸ παροράματα καὶ ἀμαρτήματα ἡ αὐστηρὰ κριτικὴ. Ἄλλὰ βλέπων, ὅτι καὶ τῶν ἐχόντων ὅλα τὰ μέσα μὲ πλουσιότητα τελειοποιούνται τὰ ἔργα μὲ δευτέρας φροντίδας καὶ μὲ τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἐκδόσεων, παρηγοροῦμαι ὅτι δύναται καὶ τὸ ἰδικόν μου νὰ διορθωθῇ εἰς πολλὰ, εἰάν δυνηθῶ νὰ τὸ ἐκδώσω καὶ δεύτερον. Τοῦ Σνείδερικοῦ λεξικοῦ ἡ δευτέρα ἐκδοσις ἔγινε τελειότερα τῆς πρώτης, καὶ ἡ τρίτη πολὺ ἀκριβεστέρα καὶ ἀπὸ τὰς δύο· τοῦ Ῥεμερικοῦ ἡ τετάρτη ἐκδοσις συγκρινομένη μὲ τὴν

πρώτην φαίνεται ὡς εἰκὼν τελεία παραβαλλομένη μετ' αὐτὴν σκιαγραφίαν· σιωπῶν ἄλλα συγγράμματα, τῶν ὁποίων ἡ ἀκρίβεια καὶ τελειότης δὲν ἐφάνη εἰμὶ μετὰ πολλὰς ἐπιδιωρθεμένας ἐκδόσεις. Ὁ ἄνθρωπος, ὅσον ἂν ὑποθεσῇ σοφὸς καὶ δυνατός, εἶναι πάντοτε ἄνθρωπος· εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ μὴ συναρπαγῇ πολλαχού, καὶ νὰ κάμῃ σφάλματα, τὰ ὅποια τὰ βλέπει αὐτὸς εὐθὺς ὅταν ἐπισεωρήσῃ τὸ ἔργον του· εἶναι τῶν ἀδυνάτων νὰ παρατηρήσῃ ὅλα ἀκριβῶς, νὰ διατάξῃ ὅλα πρὸς πόντον, νὰ ἐνθυμηθῇ ὅλα ἐν καιρῷ, εἰς ἕνα λόγον νὰ δεῖξῃ διὰ μιᾶς εἰς τὸν κόσμον γέννημα τόσον τέλειον, ὅσον τελείαν ἐγέννησε τὴν Ἀθηνᾶν τοῦ Διὸς ἡ κεφαλὴ. Θέλω φροντίσειν λοιπὸν καὶ ἐγὼ εἰς ἄλλην ἐκδοσιν νὰ διορθώσω τὰ πρῶτα μου σφάλματα καὶ νὰ ἀναπληρώσω τὰ ἐλλείμματα. Εἴτις τῶν ὁμογενῶν μου σοφῶν θελήσῃ νὰ σκεψθῇ, καὶ νὰ διορθώσῃ τι, τὸν παρακαλῶ νὰ με κοινοποιήσῃ τὰς κρίσεις του διὰ νὰ ὠφεληθῶ εἰς τὴν δευτέραν ἐκδοσιν τῆς βίβλου. Τὸ ἔργον μου ἀφορᾷ τὴν κοινὴν τοῦ ἔθνους ὠφέλειαν, καὶ οἷς εἰς τοιοῦτον χρεωστῇ πᾶς ἐλλόγιμος ὁμογενὴς νὰ συνεισφέρῃ τὰς ὁρμὰς γνώμας του, διὰ νὰ εὐκελευθῇ καὶ νὰ ἐξαπλωθῇ εἰς πολὺ μέρος ἡ γνώσις τῆς γλώσσης τῶν Μουσῶν καὶ τῶν Χαρίτων.

Φροντίζων δὲ μὴ ὀγκωθῇ ἡ βίβλος παρὰ πολὺ, καὶ ἀφ' ἐνὸς μέρους αὐξήσῃ τὴν δαπάνην καθ' ὑπερβολὴν, ἀπ' ἄλλου δὲ κατασταθῇ βαρεῖα καὶ δυσμεταχειρίστος εἰς τοὺς μελετῶντας, ἐδιόλεξα τύπους γραμμάτων μικροὺς καὶ ὠραίους. Τὸ λεξιλὸν δὲν εἶναι βιβλίον συνεχοῦς μελέτης· εἶναι μόνον ἐρμηνευτὴς τῶν εἰς τὴν μελέτην ἀπαντωμένων δυσλήπτων λέξεων· ὡς τοιοῦτον οὐδὲ τοὺς γηραιοὺς ἐμπορεῖ νὰ δυσαρσπήσῃ· ἡ λεπτογραφία του, πολλῶν μᾶλλον τὴν νεανικὴν ἀκμὴν τῶν ὀφθαλμῶν, οἵτινες ὀξυδερχοῦσι καὶ τὰ ἐλάχιστα. Ὁμολογῶ, ὅτι τὸ βάρος τῆς τυπικῆς διορθώσεως μού ἐξηντήσεν ὅλας τὰς δυνάμεις· ἀναγκάζομενος νὰ διορθώσω ὑπὲρ τὰ δύο ἑτη κατὰ συνέχειαν ἡμέραν καὶ νύκτα τύπους λεπτοτάτους μετ' ἀσθενεῖς ὀφθαλμοὺς, περιέπεσα πολλὰς εἰς ἀσθενείας. Μετ' ὅλην τὴν εἰς τοῦτο προσοχὴν μου ἀδύνατον εἶναι νὰ ὑποθέσω τὸ βιβλίον ἐλεύθερον τυπικῶν ἀμαρτημάτων· ἀρκεῖ, ἵνα εἶναι ἀσφαλεῖς αἱ ἀρχικαὶ λέξεις, αἱ ὅποια προβάλλονται εἰς ἕκαστον ἄρθρον νὰ ἐξηγηθῶσιν· εἰς δὲ τὰς ἐξηγητικὰς ἢ μικρότης τῶν γραμμάτων καὶ ἡ ἀμβλυοπία τοῦ διορθόντος· ἐξ ἀπαιτός πρέπει νὰ ἐγέννησαν σφάλματα. Μ' ὅλον ὅτι ἐκ τούτων οὐδεμία ἡ μικρὰ βλάβη προξενεῖται εἰς τὸν ἀναγνώστην, μ' ὅλον τοῦτο ἐδιώρθωσα εἰς τὸ τέλος, ὡς συνήθίζεται, ὅσα ἐπαρτήρησα ἡμαρτημένα· ἐάν δὲ τινα με διέφυγαν, μάλιστα τὰ περὶ τὴν ὀξείαν καὶ βαρεῖαν, παρακαλῶ τὸν ἐπιεικῆ ἀναγνώστην νὰ τὰ διορθώσῃ αὐτός, καὶ νὰ μού συγχωρήσῃ τὰ ἀνοῦσια ταῦτα πταίσματα.

Ἐάν ἡ δαπάνη τοῦ τύπου ἐπρόκειτο νὰ καταβληθῇ ἀπ' ἐμὲ αὐτόν, ποτὲ βέβαια δὲν ἤθελεν ἰδεῖν τὸ φῶς ἡ βίβλος αὕτη. Ζήσας ἐξ ἀρχῆς μετὰ τὰς ἀπὸ μέρους τοῦ γένους μου πλουσίας ἀμοιβὰς τῶν ὀλίγων κόπων μου, ποτὲ δὲν ἔβαλα εἰς τὸν νοῦν μου ὅτι ὁ χρηματισμὸς εἶναι πρᾶγμα ἀναγκαῖον· ἀλλὰ προσέχων πάντοτε εἰς τὰ ἀνά χεῖρας ἔργα μου ἔφαλλα τὸ Ἀνακρέοντειόν, Οὐ μοι μέλει τὰ Κροίσου κτλ. Ἡ δὲ παρούσα τοῦ γένους κίνησις μ' ἐστενοχώρησε τόσον, ὥστε οὐδ' εἰς τὰ ἀναγκαιότατα τῶν χρεωδῶν μου ἡμῖν ἱκανὸς πλέον, πολλῶν μᾶλλον εἰς τύπωσιν τόσον πολυδαπάνου βιβλίου. Ἐπιστηριζόμενος εἰς τὴν γενναιοῦτητα τῶν ὁμογενῶν μου ἐκείνην, ἥτις πάντοτε συνέδραμεν εἰς ὅσα ἐξέδωκα πρότερον διὰ τὸν ἀξιεπαινον πρὸς τὰ καλὰ καὶ δοξαστικά τοῦ γένους ζῆλον των, καὶ εἰς τὴν προσωπικὴν καλοκάγαθίαν πολλῶν μου φίλων, τῶν μὲν κατοικούντων ταύτην τὴν μητροπόλιν, τῶν δὲ καὶ ἀλλαχοῦ, ἐτόλμησα τὴν ἐπιχείρησιν χωρὶς νὰ φευσθῶ τῶν ἐλπιδῶν μου. Μ' ὅλον ὅτι ἡ γενναία χορηγία τῶν φιλομούσων τούτων δέχεται καὶ κηρύττεται φανερά ἀπὸ τὸν εἰς τὸ τέλος τῆς βίβλου κατάλογον τῶν ὑπογραφῶν τῆς ἐκάστου συνδρομῆς, ἀδύνατον ὅμως εἶναι νὰ μὴ ὀνομάσω ἰδιαιτέρως ἐνταῦθα δύο ἐξ αὐτῶν τὸν φιλογενῆ καὶ φιλόκαλον Ἀρχιμανδρίτην Ἰωάν. Ἀθανασιάδην τὸν πάλαι ποτὲ μαθητὴν καὶ παντοτεινὸν φίλον μου, ἐφημερεύοντα πρότερον μὲν ἐνταῦθα, νῦν δὲ ἐν Λειψίᾳ, ὅς τις καὶ τὴν τιμὴν εἴκοσι σωματίων μετ' ἀποπληρώσεως καὶ ἄλλα μέσα συνδρομῆς μ' ἐχορήγησε, καὶ τὸν διὰ τὰ χρηστά του ἤθη καὶ διὰ τὸν φιλογενῆ του ζῆλον τιμῆς ἀπάσης ἄξιον Χριστόφορον Σακελλάριον τὸν ἐξ

(Α.)

(Β.)

ὅποια κλείνουν τὸ ὄνομα τοῦ δόντος δὴ ἀριστοῦργημένα παραδείγματα συγκρίσεως ἀξιολόγου εἰς τοῦ πρώτου καὶ τρίτου μέρους τῶν παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου τὰ προλεγόμενα· ὅταν τις τὰ ἀναγινώσκων, δὲν δύναμαι νὰ μὴ κρᾶζω μὲ χαράν,

Ἦ μὲν αὐτ' ἀγορῇ νικᾷς, γέρον, νῆας Ἀχαιῶν.

Αἶ γὰρ, Ζεῦτε πάτερ καὶ Ἀθηναίη καὶ Ἀπολλών!

Τοιοῦτοι δέκα νυν συμφράδμονες εἰν Ἀχαιοίς, κτλ.

Εἰς τοιοῦτον συγκριτικὸν λεξικὸν ἂν μορφώσωσι τὴν προσυναγμένην ὕλην οἱ μέλλοντες Νέστορες μας, θέλουν πλουτίσιν τὴν γλώσσαν μᾶς ἐξορίζοντες ἀπ' αὐτὴν τὰς ἀκαθαρσίας τῆς καὶ Ἀνατολῆς καὶ τῆς Θύσεως· διότι παρατηροῦμεν ὅτι μίᾳ πόλιν μεταχειρίζεται λέξεις βαρβάρους εἰς πράγματα, τὰ ὅποια ἄλλη (πολλάκις γειτόνισσά της) φανερώνει μὲ ἑλληνικάς. Ὁ Σμυρναῖος λόγου χάριν ὀνομάζει τουριστὶ Κεντὶ τὸ μέρος τῆς ἡμέρας, τὸ ὅποιον οἱ Θετταλοὶ λέγουσι Δειλινόν· καὶ οἱ Θετταλοὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον λέγουσι Μπαχτσέν τὸ περιβάλλον καὶ τὸν κῆπον τῶν Σμυρναίων· διὰ τί νὰ μὴ λάβῃ καθεὶς τὸ ἔθνικόν του ἀπὸ τὸν γείτονά του, καὶ νὰ ἀποσκαραιοῖ τὸ ἀλλόφυλον; Τοιοῦτον συγκριτικὸν λεξικὸν θέλει μᾶς εὐκολύνειν τὴν μάθησιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης περισσότερον παρ' ὅλα τὰ μέχρι τούδε βοηθήματά μας· διότι· εἰς τὴν ὁμιλουμένην γλώσσαν σώζονται πρωτότυπα, τῶν ὁποίων εἰς τοὺς διατηρηθέντας συγγραφεῖς δὲν ἀπαντῶνται εἰμὴ τὰ παράγωγα, καὶ τὸ ἀνάπαλιν· σώζονται τρόποι καὶ δυνάμεις λέξεων ἱκαναὶ νὰ ἐξηγήσωσι χωρὶα παλαιῶν συγγραφέων, τὰ ὅποια μὴτ' οἱ γραμματικοὶ μὴτ' οἱ λεξικογράφοι ἠδυνήθησαν νὰ μᾶς ἐξηγήσωσιν ἕως τώρα. Καὶ τελευταῖον θέλει κινήσει τοὺς μ' ἐνθουσιασμόν μελετῶντας τὰ ἑλληνικὰ Εὐρωπαίους νὰ προσλάβωσι καὶ τὴν κοινὴν ἡμῶν ταύτην γλώσσαν σιμὰ εἰς τὰ ἄλλα πλούσια μέσα, τὰ ὅποια ἔχουσιν ἕως τώρα, καὶ οὕτω νὰ διασαφήσωσι ποιητάς καὶ φιλοσόφους καὶ ιστορικοὺς καὶ ἰατροὺς Ἕλληνας, τῶν ὁποίων πολλὰ μέρος φαίνονται τώρα αἰνίγματα, ἢ παραφθεύονται διαφόρως διὰ νὰ δύνωνται νὰ δίδουν σιάν τινα ἐννοίας ἀπωσοῦν πιθανῆς. Κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον τὰ συγκριτικὰ λεξικὰ τῆς Ἑλλάδος θέλει ὠφελίσειν ὅλον τὸν φωτισμένον κόσμον. Ἔως οὗ νὰ ἔλθῃ ἡ μακαρία ἐκείνη ὥρα, χρέος ἔχει καθεὶς νὰ συνεισφέρει εἰς τὴν μέλλουσαν ταύτην ἐντελῇ σύγκρισιν ὅσον μέρος ἀτελοῦς τὸν συγχωροῦσιν αἱ δυνάμεις καὶ αἱ περιστάσεις τοῦ, καθὼς πρό τινων ἐνιαυτῶν ἐσυναξὲς καὶ ἐξέδωκεν Ἑπειρωτικὰς λέξεις ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Γεώργιος Κρομμύδης.

Τῶν σημειώσεων τούτων τῆς συνήθους ἡμῶν γλώσσης λέξεων ἕκαμα, ἀποῦ ἐτυπώθη τὸ λεξικόν, συναγωγὴν, καὶ καταστρώσας αὐτὴν μὲ τὴν τάξιν τοῦ ἀλφαβήτου, τὴν ἐπρόσθεσά ἐπὶ τέλους εἰς τὸν πρώτον πῖνακα· δὲν εἶναι παράξενον ἐὰν παρίδα τιγὰς ἀπ' ὅσας ἀνέφερα σποράδην εἰς ὅλον τὸ βιβλίον· διότι ἀκριβὲς συναγωγὴ ἀπῆκε καιρὸν μακρύτερον, τὸν ὅποιον δὲν εἶχα εἰς τὴν ἐξουσίαν μου ἀναγκάζομενος καὶ ἀπὸ τὸν τυπογράφον καὶ ἀπὸ τοὺς καθημερινῶς ζητοῦντας τελειωμένην τὴν βίβλον. Δεύτερος πῖναξ περιέχει λέξεις καὶ ἀντὶς τῆς συνηθείας, ὅσας ἐσημείωσεν ὁ Κοραῆς εἰς τὰς ἐκδόσεις του, χωρὶς κῆμιν ἐξήγησιν ἰδιὴν μου, ἀλλὰ μὲ μόνην παραπομπὴν εἰς τῶν ἐκδόσεών του τὰς σελίδας, ὅπου σαφηνίζεται πᾶσα μία· καὶ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου πίνακος σκοπὸς εἶναι νὰ πληθύνωσι τὴν ὕλην τοῦ μέλλοντος λεξικοσυντάκτου τῆς γλώσσης μᾶς. Χωρὶς τὰς προπαρασκευὰς ταύτας ὅστις νομίζει εὐκόλον πρᾶγμα τὴν τοιοῦτου λεξικοῦ σύνταξιν, ὁ τοιοῦτος βέβαια δὲν ἐνόησεν ἀκόμη τί εἶναι λεξικόν. Ὅς τις θέλει νὰ προσεκομίσῃ τὸν δρόμον τοῦ μέλλοντος λεξικογράφου ἐμπορεῖ νὰ περισσεύσῃ τὴν ὕλην ταύτην, καὶ νὰ ἐξηγήσῃ καὶ τὰς λέξεις τοῦ Κοραῆ εἰς τὸ δοκίμιόν του βοηθούμενος ἀπὸ τὰς ἐκείνου ἐκδόσεις. Ἀλλ' εἴθε αὐτὸς ὁ ἀξιέπαινος πρεσβύτερος νὰ μᾶς χάριτ' ὁμᾶ τῶν ἄλλων καὶ τὰ καλὸν τοῦτο, ἥγουν ὅσας ἕως τώρα ἐσημείωσε λέξεις νὰ τὰς συναθροίσῃ εἰς βιβλιδάριον, νὰ τὰς ἐξηγήσῃ, καὶ τὰς πληθύνῃ ὅσον δυνήθῃ, καὶ νὰ μᾶς τὸ ἐκδόσῃ παράδειγμα τελειότερον λεξικοῦ συγκρινόντος τὴν παλαιάν μὲ τὴν νέαν γλώσσαν.

Ἀποφασίσας νὰ σημειώσω πανταχοῦ τὴν προσφθίαν τῶν διχρόνων μὲ τὰ σημεῖα τοῦ μακροῦ καὶ τοῦ βραχείου, καὶ ἰδὼν ὅτι εἰς πολλὰ μέρη διὰ τὴν λεπτότητα καὶ πυκνότητα τῶν τύπων, καὶ διὰ πολλὰς ἀλλας ἀνοικονομήτους περιστάσεις τοῦ τυπογράφου δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκτελέσω τὸν σκοπὸν μου, προχωροῦντος τοῦ ἔργου, ἐτοχάσθην νὰ προσθέσω εἰς τὸ τέλος σύντομόν τινα πραγματεῖαν Περὶ προσφθιάς. Τοιαύτη διδασκαλία ὄχι μόνον ὠφελεῖ τοὺς εἰς τὴν ποιητικὴν γυμναζομένους, ἀλλὰ καὶ τὴν ὀρθογραφίαν διδάσκει ἀκριβέστερα. Ἐνθ' εἰς τὴν Γερμανίαν οἱ Ἑρμάνιοι καὶ Βουτμάνιοι καὶ Θερίσιοι καὶ πολλοὶ ἄλλοι μουσταγωγοὶ τῶν μουσικῶν ὀργῶν φιλοτεχνοῦσι μὲ μέγαν ζήλον ἐξαιρετά συγγράμματα περὶ τούτων, δὲν φέρει ἐπ' ἀληθείας πολλὴν τιμὴν εἰς ἡμᾶς, τῶν ὁποίων τῆς προγονικῆς γλώσσης τὴν μετρικὴν καὶ ῥυθμικὴν ἐξετάζουσιν ἐκεῖνοι, νὰ στερώμεθα παντάπασι μεθοδικὰ συγγράμματα τοιαύτης ὕλης. Τὰ παλαιὰ, μ' ὅλον ὅτι ὠδήγησαν τοὺς νεωτέρους εἰς τὴν ἐρευναν, εἶναι δύσχρηστα διὰ τὴν μέθοδόν των, καὶ παρεκτός τούτου δυσπόριστα εἰς ἡμᾶς, ὡς ἐξεύρομεν. Ἐξ δὲ τῶν νεωτέρων μετὰ τὴν Μετρικὴν τοῦ ἔλλογιμου Ζηνοβίου Πώπ, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐλλείπει ἡ περὶ προσφθιάς θεωρία ἄλλο τοιοῦτο σύγγραμμα δὲν ἀπεκλήσαμεν. Διὰ νὰ ἀναπαύσω λοιπὸν πρὸς ὥρας τὴν ἐπιθυμίαν τῶν φιλομύστων νέων μας, μετέφρασα ὅπως μ' ἐσυγχώρησεν ὁ καιρὸς τὸ περὶ προσφθιάς πόνημα Φραγκίσκου Σπιτσενέρου (Spitzner) διδασκάλου εἰς τὸ ἐν Ἐρφουρτίῳ (Erfurt) γυμνάσιον, ἀνδρὸς γνωστοῦ εἰς τοὺς φιλόλογους δι' ἄλλο λατινιστὶ συνταγμένον πόνημά του, Περὶ Ἡρωικοῦ Ὕψους τῶν Ἑλλήνων (De versu Graecorum heroico), καὶ τοὺς τὸ προσφέρω ἐπίμετρον εἰς τὸ τέλος τοῦ δευτέρου τόμου.

Ταῦτα εἶναι, φίλτατε ἀναγνώστα, ὅσα περιέχει ἡ προσιμένη βίβλος, καὶ μὲ τοιοῦτον τρόπον τὰ διέταξα. Ἄλλ' ἀραγε (ἐμπορεῖς νὰ ἐρωτήσης) φέρει ὅλους ἐκεῖνους τοὺς χαρακτῆρας, οἱ ὁποῖοι παριστάνουν λεξικοῦ τελειότητα; Θεὸς νὰ μὲ φυλάξῃ ἀπὸ τοῦ νὰ φαντασθῶ ποτε πρᾶγμα, τοῦ ὁποίου τὸ ἐναντίον εἶμαι γεωμετρικῶς, νὰ εἶπω οὕτω, πληροφωρημένος! Δεξικὸν τέλειον ἀπαιτεῖ δύο γλώσσων γνῶσιν τελείαν· ἐγὼ δὲ καμμιᾷ δὲν δύναμαι νὰ καυχῶμαι ὅτι εἶμαι ἐγκρατὴς ὅσον εἶναι χρεια. Ἡ γλώσσα ἐν γένει εἶναι τὸ ἀθροίσμα ὅλων τῶν λέξεων μὲ τὰς ὁποίας σημαίνει ἔθνος τι ὁποιοῦνδήποτε ὅλα τὰ εἰς αὐτὸ γνωστὰ πράγματα τὰ εἴτε ἐντὸς τοῦ ἀνθρώπου παρατηρούμενα (λέγω αἰσθήματα, πάθη, νοήματα) εἴτε ἐκτὸς τοῦ ἀνθρώπου. Ὅσον περισσότερα πράγματα ἐξεύρει τὸ ἔθνος, τόσοον εἶναι πλουσιωτέρα ἡ γλώσσα του· ὥστ' ἐξ ἀνάγκης ἡ μὲν πλουσιωτάτη γλώσσα τοῦ κόσμου εἶναι ἡ τοῦ σοφωτάτου τῶν τῆς γῆς ἔθνων ἀπάντων· πτωχοτάτη δὲ, ἡ τῶν ἀγρίων. Τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἡ σοφία ὅτι εἶχεν ἀναβῆν πολλὰ ὑψηλὸν βαθμόν, καὶ εἰς δὲν ἀμφιβάλλει· καὶ ἡ γλώσσα του λοιπὸν, παρεκτός τῆς ἀμιγῆτος εὐρυθμίας, ἦτο πλουσία ἀναλόγως μὲ τὴν σοφίαν του· πάλυ μέρος αὐτῆς κατέπνιξεν ὁ παγενῆς κατακλυσμός· πολὺ διεφυλάχθη εἰς τὰ διασωθέντα συγγράμματα· ἀλλὰ τῶν εἰς αὐτὰ σωζομένων λέξεων ἐκεῖνος μόνος εἶναι καλὸς νὰ καυχῶμαι ὅτι ἐξεύρει τὴν δύναμιν, ὅστις μᾶς βεβαιώσῃ, ὅτι ἐξεύρει τὰ ὑπὸ τῶν λέξεων ἐκείνων σημαινόμενα πράγματα· πράγματα δὲ τόσοον πολλὰ καὶ παντοῖα, ὅσα ἐγνώριζε καὶ ἐμεταχειρίζετο τὸ σοφὸν καὶ πολύτεχνον ἐκεῖνο ἔθνος, πολιτικά, νομικά, οἰκιακά, τεχνικά, ἐπιστημονικά, μηχανικά, γεωργικά, βοτανικά, ζωικά, ὀρυκτολογικά, καὶ παντοδαπῆς ἄλλης ἰδέας· πράγματα λέγω τοσαῦτα εἶναι τῶν αἰδυνάτων νὰ γνωρίσῃ ἄλλος ἐντελὼς, εἰμὴ ἄνθρωπος ἐξ ἔθνους, πᾶ ὁποῖον μεταχειρίζεται τὰ αὐτὰ ἢ ἀνάλογα τούτων πράγματα καὶ τὰ ἔχει ὠνομασμένα εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ ἔθνους, τὸ ὁποῖον μὲ παραβολὴν τῶν νεωτέρων πραγμάτων ἐξηκρίβωσε τὰ ἀρχαῖα καὶ τὰ περιέγραψεν εἰς βίβλους περιεχούσας τὴν ἀρχαιομάθειαν ἢ τὴν ἐπιστήμην τῶν ἀρχαίων. Τοιαῦτα εἶναι ὅλα τὰ τὴν σήμερον πολιτισμένα καὶ σοφισμένα ἔθνη· ἀλλ' εἰς ἡμᾶς ποῦ πολιτεία; ποῦ νόμοι; ποῦ δικαστήρια; ποῦ τέχναι; ποῦ τόσοι ἐπιστήμη, ὅσαι ἐλάμπρυναν τοὺς χρυσοῦς αἰῶνας τῆς Ἑλλάδος; ποῦ γνώσεις τῆς φυσικῆς ἱστορίας; ποῦ ἄλλα τόσοον πολλὰ, καὶ τόσοον πολυειδῆ πράγματα ὥστε καὶ νὰ τὰ ἀπαριθμήσω εἶναι ἀδύ-

ρον. Νέος ἀκόμη ὁ ἀνὴρ οὗτος ὧν δὲν ἔλάνθανε τὸν Σινεϊδερὸν ὅτι ἦτο στολισμένος μὲ εὐφυϊὰν καὶ κρίσιν. Διὰ τοῦτο ἐπαρακαλέσθη ἀπ' αὐτὸν νὰ κάμῃ ἐπιτομὴν τοῦ λεξικοῦ τοῦ πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων. Ἡ ἐπιτομὴ αὕτη ἐξεδόθη διόμοιος εἰς 8ον τὸ 1802 καὶ 1805 ἔτος, καὶ εὐηρέστησεν εἰς τοὺς φιλολόγους μὲ τὰς μεταβολὰς, τὰς ὁποίας ἔκαμεν εἰς πολλὰ μέρη. Τοῦτο παρεθάρρυνε τὸν Ρεϊμερον, κατασταθέντα διδάσκαλον τῆς Βαϊμαρίας καὶ βιβλιοφύλακα, νὰ ἀναμορφώσῃ καὶ νὰ διατάξῃ οὕτω τὴν δευτέραν ἔκδοσιν, ἥτις ἐφάνη εἰς τὸ φῶς τὸ 1814, 1815 ἔτος, ὥστε δὲν ἔμεινε πλέον ἐπιτομὴ ἄλλου, ἀλλὰ λεξικὸν ἴδιον αὐτοῦ τοῦ Ρεϊμερον πόνημα· ἡ τρίτη ἔκδοσις, διαρρυθμμένη καὶ ἐπηξηγημένη ἔγινε τὸ 1819, 1820 ἔτος· ἡ τετάρτη ἐτι μάλ-
λον καλλιτερευμένη καὶ περισσευμένη, τὸ 1825, 1825. Ἐὰν ὁ Σινεϊδερὸς ὑπερέβη τοὺς πρὸ αὐτοῦ λεξικο-
γράφους διὰ τὴν γενομένην πρόοδον τῆς ἐλληνικῆς φιλολογίας, ὡς εἶπαμεν, διὰ τὴν αὐτὴν ἐπὶ πλέον προχω-
ρήσαντα πρόοδον ὁ Ρεϊμερος ὑπερέχει πολὺ εἰς τὸ λεξικὸν τοῦ τὸν Σινεϊδερὸν. Ἡ εὐφυΐα καὶ ἀγχίνουα τοῦ συγ-
γραφέως, ἔχουσα ὑπ' ὅψιν τόσῃν πολλὴν ὕλην φιλολογικῶν γνώσεων, ὅσας ἐσυνάθροισαν εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν, καὶ οἱ εἰς τὰς ἡμέρας μας ἀκμάσαντες καὶ ἀκμάζοντες περίφημοι Οὐόλφιοι, Βέικεροι, Βοίκεροι, Βουτμάνοι, Θείρσιοι, Ἑρμάνοι, Κρεϋτσαροι, καὶ ἄλλοι πολλοὶ δοξάσαντες τὸ Γερμανικὸν ἔθνος, ἔχουσα τὴν σύγκρισιν τῶν γλωσσῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας, γενομένην ἀπὸ πολλοὺς μετὰ βιβλίων σκέ-
ψιν καὶ κρίσιν, δὲν εἶναι παράξενον, ἐὰν πολλὰ ἐξήγησε κάλλιον παρὰ τὸν Σινεϊδερὸν, ἐὰν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ὕλην ἠδυνήθῃ νὰ κάμῃ διατάξιν εὐλογωτέραν, ἐὰν ἡτυμολόγησεν ὀρθότερον, καὶ εὗρηκε τὰς συγγενεῖας τῶν λέξεων εὐτυχέστερα. Ἡ παραβολὴ τῶν Εὐρωπαϊκῶν καὶ Ἀσιατικῶν γλωσσῶν, ἐπειδὴ πιθανῶς εὐρίσκεται μία ἢ ἀρχὴ τῶν ὡς εἶπαμεν κατ' ἀρχάς, καὶ ἐπειδὴ εἶναι ὁμοιογενὲς τῶν ἐθνῶν ἡ μίξις καὶ κοινωνία, καὶ ἐπειδὴ ἐν γένει ὁ ἐνδιόφετος λόγος τοῦ ἀνθρώπου εἶναι εἰς καὶ ὁ αὐτὸς καὶ ἐπομένως, ὅσον καὶ ἂν παραλλάσῃ, σώζει ἀναγκαίως οἰκειότητά τινα καὶ ὁμοιότητα εἰς τοὺς διαφορῶν γλώσσης ἀνθρώπους, ἐχρησίμευσεν καὶ χρη-
σιμεύει πολὺ εἰς τὸ νὰ ἐξηγηθῇ καὶ καθαρισθῇ ἐπὶ πλέον τὸ ἔτυμολογικὸν μέρος τῆς γλώσσης. Οἱ παλαιοὶ ἡτυμολόγησαν ὅπως τοὺς ὁδηγοῦσαν αἱ τῶν καιρῶν τῶν γνώσεις· οὐδ' ὁ Ρεϊμερος ἤθελεν ἡτυμολογῆσαι κα-
λῆτερα, ἐὰν ἐξῆς εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Σουΐδα καὶ τοῦ Ἑτυμολόγου, τῶν ὁποίων ἀναίρεσε καὶ ἐπερίπαιξε τὰς ἀκρισίας (1) ἀντικαταστήσας ὅσα ἐνέμεινε ὀρθότερα. Ἐπολέμησε δὲ μὲ σφοδρότητα καὶ τὴν ἀμφιβολίαν πολλῶν λέξεων· ἀπέδειξεν ὅτι ψευδῶς ἐνομιάζοντο ἐσφαλμέναι πολλὰ ἀναγνώσεις καὶ γραφαί, καὶ ὅτι κα-
νόνες τινες τῶν γραμματικῶν, κατὰ τοὺς ὁποίους διορθόνοντες πολλὰ λέξεις τινὰς τὰς παρέφθειραν, δὲν ἔχουσι καθολικὸν κύρος. Ὁ συντάκτης εἶναι νέος ἀκόμη, καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ κρίσιν τοῦ ἐλπίζεται ἡ πέμπτῃ ἔκδοσις πλουσιωτέρα, καὶ ὠφελιμωτέρα εἰς τοὺς ἐραστὰς τῶν ἐλληνικῶν λόγων.

Μετὰ τὸν Ρεϊμερον ἐφάνη Φραγκίσκος Πασσόβιος (Passow) ἐπιτομὴς τοῦ Σινεϊδερικοῦ λεξικοῦ κατὰ τὴν τρίτην ἔκδοσιν, καθὼς αὐτὸς ὁμολογεῖ, ἀντιγράφας ὁμῶς τὰ πλεονέστερα τῆς ἔτυμολογίας μέρη ἀπὸ τὸν Ρεϊμερον, καθὼς βλέπει ὅστις θελήσῃ νὰ τυγχρῖνῃ τὰ αὐτὰ ἄρθρα εἰς τὸν ἑνα καὶ εἰς ἄλλον, Π. χ. τὸ Ὅρκος, τὸ Πάλη, καὶ ὅλα σχεδὸν, ὅσων ἡ ἔτυμολογία εἶναι ἔργον τοῦ Ρεϊμερον διάφορος τῆς τοῦ Σινεϊ-
δερων. Τοῦ λεξικοῦ τούτου ἐξεδόθη ὁ πρῶτος τόμος τὸ 1819, καὶ ὁ δεῦτερος τὸ 1823 ἐν Λειψία εἰς μικρὸν τέταρτον.

(1) Μεταξὺ πλήθους πολλοῦ ὀρθῶν καὶ ὠνὴν ἔτυμολογιῶν τοῦ Μ. Ἑτυμολόγου εἶναι καὶ πολλαὶ ὡς αἱ ἐφεξῆς. Ἀλφα παρὰ τὸ ἄλφον τὸ εὐρίσκω· πρῶτον γὰρ τῶν ἄλλων στοιχείων εὐρέθη. Ἀγαθὸς παρὰ τὸ ἀγαν θείειν ἡμᾶς ἐπ' αὐτόν. Ἀγάπη παρὰ τὸ ἀγειν τὸ πᾶν. Πύρ-
ρος, παρὰ τὸ ὑπεράνω τῆς ἰσχύος. Νότος παρὰ τὸ ἐνὶ τῷ βλάπτει. Σκέρδον ὅτι σκαῖον ῥόδον, ἢ (κατ' ἄλλους) παρὰ τὸ σκάω καὶ ὀδμή, ἢ σκαῖον ὀρεῖν, κτλ. Εἶναι τῶντι γελοιότητες ἔτυμολογίαι εἰς πάντα φρόνιμον καὶ σκεπτικὸν ἄνθρωπον· ἀλλὰ πολὺ πλέον εἰς τὸν ὅστις συγκρίνῃ τὰς τῶν παλαιῶν μὲ τὰς νεωτέρων.

μέ επιγραφὴν, Λεξικὸν τῶν Ἡροδοτείων λέξεων· ἀλλὰ καὶ ὁ Σβεΐγαύσιος (Schweighaeuser) μετὰ τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν τὸ ἐξέδωκεν εἰς τὸν ἔκτον τόμον τῆς νεωτέρας τοῦ Ἡροδοτου ἐκδόσεως, 1816', ἐν Ἀργεντοράτῳ καὶ Παρισίοις διηρημένον εἰς τὰ ἐννέα βιβλία τῆς ἱστορίας.

Ἀπροσδιόριστος εἶναι ὁ χρόνος ὅποτε ἐξῆ Τίμαιος ὁ σοφιστής· εἰκάζεται ὅμως ὅτι ἤκμασεν εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος· Συνέγραφεν οὗτος Λεξικὸν τῶν Πλατωνικῶν λέξεων, τοῦ ὁποῦ ἐπιτομὴ μόνον ἐφυλάχθη εἰς ἡμᾶς, ἐκδοθεῖσα ἐν Λουγδούνῳ τῷ Βατανικῷ κατὰ τὸ 1754 ἔτος ἀπὸ τὸν σοφὸν φιλολόγον Ρύγκενον (Ruhnken) με σημειώσεις καὶ πολλὰς κριτικὰς παρατηρήσεις.

Μετὰ τὰ Λεξικά τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δύναται νὰ συναριθμηθῇ, καὶ τὸ Περί διαφορᾶς λέξεων σύνταγμα Πτολεμαίου τοῦ Ἀσκαλωνίτου ζήσαντος εἰς τὴν Ῥώμην πρὸ τοῦ Ἡρωδιανοῦ, ὅστις τὸν ἀναφέρει· Τὸ ὅλον τοῦ ἀξιολόγου τούτου συγγράμματος μᾶς τὸ ἠφάνισεν ὁ χρόνος, καὶ μόνον τεμάχιόν τι διεσώθη, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκεν ὁ Φαβρίκιος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν του βιβλιοθήκην, Τόμ. Δ', σελ. 514. τῆς παλαιᾶς ἐκδόσεως, ἡ Τόμ. Ξ, σελ. 117 τῆς νεωτέρας.

Περὶ τοῦ 175 ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ ἤρχαζε διδάσκων τὴν ῥητορικὴν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὡς θέλουσι, καὶ ἀπέθανεν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κορμούδου Ἰούλιος Πολυδεύκης Ναυκράτης, ὅστις ἠξιώθη τὴν τιμὴν νὰ διδάξῃ καὶ ἐδοκίμασε τὴν ἀτυχίαν νὰ μὴ δυνηθῇ νὰ ἀνδρωπίσῃ τὸν εἰρημένον ἄσωτον αὐτοκράτορα, υἱὸν τοῦ σοφωτέρου καὶ ἐναρετωτέρου ἀπ' ὅλους τοὺς ποτὲ καθεστάντας εἰς τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης. Τοῦ σοφιστοῦ τούτου τὸ Ὀνομαστικόν, εἰς καὶ κυρίως δὲν δύναται νὰ συγκαταριθμηθῇ μετὰ τὰ Λεξικά, ἐπειδὴ δὲν χωροῦσι μετὰ τῶν ἀλφαβητικῶν αἱ εἰς αὐτὸ λέξεις, ὑπῆρξεν ἐν ἀπὸ τὰ μεγάλα βοηθήματα τῶν ἐφεξῆς λεξικογράφων· Ἐδιαίρεσεν ὁ Πολυδεύκης τὸ σύγγραμμά του εἰς δέκα βιβλία πρόταξας καθενὸς προσφώνησιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα Κόμμοδον, καὶ ἐξηγήσεν εἰς αὐτὸ τὰ ὀνόματα ὅλων τῶν πραγμάτων, ὅσα ἐμπορεῖ νὰ μεταχειρισθῇ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον. Τὰ περιεχόμενα εἰς τὸ Ὀνομαστικὸν εἶναι τὰ ἐφεξῆς. Εἰς τὸ Α' βιβλίον Θεῶν καὶ δαιμόνων ὀνόματα, καὶ τῶν περὶ αὐτοὺς τιμῶν καὶ τῶν περὶ τοὺς νεῶς· Βασιλικὰ ὀνόματα· τάχους καὶ βραδύτητος· βαφῆς· ἐμπόρων καὶ βαναύσων· εὐτετηρίας καὶ τοῦ ἐναντίου· καιρῶν· οἴκου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ· νηῶν· στρατιωτικὰ ὀνόματα καὶ ἀρχόντων, καὶ σκευῆς, καὶ τῶν εἰς πολέμους χρησίων, καὶ ἄρματος μερῶν· ἵππων ὀνόματα· γεωργικὰ· ἀμείξης μερῶν· ἀρότρου· περὶ μελισσῶν. Β'. Αἱ ἀνθρώπου ἰλιχίαι. Τὰ πρὸ τῆς γενέσεως καὶ τὰ μετὰ τὴν γένεσιν· Τὰ ἀνθρώπινά μέρη τε καὶ μέρη, τάτε προφανῆ καὶ τὰ ἐνδόν· ἡ τῶν ἐφ' ἑκάστου μέρους γιγνομένων ὀνομάτων πλείστη χρῆσις. Γ'. Τὰ περὶ γένους καὶ συγγενείας ὀνόματα. Περὶ γάμου καὶ τεκνοποιίας καὶ κεκοτροφίας· ὀνόματα πολιτῶν, ξένων, μετοίκων· φίλων, ἀγνώστων· ἐχθρῶν· φιλοπόλειδος καὶ τοῦ ἐναντίου· ἐρωτος· δεσποτῶν καὶ δούλων· τραπεζιτῶν· δοξίμου καὶ κισθῆλου ἀργυρίου, χρυσοῦ καὶ ἀργύρου· μετάλλων· μονῆς, πορείας, φορᾶς· ὁδοῦ· χαρᾶς καὶ λύπης· εὐτυχίας· τάφου· μεγάλων ποταμῶν καὶ μικρῶν· νόσου καὶ ὑγείας· πλούτου καὶ πενίας· φιλαργυρίας· πωλήσεως· κινδύνου· τοῦ ἐγκαλεῖν καὶ ἐπικαλεῖν· τοῦ ἀγνοοῦσθαι καὶ ἀγνοοῦσθαι. Δ'. Ἐπιστημῶν ὀνόματα· γραμματικῆς, ῥητορικῆς, φιλοσοφίας· σοφιστῶν· ποιητῶν καὶ ποιημάτων· μουσικῆς, ὀργάνων, σάλπιγγος· ὀρχήσεως· κηρύκων· χορῶν, χορικῶν ἀσμάτων, ὑποκριτῶν, τραγικῶν καὶ σατυρικῶν καὶ κωμικῶν· θεάτρον· ἄστρονομίας, γεωμετρίας, ἀριθμητικῆς, μετρικῆς, ἱατρικῆς, στατικῆς, μαίας. Ε'. Θήρας ὀνόματα· ἐργαλείων θηρευτικῶν· τόπων, ὅπου τὰ θηρία· κυνῶν· θηρίων· φωνῶν ζώων· Συνάπτει δὲ ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς καὶ ἄλλα διάφορα ὀνόματα τῆς πολιτικῆς κοινωνίας. Ξ. Συμποσιακὰ ὀνόματα· ἐστιάτορων· δαιτυμόνων· οἴνου· ἀγχείων οἴνου· σπονδῶν καὶ τοῦ προπίνειν· τροφῶν, ἐδεσμάτων, ἄρτων· ἀγγείων τῆς τραπέζης· μαγειρικῶν ἔργων, καὶ σκευῶν, καὶ ἐργαλείων· ἐκπαμάτων· μύρων, ἀσμάτων, αἰνιγμάτων, στεφανῶν· Ἐδῶ πάλιν ἐπιφέρει ὀνομασίας παντοίας ἀπὸ τὴν βιοτικὴν κοινωνίαν. Ζ'. Τεχνῶν ἀγοραίων ὀνόματα· πωλήσεως, πράσεως· ἀρτοποιῶν, κρεωπωλῶν, ἰχθυοπωλῶν, ταριχοποιῶν, ἐριοπωλῶν· ὑφαντικῆς· πλύσεως

καὶ τῶν εἰς αὐτὴν ἀναγκαίων· ἐσθλῶτων, σκυτοτόμων· ὑποδημάτων· μετάλλων καὶ μεταλλείων· τεκτόνων· ζωγράφων· μισθοτῶν· ὀρνιθευτῶν· θαλασσοσυργῶν· γεωργῶν· κεραμέων· βαλανέων. Η'. Ὀνόματα δικαστικά· δίκης· τιμωρίας· γραμματείων· μεσεγγυημάτων· ιδιωτικῶν δικῶν· κατηγοροῦ καὶ ἀπολογουμένου· τιμημάτων· καὶ ὅσων ἄλλων δύναται τις νὰ στοχασθῇ ὅτι ἐχρησίμευαν εἰς ἐξηγήσιν κρισολογικῶν ὑποθέσεων. Θ'. Πόλεως οἰκιστῶν ὀνόματα· ὄρων· δήμων, κωμῶν, ἀγρῶν· κήπων· χώρας· τῶν ἔξω τῆς πόλεως μερῶν· τελῶν καὶ τελώνου· νομισμάτων· παιδιᾶς· καὶ περιτίνων ἄλλων συνωνύμων λέξεων. Ι'. Ὀνόματα σκευῶν καὶ σκευοθηκῶν· σκευῆ θυρωροῦ· ὀνόματα τῶν δι' ὧν ἐκφέρεται τὸ ὕδωρ· κοιτῶνος σκευῶν, καὶ κλινῶν· τῶν εἰς ἀπόπατον ἀναγκαίων· ὀχημάτων· ἱππικῶν σκευῶν· βιβλίων καὶ τῶν εἰς τὸ γράφειν αὐτὰ σκευῶν· τραπέζης σκευῶν· μαγείρου· ἀρτοποιοῦ· γυναικωνίτιδος σκευῶν, καὶ ἄλλων παντοδαπῶν χρησίων εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον. Ἀπὸ τὴν σύντομον ταύτην περίληψιν, τὴν ὁποίαν ἔκαμα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μὲ τὰς αὐτὰς λέξεις τοῦ συγγραφέως, γίνεται φανερόν, ὅτι τὰ Ὀνομαστικὸν τοῦ Πολυδεύκους εἶναι χρησιμώτατον ὅχι μόνον εἰς μάθησιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἀλλὰ καὶ πολλῶν πραγμάτων τῆς ἀρχαιότητος. Πρόσθετος εἰς ταῦτα αξίαν ἄλλην πολυτίμητον, ὅτι ὁ Πολυδεύκης ἀναφέρει ῥήσεις καὶ φράσεις ἀπὸ παλαιῶν συγγραφεύς, τῶν ὁποίων μᾶς κατέφαγεν ὁ χρόνος τὰ συγγράμματα. Δι' ὅλα ταῦτα τὸ Ὀνομαστικὸν ἐπλούτισε τὰ ἑλληνικὰ λεξικά μὲ λέξεις, τὰς ὁποίας ἀδύνατον ἦτο· νὰ εὑρωσιν ἄλλοι, καὶ κατ' ἄλλους τρόπους ὠφέλησε πολὺ τοὺς ἐραστάς τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας. Ἀφοῦ πρώτῃ φοράν τὸ ἐξέδωκεν ὁ Ἄλδος ἐν Βενετίᾳ 1502, ἐφάνησαν ἐφεξῆς καὶ ἄλλαι αὐτοῦ ἐκδόσεις καὶ μόνου, καὶ μὲ λατινικὰν μετάφρασιν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Εὐρώπης.

Οὐαλέριος Ἀρποκρατίων, Ἀλεξανδρεὺς τὴν πατρίδα, κατὰ δὲ τὰ ἄλλα περιστατικά τῆς ζωῆς του ἄγνωστος, περὶ τὰ τέλη τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος ἔγραψε λεξικὸν τῶν δέκα ῥητόρων, ὅπου ἐρμηνεύει πολλὰς δικανικὰς λέξεις, καὶ πολλὰ ἔθιμα τῶν ἑλληνικῶν πολιτειῶν, ἐξαιρέτως δὲ τῆς τῶν Ἀθηναίων. Πρώτῃ φοράν ἐξέδωκε καὶ τοῦτο τὸ ὠφελιμώτατον σύγγραμμα ὁμοῦ μὲ τὸ τοῦ Οὐλπιανοῦ ὑπόμνημα. εἰς τοὺς Φιλίππικους λόγους τοῦ Δημοσθένους ὁ Ἄλδος κατὰ τὸ 1503 ἔτος ἐν Βενετίᾳ εἰς ὀλόκληρον φύλλον ἐφεξῆς δὲ ἐφάνησαν αὐτοῦ καὶ ἄλλαι ἐκδόσεις.

Μετὰ τὸν Ἀρποκρατίωνα ἀκολοῦθεῖ ἄλλος ἄγνωστος λεξικογράφος ὀνομαζόμενος Ὡρίων, περὶ τοῦ ὁποίου νομίζουσιν εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν ἐκ Θηβῶν τῆς Αἰγύπτου Ὡρίωνα, ὅς τις κατὰ τὸν Σουΐδαν, ἠρانیσθη „Συναγωγὴν γινωμῶν, ἧρουν Ἀνθολόγιον πρὸς Εὐδοκίαν τὴν βασίλισσαν γυναῖκα Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ.“ Εἰς τούτου τὸ λεξικόν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὠφελήθησαν οἱ μεταγενέστεροι γραμματικοὶ καὶ λεξικογράφοι, ἀναφέρονται πολλοὶ Ἀλεξανδρινοὶ γραμματικοί, τῶν ὁποίων ἐχάθησαν τὰ συγγράμματα. Μία μόνη τούτου ἐκδοσις ἔγινε, καὶ αὕτη πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ἀπὸ τὸν σοφὸν φιλόλογον Στούρτζιον (Sturze) ἐν Λειψίᾳ, 1820 εἰς 4ον συναριθμουμένην τόμος τρίτος τῶν Ἑτυμολογικῶν, τὰ ὁποῖα ἐτύπωσεν ἐκεῖ ὁ τυπογράφος Βεϊγκελ (Weigel.)

Ἑλλάδιος Ἀλεξανδρεὺς, τῆς πολυθεΐας ὁπαδὸς καὶ ἀρχιερεὺς, ὅποτε κατὰ τὸ 1580 ἔτος κατήγγησε τοὺς εἰδωλολατρικοὺς βωμοὺς ὁ τῆς Ἀλεξανδρείας πατριάρχης Θεόφιλος, κατέφυγεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐδίδαξε τὸν συγγραφέα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ιστορίας Σωκράτην. Ἐκεῖ συνέγραψε λεξικὸν ἐπιγραφόμενον, Λεξείως παντοίας χρῆσις κατὰ στοιχεῖον. Τίποτε δὲν ἠθέλαμεν ἐξεύρειν περὶ αὐτοῦ, εἰὰ ὁ Φώτιος δὲν τὸ ἀνέφερεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην του (1).

Σύγχρονος καὶ συμπατριώτης, ὁμόθηρσκος καὶ ὁμοιοπαθῆς τοῦ Ἑλλαδίου ἐστάθη Ἀμμώνιος ὁ γραμματικὸς· ὑπῆρξε καὶ οὗτος εἰς ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ιστοριογράφου Σωκράτους. Μᾶς

(1) „Ἀνεγνώσθη λεξικὸν κατὰ στοιχεῖον Ἑλλαδίου, ὡν ἔμμεν λεξικὸν πολυστιμώτατον· οὐ λέξων δὲ μόνον ἢ συναγωγῇ, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ κομπαιτικῶν τινῶν χρησιμῶν λόγων καὶ εἰς κώλον πολλὰς τινὲς ἀπαιτιζομένων κτλ.“ Φωτ. Κωδ. γ' ρμ.

ιστορούμενοι,“ ἢ ἄλλο τι ἀνάλογον τούτου, ἐκτὸς ἐάν τὸ τοῦ Ἑσυχίου δὲν ᾔτο ἀπλοῦς ὀνοματολόγος, ἀλλὰ μέγα λεξικὸν καὶ βιογραφικὸν σύνταγμα, τοῦ ὁποίου ἐπιτομὴν ἔχαμεν ὁ Σουΐδας εἰς τὸ ἰδικόν του· πλὴν ᾗτο δυνατόν νὰ τὸ σιωπήσῃ τοῦτο ὁ Σουΐδας, ὅς τις ἠθέλησε νὰ μᾶς ὁμολογήσῃ τὰς πηγὰς τοῦ πονήματός του; Τὸ δυσαπώδωτον τῆς ἐννοίας τοῦτο ἐπαρτήρησαν καὶ ἄλλοι πρὸ ἐμοῦ· ὁ δὲ Μεσούριος κρίνας διεφθαρμένον καὶ ἄλλειπές τὸ χωρίον ἐκείνο, ἐπρόβαλεν ἀναπλήρωσιν τὴν ἐφεξῆς „Ἐγραψεν ὀνοματολόγος“. (1) . . . Διογένην τὸν Λαερτίου μνησάμενος, οὗ ἐπιτομὴ κτλ. Ὡστε, ἐάν εἶναι ὀρθὴ ἡ ἀναπλήρωσις αὕτη, εἶναι τὸ τοῦ Ἑσυχίου πᾶν ἔργο ἐπιτομὴ τοῦ Λαερτίου, καὶ ὅχι τὸ μέγα λεξικὸν τοῦ Σουΐδα ἐπιτομὴ τοῦ Ἑσυχίου πίνακος. Παρεκτὸς τούτων ὁ Σουΐδας προσθέτει περὶ τοῦ Ἑσυχίου τούτου, ὅτι· τῶν ἐν παιδείᾳ λαμπάντων ἐκκλησιαστικῶν διδασκάλων οὐδεὶς μὲνεται· ὡς ἐκ τούτων ὑπόνοιαν παρέχειν μὴ εἶναι χριστιανόν.“ Πῶς λοιπὸν ἐμπορεῖ νὰ ὑποτεθῇ ἐπιτομὴ τοῦ Ἑσυχίου ὀνοματολόγου τὸ λεξικὸν τοῦ Σουΐδα, ὅπου ἐμπεριέχονται πολυάριθμοι βίαι ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων μὲ ἱκανὴν ἐντάσιν γεγραμμένοι; Πιθανώτερον εἶναι νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ὁ Σουΐδας ἠρανίσθη τὴν ὕλην τῶν βιογραφιῶν ἀπὸ διαφόρων συγγραφεῖς, ἴσως καὶ μέρος ἀπὸ τὸν Ἑσυχίον, καὶ τοὺς ἔγραψεν εἰς χαρακτῆρα λόγου ἰδίου τοῦ ὁμοίου μὲ τὸν συνηθιζόμενον ἀπὸ τοὺς λογίους τῆς δεκάτης ἐκατονταετηρίδος, περὶ τὰ τέλη τῆς ὁποίας εἶναι πιθανόν ὅτι ἔζησε. Ὅπως ἂν ἔχῃ τὸ πρῶμα, πλῆθος σφαλμάτων μέγα εὐρίσκουσιν οἱ κριτικοὶ εἰς τὸ λεξικὸν τοῦτο· ἀκρισίας, ἐσφαλμένας ἀναγνώσεις καὶ γραφὰς τῶν συγγραφέων, παραφθοράς ὀνομάτων, συγχύσεις προσώπων, μαρτυρίας ἀλόγους καὶ μὴ ἀποδείκνυνούσας τὸ σκοπούμενον, καὶ πολλὰ ἄλλα τοιαῦτα· ἀλλ’ εἶναι ἄραγε δίκαιον νὰ ἀποδοθῶσιν ὅλα ταῦτα τὰ σφάλματα εἰς τὸν Σουΐδα; δὲν εἶναι μέγα μέρος καὶ τῆς ἀκρισίας τῶν σημειονότων τὰ περιθώρια, ὡς προσείπαμεν, καὶ τῶν ἐφεξῆς ἀντιγραφῶν; μικρὰ προσθήκη ἢ ἀλλοιώσεις εἶναι καλῆς νὰ διαστρέψῃ καὶ νὰ ἀσχημίσῃ πολλάκις ἐλάττωον χωρίον συγγραφῆς, πολὺ μᾶλλον τὰ παντοδαπὰ καὶ ἑτερογενῆ πολλὰκις ψυχωγήματα τῶν περιθωρίων. Μὲ ὅλα ὅμως τὰ εἰς αὐτὸ ἐξελεγχόμενα σφάλματα, ἡ ὕλη τοῦ λεξικοῦ τούτου ὠφέλῃς μεγάλως τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν ιστορίαν διὰ τὰ πολυάριθμα συγγραμμάτων ἀφανισμένων χωρία, τὰ ὅποια μᾶς ἐφύλαξε, καὶ διὰ τὰς πολιτικὰς, γραμματικὰς, δραματικὰς εἰδήσεις, καὶ σημειώσεις εἰς τὴν ἁγίαν γραφὴν, τὰς ὁποίας εὐρίσκομεν εἰς αὐτό. Ἑλλήν φιλόλογος, Δημήτριος ὁ Χαλκοκονδύλης ἔκαμε τὴν πρώτην τούτου ἐκδόσιν ἐν Μεδιολάνοις, 1499, εἰς φύλλον· καὶ μετ’ ἄλλας ἐκδόσεις, Ἑλλήν ἄλλος, φιλόλογος ἐνδοξος, Αἰμίλιος Πόρτος ὁ Κρής (2) μετέφρασεν εἰς τὸ λατινικόν, ἡ διώρρωσε τὴν πρώτην μετάφρασιν τοῦ Οὐολφίου, καὶ ἔκαμεν ἐκδόσιν Ἑλληνικολατινικὴν ἐν Γενεύῃ τὸ 1619 ἔτος, ὅν τε τόμους εἰς φύλλον, ἡ ὅποια ἐχρημάτισε βάσις τῆς καλῆς τοῦ Κυστέρου ἐκδόσεως ἐν Κανταβρυγίᾳ (Cambridge), τὸ 1705 ἔτος, τῶν τε τριῶν εἰς φύλλον.

Μετὰ τὸ λεξικὸν τοῦ Σουΐδα ἀκολουθεῖ τὸ εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα μᾶς γνωστὸν Μέγα Ἑτυμολογικόν τοῦ ὁποίου ὁ συγγραφεὺς εἶναι ἀνώνυμος. Προγενέστερος ἢ μεταγενέστερος εἶναι τοῦ Σουΐδα, δὲν ἐμπορεῖ νὰ μᾶς βεβαιώσῃ κανεὶς. Εἰκάζουσι τινες, ὅτι ἔζη περὶ τὰ τέλη τῆς δεκάτης ἐκατονταετηρίδος. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο δὲν εἶναι μόνον ἑτυμολογικόν, ἀλλὰ περιέχει καμπόλλους γραμματικὰς παρατηρήσεις ἐπαρμένους ἀπὸ τὸν Ἀρίσταρχον, Διονύσιον τὸν Θράκα, καὶ ἄλλους ἀρχαίους γραμματικούς· πολλὰ χωρία συγγραφέων, ὅπου ἀπαντῶνται ἀναγνώσεις διάφοροι παρὰ τὰς κοινὰς, καὶ παλλὰς μυθολογικὰς καὶ ἱστορικὰς εἰδήσεις. Τὰς

(1) Ἰδε τὰς σημειώσεις τοῦ Μεσούριου εἰς τὸ διασωθέν σύγγραμμα „Ἑσυχίου Μιλήσιου Ἰλλουστρίου Περὶ τῶν ἐν παιδείᾳ λαμπάνων των σοφῶν“ σελ. 87, ἐκδ. Ἀρελλίου.

(2) Πόρτος ὑπῆρξεν δὲ· ὁ πατὴρ Φραγκίσκος Πόρτος παιδεύει εἰς Φερρῆραν, καὶ ἀποδανῶν εἰς Γενεὴν τὸ 1581 ἔτος· καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Αἰμίλιος, ὅστις ἐχρημάτισε διδάσκαλος εἰς Ἐιδελβέργην (Heidelberg). Παρεκτὸς τῆς μεταφράσεως τοῦ Σουΐδα ἐξέδωκε καὶ Λεξικὸν δύο διωκτῶν καὶ ἰωνικῶν „ἑλληνορῶμαϊκά“ ὡς τὰ ἐπιγράφει, ἐν Φραγκοφερτίῃ, 1603, 2 τόμους εἰς 8ον. Τοῦ Πόρτου κρίνεται ὅτι εἶναι καὶ τὸ μικρόν τὸ συνεκτεταμένον ἀνώνυμος μὲ ὁλίγας μεγάλας ἐκδόσεις τοῦ Ἡρόδοτου μὲ ἐπιγραφὴν „Λέξικον Ἰάδων συλλογὴ“.

μεταβολάς, τὰς ὁποίας εἶπαμεν ὅτι ἐπασαν πολλὰ χειρόγραφα λεξικά τῶν παλαιῶν ἀπὸ τοὺς σημειωτάς τῶν περιωρίων καὶ ἀντιγραφεῖς, ἐδοῦνται τὸ Μέγα Ἑτυμολογικὸν μὲ τὴν ὑπερβολὴν, ὥστε συγκρίνων τις τὰ σωζόμενα τῇν σήμερον χειρόγραφα ἐμπορεῖ νὰ τὰ ἐλάβῃ διαφόρων συγγραφέων συντάγματα. Αἱ ἐκδόσεις, τὰς ὁποίας ἔχομεν ἕως τῇν σήμερον, ἀντεγράφησαν ἀπὸ δύο πάντῃ διάφορα χειρόγραφα. Μάρκος Μουσούρος ἐφρόντισε τὴν πρώτην τὸ 1499 ἔτος ἐν Βενετίᾳ εἰς φύλλον, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐγένεεν ἄλλη καλλιτέρα ἐν Ἑιδελβέργῃ (Heidelberg) τὸ 1594 ἔτος εἰς φύλλον μὲ κριτικὰς σημειώσεις καὶ μὲ πίνακα ἀναγκαῖον διὰ τὰς παρεμπιπτούσας λέξεις ἀπὸ τὸν Συμβούριον, ἥτις ἐμετατυπώθη ἐν Λειψίᾳ, 1816 εἰς 4ον. Σιωπῶ τὰς ἄλλας Βενετικὰς μετατυπώσεις, αἱ ὁποῖαι ἐφαίνοντο συχνάκις ἀπὸ τοῦ 1710 ἔτους ἕως τῶν ἡμερῶν μας, καὶ κατεπλημύρουν τὰ σχολεῖα, ἐπειδὴ δὲν προσέλαβαν ποτὲ καμμίαν λογὴν καλλιτέρευσιν. Ἄλλη δὲ ἐκδοσις νεώτερα, ὡς δεῦτερον εἶδος τοῦ ἑτυμολογικοῦ, γενομένη ἐν Λειψίᾳ τὸ 1818 δι' ἐπιμελείας τοῦ Στυρξίου, ἀντεγράφη ἀπὸ χειρόγραφον πληρέστερον τοῦ τῆς Βενετίας, ὀνομαζόμενον Κωδὴξ Γουδιανὸς ἀπὸ τὸν πρῶτον του κτήτορα Γουδὴν, καὶ σωζόμενον ἤδη εἰς τὴν Γερμανικὴν πόλιν Οὐόλφενμπύτελν (Wolfenbittel). Εἶναι δὲ ὁ δεῦτερος τόμος τῶν λεξικῶν, τὰ ὁποῖα ἐπεχείρησε νὰ τυπώσῃ εἰς Λειψίαν ὁ τυπογράφος Βεϊζελος.

Πολλὰ ἄλλα γλωσσάρια, παλαιότερα καὶ νεώτερα, ἐκ τῶν ὁποίων τινα μὲν ἀκόμη κεῖνται ἀνέκδοτα εἰς διαφόρους βιβλιοθήκας, τινα δὲ τῶρα εἰς τὰς ἡμέρας μας ἐκδομένα, παρατρέχω ὡς ὀλίγον συμβάλλοντα εἰς τὸν λόγον μου, καὶ παραπέμπων τὸν ἀναγνώστην νὰ ἴδῃ τὰ ὀνόματά των εἰς τοῦ Φαβρικίου τὴν Ἑλληνικὴν βιβλιοθήκην Τόμ. Γ', σελ. 60. 628. 672 τῆς νέας ἐκδόσεως (1) ἀναφέρω μόνον ἕξ λεξικόπουλα, τὰ ὁποῖα ἐδημοσίευσεν ὁ τοῦ Βερολίνου φιλέλλην διδάσκαλος Ἑμμανουὴλ Βέκκερος εἰς τὸν πρῶτον τόμον τῶν Ἀνεκδότων Γραικῶν (Anecdota Graeca) κατὰ τὸ 1814 ἔτος, ἐπειδὴ συχνάκις ἀνεφέρθη ἡ μαρτυρία των εἰς τὸ παρὸν λεξικόν. Τὸ πρῶτον τούτων ἐπιγράφεται, „Ἐκ τῶν Φρυνίχου τοῦ Ἀραβίου τῆς σοφιστικῆς προπαρασκευῆς,“ καὶ περιέχεται κατ' ἀρχὰς τοῦ πρώτου τόμου τῶν Ἀνεκδότων εἰς 74 σελίδας εἰς 8ον. Τὸ δεῦτερον, ἐπιγραφόμενον Ἀντιαττικιστής, ἐπειδὴ σκοπὸν ἔχει νὰ ἀποδείξῃ δοκίμους λέξεις τινὰς ἀποδοκιμαζομένας ὡς μὴ καθαρῶς ἄττικας, περιέχεται εἰς 36 σελίδας ἀπὸ σελ. 80 ἕως 116 τοῦ αὐτοῦ τόμου. Τὸ τρίτον ἐπιγράφεται, „Περὶ συντάξεως, ποῖα τῶν ῥημάτων γενικῇ καὶ δοτικῇ καὶ αἰτιατικῇ συντάσσεται,“ ἥγουν εἶναι λεξικὸν ῥημάτων μόνον, ἀποδεικνύον μὲ ποῖαν πτῶσιν συντάσσεται καθὲν ἀπὸ μαρτυρίας συγγραφέων. Ἡ ἀρχὴ του εἶναι, „Ἀντιλαμβάνομαι, γενικῇ. Δημοσθένους ἐν πρώτῳ Ὀλυνθιακῶν : ἕως μὲν καιρὸς, ἀντιλάβεσθε τῶν πραγμάτων“ 61 σελίδας ἀπὸ 119 ἕως 180 τῶν Ἀνεκδότων περιέχονται τὸ συντάγματιον τοῦτο. Εἰς 16 σελίδας περιλαμβάνεται τὸ τέταρτον ἐπιγραφόμενον, Δικῶν ὀνόματα. Τὸ πέμπτον, Λέξεις ῥητορικὰ ὀνομαζόμενον, εἶναι τὸ μεγαλύτερον παρὰ τὰ ἄλλα, ἐπειδὴ γεμίζει 121 σελίδας τῶν Ἀνεκδότων, ἥγουν τὰς ἀπὸ 197 ἕως 318 σελίδας. Τοῦ ἔκτου ἐπιγραφομένου „Συναγωγὴ λέξεων χρησίων ἐκ διαφόρων σοφῶν τε καὶ ῥητόρων πολλῶν“ μόνον τὸ Α μᾶς ἐξέδωκεν ὁ Βέκκερος περιεχόμενον ἀπὸ 322 ἕως 475 σελίδας. Πότε, καὶ τίνες συνέταξαν τὰ παρεπόμενα τοῦ πρώτου, τοῦ ὁποίου ὀνομάζεται Φρυνίχος ὁ συντάκτης, ἀγνοεῖται. Ὅτι συνεγράφησαν πρὸ τῆς δεκάτης ἐκατονταετηρίδος συμπεραίνεται μόνον ἐκ τούτου, ὅτι τὸ χειρόγραφον τῆς βασιλικῆς βιβλιοθήκης τῶν Παρισίων σημειωμένον μὲ ἀριθμὸν 345, ὅπου περιέχονται καὶ ταῦτα, κρίνεται ἔργον τῆς δεκάτης

(1) Ἀπὸ σελίδας 601 ἕως 605 ἀπαρτίζετ' ὁ Φαβρικίος Ἑτυμολογικὴν ἀφ' ἐπιστρώματός μιν τὰ ἐφεξῆς. Ἀνδρομάχου, Ἀπολλοδώρου, Δημοτρίου Ἡλίου, Ἡρίωνος Ἀλεξανδρινοῦ, Ἦρου Θηβαίου, Παμπρεπίου Πανοπολίτου. Ἀνέκδοτα δὲ, Ἀναστασίου Σινάτου, πολλὰ ἀνάμνημα, Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἡρίωνος Θηβαίου, Ἦρου Μιλήσιου, Φωτίου (τὸ ὅπερ ἐν ὁμοίᾳ ἐξέδωκεν ὡς προεῖπα), Συμμεῖος Γραμματικὸς. Ἀπὸ δὲ σελ. 628 ἕως 634, λέξεσιν ἀνέκδοτα πολλὰ ἀνώνυμα, καὶ ὀνομασμένων τῶν ἐφεξῆς. Παμφίλου, Ἀρχελάου, Ἀρτενίου, τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, τοῦ ἁγίου Κυρίλλου (διάφορον παρὰ τὸ ὁποῖον προεῖπα σελ. 13), Δοσιθέου, Εὐδόχου, Κωνσταντίνου Ἀρμένιπου, Ἰουστινιανοῦ, Μοσχουπόλου, Μαξίμου, Νικομήτρου Ἱατροποσίτου, Ὀπρίδου, Στεφάνου γραμματικοῦ, Θεοδώρου Προδρόμου, Θεοφλάκτου.

νου κατ' ἀλφάβητον σώζονται μόνον τὰ ἀπὸ τοῦ Α ἕως τοῦ Δ. Δύο ἐκδόσεις ἔχομεν τούτων ὅχι πρὸ πολ-
λοῦ γενομένης, τὴν πρῶτην ἐν Λονδίῳ, 1812 ἀπὸ τὸν Βουρνήϊον (Burney), καὶ τὴν δευτέραν ἐν Βερο-
λίῳ, 1821 ἀπὸ τὸν Ὀσσάνιον (Ossan).

Ὁ πολυμαθέστατος Πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως Φώτιος κατὰ τὰ μέσα τῆς ἐνάτης ἐκα-
τονταετηρίδος σιμὰ τῶν πολλῶν ἄλλων κριτικῶν φιλοπονημάτων τοῦ συνέταξε καὶ Λέξεων συναγωγῇ, ἥτις
ἐφυλάχθη εἰς πολλὰ ἀντίγραφα διαφέροντα τὸ ἐν ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἐπειδὴ ἔπαθε καὶ τὸ βιβλίον τοῦτο ὅ,τι
ἔπαθαν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἦττον ὅλα τὰ παλαιὰ χειρόγραφα λεξικά. Καθεὶς ἐπίστευεν ὅτι ἦτο ἱκανὸς νὰ
προσθέσῃ τι εἰς τὸ περιθώριον σημειώσεως ἄξιον· ἄλλοι δὲ ἀντιγραφεῖς ἦσαν μὲ τὸ κείμενον τὰ προσθέμα-
τα ταῦτα, καὶ οὕτως ἐγενήθη τοιαύτη σύγχυσις, ὥστ' εἶναι ἀδύνατον νὰ διακριθῶσι τὰ γνήσια ἀπὸ τὰ ὑπα-
βολιμαῖα. Ὁ Φώτιος ἠρρανόθη τὸ λεξικὸν ἀπὸ τὸν Ἀρποκρατίαν, ἀπὸ τοὺς πρὸ αὐτοῦ σχολιαστὰς τοῦ Πλά-
τωνος καὶ τῶν ποιητῶν, καὶ ἀπὸ ἄλλους ἀρχαιοτέρους λεξικοσυντάκτας. Δύο χάσματα ἀπαντῶνται εἰς αὐτὸ
μεγάλα· διότι ἐλλείπουσιν ὅλα τὰ μεταξὺ τῆς Λέξεως Ἀδιάκριτος, καὶ τῆς Ἐπώνυμος, καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ Φω-
ρητῶς ἕως τοῦ Ψιλῆος. Πρῶτην ἐκδοσιν τοῦ λεξικοῦ τούτου ἔχαμεν ὁ Ἑρμάννος ἐν Λειψίᾳ, 1808 εἰς 4ον,
προσθέσας αὐτὸ ὡς τρίτον τῶν δύο τόμων τοῦ λεξικοῦ τοῦ Ζωναρᾶ, περὶ τοῦ ὁποῦν ἐέλομεν ὁμιλήσειν εὐ-
θύς· δευτέραν δὲ ἐν Λονδίῳ ὁ Πόρτμαν, 1822, 2 τόμους εἰς 8ον μὲ ἐπιγραφὴν, Φωτίου Πατριάρ-
χου Λέξεων συναγωγῇ.

Ἰωάννης Ζωναρᾶς ἐκ τοῦ μοναχικοῦ τάγματος, εἰς ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς ιστοριογράφους, ζήσας
περὶ τὰ τέλη τῆς ἐνδεκάτης ἢ τὰς ἀρχὰς τῆς δωδεκάτης ἐκατονταετηρίδος, συνέταξε λεξικόν, τὸ ὁποῖον ἐφυ-
λάχθη εἰς ἡμᾶς ἀκέραιον. Ἐν χειρόγραφον τῆς Βενετίας ὀνομάζει τὸν συντάκτην ἀπλῶς Ἰωάννην μοναχόν.
Ἡ ἐπιγραφὴ τοῦ βιβλίου εἶναι, Συναγωγὴ Λέξεων, συλλεγεῖσα ἐκ διαφορῶν βιβλίων,
παλαιᾶς τε φημὶ γραφῆς καὶ τῆς νέας, καὶ αὐτῆς δὴ που τῆς Σύραθεν. Καθὼς ἀνωτέ-
ρω εἶπα, τὸ λεξικὸν τοῦτο ἐτυπώθη κατὰ πρῶτον ὁμοῦ μὲ τὸ τοῦ Φωτίου ἐν Λειψίᾳ, 1808 εἰς 4ον εἰς τρεῖς
τόμους, ὧν ὁποῖον οἱ δύο πρῶτοι περιέχουν τὸ τοῦ Ζωναρᾶ, καὶ ὁ τρίτος τὸ τοῦ Φωτίου.

Τὸ περιφημότερον ἀπὸ τὰ παλαιὰ λεξικά εἶναι ἀναμφιβόλως τὸ τοῦ Σουΐδα. Τίς, ποῖος, πότε,
ποῦ ὑπῆρξεν ὁ Σουΐδας, εἶναι πάντῃ ἀγνωστον εἰς τοὺς ιστορήσαντας τὴν ἐλληνὴν φιλολογίαν. Παρεχτός τοῦ
Εὐσταθίου, ὅς τις τὸν ἀναφέρει πολλάκις (1), κἀνεὶς ἄλλος· δὲν ὁμιλήσεν ἀπὸ τοὺς παλαιούς περὶ αὐτοῦ,
οὐδ' αὐτὸς εἰπέ που τίποτε περὶ ἑαυτοῦ. Τὸ λεξικόν του εἶναι ἀπηνθισμένον ἀπὸ παλαιούς γραμματικούς, σχο-
λιαστὰς καὶ λεξικογράφους. Διαφέρει δὲ ἀπ' ὅλα τὰ ἀρχαιότερα λεξικά, περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλήσαμεν ἕως
ἐδῶ, κατὰ τοῦτο, ὅτι δὲν εἶναι ἀπλῶς λεξικόν, ἡρουν δὲν ἐξηγεῖ μόνον λέξεις τῆς γλώσσης, ἀλλ' εἶναι ἐν
ταυτῇ καὶ βιογραφικόν, ἐπειδὴ μᾶς δίδει πολλὰς εἰδήσεις περὶ τῶν ἐνδοξοτέρων συγγραφέων, καὶ συνοπτικά
ἀποσπάσματα τῶν συγγραμμάτων των. Δὲν μὲ ἀρέσκει ἡ κρίσις, τὴν ὁποίαν κάμνει ὁ φιλέλλην Γάλλος Σχοῦλ-
λιος, ἄλλως ἀξίεπαινος ἀνὴρ, συγγραφεὺς τῆς ἐλληνικῆς φιλολογίας μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν· ὅτι, ἐπειδὴ εἰς
τὰς βιογραφίας ὁ Σουΐδας ἐφύλαξε τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα τοῦ λόγου πανταχοῦ, τὰς ἔλαβεν ὅλας ἀπὸ ἑνα
καὶ τὸν αὐτὸν συγγραφέα· καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ Σουΐδας ὁμολογεῖ ὅτι τὰς ἐπῆρεν ἀπὸ ὀνομαστικόν τι Ἑουχίον τοῦ
Μιλησίου (2). Τὰ περὶ τούτου λόγια τοῦ Σουΐδα (εἰς λέξιν, Ἑσυχίος Μιλήσιος) εἶναι ταῦτα. „Ἐγραψεν
ὀνοματολόγον ἢ πῖνακα τῶν ἐν παιδείᾳ ὀνομαστών, οὗ ἐπιτομὴ ἐστὶ τοῦτο τὸ βιβλίον“· ἀλλὰ τὸ „Τοῦτο
τὸ βιβλίον“ δυσκόλως ἐμπορεῖ νὰ ἀναφερθῇ εἰς τὸ λεξικὸν τοῦ Σουΐδα, τοῦ ὁποῦν τὸ κυριώτερον μέρος δὲν
εἶναι ἡ βιογραφία· ἐπεπε λουπὸν νὰ εἴπῃ ὀρθότερα, „Ἐξ οὗ κατ' ἐπιτομὴν ἐλήφθησαν οἱ ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ

(1) Πλ. λ., σελ. 83 q, ἐκδ. Ῥώμ. Ὁδυσ. η, σελ. 1571, σ, σελ. 1851, α, σελ. 1406, ε, σελ. 1528, ζ, σελ. 1554 κτλ.

(2) Ἰδ. Τόμον VI, pag. 290 τῆς Histoire de la Literature Grecque Profane par M. Scheell, Paris 1824.

ἀφῆκε τὸ Περὶ ὁμοίων καὶ διαφορῶν λέξεων σύγγραμμα, πολλὰ ἀφέλιμον, ἐπειδὴ εἰς αὐτὸ ἐξηγεῖ τί ἐστὶν αἱ μᾶλλον πᾶσα μία λέξις εἰς τὴν ἀκμὴν τοῦ ἑλληνισμοῦ, καὶ τίνα σημασίαν εἶχεν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ· βεβαίονει τὰς ἐξηγήσεις του μὲ παλαιῶν συγγραφέων μαρτυρίας. Εἰς πολλὰ ὅμως μέρη δὲν ἐμπορεῖται νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι πλάττει διαφορὰς, αἱ ὁποῖαι εἶναι πάντῃ ἀνύπαρκτοι. Πρῶτοι οἱ Ἄλδοι ἐξέδωκαν τὸ σύγγραμμα τοῦτο μετὰ τοῦ Γραικωλατίου λεξικοῦ δύο φορεῖς κατὰ τὸ 1497, καὶ 1525 ἔτος. Τὸ ἐπρόσθεσε καὶ Στέφανος ὁ Ἑρρίκος εἰς τὸν Θησαυρόν. Τὸ ἐξέδωκαν ἔπειτα πολλοὶ ἄλλοι, καὶ τελευταῖον ὁ Σαίφερος ἐν Λειψία κατὰ τὸ 1820 εἰς 8ον.

Ἡσύχιος Ἀλεξανδρεὺς καὶ αὐτὸς τὴν πατρίδα, ζῶν, ὡς κοινῶς νομίζεται, περὶ τὰ τέλη τῆς τετάρτης ἑκατονταστηρίδος, μᾶς ἀφῆκε τὸ εἰς ὅλους γνωστὸν λεξικόν του, τὸ ὁποῖον ἂν εἴναι ὁλόκληρον, ἢ ἐπιτομὴ μεγάλου συγγράμματος, δὲν ἐγενεῖν ἀκόμῃ σύμφωνος ἢ κρίσις. Πολλοὶ ἐξ ἐναντίας ὑπολαμβάνουσιν ὅτι ἐγράφη πολλὰ συντομώτερον παρ' ὅ, τι τὸ γνωρίζομεν τὴν σήμερον· καὶ ὅτι αἱ πολυάριθμοι τῶν ἀγίων γραφῶν λέξεις καὶ φράσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπαντῶνται εἰς αὐτὸ, παρενετέθησαν ἐφεξῆς ἀπὸ τοὺς ἀντιγραφεῖς ἐκλαμβάνοντας μέρη οὐσιώδη τοῦ κειμένου ὅσας σημειώσεις εἶχαν προσθέσειν εἰς τὸ περιθώριον οἱ πρόηκ κτήτορες τῶν χειρογράφων. Ὅπως ἂν εἴναι τὸ πρᾶγμα, τὸ βιβλίον τοῦτο εἶναι πολλὰ ἀξιόλογον καὶ χρησιμώτατον εἰς τὴν γνῶσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐπειδὴ μᾶς διέσωσε πολλότατα χωρία ποιητῶν, ῥητόρων, ιστορικῶν καὶ ἱερωῶν, τῶν ὁποίων εἶναι ἀφανισμένα τὰ συγγράμματα. Ἐξηγεῖ τὰς παλαιὰς λέξεις καὶ ποτε μὲν περιγραφικῶς, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ μὲ ἄλλας λέξεις συνωνύμους τῶν παλαιῶν γνωστὰς εἰς τὸν καιρὸν τοῦ· Ἄλδος ὁ πρεσβύτερος τὸ ἐξέδωκε πρώτῃν φορὰν ἐν Βενετίᾳ, 1514 εἰς φύλλον. Μετέπειτα ἐφάνησαν ἄλλαι καλῆτεραι ἐκδόσεις, τῶν ὁποίων ἀρίστη εἶναι ἡ ἐν Λουγδούνῳ τῷ Βατανίκῳ εἰς δύο τόμους, 1746 — 1776 συνωδευμένη μὲ πολλὰς κριτικὰς σημειώσεις.

Εἰς Κύριλλον τὸν πατριάρχην Ἀλεξανδρείας ἀποδίδεται λεξικόν, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκεν ἐν Παρισίοις, 1679, εἰς φύλλον Κάρολος ὁ Λαβραῖος. Σώζεται δὲ καὶ ἄλλο χειρόγραφον γλωσσάριον τοῦ Κυρίλλου εἰς τὰς βιβλιοθήκας διάφορον παρὰ τὸ ἐκδοσμένον, καὶ προσέτι διάφορον παρὰ τὸ τίμῳχον λεξικοῦ περιέχον τὰς ἀπὸ τοῦ Φ ἕως τέλους λέξεις, Κυρίλλου Ἀλεξανδρινοῦ πόνημα, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκε μὲ ἄλλα τινὰ λεξικοῖδια Χριστιανὸς Φριδ. Ματθαῖος ἐν Μόσχᾳ τὸ 1774 ἔτος. Ἀλλὰ πολλοὶ κρίνουσιν, ὅτι ὁ λεξικογράφος Κύριλλος εἶναι πολλὰ μεταγενέστερος παρὰ τὸν ἐνδοξον τῆς Ἀλεξανδρείας πατριάρχην Κύριλλον.

Εἰς τὰ τέλη τῆς πέμπτης ἑκατονταστηρίδος χωρὶς ἀκριβῆ προσδιορισμὸν τίθεται ὁ χρόνος, ἐπὶ τῷ Στέφανῳ ὁ Βυζάντιος, γραμματικὸς καὶ γεωγράφος. Τὸ σύγγραμμα τούτου ἐπιγραφόμενον, „Ἐθνικά, κατ' ἐπιτομὴν, ἢ περὶ πόλεων καὶ δήμων“ ἀγνωστὸν ἂν εἴναι ὁλόκληρον ἢ ἐπιτομὴ, ἐὰν καὶ δὲν ἐξηγεῖ τὰς λέξεις τῆς γλώσσης, μ' ὅλον τοῦτο εἶναι ἄξιον νὰ ἀναφερθῇ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν λεξικῶν, ἐπειδὴ περιέχει ὅλας τὰς γνωστὰς τότε πόλεις, καὶ τὸν τύπον τοῦ ἀπὸ πάσης μιᾶς ἐθνικοῦ λεγομένου ὀνόματος, κατὰ ἀλφάβητον. Τὰ ἐθνικά ὀνόματα δὲν ὑπάγονται εἰς κανόνα γενικόν, ὡς τε δοθείσης τῆς πόλεως γὰ ἐξεύρηται πῶς ἔχει νὰ ὀνομάσῃ τὸν πολίτην· ἄλλα μὲν λήγουσιν εἰς εὐς, ὡς Θεσσαλονικεὺς, Ἀλεξανδρεὺς· ἄλλα δὲ εἰς αἰός, ὡς Λαρισσαῖος, Σμυρναῖος, ἄλλα εἰς ἦνος, ὡς Κυζικηνός, Λαμψακηνός, καὶ ἄλλα ἄλλως· ὁ Στέφανος τὰ ἐσυνάθροισεν ὅλα, συνάψας εἰς πᾶσαν πόλιν τὸ ἐθνικόν της, καὶ οὕτω μᾶς ἐβάλλει ἀπὸ τὴν ἀμφιβολίαν, ἃν θάλωμεν νὰ τὸν συμβουλευώμεθα. Ἡ ἐν Λουγδούνῳ ἐκδοσίς του 1694 εἰς φύλλον μετὰ σημειώσεων τοῦ Γρονωβίου εἶναι ἐξαιρετος μέχρι τοῦδε.

Λεξικὸν τεχνολογικὸν καὶ συλλογὴν ἀττικῶν λέξεων συνέταξε καποῖος Φιλῆμων, τὸν ὁποῖον οἱ μὲν θέτουσιν εἰς τὴν πέμπτην ἑκατονταστηρίδα, ἄλλοι δὲ εἰς τὰ τέλη τῆς δεκάτης δευτέρας. Τὸ λεξικὸν ἤτο δηρημένον εἰς ὀκτὼ μέρη ἰσαρίθμους μὲ τὰ ὀκτὼ τοῦ λόγου μέρη. Μόνον σώζεται τὸ πρῶτον μέρος τὸ περιέχον τὰ ὀνόματα, καὶ μέρος τοῦ δευτέρου τοῦ περιέχοντος τὰ ῥήματα. Τοῦ περὶ ἀττικῶν λέξεων ἐκτεθειμέ-

ἐκατονταετηρίδος, μὲ ὅλον ὅτι ὁ Τιττεμάνος (Tittmann) εἰς τὸ προοίμιον τῆς ἐκδόσεως τοῦ λεξικοῦ τοῦ Ζωναρά τοῦ ἔκρινε τῆς δεκάτης τρίτης, ἢ καὶ τῆς δεκάτης τετάρτης (1).

Ταῦτα εἶναι τὰ ἑλληνιστὶ γεγραμμένα περίπου λεξικά, παλαιά τε καὶ νεώτερα, χρηματίζοντα εἰς τοὺς σοφοὺς τῆς Εὐρώπης ὕλη, ἐκ τῆς ὁποίας οὗτοι ἐμελλαν νὰ εἰδοποιήσωσι τελειότερα συντάγματα. Ἡ ἀτέλεια τῶν παλαιῶν, ἔργον ἀναγκαῖον τῶν καιρῶν κατὰ τοὺς ὁποίους ἔξω, εὐρίσκεται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ ἐτυμολογικὸν αὐτῶν μέρος, τὸ ὅποιον πάντοτε καθαρίζεται ἕως τὴν σήμερον, καὶ μένει πολὺ μέρος νὰ καθαριεθῇ ἀπὸ τὴν πρὸδον τῆς φιλολογίας τῶν νεωτέρων. Ὅπως ἂν ἔχη τὸ πρᾶγμα, ἐκείνοι ἐχρημάτισαν διδάσκαλοι τούτων.

Ὅταν περὶ τὰ μέσα τῆς δεκάτης πέμπτης ἐκατονταετηρίδος ἡσβέσις τῆς αὐτοκρατορίας τῆς Ἀνατολῆς ἀναφε πρὶν ἐπιδυμίαν τῶν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας φώτων εἰς τὴν δυτικωτέραν Εὐρώπην ἀπὸ τοὺς εἰς αὐτὴν προσφυγόντας ἐλλογίμους ἀνδρας τοῦ Βυζαντίου, τότε οἱ φωτιζόμενοι Εὐρωπαῖοι ἤρχισαν νὰ ἐπινόωσι τελειότερα μέσα τοῦ νὰ διαδίδωσι τὴν παιδείαν εἰς τοὺς συγχρόνους των· ἤρχισαν νὰ μεταφράζωσι τοὺς ἐνδόξους τῆς Ἑλλάδος συγγραφεῖς, καὶ νὰ τοὺς ἐκδίδωσι μὲ λατινικὰς σημειώσεις· δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐπιχειρήσωσι καὶ συντάξιν μεθοδικωτέρων λεξικῶν τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, καὶ οὕτω νὰ καθυποβάλλωσιν εἰς τὸν ἀναγνώστην ἐκ παραλλήλου τὰς ἀδελφὰς γλώσσας Ὁμήρου καὶ Οὐγγίλου, Πλάτωνος καὶ Κικέρωνος, νὰ δεῖχωνσι τῆς δευτέρας τὴν μόρφωσιν κατὰ τὸ παράδειγμα τῆς πρώτης· καὶ νὰ ἐυκολύνωσι μὲ τὸν τρόπον τούτον καὶ τὸν ὅσον τὴν μάθησιν. Θέλω ὁμιλήσιν μόνον περὶ τῶν ἀξιολογωτέρων λεξικῶν, τὰ ὅποια ἐτάχυναν πολὺ τὸν φωτισμὸν τῆς Εὐρώπης, καὶ ἠρέδισαν καὶ ἡμᾶς εἰς ἀνάκτησιν τῆς προγονικῆς μας παιδείας.

Τὰ σπέρματα τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ἐσκόρπισαν εἰς πρώτους τοὺς Ἰταλοὺς οἱ ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ διασωθέντες Ἕλληνες. Ἐκεῖ ἐνδουσιασθέντες ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν σοφίαν οἱ διὰ τοῦτο ὀνομαστοὶ γενόμενοι Ἄλδοι πατὴρ καὶ υἱός, ἐξέδωκαν πολλοὺς κλασσικοὺς συγγραφεῖς, καὶ πρὸς τούτοις Ἑλληνικο-ρωμαῖον λεξικὸν πολλὰ σύντομον κατὰ τὸ 1497 ἔτος ἐν Βενετίᾳ, τὸ ὅποιον οἱ μὲν ἐνόμιζαν πόνημα τοῦ πρεσβυτέρου Ἄλδου, οἱ δὲ τὸ ἔκριναν ὀρθότερον ἔργον Ἰωάννου Κρήστωνος προεκδομένον ἤδη ἐν Φλωρεντίᾳ.

Ἀφοῦ μετέβησαν περαιτέρω τὰ ἑλληνικὰ μαθήματα, οἱ Γάλλοι τὰ ἐνηγαλίσθησαν μὲ χαρὰν, καὶ τὰ ἐπεριποιήθησαν κατ' ἀρχὰς περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους Εὐρωπαίους. Εἰς τοῦτο τὸ ἐνδοξον γένος, εἰς τὸ ὅποιον ὁ πολιτισμὸς τῶν νεωτέρων χρεωστῆ πολλὰ καὶ λαμπρὰ βοηθήματα, σύγκαιρα ἔλαμψαν ἄνδρες, οἵτινες μὲ τὸν ζῆλον των ἐξήπλωσαν εἰς τὴν ἄλλην Εὐρώπην τὰς ἀκτῖνας τῶν Μουσῶν τοῦ Ἑλικῶνος. Παρατρέχων τοὺς ἄλλους, ὅσοι μόνον δὲν δύναμαι νὰ σιωπήσω τοὺς συνεργήσαντας πολὺ εἰς τῶν Ἑλληνικῶν λεξικῶν τὴν τελείωσιν. Ὁ πρῶτος εἶναι Γυλιέλμος Βουδαῖος, γεννηθεὶς εἰς Παρίσιους τὸ 1467 καὶ ἀποθανὼν τὸ 1540 ἔτος, ὁ ἐνδοξότερος ἀπὸ τοὺς ἐν Γαλλίᾳ σοφοὺς τοῦ καιροῦ του καὶ κατὰ τὰ ἄλλα, ἐξαιρετικῶς δὲ κατὰ τὴν γνώσιν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης. Οἱ ὑπομνηματισμοὶ του εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν (Commentarii linguae graecae), ἐκδοθέντες εἰς Παρίσιους τὸ 1529 ἔτος, καὶ ἐφεξῆς ἀλλαχοῦ, ἐυκόλυναν τὴν κατάληψιν τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων εἰς τὴν Γαλλίαν, καὶ ἔδωκαν ὕλην ἱκανὴν εἰς τοὺς συντάκτας τῶν ἐφεξῆς φανέντων καλῶν λεξικῶν (2). Παρεκτός τῶν ὑπομνηματισμῶν, εἰς ὄνομα τοῦ Βουδαίου καὶ ἄλλων ἑξ' συνεργῶν ἐξεδόθη ἐν Βασιλείᾳ τὸ 1572 ἔτος εἰς φύλλον λεξικὸν Ἑλληνικο-ρωμαϊκόν, τὸ ὅποιον διὰ τοῦτο ὀνομάζεται καὶ Λεξικὸν τῶν ἐπτὰ. Δεύτερος εἶναι ὁ ἐφεξῆς.

(1) Ἰδε Schoell ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ, Τόμ. 6, σελ. 279.

(2) Ἰδε Ἑλληνικὴ Βιβλιοθ. Φαβρικίου Τόμ. 5, σελ. 656, νεωτέρας ἐκδόσεως.

Πατρός πολυμαθοῦς Ῥοβέρτου Στεφάνου υἱὸς πολυμαθέστατος Ἑρρίκος Στέφανος, γεννηθεὶς εἰς Παρισίους τὸ 1528, καὶ ἀποθανὼν τὸ 1598 ἔτος, εἶναι ἐκεῖνος ὁ περικελῆς ἀνὴρ, ὅστις εἰς τὰς Ἑλληνικὰς Μούσας ἐθουσίασε καὶ ἀνάπαυσιν καὶ ὑγιάνει καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του· καὶ διὰ τὴν φωτίαν ὅλην τὴν Εὐρώπην, ἐκατήρτησεν αὐτὸς εἰς πτωχεῖαν. Εἰδήμων ἐπίσης καὶ τῆς Λατινικῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ἐξέδωκε μὲ ἀκάματον ζῆλον τόσους κλασικοὺς συγγραφεῖς, ὥστε μόναι αἱ ἐκδόσεις του ἦσαν ἱκαναὶ νὰ δοξάσωσιν εἰς πολλοὺς αἰῶνας τὸ ὄνομά του· ἀλλὰ τὸ ἐνδοξότατον πάντων τῶν ἔργων του, τὸ ὁποῖον καὶ χωρὶς τῶν ἐκδόσεών του ἠδύνατο νὰ δικαιώσῃ τὴν μνήμη του μεταξὺ τῶν φιλομούσων, εἶναι τὸ περίφημον λεξικὸν του ὁ Θησαυρὸς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ὁποῖον δὲν συντάξε καὶ οὐτε τῶν πρᾶγενεστέρων οὐτε τῶν μεταγενεστέρων τοῦ· Κληρονομήσας ὕλην ἱκανὴν συναγμένην ἀπὸ τὸν πατέρα του, μελετῶν τοὺς ὑπομνηματισμοὺς τοῦ Βουδαίου, τοῦ ὁποῖου τὸνομα ἀναφέρει συχνάκις, συγκρίνων τῶν παλαιῶν λεξικογράφων τὰς γνώμας, καὶ πρὸ πάντων ἀναγινώσκων μὲ σκέψιν τοὺς ἐνδοξοτέρους συγγραφεῖς τῆς Ἑλλάδος, τῶν ὁποίων εἶχε τὰ συγγράμματα ὑπ' ὄψιν, βοηθούμενος καὶ ἀπὸ τῶν Λατίνων τὴν γλῶσσαν, εὐτύχῃσε νὰ ἰκρίνῃ ὀρθότερα τὰς δυνάμεις τῶν λέξεων, καὶ οὕτως νὰ οὐλοδομήσῃ τὸ μέγα ἐκεῖνο ταμεῖον τῆς Ἑλληνικῆς πολυμαθείας, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου διεδόθησαν οἱ πλοῦτοι τῆς τῶν Ἑλλήνων σοφίας εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην· Ἡ μέθοδος του διαφέρει ἀπὸ τὴν μέθοδον τῶν ἄλλων λεξικογράφων κατὰ τοῦτο, ὅτι ἔβαλεν εἰς ἀλφαβητικὴν τάξιν μόνον τὰς πρωτοτύπους λέξεις, καὶ εἰς πᾶσαν μίαν προσήρτησε τὰς παραγώγους ὅλας, καὶ τὰς ἐξ αὐτῆς συνθέτους, Π. χ. μετὰ τὸ Ἀγαπάω τάττει ἀμέσως τὰς ἐξ αὐτοῦ Ἀγαπάμαι, Ἀγάπημα, Ἀγάπησις, Ἀγαπητός, Ἀγαπητικός, Ἀγαπήνωρ, Ἀμφαγαπάω, Περιαγαπάω, Ὑπεραγαπάω κτλ. μὲ βεβαίωσιν πλήθους παραδειγμάτων ἀπὸ τῶν κλασικῶν πατέρων τῆς γλώσσης. Τέσσαρες τόμοι εἰς φύλλον ἐκδοθέντες ἐν Γενεύῃ τὸ 1572 ἔτος, περιέχουσιν ὅλον τὸ λεξικόν· εἰς τὸ τέλος τοῦ τετάρτου ἐπρόσθεσε πῖνακα ἀλφαβητικόν ὅλων τῶν λέξεων, διὰ νὰ εὐρίσκη ὁ ἀναγνώστης εὐκόλως τὰς μεταξὺ τῶν Θεματικῶν παρεντεθειμένας παραγώγους· Πέμπτος τόμος τοῦ λεξικοῦ περιέχει δύο γραμματικὰ γλωσσάρια, καὶ τὸ περὶ διαλέκτων τοῦ συγγραφέως πόνημα. Ἀλλ' ἡ μεγάλη τιμὴ, τὴν ὁποίαν ἦτο ἀνάγκη νὰ τιμηθῇ τοιοῦτον ὑπέρογκον πόνημα διὰ τὴν ἀπαιτηθεῖσαν βαρεῖαν δαπάνην τοῦ τύπου, καὶ μία ἐπιτομή τοῦ Θησαυροῦ γενομένη εὐθὺς ἀπὸ Ἰωάννην Σκαπούλαν, καὶ ἐκδοθεῖσα εἰς ἓνα τόμον εἰς φύλλον τὸ 1570 ἔτος ἐν Βασιλείᾳ, ἐδυσκόλευσαν τὴν πώλησιν τοῦ μεγάλου λεξικοῦ τόσον, ὥστε ὁ συγγραφεὺς ἐκατήρτησεν εἰς ἄκραν ἀπορίαν· καὶ ὁ πλουτίσας τὴν Εὐρώπην ὅλην μὲ ἀφελιματάτας γνώσεις Θησαυρὸς ἔγενεν αἰτία δυστυχίας εἰς τὸν πατέρα τοῦ Θησαυροῦ ἀείμνηστον Στέφανον (1).

Ὅσα ἄλλα Ἑλληνικὰ λεξικά ἐφάνησαν ἐφεξῆς, ὅλα ἐπήγασαν ἀπὸ τὸν Θησαυρὸν τοῦ Στεφάνου, ὡς πηγάζουσιν οἱ ποταμοὶ ἀπὸ τὸν Ὀκεανόν. Κορνήλιος Σκρήβελιος, διορθῶν ἐκδοσὶν ἄλλην τοῦ λεξικοῦ τοῦ Σκαπούλα εἰς Ἀμστελῶδαμον τὸ 1652 ἔτος, ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ ἐρανισθῇ καὶ νὰ ἐκδώσῃ ἐν Λουγδούνῳ τῷ Βαταννικῷ κατὰ τὸ 1654 ἔτος πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν του τὸ πολλὰς μετατυπωμένον γνωστὸν εἰς ὅλα τὰ γυμνάσια τῆς Εὐρώπης καὶ εἰς πολλὰ τῆς Ἑλλάδος Ἑλληνολατινικὸν ἐγχειρίδιόν του· Ἀποσιωπῶν τὸ τοῦ Ἑδερικού (Hederici), τοῦ Λεννέιου, καὶ ἄλλα συνταγμένα εἰς τῶν Λατίνων τὴν γλῶσσαν (1), ἐργομαι νὰ ὁμιλήσω περὶ τῶν ἀξιολόγων τῆς Γερμανίας ἑλληνικῶν λεξικῶν, τὰ ὁποῖα ἐσυντάχθησαν ἀπὸ τεσσάρων κατὰ τὴν ἑξῆς ἑκάστην εἰς τὰς ἡμέρας μας.

(1) Εἰς διάστημα 250 περίπου ἐνιαυτῶν, καὶ οὐκ ἐτόλμησε νὰ ἐπιχειρήσῃ δευτέραν ἐκδοσὶν τοῦ Θησαυροῦ τοῦ Στεφάνου διὰ τὴν ἀπαιτούμενην μεγάλην δαπάνην· Οἱ Ἀγγλοὶ ἠθέλησαν εἰς τὰς ἡμέρας μας ν' ἀποκτήσωσι καὶ τὴν τιμὴν ταύτην. Ἐπεχειρήσαν δευτέραν ἐκδοσὶν μὲ ἐπιδιορθώσεις κατὰ τμήματα ἡμέρη· ἡ ἐκδοσις ἤρχισε τὸ 1815 ἔτος. Ἔως πέρυσιν (1825) ἐξέδωκαν τοιαῦτα τμήματα τριάκοντα ἑν. Τὸ τελευταῖον φάνει εἰς τὸν Ψ. Τὸ 31 τμήματα περιέχουν σελίδας ἀριθμουμένας κατὰ συνέχειαν 10821. Ἐντὸς ολίγου ἐλπίζεται ἡ τελεσίωσίς του.

(1) Τὰ περὶ τῶν Ἑλληνολατινικῶν λεξικῶν, ὅσα ἐγράφθησαν πρὸ τοῦ Θησαυροῦ ἴδε εἰς Τόμ. 3, σελ. 651-670 Ἑλλην. Βιβλ. Φαβρ. νεωτέρης ἐκδόσεως.

Τὸ φιλελληνίστατον τῶν Γερμανῶν ἔθνος ἐγνώρισεν ἀλήθειαν μεγάλην καὶ ὀναντήρητον, ὅτι ἀσυγκρίτως περισσότερον δύναται νὰ εὐκολύνῃ τὴν μάθησιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης λεξικὸν ἑλληνικὸν ἐρμηνεύον τὰς λέξεις ὅχι λατινιστῇ, ἀλλ' εἰς τὴν γλώσσαν αὐτῶν τὴν πατριον, μὲ τὴν ὁποίαν συνανειράφησαν. Διὰ τοῦτο ἤρχισαν πρὸ πολλοῦ νὰ συντάττωσιν ἑλληνογερμανικά λεξικά πρὸς χρῆσιν τῶν σχολείων τῶν πολιτῶν καὶ μικρὰ, τῶν ὁποίων τὸ μεγαλύτερον ἴσως εἶναι τὸ τοῦ Διλλενίου ἐκδοθὲν ἐν Λειψία τὸ 1784 ἔτος εἰς ὁδοὺν. Ἀλλὰ τὰ λεξικὸν, τὰ ὁποῖον ἔκαμε κοινωτέραν μεταξύ των τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, εἶναι τὸ ἐφεξῆς.

Ἰωάννης Γοττλῶβιος Σινεϊδέρος, διδάσκαλος τῆς ἐν Βορυσσῇ Βρεσλαυῖας, ὅλος εἰς τὰς Μούσας ἀφιερωμένος ἀπὸ νεότητος, καὶ ὀνομαστός μεταξὺ τῶν φιλολόγων μὲ πολλὰς καὶ καλὰς ἐκδόσεις κλασικῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων συγγραφέων, ἐξέδωκε διτόμον τὸ ἑλληνογερμανικὸν λεξικὸν τοῦ εἰς μέγα 8^{ον} ἐν Λειψία κατὰ τὸ 1797 καὶ 1798 ἔτος. Τὴν δευτέραν αὐτοῦ ἐκδοσιν εἰς 4ον πλουσιωτέραν καὶ τελειωτέραν τῆς πρώτης ἔκαμε τὸ 1805 ἔτος, καὶ πλέον ἐτι ἐπηύξημένην καὶ ἐπιδιωρθωμένην τὴν τρίτην κατὰ τὸ 1819, ἔτος, προσθέσας Ἐπίμειτρον περιέχον λέξεις καὶ κρίσεις καὶ ἰδικὰς τοῦ καὶ ἄλλων φιλολόγων εἰς 180 σελίδας τὸ 1821. Τετάρτην νὰ κἀμῃ δὲν ἀφῆκε τὸν αἰμνηστον ὁ ἀπὸ τὰς Μούσας ἀρπάσας αὐτὸν θάνατος. Τὸ τοῦ Σινεϊδέρου λεξικὸν ἐπηνέθη ὅχι μόνον ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς, ἀλλὰ καὶ ἀπ' ὅλην τὴν σοφὴν Εὐρώπην. Περιωρίσθη νὰ συντάξῃ τὸ λεξικὸν τοῦ πρὸς ἐξήγησιν μόνον τῶν σωζομένων ἐθνικῶν Ἑλλήνων συγγραφέων (beym Lesen der Griechischen profanen Scribenten zu gebrauchen), ἀφῆκεν τοὺς ἐκκλησιαστικούς, καὶ τὰς λέξεις τῶν παλαιῶν λεξικογράφων, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀπαντῶνται εἰς τῶν εἰρημένων τὰ συγγράμματα· μ' ὅλον τοῦτο εἰς τὰς ἐφεξῆς ἐκδόσεις τοῦ ἐπλούτισε καὶ μὲ ἐκκλησιαστικὰς λέξεις, καὶ ἐκ πολλῶν ἀρχαίων γλωσσариών. Εἰς βάσιν, ἡγουν ὁδηγὸν τῆς συναρμολογίας τῶν λέξεων, ἐμεταχειρίσθη, ὡς αὐτὸς λέγει εἰς τὸ προοίμιον τῆς πρώτης ἐκδόσεως, τὸ ἑλληνολατινικὸν λεξικὸν τοῦ Ἑδερικού, ἀλλ' αἱ ἐξηγήσεις, αἱ μαρτυρίαι τῶν συγγραφέων, τὸ ἐτυμολογικὸν μέρος τῶν λέξεων, ἡ σύγκρισις αὐτῶν μὲ λατινικὰς καὶ γερμανικὰς λέξεις, χαρακτῆρες οὐσιώδεις λεξικοσυντάκτου, εἶναι ἔργον τοῦ Σινεϊδέρου, ὅς τις ἐφάνη πατὴρ νέου λεξικοῦ, τὸ ὁποῖον μετὰ τῆς γραμματικῆς τοῦ σοφοῦ φιλολόγου Βουτμάνου ἐξήπλωσε τὴν γνώσιν τῆς ἑλληνικῆς παιδείας εἰς τοὺς ὁμογενεῖς τοῦ, καὶ θέλει διαιωνίσειν τὴν μνήμην τοῦ συγγραφέως. Ὅτι εἰς τὴν περὶ πολλῶν λέξεων κρίσιν καὶ ἐξήγησιν ὑπερέβη καὶ τὸν Στέφανόν, αἷτιον εἶναι ὅχι μόνον ἡ πολυμάθεια τοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ καιροῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐζῆ. Ἦσαν ἤδη ἐκδεδομένοι καὶ ἐπιδιωρθωμένοι ἐκ νέου πολλῶν πλασικῶν συγγραφέων αἱ παλαιαὶ ἐκδόσεις· πολλὰι λέξεις ἐσφαλμένοι ἔλαβαν ἄλλην μορφήν, ἐὰν καὶ ὅχι ὅλαι μὲ εὐτυχίαν. Πολλοὶ ἐνδοξοὶ τῆς Γερμανίας σοφοὶ μὲ ἀκριβεῖς διατριβάς, καὶ ἄλλα ἐξαιρετὰ συγγράμματα των ἀνέκριναν, ἐξήγησαν, ἐκαθάρισαν πολλὰ σκοτεινὰ τῶν παλαιῶν χωρία· γλωσσάρια παλαιὰ ἀνέκδοτα κείμενα εἰς τὰς βιβλιοθήκας ἐξεδόθησαν· ἐπιγραφαὶ πολλῶν ἀρχαίων μνημείων τῆς Ἑλλάδος καὶ Ἰταλίας ἀνεκαλύφθησαν, διεδόθησαν· εἰς τοιαύτην ἐποχὴν ἔγενε μάλιστα ἡ τρίτη τοῦ λεξικοῦ ἐκδοσις, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἀπανταχοῦ λάμπων ἀξιώπαινος χαρακτῆρ τῆς μετριοφροσύνης τοῦ, ἀνεφάνη κατ' ἐξαιρετον τρόπον· διότι, ἐπειδὴ τινὲς τῶν τιμώντων τοὺς κόπους τοῦ Σινεϊδέρου, ἐκ τῶν ὁποίων εἰς εἶναι καὶ ὁ ἡμέτερος περιελεστώτατος Κοραῆς, ἠθέλησαν νὰ γράψωσι προσθήκας, κρίσεις, καὶ διορθώσεις εἰς τὸ λεξικὸν τοῦ, αὐτὸς συνάξας ὅλα ταῦτα τὰ ἐξέδωκεν εἰς χωριστὸν, ὡς εἶπα, πρόσθεμα ὁμοῦ μὲ ἰδίως του δευτέρας φροντίδας, φανερώσας καὶ κατ' ἀρχὰς τοῦ προσθέματος τὰ ὀνόματα τῶν διορθωτῶν του, καὶ εἰς πᾶσαν μίαν λέξιν χωριστὰ ὑπογράψας τὸ ὄνομα τοῦ ἀνδρὸς, τοῦ ὁποῖου εἶναι ἡ προκειμένη γνώμη ἡ πρόσθήκη. Αἰωνία σου ἡ μνήμη, φιλόσοφε καὶ φιλόανθρωπε Σινεϊδέρε!

Σοφὸς ἄλλος τῆς Γερμανίας φιλόλογος, Φριδερικός Ρεϊμέρος ἐξεπόνησε λεξικὸν διτόμον, τὸ ὁποῖον ἐπηνέθη, καὶ ἐπαινεῖται ἀπ' ὅλην τὴν Γερμανίαν, ἀλλὰ χρεωστῇ τὴν γένεσίν του εἰς τὸν Σινεϊδέ-

Ἀφοῦ ὑπέταξεν ἡ εὐαγγελικὴ διδασκαλία εἰς τὴν ἀληθινὴν πίστιν ὅλους σχεδὸν τοὺς εἰς τὴν Εὐρώπῃ καὶ Ἀσίᾳ, καὶ Λιβύῃ ἑλληνικοὺς λαοὺς, καὶ τὸ Ῥωμαϊκὸν σιγήτρον ὑπεκλίθη εἰς προσκύνησιν τοῦ Σωτῆρος· ἀπὸ τότε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐπεκράτησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα μίᾳ μόνον τεχνικῇ διάλεκτος, τὴν ὁποίαν ἐμεταχειρίζοντο οἱ συγγραφεῖς κατὰ μίμησιν τῆς Ἀττικῆς, διαφέρουσιν εἰς τὸν ἕνα καὶ εἰς τὸν ἄλλον κατὰ τὴν μεγαλητέραν ἢ ὀλιγωτέραν μίμησιν τῶν παλαιῶν, καὶ κατὰ τὴν κρίσιν ἢ ἀκρισίαν τοῦ συγγράφοντος· καὶ ἄλλη φυσικὴ, συνήθης εἰς ὅλους, ἦρουν τὴν ὁποίαν ὠμίλου· πρὸς ἀλλήλους οἱ Ἕλληνες, καὶ αὐτὴν μετέχουσιν ἀπὸ τὰ παλαιὰ ἰδιώματα τῶν ἀρχαίων διαλέκτων, καὶ ἐπομένως παραλλάσσουσιν πολὺ κατὰ τόπους, μ' ὅλον ὅτι ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία μεταχειριζομένη ὡς ὄργανον τῆς διοικήσεως τὴν πρώτῃν δὲν ἄφινε νὰ ἐισχωρήσωσιν εἰς αὐτὴν πολλὰ μεγάλα διαφορά. Ἡ γλῶσσα τῆς συγγραφῆς τούτων τῶν χρόνων, βάσιν ἔχουσα τὴν συνήθη τῶν διαφόρων λαῶν τῆς Ἑλλάδος ὁμιλίαν, ἀνάμικτος μὲ τὴν προῤῥηθεῖσαν Ἀσιανομακεδονικὴν διάλεκτον, διορθουμένη ὅπως οὖν ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς εἰς τὸ ἀπτικώτερον ἰδιῶμα, εἶναι ἡ ὀνομασθεῖσα ὑπὸ τῶν γραμματικῶν κοινὴ διάλεκτος, ἦρουν κοινῶς εἰς ὅλους τοὺς λογίους τότε ἐν χρήσει οὖσα, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐδιέκριναν τὰς τέσσαρας ἄλλας διαλέκτους, ἦρουν τὴν Ἀττικὴν (λέγω καὶ τὴν εἰς τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων σωζομένην γνησίαν, καὶ τὴν κατὰ μίμησιν ἐκείνης βεβιασμένως γραφομένην ὑπότιν), τὴν Ἰωνικὴν, τὴν Δωρικὴν, καὶ τὴν Αἰολικὴν. Ὅταν λοιπὸν εἰς τὴν γραμματικὴν τοῦ Λασκάρεως, ἢ τοῦ Θεοδώρου, τὰς ὁποίας ἐμεταχειρίζοντο τὰ σχολεῖα μας πρὸ ὀλίγου, ἀπαντᾷται, Μενέλαος φέρ' εἰπεῖν κοινῶς, καὶ Μενέλεως Ἀττικῶς, ἡ θάλασσα κοινῶς καὶ θάλαττα Ἀττικῶς, καὶ ἄλλαι πολλαὶ τοιαῦται διακρίσεις, τὸ κοινῶς δὲν ἀναφέρεται εἰς ἄλλην τινα εἰμὴ τὴν μεταγενεστέραν ταύτην διάλεκτον.

Ἐκατήντησαν ὅμως τινὲς νὰ πιστεῦσωσιν ὅτι ἦτο ποτὲ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ διάλεκτος κοινὴ, (1)

(1) Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἐκφράζονται οἱ γραμματικοὶ περὶ τούτου, δὲν μᾶς ἀφίνει ἀμβολίαν ὅτι κοινὴ διάλεκτος ἐνόςιν τὴν αὐτὴν, τὴν ὁποίαν εἶπα ἀνωτέρω ὅτι ἐμεταχειρίζοντο ὅλοι οἱ λόγοι τοῦ καιροῦ τῶν· διότι λέγουσιν „ἢ πάντες χρώμεθα“. Ἀποδείκνυται δὲ σαφέστερα τὸ λεγόμενον ἀπὸ ὅσα λέγει Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος (Περὶ Θεμάτων, σελ. 42), ὅτι ἡ τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα εἰς πέντε διήρηται, Ἀττικῇ. . . Ἰάδα. . . Αἰολίδα. . . Δωρίδα. . . καὶ πέμπτην τὴν κοινήν, ἢ πάντες χρώμεθα, παρεκτός Βυζαντινῶν, ὅτι Δωριέων ἀποικίαι.“ Τὸ Πάντες δὲν ἀναφέρεται βέβαια εἰς τοὺς τῶν ἀρχαίων χρόνους Ἕλληνας, ἐπειδὴ ἤθελεν εἰπεῖν οἰκίαιον Πάντες ἐχρύντο. Ἐὰν δὲ ἀνεφέρετο εἰς ὅλους τοὺς Ἕλληνας τοὺς συγχρόνους τοῦ Πορφυρογενήτου, διὰ τί νὰ ἀποκλείωνται οἱ Βυζαντινοὶ καὶ οἱ τῆς τότε μητροπόλεως ὧν τῶν Ἑλλήνων; ἀλλὰ τὸ Πάντες ἀναφέρεται βέβαια εἰς μόνους τοὺς συγγραφοντας τότε. Γρηγόριος ὁ Κορίνθου ἀφ' οὗ λέγει τὸ ἢ πάντες χρώμεθα προσέτι περὶ αὐτῆς „ληπτέον δὲ ταύτην μὲν ὡς πρὸς κανόνα, τὰς δὲ λοιπὰς πρὸς ἰδιότηας.“ Ἀπὸ τοὺς λόγους τούτους δὲν δύναμαι ἄλλο τι νὰ καταλάβω, εἰ μὴ ὅτι ἡ γραμματικὴ, τὴν ὁποίαν ἐδιδάσκοντο τότε, ἐκανόνιζε τὴν εἰς συγγραφὰς χρῆσιμον οὖσαν τότε κοινὴν ταύτην γλῶσσαν, ἐξαιρουσά τῶν κανόνων τὰς ἰδιότητας τῶν ἄλλων διαλέκτων. Π. χ. ὁ ἐνεστώς τοῦ ἀπαρεμάρτου τῶν ἐνεργητικῶν ῥημάτων λῆγει εἰς εἶν, οἷον τύπτειν, ἐξαιροῦνται τὰ Αἰολικά τὰ ὁποῖα λήγουσιν εἰς εἶν, οἷον τύπτειν, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων διαλέκτων ὡσαύτως. Πῶς ὁμως μὲ τὴν κοινὴν ταύτην ἐμπεριέπλεξαν καὶ τὸν Πίνδαρον; εἶναι ἀπορον. Ἰσως διότι πάσης μιᾶς διαλέκτου ὠνόμασαν συγγραφὰς τινὲς ἐνδοξοὶ, δὲν ἤθελον ἂν ἀφῆλθον ν' ἀφῆλθον καὶ τὴν κοινήν ἄμοιρον τῆς τιμῆς ταύτης. καὶ λαβόντες ὡς ἐτυχε τὸν Πίνδαρον τὸν ἔρριψαν εἰς τὴν κοινήν ταύτην διάλεκτον. Ἰδοὺ οἱ περὶ τούτου λόγοι τοῦ Γρηγορίου Κορίνθου (περὶ Διαλέκτου, σελ. 12 ἐκδ. Σαφαίρου). „Ἰὰς ἐκλήθη ἀπὸ τοῦ Ἰωνος . . . ἡ ἐχρήσαστο Ὀμηροῦ. Ἀττικῆς ἀπὸ τῆς Ἀττικῆς τῆς Κρανναοῦ Συγγραφῆς, ἢ ἔγραψεν Ἀριστοφάνης. Δωρὶς ἀπὸ Δωρίου τοῦ Ἑλλήνος, ἢ ἔγραψεν Ἀλκαῖος. Κοινῇ, ἢ πάντες χρώμεθα, ἀλλὰ καὶ Πίνδαρος ταύτην ἐχρήσαστο.“ Ἄλλ' οὐδὲ τοῦ Πινδαροῦ ἡ γλῶσσα εἶναι ἡ κοινὴ, ἐνῷ αὐτὸς τὴν ὀνομασθεῖσαν Αἰολικὴν καὶ Δωρικὴν ἤκαπετο (Ὀλυμπ. 1, 26 καὶ 167), οὐδὲ τοῦ Ὀμήρου εἶναι κυρίως Ἰωνικὴ, διότι περιέχει πολλοτάτους δωρισμούς. Τοῦ Ὀμήρου ἡ γλῶσσα εἶναι ἡ πρωτόπλατος ἐκείνη τῶν Ἑλλήνων γραμμικῶν διαλέκτων, ἢ ὁποῖα ὠμίλειτο καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ εἰς τοὺς ἐν Ἀσίᾳ ἀποίκους τῆς Ἀττικῆς Ἰωνας, ἐκ τῆς ὁποίας τελειωθεῖσιν τὰς Ἀττικὰς μὲ τῶν ἐνδοξῶν τῆς συγγραφῆς ἢ παλαιὰ αὐτὴ διάλεκτος νομίζω ὅτι εἶναι ἡ ὀνομασθεῖσα Ἀττικῇ. Μαρτυρεῖ δὲ τὴν γνώμην μου ταύτην καὶ ὁ Στράβων (Βιβλ. 8, σελ. 333) λέγων „τὴν Ἰάδα τὴν παλαιὰ Ἀττικὴν τὴν αὐτὴν φασκέν· καὶ γὰρ Ἰωνες ἐκαλοῦντο οἱ τότε Ἀττικοί, καὶ ἐκεῖθεν εἰσιν οἱ τὴν Ἀσίαν ἐποικισάντες Ἰωνες, καὶ χρησάμενοι τῇ νῦν λεγομένῃ γλώσσῃ Ἰάδι.“ Σημειώσαι ἐν ταῦτα ὅτι Ἰὰς ἐκαλεῖτο ἐπὶ Στράβωνος (νῦν), καὶ ὅχι ἐπὶ Ὀμήρου. Πῶς δύναται νὰ συμβιβασθῇ τοῦτο μὲ τὴν γνώμην τῶν γραμματιστικῶν, τὴν ὁποίαν ἐμεταχειρίζοντο οἱ Βυζαντινοὶ συγγραφεῖς, καὶ οἱ ἄλλων τόπων τῆς Ἑλλάδος λόγοι εἰς τὰς βίβλους τῶν ἑως τῆς ἀλώσεως τοῦ Βυζαντίου. Ὅτι δὲ ἦτο πέμπτη τις διάλεκτος, οὐδ' εἰς τοὺς χρόνους τῶν γραμματικῶν τούτων ἐπίστευαν οἱ φρόνιμοι, ὡς μαρτυρεῖ Ἰωνάνης ὁ γραμματικὸς. Ἰδὲ τὴν περὶ Διαλέκτου, Γρηγ. Κορίνθ. ἐκδ. Σαφαίρου σελ. 610.

ἢ ἐχρήσατο Πίνδαρος. Μ' ὅλον ὅτι ἡ γνώμη αὕτη καθιερέθη ἐκ Σεμελίων (1), δὲν θέλει εἶσθαι περίττον νὰ εἶπω καὶ ἐγὼ ὀλίγα τινα κατ' αὐτῆς ὡς χρήσιμα εἰς τοὺς σπουδάζοντας νέους. Ὅποιανδήποτε σημασίαν καὶ ἂν δώσῃ τις εἰς τὸ Κοινὴν, διάλεκτος τοιαύτη εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους, ἦγουν ὅποτε ἤμαζαν αἱ τέσσαρες εἰρημέναι διαλέκτοι, δὲν ὑπῆρξεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐνόησαν ἄραγε κοινὴν διάλεκτον, πέμπτην τινὰ τῶν ἀριθμουμένων, λαλουμένην καὶ γραφομένην εἰς χώρας τινὰς ὡς ἡ Ἰωνικὴ εἰς τὴν Ἰωνίαν, ἡ Ἀττικὴ εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ αἱ ἄλλαι δύο εἰς τὰς χώρας τῆς πασαμείας; ἂς μᾶς δεῖξωσι τὴν κοινὴν ταύτην χώραν, τὸν κοινὸν λαόν, τοὺς κοινούς συγγραφεῖς· διότι ὁ Πίνδαρος ἔγραψεν εἰς τὴν Δωρικὴν ἢ Διολικὴν διάλεκτον (2)· ἀλλ' ἐξέλαβαν τόχα κοινὴν τὴν λαλουμένην ἀπὸ τὴν ἁμαθῆ μερίδα τοῦ ἔθνους; ἀλλ' ἐκ τῆς πιθανῆς ταύτης ὑποθέσεως συμπεραίνονται τόσαι κοιναί, ὅσαι εἶναι αἱ διαλέκτοι, εἰς τὰς ὁποίας ἔγραφαν οἱ σοφοί, ἦγουν κοινὴ Ἰωνικὴ, κοινὴ Ἀττικὴ; κοινὴ Δωρικὴ, τὰς ὁποίας ὠμύλουσι οἱ χυδαῖοι σύγχρονοι τοῦ Ἡροδότου, τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Πινδάρου· καὶ τί κέρδος λαμβάνει ἐκ τούτου ἡ γνώμη των; Ἐμποροῦν ὅμως νὰ εἴπωσιν, ὅτι κοινὴ γλῶσσα ἦτο ἡ λαλουμένη γενικῶς ἀπ' ὅλους τοὺς Ἕλληνας πρὸ τῶν Ὀμηρικῶν χρόνων· ἀλλ' ὑποφέρει ἄραγε ἡ γνώμη αὕτη τὴν βάσανον τῆς κρίσεως τοῦ ὀρθοῦ λόγου; ἡ φύσις αὐτῆς τῶν πραγμάτων ἐξελέγχει τὸ ψεῦδος τῆς. Τίποτ' ἄλλο δὲν εἶναι ἴσως ποικιλωτέρον ἀπὸ τὴν γλῶσσαν τοῦ ἀνθρώπου· καὶ ὅστις εἶπεν ὅτι Μέροπες ὠνομάσθησαν οἱ ἀνδρῶποι διὰ τὸν μερισμὸν τῶν γλωσσῶν των, ἐμπορεῖ κατὰ τὸ πραγματικὸν νὰ εἶπεν ἀλήθειαν ἀναντὶρήτην. Ἐὰν ἀκριβῶς παραβάλλῃς δύο τινὰς ὁμοειδείς, πολλάκις κατοικοῦντας τὸν αὐτὸν οἶκον, θέλεις παρατηρήσῃς, ὅτι αἱ φράσεις των ἔχουσι κάποιαν διαφορὰν· πολλὰ μεγαλητέρα, ἐὰν κατοικῶσι δύο ἀπομακρυσμένας συνοικίας τῆς αὐτῆς πόλεως· οἱ δὲ κάτοικοι δύο γειτονικωτάτων πόλεων ἔχουσι πολλάκις ἰδιώματα λέξεων καὶ φράσεων τόσον διάφορα, ὥστ' ἐμποροῦν νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς λαλοῦντές δύο διαφόρους διαλέκτους· Τοῦτο τὸ φαινόμενον, τὸ ὅποιον ἐσημείωσεν ὁ Στράβων περὶ τῶν διαλέκτων τοῦ καιροῦ του, τὸ βλέπομεν κατ' ἡμέραν ἐμπροσθέν μας. Τὸ μόνον μέσον τῆς ἐνώσεως τῶν διαλέκτων εἰς μίαν εἶναι τὰ κατὰ σταθεροῦς κανόνας γραφόμενα καὶ εἰς κοινὴν ἀνάγνωσιν δημοσιευόμενα τῶν σοφῶν συγγράμματα· καὶ μ' ὅλον τοῦτο οὔτε τῆς Γερμανίας οἱ πολυάριθμοι σοφοί, οὔτε τῆς Γαλλίας, οὔτε ἡ συμμαχοῦσα μ' αὐτοὺς κραταιὰ δύναμις τῆς τυπογραφίας ἠδυνήθησαν νὰ ἐνώσωσιν εἰς μίαν τὰς πολλοτάτας διαλέκτους οὔτε τῆς Γερμανίας οὔτε τῆς Γαλλίας. Πῶς λοιπὸν ἦτο δυνατόν τὸ τερατούργημα τοῦτο εἰς χρόνους, ὅποτε μάλιστα οὔτε συγγραφεῖς ἤμαζαν οὔτε τυπογραφία ὑπῆρχε; τὸ πλέον πιθανὸν εἶναι, ὅτι ἡ ἀκαλλιέργητος πρώτη γλῶσσα ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα διηρημένη εἰς διαλέκτους, καὶ ἐκαλλιεργήθη εἰς τὰς διαλέκτους τῆς. Τελευταῖον μένει νὰ τοὺς δικαιώσῃ τις, ὅτι ἐνόησαν κοινὴν σύμπασαν τῶν Ἑλλήνων ὅλον τὴν γλῶσσαν· ἀλλὰ τότε τὸ κοινὸν εἶναι γενικῆς ἐννοίας σημαντικόν, καὶ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, εἰς τὴν ὁποίαν συμπεριλαμβάνονται ὅλαι αἱ διαλέκτοι ὡς εἰς τὸ γένος τὰ εἶδη· εἰς ταύτην ὅμως τὴν σημασίαν εἶναι ψιλὸν ὄνομα, καὶ δὲν σημαίνει τίποτε πραγματικόν ἕως οὗ νὰ προσαρμοσθῇ εἰς μερικὴν τινα καὶ δακτυλόδεικτον, νὰ εἴπω οὕτω, διάλεκτον, καθὼς μὴδ' ἡ ἐννοια τοῦ ζώου σημαίνει τι πραγματικόν, ἐὰν δὲν ἐφαρμοσθῇ εἰς τὸν βοῦν, τὸν ἵππον κτλ. Ἀλλ' ἀφύοντες τὴν κενὴν ταύτην γνώμην τῶν τὴν κοινὴν πλασάντων διαλέκτων μὲ ἐννοίαν διάφορον παρὰ τὴν ὁποίαν εἶπαμεν, ἐπανερχόμεθα εἰς τὸν προκείμενον σκοπὸν μας.

Ὅσον ὀλιγόστευεν ἡ παιδεία τοῦ γένους, τόσον ἐσκηρύνετο ὁ ἀριθμὸς καὶ ἔχαινετο ἡ δύναμις τῶν μιμητῶν τῆς Ἀττικῆς γλώσσης συγγραφῶν. Ἡ βασιλικὴ τοῦ Βυζαντίου αὐλὴ, ἡ ὁποία τὴν ἐμεταχειρίζετο, ἡμέραν ἐξ ἡμέρας ἐπροχώρει πάντοτε ἀπὸ τὸ κακὸν εἰς τὸ χειρότερον ἀσχημίζουσα ἐν ταυτῷ καὶ τὴν καλλοῦν τῆς γλώσσης. Ἡ πτωσις αὐτῆς κατὰ τὴν δεκάτην πέμπτην ἑκατονταετηρίδα ἔβαλε τέλος καὶ εἰς τὴν χρῆ-

(1) Ἴδε Κορζὴ Πρόδρ. Ἑλληνικ. βιβλ. σελ. 45, καὶ Ἰστορ. Μέρ. Α. σελ. 45, καὶ Λόγιον Ἑρμῆν τοῦ 1819 ἔτους σελ. 448 - 457.

(2) Κορζὴ Πρόδρ. Ἑλλην. βιβλ. σελ. 45, καὶ Πλάτ. Ὀλύμ. 1, 26 καὶ 162.

σιν ἐκείνης. Μετὰ τὴν λαλουμένην τοῦ λαοῦ γλῶσσαν ἐσμίχθησαν παντοδαπὰ ἑτεροφυῆ στοιχεῖα. Λατινισμοὶ ἐφ' ὅσον ἐπεκράτει ἡ βασιλεία τῶν Γραικορωμαίων αυτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου· διάφορα εὐρωπαϊκὰ ἰδιώματα, ὅταν διέβαιναν τὰ κατὰ τοῦ Μωάμεθ σταυροφορικὰ τάγματα τοῦ ἱεροῦ πολέμου· Ἰταλισμοὶ ἰδιαίτερα, ἐκ τῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον, Κρήτην, καὶ ἄλλας ἐλληνικὰς νήσους ἐπικρατείας τῶν Ἰταλῶν· καὶ τὸ ἐλευννότατον, Τουρκισμοὶ ἀπὸ τὴν εἰσδρομὴν τοῦ τὴν Ἑλλάδα ὅλην καταδουλώσαντος βαρβάρου. Τοιοῦτον σύμμικτον καὶ ἀνδρὲς τέρας ἐμβῆκεν εἰς τὰ στόματα ἐκείνων, τῶν ὁποίων τὴν προγονικὴν καλλιέπειαν ἐδημιούργησαν μὲν αἱ τοῦ Διὸς θυγατέρες Μοῦσαι, ἐστόλισαν δὲ αἱ οὐράνιοι Χάριτες. Τοιαύτην βάρβαρον γλῶσσαν ὠμίλουσιν οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καθὼς βλέπομεν ἀπὸ τὰ σωζόμενα εἰς τὴν Τουρκοκρατικὴν διάφορα γράμματα τῶν χρόνων ἐκείνων· καὶ τοιαύτην σχεδὸν τὴν παρελάβαμεν καὶ ἡμεῖς οἱ ζῶντες τὴν σήμερον. Ὅτι δὲ δὲν κατήνησεν εἰς ἔτι ἀθλιωτέραν ταύτης κατάστασιν, αἷτια εἶναι δύναται ἐφεξῆς.

Πρῶτον ἡ αἰγία ἐκκλησία. Εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας τῶν διαφόρων τῆς Ἑλλάδος ἐπαρχιῶν ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἱερῶν γραφῶν, αἱ ἀκολουθίαι, ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ δογματικὰ καὶ ἠθικὰ βιβλία, ἱεροκήρυκες εἰς πολλὰ μέρη, ἐκανόνιζαν τρόπον τινὰ τὴν χυδαίαν γλῶσσαν, καὶ ἐμπόδιζαν ὅπως οὖν τὸν παντελὴ ὅλεθρον τῆς καθ' ἑαυτοὺς φέροντες νὰ νοήσωσι τὰς γραφικὰς ῥήσεις, παραμυθίαν τῶν ἀφορήτων συμφορῶντων, εἰσῆγαγον ὁμοειδῶς τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς γλώσσης εἰς ὅλας τὰς ἐπαρχίας. Δεύτερον τὰ σχολεῖα. Εἰς ὅσην δυστυχίαν καὶ ἂν ἐβυδίσθησαν οἱ Ἕλληνες, εἶχαν ὅμως εἰς πολλὰς πόλεις σχολεῖα ὅπου ἐπαρᾶδιδοτο ἡ παλαιὰ γλῶσσα. Εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι εἰς αὐτὰ ἐδιδάσκοντο περισσότερον ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς, λέγω Χρυσόστομοι καὶ Γρηγόριοι παρὰ Δημοσθένεις καὶ Θουκυδίαι· ἀλλὰ πρῶτον οὐδ' οἱ κλασικοὶ συγγραφεῖς ἡμελοῦντο παντάπασιν, καὶ δεύτερον, αὐτοὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ πατέρες συνήργησαν ὅχι ὀλίγον εἰς τὸ νὰ στήσωσι τὴν ὁρμὴν, μετὰ τὴν ὁποίαν ἔτρεχεν ἡ γλῶσσα εἰς τὸν ἀφανισμόν τῆς. Διότι εἰς τὰ σχολεῖα ταῦτα παιδευόμενοι τὸ πλεῖστον μέρος οἱ ἐκκλησιαστικοίμας, καὶ φέροντες νὰ ἀφελῶσι τὰ τέκνα τοῦ Χριστοῦ μετὰ συγγραμματα καταληπτὰ εἰς τοὺς ἀκούοντάς, ἀρχίσαν ἀπὸ τὴν δεκάτην ἑκτὴν ἑκατονταετηρίδα νὰ γράφωσι βιβλία τῆς εὐσεβοῦς διδασκαλίας καὶ τῶν ἡθικῶν αὐτῆς παραγγελμάτων εἰς τὴν λαλουμένην γλῶσσαν. Ἡ Ἀμαρτωλῶν Σωτηρία, ὁ Θησαυρὸς τοῦ Δαμασκηνοῦ, τὰ Κυριακοδρόμια, πολλὰ ἱεροκηρύκων διδαχαὶ ἦσαν οἱ πρόδρομοι τῆς νεογενήτου τῶν νέων Ἑλλήνων γλώσσης, τὴν ὁποίαν ἐτελειοποιοῦν ἐφεξῆς ἱστορικῶν συγγραμμάτων μεταφρασταί, ὡς ὁ τῆς γενικῆς ἱστορίας τοῦ Ρολίνου, καὶ ὁ συντάκτης τοῦ λεγομένου Χρονογράφου, καὶ πολλοὶ ἄλλοι, καὶ εἰς τὴν ὁποίαν μετὰ ἀξίει πᾶν ζῆλον πολλῶν πεπαιδευμένων ὁμογενῶνμας ἐγράφησαν ἡ ἐμεταφράσθησαν διάφορα ἀξιόλογα βιβλία ἐκ πενήντηντα περίπου ἐνιαυτῶν ἕως τῆς σήμερον.

Ἀφοῦ κατεπληρώθημεν ἀπὸ τοῦ παχυλοῦ καὶ ψηλαφητόν τῆς ἀπαιδευσίας σκότος, εὐρέθημεν καὶ εὐρισκόμεθα ἕως τῆς σήμερον εἰς κατάστασιν τοιαύτην, ὥστε οὔτε τὴν ὁποίαν ὀμιλοῦμεν γλῶσσαν δυνάμεθα νὰ ἐξέωμεν ὡς πρέπει, οὔτε τὴν ἐκκλησιαστικὴν νὰ καταλαμβάνωμεν ὅπως οὖν χωρὶς καίποιαν εἰδησιν τῆς προγονικῆς ἡμῶν γλώσσης, ἡ ὁποία σώζεται εἰς μόνον τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, καὶ ἔπαυσε νὰ ὀμιλῇται ἐκ πολλῶν ἤδη ἑκατονταετηρίδων. Εἰς τὴν μάθησιν αὐτῆς ἐπιστηρίζονται ὅλοι αἱ ἐλπίδεςμας νὰ ἐκβῶμεν ἀπὸ τὸ φρικτὸν ὄνειδος τῆς βαβαρότητος, καὶ νὰ ἀναδειχθῶμεν καὶ ἡμεῖς ἔθνος πολιτισμένον καὶ τίμιον, καὶ τῆς προπατορικῆςμας δόξης φερέγγονον· ἄλλ' εἰς τὴν μάθησιν αὐτῆς, καθὼς καὶ πάσης ἄλλης γλώσσης, εἶναι πρᾶγμα ἀδύνατον νὰ εἰσχωρήωμεν, ἐὰν, ὡς εἶπα εἰς τὴν ἀρχὴν, δὲν ἔχωμεν εἰς χεῖρας Λεξικὸν καὶ Γραμματικὴν. Ἐπειδὴ κατὰ τὰ παρὸν ὁ λόγος γίνεται περὶ λεξικοῦ, ἀφίνοντες κατὰ μέρος τοὺς γραμματικὸν συντάκτας, ἀναγκαῖον εἶναι νὰ εἰπώμεν ὀλίγα τινα ἱστορικώτερον περὶ τῶν ἐπισημοτέρων Λεξικογράφων ἀναβαίνοντες εἰς τοὺς χρόνους, ὅποτε ἤρχισαν νὰ γράφονται ἐλληνικὰ λεξικά εἰς Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀπὸ Ἑλλήνων, καὶ διὰ τῶν μεταξὺ καταβαίνοντες χρονολογικῶς εἰς τοὺς νεωτέρους, οἵτινες τὰ ἔγραψαν εἰς ἀλλοφύλους γλώσσας.

Ἐν ὅσῳ ἔλαμπαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν αἱ χάριτες τῆς γνησιότητος καὶ γλαφυρότητος, καὶ ἐκαταλαμβάνοντο ἀπ' ὅλους καὶ φράσεις καὶ μόρια, εἰς καίνερός τὴν κεφαλὴν δὲν εἰσῆρχετο ἡ ἔννοια τῆς λεξικογραφίας. Ἀφοῦ δὲ ἡ γλῶσσα ἤρχισε νὰ χάνῃ τὴν φυσικὴν τῆς λαμπρότητα, καὶ νὰ διαφθείρεται εἰς τῶν λαλούντων τὰ σπώματα, καὶ οἱ παλαιοὶ συγγραφεῖς ἐνοοῦντο μὲ ἐπίπονον σπουδὴν καὶ μαλέτην, τότε ἡ σφάνθησαν τὴν ἀνάγκη τοῦ νὰ σημειώσῃ καὶ νὰ ἐξηγῶσι τὰς ἀσαφεστέρους λέξεις ἢ πρὸς ἰδίαν τοῦ χρῆσιν καθεῖς, ἢ διὰ διδασκαλίαν ἄλλων. Καθὼς δὲ τῶν περισσοτέρων τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν αἱ ἀρχαὶ ἔγεναν ἀπὸ τὰ μερικὰ, καὶ αἱ πρόοδοι τῶν τὰς ἔφεραν εἰς τὰ καθόλου, οὕτω καὶ ἡ λεξικογραφία, πρὶν ἔκταθῃ καθόλου εἰς πάντα συγγραφεὰ καὶ εἰς ὅλην τὴν γλῶσσαν, ἤρχισεν ἀπὸ τὰ μερικὰ, ἤγουν ἐπεχείρησαν οἱ λεξικοσυντάκται συλλογὴν καὶ ἐξηγήσιν λέξεων ὁ μὲν τοῦ Ὀμήρου, ὁ δὲ τοῦ Ἱπποκράτους, ὁ δὲ ἄλλου τινὸς ἀπὸ τοὺς μεγάλους συγγραφεῖς· ἄλλοι ἔπειτα ἔγραψαν Συναγωγὰς λέξεων, τῶν ἀξιοπαρατηρήτων, ἢ σπανιωτέρων διὰ τὸν σχηματισμὸν ἢ διὰ τὴν σημασίαν τῶν. Τὰ πρῶτα ταῦτα τῆς λεξικογραφίας δοκίμια, τὰ ὅποια οἱ Λατίνοι φιλολόγοι ὠνόμασαν Γλωσσάρια παρὰ τὸ Γλῶσσαι (1) ἤγουν λέξεις ἀρχαῖαι ἢ παραγόμεναι ἀπὸ διαλέκτους ἄλλας ἑλληνικάς, ὑπῆρχαν τῶν τελειοτέρων μας λεξικῶν ἡ βάσις.

Ἀπολλώνιος ὁ σοφιστῆς υἱὸς Ἀρχιβίου τοῦ γραμματικοῦ, ἐξημέτισε τῶν λεξικογράφων ὁ ἀρχαιότερος καὶ πιθανῶς ὁ πρῶτος. Ἐξῆ οὗτος εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου, ὡς πιστεύεται κοινῶς, ἢ κατ' ἄλλους εἰς τὰ τέλη τῆς πρώτης ἀπὸ Χριστοῦ ἑκατονταετηρίδος, καὶ συνέγραψε λεξικὸν εἰς τὸν Ὅμηρον μὲ ἐπιγραφὴν, Λέξεις Ὀμηρικαί. Τὸ ὠφέλιμον τοῦτο σύγγραμμα, μ' ὅλον ὅτι διεφθαρμένον πολλοῦ ἀπὸ προσθήκας μεταγενεστέρων ἀντιγραφῶν, ἐξέδωκε κατὰ πρῶτον διὰ τῶν τύπων εἰς Παρισίους ὁ Οὐίλλοισὼν (Villoison) τὸ 1773 ἔτος δύο τόμους εἰς 4^{ον}. Μετὰ τὸν σοφιστὴν Ἀπολλώνιον ἀκολουθοῦσι τρεῖς γλωσσῶν Ἱπποκρατείων ἐρμηνευταὶ οἱ ἐφεξῆς.

Ἐρωτιανὸς ἢ Ἐρωτιῶν ἢ Ἡρώδιανός (διότι εἰς τὰ χειρόγραφα εὐρίσκεται διαφόρως γραμμένον τὸ ὄνομα, μ' ὅλον ὅτι ἐξενήχθη τὸ πρῶτον) συνέγραψε τῶν παρ' Ἱπποκράτει λέξεων συναγωγὴν, προσφωνήσας εἰς Ἀνδρόμαχον ἱατρὸν τοῦ Νέρωνος, εἰς τοὺς χρόνους τοῦ ὁποῦ ἡμαῖζε, τὴν βίβλον του, ὅπου ἐξηγεῖ τὰς ἀσαφεστέρους τοῦ Ἱπποκράτους λέξεις ὅχι μὲ πολλὴν σαφήνειαν, ὡς κρίνουσιν οἱ νεώτεροι. Τῶν τοῦ Ἱπποκράτους γλωσσῶν ἐξήγησιν ἔγραψεν ὡς κοινῶς νομίζεται, καὶ ὡς γνωρίζεται τὸ σύγγραμμα μετὰ τῶν φιλολόγων τὴν σήμερον, ὁ περίφημος ἱατρός καὶ φιλόσοφος Γαληνός, ὅστις ἔζη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς δευτέρας ἑκατονταετηρίδος. Τρίτος Ἱπποκρατείων λέξεων ἐξηγητὴς λέγεται προβληματώδης τις Ἡρόδοτος, ἴσως ὁ Ταρσεύς, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει Διογένης ὁ Λαέρτιος (1) λέγων, ὅτι ὑπῆρξε μαθητὴς μὲν Μηνοδότῃ ἱατροῦ τοῦ Νικομηδέως, διδάσκαλος δὲ τοῦ ἐμπειρικοῦ Σέξτου· ἀλλὰ τὸ βραχύτατον τοῦτο γλωσσάριον εἶναι τόσον ἀτελές καὶ ἀσῆμαντον, ὥστε ἥτο περιττὸν νὰ ζητῇται συγγραφεὺς τις τούτου ἀπὸ τοὺς ἐπιστήμους. Φαίνεται ὅτι καίνεις ἀπὸ τοὺς διδασκομένους τὸν Ἡρόδοτον ἐσημείωσεν εἰς χρῆσιν τοῦ ὀλίγας τινος Ἰωνικὰς λέξεις κατὰ στοιχεῖον· καὶ τὰς ἐπέγραψε Λεξικὸν τῶν Ἡροδοτείων λέξεων· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἡ τοῦ κορυφαίου τῶν ἱατρῶν διάλεκτος εἶναι Ἰωνική, καθὼς καὶ ἡ τοῦ πατρὸς τῆς ἱστορίας, καὶ ἐπομένως ἐξηγεῖ καὶ τούτου τὰς λέξεις καθὼς καὶ ἐκεῖνου· διὰ τοῦτο οἱ ἀντιγραφεῖς μετέβαλαν τὴν ἐπιγραφὴν του εἰς „Ἡροδότου λεξικὸν τῶν παρ' Ἱπποκράτει λέξεων“ καθὼς εἶναι ἐκδεδομένον καὶ εἰς τὴν Παρισινὴν ἐκδοσιν τῶν συγγραμμάτων Ἱπποκράτους καὶ Γαληνοῦ (Τομ. Β, σελ. 140 — 144). Ἀλλὰ Στέφανος ὁ Ἐβρῆκος εἰς τὸ ἐκδοθὲν ὑπ' αὐτοῦ Ἰατρικὸν λεξικὸν (Dictionarium Medicum) ἐν Παρισίοις 1563, προτάξας τὰ δύο πρῶτα, ἔγουν Ἐρωτιανοῦ καὶ Γαληνοῦ, ἐτύπωσε τὸ τρίτον

(1) „Ὅσα τῶν ὀνομάτων ἐν μὲν τοῖς πάλαι χρόνοις ἦν συνήθη, νυνὶ δ' οὐκέτι ἐστὶ, τὰ τοιαῦτα γλῶσσας καλοῦσι“. Γαληνός εἰς τὸ Προοίμ. τῆς ἐξηγήσεως τῶν τοῦ Ἱπποκράτους γλωσσῶν.

(2) Βιβλ. Θ', 119.

Ἀδριανουπόλεως, τὸν ὅποιον δοξάζει ἀσυγκρίτως πλέον ἢ εἰς τὰ ἀγαθὰ ἐπαινετὴ κλίσις του παρὰ ὁ Βαρωνικός βαθμὸς, μὲ τὸν ὅποιον εἶναι τιμημένος. Ὁ χρηστόφρων οὗτος ἀνὴρ αὐτόματος ὑπέγραψε διὰ εἴκοσι σώματα καὶ ὀχι μόνον μ' ἐνεχείρισε παρευθὺς τὴν τιμὴν τούτων ὁλόκληρον, ἀλλὰ καὶ χρήματ' ἄλλα μ' ἐδάνεισεν ἀτόκως, εὐκολύνων μου τὰ μέσα τῆς τοῦ ἔργου ἐκτελέσεως χωρὶς πραγματικὴν τινα ἐξασφάλισίν του ἀπὸ τὴν ἐνδεχομένην διὰ πολλὰ ἀνθρώπινα περιστατικά ματαίωσιν τοῦ ἐπιχειρήματός μου. Τοιοῦτοι σπάνιοι ἄνδρες ἐνεργοῦντες τὰ ἀγαθὰ καθὸ ἀγαθὰ, καὶ χαίροντες μόνον εἰς τὴν μαρτυρίαν τῆς συνειδήσεώς των ὅτι εἶναι ἀγαθοῦργοι, εἶναι πολὺ ἀνώτερα ἐξυψωμένοι ἀπὸ σκοποῦς κενοδοξίας, μὴδ' ἀνέχεται ἡ εὐγενική των καρδιά ἐπαινοὺς, ὅτινες εἶναι μισθὸς τῶν ἐργαζομένων τὸ ἀγαθὸν διὰ τὴν μισθολοψίαν ταύτην. Ἄλλ' ἐγὼ ἀρετὴν μεγίστην νομίζων πάντοτε τὴν εὐγνωμοσύνην, καὶ κακίαν παμμόχθηρον τὴν Ἰουδαϊκὴν ἀχαριστίαν, δὲν δύναμαι νὰ μὴ ὁμολογήσω δημοσίως πολλὰς χάριτας καὶ πρὸς τὸν χρηστοηθέστατον Χριστόφορον, καὶ πρὸς τὸν ἀξιόπαινον Ἀρχιεμανδρίτην Ἰωάνν, καὶ πρὸς ὅλους τοὺς φιλικῶς συνδραμόντάς με καὶ ἐνταῦθα καὶ εἰς ἄλλας πόλεις.

Νέοι φιλόμουσοι, ὅσοι καυχᾶσθε εἰς τὸ λαμπρὸν ὄνομα τῶν Ἑλλήνων! ἐβεβαιώθητε πρὸ πολλοῦ, ὅτι Ἄγγλοι, Γάλλοι, Γερμανοὶ, ὅλα τὰ διὰ σοφίαν καὶ πολιτισμὸν κλειζόμενα ἔθνη, ἀρχὴν καὶ βάσιν καὶ θεμέλιον τῆς παιδείας των καθυποβάλλουσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν· χωρὶς αὐτὴν μένει ἄχαρις πᾶσα ἀνθρωπίνῃ γνῶσις καὶ ἐπιστήμη· δὲν ἀποκτάται ἐκεῖνη ἡ εὐαισθησία τοῦ καλοῦ, ἥτις ἔλαμπεν εἰς ὅλα τὰ ἔργα τῶν ἀθανάτων προγόνων μας. Διὰ τοῦτο ἐπλήθυναν οὗτοι καὶ εὐκόλυναν τὰ μέσα τῆς μαθήσεώς της. Διὰ τοῦτο τὴν μετέφεραν εἰς τὴν Ἀμερικὴν, εἰς τὰς Ἰνδίας, καὶ ὅπου ἂν πατήσῃ ὁ ἀνθρωπισμὸς θέλει ἔχειν ἐξ ἄπαντος μαζὶ τὴν ταύτην τοῦ ἀνθρωπισμοῦ τὴν γλῶσσαν, ὡς τὴν ὀνόμασεν ὁ μακαρίτης Συνείδερος (1). Ὅπου αὕτη ἀμελεῖται ἡ κατατρέχεται, μὴ ὁμφιβάλλετε, ὅτι ἐκεῖ ἐπιπολάζει ἀπανθρωπία καὶ βαρβαρότης. Φιλοτιμηθῆτε νὰ τὴν μάθητε, φιλόμουσοι νέοι, καὶ μαζὶ μ' αὐτὴν νὰ ἀποκτήσετε τὰ χρηστὰ ἥθη, τὰ ὅποια διδάσκει μὲ ἀμίμητον χάριν. Ἀποσιωπῶν τὸν θησαυρὸν τῶν γνώσεων, ὅσαι ἐναποταμίζονται εἰς τὴν ἀπαραδειγματιστὸν ταύτην γλῶσσαν, μόνῃ ἡ Σωκρατικὴ διδασκαλία τῆς ἡθικῆς σωζομένη εἰς τὸν Πλάτωνα, καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὸ ἀθάνατον σύγγραμμα τοῦ Ξενοφώντος, τὰ Ἀπομνημονεύματα, ἀξίζει τοὺς κόπους νὰ μάθῃ τις τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Ἡ μέθοδος τῆς διδασκαλίας της ἐδιωρθώθη, καὶ ἡ μάθησίς της εὐκόλυνθη τὴν σήμερον. Τὸ πλεῖστον μέρος τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων ἐξεδόθησαν νεωστὶ εἰς τὴν Λειψίαν καὶ πωλοῦνται μὲ τιμὴν μετρίαν. Λεξικά πρὸς ἐξήγησιν τῶν λέξεων ἀπευτήσαμεν, τὰ ὅποια ἐστερούμεθα πρότερον. Ἡ ἀπαιδευσὶς εἰς τὸ ἐξῆς θέλει κρίνεσθαι γέννημα ἐπὶνειδίστου ἀμελείας, καὶ ὀχι παρακολούθημα στερήσεως τῶν μέσων.

(1) Ἰδε τὸν πρόλογον τῆς τρίτης ἐκδόσεως τοῦ λεξικοῦ τοῦ σελ. XV.

* Ἐγραφα ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας, τὸ 1826 ἔτος, κατὰ μῆνα Ἰούλιον.

ΛΕΞΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ΤΡΙΤΟΜΟΝ.

Ἐκδόθεν μὲν τὸ πρῶτον ὑπὸ Ἀρχιμανδρίτου Ἀνθίμου Γαζῆ, νῦν δὲ τὸ δεύτερον ἐκ διαφορῶν νεωτέρων Ἑλληνικογερμανικῶν καὶ ἐτέρων λεξικῶν ἐπεξεργασθὲν, διασκευασθὲν, ἔτι δὲ πλείστοις σημαινομένοις, φράσαι, παραδείγμασι, καὶ εἰκοσιτέσσαρσι περίπου χιλιάσι λέξεων προσεπαύηθὲν, καὶ τῇ δηλώσει τοῦ μακροῦ καὶ βραχέος, ἐν δὲ τῷ τέλει τοῦ τρίτου τόμου καὶ Λεξικῷ Μυθολογικῷ, Γεωγραφικῷ καὶ Ἱστορικῷ ἀπαρτίσθην,

ΑΦΙΕΡΩΘΕΝ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΥΤΟΥ ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΗΤΑ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΘΕΩΝΑ ΤΟΝ Α'.

Καὶ ἔκδοθεν ἐπιστάσι, ἐπιμελείᾳ καὶ δαπάνῃ
Κωνσταντίνου Γκαρπολά τοῦ Ὀλυμπίου
καὶ
Χριστοδούλου Ματακίδου τοῦ Σαμίου.

ΤΟΜΟΣ ΠΡΩΤΟΣ.

Α — Ε.

—•••••
EN BIENNE, ΤΗΣ ΑΥΣΤΡΙΑΣ,
ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΧΑΪΚΟΤΑ.
1 8 3 5.

„Οὐ πάνυ γε ῥαδίον ἐστὶν εὖρεῖν ἔργον, ἐφ' ᾧ οὐκ ἂν τις αἰτίαν ἔχοι· χαλεπὸν γὰρ οὕτω τι ποιῆσαι, ὥστε μηδὲν ἁμαρτεῖν· χαλεπὸν δὲ καὶ ἀναμαρτήτως τι ποιήσαντας μὴ ἀγνόημον κριτὴ περιτυχεῖν.“

Ξενοφ. Ἀπομν. β', γ', 5.

ΓΑΛΗΝΟΤΑΤΕ ΒΑΣΙΛΕΥ!

Τὸ μέγα μὲν, ἀλλὰ πολυένδοξον Οἰκοδόμημα τῆς ἡθικῆς καὶ πολιτικῆς καλλιγενεσίας τῆς σεβαστῆς Ἑλλάδος, σκιαγραφὸν πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως παρὰ τῶν μεγίστων καὶ ἐπιστημοτάτων Ἱχνογράφων τῆς φωτισμένης Εὐρώπης, ἐνεπιστεύθη κατὰ θεῖαν μοῖραν εἰς τὴν Μεγαλειότητά Σου, διὰ τὴν ἀρχίστην τὴν οἰκοδομὴν αὐτοῦ. Εἰς τὴν Μεγαλειότητά Σου, Βασιλεῦ, ἐνεπιστεύθη ὑπὸ τῆς θείας προνοίας, ὡς εἰς βλαστὸν εὐθαλὴ τοῦ ἀρχαιοτάτου ἐκείνου καὶ ἐπιφανεστάτου οἴκου τῆς Παναρίας, ἐξ οὗ προέκυψαν ἡδὴ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολυκινδύνου, ἅμα δὲ καὶ πολυενδόξου ἀγῶνος τῶν νῦν Ἑλλήνων αἱ πρῶται καὶ δραστήριοι βοήθειαι.

Ὡ πόσον μακαρίαν νομίζει ἑαυτὴν ἡ Ἑλλάς, ὅτι μετὰ τοσούτους πολυενδόξους ἀγῶνας καὶ τοσούτας ἀπαρδεγματούτους θυσίας ἡξιώθη τὴν λάβην τοιοῦτον μέγαν καὶ ἐμπεφότατον Ἀρχιτέκτονα πρὸς οἰκοδομὴν τῆς ἡθικῆς καὶ πολιτικῆς ἀναγεννήσεώς της! Ὡ πόσον ἀγάλλεται, βλέπουσα, ὅτι διὰ Σοῦ θέλουσιν ἐμπληρωθῇ πᾶσαι αἱ περὶ αὐτῆς ὑψίσται τῆς θείας Δικαιοσύνης βουλαί, καὶ ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ταύτῃ χαίρουσα μετ' εὐφροσύνης ἀνεκλαλήτου, βοᾷ στεντορεώς, καὶ διαπρυσιῶς λέγει:

Τοιοῦτος καὶ τηλικούτος ἐμοὶ ἐπρεπε Βασιλεῦς!

Ναί, τοιοῦτος καὶ τηλικούτος, ὅστις ἔχων πεποιθήσιν εἰς ἑαυτὸν, καὶ πατρικὴν κηδεμονίαν εἰς τὴν ἡμέραν καὶ βασιλικὴν ψυχὴν του, θέλει γίνῃ ἱατρὸς ὅλων τῶν πληγῶν, τὰς ὁποίας ἡ μάστιξ τῆς ἀναρχίας ἐπέφερεν εἰς τὸ σῶμά μου, καὶ ἀποκατασταθῇ πρωτουργὸς τῆς καλλιγενεσίας μου πρὸς δόξαν αἰώνιον τῶν ἡρώϊκων τέκνων μου καὶ τιμὴν ἀνάγραφτον τῶν φιλανθρώπων Εὐεργετῶν μου.

Μετ' αὐτῆς ἀγάλλονται καὶ ὅλαι αἱ σμαὶ τῶν ἀθανάτων καὶ περικλεῶν τῆς παλαιᾶς τῆς δόξης τέκνων, αἱ ὁποῖαι, τὸν θεοφροῦρτον Θρόνον Σου περικυκλοῦσαι, φιλοτιμοῦνται νὰ ἐμπνέωσι δύναμιν εἰς τὴν Μεγαλειότητά Σου κατὰ τοὺς μεγάλους καὶ πολυειδεῖς ἀγῶνας τῆς ἡθικῆς ἀναγεννήσεως τῶν πιστῶν Σου ὑπηκόων· διότι προβλέπουσιν, ὅτι διὰ Σοῦ θέλει ἐπανακάμψῃ αὐθις εἰς τὴν ἐρημαθεῖσαν πατρίδα των ὁ χρυσοῦς ἐκείνος αἰὼν τοῦ Περικλέους καὶ τῆς ἀληθινῆς ἐθνικῆς των δόξης.

Ναί, θέλει ἐπανακάμψῃ· διότι ὅλοι οἱ ἀληθεῖς καὶ γνήσιοι Ἕλληνες, παράδειγμα ἔχοντες τὰς ἀκαμάτους φροντίδας τῆς σοφῆς Σου Διοικήσεως ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας τοῦ γένους των, ἀμυλλῶνται, ποῖος νὰ συνεργήσῃ περισσότερον εἰς τὴν ἐμπιστευθεῖσάν Σοι οἰκοδομὴν τῆς ἀναγεννήσεώς των. Καὶ ὁ μὲν ἀφίνει πατρίδα καὶ συγγενεῖς καὶ ἀπέρχεται εἰς τὴν φωτισμένην Εὐρώπην, διὰ τὴν συνάξῃ, ὅσον δύναται, ἀναγκαίαν ὕλην· ὁ δὲ, συνάξας ἡδὴ μέρος αὐτῆς, ἐπανάρχεται εἰς τοὺς κόλπους τῆς πατρίδος του, διὰ τὴν προσφέρει εἰς τὴν κοινὴν ἀποθήκην, ἵνα μὴ ἀκούσῃ τὸ τοῦ Ὁμήρου:

Ἀίσχρόν τοι δὴ ρόντε μένειν, κενεόν τε γέεσθαι.

Καὶ τῶ ὄντι πᾶς φιλόπατρις Ἕλλην δὲν δύναται νὰ μείνῃ ἀδιάφορος θεατὴς εἰς τοῦτον τὸν ἱερὸν ἀγῶνα, ἀλλὰ χρεὶς τοῦ ἀπαραίτητον νὰ ἀγωνισθῇ γενναίως, ἵνα συνεισφέρῃ καὶ αὐτὸς τὸ κατὰ δύναμιν εἰς τὸ μέγα τοῦτο οἰκοδόμημα τῆς ἡθικῆς καὶ πολιτικῆς του παλιγγενεσίας, λέγων μετὰ τοῦ Εὐριπίδου:

Π ο λ λ ο ὦ γ ε χ ρ υ σ ο ὦ κ α ἰ π λ ο ὕ τ ο υ κ ρ ε ῖ σ σ ω ν π ᾶ τ ρ α.

Ἐπ' ἀληθείας, ποῖος εὐαίσθητος καὶ ἀληθῆς πατριώτης ἤθελε καταδεχθῇ νὰ μείνῃ ἀσυντελής εἰς τοῦτον τὸν ἱερὸν ἀγῶνα, ἐν ᾧ ἡξιώθη νὰ λάβῃ τοιοῦτον καὶ τηλικούτου Βασιλέα, τὸν ὅποιον ἡ Σεῖα Πρόνοια ἐξελέξατο καὶ ἀπέστειλεν εἰς τὴν κλασικὴν ταύτην γῆν, διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς θείας της ἀποφάσεις, καὶ νὰ ἐγείρῃ αὐτὴς ἐκ τῶν εἰρηπλάνων τὴν οἰκοδομὴν ἐκείνην, ἣτις ὑπῆρξε τὸ παράδειγμα ὅλων τῶν νεωτέρων ἑλλανικῶν καὶ ἡθικῶν οἰκοδομημάτων;

Τοῦτο τὸ χρεὶς καὶ τὴν συνεισφορὰν ταύτην, Θεόσδοτε ἡμῶν Βασιλεῦ! φελέσαντες καὶ ἡμεῖς οἱ ὑπογεγραμμένοι πιστοὶ καὶ εὐπειθεῖς ὑπήκοοί Σου νὰ ἐκπληρώσωμεν, ὅσον τὸ δυνατόν, ἰδόντες, ὅτι ἡ Νεολαία τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἀγκυρα τῆς Θεοσώστου βασιλείας Σου, ἔχει ἀτενεῖς τοὺς ὀφθαλμοὺς της εἰς τὸν Σὸν θρόνον, περιμένουσα νὰ ποτισθῇ ἀπὸ τὰ χαριτόβρυτα νάματα τῆς σοφίας τῶν λαμπρῶν προγόνων της, πληροφορημένη ἀδιστακτικῶς, ὅτι ἡ παιδεία μόνη ἀποκαθίστησι πολίτας τοιούτους, ἱκανοὺς καὶ τὴν ἐλευθερίαν των νὰ διατηρήσωσι, καὶ τὸν θρόνον Σου νὰ διαφυλάξωσι, περιστοιχούντες αὐτὸν μὲ τὴν νεικὴν των ἀγάπην καὶ μὲ τὴν ἀδιάσειστον καὶ ἀκλόνητον πίστιν των, ἐπιθυμούντες δὲ νὰ συνεισφέρωμεν καὶ ἡμεῖς οἰσάτως εἰς τὴν πρόδοον καὶ αὐξάνειν τῆς παιδείας τῶν ὁμογενῶν μας, καὶ γνωρίζοντες πρὸς τοῦτοις τὴν παντελῆ, ἑλλειψιν πληρεστέρου λεξικοῦ εἰς μελέτην τῆς παλαιᾶς καὶ νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐξεδώκαμεν Σεῖα συνάρσει διὰ τοῦ τύπου τὸ πρὸ χρόνων ἐκλείψαν Ἑλληνικὸν λεξικὸν τοῦ μακαρίτου Ἀνθίμου Γαζή. Ἀλλὰ διὰ νὰ φανῇ θερμότερος ὁ πρὸς τὸ κοινὸν ὄφελος ζήλος ἡμῶν, ἐφιλοτιμήθημεν, οὔτε χρημάτων φειδόμενοι, οὔτε κόπων καὶ ξενιτειᾶς, νὰ τὸ ἀναδείξωμεν ἐντελεστερον, ὅσον ἐνδεχεται, τοῦ πρώτου, λαβόντες εἰς ἐπεξεργασίαν αὐτοῦ ἄνδρας ἐκ τῶν ἐλλογιμωτέρων τῶν ἐν Βιέννῃ διατριβόντων Ὁμογενῶν καὶ τοιοῦτον ὃν, τολμῶμεν νὰ προσφέρωμεν ταπεινῶς εἰς τὸ ὑποπόδιον τοῦ Θεοσθηράτου θρόνου Σου, εὐχόμενοι, ἵνα δυνηθῶμεν διὰ τούτου νὰ προσδῶμεν καὶ ἡμεῖς μικρὸν μέρος εἰς τὴν συναθροισμένην πρὸς οἰκοδομὴν τῆς Ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας ὕλην.

Δέχθητι οὖν εὐμενῶς, Θεοφρούρητε Ἀναξί! ταύτην ἡμῶν τὴν μικρὰν προσφορὰν, καὶ εὐδόκησον βασιλικῶς, ἵνα εὖρη προστασίαν οὗτος ὁ ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἑλλάδος μικρὸς πόνος ἡμῶν, τῶν δεομένων νυκτὸς καὶ ἡμέρας τὴν Σεῖαν Πρόνοιαν, ὅπως διαφυλάττῃ καὶ διατηρῇ ἀκλόνητον καὶ ἀδιάσειστον τὸν θρόνον Σου, καὶ προάγῃ ἐπιμήκιστον τὴν πολύτιμον ζωὴν Σου πρὸς ἐκτέλεσιν τῶν ἱερῶν καὶ μεγάλων σκοπῶν, τοὺς ὁποίους τρέφεις ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς εὐδαιμονίας. Ἐφεξῆς δὲ ἐπίτρεψον διὰ νὰ ἡμεῖς μετὰ τῆς ὀφειλομένης βαθυτάτης ὑποκλίσεως καὶ εὐλαβείας

Τῆς σῆς Θεοφρουρήτου Μεγαλειότητος

Ἐλάχιστοι δούλοι καὶ πιστοὶ ὑπήκοοι,

οἱ ἐκδόται

Κωνσταντῖνος Γκαρπολάς

καὶ

Χριστόδουλος Ματακίδης.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΟΜΟΓΕΝΕΙΣ ΚΑΙ ΦΙΛΕΛΛΗΝΑΣ
ΤΗΝ ΑΔΕΛΦΙΚΗΝ ΗΜΩΝ ΠΡΟΣΡΗΣΙΝ.

Ἡ παντελής ἑλληφίς τοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη πρὸ εἴκοσι πέντε περὶ τοῦ ἐτῶν παρὰ τοῦ ἀειμνήστου Ἀνθίμου Γαζῆ, καὶ ἡ καθημερινῶς ἐπαισθητὴ γινομένη σπανιότης καὶ ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐξέδωκε προὐκτὸς χρόνων ὁ Σοφολογιστάτος Κύριος Κ. Κούμας, φέρουσιν οὐκ ὀλίγα ἔμποδα εἰς τὴν φιλομαθῆ Νεολαίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ εἰς τοὺς ὅσοι μελετῶσι τὴν κλεινὴν τῶν σοφῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν, μάλιστα δὲ κατὰ τὴν ἐνδοξὸν ταύτην ἐποχὴν, καὶ ἢ αἱ Μοῦσαι εἰς τὴν παλαιάν των ἐστὶν ἐπανακάμπτουσαι, ἐμπνέουσιν ἤδη ἁμύλλαν ἀπαραδειγμάτιστον εἰς τοὺς τῶν Ἑλλήνων ἐκείνων ἀπογόνους, φιλοτιμουμένους νὰ μιμηθῶσι καὶ οὗτοι τοὺς ἀθανάτους προγόνους των καὶ κατὰ τὴν παιδείαν, ἔκαμαν τὸ κακὸν νὰ γίνηται ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐπαισθητότερον, καὶ βιάζονται τοὺς Μαθητὰς νὰ μελετῶσι τοὺς Ἑλληνας Συγγραφεῖς ἢτοι χωρὶς Λεξικοῦ, ἢ νὰ καταφεύγῃσι πάλιν, καθὼς τὸ πάλαι εἰς τὰ ἀτελῆ ἐκεῖνα Λεξικά τοῦ Γεωργίου, τοῦ Βαρίνου, καὶ λοιπὰ.

Τὴν Ἑλληφιν ταύτην γνωρίσαντες ἐκ πείρας, καθὼς βιβλιοπῶλαι τὸ ἐπάγγελμα, ἐφιλοτιμήθημεν νὰ τὴν σεραπεύσωμεν διὰ γεωτέρας ἐκδόσεως τοῦ Λεξικοῦ τοῦ μακαρίτου Α. Γαζῆ. Στοχασθέντες δὲ, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο δύναται νὰ γίνη πολὺ τελειότερον ἐν τῇ Εὐρώπῃ διὰ τὰ πολλὰ βοηθήματα, τὰ ὁποῖα ἡμπορεῖται νὰ εὕρῃ αὐτοῦ, καὶ ἐνθαῖνον ἔχοντες λόγῳ τε καὶ ἔργῳ παρὰ τοῦ Σοφολογιστάτου καὶ Φιλογενεστάτου Ἀρχιμαγδρίτου Κυρίου Νεοφύτου Δούκα, τοῦ διὰ τὸ καλὸν τῆς Ἑλλάδος ἀπαύστως εἰσέτι καπιῶντος, ἀπεφασίσσαμεν νὰ ὑπάγῃ εἰς ἐξ ἡμῶν, ὅλῃ. ὁ Κ. Γκαρπολάς, εἰς τὴν μητρόπολιν τῆς κλεινῆς Αὐστρίας Βιέννην, διὰ νὰ ἀρχίσῃ αὐτοῦ τὴν ἐκδοσὶν τοῦ εἰρημένου Λεξικοῦ.

Ὅθεν, εὐθὺς ἀφ' οὗ ἐφθασεν εἰς Βιέννην ὁ εἰρημένος Κ. Γκαρπολάς, ἐφρόντισεν ἀμέσως νὰ συμβουλευθῇ ὅλους τοὺς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ διατρίβοντας Ἑλλογίμους Ἑλληνας περὶ τῆς μελετωμένης τοῦ Λεξικοῦ δευτέρας ἐκδόσεως. ὥστε μετὰ πολλὰς σκέψεις, ἐκρίθη εὐλογον νὰ ἐπεξεργασθῇ καὶ νὰ ἐπανεξηθῇ ἡ δευτέρα αὕτη ἐκδοσις μὲ λήξεις ἱκανὰς ἐν τοῦ Λεξικοῦ τοῦ Ἑρρίκου Στεφάνου, καὶ ἐξαιρέτως μὲ τὰς λήξεις ἐκεῖνας, ὅσαι εὐρίσκονται ἤδη προστεθειμέναι ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐκδόσει τοῦ Ἑλληνογερμανικοῦ Λεξικοῦ τοῦ πολυμαθοῦς Πασσοβίου καὶ ἄλλων γεωτέρων Λεξικῶν. ἐτι δὲ νὰ ἐπιδιορθωθῇ καθόλου τὸ κείμενον τοῦ Γαζῆ, νὰ σημειωθῇ πανταχοῦ ἡ μακρότης, καὶ βραχύτης τῶν διχρόνων, ἧτις παρέχει οὐκ ὀλίγην βοήθειαν εἰς τὴν μελέτην τῶν ποιητῶν, πρὸς δὲ τούτοις καὶ νὰ πλουτισθῇ ὀλίκῳς μὲ τὰς ἀναγκασιτέρας καὶ βασιμωτέρας ἐτυμολογίας, ὥστε διὰ τούτων ὧων νὰ γίνη τὸ Λεξικὸν, ὅσον ἐνδεχεται, ἐντελέστερον μὲν πάντων τῶν πρὸ αὐτοῦ, ἀρμοδιότερον δὲ εἰς τὴν παρούσαν τῆς Ἑλληνικῆς Φιλολογίας κατάστασιν, καὶ συντελεστικὸν εἰς τὰς ἐξ αὐτῆς καὶ ὅλα τὰ καλὰ ἐλπίζόμενα προόδοις.

Ἀλλὰ μ' ὅλον ὅτι τὸ μελετώμενον ἔργον ἦτον ἀνώτερον τῶν δυνάμεών μας, διότι ἀπῆται καὶ ἔξοδα ὑπεροχῆς, καὶ φροντίδας μεγάλας, καὶ καιρὸν οὐκ ὀλίγον, ἡμεῖς ὅμως τὴν κατεπεύγουσαν ἀνάγκην γνωρίζοντες, καὶ στοχαζόμενοι, ὅτι ἐπιχειροῦντες τὸ ἔργον θέλομεν ἀπαντήσῃ τοῦλάχιστον τὸ κακὸν τῆς τοῦ Λεξικοῦ ἐλλείψεως, καὶ φανῇ ὅπως οὐκ ἔχῃ χρῆσιμοι εἰς τὸ πολιτικῶς ἀναγεννώμενον ἔθνος μας καὶ εἰς τὴν διψῶσαν τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν φιλόμουσον Νεολαίαν μας, καὶ εἰς πάντα ἄλλον καταγινόμενον εἰς τὴν μελέτην τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἀπεφασίσσαμεν σὺν Θεῷ νὰ ἀρχίσωμεν τὸ πολύμοχθον τοῦτο καὶ δαπανηρὸν ἔργον· καὶ δὴ παραδόντες τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ διόρθωσιν τοῦ εἰρημένου Λεξικοῦ εἰς τέσσαρας πεκαυμένους ἀνδρας τοὺς κυρίους Δ. Ἀλεξανδρίδην τὸν ἱατροφιλόσοφον, Γ. τὸν Ρουσσιάδην, Γ. Μπούρην, καὶ Ν. Ἀργυριάδην (τῶν ὁποίων ἡ ἐπεξεργασία καὶ διόρθωσις γίνεται φανερά διὰ τῶν ἰδίων των ὀνομάτων) προεκκηρύξαμεν τὴν ἐκδοσὶν αὐτοῦ διὰ τῆς πρώτης ἡμῶν προκηρύξεως, ὅπου εἰδοποιήσαμεν τοὺς ἀγαπητοὺς ἡμῶν ὁμογενεῖς καὶ φιλογενεῖς, ὅτι τὸ Λεξικὸν θέλει γίνεαι εἰς δύο τόμους. Προχωροῦντος δὲ τοῦ ἔργου, ἐπειδὴ ἐπληροφορήθημεν, ὅτι τὸ Λεξικὸν μας θέλει ἐπανεξηθῇ καὶ πλουτισθῇ πολὺ περισσότερον ἀφ' ὅ,τι ἡμεῖς οἱ ἴδιοι κατ' ἀρχὰς ἐνομίσσαμεν, καὶ γίνεαι διὰ τοῦτο πολλὰ ὀγκώδες, ἐὰν ἐκδοθῇ εἰς δύο τόμους, ὡς διελάμβανεν ἡ πρώτη μας προκήρυξις, μάλιστα ἀφ' οὗ ἀπεφασίσσαμεν νὰ προσθέσωμεν εἰς τὸ τέλος καὶ σύντομον Λεξικὸν Γεωγραφικόν, Ἱστορικόν καὶ Μυθολογικόν πρὸς εὐχερεστέραν κατάληψιν τῶν Ἑλλήνων Συγγραφέων, ἠναγκάσθημεν νὰ ἐκδώσωμεν καὶ δευτέραν προκήρυξιν ἐν ἡμερομηνίᾳ 15 Σεπτεμβρίου 1834, εἰδοποιούντες δι' αὐτῆς τοὺς Ἑλληνας καὶ Φιλέλληνας, ὅτι τὸ Λεξικὸν θέλει ἐκδοθῇ εἰς τόμους τρεῖς μὲ τὰς εἰρημένας προσεπαυθήσεις.

Πρὸς περισσοτέραν δὲ πληροφορίαν τῶν Ἀναγνωστῶν καὶ πρὸς μεγαλητέραν πίστωσιν τῶν λεγομένων ἐνομί-
σαμεν ἀναγκαῖον, (πλὴν καὶ τοῦτο, ἅψ' οὗ ἤδη ἐτυπώθησαν τὰ πρῶτα εἰκοσι τετράδια τοῦ Α. στοιχείου, ἐκτὸς
τῶν πρῶτων δύο, τὰ ὁποῖα ἐτυπώθησαν ἐκ δευτέρου) νὰ σημειώσωμεν πρὸ πάσης νέας λέξεως ἕναν ἀστερίσκον, ὥστε
δι' αὐτοῦ νὰ ἡμπορῇ ἕκαστος τῶν περιέργων ἀναγνωστῶν νὰ βεβαιωθῇ ἰδίῳις ὀφθαλμοῖς, πόσαι καὶ ποῖαι εἶναι αἱ
νέαι λέξεις, μετὰ τὰς ὁποίας ἐπλουτίσθη τὸ παρὸν λεξικόν, καὶ ἐκ τούτου νὰ συμπεράνῃ ὡσαύτως καὶ τὰς προσθήκας
μετὰ τὰς ὁποίας ἐπληρύνθη τὸ παλαιὸν λεξικὸν τοῦ Γαζή, μετὰ τὸ ὁποῖον παραβαλλόμενον τὸ ἡμέτερον, φέλει εὐρεθῇ
πλουσιώτερον μετὰ εἰκοσιτέσσαρας χιλιάδας περὶ τοῦ λέξεων. Διὰ ταῦτα ἐλπίζομεν, ὅτι δὲν φέλουσι μᾶς μεμφθῇ οἱ καλοῖ μας
ἀναγνώσται, ὅτι ἐξεδώκαμεν τὸ λεξικὸν εἰς τρεῖς στήλας καὶ μετὰ χαρακτηρισμῶν μετρίους τὸ μέγεθος· καθότι, ἂν ἐγένετο
ἀναγνώσται, ὅτι ἐξεδώκαμεν τὸ λεξικὸν εἰς τρεῖς στήλας καὶ μετὰ χαρακτηρισμῶν μετρίους τὸ μέγεθος· καθότι, ἂν ἐγένετο
πρὸς οὐ μόνον νὰ ἐξεργασθῇ τὸ λεξικὸν μᾶς τόσον, ὥστε νὰ γίνῃ εἰς τόμους σχεδὸν ἕξ, καὶ νὰ καταστήσῃ ἐπομένως
ὀυσμεταχειρίστον, ἀλλὰ καὶ ἡ τιμὴ αὐτοῦ νὰ γίνῃ ὑπέρογκος. Ἡ γνώμη ἡμῶν τε τῶν ἐκδοτῶν, τῶν ἐλλογίμων
ἐπεξεργαστῶν, καὶ τῶν ἄλλων φιλογενῶν συμβούλων τοῦ ἐπιχειρήματός μας ἦτον ἀνέκαθεν, νὰ γίνῃ τὸ λεξικὸν πρό-
χειρον, εὐώνητον καὶ ὀλιγότομον, χωρὶς νὰ λείπῃ ἀπὸ αὐτοῦ τίποτε, ἅψ' ὅτι οὐσιώδεις περιέχει τὸ τοῦ σοφοῦ Πασ-
σοβίου λεξικόν, τὸ ὁποῖον περιεχόμενον σχεδὸν ὅλον εἰς τὸ ἡμέτερον, κάμνει περιττὴν ἄλλην αὐτοῦ μετάφρασιν εἰς τὴν
γλώσσάν μας.

Πρὸς τοῦτοις ἀφιερώσαμεν τοῦτο εἰς τὴν Μεγαλειότητά του, τὸν Γαληντάτον καὶ Θεόδοτον ἡμῶν Βασιλέα,
Οὔθωνα τὸν Α'. καὶ ἐκοσμήσαμεν τοῦτο μετὰ τὴν σεβαστὴν αὐτοῦ εἰκόνα. Διότι, καθὼς διὰ τῆς Μεγαλειότητός
του ἐγένετο ἡ βάσιμος ἀρχὴ τῆς πολιτικῆς ἡμῶν ἀναγεννήσεως, οὕτω πεποιθήμεν, ὅτι δι' αὐτῆς φέλει γίνῃ καὶ ἡ
παρὰ πάντων τῶν Ἑλλήνων ποθυμένη τῆς Ἡθικῆς πρόδοσις εἰς τὴν προγονικὴν ἡμῶν γλῶσσαν, καὶ εἰς ὅλας τὰς
τέχνας καὶ ἐπιστήμας, διὰ τῶν ὁποίων ἐξευγενίσθη καὶ ἐδοξάσθη ὅλος ὁ πεφωτισμένος κόσμος, ὥστε καθεὶς νέος Ἑλ-
λην, βλέπων τὴν εἰκόνα τοῦ ἀναγεννητοῦ τῆς πατρίδος του, νὰ πασχίξῃ διὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῆς ἠθικῆς του νὰ δευχθῇ
ἀξίος τῶν ἐλπίδων, τὰς ὁποίας τρέφει ἡ αὐτοῦ Μεγαλειότης διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Νεολαίαν.

Ἐφεξῆς νομίζομεν περιττὸν νὰ εἰπωμέν τι περὶ τῆς φροντίδος, τὴν ὁποίαν κατεβάλομεν, καὶ τῶν ἐξόδων,
τὰ ὁποῖα ἐδαπάνησαμεν, διὰ νὰ γίνῃ τὸ ὄργανον τοῦτο τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας, ὅσον ἐνδέχεται, τελειότερον. Ἀλλ'
ἐπειδὴ τὰ ἀνθρώπινα πράγματα δὲν τελειοποιοῦνται ἄλλως, εἰ μὴ διὰ πολλῶν καὶ ἀλλεπαλλήλων ἐπεξεργασίων καὶ
παρατηρήσεων, διὰ τοῦτο ἐλπίζομεν, ὅτι δὲν φέλομεν εὐρεῖ πολλὰ αὐστηροὺς τοὺς ἐπικριτὰς μας εἰς τὰς ἐνδεχομένας
ἐλλείψεις τοῦ ἀνὰ χεῖρας λεξικοῦ, καὶ ὅτι οἱ ἔρασταί τῶν καλῶν καὶ ἀληθινῶν πεπαιδευμένοι φιλοπάτριδες, δεχόμενοι
κατὰ τὸ παρὸν εὐμενῶς τὴν προθυμίαν, τὴν ὁποίαν ἐδείξαμεν εἰς τὸ νὰ φανώμεν καὶ ἡμεῖς χρήσιμοι τὸ δυνατόν εἰς τὸ
ἔθνος μας, καὶ εἰς τὸν ἡμέτερον φιλογενὸν κόσμον, φέλουσιν εἰσθεὶς συγκαταβατικοὶ εἰς τὰς ἐλλείψεις τοῦ λεξικοῦ μας,
προσμένοντες, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἵπομεν, μετὰ τὸν καιρὸν τὰ τελειότερα.

Τελευταῖον ἅψ' οὐ εὐχαριστοῦμεν ἐκ καρδίας τοὺς ἀνωτέρω εἰρημένους ἐλλογίμους ἐπεξεργαστὰς τοῦ παρόντος
λεξικοῦ διὰ τὴν ὁποίαν ἐδείξαν προθυμίαν καὶ ἐπιμέλειαν εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν ταύτην, ὁμολογοῦμεν ὡσαύτως καὶ χά-
ριτας εὐγνωμοσύνης, εἰς τοὺς φιλογενεῖς καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἄνδρας, τὸν τε πανοσιολογιώτατον Ἀρχιμανδρίτην Κύριον
Γρηγόριον Καλαγάνην, τὸν ἐντιμώτατον καὶ φιλομουσον Κύριον Δ. Ποστολάκαν, καὶ τὸν ἐντιμώτατον καὶ συμπατριώτην τοῦ
Κ. Γκαρπολά Κύριον Ἰωάννην. Περφερονδάρην, καὶ τὸν ἐλλογιμώτατον Κύριον Ἰωάννην χατζή Ν. Χαβιαράν τὸν εὐλαρικὴν
φιλονμας, οἵτινες συνήργησαν λόγῳ τε καὶ ἔργῳ εἰς τὴν καλὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ κοινωφελοῦς τούτου ἔργου.

Εἶδε δὲ τὸ παρὸν λεξικὸν νὰ προσενηθῇ εἰς τὸ ἔθνος τὴν βοήθειαν καὶ ὠφέλειαν, τὴν ὁποίαν ἐσκοποῦμεν,
διὰ νὰ χαίρωμεν βλέποντες τὴν εὐτυχίαν τοῦ σκοποῦ μας ἀποτελεῖσθαι!

Ἐρρώσθη ἐπὶ μάλιστα φίλτατοι Ὁμογενεῖς καὶ Φιλέλληνες!

Ἐν Βιέννῃ τῆς Αὐστρίας 1835 Μαΐου 20.

Οἱ Ἐκδόται

Κωνσταντῖνος Γκαρπολάς
καὶ

Χριστόδουλος Ματακίδης.

HOMERISCHES
GLOSSARIUM.

VON

LUDWIG DOEDERLEIN.

ERSTER BAND.

ERLANGEN, 1850.

BEI FERDINAND ENKE.

LEXICON HOMERICVM

COMPOSVERVNT

F. ALBRACHT, C. CAPELLE, A. EBERHARD, E. EBERHARD, B. GISEKE,
V. H. KOCH, C. MVTZBAVER, FR. SCHNORR DE CAROLSFELD.

EDIDIT

H. EBELING.

VOLVMEN I

A—E.

LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI.

LONDINI
WILLIAMS & NORGATE.

MDCCCLXXXV.

PARISIIS
F. KLINCKSIECK.